

HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-12/20-09/25

URBROJ: 65-20-02

Zagreb, 7. travnja 2020.

Hs**NP*021-12/20-09/25*65-20-02**Hs

**ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA
HRVATSKOGA SABORA**

**PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA
RADNIH TIJELA**

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem *Izješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019. godinu*, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredbom članka 19. stavka 4. Zakona o pravobranitelju za djecu ("Narodne novine", broj 73/17) dostavila pravobraniteljica za djecu, aktom od 31. ožujka 2020. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJ ZA DJECU

DPR-021-03/20-0001

Zagreb, 31. ožujka 2020.

Hs**NP*021-12/20-09/25*411-20-01**Hs

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6

Priljano:	01-04-21/3
Klasifikacija i oznaka	Org. jed.
021-12/20-09/25	65
Broj lista broj	Pril. Vij
699-20-01	1 -

HRVATSKI SABOR
10 000 Zagreb
Trg sv. Marka 6
tajnik@sabor.hr

Predmet: Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019. godinu
- dostavlja se

Poštovani,

temeljem članka 19. stavka 4. Zakona o pravobranitelju za djecu (Narodne novine, 73/17), članka 21. stavka 1. Poslovnika o radu pravobranitelja za djecu (Narodne novine, 49/18), članka 214. i 215. Poslovnika Hrvatskog sabora i članka 14. Uredbe o sastavljanju i predaji izjave o fiskalnoj odgovornosti i izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (Narodne novine, 95/19), u privitku dostavljamo:

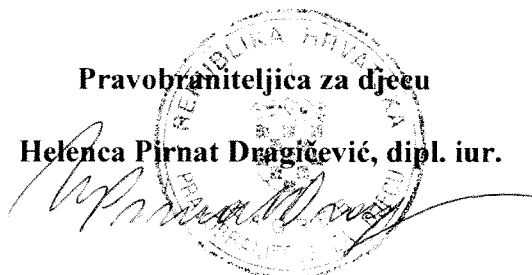
1. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019. godinu
2. Sažetak Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu za 2019. godinu
3. Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za 2019. godinu (*prilog 1.a*) zajedno s Upitnikom o fiskalnoj odgovornosti za obveznike utvrđene u registru proračunskih i izvanproračunskih korisnika za proračunsku godinu 2019. (*prilog 2.a*)

Izvješće, Sažetak i Izjava s Upitnikom o fiskalnoj odgovornosti dostavljaju se u elektronskom obliku, u pdf formatu, putem elektroničke pošte u skladu s preporukama Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske, kao i zbog činjenice da je prostor Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu privremeno izvan uporabe zbog oštećenja nastalih tijekom potresa 22. ožujka 2020.

S poštovanjem,

Pravobraniteljica za djecu

Helena Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Prilog: kao u tekstu

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2019.

OSLONI SE NA DJEČJA PRAVA
i ništa ne brini.
TVOJA PRAVA NA
OBRAZOVANJE, SLOBODNO
vrijeme, igru, pristup
informacijama i brojna
DRUGA, ŠTITOM OD
JASTUKA BRANI
HRABRI VITEZ PRAVKO.

i lustracija na naslovnici „Vitez Pravko“ rad je učenika Nikole Pavoševića, nastao u projektu „Osloni se na dječja prava“ koji smo ostvarili u suradnji sa Školom primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku, u povodu 30. obljetnice UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Slika na ovoj stranici prikazuje motiv apliciran na majice, torbe i jastučnice nastale u učeničkoj zadruzi ŠPUD Osijek.

Sadržaj

1 UVOD	6
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	9
2.1 Osobna prava	11
2.1.1 Statusna prava	12
2.1.2 Pravo na privatnost	14
2.1.3 Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	18
2.1.3.1. Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje	27
2.1.3.2 Uzdržavanje	33
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	36
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	37
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	42
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	48
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	50
2.3 Obrazovna prava	53
2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja	54
2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti	60
2.3.3 Kadrovski uvjeti te programi i sadržaji	63
2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova	68
2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	70
2.3.6 Štrajk u školama	76
2.4 Zdravstvena prava	77
2.5 Socijalna i ekonomska prava	85
2.5.1 Socijalna prava	87
2.5.2 Ekonomska prava	91
2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard	92
2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova	93
2.5.2.3 Imovinska prava	97
2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje	101
2.5.2.5 Dječji proračun	103
2.6 Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport	105
2.7 Pravosudno zaštitna prava	112
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	114
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	117
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	122
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	128
2.8.1 Prometna sigurnost djece	128
2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	132

2.8.3	Nestala djeca	134
2.8.4	Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo	136
2.9	Diskriminacija	138
2.10	Ostala prava i nenadležnost	143
3	MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE	145
4	IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE	149
	Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece	
4.1	Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	149
4.2	Prava djece s problemima u ponašanju	154
4.3	Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	159
4.4	Mediji i zaštita dječjih prava	162
4.5	Prava djece u digitalnom okružju	171
4.6	Djeca u pokretu	174
4.7	Djeca žrtve trgovanja ljudima	178
4.8	Prava djece na otocima	181
5	PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	186
5.1	Obrazovanje	186
5.2	Ranjive skupine	195
5.3	Zdravlje	197
5.4	Privatnost	199
5.5	Slobodno vrijeme	200
5.6	Sigurnost	202
5.7	Zaštita od nasilja	202
5.8	Pravosuđe	204
5.9	Obiteljsko pravna zaštita	204
5.10	Mediji	205
5.11	Imovinska prava	206
5.12	Ostalo	207
6	NORMATIVNA AKTIVNOST	209
6.1	Strateški dokumenti	209
6.2	Pravosuđe	210
6.3	Imovinska prava	213
6.4	Obrazovanje	215
6.5	Obiteljsko pravna zaštita	217
6.6	Sigurnost	218
6.7	Zaštita od nasilja	219
6.8	Ostalo	220
7	OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	222
7.1	Ustanove socijalne skrbi	222
7.2	Centri za socijalnu skrb	226
7.3	Centri za posebno skrbništvo	227
7.4	Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja	227
7.5	Udomiteljske obitelji	228
7.6	Odgojno-obrazovne ustanove i učenički domovi	
7.7	Zdravstvene ustanove	231
7.8	Dječje igraonice	232
7.9	Kaznene ustanove	233

8 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE	235
8.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu	235
8.2 Izdavački projekti	238
8.3 Izlaganja na stručnim skupovima	239
8.4 Objavljeni radovi	243
8.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	244
8.6 Projektne aktivnosti	246
9 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	249
10 MEĐUNARODNA AKTIVNOST	254
10.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama	254
10.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	257
11 OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA	260
11.1 Ured u Osijeku	261
11.2 Ured u Rijeci	263
11.3 Ured u Splitu	266
11.4 Središnji ured u Zagrebu	268
12 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	273
12.1 Ustroj	273
12.2 Finacijsko poslovanje	275
13 ZAKLJUČAK	278
14 LEGENDA	282

Uvod

1

Iako smo 2019. godinu posvetili obilježavanju 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta* i napretku u ostvarivanju dječjih prava u našem društvu, zapamtit ćemo je, nažalost, po svoj djeci koja su stradala od nasilja koje se u većini slučajeva moglo spriječiti. Sedamnaesto Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, koje se podnosi Hrvatskome saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelju za djecu*, ukazuje na postignuća, propuste i promjene u stanju dječjih prava iz perspektive našeg djelovanja.

U 2019. napokon smo prvi put dobili nešto jasniji pokazatelj o tome koliko Republika Hrvatska ulaže u djecu na nacionalnoj razini, kada je Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku objavilo prvi Dječji proračun za razdoblje 2019. - 2021. To je važan prvi korak u analizi i praćenju učinkovitosti ulaganja u djecu, ali je potrebno uložiti dodatne napore u izradu dobre metodologije koja će dati prikaz stvarnih izdvajanja na nacionalnoj, ali i na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini. Samo na taj način sredstva namijenjena djeci bila bi vidljiva u proračunima te zaštićena od „rezanja“ i štednje u vrijeme kriza.

Izradom Dječjeg proračuna Vlada Republike Hrvatske provela je jednu od važnih preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2014. godine.

Tijekom 2019. godine primili smo gotovo 10 % više novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva nego u prethodnoj godini. Uz 1.741 novi predmet, postupalo se i u 933 predmeta koji su preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti koje zahtijevaju višegodišnje praćenje. Dodatno, savjetnici pravobraniteljice za djecu pružali su informacije i savjetovanje građanima o ostvarivanju prava djeteta u više od 1.500 razgovora telefonom ili osobno u prostorijama Ureda. Stoga, u Izvješću za 2019. godinu donosimo pregled postupanja pravobraniteljstva za djecu po pojedinačnim prijavama povreda prava djece, sažeti prikaz općih inicijativa te naših raznih drugih inicijativa i aktivnosti u praćenju, zaštiti i promicanju dječjih prava.

Među tim inicijativama posebno ističem aktivnosti obilježavanja 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta* te sudjelovanje u evaluaciji Strategije za prava djece Vijeća Europe (2016. -2021.).

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu se koriste akronimi i kratice, objašnjeni u legendi na kraju izvješća. Riječi i izrazi korišteni u tekstu izvješća podjednako se odnose i na ženski i na muški spol.

Uz uobičajeno vrlo veliki broj prijava u području osobnih prava djeteta, a posebno obiteljskih odnosa, najviši porast prijava, pritužbi, upita i zahtjeva zabilježili smo u području sigurnosti i zaštite djece te u području obrazovnih prava. Ti trendovi ne iznenađuju s obzirom na zabilježena pogoršanja u sigurnosti djece u prometu i nagli rast smrtnosti djece uslijed stradanja u prometnim nesrećama.

Povećanje prijava u području prava na obrazovanje također ne iznenađuje: u 2019. godini obrazovanje je bilo djeci nedostupno nekoliko mjeseci zbog štrajka odgojno-obrazovnih djelatnika, od djece smo tijekom brojnih posjeta školama dobili informacije o neodgovarajućim materijalnim uvjetima u školama,

a posljednji rezultati PISA (*Programme for International Student Assessment*) istraživanja nam govore da kvaliteta obrazovanja djece već godinama stagnira.

Među inicijativama pravobraniteljstva za djecu osobito ističem *Posebno izvješće o ugroženosti prava djece u odgojnim domovima*, o kojemu se raspravljalo na Odboru za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora. Djeca s problemima u ponašanju u tim ustanovama žive u neprimjerenim uvjetima te ne dobivaju podršku koja im je potrebna, što uzrokuje daljnje probleme u njihovim životima. Posebno zabrinjava prisutno nasilje s kojim se ustanove nerijetko prešutno mire zbog nedovoljne podrške drugih sustava u reagiranju na takve incidente. Zabrinjava to što su ove teškoće prisutne godinama, a mjere koje sustav poduzima ne dovode do značajnijeg ni trajnijeg unapređivanja stanja. Posljedično, česti su bjegovi djece iz domova te su za to vrijeme djeca „na cesti“ i u riziku od brojnih zlouporaba, dok policija za njima ne traži dovoljno intenzivno. Stoga je od presudne važnosti čim prije izraditi i usvojiti Akcijski plan kojim će se odgovoriti na potrebe djece s problemima u ponašanju u ustanovama.

Teške povrede djece u obiteljima u 2019. utjecale su na povećano izdvajanje djece iz obitelji zbog roditeljskog zanemarivanja i zlostavljanja. To je povećalo smještaj djece u institucijama socijalne skrbi zbog nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji. Takav trend ukazuje na kontinuiranu potrebu promocije i podrške udomiteljstvu.

U sustavu obrazovanja pokrenute su velike promjene uvođenjem „Škole za život“ te reformama u strukovnom obrazovanju. Potrebno je pažljivo pratiti učinke tih promjena te ih uskladiti i s drugim važnim potrebama koje uključuju i unapređivanje materijalnih i higijenskih uvjeta u školama.

I ovdje želim istaknuti važnost cijepljenja za zaštitu sve djece te potrebe za dodatnim ulaganjima i promjenama u području palijativne pedijatrijske skrbi i mentalnog zdravlja djece. Zdravstvena skrb najranjivije djece ne bi se trebala oslanjati na humanitarne akcije koje u ovom trenutku pružaju parcijalna rješenja. Neravnomjernost pojedinih usluga, najčešće u području rane intervencije, otežava živote roditelja i djece u manjim sredinama te pozivam resorna ministarstva da izrade analizu dostupnosti usluga i prijedlog promjena koje će približiti ključne zdravstvene i razvojne usluge djeci.

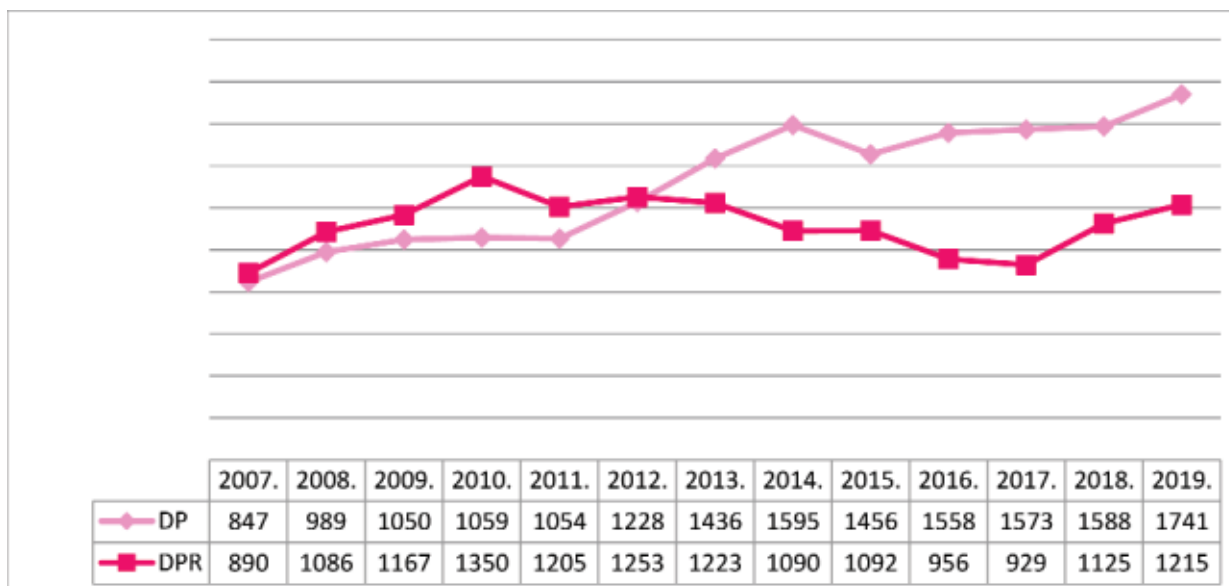
Zahvaljujem svojim mladim savjetnicima, članovima MMS-a, na njihovim prijedlozima i mišljenjima koji su mi pomogli u boljem razumijevanju potreba djece te u donošenju kvalitetnijih preporuka i zaključaka u 2019. godini. Vjerujem da svatko tko radi s djecom i za djecu, svoj rad može značajno unaprijediti ako otvori prostor za dijalog i traženje zajedničkih rješenja u suradnji s djecom koje se to tiče.

Većina problema s kojima se susreću djeca i njihove obitelji zahtijeva kvalitetan interdisciplinarni pristup koji se temelji na suradnji različitih struka i razina donošenja odluka. Suradnja među ministarstvima, tijelima lokalne uprave i samouprave te s civilnim društvom pa i poslovnim sektorom neophodna je kako bi se umanjile nejednakosti među djecom te smanjila neravnomjerna dostupnost ključnih usluga za djecu. Pozivam sve njih da kontinuirano ulažu u međusobnu suradnju, za djecu i s djecom.

Izvješće koje je pred vama rezultat je posvećenog timskog rada. I u 2019. godini predani i stručni tim savjetnika i djelatnika Ureda omogućio je provedbu velikog broja aktivnosti usmjerenih zaštiti prava djece. U svome radu često propitujemo što smo mogli učiniti bolje i više da pridonesemo tome cilju. Voljela bih da ovo izvješće potakne na takvo samopropitivanje i sve dionike u sustavu zaštite prava i dobrobiti djece u Hrvatskoj, kako bismo zajedno ostvarili željeni cilj.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece (DP) i opće inicijative (DPR) od 2007. do 2019.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece od 2007. do 2019.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Osobna prava	557	635	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	13	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32
Obrazovna prava	105	121	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391
Zdravstvena prava	22	32	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137
Socijalna prava	26	31	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46
Ekonomska prava	57	56	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74
Kulturna prava	11	15	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34
Pravosudno-zaštitna prava	30	37	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81
Sigurnost i zaštita djece			12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130
Diskriminacija			3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42
Nenadležnost			22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29
Ostalo	26	49	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8
UKUPNO	847	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

Uloga pravobranitelja za djecu je na općoj razini pratiti rad nadležnih tijela, uočavati teškoće i prepreke u zaštiti i ostvarivanju prava djece te ukazivati na njih i pozivati na sustavno rješavanje problema. Pojedinačni konkretni primjeri kršenja prava djece za nas su važan izvor spoznaja o područjima u kojima djeca nisu odgovarajuće zaštićena. Oni omogućuju sagledavanje funkcioniranja sustava zaštite prava djece u cjelini te daju podlogu za proaktivno i preventivno djelovanje i predlaganje nužnih poboljšanja u ostvarivanju prava većih skupina djece.

Tijekom 2019. godine primili smo 1.741 novu prijavu, pritužbu, upit i zahtjev vezano uz povredu pojedinačnih prava djece. Također smo postupali u 933 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Preneseni predmeti odnose se većinom na prava djece u području obrazovanja, zbog praćenje tijeka obrazovanja djeteta, te u području obiteljskopравnih odnosa, zbog izrazito narušenih i dinamičnih obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka i dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima.

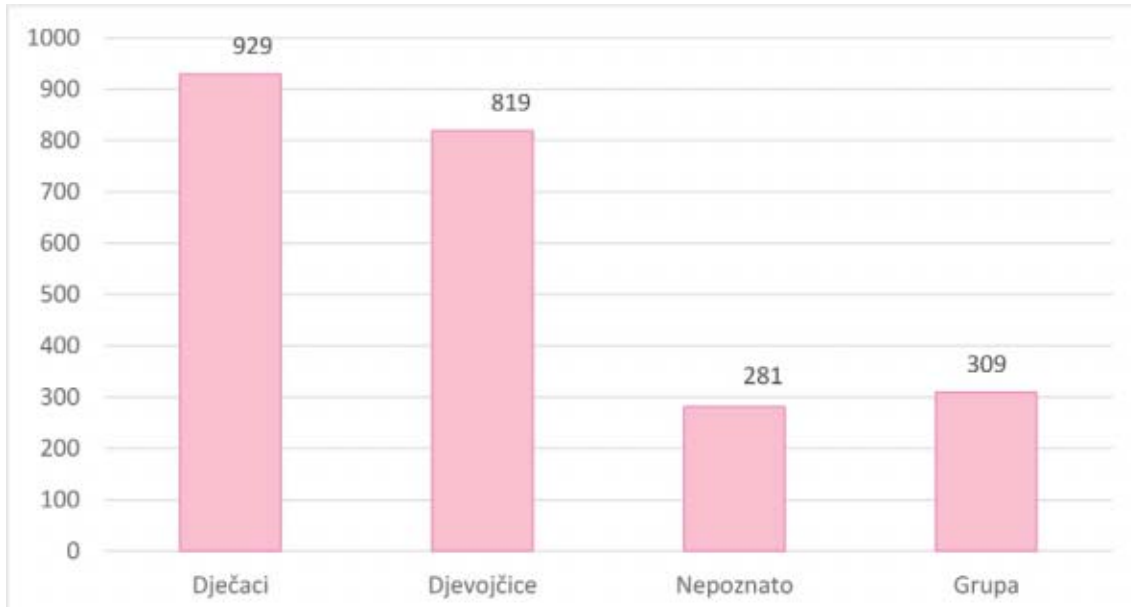
Osim rada na pojedinačnim predmetima iz tekuće i prethodnih godina, rad Ureda uključuje i pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili putem telefona, a tijekom godine ostvareno je više od 1.500 takvih razgovora.

Povrede pojedinačnih prava djece - 2019.

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2019.	Broj djece u 2019.	
			Broj djece	Grupa djece
Osobna prava-ukupno	418	737	1064	50
Prava djece kao članova društvene zajednice	12	32	23	14
Obrazovna prava	213	391	311	125
Zdravstvena prava	38	137	141	18
Socijalna prava	31	46	73	2
Ekonomska prava	62	74	113	12
Kulturna prava	30	34	15	20
Pravosudno-zaštitna prava	45	81	109	5
Sigurnost i zaštita djece	59	130	108	42
Diskriminacija	16	42	29	17
Nenadležnost	8	29	35	3
Ostala prava	1	8	8	1
UKUPNO	933	1741	2029	309

Prijave koje smo primili u 2019. godini odnose se na zaštitu prava 2029 djece te 309 grupa djece. Od toga je bilo 929 dječaka i 819 djevojčica te 281 dijete za koje nije naveden spol.

Spol djece obuhvaćene povredama prava - 2019.

U najvećem broju obraćali su nam se roditelji djece (883), i to majke u 557 slučajeva, očevi u 252 te oba roditelja zajedno u 74 slučaja. Po brojnosti prijava slijede prijave institucija u 396 slučajeva. Najčešće su to obrazovne institucije (97), škole i vrtići, koji traže savjet i preporuku za postupanje ili prijavljuju povrede prava djece, među ostalim seksualno nasilje nad djetetom na što ih obvezuje *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. Za savjet, pomoć i podršku u pojedinačnim slučajevima obraćaju nam se i centri za socijalnu skrb (17) te udruge (14). U velikom broju obraćaju nam se i nadležna ministarstva, agencije i inspekcije, najčešće državni inspektorat (64) koji nam je prijavljivao slučajeve odbijanja obveznog cijepljenja djece i povrede u okviru praćenja zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja te policijske uprave obavještavajući nas o stradavanju djece u prometu (41).

Djeca su nam se osobno obratila u 16 slučajeva. Njihove pritužbe odnosile su se na djelatnike škole, zbog nepravednog ocjenjivanja i neprofesionalnog ponašanja, na postupanje djelatnika centra za socijalnu skrb i udomitelja - zbog odluke o izdvajanju iz obitelji i uvjeta smještaja, te na neefikasnost sustava u ostvarivanju uzdržavanja. Djeca su tražila savjet i u vezi s visoko konfliktnim odnosima roditelja, tražeći da se uvažava njihovo mišljenje kod donošenja odluke s kojim će roditeljem živjeti, ali i zbog sukoba s roditeljima oko raspolaganja novcem od djetetovih stipendija i nagrada. U jednom slučaju obraćanje je bilo vezano uz upis u vojnu evidenciju, a neka djeca su nam se obratila zabrinuta zbog štrajka i posljedica koje će on imati vezano uz nadoknadu nastave i provođenje mature.¹

U 50 slučajeva obratili su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (16) i susjeda (12). Obračali su nam se i anonimni prijavitelji (50) te ostale kategorije prijavitelja (211). U 107 pojedinačnih slučajeva Ured pravobraniteljice započeo je postupanje na vlastitu inicijativu, najčešće na temelju praćenja medija.

Od 1741 prijave zaprimljene u 2019. najviše prijava odnosi se na: obrazovna prava (391), ostvarivanje roditeljske skrbi (340), nasilje nad djecom i zanemarivanje djece (281), zdravstvena prava (137), prava na sigurnost i zaštitu (130), prava djece u pravosudnom postupku (81), prava na zaštitu privatnosti (76) i ekonomska prava (74). Slijede prijave povreda socijalnih prava (46), prijave diskriminacije (42), prijave

¹ U ovoj brojci nisu iskazana obraćanja djece koja su željela više doznati o dječjim pravima i radu pravobraniteljice, posjetiti njezin Ured, intervjuirati je za školski list ili je informirati o svojim školskim ili razrednim projektima. Više o tome u poglavlju *Susreti, razgovori i suradnja s djecom*.

povreda kulturnih prava djece (34) te prava djece kao članova društvene zajednice (32). Ostale prijave odnosile su se na povrede statusnih prava djece, kao što je pravo na prijavu rođenja, prebivališta, stjecanje državljanstva (20) te povrede u području udomiteljstva, posvojenja, skrbništva i drugo (25). Tri pojedinačna slučaja odnosila su se na temeljno pravo djeteta na život. Uz povrede prava djece zaprimili smo i 29 prijava u vezi s rješavanjem problema odraslih osoba, što nije u nadležnosti postupanja pravobraniteljice za djecu.

2.1 Osobna prava

Od ukupno 737 prijava vezanih za ostvarivanje osobnih prava djece, najveći broj (340) odnosio se na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb. Po brojnosti slijede prijave povreda prava na zaštitu od nasilja (208), prava na djetetovu privatnost (76), zaštitu od zanemarivanja (73) te prava na prijavu rođenja (11). Ostale prijave povreda osobnih prava bile su zastupljene u manjem broju te su se odnosile na udomiteljstvo (8), na saznanje vlastitog podrijetla (6), posvojenje (5), pravo na život (3), stjecanje državljanstva (2), skrbništvo (1) te ostalu problematiku iz područja zaštite osobnih prava djece (3).

Osim ovih prijava, u praćenju je bilo i 418 slučaja povreda prava prenesenih iz prijašnjih godina, koji se u najvećem broju odnose na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (208) te na zaštitu od nasilja (130).

Osobna prava 2019.

OSOBNNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2019.	Broj djece u 2019.	
			Broj djece	Grupa djece
Pravo na život	3	3	6	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	5	6	6	
Pravo na prijavu rođenja	7	11	11	1
Pravo na osobno ime	1	1	1	
Pravo na stjecanje državljanstva		2	5	
Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	208	340	519	4
Posvojenje	1	5	13	
Pravo na zaštitu od nasilja	130	208	305	22
Zanemarivanje	47	73	110	2
Skrbništvo		1	1	
Udomiteljstvo	2	8	10	
Pravo na djetetovu privatnost	14	76	73	21
Ostalo		3	4	
UKUPNO	418	737	1064	50

Pravo na život - Prijave povreda djetetovog prava na život odnose se uglavnom na slučajeve počinjenja teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstva, pokušaja ubojstva, čedomorstva) ili samoranjavanja i unesrećivanja te drugih ugrožavajućih okolnosti.

U 2019. godini bilježimo tri slučaja povreda prava na život, koja se odnose na ukupno šestero djece. No, i druge slučajeve smrtnog stradavanja ili ozljeđivanja djece pratimo kroz druga područja te ih opisujemo u poglavljima o zaštiti od nasilja i zanemarivanja te o zaštiti u prometu.

PREMA PODACIMA MUP-a u 2019. godini vezano uz kaznena djela protiv života i tijela prijavljeno je 14 kaznenih djela teškog ubojstva djeteta, što je veliko povećanje u odnosu na 2018., kada ih je prijavljeno četiri. Nadalje, u 2019. prijavljeno je jedno kazneno djelo usmrćenja djeteta. Osim toga, prijavljeno je i 558 kaznenih djela tjelesne ozljede, 106 kaznenih djela teške tjelesne ozljede, jedno kazneno djelo teške tjelesne ozljede djeteta iz nehaja, što sve može predstavljati ugrožavanje djetetovog prava na život. Prema podacima o stradavanju djece u prometnim nesrećama, 18 djece je poginulo, 203 je doživjelo teške tjelesne ozljede, a 1.100 lakše tjelesne ozljede. Suicid je počinilo šestoro djece, od kojih je dvoje bilo mlađe od 14 godina. ■

Neka djeca izgubila su život ili su bila u smrtnoj opasnosti zbog nepažnje roditelja, pa je tako jedno dijete smrtno stradalo kad ga je roditelj ostavio u zatvorenom automobilu, na vrućini bez dotoka zraka. Nažalost, uz stradanja djece zbog nepažnje odraslih ili nesretnih slučajeva, godinu su obilježila i ubojstva i pokušaji ubojstva djece od strane roditelja ili bliskih osoba.

Zastrašujući slučaj nasilja nad djecom na otoku Pagu potaknuo je brojne reakcije, osude i kritike, ponajviše na funkcioniranje sustava socijalne skrbi. Brojni građani, ali i predstavnici sustava socijalne skrbi, obratili su nam se upozoravajući na slabosti u sustavu i tražeći reagiranje pravobraniteljice. Svaki slučaj povreda prava na život, o kojemu izvještavaju i mediji, kod javnosti izaziva snažne emocije te potiče propitivanje funkcioniranja sustava zaštite prava djece i potrebne angažiranosti da se stradavanja djece spriječe.

Jedna od tih tragedija bila je povod da pravobraniteljica javnim priopćenjem upozori na to da postojeće slabosti u sustavu socijalne skrbi znatno otežavaju ostvarivanje zadaća skrbi o djeci i zaštite njihovih prava i dobrobiti te, nažalost, mogu postati čimbenik koji pridonosi pojavi tragičnih slučajeva. Pravobraniteljica je pritom pozvala na žurna povećana ulaganja u poboljšanje kvalitete rada u sustavu socijalne skrbi, uz istodobno pridržavanje najviših profesionalnih standarda u radu svih njegovih službi.

Najuočljivije slabosti su: izraziti nedostatak stručnih djelatnika i vanjskih suradnika, preopterećenost djelatnika brojnim zaduženjima, nepostojanje kontinuiranog stručnog osposobljavanja, izostanak supervizije te rad u neodgovarajućim uvjetima, a također se ne posvećuje dovoljno pažnje ni mentalnoj dobrobiti djelatnika i prevenciji njihova profesionalnog sagorijevanja. Dugotrajne slabosti u organizaciji i načinu funkcioniranja sustava ne mogu biti izgovor za propuste u radu. Smatramo da se predugo samo govori o slabostima, a ne vidimo odlučnost u djelovanju na njihovom otklanjanju. Jedino ulaganja u poboljšanje kvalitete rada u sustavu socijalne skrbi, uz istodobno inzistiranje na visokim profesionalnim standardima, mogu biti jamstvo ostvarivanja zaštite prava i dobrobiti djece.

2.1.1 STATUSNA PRAVA

Pravo djeteta na reguliranje statusa u društvu osigurava se ostvarivanjem prava na prijavu rođenja, prava na saznanje podrijetla, prava na državljanstvo, prijavu prebivališta, prava na osobne isprave, pravo djece stranih državljana na reguliranje boravišnog statusa te prava na međunarodnu zaštitu.

Iako smo zaprimili mali broj prijava koje se odnose na statusna prava djece (20), one su važan indikator problema u ostvarivanju prava djece. Najveći broj prijava i obraćanja stranaka u ostvarivanju statusnih prava djece i nadalje bilježimo u slučaju roditeljskog konflikta u ostvarivanju roditeljske skrbi, posebice vezano uz poduzimanje radnji u zastupanju djeteta. To najviše dolazi do izražaja prilikom izdavanja djetetovih osobnih dokumenata, poput putovnice i osobne iskaznice, ali i prilikom ostvarivanja drugih osobnih prava djeteta, poput prijave prebivališta ili upisa u školu. Odredbe *Obiteljskog zakona (OBZ)*², ali i posebnih propisa koji reguliraju ova područja, kao i sudske odluke, često izazivaju nedoumice u njihovoj primjeni u praksi te su izvor nesuglasica koje imaju negativne posljedice po dijete, koje se našlo u središtu roditeljskog sukoba.

² NN 103/15, 98/19

Iz pozicije zaštite djeteta nedopustivo je da dijete - zbog roditeljskog sukoba, nesnalaženja nadležnih tijela, sporosti sudskog postupka ili nedorečene sudske odluke - bude uskraćeno u ostvarivanju svojih prava na obrazovanje, koje je povezano s prebivalištem djeteta, da mu se onemogućuje bavljenje sportom, putovanje ili neke druge aktivnosti, što je nerijetko povezano s ostvarivanjem prava na osobnu iskaznicu ili putovnicu. Upravo se to događa u praksi, na što nam se učestalo pritužuju roditelji, čime se potvrđuje da se u praksi često ne poštuje načelo zaštite najboljeg interesa djeteta niti mu se daje prednost kako to nalaže *Konvencija o pravima djeteta*. O poteškoćama koje smo uočili u ostvarivanju statusnih prava djece obavijestili smo nadležna tijela, o čemu više pišemo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Statusna prava djeteta temeljna su djetetova prava te postupci u kojima dijete ostvaruje ta prava moraju biti žurni i efikasni, ali u nekim situacijama, nažalost, nije tako. U pojedinim slučajevima inzistiranje na sudskom razrješenju spora, kojem mora prethoditi i postupak obveznog savjetovanja pri centru za socijalnu skrb (CZSS), znatno usporava ostvarivanje prava djeteta, a nerijetko ih usporava i nesnalaženje nadležnih tijela u primjeni propisa.

Pravobraniteljica je obaviještena o teškoćama s kojima se prilikom prijave rođenja djeteta maloljetnog roditelja susreću maloljetni roditelji i članovi njihovih obitelji. U jednom takvom slučaju tek rođeno dijete je s maloljetnom majkom nepotrebno dugo boravilo u bolnici zbog administrativnih procedura. Naime, OBZ-om je propisano da maloljetni roditelj, kojem miruje ostvarivanje roditeljske skrbi zbog pravnih zapreka te tako ne može zastupati dijete, ima pravo odrediti osobno ime djetetu. Međutim, u konkretnom slučaju nadležni matični ured nije htio upisati dijete u maticu rođenih bez rješenja o skrbništvu, a nadležni CZSS opravdavao se da bez obavijesti matičnog ureda o činjenici rođenja djeteta i potrebi stavljanja djeteta pod skrbništvo te rodnog lista djeteta ne može provesti postupak stavljanja djeteta pod skrbništvo. CZSS inzistirao je na pravu maloljetne majke da odredi osobno ime djetetu zapisničkom izjavom pri matičnom uredu, što je napokon i učinjeno. Procedura se zakomplicirala zbog postupanja nadležnih tijela te je dijete u bolnici nepotrebno boravilo deset dana.

Kako se u ovakvom postupanju nadležnih tijela nije vodilo računa o odredbi čl. 7. *Konvencije o pravima djeteta*, tj. pravu djeteta da odmah nakon rođenja bude upisano u matične knjige i o njegovom pravu na ime, a posebice o zaštiti najboljeg interesa djeteta, preporučili smo nadležnim ministarstvima da, radi usklađivanja prakse u postupanju, organiziraju edukacije za djelatnike matičnih ureda i CZSS-a o primjeni odredbi OBZ-a, da osiguraju suradnju ovih institucija u praksi te da ih upozore na dužnost zaštite najboljeg interesa djeteta pri reguliranju statusnih prava djeteta.

Žurnost u rješavanju u svim postupcima u obiteljsko-pravnim stvarima u vezi s djetetom temeljno je načelo OBZ-a. Međutim, primjeri iz prakse pokazuju kako se ovo načelo nerijetko krši. Primjer za to je sudski postupak utvrđivanja očinstva koji je trajao gotovo 10 godina. Postupak je pokrenut trinaest dana nakon rođenja dječaka, nakon iznenadne smrti njegova oca, te su tužbom za utvrđivanje očinstva bili obuhvaćeni njegovi nasljednici. Iz formalnih razloga (brojni neuspješni pokušaji dostave poziva, neuspješni pokušaji provedbe vještačenja DNA analizom, od koje se naknadno odustalo jer muški srodnici pok. oca nisu bili dostupni za izuzimanje krvnih uzoraka u postupku vještačenja), postupak se oduljio da bi u konačnici sud odluku donio (samo) na temelju provedenih dokaza saslušanjem svjedoka. Kako je riječ o postupku o kojem, osim očinstva i prava na saznanje vlastitog porijekla, posljedično ovisi i realizacija drugih dječakovih prava (pravo na mirovinu po pok. ocu) tako dugo trajanje postupka nedopustivo je i predstavlja grubo kršenje prava djeteta.

Podsjećamo da je i stav Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) u predmetu Mikulić protiv Hrvatske bio da trajanje postupka dulje od četiri godine za postupak utvrđivanja očinstva predstavlja povredu prava na suđenje u razumnom roku te je utvrdio obveze Hrvatske da osigura učinkovit pravni sustav - sustav koji će djetetu omogućiti da u sporu utvrđivanja očinstva utvrdi identitet svoga oca u razumnom roku. U OBZ-u propisan je rok od tri mjeseca za izvođenje dokaza medicinskim vještačenjem te ovlaštenje suda da po isteku tog roka donese presudu neovisno o neprovođenju vještačenja. Unatoč tome, u ovom slučaju sudu je trebalo deset godina da donese presudu, a dijete je toliko dugo moralo čekati na ostvarivanje svog prava.

Statusna prava djece stranaca pratili smo u devet slučajeva od kojih se pet odnosilo na pravo djece na međunarodnu zaštitu.

Pravo djece na međunarodnu zaštitu - Prema podacima MUP-a, u 2019. godini registrirano je 765 djece tražitelja međunarodne zaštite. Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite, 70 je bilo bez pratnje roditelja ili osoba koje su po zakonu dužne skrbiti o djetetu (dijete bez pratnje). Međunarodna zaštita odobrena je za 70 djece, a od toga samo za jedno dijete bez pratnje. O zahtjevima djece bez pratnje doneseno je ukupno 45 odluka, dok je 25 zahtjeva na dan 24. veljače 2020. bilo u postupku rješavanja. Od ukupno riješenih zahtjeva, osam zahtjeva je odbijeno zbog primjene instituta sigurne zemlje podrijetla, jedan zahtjev je odbačen jer je utvrđena odgovornost druge zemlje za prihvata djeteta, a 36 je postupaka obustavljeno zbog djetetovog samovoljnog napuštanja ustanove. O zaštiti i ostvarivanju prava djece stranih državljana na međunarodnu zaštitu više pišemo u poglavlju *Djeca u pokretu*.

U odnosu na rješavanje **boravišnog statusa djece stranih državljana** zamjećujemo da se prema službenim podacima MUP-a postupci reguliranja boravišnog statusa djece u većini slučajeva pozitivno rješavaju. Tijekom 2019., od 1522 zahtjeva za privremeni boravak djece rođene izvan Hrvatske, odbijeno je samo pet, a od 299 zahtjeva za privremeni boravak djece koja su rođena u Hrvatskoj, niti jedan nije odbijen. Stalni boravak, od traženih 125, dobilo je 64 djece, jedan zahtjev je odbijen, tri postupka su obustavljena dok se ostali još rješavaju.

2.1.2 PRAVO NA PRIVATNOST

Člankom 16. Konvencije o pravima djeteta jamči se svakom djetetu pravo na zakonsku zaštitu protiv miješanja u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, kao i zaštitu protiv nezakonitih napada na njegovu čast i ugled. UN-ov Odbor za prava djeteta u zaključcima i preporukama iz 2014. preporučuje da Republika Hrvatska poduzme sve potrebne mjere kojima će osigurati poštovanje privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima njihovih života te omogućiti uvažavanje djece kao pojedinaca i korisnika prava.

U 2019. godini postupali smo u 76 pojedinačnih slučajeva u vezi s djetetovim pravom na privatnost (četiri prijave više nego u 2018.), a prijave su se odnosile na 73 djece, ali i 21 grupu djece. Postupali smo u još 125 prijava povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti i dostojanstva djece (primjerice, u području povrede obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih ili participativnih prava djece). Među ovim predmetima bilo je i upita i obavijesti, a također i neutemeljenih prijava.

Najviše prijava odnosilo se na privatnost djece u medijima, uključujući sve društvene medije, a posebice društvene mreže, zatim u institucijama, i to u školama i vrtićima, bolnicama i sportskim društvima, ali i na ostalim mjestima te u obitelji.

Roditelji su se prituživali na povredu osobnih podataka ili privatnosti djece od strane fizičkih i pravnih osoba, ali i institucija u kojima su djeca privremeno ili trajno smještena. Institucije su tražile pomoć u boljem razumijevanju novih propisa u području zaštite osobnih podataka i privatnosti i primjene *Opće uredbe o zaštiti podataka* (GDPR) u praksi.

Roditelje, ali i predstavnike institucija, obavještavali smo o stajalištima pravobraniteljice za djecu o poštovanju privatnosti i dostojanstva djece. Njihove pritužbe u pravilu smo prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo ih upućivali da im se izravno obrate, kao tijelu koje nadzire obradu osobnih podataka sukladno *Općoj uredbi o zaštiti podataka* i *Zakonu o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka*. S predstavnicima AZOP-a tijekom godine aktivno smo surađivali i razmjenjivali informacije o zaštiti osobnih podataka i privatnosti djece.

AZOP JE U 2019. EVIDENTIRAO 102 predmeta prijave povrede prava u obradi osobnih podataka djece i postupao: davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka, obavljanjem nadzora, izdavanjem rješenja te organiziranjem edukacija s ciljem upoznavanja djece i ravnatelja osnovnoškolskih ustanova s novom regulativom u području zaštite osobnih podataka.

S obzirom na to da se većina predmeta odnosila na upite i davanje pravnih mišljenja u odnosu na obradu osobnih podataka djece, u takvim je slučajevima izdavao pravna mišljenja, prije svega o primjeni Uredbe (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i Zakona o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka.³ ■

U nekim slučajevima o prijavama sumnji na povredu prava djeteta na privatnost obavještavali smo i druga tijela, trgovačka društva, strukovne udruge i dr. tražeći njihovo uključivanje i postupanje (primjerice, policiju, Državno odvjetništvo, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, nakladnike medija, Hrvatsko novinarsko društvo, Hrvatski liječnički zbor i dr.).

Unapređivanje zaštite privatnosti djeteta u društvu, osim javnih kampanja, zahtijeva i promišljeno i sustavno educiranje, ne samo roditelja i djece, već i stručnjaka u raznim područjima. Proteklih godina se zbog intenzivnog tehnološkog razvoja iz temelja promijenilo okruženje u kojem dijete ostvaruje pravo na privatnost. Bitno se promijenio način na koji se pristupa različitim uslugama za djecu pa i način na koji različite institucije prikupljaju podatke o djeci i komuniciraju s roditeljima ili skrbnicima djece i s javnošću. To često dovodi do nerazumijevanja, ali i do propusta na štetu djece.

Najveći broj prijava povrede prava u **medijima** odnosio se na **objavu slike djeteta na Facebooku (FB), YouTubeu i drugim društvenim mrežama - bez suglasnosti roditelja** (u dva slučaja objavu je postavio drugi roditelj). U nekoliko slučajeva pojedinci su objavili na FB-u fotografije koje su sami snimili na kojima se vide djeca i mladi te su objave popratili negativnim komentarima o djeci.

Na drugom mjestu su prijave navodnog iskorištavanja djece u političke svrhe - objava slika političara s djecom, sudjelovanje djece u promidžbenim spotovima za EU izbore, pojavljivanje političara s vlastitom djecom na skupovima koji bi se mogli povezati s izborima jer se održavaju u vrijeme kampanje itd. Iako pravobraniteljica nema ovlast zabraniti niti sankcionirati neprimjerene postupke političara, već može upozoriti i dati preporuke za zaštitu prava djece, proteklih godina u vrijeme izbornih kampanja, kao i prilikom protekle predsjedničke kampanje, upućivali smo javne pozive političarima da vode računa o interesima djece i da ih ne iskorištavaju za svoje političke interese.

Snimke i fotografije političara s djecom, i u vrijeme izborne kampanje i izvan nje, ne smiju se objavljivati na *online* platformama političara i u njihovim promidžbenim materijalima *bez izričite suglasnosti roditelja za takvu objavu*. O tome postoji preporuka AZOP-a.

Na trećem mjestu po brojnosti su neprimjereni prikazi djece **u medijima** pri čemu je riječ o stvarnoj povredi privatnosti ili povredi najboljeg interesa djeteta u javnim medijima - na TV-u, u novinama i na portalima. U većini slučajeva obratili smo se s preporukom nakladnicima medija ili prijavom nadležnom tijelu. U pojedinim predmetima prijavili smo više medija zbog neprimjerenog izvještavanja o djeci, odnosno o nasilju nad djecom u obitelji i o zdravstvenom stanju djece. U jednom slučaju neprimjereno se izvještavalo o djeci čiji su roditelji u sukobu sa zakonom. Ovoj grupi valja dodati **nekoliko slučajeva** u kojima smo, na temelju obavijesti ili samoinicijativno, uputili upozorenja medijima ili prijave nadležnika, a odnose se na neprimjereno korištenje fotografije djece uz tekst koji nije primjeren djeci.⁴

Osim u medijima, znatan broj prijava i upita roditelja i građana odnosio se na zaštitu privatnosti i osobnih podataka djece **u institucijama i na drugim mjestima**. Primjerice, prijave i upiti o objavi na webu ili FB-u popisa djece koja su upisana u vrtić, učenika po razredima u godišnjim planovima i programima

³ Od 25. svibnja 2018. u svim državama članicama Europske unije izravno se primjenjuje navedena Uredba.

⁴ Više o tome u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

škole ili fotografija djece u posjetu knjižnici; o nejasnim uputama sportskog kluba o privoli za snimanje i objavi fotografija djece; o prekomjernom prikupljanju podataka o obiteljsko-pravnoj situaciji roditelja; o opravdanosti prikupljanja podataka o nacionalnosti djeteta pri upisu u školu.

Takvi podaci nekad su većinom bili izvješeni na oglasnoj ploči u vrtiću, školi ili knjižnici i mogli su ih vidjeti samo oni koji bi došli u ustanovu, a podaci koji su se prikupljali bili su dostupni samo ograničenom broju osoba, i to u konvencionalnom obliku. Danas se mnoge takve obavijesti objavljuju na internetu i time postaju globalno dostupne na neograničeno vrijeme - što je već kršenje prava djeteta na privatnost. Još su mnogo gori slučajevi kad se na e-oglasnoj ploči suda nađu objavljene presude u kojima su navedeni podaci o djeci žrtvama nasilja, primjerice seksualnog. Čak se i u dokumentima Europskog suda za ljudska prava mogu pronaći imena djece u vezi s kojom su donesene neke presude.

Premda se ulažu naponi u podizanje svjesnosti o važnosti zaštite osobnih podataka općenito, što je naročito intenzivirano od stupanja na snagu *Opće uredbe o zaštiti podataka* ili GDPR-a, čini se da nam u cjelini još nisu posve jasni svi aspekti ove problematike. Primjerice, roditelji su danas sa svih strana obasuti zahtjevima za potpisivanje „suglasnosti”: da dijete može sudjelovati na natjecanju, putovati na ekskurziju, baviti se sportom ili nekom drugom slobodnom aktivnošću, fotografirati se za školske publikacije i web stranice ili se pojaviti u tv-emisiji. Ali to se često shvaća samo kao formalna obveza koja se mora ispuniti, a ne kao jamstvo da će se s djetetom i njegovim podacima postupati s punom pažnjom i u najboljem interesu djeteta.

U jednom slučaju roditelji su nas obavijestili o objavi fotografija djece iz **dječjeg vrtića** od strane reklamne agencije na internetskim stranicama i društvenim mrežama bez privole roditelja. Upoznali smo ih s našim stajalištem koje se temelji na *Konvenciji o pravima djeteta* i *Općoj uredbi o zaštiti podataka* da se djecu ne bi smjelo snimati ili fotografirati ni objavljivati njihove snimke ili fotografije bez privole roditelja ili skrbnika djeteta. Budući da djeca često nisu svjesna rizika i mogućnosti zaštite privatnosti u različitim situacijama, objave fotografija i snimki djece uvijek se uvjetuju roditeljskom privolom. Pritom je važna i djetetova suglasnost (u skladu s djetetovom dobi i zrelošću) jer držimo da nije primjereno ni da roditelji svoju djecu izlažu u medijima ili na društvenim mrežama protiv njihove volje. U slučajevima kad ne postoji privola roditelja ili skrbnika djeteta, roditelj ili skrbnik ima pravo zahtijevati uklanjanje djetetove fotografije s platforme na kojoj je objavljena.

Neobaviještenost o postupanju u slučaju fotografiranja djece i stavljanja fotografija na internet ili javne objave podataka o djetetu susrećemo i kod **tijela javne vlasti**. Jedna pritužba roditelja odnosila se na objavu fotografija djece na internetskoj stranici policijske uprave koja je organizirala podjelu darova u osnovnoj školi u povodu božićnih blagdana i objavila slike djece. Roditelj se usprotivio, naveo da nije dao svoju privolu za objavu i zatražio da se fotografije djece uklone s internetske stranice. Policijsku upravu upozorili smo na potrebu poštovanja privatnosti i zaštite osobnih podataka djece i potrebu pribavljanja privole roditelja za objavu fotografija djece te smo preporučili da sa svoje internetske stranice ukloni te fotografije. Također smo školi uputili preporuku o potrebi pribavljanja privole roditelja ili skrbnika za snimanje i objavu fotografija i snimki djece.

Drugi slučaj odnosio se na objavu osobnih podataka o djeci korisnicima socijalnih davanja na web stranici JLP(R)S u okviru odlučivanja tog tijela o pravima djece iz područja socijalne skrbi. AZOP je postupao i voditelju obrade osobnih podataka izrekao mjeru službene opomene zbog obrade osobnih podataka u prekomjernom opsegu.

Pratili smo slučaj povrede privatnosti djece i postupanja **organizatora sportskog natjecanja** sa snimkama djece, čiji su roditelji dali suglasnost da djeca budu snimljena u sklopu informiranja o natjecanju, ali ne za korištenje u druge svrhe. Roditelji su otkrili da se veliki broj pojedinačnih slika njihove djece u kupaćim kostimima nudi na inozemnoj *online* trgovini sportskih fotografija prikazujući pojedinačno djevojčice i dječake u dobi od 6 do 9 godina, oskudno odjevene, u raznim etapama skoka u vodu. Prijavu smo uputili AZOP-u i ujedno uputili roditelje da im se obrate za zaštitu prava djece. Prema

obavijesti u trenutku pisanja izvješća AZOP je kontaktirao vlasnika inozemne stranice i na tom problemu se i dalje radi.

Primili smo prijavu roditelja o postupanju jednog **sportskog kluba** koji im je ponudio na potpis privolu za raspolaganje osobnim podacima djece, u kojoj određene stavke roditeljima nisu bile razumljive, ali unatoč traženju nisu dobili odgovore. Roditelji su potpisali privolu, ali uz napomenu da su određene točke privole nerazumljive i o tome obavijestili AZOP.

Problem postavljanja **video nadzora** i opravdanost snimanja djece i dalje je tema koja zaokuplja roditelje i građane. Javlja se s pitanjima o pravu postavljanja video kamera na javnim površinama, suvlasničkim dijelovima zgrada ili dvorišta. U pravilu sve upite i prijave prosljeđujemo AZOP-u radi provjere opravdanosti postavljanja i zakonitosti raspolaganja snimkama.

S predstavnicima ustanova u kojima djeca privremeno borave ili su trajno smještena razgovarali smo o zaštiti djece od neovlaštenog snimanja, a posebice o **zaštiti djetetovog dostojanstva i privatnosti** tijekom aktivnosti koje zahtijevaju privatnost. Upozorili smo da je važno da postoje uređeni prostori i mjesta zaštićena od pogleda drugih, primjerice pregrade za presvlačenje ispred dvorana za tjelesno zdravstvenu kulturu (TZK) ili na bazenima; primjerenih prostora za održavanje osobne higijene s tuš zavjesama/kabinama u kupaonicama i slično.

O pravu djeteta na privatnost nerijetko se najmanje brine **u obitelji**. U situacijama razvoda braka roditelji traže pomoć oko zaštite privatnosti djeteta zbog kršenja prava na privatnost od strane drugog roditelja objavom fotografija djece i podataka o djeci na društvenim mrežama. Roditelje smo upućivali da se obrate nadležnom CZSS-u. U slučajevima kad se procijeni da se takvom objavom djetetu nanosi šteta, CZSS može upozoriti roditelja da je dužan štititi najbolji interes svojeg djeteta. U situacijama kad je u tijeku postupak razvoda braka, u okviru kojeg će se rješavati i pitanja vezana za roditeljsku skrb, upućivali smo roditelje da svoje neslaganje s objavom fotografija djece na društvenim mrežama problematiziraju i u okviru tog postupka uz prethodno savjetovanje s odvjetnikom angažiranim u postupku razvoda.

Općenito preporučujemo roditeljima da u komuniciranju putem društvenih mreža budu oprezni i zaštite djecu od pretjeranog izlaganja te da vode računa o tome da se objavom djetetovih fotografija na internetu znatno povećava rizik od zloupotrebe dječjih fotografija te od dostupnosti djece zlonamjernim osobama. Također im preporučujemo da djecu pouče o tome kako će i sama štititi svoju privatnost, kao i privatnost drugih. To znači da djetetu trebaju pomoći da razumije što je to privatnost, odnosno, što je intima te zašto neke informacije, slike ili ponašanja dijelimo samo s bliskim osobama.

U praksi smo se susretali i s nekim slučajevima formaliziranog i krutog pristupa *Općoj uredbi o zaštiti podataka* ili GDPR-u i depersonalizaciji djece zbog nerazumijevanja svrhe zaštite djeteta ili ograničavanja djetetovog prava na sudjelovanje, o čemu pišemo u drugim dijelovima ovog izvješća.

Niz slučajeva povreda privatnosti i dostojanstva djece bili su povod iznošenju naših **stajališta/preporuka o sveobuhvatnoj zaštiti prava i interesa djece**.⁵ Tijekom 2019. ponovili smo preporuku Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK-u) o potrebi zaštite privatnosti djece u postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP). Preporuka je nastavak aktivnosti iz 2018. koje smo poduzeli saznajući za postupke koji su se vodili pred ESLJP, u kojima podnositelji zahtjeva nisu zatražili anonimizaciju pa su odluke objavljene uz navođenje osobnih podataka djece. Podsjetili smo i upozorili da takvo izlaganje djece, neovisno o tome postoji li za to suglasnost roditelja, uvelike ugrožava privatnost djece budući da je široko dostupno i često se prenosi u medijima te može imati negativni utjecaj na njihov daljnji psihofizički razvoj. Također, preporučili smo odvjetnicima da se suzdrže od javnih istupa i komentiranja slučajeva koji se odnose na djecu.

⁵ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Ministarstvu znanosti i obrazovanja i AZOP-u smo, u sklopu savjetovanja o *Pravilniku o pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji te javnim ispravama u školskim ustanovama* i *Pravilniku o zajedničkom upisniku školskih ustanova u elektroničkom obliku - e-Matici*, preporučili da se, radi zaštite prava učenika na privatnost i zaštite od prekomjernog prikupljanja podataka, zajednički pristupi revidiranju i provjeri popisa svih vrsta podataka o učenicima koji se evidentiraju i čuvaju u školi i učeničkom domu te da se detaljno razrade pravila postupanja s pedagoškom dokumentacijom i u konvencionalnom i u digitalnom obliku. Predložili smo ujedno da se razradi postupak raspolaganja osobnim podacima koji su upisani u pedagoškoj dokumentaciji, prije i nakon promjene učenikovih osobnih podataka tijekom školovanja (promjena OIB-a nakon posvojenja, promjena imena, podataka o roditeljima i sl.), kako otkrivanjem starih djetetovih osobnih podataka ne bi bili povrijeđeni privatnost i dostojanstvo, ali i sigurnost djeteta.

Posebnu pažnju posvetili smo **zaštiti privatnosti i dostojanstva djece koja se nalaze na liječenju u zdravstvenim ustanovama**. U povodu niza slučajeva teškoga stradanja djece tijekom 2019., koji su bili iznimno popraćeni u medijima, zapazili smo da medicinske ustanove detaljno obavještavaju javnost o stanju i ozljedama djece. Potaknuti time, uputili smo Ministarstvu zdravstva (MZ) **preporuku o izradi Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece-pacijenata**, koje bi bile namijenjene zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova. Smjernice bi trebale uključiti i praktične upute o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes, o opsegu podataka koji se smiju iznijeti i načinu na koji se to može učiniti, a da se time ne nanese šteta djetetu. Na zahtjev MZ-a, o tome se zasad očitovao Hrvatski liječnički zbor.

Tijekom godine primili smo i veliki broj novinarskih upita u vezi s djetetovom privatnosti: pravo na privatnost djece osoba poznatih u javnosti, zaštita privatnosti djece-žrtava seksualnog nasilja i iskorištavanja, korištenje djece u političke svrhe, odnosno za prenošenje aktivističkih poruka itd. Pravobraniteljica je dala nekoliko intervjua o zaštiti osobnih podataka djece i o zaštiti privatnosti djece u medijima te je u nekoliko navrata uputila javni poziv medijima da pri izvještavanju vode računa o dobrobiti djece.

Prijave koje zaprima pravobraniteljica za djecu ukazuju i dalje na potrebu sustavnoga i kontinuiranoga informiranja građana, ali i institucija o potrebi i načinima zaštite osobnih podataka, zaštite privatnosti i dostojanstva djeteta te o posljedicama nezakonite obrade i raspolaganja osobnim podacima djece.

Prijedlozi za poboljšanja

- Nužno je daljnje podizanje svijesti o potrebi zaštite privatnosti djece, o propisima kojima se jamči i regulira ta zaštita, o procedurama koje je potrebno poštovati kad je u pitanju zaštita privatnosti djece te o ovlastima AZOP-a, kojemu se nezadovoljni građani mogu obratiti radi zaštite svojih prava.
- Pri osiguranju poštovanja privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima njihovih života potrebno je uvažavati dijete kao pojedinca, nositelja i korisnika prava.
- Pojedina pitanja potrebno je dodatno regulirati kodeksom ponašanja, smjernicama ili protokolima radi zaštite privatnosti i dobrobiti djece: npr. smjernice o zaštiti privatnosti djece-pacijenata prilikom davanja informacija od javnog interesa, pravila o zaštiti djece u političkim kampanjama, postupanje suda i drugih institucija u objavi podataka o djeci itd.

2.1.3 PRAVO NA ŽIVOT S RODITELJIMA I RODITELJSKU SKRB

Od ukupnog broja pritužbi u 2019. vezanih uz osobna prava djece (737), najveći broj njih odnosi se na djetetovo pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (340). Prijašnjih godina prijave povreda toga prava po brojnosti su prednjačile u odnosu na prijave svih ostalih povreda pojedinačnih prava. U 2019. godini one zauzimaju drugo mjesto (iza prijave povreda obrazovnih prava). Unatoč tome, kao i blagom padu u odnosu na 2018., kad je ovih pritužbi bilo 350, broj prijava povreda djetetovog prava na život s roditeljima i roditeljsku skrb i dalje je vrlo visok.

Prijave se odnose na zaštitu prava 519 djece svih dobnih skupina te četiri grupe djece. I ove godine najčešće su nam se obraćale majke (149), a slijede obraćanja očeva (87) i institucija (37), među kojima su najčešće drugi pravobraniteljski uredi, odgojno-obrazovne ustanove i druge. Na vlastitu inicijativu pratili smo 21 slučaj. U ovom području zabilježena su i obraćanja ostalih (15), zatim baka (14) i djedova (6), a djeca su nam se osobno obratila u četiri slučaja. Po dva predmeta otvorena su na temelju zajedničkog obraćanja obaju roditelja, rođaka i sestara, a jedna je pritužba bila anonimna. Osim pisanih prijava, bilježimo i ukupno 415 usmenih obraćanja stranaka (telefonom ili dolaskom u Ured) koja se odnose na ovu problematiku. I dalje pratimo 208 slučajeva iz prijašnjih razdoblja.

Obiteljski zakon (OBZ), kao temeljni propis koji se primjenjuje u ovom području, u biti je ostao neizmijenjen.⁶

Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb - 2019

PRAVO NA ŽIVOT S RODITELJIMA I RODITELJSKU SKRB	Broj zaprimljenih predmeta	Broj djece u 2019.	
	2019.	Djeca	Grupa djece
Uzdržavanje	32	48	2
Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb	66	116	2
Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi	242	355	
UKUPNO	340	519	4

Od 340 slučajeva u ovoj cjelini, najveći broj njih (242 ili 71 %) odnosi se na **ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi** te obuhvaća zaštitu prava i interesa ukupno 355 djece. Slijede obraćanja vezana uz **ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb** (66 ili 19,5 %), a njima je obuhvaćeno 116 djece i dvije grupe djece. Djetetovo **uzdržavanje** razlog je za 32 obraćanja stranaka (9,5 %), koja se odnose na zaštitu prava i interesa 48 djece i dvije grupe djece.

Prijave povreda prava djece na život s roditeljima i roditeljsku skrb najčešće su vezane uz roditeljsko neslaganje o organizaciji daljnjeg djetetovog života nakon prekida obiteljske zajednice i/ili razvoda braka te uz druge nepovoljne obiteljske prilike u kojima dijete odrasta, a koje su bile povod za izricanje različitih mjera za zaštitu djetetovih prava i dobrobiti.

Često nam se stranke, s različitim očekivanjima, pritužuju na postupanja drugog roditelja ili drugih srodnika prema djetetu. Neupućeni u stvarne ovlasti i ulogu Ureda pravobranitelja za djecu, neki od njih, očekuju da pravobraniteljica povodom takvih prigovora preuzme ulogu CZSS-a, da pozove drugog roditelja i upozori ga ili da donese drugu meritornu odluku.

Nerijetko se od nas traže **informacije i upute** o mogućnostima i načinima zaštite interesa djeteta. Ovisno o konkretnom slučaju, roditelje upoznajemo s mogućim negativnim utjecajem roditeljskog spora na dijete te potrebom svakog djeteta da odrasta u mirnom i stabilnom obiteljskom okruženju, bez sukoba njemu važnih osoba. Kad je riječ o roditeljskom konfliktu, roditeljima savjetujemo uključivanje u obiteljsko savjetovanje te im skrećemo pozornost na važnost suradnje s nadležnim institucijama.

Stranke nam se vrlo često **pritužuju na rad nadležnih tijela** te institucijama i pojedincima (stručnim radnicima CZSS-a, sucima, voditeljima mjera obiteljsko-pravne zaštite, vještacima i dr.), koji su na različite načine uključeni u rad s obitelji, najčešće zamjeraju pristranost, nezainteresiranost i sporost u postupanju. Veliki broj pritužbi uključuje i primjedbe na sadržaj stručnih mišljenja CZSS-a, nalaza vještaka te sudskih odluka. Općenito, zamjetno je nepovjerenje građana u kapacitete sustava da u konkretnim slučajevima ispravno procijeni i zaštiti najbolji interes djeteta.

⁶ NN 103/15, 98/19; izmjene koje su nastupile u 2019. odnose se tek na usklađivanje odredbe čl. 253. st. 4. OBZ-a sa *Zakonom o sustavu državne uprave*.

Negativni stav prema institucijama koje štite djecu i nepovjerenje u sustav, u javnosti su dodatno potencirani nakon niza drastičnih slučajeva povreda prava djece, koji su potaknuli brojne građane na javno iznošenje svog nezadovoljstva i ogorčenja radom institucija. No, takvi javno izraženi stavovi uvelike utječu na formiranje javnog mnijenja o samom sustavu zaštite dječjih prava. U pojedinim slučajevima takav generalizirano negativan stav prema institucijama ima za posljedicu otpor roditelja u odnosu na upute usmjerene na zaštitu interesa djeteta, a s time i dodatno kršenje djetetovih prava.

Sustav socijalne skrbi doista je opterećen problemima na koje ukazujemo i kroz godišnja izvješća, i kroz aktivnosti na pojedinačnim slučajevima te u općim inicijativama. Ti problemi nastaju zbog širokih ovlasti i nadležnosti institucija, uz istodobni manjak zaposlenih stručnih radnika, educiranih i specijaliziranih za područje zaštite prava i dobrobiti djece, što dovodi do njihove preopterećenosti.

Efikasnija zaštita interesa djece i prevencija povreda njihovih prava postiže se redovitim i čvrstom suradnjom institucija - od najranije dobi djeteta i njegovog početnog uključivanja u sustav odgoja i obrazovanja - uz redovitu razmjenu ključnih informacija o intervencijama vezanim uz dijete i obitelj te zajedničko planiranje aktivnosti u slučaju potrebe. Nažalost, iz pojedinačnih slučajeva saznajemo da često do reakcije i suradnje institucija dođe tek nakon što se dogodi povreda djetetovog prava i u trenutku kad problemi eskaliraju. Čak i u takvim prilikama rijetko se prakticira tzv. „konferencija slučaja”, odnosno, zajedničko rješavanje nekog kompleksnog problema suradnjom više institucija: CZSS-a, odgojno-obrazovnih ustanova, policije i drugih.

Podržavajući suradnički pristup u zaštiti prava djece, sudjelovali smo u radu Savjeta programa „**Sustavna podrška obiteljima s djecom: Procjenjivanje i smanjivanje rizika**” koji se odvija u suradnji MDOMSP-a, UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, Hrvatske udruge socijalnih radnika i Društva za psihološku pomoć kao izvršnog partnera. Jedan od ciljeva programa je izrada smjernica/protokola za međuresornu suradnju u zaštiti dobrobiti djece.

U prošlogodišnjem izvješću⁷ prikazali smo rezultate naše **ankete o socijalnoj skrbi i obiteljsko-pravnoj zaštiti na otocima**. Rezultati ankete dali su nam uvid u poteškoće s kojima se susreću stručni radnici, ali i obitelji i djeca na otocima. Dio tih problema jednako se javlja i u drugim krajevima RH, primjerice, sporost sustava, dugotrajnost postupaka i nedostatak sustava podrške te nedostatak preventivnih aktivnosti i međuresorne suradnje. Kako bismo stekli dodatni uvid u stanje na terenu, savjetnice pravobraniteljice za djecu u 2019. godini sastale su se s predstavnicima tri CZSS-a (Korčula, Brač-Supetar i Šibenik) kako bi se upoznale s njihovim radom.

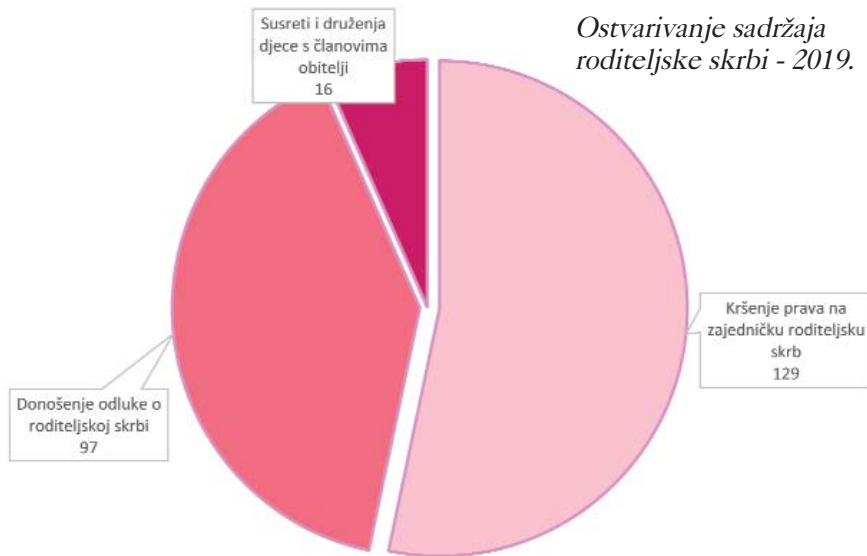
Također smo tijekom 2019. proveli još dvije ankete: **anketu o zaštiti prava djece u području odgoja i obrazovanja djece na otocima**, namijenjenu otočnim osnovnim i srednjim školama, te **anketu o zaštiti prava djece u području ranog odgoja i obrazovanja djece na otocima** koju smo uputili dječjim vrtićima na otocima.⁸ Sve te aktivnosti bit će podloga za dvodnevni stručni skup „Jednake mogućnosti za djecu na otocima” koji pravobraniteljica za djecu, u suradnji s OŠ Grohote na Šolti, organizira u svibnju 2020. na otoku Šolti i u Splitu, s ciljem jačanja svijesti o potrebama sustava zaštite prava djece te formiranja preporuka za njegovo osnaživanje.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi - Kao i prijašnjih godina najveći broj slučajeva u ovoj cjelini odnosi se na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi (242). Od toga, 129 slučajeva odnosi se na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, 97 na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, a na susrete i druženja djece s članovima obitelji 16 predmeta. Prijave su se odnosile na ukupno 355 djece.

Slučajevi koje pratimo često se odnose na tzv. **visoko-konfliktne prekide** obiteljske zajednice roditelja, neovisno o tome je li riječ o prekidu braka ili izvanbračne zajednice (visoko-konfliktni razvodi).

⁷ Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2018. godinu, *Istraživačke aktivnosti - Obiteljsko pravna zaštita djece na otocima iz perspektive CZSS-a*, str. 196.

⁸ O anketama i prikupljenim podacima pišemo u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

Takve slučajeve redovito obilježava nemogućnost postizanja dogovora oko pitanja koja se tiču djeteta te loša komunikacija među roditeljima uz pritužbe na postupke onog drugog. U takvim slučajevima roditelj koji je nezadovoljan sadržajem stručnog mišljenja ili nalazom vještačenja, često podnosi daljnje prijave različitim institucijama te se nerijetko obraća i medijima. Najčešće su roditelji u takvim slučajevima teško dostupni savjetodavnom radu i teško prihvaćaju svoj

dio odgovornosti za stanje u obitelji. U ponekim slučajevima ipak doznajemo za pozitivne promjene i poželjne učinke stručnog i savjetodavnog rada koji dovode do toga da roditelji počnu surađivati, dogovarati se i prihvaćati drugog roditelja kao ravnopravnog partnera u odgoju djeteta.

U slučajevima roditeljskog konflikta problem koji dodatno opterećuje sve članove obitelji je **dugotrajnost sudskih postupaka**. Ako roditelji ne mogu postići dogovor oko **ostvarivanja osobnih odnosa**, nepostojanje odluke o tome potencira njihove sukobe, a u djetetovu svakodnevnicu unosi tenzije i neizvjesnost. Rješenje za ovaj problem su postupci osiguranja u kojima sud može donijeti privremenu mjeru o tome s kojim će roditeljem (ili drugom osobom) dijete stanovati i o ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom. Nažalost, doznajemo za slučajeve u kojima postupci mjesecima traju bez donošenja privremene mjere, kao i za slučajeve u kojima je izgledno da će jedna od stranaka uložiti žalbu na odluku suda, ali je sud prilikom odlučivanja i donošenja presude propustio donijeti rješenje o privremenoj mjeri. Važno je naglasiti da sudovi mogu privremene mjere donositi bez rasprave i tako na brz i učinkoviti način spriječiti ili barem ublažiti konflikte do kojih dolazi u situaciji kada odluke uopće nema.

Prema važećim propisima⁹ dijete ima **pravo na sudjelovanje** u upravnim i sudskim postupcima u kojima se odlučuje o nekom njegovom pravu. U skladu s time dijete ima pravo biti informirano o tome koji se postupak vodi, dobiti savjet, biti u prilici izraziti svoje mišljenje/stavove/doživljaj situacije u kojoj se nalazi te dobiti povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Tijekom postupka posebno valja voditi računa o tome da mu se pruži pravodobna informacija da je razgovor o predmetu postupka za njega potpuno dobrovoljan. Sudjelovanje za dijete treba biti sigurno, odnosno uz jamstvo da neće biti izloženo negativnim reakcijama zbog toga što je iskazalo, a sve uz jasne informacije o tome da ono ne donosi odluku, već da je teret donošenja odluke na odraslima. Djetetovo mišljenje se prilikom donošenja odluka treba razmotriti s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost. Važno je da s djetetom razgovaraju educirani stručnjaci, koji su u stanju prepoznati je li iskazano mišljenje djeteta autentično ili posljedica manipulacije.

U postupcima u kojima se odlučuje o njegovim osobnim i imovinskim pravima i interesima, djetetu se imenuje **poseban skrbnik**. Zadaća posebnog skrbnika je zastupati dijete u postupcima određenim zakonom, razgovarati s djetetom, a prema potrebi, kontaktirati i s roditeljem ili drugim osobama koje su djetetu bliske.¹⁰

⁹ Konvencija o pravima djeteta, Obiteljski zakon i Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava.

¹⁰ O poteškoćama i dvojabama u pogledu instituta posebnog skrbništva pišemo u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava*.

IZ IZVJEŠĆA CZSS-a: *Djevojčica odbija vidno uznemirena iznijeti svoje mišljenje i razgovarati o predmetu navodeći da joj je dosta razgovora, ispitivanja, sudskih postupaka i iznošenja mišljenja. Ne želi razgovarati ni o drugim temama te je dogovoreno da ukoliko bude htjela o bilo čemu razgovarati nazove posebnu skrbnicu...*

Prepoznavši problem **višestrukih vještačenja** i/ili razgovora djece sa različitim stručnim osobama još 2017. godine Ministarstvu pravosuđa i Hrvatskom društvu sudskih vještaka i procjenitelja preporučili smo da razmotre mogućnost posebnog reguliranja načina provođenja psihološko/psihijatrijskog vještačenja od strane sudskih vještaka u postupcima u kojima se donose odluke o roditeljskoj skrbi, tako da provođenje vještačenja bude vezano isključivo uz zahtjev/nalog suda. Na to nas je potaknula spoznaja da neki roditelji samoinicijativno, bez odluke suda o tome, izlažu djecu takvim dodatnim psihološko-psihijatrijskim obradama kako bi ishodili nalaz i mišljenje koji onda prilažu kao dokaz u sudskom postupku. Smatramo da je takve nekontrolirane postupke roditelja potrebno ograničiti, naročito u slučajevima kad roditelji pokazuju tendenciju manipulativnog ponašanja koje ugrožava najbolji interes djeteta. Također nužnom smatramo uspostavu Komore sudskih vještaka, a koja bi se bavila etičkim pitanjima vezanim za vještačenje.

Vezano uz **troškove vještačenja** kojima se procjenjuje podobnost roditelja da odgovarajuće skrbe o djeci stava smo da nedostatak sredstava i nemogućnost roditelja da snosi ove troškove ne smije biti razlog za odustajanje od provođenja svih dokaza koji su bitni za donošenje sudske odluke. Ako je procjena suda da je u sudskim postupcima, koji se vode temeljem OBZ-a, takav dokaz neophodan za kvalitetnu procjenu interesa djeteta i ako roditelji nemaju sredstava, držimo da bi se vještačenje trebalo plaćati iz sredstava suda.

PREMA PODACIMA MDOMSP-a za 2018. godinu, čak 2.184 djece nije ostvarilo svoje pravo na susrete i druženje s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom, zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim djeca stanuju (u 2017. bilo je 1.826 djece). Također je 255 djece bilo izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne stanuju i to u vrijeme ostvarivanja osobnih odnosa pod nadzorom (u 2017. godini 284 djece). ■

U visoko-konfliktnim razvodima djeca su često izložena manipulaciji od strane roditelja i članova obitelji, koji ih nastoje otuđiti od drugog roditelja. Takva manipulacija predstavlja psihičko i emocionalno nasilje nad djecom te je, da bi se djecu zaštitilo, nužna žurna i usklađena reakcija institucija. No, to u brojnim slučajevima izostaje. Čak i kad stručnjaci u CZSS-ima prepoznaju pojave manipulacije djecom te reagiraju na njih, one u velikom broju slučajeva prolaze bez sankcija. Prema podacima MDOMSP-a, u 2018. godini CZSS-i su u 142 slučaja manipulacije pravima djeteta pokrenuli postupak prema nadležnom sudu, ali je Državno odvjetništvo od toga odbacilo 61 prijavu.¹¹

U izvješću za 2018. godinu pisali smo o neujednačenoj primjeni odredbe članka 105. stavka 3. OBZ-a koja se odnosi na **samostalno ostvarivanje roditeljske skrbi na temelju sudske odluke** ako roditelji nisu postigli plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sporazum tijekom sudskog postupka. Kako bismo stekli uvid u stvarnu primjenu ove odredbe te o eventualno utvrđenim i izraženim pravnim shvaćanjima viših sudova, u svibnju 2019. obratili smo se Županijskim sudovima u Puli-Pola, Splitu i Zagrebu¹² te Vrhovnom sudu RH i zamolili da nas o tome izvijeste i dostave nam preslike relevantnih odluka.

Stav je županijskih sudova da se odluka o samostalnoj roditeljskoj skrbi **ne donosi automatizmom** kad ne postoji plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili postignuti sporazum roditelja tijekom postupka nego da je kod odlučivanja o samostalnoj roditeljskoj skrbi nužno utvrditi sve činjenice i okolnosti koje opravdavaju donošenje takve odluke prvenstveno u funkciji zaštite dobrobiti i interesa malodobnog djeteta.

¹¹ O manipulaciji u kontekstu obiteljskog nasilja pišemo i u poglavlju *Nasilje i zanemarivanje u obitelji*.

¹² *Zakon o područjima i sjedištima sudova* NN 67/18, članak 4. st. 2.: Za odlučivanje o žalbama protiv odluka svih općinskih sudova u predmetima prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi određuju se Županijski sud u Puli-Pola, Županijski sud u Splitu i Županijski sud u Zagrebu.

U prosincu 2019. preporukom smo se obratili Vrhovnom sudu RH predloživši da o stavu županijskih sudova obavijeste sve prvostupanjske sudove koji donose odluke u predmetima obiteljsko pravne problematike kako bi se ujednačilo postupanje u primjeni tog članka OBZ-a, s obzirom na činjenicu da neki prvostupanjski sudovi odluke o samostalnoj roditeljskoj skrbi donose suprotno stavu viših sudova.

Tijekom godine u nekoliko slučajeva aktualiziralo se pitanje preuzimanja brige o djetetu **nakon smrti roditelja** s kojim je dijete temeljem sudske odluke dotad stanovalo, od strane drugog roditelja koji se također skrbio o djetetu temeljem zajedničke roditeljske skrbi. U jednom takvom slučaju otac je iscrpio sve pravne mehanizme u nastojanju da preuzme dijete od bake i djeda, s kojima je dijete nastavilo živjeti u zajedničkom kućanstvu nakon smrti majke. Proizlazi da u slučajevima kada se dijete bez pravne osnove i bez procjene da je to u interesu djeteta nalazi kod treće osobe, OBZ ne nudi efikasne pravne mehanizme za zaštitu djetetovog prava na život s roditeljem i roditeljsku skrb. O tome smo u studenome 2019. obavijestili MDOMSP uz preporuku da razmotre uočenu problematiku i pravnu prazninu, te da tijekom izmjena propisa predvide zaštitu djece i njihovog prava na roditeljsku skrb drugog roditelja, nakon smrti roditelja s kojim su do tada stanovala.

Stranke nam u svojim obraćanjima često ukazuju na **sporove roditelja u izvršavanju sadržaja roditeljske skrbi**, primjerice, oko određivanja mjesta djetetovog prebivališta, izdavanja osobnih dokumenata, djetetovog liječenja, izbora vrtića ili škole ili aktivnosti slobodnog vremena. Roditelje upućujemo da odluku o njihovom sporu može donijeti samo sud. Često nam na roditeljski spor oko izbora vrtića i škole ukazuju i odgojno-obrazovne institucije, u nedoumici kako postupiti u takvim okolnostima.

U nekim slučajevima, zbog nemogućnosti dogovora roditelja o tome s kojim od njih će dijete stanovati, dijete u dužem periodu ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu. Doznajemo da u takvim situacijama ravnatelj škole odbijaju upis djeteta koje je prema svojem prebivalištu njihov školski obveznik, ako za to nema suglasnosti obaju roditelja, dok CZSS-i zbog takvih sporova roditelja provode postupak obveznog savjetovanja i roditelje šalju na sudske rješavanje spora. To je moguće izbjeći dosljednom primjenom *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (ZOOSŠ) i Državnog pedagoškog standarda (DPS) kojima bi se djetetu, dok postupak traje, osiguralo pohađanje nastave u školi prema upisnom području na temelju djetetovog prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta.

Radi rješavanja takvih problema na općoj razini, u 2019. godini ukazali smo na to MDOMSP-u i MZO-u. Držeći da prema ZOOSŠ-u izbor škole nije u dispoziciji roditelja u situacijama kad je dijete školski obveznik one škole na čijem području ima prebivalište, odnosno prijavljeno boravište, preporučili smo MDOMSP-u i MZO-u da ravnatelje škole i CZSS upozore da ubuduće postupaju u skladu s time i prema načelu zaštite najboljeg interesa djeteta.¹³

I dalje se kao povod sukobu roditelja u pojedinim slučajevima javlja odluka o izboru osobe koja će dolaziti po dijete u vrtić ili školu ili s kojom će dijete boraviti za vrijeme odsutnosti oba roditelja. Povod sukobu roditelja su i objave djetetovih fotografija i drugih podataka o djetetu na društvenim mrežama.

U prosincu 2019., u e-savjetovanju o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama*, ukazali smo na moguću koliziju odredbi *Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama* (ZORRP) i OBZ-a, u slučaju kada pravo na korištenje roditeljskih potpora traži roditelj koji temeljem odluke suda ne stanuje s djetetom. Riječ je o mogućnosti da temeljem važećih odredbi ZORRP-a roditelj koji temeljem sudske odluke ne stanuje s djetetom, i bez sudjelovanja u postupku roditelja s kojim dijete stanuje, ishodi rješenje HZZO-a kojim se tom roditelju priznaje pravo na roditeljski dopust. U e-savjetovanju smo naglasili potrebu promišljanja mogućnosti sprečavanja kolizije

¹³ ZOOSŠ, čl. 16. St.2.: Upisno područje za osnovne škole je prostorno područje s kojeg se učenici upisuju u određenu osnovnu školu na temelju prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta, a određuje se sukladno Državnom pedagoškom standardu. DPS, čl. 3. st. 9. i 13. (9) Upisno područje je područje s kojega učenici koji na njemu imaju prijavljeno prebivalište ili boravište imaju pravo pohađati određenu školu odnosno ustanovu koja obavlja osnovnoškolsku djelatnost.

različitih propisa i prava na način da se eventualno korištenje roditeljskog dopusta uvjetuje suglasnošću oba roditelja pri čemu bi sporove, sukladno odredbama OBZ-a, rješavao sud.

Da bi se zaštitila prava i interesi djeteta u slučajevima roditeljskih konflikata, osim pravodobnog donošenja sudskih odluka, valja osigurati i mehanizme za njihovu pravodobnu i učinkovitu provedbu. Iskustva pokazuju da dugotrajnost postupanja i prolongiranje izvršenja sudskih odluka vrlo često dovode djecu u poziciju da budu izložena manipulativnim postupcima osoba s kojima žive, kako bi se kod njih razvio otpor prema susretima ili životu s drugim roditeljem. Prema OBZ-u **sredstva ovrhe** kojima se osigurava provedba odluke o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati¹⁴ su novčane i zatvorske kazne te tek potom prisilno oduzimanje i predaja djeteta.

U slučaju kada se u okviru ovršnog postupka kao sredstvo ovrhe predloži prisilno oduzimanje i predaja djeteta držimo da valja intenzivirati praćenje djetetovih reakcija i prilagodbu na promjene koje će uslijediti te mu osigurati kontinuiranu stručnu pomoć i podršku. Prisilno oduzimanje i predaju djeteta, neovisno o tome je li riječ o ovrshi odluke o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati ili odluke kojom je roditeljima izrečena mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece, valja predlagati samo iznimno, kao krajnju mjeru za zaštitu interesa djeteta. Medijsko eksponiranje pojedinih slučajeva ovrhe pritom je višestruko ugrožavajuće za djecu jer pritisak javnosti može dodatno otežati djetetovu prilagodbu na provedbu odluka, koje su prethodno u sudskim postupcima donesene uz procjenu djetetovog interesa, te narušiti njegovo pravo na privatnost. Napominjemo da kod ovrhe radi ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom, predaja djeteta nije sredstvo ovrhe, već se osobni odnosi djeteta s roditeljem i drugim osobama s kojima dijete ne stanuje u ovršnom postupku provode uz izricanje novčanih i zatvorskih kazni.

PREMA PODACIMA MDOMSP-a ZA 2018. GODINU¹⁵ CZSS-i su sudjelovali ukupno u 59 posebnih ovršnih postupaka, od koji se 28 odnosi na ovrhu radi predaje djeteta, 16 radi ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom te 15 na ovrhu radi uzdržavanja. ■

PREMA PODACIMA MUP-a, policijski službenici sudjelovali su u 23 ovršna postupka radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta u kojima je traženo i odobreno pružanje policijske pomoći. Postupci su se odnosili na 36 djece. Uspješno je realizirano 20 postupaka. ■

U 2019. postupali smo u 21 slučaju u kojem se problematizira zaštita djeteta od protupravnog odvođenja i nevraćanja, a pratimo i neke slučajeve iz prijašnjih godina. Obračali su nam se roditelji koji strahuju da bi drugi roditelj mogao odvesti ili je odveo dijete u drugi grad, a najčešće i u drugu državu, kao i roditelji koji su bez suglasnosti drugog roditelja dijete već odveli pa sada nailaze na formalne poteškoće vezano uz realizaciju djetetovih obrazovnih prava ili formalnog sudjelovanja u postupcima.

Neke stranke su i u 2019. ukazivale na problematiku izdavanja osobnih dokumenata za dijete. U dosadašnjim izvješćima ukazivali smo na problem tumačenja i primjene odredbi *Zakona o osobnoj iskaznici*¹⁶ i *Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana*¹⁷ i na različitu proceduru ovisno o tome ostvaruju li roditelji roditeljsku skrb zajednički (u kojem slučaju zahtjev za izdavanje osobne iskaznice i putne isprave podnose zajedno) ili pak jedan roditelj samostalno ostvaruje roditeljsku skrb (u kojem slučaju sam podnosi zahtjev). Događalo se da roditelj, koji temeljem sudske odluke samostalno ostvaruje roditeljsku skrb, bude upućen na proceduru koja se odnosi na slučaj kada se roditelji zajednički skrbe o djetetu. U situaciji kada su odnosi roditelja konfliktni ili kada je drugi roditelj nedostupan, inzistiranje na njegovom sudjelovanju otežava ishodište isprava, koje su djeci često nužne radi putovanja na natjecanja, ekskurzije ili izlete. Takvom praksom i inzistiranjem na sudjelovanju oba roditelja, čak i onda

¹⁴ OBZ, čl. 513. st.1.: Ovrha radi predaje djeteta može se provesti na temelju: 1. plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi odobrenog od strane suda, 2. odluke suda o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati, 3. odluke suda o privremenoj mjeri s kojim će roditeljem ili drugom osobom dijete stanovati ili, 4. odluke suda o mjerama za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta.

¹⁵ Podaci za 2019. još nisu objavljeni.

¹⁶ NN 62/15.

¹⁷ NN 77/99, 33/02, 133/02, 48/05, 74/09, 154/14 i 82/15.

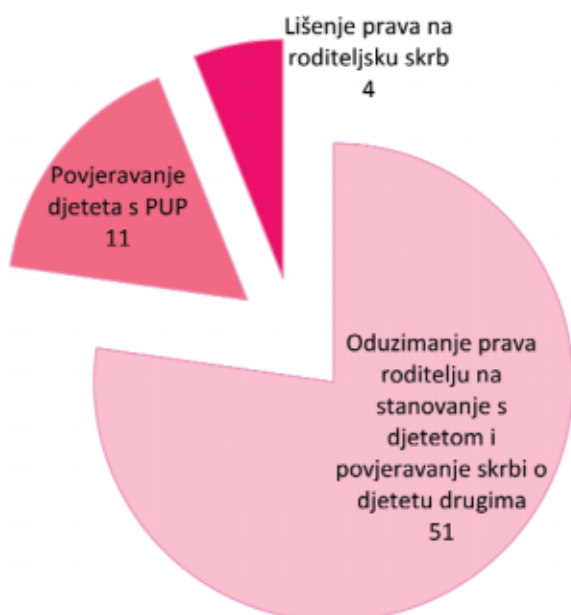
kad je jedan ograničen u izvršavanju roditeljske skrbi, dovodi se u pitanje provedba sudskih odluka.

Na **ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji** u 2019. odnosilo se 16 predmeta, među kojima je najviše onih koji su vezani uz osobne odnose baka i djedova s unucima. Bilježimo obraćanja članova obitelji u pokušajima ostvarivanja kontakta s djecom, kao i obraćanja roditelja koji se pritužuju na mišljenja CZSS-a te ukazuju na štetne učinke koje bi takvi kontakti imali po dijete ako ih sud svojom odlukom potvrdi. U takvim situacijama podnositelje upućujemo na važeće odredbe koje propisuju obostrano pravo na ostvarivanje osobnih odnosa djeteta, braće, sestara, polubraće, polusestara, baka i djedova, a u skladu s utvrđenim najboljim interesom djeteta te ih informiramo o pozitivnim učincima dogovaranja i suradnje za dijete.

Zaključno, sustav zaštite prava i interesa djece u području ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi i dalje pokazuje svoje slabosti. Postupanja i stavovi institucija u odnosu na manipulaciju djecom u slučajevima visoko-konfliktnih razvoda nisu ujednačeni, zbog čega dijete u dužem periodu i intenzivnije bude izloženo takvim štetnim postupcima roditelja i članova obitelji. U slučajevima roditeljskog spora i dalje se nedovoljno često koristi mogućnost donošenja privremenih mjera kojima bi se mogle ublažiti tenzije, svađe i nesporazumi roditelja vezani uz ostvarivanje osobnih odnosa ili ostvarivanja pojedinih sadržaja roditeljske skrbi.

Nedovoljan je broj stručnih radnika u institucijama te su one fokusirane na rješavanje postojećih problema, bez dovoljno kapaciteta za učinkovite i sveobuhvatne preventivne aktivnosti koje nužno podrazumijevaju tijesnu međuinstitucionalnu suradnju. Institut posebnog skrbništva pokazuje značajne slabosti zbog materijalno-tehničke podkapacitiranosti i malog broja posebnih skrbnika. Načelno cijeli sustav traži daljnje kontinuirano ulaganje u edukacije i supervizije stručnih radnika na svim razinama. Važno je da i odvjetnici koji zastupaju roditelje ili druge osobe vode računa o zaštiti interesa djece i da ne potiču svoje stranke na postupanja protivna interesima djeteta.

Posebno se uočavaju deficiti stručnjaka i sustava podrške u malim i izoliranim sredinama, odnosno potreba osnivanja savjetovališta i škola za roditelje, kao i osiguravanja ravnomjerne dostupnosti stručnjaka zaštite mentalnog zdravlja. Socijalne usluge te pomoć i podrška koju država treba osigurati djeci i roditeljima u postizanju i njegovanju skladnih obiteljskih odnosa ne smije biti privilegij obitelji koje žive u velikim gradovima, već ona mora biti svima jednako dostupna neovisno o djetetovom prebivalištu.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb - Bavili smo se sa 66 slučajeva koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb. Najveći broj tih slučajeva (51) odnosio se na oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu ustanovama socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomiteljskim obiteljima, baki i djedu, drugim članovima obitelji ili drugim osobama. Na povjeravanje djeteta s poremećajima u ponašanju kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati, odnosilo se 11 slučajeva, a u četiri slučaja bila je riječ o izricanju mjere lišenja prava na roditeljsku skrb. Slučajevi su se odnosili na ukupno 116 djece te dvije grupe djece (koja su smještena u jednom slučaju u dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a u drugom u dom za djecu s poremećajima u ponašanju).

U tri slučaja obratila su nam se djeca osobno, izražavajući nezadovoljstvo prilikama u kojima su se zatekli nakon izdvajanja iz obitelji. U velikom broju slučajeva (ukupno 32) obraćali su nam se i članovi obitelji: majke (21), bake (4), očevi (3), djedovi (2), roditelji zajedno (1), sestre (1), nezadovoljni odlukama suda i CZSS-a ili stručnim mišljenjima i procjenama na temelju kojih je došlo do izdvajanja iz obitelji. U ovom području bilježimo i 12 obraćanja institucija te osam obraćanja ostalih, dok je naš Ured samoinicijativno postupao u 11 slučajeva.

U nekim smo predmetima ukazivali na potrebu stručnog rada s roditeljima kako bi bolje sagledali i osvijestili vlastiti dio odgovornosti za smještaj djeteta izvan obitelji te intenzivno radili na promjeni neodgovarajućih roditeljskih ponašanja i na razvoju novih vještina s ciljem povratka djeteta u obitelj. U nekoliko slučajeva problematizirao se potpuni izostanak postupanja prema roditeljima nakon izdvajanja djeteta, a na koji je CZSS obavezan prema OBZ-u.¹⁸ Izostanak dodatnog angažmana CZSS-a posebno je zabrinjavajući u situaciji kada i CZSS uočava napredak u odnosu na razvoj roditeljskih kompetencija i kad roditelji aktivno surađuju i slijede upute, kao i u situaciji kada u lokalnoj sredini u kojoj roditelji stanuju nema razvijenog sustava podrške.

U nekoliko slučajeva problematiziralo se povjeravanje i smještaj djece u nesrodničku obitelj u slučaju kada članovi bliže obitelji izražavaju spremnost, želju i namjeru preuzimanja brige o djeci, a pritom je nadležni CZSS procijenio da ispunjavaju uvjete da djeca stanuju s njima. Osim etičkih dilema u odnosu na takve odluke CZSS-a, tu je i ona koja se načelno tiče crpljenja ionako malobrojnih smještajnih kapaciteta udomiteljskih obitelji u situaciji u kojoj ih je bilo moguće izbjeći.

IZ OBRAĆANJA RODITELJA: *On sada roditeljima i bratom oslovljava ljude u obitelji u kojoj se trenutno nalazi, dok mene kada čuje na telefon oslovljava sa „A” Očito je da mene netko u njegovoj blizini, dok priča o meni naziva „A”, što nije nimalo poticajno. Zanima me samo zašto zove „mamu B” i „tatu C” i tko ga uči takvim nazivima, jer oni to njemu nisu. Udomitelji moraju poticati odnose sa roditeljima i biti svjesni svojih pravih uloga, a ne varati tako malo dijete kojemu se očito miješaju uloge i osjećaji zbog njihovog pristupa. Nadalje, ispunjavam sve upute koje dobivam od nadzora, Centra itd. U to spada moje zaposlenje, odvajanje od bivšeg partnera, uređenje okućnice, briga za djecu, redoviti susreti sa svim institucijama, sa D (djetetom) itd. Kad sam upitala socijalne radnice što se od mene kao roditelja još očekuje ili traži da bi se D vratio kući, nisam dobila nikakav konkretan odgovor... ■*

Roditelji koji nam se obraćaju najčešće se pritužuju na odluku da se dijete smjesti u udomiteljsku obitelj ili na neodgovarajuću skrb o djetetu ili traže da im se dijete vrati. S druge strane, obraćali su nam se i udomitelji s pritužbama na postupke bioloških roditelja i na postupke CZSS-a od kojega, navodno, dobivaju kontradiktorne informacije o tome kako postupati u odnosu na biološku obitelj udomljenog djeteta, kao i s pritužbama da nisu imali prilike sudjelovati u izradi individualnog plana rada za dijete.

U određenim slučajevima, zbog sniženih roditeljskih kapaciteta te nepovoljnog i rizičnog stila života, roditelji ne pokušavaju ili ne uspijevaju stvoriti primjerene uvjete za povratak djeteta u obitelj. Ako savjetodavna pomoć koja se pruža roditeljima ne polučiti rezultate, to za sobom povlači produženje trajanja alternativnog smještaja za dijete. Nažalost, u praksi se često susrećemo sa slučajevima da smještaj djeteta u ustanovi traje više godina.

S problematikom **povjeravanja ustanovama socijalne skrbi djece s problemima u ponašanju** koju roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati bavili smo se u 11 slučajeva. U odnosu na ovu grupu djece zamjećuje se nedovoljna odlučnost za rane intervencije, što dovodi do toga da dijete ostaje u nepovoljnom i rizičnom okruženju. Odrastajući u takvim prilikama, kod neke djece neprimjereno ponašanje progredira do te mjere da djeca postanu počinitelji težih kaznenih djela. U ovim slučajevima često je riječ o zakašnjoj reakciji sustava da djeci pruži pomoć i osigura odrastanje u mirnom i poticajnom okruženju.

¹⁸ OBZ, čl.161. st. 2.: ... Roditelju i djetetu centar za socijalnu skrb davat će upute i pomagati im da se uklone uzroci koji su doveli do izdvajanja djeteta iz obitelji te svaka tri mjeseca procjenjivati primjerenost skrbi o djetetu i ponašanje roditelja i djeteta.

PREMA PODACIMA MDOMSP-a ZA 2018. GODINU CZSS-i su sudu uputili 544 prijedloga, od čega 29 za ukidanje mjere i povratak djeteta u obitelj, 362 za produljenje mjere za idućih godinu dana te 153 za lišenje roditelja prava na roditeljsku skrb. ■

Najčešće pritužbe vezane uz **mjeru lišenja prava na roditeljsku skrb** odnose se na nezadovoljstvo roditelja donesenom odlukom ili pokretanjem postupka za njeno donošenje. Činjenica je da prema OBZ-u, nakon što istekne maksimalno trajanje mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom (godina dana, s mogućnošću produljenja za najviše još jednu godinu) te ukoliko se nisu stekli uvjeti za povratak djeteta u obitelj, mjera lišenja roditeljske skrbi preostaje kao jedina moguća opcija. I dalje kroz kontakte s domovima koji skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i s udomiteljima uočavamo da se CZSS-i teško odlučuju na pokretanje postupka pred nadležnim sudom. Ukoliko se i pokrenu, postupci radi lišenja roditeljske skrbi često su dugotrajni.

Prijedlozi za poboljšanja

- Planirati i poticati međuresornu suradnju na svim razinama.
- Dopuniti Protokole o postupanju u slučaju nasilja međuresornim preventivnim aktivnostima.
- Analizirati i utvrditi broj potrebnih stručnih radnika CZSS-a koji rade u stručnim cjelinama/odjelima za djecu, obitelj i mlade.
- Unaprijediti sustav zaštite prava i dobrobiti djece na otocima i izoliranim sredinama kroz reorganizaciju rada CZSS-a na poslovima obiteljsko-pravne zaštite (npr. osnaživanjem podružnica CZSS-a, uspostavom mobilnih timova, osnivanjem centara za pružanje usluga u zajednici).
- Osnaživati Centre za posebno skrbnništvo kroz edukacije i zapošljavanje, uključujući i djelatnike izvanpravne struke.
- Osigurati dostupnost stručnjaka mentalnog zdravlja te poticati osnivanja poliklinike za zaštitu djece u regijama.
- Poticati stručna usavršavanja i edukacije za stručne radnike CZSS-a, policiju, suce i odvjetnike.

2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje

Svako dijete zaslužuje odrastati u obitelji i želja je roditelja da obitelj održi na okupu, no ponekad je nekim obiteljima potrebna pomoć da bi u tome i uspjeli. Određeni broj obitelji ne može se skrbiti o djeci bez pomoći države te je stoga nužno ulagati veće napore u prevenciju izdvajanja djece kroz pružanje podrške takvim obiteljima u riziku.

Konvencija o pravima djeteta i različiti nacionalni dokumenti ističu da su roditelji prvi pozvani i odgovorni brinuti se o zaštiti prava i dobrobiti djeteta, ali, u slučaju kad postupanje roditelja ide na štetu djeteta, uloga je države da zaštiti dijete. Država svojim ovlastima ne treba zadirati u prava pojedinca, privatnost doma i obitelji, osim u slučaju sumnje na ugroženost prava djeteta, kad je dužna istražiti okolnosti slučaja i zaštititi dijete. U skladu s načelom *Konvencije* o tome da se u svim akcijama koje se poduzimaju u vezi s djecom mora prvenstveno voditi računa o interesima djeteta, svi sustavi koji se bave zaštitom dječjih prava - javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela - dužni su poduprijeti napore da se djeca zadrže ili vrate na skrb u vlastitu obitelj, a ako to nije moguće, dužni su razvijati modele **alternativne skrbi**.

Prihvaćajući da je obiteljska skrb najprimjerenija za dijete, Vlada RH već niz godina provodi proces deinstitutionalizacije, koji je službeno započeo Planom transformacije i deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi 2011.-2016. (2018.), a koji je nastavljen Planom deinstitutionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. Iako nije rezultirao ciljanim smanjenjem broja smještene djece u institucijama, prvi Plan je ipak doveo

do određenih promjena, koje su vidljive i u ovom izvještajnom razdoblju. Planom koji se aktualno provodi predviđeno je intenziviranje procesa transformacije i deinstitucionalizacije, te prevencija institucionalizacije, osiguravanje šireg obuhvata socijalnih usluga i razvoja novih usluga u skladu s planiranim prioritetima na lokalnoj razini, u svrhu regionalno ravnomjernog pružanja usluga i osiguravanja dostupnosti usluga u zajednici. Kako bi se prevenirala institucionalizacija nužno je kreirati nove usluge socijalne podrške, a postojeće je potrebno kvalitetnije provoditi, kao i mjere obiteljsko-pravne zaštite.

U cilju praćenja zaštite prava i dobrobiti djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi te radi praćenja rezultata navedenog Plana, i u 2019. godini zatražili smo podatke od ustanova koje se skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Podaci pokazuju da je potrebno uložiti dodatne napore u razvoj usluga na razini lokalne zajednice za djecu, mlade i obitelji u riziku, organizirati poludnevne i cjelodnevne boravke koji će biti dostupniji obiteljima te nastaviti raditi na populariziranju udomiteljstva. Također je potrebna odgovarajuća materijalna pomoć obiteljima u riziku jer je siromaštvo ponekad razlog za izdvajanje djeteta iz obitelji, a to se, s obzirom na postojeće mogućnosti pružanja financijske pomoći obiteljima, ne bi smjelo događati.

Kontaktirajući s djelatnicima CZSS-a i domova te s udomiteljskim udrugama, doznajemo da su poteškoće na terenu izraženije nego u prethodnom razdoblju. Problemi su sljedeći: još manji broj udomiteljskih obitelji; povećan broj djece u institucijama; velik broj zahtjeva za smještajem djece u institucije; neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji; nepostojanje profesionalnog udomiteljstva; nedostatak udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama - osobito u velikim gradovima; nedostatak specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci s problemima u ponašanju te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama; nedostatan broj udomiteljskih obitelji za smještaj djece u kriznim situacijama i djece do treće godine života; visoka starosna i niska obrazovna struktura udomitelja; nedovoljna podrška udomiteljima, djeci i biološkim obiteljima; nedostatna edukacija i supervizija udomitelja i stručnih djelatnika; neujednačena kvaliteta usluga koje pružaju udomiteljske obitelji; nedovoljna kontrola nad uslugama koje pružaju udomiteljske obitelji te neuključivanje djece u donošenje odluka koje se odnose na njih.

Čini se da se zaboravlja da je institucionalni smještaj samo prijelazna faza u kojoj se djetetu i njegovim roditeljima treba pružiti odgovarajuća stručna podrška. Ako roditelji uz mjere obiteljsko-pravne zaštite ne osiguraju uvjete za povratak djeteta u obitelj, tada je potrebno promišljati o drugom primjerenijem obliku skrbi ili posvojenju. Navedene slabosti, za koje držimo odgovornima djelatnike CZSS-a, oni objašnjavaju nedostatnim brojem djelatnika u sustavu, no taj je problem nužno što prije početi rješavati.

U cilju otklanjanja dijela poteškoća s kojima se susreće sustav socijalne skrbi, a koji se odražava na biološke i udomiteljske obitelji te na djecu, MDOMSP, Ured UNICEF-a za Hrvatsku i provedbeni partneri Hrvatska udruga socijalnih radnika, Centar za podršku roditeljstvu „Rastimo zajedno”, Društvo za psihološku pomoć, Sirius - Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanja i Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece potpisali su sporazum o zajedničkom djelovanju usmjerenom unapređenju dostupnosti i kvalitete socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi, namijenjenih jačanju kapaciteta stručnjaka i pružanja odgovarajuće stručne podrške biološkim obiteljima s djecom i udomiteljskim obiteljima, s fokusom na najranjivije obitelji i djecu.

Tijekom 2019. primali smo brojne pisane prijave i telefonske upite roditelja, baka, djedova i rođaka djece, koji su nam se obraćali s istim pritužbama kao i prijašnjih godina, najčešće s pritužbama na rad CZSS-a, propitujući stručnost i profesionalnost djelatnika te s primjedbama na postojeći *Zakon o udomiteljstvu*. Obraćali su nam se tražeći pomoć radi povratka djeteta u biološku obitelj, zbog nemogućnosti ostvarivanja osobnih odnosa s djecom zbog narušenih odnosa s udomiteljima ili zbog velike udaljenosti između njihovog prebivališta i adrese udomitelja, te s prigovorima na kvalitetu skrbi u udomiteljskim obiteljima.

Iz obraćanja udomitelja koji skrbe o djeci sa specifičnim potrebama vidljive su teškoće koje proizlaze iz nedostatne stručne pomoći i podrške, što je djelomično i razlog zašto udomitelji nevoljko primaju na smještaj

djecu sa specifičnim potrebama. Dodatni je problem i to što je udomiteljima koji žive u manjim sredinama teže dostupna psihološko-psihijatrijska i dodatna zdravstvena skrb, koje su toj djeci nužno potrebne.

Udomitelji su nam kao problem isticali i nepostojanje zakonom predviđenog vremena za boravak i prilagodbu djeteta na novu obitelj te je Udruga udomitelja za djecu „Tobolac” iz Splita podnijela pritužbu na diskriminaciju udomiteljskih obitelji, te posredno i na diskriminaciju udomljene djece.

Pravobraniteljica za djecu je, uključivši se u e-savjetovanje o Nacrtu prijedloga o izmjenama Zakona o roditeljskim potporama, ponovno podsjetila MDOMSP na potrebu uvažavanja specifičnosti alternativnih oblika skrbi za djecu, vezano za korištenje vremenskih i novčanih potpora.¹⁹

Problem na koji nam učestalo ukazuju djelatnici CZSS-a i domova je nedovoljan broj udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama, posebno u velikim gradovima, zbog čega se djeca često smještaju u županije udaljene od njihova dotadašnjeg mjesta prebivanja. Time se još više oslabljuje veza s primarnom obitelji te se gubi uspostavljena socijalna mreža. To istovremeno utječe i na rad stručnih djelatnika CZSS-a koji su u nemogućnosti da sukladno zakonskoj obvezi redovito, a u početku intenzivnije, prate proces prilagodbe djeteta u udomiteljskoj obitelji.

Stručnjaci u CZSS-u i domovima također ukazuju na problem „uparivanja” djece i udomitelja. U situaciji kada domovi imaju smanjen smještajni kapacitet i kad je općenito teško pronaći udomiteljsku obitelj, CZSS-i su prisiljeni tražiti udomiteljsku obitelj po kriteriju slobodnog mjesta, a ne na temelju procjene o tome hoće li baš ta obitelj na odgovarajući način moći odgovoriti na potrebe djeteta. Upravo zato što se neki udomitelji ne mogu nositi s izazovima skrbi za pojedinu djecu, i dalje je velik broj djece koja se iz udomiteljskih obitelji premještaju (vraćaju) u ustanove, što na djecu može negativno djelovati. Stoga je, kako bi se izbjeglo dodatno traumatiziranje djece, iznimno važna bolja priprema djece i udomitelja, jačanje njihove uzajamne kompatibilnosti te daljnje kontinuirano praćenje i podrška.

I u protekloj smo godini svjedočili velikom prijeporu oko udomljavanja djece od strane istospolnih parova. U jednom poznatom slučaju, unatoč donesenoj za sve sudove i druga nadležna tijela obvezujućoj odluci Ustavnog suda RH, prema kojoj osobama istospolne seksualne orijentacije treba omogućiti da sudjeluju u pružanju javne usluge udomljavanja, nadležni CZSS je odlučio suprotno. Stava smo da su za osiguravanje zamjenske skrbi najvažnije procjena individualnih potreba svakog djeteta te kvalitetna stručna procjena kompetencija osoba koje će pružati udomiteljsku skrb, njihova posvećenost i spremnost da se dobro i predano skrbe o djetetu, a ne njihova spolna orijentacija. Pri donošenju odluke potrebno je uvažiti i mišljenje djeteta, u skladu s njegovom dobi i zrelošću.

Ured pravobraniteljice je u 2019. zatražio od ustanova koje se skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi podatke o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i u boravku. Podaci su prikupljeni putem upitnika koji je prosljeđen u 20 institucija:

- sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH - Dječji dom „Maslina”, Dubrovnik; Dječji dom „Maestral”, Split; Dječji dom „I. B. Mažuranić”, Lovran; Dječji dom „Ruža Petrović”, Pula; Dječji dom „Zagreb”, Zagreb; Dječji dom „Vrbina”, Sisak i Dječji dom „Sv. Ana”, Vinkovci;
- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača - SOS Dječje selo Ladimirevci i SOS Dječje selo Lekenik;
- šest centara za pružanje usluga u zajednici - „Izvor”, Selce; „V. Nazor”, Karlovac; „Svitanje”, Koprivnica; „Lipik”, Lipik; „Kuća sretnih ciglica”, Slavonski Brod i „Klasje”, Osijek;
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma - Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Zagreb; Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan; Nova Budućnost, Zagreb i Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci.

¹⁹ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Ukupni broj djece²⁰ i mladih²¹ koji se nalaze na smještaju²² i organiziranom stanovanju²³ u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. 12. 2019.

INSTITUCIJA	Broj djece na dan 31.12.2019.			Broj mladih na dan 31.12.2019.			UKUPNO
	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
Dom "Maslina" Dubrovnik	14		14	2	1	3	17
Dom "Maestral" Split	47	12	59	2	8	10	69
Centar za pružanje usluga u zajednici "Izvor" Selce		5	5		1	1	6
Dom "I.B.Mažuranić" Lovran	24		24	1		1	25
Dom "Ruža Petrović" Pula	21		21		1	1	22
Dom "Zagreb"	103	10	113		11	11	124
CPUZ "V. Nazor" Karlovac	19	1	20		1	1	21
Dom "Vrbina" Sisak	25		25		2	2	27
CPUZ "Svitanje" Koprivnica					2	2	2
CPUZ "Lipik"	9	2	11		2	2	13
CPUZ "Kuća sretnih ciglica" Slavonski Brod		8	8		7	7	15
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	28		28	2		2	30
CPUZ "Klasje" Osijek	45		45	4	4	8	53
SOS-Dječje selo Ladimirevci	17	77	94	6		6	100
SOS-Dječje selo Lekenik	15	70	85	5		5	90
Caritas zagrebačke nadbiskupije	65		65	8		8	73
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	36	10	46		6	6	52
Kuća milosrđa Majmajola Vodnjan	8		8	1		1	9
Samostan č.s. Sv. Bazilija Križevci	13		13	2		2	15
Nova Budućnost	26	14	40	2	3	5	45
UKUPNO	515	209	724	35	49	84	808

Kreiran je upitnik za prikupljanje podataka o: a) broju djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju, pravni temelj smještaja, smještaj koji je prethodio smještaju u ustanovu u kojoj se dijete/mlada osoba nalazi te broj djece kojima je priznata usluga boravka u domu; b) broju prekida smještaja i c) djeci koja su stekla uvjete za posvojenje, a nalaze se u ustanovi. (Tablica na prethodnoj str.)

U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici 31. prosinca 2019. godine na smještaju i organiziranom stanovanju nalazilo se 808 djece i mladih, što je osam više nego u 2018. godini.

Međutim, podaci pokazuju da se broj djece na smještaju, njih 515, smanjio za 125 djece u odnosu na prethodnu godinu, kad ih je bilo 640, dok se broj djece u organiziranom stanovanju povećao za 152 djece.

Jedan od mogućih razloga koji je mogao utjecati na povećanje broja djece u institucijama u 2019. je nekoliko tragičnih događaja u kojima su djeca bila žrtve nasilja u obitelji, a koji su se možda mogli izbjeći da su nadležne institucije pravovremeno reagirale. Nakon medijskog izvještavanja, u kojem se kao najodgovorniji prozivalo sustav socijalne skrbi, CZSS-i su započeli većom dinamikom „spašavati djecu” iz rizičnih obiteljskih uvjeta.

U domove i centre za pružanje usluga u zajednici tijekom 2019. smješteno je 537 djece i mladih, (125 više nego u 2018.), od toga 210 na temelju OBZ, a 327 na temelju ZSS.

Smještaj koji je prethodio smještaju djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici - 2019.

GODINA	Kod roditelja	Kod rodbine	U udomiteljskoj obitelji	U obiteljskom domu	U bolnici	U drugom domu	Ostalo	UKUPNO
2018.	240	20	46		49	20	37	412
2019.	355	11	41	9	37	41	43	537

U prilog navedenom svjedoči i podatak koji, u odnosu na 2018., ukazuje na značajno povećanje broja djece koja su izdvojena iz bioloških obitelji i smještena u institucije.

Iako je broj djece premještene iz udomiteljskih obitelji u domove manji nego u 2018.g., smatramo da je taj broj i dalje vrlo velik. Kao i prijašnjih godina, do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja koji nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, na obostrani zahtjev djece i udomitelja zbog neslaganja, učestalih konflikata i bjegova djece, zbog osobnih zdravstvenih poteškoća udomitelja, preseljenja udomitelja, poteškoća s biološkim roditeljima udomljenog djeteta te nastavka školovanja djeteta izvan mjesta dotadašnjeg boravka.

I u ovom je izvještajnom razdoblju nastavljen trend smanjenja broja djece obuhvaćene uslugom boravka.²⁴ Tako se u 2019. u boravku nalazilo 541 dijete, od čega 41 na cjelodnevnom i 500 na poludnevnom boravku. Iako je u odnosu na 2018. tom uslugom bilo obuhvaćeno 27 djece manje, smatramo da je ona

²⁰ Prema Konvenciji o pravima djeteta, dijete je svaka osoba mlađa od 18 godina.

²¹ Mladi koji se nalaze u institucijama su osobe starije od 18 godina.

²² Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (ZSS) (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19) smještaj je socijalna usluga koja može obuhvatiti uslugu stanovanja, prehrane, njege, brige o zdravlju, socijalnog rada, psihosocijalne rehabilitacije, fizikalne terapije, radne terapije, radnih aktivnosti, aktivnog provođenja vremena, odgoja i obrazovanja, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika.

²³ Prema ZSS, organizirano stanovanje je socijalna usluga kojom se jednoj ili više osoba tijekom 24 sata dnevno uz organiziranu stalnu ili povremenu pomoć stručne ili druge osobe, u stanu ili izvan stana, osiguravaju osnovne životne potrebe te socijalne, radne, kulturne, obrazovne, rekreacijske i druge potrebe.

²⁴ Prema ZSS, boravak je socijalna usluga koja obuhvaća cjelodnevni i poludnevni boravak.

i dalje u lokalnoj zajednici prepoznata kao izrazito važna, te da je važna i školama koje nemaju mogućnost organiziranja produženog boravka djece. Ta je usluga osobito korisna i za djecu čije su obitelji slabijeg materijalnog statusa.

Tijekom 2019. za 406 djece i 86 mladih prekinut je smještaj u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici.

Djelatnici domova navode da je veliki broj djece, koja su se nalazila na smještaju u domovima i u organiziranom stanovanju, tijekom godine bio uključen u psihosocijalni tretman i savjetovanje te, prema potrebi, i u psihološko-psihijatrijski tretman neke zdravstvene ustanove.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na maloljetne trudnice i majke s djecom koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2019. u ustanovama je bilo zbrinuto 12 maloljetnih trudnica i jedna maloljetna majka s djetetom.

Stručni djelatnici domova ponovno su nas kroz dostavljene podatke izvijestili kako samo dio djece održava redovite osobne odnose s roditeljima i drugim srodnicima, što nam govori da je potrebno intenzivnije provoditi zakonom propisane mjere prema roditeljima u odnosu na njihovo zanemarujuće ponašanje.

Posvojenje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi također je tema koju pratimo. Na dan 31. prosinca 2019. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalazilo se 75 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje, a tijekom godine je realizirano 25 posvojenja, što je tri više nego prethodne godine.

Broj djece koja se nalaze u institucijama, s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje i dalje je velik, no valja imati na umu da su među njima i djeca za čije posvojenje ne postoji „interes” potencijalnih posvojitelja, ali i djeca koja se protive posvojenju i čije smo mišljenje dužni uvažavati. Znamo i da se u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalaze braća i sestre koji imaju pretpostavke za posvojenje, no nema potencijalnih posvojitelja koji bi ih zajedno posvojili, a djeca se ne žele razdvajati. U takvim slučajevima treba procijeniti najbolji interes svakog pojedinog djeteta te sukladno zakonskoj regulativi omogućiti djetetu da iskaže svoje mišljenje.

Ured je u području zaštite prava djece u postupcima posvajanja postupao u pet predmeta, na temelju pisanih prijava majki i rođaka, ali i kroz više telefonskih prijava.

I u ovom smo se izvještajnom razdoblju bavili pritužbama roditelja koji su se žalili da se odredbama propisa koji reguliraju osobni identifikacijski broj građana neizravno ugrožava privatnost djece. Stoga smo i u 2019. godini preporučili MDOMSP-u, kao stručnom nositelju izrade OBZ-a, te Ministarstvu financija, kao stručnom nositelju izrade *Zakona o osobnom identifikacijskom broju*, da čim prije poduzmu sve nužne predradnje s ciljem dopune propisa kako bi se osigurala dodjela novog OIB-a i djeci koja su posvojena prije stupanja na snagu važećeg OBZ-a (2015.), u skladu s iskazanim stavom Vlade RH da se i djeci posvojenoj po odredbama OBZ-a iz 2003. treba omogućiti poništenje prvog dodijeljenog OIB-a i određenje novoga, na temelju rješenja o zasnivanju posvojenja, ako je to u interesu djeteta.

Zaključno možemo reći da je u 2019. povećan broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u ustanovama, što govori da *Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. godina* ne ostvaruje očekivane rezultate. To također ukazuje na nužnost da se obiteljima s djecom osiguraju kvalitetnije i učinkovitije usluge podrške, a za što je, pak, potrebno unaprijediti znanja i vještine stručnjaka u CZSS-ima.

S obzirom na iskazane potrebe za smještajem djece u udomiteljske obitelji potrebno je nastaviti s promicanjem udomiteljstva, potrebno je i standardizirati edukaciju udomitelja i podršku udomiteljskim obiteljima, djeci i njihovim roditeljima.

Sveukupno gledano, poteškoće s kojima se susreće sustav socijalne skrbi u odnosu na djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i poteškoće s kojima se susreću udomiteljske obitelji, iste su kao i prijašnjih godina, ali još izraženije.

2.1.3.2 Uzdržavanje

Već niz godina bilježimo pad broja predmeta koji se odnose na djetetovo pravo na uzdržavanje, a taj trend nastavljen je i u 2019. godini. Unatoč malom broju upita i pritužbi, razlozi zbog kojih nam se stranke obraćaju i problemi na koje nailaze u pokušaju zaštite ovog djetetovog prava uglavnom su nepromijenjeni u odnosu na prijašnja razdoblja.

Tijekom 2019. primili smo ukupno 32 pisana upita i pritužbe vezane uz pravo na uzdržavanje djece, koji se odnose na zaštitu prava i dobrobiti 48 djece i dvije grupe djece. Najčešći razlog obraćanja su pritužbe na ovršni postupak (8), kazneni postupak (7) te općeniti upiti o pravu na uzdržavanje i načinima ostvarivanja uzdržavanja (7). Pritužbe na parnični postupak zastupljene su u pet slučajeva, a poteškoće u ostvarivanju uzdržavanja iz inozemstva u četiri slučaja. Jedan predmet odnosi se na ostvarivanje privremenog uzdržavanja.

Na probleme u ostvarivanju uzdržavanja najčešće nam ukazuju majke (26), očevi su nam se obratili u tri slučaja, u dva slučaja djedovi i u jednom ostali. U izvještajnom razdoblju zabilježili smo i 39 usmenih obraćanja stranaka, telefonom ili dolaskom u Ured, koja su se odnosila na ovu problematiku.

Razmatrajući ovo područje, osim smanjenja broja pritužbi Uredu pravobraniteljice, zapažamo da pad broja slučajeva bilježe i druge institucije čije podatke pratimo (HOK, MUP, MDOMSP). Propisi koji se primjenjuju u odnosu na zaštitu djetetovog prava na uzdržavanje nisu se mijenjali (OBZ, *Zakon o privremenom uzdržavanju*, *Ovršni zakon*²⁵). I u ovom razdoblju stranke ukazuju na slične probleme. Pretpostavljamo da su razlozi za smanjene brojke viševrni, a vjerojatno i međusobno povezani: od bolje informiranosti o mogućnostima i načinima zaštite prava na uzdržavanje, nepovjerenja u institucije te u funkcioniranje sustava zaštite dječjih prava uopće, do činjenice da su neki obveznici uzdržavanja mogućnost svog zaposlenja (i posljedično izvršavanja roditeljskih obveza) potražili u inozemstvu.

Stranke smo upućivali na mogućnosti zaštite prava djece na uzdržavanje, a naše upute redovito sadrže informaciju o mogućnostima korištenja sekundarne besplatne pravne pomoći bez utvrđivanja imovnog stanja, u skladu sa *Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći*. U tom smislu stranke smo upućivali na obraćanje nadležnom upravnom tijelu Grada Zagreba te uredima državne uprave u županiji, koji su bili nadležni do 1. siječnja 2020. godine.²⁶ Upućivali smo ih i na mogućnost obraćanja Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK), koja na inicijativu pravobraniteljice za djecu besplatno pruža ovu vrstu pomoći od 2007. godine.

OD 1. SIJEČNJA DO 31. PROSINCA 2019. HOK JE PRIMIO 50 ZAHTJEVA za ostvarivanje besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja maloljetnog djeteta. Od toga je 46 zahtjeva pozitivno riješeno (tri su na čekanju, a jedan je odbijen). Broj obraćanja za ovu vrstu pomoći se smanjuje pa je tako HOK u 2015. godini zaprimio 204 zamolbe, u 2016. bilo ih je 116, u 2017. godini 78, a 2018. bilo ih je 76. ■

OD MP-a DOZNAJEMO da je u 2019. podneseno ukupno 445 zahtjeva za ostvarivanje sekundarne pravne pomoći u postupcima u kojima su podnositelji zahtjeva bila djeca. Odobreno je ukupno 429 zahtjeva (od toga u 188 slučajeva u postupcima radi uzdržavanja, 110 predmeta u postupcima iz obiteljskih odnosa, 92 u ovršnim postupcima i postupcima osiguranja, šest u postupcima iz stvarnih prava i 33 u ostalim postupcima) četiri zahtjeva su odbijena, za tri je postupak obustavljen, a za devet je još u tijeku. ■

²⁵ Tijekom 2019. uključili smo se u e-savjetovanje o Nacrtu prijedloga ovršnog zakona te iznijeli svoje primjedbe i prijedloge, međutim izmijenjeni propis još nije donesen.

²⁶ Od 1. siječnja 2020. nadležnost za obavljanje povjerenih poslova državne uprave koji se odnose na pružanje pravne pomoći prešla je na upravno tijelo županije.

Stranke koje nam se javljaju najčešće traže **informacije, savjet i uputu o pravima i načinu ostvarivanja prava djece na uzdržavanje** ili ukazuju na poteškoće u pokušaju zaštite djetetovog prava. Redovito ukazuju na to da obveznici uzdržavanja djelomično ili u cijelosti u dužim periodima ne izvršavaju svoju obvezu doprinosa za uzdržavanje djeteta, a često navode i to da, osim neplaćanja uzdržavanja, obveznici uzdržavanja ni na drugi način ne sudjeluju u odgoju i odrastanju svoje djece.

Pritužbe koje se odnose na **parnični postupak** odnose se u najvećem broju slučajeva na njegovo trajanje, a ponekad i na pojedinačne postupke sudaca.

Pravo na privremeno uzdržavanje, kao oblik potpore djetetovom uzdržavanju, ima svoja zakonska ograničenja koja se odnose na visinu njegovog iznosa (50 % zakonskog minimuma uzdržavanja) i na trajanje toga prava koje je ograničeno na ukupno tri godine. Već niz godina kroz godišnja izvješća to problematiziramo, nastojeći potaknuti određene promjene, ali se one zasad nisu dogodile.

UVIDOM U GODIŠNJA STATISTIČKA IZVJEŠĆA MDOMSP-a saznajemo da je u 2018. godini doneseno 1.194 odluka o privremenom uzdržavanju djeteta. Prethodnih je godina taj broj bio veći: 2017. godine doneseno je 1.409 odluka, 2016. godine 1.595 odluka, a 2015. godine 1.711. ■

Iako bilježimo samo jedan slučaj koji sadrži pritužbu na privremeno uzdržavanje, o problemima u vezi s time doznajemo i iz drugih obraćanja u kojima se stranke pritužuju na druge vrste postupaka, odnosno na sveukupno funkcioniranje sustava zaštite prava djece. Osim na ograničenja u korištenju ovog prava, stranke se žale i na trajanje upravnog postupka, a u jednom slučaju i na pogreške u isplati iznosa privremenog uzdržavanja.

U četiri slučaja tijekom 2019. doznajemo za poteškoće na koje nailaze roditelji i djeca u situacijama kad obveznik uzdržavanja stanuje izvan RH, u pokušajima naplate **uzdržavanja iz inozemstva**. Jedan slučaj odnosio se na obveznika koji boravi u državi koja nije potpisnica međunarodnih dokumenata. Osim toga, do problema dolazi i u drugim slučajevima zbog nedostatka informacija o propisima i mogućnostima te zbog dugotrajnosti postupaka uvjetovanog njihovim međunarodnim karakterom. Iz prijašnjih godina saznajemo i za problem troškova kojima su roditelji i djeca pritom izloženi, a koji se odnose na prijevode dokumenata i vještačenja.

Primili smo više pritužbi koje se odnose na **ovršni postupak**. Razlozi obraćanja stranaka u proteklom periodu su: uplate iznosa uzdržavanja na blokirani račun, poteškoće kod utvrđivanja redoslijeda ovrhe u onim situacijama kada se ovrha radi uzdržavanja vodi na novčanim sredstvima u postupku pred Finom, nedostatak imovine ili sredstava koji bi se mogli ovršiti, poteškoće kod ovrhe na plaći u slučaju promjene poslodavca, navodne nepravilnosti u postupanju ovršenikovog poslodavca i poteškoće kod pokretanja ovršnog postupka zbog promjene osobnog imena roditelja.

Problemi koje i dalje vidimo u ovom području su: nemogućnost realizacije ovrhe u situaciji kad je ovršenik na bolovanju, umanjenje ovršenog iznosa uzdržavanja po osnovi naknade za obavljanje poslova u korist Fine i rok od šezdeset dana koji prema zakonu treba proći da bi se naložio prijenos zaplijenjenog iznosa na djetetov račun.

Uključili smo se u e-savjetovanje o *Nacrtu prijedloga ovršnog zakona*. U odnosu na zaštitu djetetovog prava na uzdržavanje, predložili smo uvođenje iznimke od pravila da troškove postupka u vezi s određivanjem i provedbom ovrhe predujmljuje ovrhovoditelj, odnosno predlagatelj osiguranja te smo predložili da se ti troškovi predujme iz sredstava suda u slučajevima kad je ovrhovoditelj ili predlagatelj osiguranja dijete. Nadalje, predložili smo isključenje izuzeća od ovrhe za pojedina primanja roditelja (npr. naknadu plaće za vrijeme bolovanja), barem u određenom dijelu, kako bi dijete ostvarilo svoje pravo. Izrazili smo protivljenje promjenama koje je Nacrt zakona predvidio vezano za ograničenje ovrhe na ostalim primanjima ovršenika fizičke osobe, odnosno visinu izuzetog iznosa - važeći propis izuzima jednu četvrtinu, a Nacrt jednu trećinu prosječne netoplaće u RH.

Predložili smo i da u svim ovršnim i stečajnim postupcima, dakle, ne samo u ovrsi na novčanoj tražbini, već i u stečaju te ovrsi na nekretninama, pokretninama, dionicama, vrijednosnim papirima i na drugim predmetima ovrhe, bude osiguran prvenstveni red namirenja uzdržavanja djeteta u odnosu na druge ovrhovoditelje, a da u slučaju više ovrhovoditelja radi ostvarenja uzdržavanja djece, uvijek treba biti osigurano njihovo razmjerno namirenje, radi zaštite dobrobiti djece i njihove egzistencije. Držeći da je rok od šezdeset dana za prijenos zaplijenjenih novčanih sredstava radi ostvarenja uzdržavanja djece predug i da ugrožava egzistenciju djece, predlagali smo i ovoga puta njegovo skraćivanje.

Također smo predložili da se, osim tražbina uzdržavanja za dijete, privilegiranim tražbinama smatraju i sva druga potraživanja djece (npr. isplate, ostvarenja imovinsko-pravnog zahtjeva, naknade štete i slično) te da nakon ostvarenja uzdržavanja ostvaruju prvenstveni red namirenja u svim ovršnim i stečajnim postupcima, i ne samo na novčanim tražbinama nego i na svim drugim predmetima ovrhe.

Saznali smo za slučaj u kojemu je obveznik uzdržavanja, i nakon obavijesti o otvaranju posebnog zaštićenog računa, iznos uzdržavanja za dijete i dalje uplaćivao na blokirani račun roditelja koji stanuje s djetetom, nakon čega bi sredstva bila zaplijenjena i prenesena u korist drugog ovrhovoditelja, a sve na štetu djeteta kome su ova sredstva bila namijenjena. U drugom sličnom slučaju obveznik uzdržavanja ujedno je i bio i ovrhovoditelj, tako da se sredstva koja za uzdržavanje djeteta uplaćuje na blokirani račun majke, ponovno vraćaju njemu na račun. Zato smo predložili da se odredbama zakona ili provedbenim propisima regulira postupanje Fine i banaka u takvim slučajevima, kao i prekršajne odredbe u slučaju nepostupanja obveznika plaćanja, banaka i Fine.

Sedam obraćanja stranaka odnosilo se na **kazneni postupak**, najčešće na dugotrajnost i neučinkovitost sudskih postupaka. Stranke su se prituživale i na manjak informacija o tijeku postupka. Bilježimo i ove godine pritužbu na postupanje općinskog državnog odvjetništva vezano uz odbačaj kaznene prijave, dok otprije saznajemo za pritužbe na rad suda zbog nedonošenja presude za opoziv uvjetne osude.

PREMA PODACIMA MUP-a, U 2019. je prijavljeno 569 kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja, što je za 15,7 % više u odnosu na 2018. godinu, međutim, aktualna brojnost ovih prijavljenih kaznenih djela bitno je manja nego pojedinih godina proteklog desetljeća. Npr. 2014. ih je bilo 948. ■

Kaznenopravna zaštita djetetovog prava na uzdržavanje još nije u dovoljnoj mjeri učinkovita. Naime, sankcioniranje počinitelja kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja ne utječe izravno na ispunjenje njegovih/njenih obveza te, primjerice, odlazak na izvršavanje zatvorske kazne posredno dodatno otežava poziciju djeteta, budući da je po izlasku iz zatvora još teže očekivati zaposlenje osobe koja nosi „teret“ počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta. U prošlom izvješću izrazili smo stav kako rješenje vidimo u češćem korištenju alternativnih zakonskih mogućnosti, primjerice, izricanja posebnih obveza uz uvjetnu osudu (ispunjavanje obveze uzdržavanja uz stručnu pomoć nadležnog tijela za probaciju), kao i u njihovoj dosljednoj i pravovremenoj provedbi.

No, u praksi i u odnosu na te mehanizme zamjećujemo teškoće. U jednom je slučaju obvezniku uzdržavanja u kaznenom postupku još u svibnju 2019. izrečena uvjetna osuda i posebna obveza ispunjavanja obveze uzdržavanja uz stručnu pomoć nadležnog tijela za probaciju. Međutim, do veljače 2020. izvršio je tek jednu uplatu (3.000,00 kn) jer navodno ima problem oko pronalaženja zaposlenja zbog slabijeg zdravstvenog stanja, a dug prema djetetu u međuvremenu je narastao iznad 500.000,00 kuna. Probacijski ured nas je izvijestio da će do kraja veljače nadležnom sudu uputiti izvješće o neizvršavanju posebne obveze, nakon što obveznik već šest mjeseci nije ništa plaćao. Smatramo da u ovakvim slučajevima probacijski ured mora postupati bez vremenskog odmaka.

PREMA IZVJEŠĆU O RADU PROBACIJSKE SLUŽBE ZA 2018. GODINU (objavljenom u siječnju 2020.) u predmetima koji su zaprimljeni u 2018., od ukupnog broja posebnih obveza uz uvjetnu osudu (667) najčešće je izricano ispunjavanje obveze uzdržavanja (31,6 %) i obveza popravljanja štete

počinjene kaznenim djelom (27,2 %), što je u skladu s vrstom kaznenih djela zbog kojih se najčešće izriče uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i/ili posebnim obvezama i/ili sigurnosnim mjerama.

Također saznajemo da je temeljem rješenja državnog odvjetnika u predmetima zaprimljenim tijekom 2018. izrečeno osam obveza isplate dospelog zakonskog uzdržavanja i urednog plaćanja dospelih obveza. ■

Možemo zaključiti kako, unatoč smanjenom broju slučajeva, sustav zaštite prava djece na uzdržavanje i dalje pokazuje značajne slabosti. I dalje veliki broj djece ostaje bez toga doprinosa roditelja ili drugih osoba koje su za njega materijalno odgovorne. Neka djeca pritom ostaju i bez ikakve pomoći države. I dalje nemamo saznanja da bi u okviru sustava i demografskih mjera bila predviđena sveobuhvatna pomoć onoj djeci koja u potpunosti ostanu bez doprinosa za uzdržavanje, zbog smrti ili radne nesposobnosti roditelja. Ispod zakonskog minimuma²⁷ je i pomoć države u onim slučajevima u kojima djeca na nijedan drugi način ne uspijevaju namiriti svoja zakonska potraživanja, zbog neuspjele ovrhe ili neefikasnih sankcija u kaznenom postupku.

Na koji način privoljeti obveznika uzdržavanja-neplatišu da počne izvršavati svoju obvezu uzdržavanja djeteta i dalje predstavlja problem za koji sustav još nije našao rješenje. Zato i dalje smatramo nužnom daljnju edukaciju i senzibilizaciju stručnih radnika različitih institucija, dopunu niza zakonskih propisa vezano uz zaštitu sve djece, kao i poseban angažman u zaštiti interesa djece radno nesposobnih roditelja.

Prijedlozi za poboljšanja

- Budućim propisima potrebno je unaprijediti i poboljšati položaj djece ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja (i drugih potraživanja u korist djece) vezano uz rokove i troškove postupka, određivanje prioriteta u naplati uzdržavanja te razmjernog namirenja više djece-ovrhovoditelja.
- Izmijeniti *Zakon o privremenom uzdržavanju* te osigurati bolju zaštitu djece u odnosu na visinu i na trajanje isplate privremenog uzdržavanja.
- Veći angažman resornog ministarstva na sustavnom rješavanju poteškoća na koje nailaze djeca radno nesposobnih roditelja u slučajevima u kojima je roditelj zbog radne nesposobnosti oslobođen dužnosti uzdržavanja.
- Informirati i educirati i roditelje o njihovim pravima i obvezama, kao i mogućnostima zaštite djetetovog prava na uzdržavanje.

2.1.4 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA I ZANEMARIVANJA

Unatoč postignutom napretku u sveobuhvatnoj borbi protiv nasilja nad djecom, brojni uznemirujući slučajevi ukazuju na potrebu da se zaštita djece od svih oblika nasilja učini prioritetnom aktivnošću u društvu. I prijave koje primamo upućuju na to da je nužno promijeniti i unaprijediti pristup u mnogim područjima, i normativno, i u praksi.

PREMA PODACIMA MUP-a U 2019. počinjeno je 686 kaznenih djela protiv života i tijela na štetu djece, što je gotovo identično kao 2018. Od toga je na štetu djece prijavljeno 558 kaznenih djela tjelesne ozljede te 107 kaznenih djela teške i osobito teške tjelesne ozljede. Prijavljeno je i 14 kaznenih djela teškog ubojstva, što je za 10 više nego 2019. te jedno kazneno djelo usmrćenja djeteta. ■

²⁷ *Zakon o privremenom uzdržavanju*, čl. 9. st. 1: Privremeno uzdržavanje određuje se u iznosu od 50 % zakonskog minimuma uzdržavanja...

U 2019. primili smo 281 prijavu nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci, kojem je bilo izloženo ukupno 415 djece i 24 grupe djece. Od toga se 208 prijava odnosilo na nasilje nad djecom (305 djece i 22 grupe), a 73 prijave na zanemarivanje djece (110 djece i 2 grupe). Na zanemarivanje u obitelji odnosila se 71 prijava.

Prijave nasilja i zanemarivanja 2015. - 2019.

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Nasilje u obitelji	68	68	61	62	97
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	68	79	90	68	82
Nasilje u drugim ustanovama	2	8	11	10	6
Ostalo nasilje	40	42	41	39	23
Zanemarivanje	69	75	82	54	73
UKUPNO	247	272	285	233	281

Najveći broj prijava (97) odnosi se na nasilje u obitelji, zatim na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama (82), a 73 prijave odnose se na zanemarivanje, od čega je 71 slučaj zanemarivanja u obitelji. Preostalih 29 prijava odnosi se na nasilje u drugim ustanovama te na drugim mjestima i na internetu. U odnosu na 2018., broj prijava povećan je za petinu, od toga je najviše prijava zbog nasilja u obitelji. Primili smo i 142 telefonska poziva zbog nasilja nad djecom te 43 zbog zanemarivanja.

Prijave su najčešće podnosili roditelji (133) - majke u 75 slučajeva, očevi u 47, a zajedno u 11 slučajeva. Institucije su podnijele prijave u 65 slučajeva, a dijete nam se osobno obratilo u jednom slučaju. Prijavitelji su i bake, djedovi, susjedi, rođaci, braća i sestre te ostali. Primili smo i devet anonimnih prijava.

2.1.4.1. Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Prema prijavama, zamjetan je povećani broj slučajeva nasilja u obitelji. U 2019. primili smo 97 prijava, što je za 56 % više u odnosu na 2018., kad ih je bilo 62. Najčešći prijavitelji bili su roditelji, u 34 slučaja majke, a u 15 očevi. U 17 slučajeva prijavu su podnijele institucije (CZSS, vrtić, škole, drugi pravobraniteljski uredi). Slijede obraćanja ostalih (10), baka (9) i susjeda (4). Ured je samoinicijativno postupao u tri slučaja, primili smo i tri anonimne pritužbe, a dvije prijave podnijele su djetetove sestre.

Stranke su nam se u 47 slučajeva obraćale i telefonskim upitima raspitujući se o mogućnostima zaštite djece od nasilja, iznoseći ponekad i pritužbe na postupanja pojedinih institucija. Pritom se najčešće ističu pritužbe na neučinkovitost, sporost u postupanju, pristranost u odnosu na drugog roditelja ili nedostatak senzibiliteta pojedinih stručnih radnika. Roditelje smo informirali o nadležnostima koje proizlaze iz važećih propisa i *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* te ih upućivali na obraćanje institucijama koje su nadležne ovisno o okolnostima u svakom konkretnom slučaju.

Prijašnjih godina kroz izvješća smo isticali podatak MUP-a o broju djece žrtava nasilja u obitelji, kao i djece nad kojom je primijenjeno tjelesno kažnjavanje. Ove godine zaprimili smo tek podatak o ukupnom broju prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te o počiniteljima.

PREMA PODACIMA MUP-a U 2019. ukupno je počinjeno 8.346 prekršaja iz *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* koje su počinila 9.802 počinitelja, od čega je 158 maloljetnih. Za navedene prekršaje izdano je jedno upozorenje, uručena su dva obvezna prekršajna naloga, te je podneseno 8.339 optužnih prijedloga, jedno pregovaranje o krivnji i tri obavijesti o počinjenim prekršajima.

Prijavljeno je i 1.134 kaznenih djela nasilja u obitelji, što predstavlja povećanje od 82 % u odnosu na 2018. godinu kada ih je prijavljeno 623. ■

I dalje postoji bojazan da je stvarni broj slučajeva nasilja još i veći, odnosno, da se veliki broj slučajeva ne prijavljuje zbog straha, srama, nepovjerenja u sustav, kao i neprepoznavanja nasilja kao takvog. Uključili smo se u praćenje slučaja u kojem su majka i djeca, kao žrtve psihičkog nasilja i prijetnji od strane supruge i oca djece, obeshrabreni tvrdnjom policijskog službenika da je riječ o „*nategnutom nasilju*” te da „*ima puno težih slučajeva gdje muževi mlate žene*”. Takvo postupanje službene osobe smatramo nedopustivim. Budući da je riječ o službenoj osobi koja prva stupa u kontakt sa žrtvom, postavlja se pitanje kapaciteta cjelokupnog sustava za daljnju učinkovitu borbu protiv svakog oblika nasilja. Napominjemo da upravo o stavovima, radnjama i zapažanjima policijskog službenika temeljne policije, koji po pozivu prvi izlazi na intervenciju, ovisi daljnji tijek postupka te hoće li se određena kažnjiva radnja okvalificirati kao prekršaj ili pak kao kazneno djelo. Također, u kontaktima sa stručnjacima ukazano nam je i na neujednačenu metodologiju prikupljanja podataka o nasilju.

Osim porasta broja prijava nasilja u obitelji, iznimno zabrinjavaju i njihovi pojavni oblici. Okrutni i mučni događaji nasilja nad djecom u proteklom periodu, koji su obilježili 2019., potaknuli su reakcije velikog broja institucija i pojedinaca koji se bave djecom i dječjim pravima, medija te cjelokupne javnosti. U javnom i medijskom prostoru problematizirala se učinkovitost sustava zaštite dječjih prava te kapacitet i sposobnost sustava i pojedinaca u njemu da na vrijeme prepoznaju i preveniraju rizike koji su, nažalost, u pojedinim slučajevima doveli do teškog stradavanja djece.

Vrste nasilja u obitelji - prijave i broj djece - 2019.

NASILJE U OBITELJI	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	23	41
Tjelesno kažnjavanje	5	6
Psihičko nasilje	31	55
Seksualno nasilje	9	10
Višestruko nasilje	29	38+3 grupe djece
UKUPNO	97	150+3 grupe djece

U 2019. prednjače prijave psihičkog nasilja, a sve je veći broj i višestrukog nasilja nad djecom. Vrlo često uz **prijave psihičkog nasilja** saznajemo i da postoji spor roditelja oko izvršavanja sadržaja roditeljske skrbi, odnosno, da su u tijeku postupci radi donošenja odluka o odnosima roditelja i djeteta. Dio ovakvih prijava za nasilje u konačnici se pokaže neutemeljenim. Međutim, unatoč tome važno je naglasiti da konflikt roditelja sam po sebi narušava prava i interese djece. Stava smo da dovođenje djece u poziciju u kojoj su izloženi stalnim svađama i sukobima roditelja i u kojoj roditelji manipulativnim optužbama protiv onog drugog pokušavaju sebe prikazati u boljem svjetlu, također predstavlja oblik psihičkog i emocionalnog nasilja nad djecom.

U listopadu 2019. uključili smo se u e-savjetovanje o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*, u kojem smo predložili da se postupanja roditelja ili drugih članova obitelji, koja se mogu okarakterizirati kao manipulacija djecom u cilju otuđenja djeteta od drugog roditelja, propišu kao poseban oblik nasilja u obitelji, međutim naš prijedlog nije prihvaćen. Nije prihvaćen ni naš prijedlog da se nasilje u adolescentskim vezama također sankcionira kao obiteljsko nasilje, budući da ono ima sva obilježja obiteljskog nasilja jer se događa među bliskim osobama.

Psihičko i emocionalno nasilje kojemu su djeca izložena zbog manipulacije roditelja i drugih članova obitelji nije lako prepoznati, no, i kad ih se prepozna, vrlo često takva štetna postupanja ostaju nesankcionirana jer institucije o takvoj vrsti nasilja ne dijele jednake stavove.

PRIMJER SLUČAJA:

IZ IZVJEŠĆA CZSS-a: ... izostanak rezultata naših mjera prisutan je konstantno u predmetima manipulacije djecom od strane jednog roditelja. O utvrđenoj manipulaciji i nemogućnosti uredne suradnje s roditeljem koji manipulira djetetom redovito upoznajemo Općinsko državno odvjetništvo ... Međutim, čak i u situacijama kada je psihologijskim vještačenjem po sudskom vještaku potvrđena manipulacija roditelja djetetom, pravovremeno i učinkovito postupanje Odvjetništva izostaje.

IZ ZAKLJUČKA VJEŠTAKA: 1. ... Prema ocu dijete ima isključivo negativne osjećaje, a majku idealizira i teže razdvaja vlastite osjećaje od majčinih. 2. U majčinoj obitelji dijete je izlagano razvojno neprimjerenim sadržajima o ocu od strane bake i majke, a kroz neverbalne poruke majka također potiče otpor djeteta prema ocu. 3. Vještačenjem je utvrđeno da se kod X (djeteta) radi o prvom stupnju otuđenja od oca te je dijete u riziku da se otuđenje nastavi s obzirom da je potpuno izostao kontakt s ocem koji se nekad održavao.

IZ IZVJEŠĆA ODO-a: ... nakon provedenih izvida nije utvrdilo postojanje osnovane sumnje da bi roditelji djeteta (XX i XY) počinili kazneno djelo povrede djetetovih prava iz čl. 177 Kazneno zakona (KZ/11). ■

Praćenjem pojedinačnih slučajeva, uočavamo da CZSS-i prepoznaju ovaj oblik nasilja i njegov negativni utjecaj na djecu te izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece koje predviđa Obiteljski zakon (OBZ) te o saznanjima informiraju policiju. Problem i dalje imaju CZSS-i na izoliranim područjima zbog nedovoljnog broja voditelja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu te mjere intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu).

S druge strane, ima i onih slučajeva u kojima otpori djeteta za kontaktima s drugim roditeljem ne potječu iz manipulativnog postupka roditelja s kojim dijete stanuje, već iz ranijeg neprimjerenog i nasilnog ponašanja drugog roditelja prema djetetu. U jednom slučaju koji pratimo, majka nam se pritužila da se sva krivnja za djetetove otpore prema kontaktu s ocem prebacuje na nju te da se „za svaki očev postupak nađe opravdanje”, a da se ujedno zanemaruje da je dijete otprije jako povrijeđeno postupcima oca koji ga je fizički kažnjavao, ali i emocionalno zanemario. Iz dokumentacije slučaja uočili smo kako zaista nije razvidno koliko se u dosadašnjem radu s roditeljima radilo na jačanju očevih roditeljskih kompetencija i priprema za susrete s djetetom, već se fokus stavlja isključivo na rad s majkom.

U nekoliko slučajeva u kojima je prijavljeno višestruko i **fizičko nasilje** saznajemo da su djeca, zajedno s majkama, bila prisiljena napustiti svoje domove kako bi se zaštitila od nasilja. U jednom slučaju majka se pritužuje na nepoduzimanje mjera za zaštitu djece žrtava obiteljskog nasilja, navodeći kako je ocu nasilniku dopušten povratak u obiteljsku kuću bez prethodne razrade plana povratka i zaštite žrtava te buduće organizacije života, zbog čega je majka s djecom potražila alternativni smještaj.

Pratimo i slučaj u kojem je majka s djecom, prijavljujući nasilno ponašanje oca prema djeci, potražila smještaj u sigurnoj kući. Otac je tvrdio da je prijava neosnovana te da je majka zlouporabila smještaj u sigurnoj kući kako bi stvorila uvjete da bez njegove suglasnosti ispiše djecu iz škole i upiše ih u školu u drugom gradu. Sve je to popraćeno sporim postupanjem institucija, posebice suda, koji ni više mjeseci nakon smještaja djece i majke nije donio odluku o privremenoj mjeri.

Sama činjenica smještaja djece u sigurnu kuću razlog je za žurno i koordinirano postupanje institucija uključenih u rad s obitelji (CZSS, policija, sud). Vjerujemo da su s ciljem uspostave bolje i efikasnije međuinstitucionalne suradnje u praksi i radu na konkretnim slučajevima, osnovani i Nacionalni te

županijski timovi za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Saznajemo da je Nacionalni tim ponovno osnovan u veljači 2019., odlukom kojom je ministrica za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku imenovala članove tima i njihove zamjenike.

Dio prijava nasilja u obitelji primamo od odgojno-obrazovnih institucija, što pokazuje da one prepoznaju i prijavljuju sumnje na nasilno ponašanje prema djeci u obitelji. Međutim, problem neprijavlivanja i dalje postoji, a na to se posebice žale CZSS-i u manjim sredinama i izoliranim područjima (otoci). Ondje se ljudi, zbog međusobnih poznanstava i rodbinskih veza, teže odlučuju na prijave nasilja i zanemarivanja. Događa se da se ono prijavljuje kasno, kad problemi u obitelji eskaliraju do te mjere da i dijete preuzme nasilne obrasce ponašanja i samo postane počinitelj nasilja prema članovima obitelji i/ili vršnjacima u školi.

Prijave nasilja i zanemarivanja skrbi o djeci koje su nam uputili susjedi prosljeđujemo na nadležno postupanje CZSS-u i policiji. Neke od njih pokazale su se neutemeljenima (takve prijave najčešće su motivirane konfliktnim susjedskim odnosima), dok su neke rezultirale izricanjem mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta. To ukazuje na važnost razvijanja građanske odgovornosti i svijesti o obvezi prijavljivanja sumnje na nasilje ili zanemarivanje brige o djetetu.

O prijavama seksualnog nasilja i zlostavljanja djece u obitelji pišemo u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava - Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Zaprimili smo pet prijava **tjelesnog kažnjavanja** djece u obitelji koje se odnose na šestero djece. Tjelesno kažnjavanje djece neki roditelji i dalje primjenjuju kao metodu discipliniranja, iako se ono, kao i drugi ponižavajući postupci prema djeci, smatraju nasiljem u obitelji te podliježe sankcijama. Osim sankcioniranja roditelja zbog takvih postupaka prema djeci, vidimo i potrebu za osiguravanjem pomoći i podrške roditeljima u odgoju djece, kako bi osvijestili štetne posljedice svojega postupanja i usvojili prihvatljive metode odgoja.

Zanemarivanje - Od ukupno 73 prijave zanemarivanja djece 71 se odnosi na slučajeve zanemarivanja u obitelji, a dvije u institucijama. Prijave se ukupno odnose na zaštitu prava 110 djece te dvije grupe djece. U 2019. godini prednjači broj prijava (19) koje su nam uputile institucije (u najvećem broju osnovne škole). Slijede prijave očeva (16), ostalih (11) i majki (9). Ured je samoinicijativno postupao u šest slučajeva. Primili smo i po tri prijave rođaka, susjeda i anonimnih prijavitelja te po jednu od bake, djetetove sestre i roditelja zajedno.

Od 71 prijave **zanemarivanja u obitelji**, najveći broj (42) odnosio se na sveukupno zanemarivanje (zdravlja, školovanja i odgoja zajedno). Slijede prijave zanemarivanja zdravlja (10), odgoja (10), školovanja (6) i ostalog (3).

Prijave koje su ukazivale na ugrožavajuće okolnosti življenja djece dostavljali smo CZSS-u i policiji. Dio njih pokazao se neutemeljenima i posljedicom konflikata prijavitelja i roditelja djece, dok je veliki broj prijava rezultirao izricanjem mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.

Škole nam često prijavljuju zanemarivanje djetetova obrazovanja u slučaju velikog broja neopravdanih djetetovih izostanaka s nastave, u slučaju sumnji na ugrožavajuće i rizične postupke roditelja prema djetetu ili zbog nesuradnje roditelja s djelatnicima škole. Bilježili smo i slučajeve u kojima je izostalo promptno i odlučno postupanje institucija usmjereno zaštitu dobrobiti djeteta, jer se zanemarujućem roditelju predugo toleriralo neodazivanje na pozive ili davanje obećanja koja ne bi ispunio.

Roditeljski konflikti i sporovi oko izvršavanja roditeljske skrbi u određenim slučajevima također za posljedicu imaju zanemarivanje djetetovih obrazovnih prava. Događa se da djeca zbog trajanja takvih postupaka mjesecima ne pohađaju nastavu, zbog čega smo u listopadu 2019. i ponovno u veljači 2020. Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) uputili preporuku za zaštitu njihovih prava.²⁸

²⁸ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Upoznati smo sa slučajem u kojem je 13-godišnje dijete odlukom roditelja promijenilo šest osnovnih škola tijekom svog dosadašnjeg školovanja. Dodatna otežavajuća okolnost su kompleksne obiteljske prilike i narušeno mentalno zdravlje djeteta. U ovakvim situacijama valja poticati međuresornu suradnju te razmjenu informacija o djetetu. Samo na taj način brže će se osvijestiti i detektirati poteškoće koje neko dijete eventualno ima, a kako bi mu se na vrijeme pružila potrebna pomoć i podrška.

Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima - OBZ propisuje da su roditelji dužni i odgovorni djetetu mlađem od šesnaest godina zabraniti noćne izlaske, u vremenu od 23 do 5 sati, bez svoje pratnje ili pratnje druge odrasle osobe u koju imaju povjerenje. Svrha te odredbe je prevencija rizika i opasnosti u kojima se djeca mogu zateći tijekom noćnih izlazaka bez nadzora odraslih, ali i pružanje pomoći i potpore roditeljima u postavljanju granica u odgoju djece. Unatoč tome, ta se odredba često krši, na što upućuju podaci MUP-a da je u 2019. zatečeno 906 maloljetnih osoba bez nadzora roditelja ili odrasle osobe u koju roditelj ima povjerenje (to je za 11,3 % manje nego u 2018., kad je zatečena 1021 maloljetna osoba). S obzirom na dob zatečene djece, njih 188 (od toga 100 djevojčica i 88 dječaka) bila su djeca mlađa od 14 godina, dok ih je 718 (od toga 225 djevojčica i 493 dječaka) bilo u dobi od 14 do 16 godina.

Najveći broj postupanja i ove godine evidentiran je na području Policijske uprave (PU) splitsko-dalmatinske (282). Slijedi PU zagrebačka (92), primorsko-goranska (63), šibensko-kninska (55), kopriivničko-križevačka (54), varaždinska (54), te ostale s manjim brojem postupanja. Svega jedan slučaj bilježi PU dubrovačko-neretvanska.

Tijekom postupanja za 43 djece je utvrđeno da se prema njima već prije postupalo u području neprihvatljivih, kažnjivih ili rizičnih ponašanja. Naknadno provedenim kriminalističkim istraživanjima za jedno dijete je utvrđeno da je bilo žrtva kaznenoga djela povrede djetetovih prava. Prema podacima MUP-a, najčešći razlog zbog kojeg su djeca zatečena sama u noćnom izlasku bilo je dopuštenje roditelja (493), zatim neposlušnost roditelju (378) te prepuštenost sebi (16), dok je u 19 slučajeva bila riječ o ostalim razlozima. Možemo zaključiti da se već niz godina bilježi pad broja djece koju policijski službenici zatiču u nedopuštenim noćnim izlascima. Moguće je da tome pridonosi bolja informiranost i svjesnost roditelja o propisima i rizicima noćnih izlazaka djece bez nadzora odrasle osobe.

Nasilje u obitelji nije samo problem pojedinca ili članova obitelji, već je to problem društva u cjelini. Učinkovita borba protiv nasilja u obitelji moguća je jedino uz dodatna i kontinuirana ulaganja u njegovu prevenciju, osnaživanje institucija koji se bave zaštitom od nasilja (kroz edukacije i supervizije te zapošljavanje dodatnog broja stručnjaka) te njihovo koordinirano djelovanje. Potrebna je i suradnja državnih institucija i civilnog sektora, koji ima važnu ulogu u zaštiti žrtava nasilja. Za zaštitu djece važno je pravodobno prepoznavanje rizičnih čimbenika i njihovo prijavljivanje nadležnim institucijama, odlučno djelovanje svih dijelova sustava te odgovarajuće i pravodobne sankcije za počinitelje.

Prijedlozi za poboljšanja

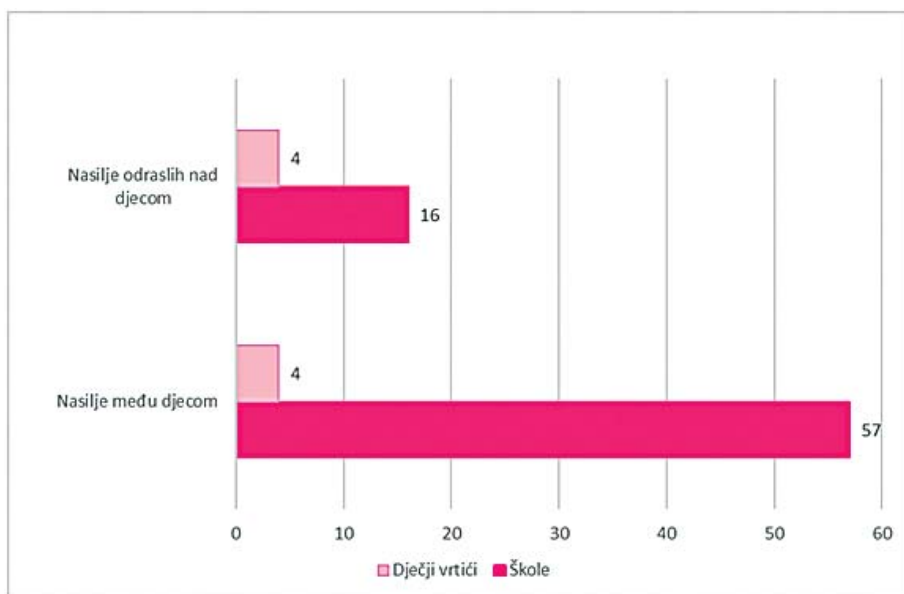
- Nužno je kontinuirano provoditi edukativne kampanje i preventivne aktivnosti za djecu i odrasle, podizati razinu javne svijesti o kažnjivosti i neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj štetnosti za razvoj djece te ohrabrivati prijavljivanje svakog nasilja, kao i sumnje da je dijete izloženo nasilju u obitelji.
- U svakom slučaju u kojem je sustav socijalne skrbi upoznat s činjenicom da dijete živi u rizičnom okruženju, nužno je provesti sveobuhvatnu procjenu obitelji te žurno poduzeti mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.
- Nužno je osigurati uvjete za provedbu propisa o zaštiti djece od nasilja: dovoljan broj educiranih stručnjaka za rad s djecom, kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja te pravovremeno i primjereno sankcioniranje počinitelja.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Primili smo 82 prijave koje se odnose na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, od kojih se osam odnosi na vrtić, a 74 na osnovnu i srednju školu. Na vršnjačko nasilje u vrtiću i školi odnosi se 61 prijava, od toga četiri u vrtiću. Zaprimili smo 20 prijava za nasilje odraslih nad djecom, od čega se 11 odnosi na djelatnike te pet prijava za nasilje drugih odraslih osoba u krugu škole.

Obraćali su nam se najčešće roditelji djece, u 41 slučaju, a djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova 27 puta. Četiri postupanja inicirala je pravobraniteljica za djecu nakon objava u medijima. Bilo je i 58 telefonskih savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Prijave nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama - 2019.

Nasilje među djecom - Prijave koje smo primali odnose se na nasilje, ali i na sukobe koje prijavitelji, najčešće roditelji, doživljavaju kao nasilje nad svojim djetetom. Nerijetko roditelji već u vrtiću optužuju vršnjake za „nasilje” nad njihovim djetetom, a djelatnike za propuste u radu. Neke prijave roditelja ukazuju na subjektivnost i nerealnu potrebu da zaštite svoje dijete od bilo koje neugodnije interakcije, što upućuje na potrebu edukacije roditelja i stručne podrške koju mogu pružiti i stručni suradnici u dječjem vrtiću.

Neke prijave, najčešće djelatnika vrtića, ukazuju na postojanje rizika za razvoj različitih teškoća kod pojedine djece čije ponašanje odstupa od prosjeka. Za rano uočavanje i prepoznavanje rizika i razvojnog odstupanja te odabir primjerene rane intervencije nužno je da se odgojitelji još tijekom fakultetskog obrazovanja primjereno educiraju za područje teškoća u razvoju i problema u ponašanju djece. Važno je i da dječji vrtić ima na raspolaganju multidisciplinarnu stručnu službu koja će se uključiti u opservaciju i praćenje djeteta, utvrditi etiologiju teškoća, napraviti plan ranih intervencija te, prema potrebi, uključiti druge službe i stručnjake (CZSS, liječnika, a kad je riječ o nasilju u obitelji i policiju).

Međutim, većina vrtića nema stručnu službu s dovoljnim brojem raznovrsnih stručnjaka. Na slabost sustava i nedovoljan broj stručnih djelatnika ukazuje primjer krovne vrtićke ustanove u jednom regionalnom središtu čiji je osnivač JLP(R)S u čijem je sastavu 26 vrtića i jaslica s ukupno 120 skupina i 2900 djece. Stručnu službu ustanove čini pet pedagoga i tek po jedan psiholog, edukacijski rehabilitator i medicinska sestra. *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* ni ne predviđa potrebu zapošljavanja socijalnih pedagoga koji su educirani za sve razine prevencije, detekciju, dijagnostiku i tretman djece u riziku za pojavu problema u ponašanju (PUP) i djecu koja iskazuju PUP. Preporučili smo MZO-u da se i socijalni pedagogi uvrste u stručne suradnike u vrtiću, pozivajući se na međunarodne standarde i dokumente te nacionalne strategije koje naglašavaju nužnost rane intervencije, no prijedlog nije uvažen.

Navedene teškoće u djelovanju sustava zasigurno utječu na nedovoljno učinkovito rano prepoznavanje teškoća i ranu intervenciju sukladno vrtičkom okviru te na ostvarivanje ranog inkluzivnog odgoja i obrazovanja.

Vršnjačko nasilje u školama najbrojniji je oblik nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Škole različito pristupaju **prevenciji** i intervencijama u odnosu na vršnjačko nasilje te smo uočili da postupanje nije uvijek zakonski ni stručno ujednačeno. Provode se različiti programi prevencije, no dio njih nije evaluiran pa nisu poznati njihovi učinci ni ishodi za djecu. Nedovoljno je preventivnih aktivnosti za razvijanje socijalno-emocionalnih kompetencija i empatije, posebice za razvoj vještina rješavanja sukoba. Nerijetko raznolike preventivne aktivnosti provode pojedinci i udruge nepotvrđenih stručnih kvaliteta, ponekad čak i uz obilatu financijsku podršku JLP(R)S.

Primili smo više prijava koje prijavitelji doživljavaju kao nacionalno motivirane sukobe i nasilje među djecom u školama, koji traju godinama, ali pritom te škole u svojoj preventivnoj strategiji nemaju predviđeno provođenje programa građanskog odgoja usmjerenog učenju o ljudskim pravima, toleranciji i prihvaćanju različitosti. Najčešće je riječ o školama koje pohađa veći broj učenika pripadnika romske i srpske, ali i drugih nacionalnih manjina.

Neujednačenost u postupanju škola uočavamo i u reakcijama na nasilno ponašanje. Suočavamo se s nepravovremenim i nestručnim reakcijama djelatnika, neznanjem i nesigurnošću. Ponekad djelatnici prebacivanjem odgovornosti za poduzimanje mjera na vanjske institucije pokušavaju izbjeći neprimjerene reakcije roditelja pa prijavljuju i bezazlene sukobe djece, umjesto da ih same rješavaju putem preventivnih aktivnosti. Druge ne prijavljuju ni ozbiljno vršnjačko nasilje s nastalim fizičkim ozljedama, procjenjujući ga „dječjom igrom”, zbog čega se kod dijela roditelja javlja sumnja na „zataškavanje”.

Putem medija saznali smo za slučaj nanošenja lakših tjelesnih ozljeda za vrijeme trajanja sata učenici pripadnici nacionalne manjine koje ravnatelj nije prijavio službama izvan škole. U takvim slučajevima nadzori prosvjetnih tijela najčešće utvrde propuste u djelovanju zbog neprimjenjivanja propisa koji obvezuju školu da obavijesti vanjske službe.

Zabrinjava da škole, unatoč očekivanim kompetencijama učitelja i stručne službe, nerijetko u prijavama koje upućuju pravobraniteljici za djecu iskazuju nemoć i neznanje u rješavanju nastale situacije te traže savjet i pomoć. Nerijetko je riječ o slučajevima u kojima se nakon nasilja među djecom pojavljuju i sukobi među njihovim roditeljima i neprimjereno ponašanje, ponekad i na razini kažnjivoga. Uz uputu da su nasilje i prijetnje dužni prijaviti policiji, škole za savjetovanje o postupanju upućujemo na obraćanje Agenciji za odgoj i obrazovanje (AZOO) u čijoj ovlasti je pružanje stručno savjetodavne pomoći u konkretnim slučajevima. AZOO školu nerijetko savjetuje o potrebi mobiliziranja vlastitih resursa za rješavanje situacije.

U jednom slučaju AZOO je savjetovao školi sljedeće: „Što se tiče zahtjeva škole za pružanjem savjetodavne pomoći vezano za djecu s teškoćama i vršnjačko nasilje, budući da škola ima kompletan stručni tim, mišljenja smo da su stručne suradnice kompetentne za predavanje ili radionicu na učiteljskom vijeću. Poziva se i ravnatelj da poduzima mjere u skladu sa svojim ovlastima i da ne očekuju od drugih da riješe problem. Zbog nesnalaženja u komunikaciji s roditeljima i među djelatnicima, poziva se škola na primjenu Etičkog kodeksa.”

Pojedine prijave odnose se na **psihičko nasilje** koje pojedina djeca trpe godinama te zbog dugotrajnosti trpljenja razvijaju razne psihosomatske simptome, školsku fobiju, iskazuju suicidalne ideje ili odbijaju odlazak u školu. Nerijetko im se po preporuci dječjeg psihijatra omogućava školovanje u drugoj školi ili u kući. Zabrinjava da škole olako prihvaćaju odlazak djeteta, a da nisu bile spremne uložiti više napora kako bi zaustavile i spriječile nasilje, iskazale podršku djeci, uspostavile atmosferu mira i prihvaćanja u razredu te dijete zadržale u svojoj sredini. Posebno zabrinjava da djelatnici škole dulje vrijeme ne uočavaju i ne prepoznaju patnje i ugroženost mentalnog zdravlja djeteta koje trpi psihičko nasilje, ne reagiraju na djetetova upozorenja o vršnjačkom nasilju te propuštaju pružiti djetetu zaštitu, pomoć i podršku.

AZOO u jednom svom nalazu navodi: „Škola nije uložila napore u ublažavanje posljedica zlostavljanja niti u rješavanje uzroka koji su do toga doveli. Nije primijenila ni propise koji se odnose na potrebno postupanje”. Upute koje je dijete dobilo od djelatnika škole je da se „makne” iz ugrožavajuće situacije i da „ne smije biti tako osjetljiv”. Ovakvim (ne)postupanjem škola je zanemarila i sve individualne razlike i kapacitete djeteta te činjenicu da nisu sva djeca jednako snažna ni otporna. Nije vodila računa o tome da i dijete koje se nije u stanju samo izboriti s nasiljem vršnjaka ima pravo na zaštitu i mirno okruženje za učenje. Svojom pasivnom reakcijom škola je odgovornost za rješavanje problema prebacila isključivo na dijete.

U takvim slučajevima, u kojima ne doživljavaju suosjećanje i podršku, djeca se prestaju žaliti odraslima na vršnjačko nasilje te sama pokušavaju iznaći mehanizme za suočavanje s time, koji su nerijetko ugrožavajući za samo dijete, ali moguće i za drugu djecu. Stručni nadzori su u ovakvim slučajevima dugotrajnog psihičkog vršnjačkog nasilja utvrdili propuste u stručnom djelovanju škole u odnosu na svu djecu - onu koja trpe i onu koja čine nasilje - te naložili poduzimanje mjera koje bi trebale senzibilizirati i educirati djelatnike za učinkovitiju prevenciju i reakciju na sve oblike nasilja. Smatramo da je u takvim slučajevima nužno da i učenici tijekom nadzora imaju priliku iskazati svoje mišljenje.

PREMA PODACIMA AZOO-a, U 2019. su obavili 179 stručno-pedagoških nadzora u vrtićima, osnovnim i srednjim školama, od čega se 26 odnosilo na neprihvatljivo ponašanje i vršnjačko nasilje, a 69 na neprofesionalno postupanje djelatnika. Obavljeno je i 202 savjetodavnih posjeta. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) obavila je 29 stručno-pedagoških nadzora u srednjim strukovnim školama. ■

Nedovoljno je prevencije i djelovanja i u odnosu na psihičko nasilje u vidu vrijeđanja, omalovažavanja i isključivanja koje se odvija **na društvenim mrežama**, najčešće u razrednim *Viber* i *WhatsApp* grupama. Zabrinjava da neke škole, unatoč jasnom stavu AZOO-a o potrebi djelovanja u svim situacijama nasilja među školskom djecom, odbijaju djelovati kada se nasilje nije dogodilo u prostoru škole ili se odvija *online*. Osim što time zanemaruju potrebe i interese djece, zanemaruju preventivni potencijal i širu ulogu škole kao odgojne ustanove koja je uklopljena u lokalnu zajednicu i odgovorna za dobrobit djece i za njihove društvene odnose.

Primili smo i nekoliko prijava zbog **neprimjerenog seksualiziranog i nasilnog ponašanja** djece (nasilno skidanje odjeće i neprimjerno dodirivanje) u školi. Takvo ponašanje nerijetko je još jedan oblik već postojećeg verbalnog i/ili fizičkog nasilja prema djetetu, koje je najčešće po nečemu drukčije od ostalih, a djeca koja ga čine doživljavaju ga kao šalu. Zabrinjava i slanje vršnjacima neprimjerenih osobnih fotografija već u nižim razredima.

Jedna prijava govori o simulaciji samozadovoljavanja pred vršnjacima i iza leđa nastavnici za vrijeme školskog sata, što je dječacima bilo „zabavno”. Ideje za takva ponašanja djeca nerijetko dobivaju na internetu. Prijave ukazuju i na dijeljenje video uradaka spolnog odnosa učenika, najčešće srednje škole. Budući da je slanje takvog materijala kazneno djelo, u postupanje su se uključile i službe izvan škole.

Za dijete koje iskazuje neprimjereni seksualizirano i nasilno ponašanje postoji mogućnost da je i samo bilo izloženo nasilju te je potrebno utvrditi uzroke njegovog ponašanja. Nerijetko nekritičnost i neosjetljivost za druge u području spolnosti ukazuju na široku dostupnost i izloženost djece neprimjerenim seksualnim sadržajima na internetu što kod djece formira tolerantan stav prema neprihvatljivom ponašanju te stav o njegovoj poželjnosti i zabavnosti. To može biti i posljedica izostanka zdravstvenog odgoja koji bi djecu educirao o zdravoj i zreloj spolnosti povezanoj s emocionalnim odnosom i uzajamnim poštovanjem te ih educirao o tome što je neprimjereni spolni ponašanje.

U slučajevima nasilnog ponašanja, u skladu s propisima i stručnom procjenom, škole izriču i **pedagoške mjere**. Nerijetko škole sankcioniraju dijete, a da prethodno nisu poduzimale preventivne aktivnosti i individualne intervencije te je upitno je li tako izrečena pedagoška mjera u interesu djeteta. Pojedine škole izriču djetetu i najtežu pedagošku mjeru preseljenja u drugu školu bez prethodne primjene

stručnih intervencija. U jednom takvom slučaju AZOO je školi uputio sljedeće mišljenje: „Potrebno je da škola provodi medijaciju i iznađe način da se sukob i nasilje riješi kako bi učenici nesmetano nastavili školovanje. Nerazriješeni sukobi mogu se prenijeti i izvan prostora škole, u nekontrolirane uvjete. Stoga samo preseljenje ne garantira rješenje problema”. Primjedba je opravdana, posebno s obzirom na situacije u kojima se i roditelji ponekad uključuju u sukobe djece pa postoji rizik da se sukobi iz škole prošire u lokalnu zajednicu, što se samim preseljenjem djeteta u drugu školu neće zaustaviti. Osim toga, prilikom preseljenja „stara” škola nerado razmjenjuje informacije s „novom”, jer želi izbjeći mogućnost da se ne prihvati „problematično” dijete.

Više roditelja upozorilo nas je na praksu djelatnika u školama koji od djece, ponekad i u nižim razredima, traže **potpisane „izjave”** ili **„izvješća” o događajima** u školi, najčešće nasilju, što je djecu uznemirilo, a roditelje uplašilo od zakonskih posljedica. Nejasna nam je svrha ovakvog postupanja, budući da ono nema nikakvu pravnu vrijednost, a način na koji se provodi ne vodi računa o najboljim interesima djeteta. Naime, zakonsko svjedočenje ili iskazivanje mišljenja djece u pravosudnim i upravnim postupcima jasno je regulirano i strukturirano, a upravo zbog zaštite procesnih i svih drugih prava i interesa djeteta, obavlja se putem razgovora i uz pomoć educiranih stručnjaka. Riječ je o zakonskoj i stručnoj procesnoj proceduri koju škole ne reguliraju i ne provode.

Mišljenja smo da škola nije istražno tijelo i u njezinom fokusu ne smije biti istraga o detaljima događaja već stručne intervencije usmjerene zaštiti interesa svakog uključenog djeteta, dok potpisana „izjava” pogrešno upućuju da je riječ o određenoj pravnoj proceduri. U školi se trebaju provoditi razgovori o događaju u skladu s protokolima, koji se obavljaju na način primjeren školskom okruženju, štiteći prava i interese svakog djeteta. Stoga smo AZOO-u uputili preporuku da educira djelatnike o načinu razgovora s djecom u povodu kritičnih događaja te da ih uputi da pritom ne traže potpisane „izjave” i „izvješća” koji nemaju zakonsku ni stručnu vrijednost, već da obavljaju stručne razgovore o događaju primjenjujući verbalne i neverbalne tehnike primjerene odgojno-obrazovnom sustavu. Uz dobivanje osnovnih saznanja o događajima, što nije „istraga”, razgovori moraju zaštititi najbolje interese svakog djeteta.

U raznolikom postupanju djelatnika škola u sukobima djece i prilikom vršnjačkog nasilja, postoje primjeri dobre prakse u kojima pojedine škole poduzimaju kvalitetne stručne aktivnosti. Najčešće je riječ o školama koje imaju dobro osmišljenu preventivnu strategiju i provode kvalitetne preventivne programe, koje su sigurne u svoje stručne procjene i intervencije te planiraju višegodišnje individualno postupanje za svako dijete, čak i kada ono nema formalno određen primjereni oblik školovanja.

Takve škole njeguju ozračje pedagoškog optimizma i pozitivnog pristupa svakom problemu u skladu s najboljim interesima svakog pojedinog djeteta te njeguju dobru međuresornu suradnju u svojoj lokalnoj zajednici. Pritom su svjesne toga da odgojni proces zahtijeva fokusiranost i predanost, da svaki napredak traži kontinuirani rad te da jednokratne intervencije ne rješavaju problem dugoročno. Takve škole su dokaz da je i u postojećem sustavu moguće prevenirati vršnjačko nasilje te provoditi inkluzivno obrazovanje u kojem se škola prilagođava svakom pojedinom djetetu.

Prevenција - Zbog neujednačenih i nerazvijenih preventivnih strategija, nedovoljne educiranosti, ali i nedovoljne odlučnosti u djelovanju, odgojno-obrazovni sustav se zadnjih godina suočio s brojnim slučajevima vršnjačkog i drugog nasilja u školama. Postalo je jasno da postojeća praksa ne nudi zadovoljavajući odgovor za suzbijanje i sprečavanje nasilja. Slučaj nasilja učenika prema nastavniku snažno je polarizirao javnost „za djecu ili za nastavnike” te ukazao na činjenicu da ni među pojedinim djelatnicima sustava ne postoji svjesnost o pravim uzrocima problema koji je višeslojan i koji se neće riješiti oštrijim kažnjavanjem djece.

Početakom 2020. MZO je pristupio izradi *Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama za razdoblje 2020. - 2024.* Iako pozdravljamo svaki doprinos sustava u unapređivanju stanja, žalosti činjenica da je, unatoč brojnim slučajevima vršnjačkoga nasilja, ali i nasilja učitelja nad učenicima, reakciju sustava i izradu dokumenta isprovociralo tek nasilje učenika prema nastavniku. U radu Povjerenstva za izradu ovog dokumenta sudjelovala je i predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu te je većina naših prijedloga ušla u

konačni oblik dokumenta. Međutim, očekivali smo da će se veća važnost dati upravo sudjelovanju i mišljenju djece. Ured je pribavio mišljenje djece, članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS, koje u dokumentu nije ni spomenuto niti je značajnije utjecalo na njegov konačni izgled.

Dokument koji je stupio na snagu početkom 2020. predviđa unošenje više strukture na svim razinama djelovanja, od načina evidencije nasilja i unapređivanja Obrasca za evidenciju nasilja u školama, odabira znanstveno utemeljenih i evaluiranih preventivnih programa, edukacija te snažnijih stručnih intervencija kojima će biti obuhvaćena djeca, ali i roditelji i prosvjetni djelatnici. Predviđeno je i unapređivanje zakonskog okvira te očekujemo izmjene i dopune propisa za koje smo već ranije uočili da ne štite dovoljno djecu od svih oblika nasilja u školama. Očekujemo da se Akcijski plan počne provoditi te da snažnije uključi mišljenja i prijedloge djece.

Rješavanje problema vršnjačkoga nasilja danas je nezamislivo bez sveobuhvatnog i kontinuiranog sudjelovanja djece u prevenciji nasilja. Stoga je nužno poticati i uključivati djecu u kreiranje i provođenje preventivnih programa i aktivnosti. Kao dječje savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu, MMS se od svog osnutka kontinuirano bavi temom nasilja nad djecom, a njegova promišljanja i prijedlozi sastavni su dio inicijativa i djelovanja Ureda. Još 2015. godine MMS je, sudjelujući u međunarodnom projektu Europske mreže pravobranitelja za djecu - ENOC²⁹ i njegove mreže mladih savjetnika ENYA-e³⁰ pod naslovom „Neka mladi govore o nasilju!” (*Let’s Talk Young, Let’s Talk About Violence!*)³¹, donio vlastitu Strategiju protiv vršnjačkoga nasilja, koju je nazvao „Stop tišini koja boli”. Strategija sadrži preporuke odraslima za prevenciju vršnjačkoga nasilja, posebice onog psihičkog i sastavni je dio Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu za 2015. godinu.

Razgovori s djecom te rezultati istraživanja koje smo proveli³¹ ukazali su na nedovoljno sudjelovanje u odlučivanju i nemogućnost izražavanja mišljenja djece, što je nerijetko u podlozi nerazumijevanja između učenika i nastavnika. Djeca iskazuju da je većina nastavnika nezainteresirana za njegovanje pozitivnog odnosa temeljenog na dvosmjernom poštovanju i uvažavanju.

Članovi MMS-a su, u povodu izrade *Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama*, iskazali zabrinutost zbog nedovoljno učinkovitih reakcija ili ignoriranja nasilnog ponašanja u školi te neujednačenog postupanja na razini škole, a i među nastavnicima. Naveli su da se u pojedinim školama djeca nemaju kome obratiti sa svojim problemima, da se djecu ne sluša i ne uvažava dovoljno te da nastavnik može puno učiniti i bez uključivanja stručne službe ako želi poslušati i podržati dijete.

Misle da škola mora i može biti sigurno mjesto za svako dijete, da se na nasilje uvijek mora reagirati te pomoći žrtvi, ali i počinitelju. Počinitelj mora snositi odgovornost, no, djeca kažu da kažnjavanje nije dovoljno učinkovit način. Stoga su predložila primjenu restitutivnih mjera u školi za počinitelje nasilja.

Predložila su i više zajedničkih aktivnosti učenika s nastavnicima, koje nisu akademske, kako bi se u opuštenoj atmosferi bolje povezali i izgradili odnos povjerenja i bliskosti. MZO-u su poručili da moraju bolje educirati učitelje i nastavnike za empatiju i izgrađivanje odnosa s učenicima te da treba smanjiti obim gradiva i tako osigurati prostor i vrijeme za druge povezujuće aktivnosti u školi. Nastavnici se, kažu djeca, ne stignu baviti učenicima zbog previše gradiva, a „važnija je dobrobit i zdravlje djeteta od gradiva”.

Nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama - Primili smo osam prijava prema *Protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* koje ukazuju na seksualno uznemiravanje i zlostavljanje djece od učitelja i drugih osoba u školi. Uz svaku prijavu tražili smo provjeru mjera poduzetih za zaštitu djece te upućivali preporuke za sveobuhvatnu zaštitu od nasilja.³² Prijave ukazuju i na druge oblike nasilja pojedinih djelatnika.

²⁹ European Network of Ombudspersons for Children

³⁰ ENOC Network of Young Advisors

³¹ Istraživanje „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja” Ured pravobraniteljice za djecu proveo je zajedno sa stručnjacima s Edukacijsko-rehabilitacijskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na uzorku od 2.720 učenika i 461 odrasle osobe u 41 osnovnoj i srednjoj školi iz cijele Hrvatske.

³² Više o tome u poglavlju *Pravosuđno zaštitna prava - Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

U slučajevima kada nadzorima prosvjetnih tijela utvrđeno nasilje i/ili neprimjereno ponašanje nije imalo težinu kaznenog djela, prema djelatnicima su najčešće primijenjene mjere iz radno pravnih odnosa. Iako u pojedinim slučajevima djelatnici svojim postupanjem i komunikacijom dugotrajno narušavaju prava i interese djece, uočili smo da ravnatelji nerado primjenjuju otkaz kao najtežu radno pravnu sankciju, budući da se pribjavaju gubitka spora u sudskim postupcima i povratka djelatnika na posao. Mišljenja smo da na to velikim dijelom utječe činjenica da škole u sporu često nemaju odvjetničku pomoć te dostavljaju nedovoljno kvalitetne dokaze što je posljedica površno vođene evidencije o propustima u radu.

Nekoliko prijava odnosi se i na nasilno ponašanje drugih odraslih osoba, najčešće roditelja, prema djeci ili nastavnicima u krugu škole. U podlozi ovih slučajeva su sukobi djece i vršnjačko nasilje te nezadovoljstvo roditelja poduzetim mjerama. U svim slučajevima škole su se obratile policiji, a roditelji su najčešće prekršajno kažnjeni.

Mediji i nasilje u školi - I tijekom 2019. smo u više navrata komunicirali s novinarima vezano za nasilje u školama te o tome iskazali svoja stajališta na našoj web stranici dijete.hr. Nasilje izaziva naglašen interes javnosti i medija. Iako medijski prilozima često pridonose podizanju javne svijesti o problemu nasilja, novinari nerijetko načinom izvješćivanja o pojedinim slučajevima krše prava uključene djece na privatnost. Često ne prestaju senzacionalistički eksploatirati događaj i kada su mjere za zaštitu djece poduzete, iznoseći brojne detalje iz privatnog života djeteta. Informacije najčešće dobivaju od samih roditelja koji, nezadovoljni reakcijom institucija, neprimjereno izlažu u medijima živote svoje djece. Pojedini novinari nekritično i neprovjereno zauzimaju „stranu” u sukobu na temelju ovakvih informacija, ne vodeći računa o tome da sva djeca imaju jednako pravo na privatnost i zaštitu digniteta, bilo da trpe ili čine nasilje.³³

Prijedlozi za poboljšanja

- Započeti s provođenjem mjera i aktivnosti prema *Akcijskom planu za prevenciju nasilja u školama 2020. - 2024.* (unaprijediti zakonski okvir, unaprijediti preventivne strategije u školama i obogatiti ih znanstveno utemeljenim i evaluiranim programima prevencije, poboljšati prikupljanje podataka o nasilju u školama, osnažiti preventivni rad s učenicima, roditeljima i učiteljima).
- Osigurati sudjelovanje djece u kreiranju preventivne strategije škole.
- Izgrađivati ozračje nulte tolerancije na nasilje u školama te odnose međusobnog poštovanja na svim razinama.
- Izraditi individualni plan podrške djetetu koje je pretrpjelo nasilje, a za dijete koje je počinilo nasilje individualni plan postupanja usmjeren učenju odgovornosti, uz pružanje drugih oblika pomoći te, po potrebi, izricanje pedagoških mjera; uključiti službe izvan škole sukladno protokolima.
- Unaprijediti temeljno obrazovanje učitelja i nastavnika te osigurati dodatne edukacije za područje prevencije nasilja, posebice psihičkog koje nije dovoljno prepoznato ni primjereno tretirano.
- Osigurati dovoljan broj različitih stručnih suradnika u stručnoj službi u svakoj školi.
- Upoznati roditelje i djecu s propisima koji se odnose na nasilje u školi te s aktivnostima koje je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti.
- Unaprijediti međuresornu i međuinstitucionalnu suradnju na svim razinama.
- U slučaju nasilnog ponašanja nastavnika poduzimati sve zakonske mjere, a osumnjičenima za kaznena djela s elementima nasilja onemogućiti daljnji kontakt s djecom do podizanja optužnog akta.
- Osigurati bolju povezanost škola i JLP(R)S u prevenciji nasilja.

³³ Više o tome u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Primili smo 30 prijava koje se odnose na nasilje nad djecom u domovima i drugim ustanovama, sportskim klubovima, na javnim površinama i prostorima, u susjedstvu te na nasilje putem interneta.³⁴ Nasilje na tim mjestima čine vršnjaci i odrasli, a njime je bilo obuhvaćeno 30 djece i devet grupa djece. Primili smo i 19 telefonskih poziva koji se odnose na nasilje na ovim mjestima. Obraćali su nam se roditelji i drugi članovi obitelji, djelatnici ustanova, susjedi i drugi građani, a neke prijave bile su anonimne. Osim putem prijava, o nasilju saznajemo i iz objava medija te iz komunikacije s djecom prilikom obilaska ustanova. Neke prijave pokazale su se neutemeljenima, najčešće u kontekstu narušenih međususedskih i međuljudskih odnosa.

Iako zaprimamo mali broj prijava za nasilje u **domovima socijalne skrbi**, razgovori s djecom koja se tamo nalaze te medijske objave govore da je vršnjačko nasilje svakodnevno prisutno, najčešće u odgojnim domovima. Djeca nisu zainteresirana ni dovoljno osnažena za prijavu nasilja, budući da u takvim slučajevima izostaju primjerene reakcije odraslih i zaštita. Najčešće je riječ o djeci koja istovremeno i trpe i čine nasilje te su potrebne sustavne preventivne mjere te odlučnost odraslih da osiguraju primjerenu reakciju prilikom pojave nasilja. Nužna je i međuresorna suradnja prilikom određivanja posljedica za nasilje, koja nerijetko izostaje. Uočili smo i nespremnost sustava da sankcionira djelatnike za najčešće verbalno, ali ponekad i fizičko nasilje i neprimjerenu komunikaciju djelatnika prema odgajanicima.³⁵

Primali smo i prijave koje upozoravaju da su u blizini djece uočene osobe ranije **osuđivane za kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja** djece. Povremeno se u javnosti pojave i informacije o pokušajima mamljenja djece u sumnjiva vozila. Prijave upućuju na potrebu pojačanog opreza i nadzora nad registriranim počiniteljima kaznenih djela na štetu djece.³⁶

Prijave za nasilje i neprimjerenu komunikaciju u **sportskim klubovima** ukazuju na i dalje nedovoljno regulirano područje rada s djecom u sportu. Riječ je o klubovima za košarku, veslanje, nogomet, atletiku, odbojku i plivanje. Najčešće je riječ o verbalnom nasilju trenera u vidu vrijeđanja i omalovažavanja djece. Zabrinjava da, zbog ponižavajuće komunikacije i nepoštovanja, pojedina djeca odustaju od daljnjeg treniranja. Osim o neprihvatljivosti i štetnosti takvog ponašanja za dječji razvoj, informirali smo prijavitelje o potrebi da se svako neprihvatljivo ponašanje prema djetetu prijavi nadležnoj sportskoj inspekciji koja može utvrditi ispunjava li trener uvjete za rad s djecom, prema *Zakonu o sportu*. Ako je riječ o sumnji na kažnjivo ponašanje, treba ga prijaviti policiji ili nadležnom državnom odvjetništvu. Ovakve prijave potvrđuju potrebu uvođenja licenci za trenere i osobe koje rade s djecom te za uvođenjem stručno-pedagoškog nadzora nad radom trenera, za što se godinama zalažemo.³⁷

Primili smo i prijave koje se odnose na nasilno i neprimjereno ponašanje **zaštitara** u trgovinama, prema djeci osumnjičenoj ili zatečenoj u krađi, u vidu sramoćenja i grubosti prema djeci te postupanja koje nije usklađeno s pravima djece u sukobu sa zakonom (odvođenje djece u zasebne prostorije, pretrage, nepozivanje roditelja). Iako ne osporavamo potrebu sprečavanja kaznenog djela, nužno je postupanje prema djeci regulirati u skladu sa zaštitom njihovih prava.³⁸

U povodu prijave više građana za nasilje, prijetnje i ponižavajuće ponašanje župnika prema djeci za vrijeme održavanja župnog vjeronauka u **crkvi**, postupala je nadležna PU, a državno odvjetništvo nije utvrdilo elemente kaznenog djela. Upozorili smo da svaka osoba koja radi s djecom nužno mora poštivati pedagoške standarde koji su usklađeni s međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima.

Prijave verbalnog **nasilja susjeda** nad djecom najčešće su povezane s poremećenim odnosima odraslih.

³⁴ Više o internetu u poglavlju *Prava djece u digitalnom okruženju*.

³⁵ O zaštiti prava i interesa djece u odgojnim ustanovama više u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

³⁶ Više o tome u poglavlju *Zaštita djece od spolnog iskorištavanja i zloporabe*.

³⁷ Više o zaštiti prava djece u sportu u poglavlju *Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport*.

³⁸ Više o tome u poglavlju *Pravosuđno zaštitna prava - Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

Ponekad su sukobi posljedica nerazriješenih vlasničkih odnosa i drugih pravnih sporova, a ponekad se javljaju zbog netolerancije na dječju igru i buku. U pojedinim slučajevima riječ je bila o verbalnom nasilju ili uznemiravanju cijele obitelji, koje je posljedica psihičkih teškoća počinitelja. U takvim slučajevima prijavitelje smo upućivali na obraćanje policiji.

Postupali smo i u slučajevima sukoba, prijetnji i nasilja između obitelji koji traju godinama i za koje prijavitelji tvrde da u podlozi imaju **nacionalnu pripadnost**. Sudionici sukoba ne pokazuju želju za suradnjom i prestankom konflikta, međusobno se prijavljuju institucijama te su u više navrata prekršajno i/ili kazneno sankcionirani. Unatoč poduzetim mjerama, sukobi se ne smiruju. Djeca iz obitelji nerijetko se i sama uključuju u sukobe, a dugotrajni konflikt opterećuje njihovo odrastanje te predstavlja rizik od svih oblika nasilja. U takvim slučajevima upozorili smo sve nadležne institucije i lokalnu zajednicu na potrebno uključivanje i važnost međuresorne suradnje te preporučili zajedničko poduzimanje mjera u normalizaciji stanja.

U odnosu na **nasilje i prijetnje prema djeci u zajednici** postupali smo i povodom događaja u kojima su se nasilno i kažnjivo ponašali pripadnici većinskog naroda i romske nacionalne manjine te su se i jedni i drugi osjećali nesigurno i ugroženo. Događaji ukazuju na višeslojnost i kompleksnost statusa romske nacionalne manjine te potrebu da se u njegovo rješavanje uključe svi dijelovi društva.³⁹

Adolescenti trpe ponekad i vrlo brutalno nasilje u **emocionalnim vezama** i odnosima, bilo da je nasilan partner maloljetan ili punoljetan. Osim što nedostaje preventivnih aktivnosti za takvu vrstu nasilja, djeca nisu dovoljno zaštićena ni primjerenom reakcijom institucija. Blaži oblici ovakvog nasilja najčešće su tretirani kao prekršaj zbog narušavanja javnog reda i mira, nerijetko istovjetno za žrtvu i počinitelja, a ne uzima se u obzir emocionalna komponenta takvog odnosa. Proteklih godina u više navrata smo predlagali da se nasilje u adolescentskim partnerskim vezama obuhvati *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji*, budući da takav odnos ima obilježja obiteljskih odnosa, što su prepoznala i zakonodavstva razvijenih europskih država. Prijedlog do danas nije uvažen.

Postupali smo i u slučajevima ponekad vrlo brutalnog nasilja nad djecom koje su činili **obitelji i djetetu nepoznati psihički bolesni sugrađani**. U slučaju izrečene prijetnje smrću djeci u nekoliko navrata putem društvene mreže, navodno zbog „grijeha” pokojnog oca, ODO je počinitelju odredilo zabranu prilaska majci, ali ne i djeci, iako je počinitelj u svojoj sredini poznat kao osoba narušenog psihičkog zdravlja. Nakon prijave majke upozorili smo ODO na nedostatnu zaštitu djece zbog koje su i majka i djeca u strahu, a djeca ne idu ni u školu. Na naš upit o daljnjem postupanju u zaštiti sigurnosti djece nismo dobili informaciju, budući da se DORH pozvao na tajnost postupka.

Nakon tragičnog slučaja ubojstva djeteta koje je počinila psihički bolesna osoba javno smo upozorili na potrebu pažljivije procjene rizika te uske suradnje i koordinacije resora kada je riječ o zaštiti sigurnosti djece u odnosu na osobe narušenog psihičkog zdravlja koje su se već prije ponašale nasilno. Iskazali smo nezadovoljstvo nepoduzimanjem dostatnih mjera u liječenju, procijeni rizika i zbrinjavanju takvih bolesnika. Pitanje je i štitimo li više ljudska prava osoba s različitim duševnim smetnjama ili ljudi koji ih okružuju, posebice djece čiji interes bi nam trebao biti prioritet, u skladu s *Konvencijom o pravima djeteta* koju smo usvojili i unijeli u svoj pravni poredak.

Na potrebu bolje zaštite prava i interesa djece u slučaju osoba s duševnim smetnjama već smo upozorili i prilikom davanja prijedloga u izradi *Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama* (2014.) Cijeneći ljudska prava duševno bolesnih osoba, tada smo svojim prijedlozima upozorili da u nekim segmentima nisu dovoljno zaštićena prava djece s kojima osobe s duševnim smetnjama mogu doći u kontakt. Predložili smo da se, radi zaštite interesa djeteta, obveza čuvanja tajne u zdravstvenom sustavu ograniči kad je u pitanju kršenje prava i interesa djeteta ili počinjenje kaznenog djela na štetu djeteta. Predložili smo da se izjave osobe s duševnim smetnjama sadržane u medicinskoj dokumentaciji, koje se odnose na počinjenje nekog kaznenog djela, mogu koristiti kao dokaz u sudskom postupku u slučaju počinjenja

³⁹ Više o tome u poglavlju *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina*.

kaznenog djela na štetu djeteta. Predložili smo i da član Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama bude stručnjak psihijatar specijaliziran za djecu i adolescente te iznijeli i prijedloge za bolju zaštitu djece s duševnim smetnjama. Nijedan naš prijedlog nije prihvaćen.

Slučajevi grubog nasilja nad djecom s kojima smo se suočili u protekloj godini, a od kojih su neki za posljedicu imali i smrt djeteta, opominju nas da su djeca ranjiva i bespomoćna te da je njihova dobrobit pa i njihov život - doslovce u rukama odraslih. Zato je važno da svi postanemo svjesni svoje odgovornosti i zauzmemo se za zaštitu svakog djeteta.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Prava djece kao članova društvene zajednice uključuju pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su, s obzirom na dob, sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljsko-pravnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje te pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija.

Pravo djece na sudjelovanje ili participaciju⁴⁰ jedno je od četiri temeljna načela Konvencije o pravima djeteta UN-a, a odnosi se na djetetovo pravo na slobodno iznošenje mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču, a pogotovo prilikom donošenja odluka koje utječu na njegov život. To područje dječjih prava je iznimno važno, kako za afirmaciju djeteta kao nositelja prava, tako i za njegovu buduću ulogu aktivnoga građanina.

Tijekom godine dobili smo 32 prijave koje su se odnosile na 23 djece i 14 grupa djece. Prijave su se uglavnom odnosile na pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. One se povezuju i sa susretima djece s političarima ili izlaganjem djece aktivističkim porukama, koje mogu predstavljati oblik dječje participacije, ali se također mogu doživjeti i interpretirati kao iskorištavanje djece u političke svrhe. Pritužbe su se odnosile i na pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u obiteljsko-pravnim pitanjima i u školi te pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti.

Primili smo i prijave koje se odnose na sadržaje u medijima, koji su ocijenjeni nemoralnim, vulgarnim, zatražujućim ili neprimjerenim na drugi način, o čemu izvješćujemo u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

Uoči izbora za predstavnike RH u Europskom parlamentu, pravobraniteljica za djecu pridružila se međunarodnoj koalicijskoj kampanji „Glasaj za djecu” (*Vote for Children*) u kojoj sudjeluje niz istaknutih organizacija, poput *Eurochilda*, *Save the Children*, *Terre des Hommes*, UNICEF-a i drugih. Kampanja se zalaže da pitanja od interesa za djecu budu prioritet u izbornim programima budućih članova Europskog parlamenta te poziva kandidate da postanu borci za dječja prava, odnosno, Prvaci prava djeteta (*Child Rights Champion*).

U sklopu te kampanje, pravobraniteljica je, putem Državnog izbornog povjerenstva (DIP), uputila poziv svim kandidatima za Europski parlament iz Hrvatske da se kao mogući budući europarlamentarci, bore za veća ulaganja u djecu, osobito protiv siromaštva, kao i da se u većoj mjeri sluša glas djece, da se djecu uključi u donošenje odluka koje utječu na njih te da se u EU parlamentu djeluje u skladu s iskazanim mišljenjima djece.

⁴⁰ U komunikaciji s djecom i javnošću često jednoznačno koristimo izraze *sudjelovanje i participacija*, pri čemu mislimo na participativna prava djece propisana UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.

Primjećujemo kako je i dalje prisutan problem nepoznavanja i nerazumijevanja svrhe prava djeteta na sudjelovanje/participaciju u društvu te je niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju tog njihovog prava. Potrebna je promjena društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odlučivanja odraslih te kreiranje prostora i atmosfere za sudjelovanje djeteta, što je odgovornost odraslih. Poticanjem dječje participacije djetetu od najranije životne dobi poručujemo da poštujemo njegovo mišljenje i njega kao osobu, čime ga potičemo i da se s poštovanjem odnosi prema drugima.

Primili smo dvije pritužbe koje su se odnosile na navodnu **političku manipulaciju** djece, ali ih nismo smatrali osnovanima. Pojedini predstavnici vlasti pitali su nas o tome kako bi trebali komunicirati s djecom, a da to doista bude poticajno za djecu i ostvarivanje njihovih participativnih prava. Naše je stajalište da djeca trebaju imati mogućnost susresti se i razgovarati s aktualnim nositeljima vlasti i zatražiti od njih odgovore na neka pitanja koja se izravno tiču potreba i interesa djece. No, ako se ti susreti djece s političarima snimaju za medije, onda uvijek postoji i rizik od političke zloupotrebe takvih snimki, kao i od mogućih negativnih reakcija javnosti, kojima bi onda mogla biti pogođena i djeca. Takvi su rizici osobito izraženi u tijeku izbornih kampanja, ali i neposredno prije kampanje. Valja priznati da u ovom području nema jasnog pravnog okvira koji bi omogućio da se spriječe ili sankcioniraju neprimjereni postupci u kojima se djecu izravno iskorištava za političke ciljeve odraslih.

Sa stajališta *Konvencije o pravima djeteta*, u svim postupanjima prema djeci nužno je rukovoditi se najboljim interesom djeteta, što uključuje i zaštitu djetetove privatnosti i sigurnosti, djetetovo pravo na slobodu izražavanja i drugo. O svemu tome mora se voditi računa prilikom organiziranja manifestacija na kojima sudjeluju djeca i na kojima se ponekad susreću s predstavnicima vlasti.

Pritužbe koje primamo proteklih godina svjedoče o povećanoj osjetljivosti građana na svaki kontakt političara s djecom, npr. aktualnih gradonačelnika, načelnika općina, bivše Predsjednice Republike pa i ministrice obrazovanja, u organiziranim događanjima u školi ili dječjem vrtiću te na raznim manifestacijama za djecu. Takvi susreti nužno ne predstavljaju iskorištavanje djece u političke svrhe - ako nisu popraćeni nametanjem stranačkih političkih poruka djeci, uključivanjem djece u stranačke aktivnosti, prisilom i manipulacijom - ali ponekad se u javnosti interpretiraju na taj način. Zato političarima općenito preporučujemo da pokažu otvorenost i spremnost za susrete i razgovore s djecom, da pokažu stvarno zanimanje za mišljenja djece, ali da ih pritom zaštite od medijskoga izlaganja i od situacija koje bi se mogle interpretirati kao političko iskorištavanje djece.

Zatraženo je naše stajalište o pitanju sudjelovanja djece na **javnim skupovima i prosvjedima koji se organiziraju u okviru određenih inicijativa**. Problematizirana je razlika u stajalištu koje smo iznijeli o sudjelovanju djece u okviru aktivističke kampanje koja je usmjerena ograničavanju ljudskih prava (potpunoj zabrani pobačaja) i one koja se zalaže za zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. Naš je stav kako je pitanje sudjelovanja djece u javnim prosvjedima zajedno s roditeljima u prvom redu pitanje zaštite najboljeg djetetovog interesa. Pritom je u prvom planu zaštita sigurnosti djeteta u takvoj situaciji, odnosno procjena rizika, a pritom je najvažnije da odrasli jamče sigurnost i zaštitu djeteta. Mišljenja smo kako nije primjereno uključivati djecu u aktivnosti koje su u osnovi usmjerene na ograničavanje ljudskih prava. Također je izuzetno rizično djecu uključivati u aktivnosti koje izazivaju snažne svjetonazorske sukobe u društvu i koje mogu eskalirati u nasilne incidente.

U pogledu sudjelovanja u djece u prosvjedu koji je usmjeren na zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, naš stav je usklađen sa stavom stručnjaka u Hrvatskoj i svijetu. Oni danas bezrezervno podržavaju stajalište da je u interesu djece da ona već od predškolske dobi ili rane školske dobi budu upoznata s opasnostima od seksualnih napada i osnažena kako bi se mogla zaštititi, odnosno, zatražiti zaštitu od takvih napada. I na takvom prosvjedu mora biti osigurana zaštita djeteta, kako na samom mjestu događaja, tako i od mogućih neprimjerenih reakcija neistomišljenika koje bi mogle biti usmjerene na djecu.

Upoznati smo sa situacijom vezanom za **uključivanje djece u prosvjedne/sindikalne akcije odraslih** u slučaju ugroženosti radnih mjesta roditelja, a time i egzistencije obitelji. Neosporno je pravo sindikata na

organizaciju štrajka i senzibiliziranje javnosti za problem s kojim su suočeni radnici i njihove obitelji. Neosporno je da se ta situacija tiče i djece. No, ocjenjujemo rizičnim ostvarivanje radničkih prava stavljanjem djece u poziciju aktivnih sudionika u štrajku. Smatramo da u takvim situacijama djeca i roditelji koji su u strahu od gubitka radnog mjesta trebaju dobiti odgovarajuću podršku. Djeca pritom trebaju dobiti informacije koje će im pomoći da razumiju postupke odraslih te mogućnosti zaštite njihovih temeljnih prava.

Proteklih godina aktualna je rasprava o potrebi snižavanja dobi u kojoj bi mladi mogli dobiti pravo glasa na izborima. Rasprave se najčešće vode o **proširenju biračkog prava na djecu** stariju od 16 godina. Naše je stajalište da o ovoj temi svakako treba raspravljati, prije svega s djecom i mladima, te rezultate tih rasprava koristiti kao polazište za moguća buduća normativna rješenja. Prije normativnih inovacija potrebno je intenzivno jačati političku kulturu u Hrvatskoj, participativnu kulturu i političku pismenost te uvesti građanski odgoj u odgojno-obrazovni sustav. Svakako treba ojačati mogućnosti za aktivnu participaciju djece na svim razinama društva, i to neovisno o njihovoj dobi, te ih uključiti u procese donošenja odluka koje se neposredno reflektiraju na njihov život, što ne mora nužno značiti i uvođenje prava glasa.

Kod nas je uglavnom prisutna svijest o potrebi uključivanja djece u procesima donošenja odluka u lokalnim sredinama, najčešće o tome kakve sadržaje ponuditi djeci i mladima te koje resurse - igrališta, domove, klubove i druga okupljališta za djecu i mlade osigurati, što se ostvaruje kroz aktivan rad dječjih gradskih vijeća i savjeta mladih. No, djeca i mladi nisu na svrhovit način i primjereno njihovoj dobi uključeni u rasprave o nacionalnim javnim politikama koje se odnose na njihov život i općenito ih se samo prigodno uključuje u rasprave. Pri tome su nerijetko u te procese pozvana djeca po kriteriju njihove uspješnosti i izvrsnosti (po školskom uspjehu, komunikacijskim vještinama, poznavanju engleskog jezika i sl.), što je u suprotnosti s preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta o potrebi da se svoj djeci omogući ostvarivanje njihovih participativnih prava.

*Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*⁴¹ predviđa **sudjelovanje učenika** u odlučivanju o važnim pitanjima kroz djelovanje Vijeća učenika. Iz rezultata istraživanja koje smo proveli 2017. i 2018. godine pod nazivom „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”⁴², doznajemo da djeca najčešće ne prepoznaju u tom tijelu mogućnost za vlastitu aktivnu participaciju. Doznajemo i da učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima i ravnateljima u sklopu inicijalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja nije bilo osigurano učenje o dječjim pravima pa oni nisu u dovoljnoj mjeri osposobljeni poticati svrhovitu participaciju djece u školi. Jedna od preporuka proizašlih iz istraživanja, odnosi se na zagovaranje dječje participacije⁴³ i upućuje na potrebu *sustavnog i smislenog uključivanja djece u planove, politike, strategije i tijela koja se bave temama važnim za život djece*. Pri tome je *osobito važno da uključivanje djece nadiđe deklarativnu i simboličku razinu. (...) U kontekstu sustava obrazovanja, potrebno je djecu u većoj mjeri uključiti u kreiranje i odlučivanje o kurikulumu, povećati informiranje i konzultiranje djece u tom smislu, te osigurati kontinuirane povratne informacije djeci o ishodima njihova sudjelovanja*.

U pogledu **prava na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti** dobivamo upite i pritužbe koji se uglavnom odnose na vjeronauk i vjerske sadržaje u dječjim vrtićima, školama i sportskom klubu o čemu više govorimo u poglavljima *Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport* te *Obrazovna prava*.

Obraćaju nam se i djeca u vezi s ostvarivanjem **prava na sudjelovanje u sudskom ili administrativnom postupku obiteljsko-pravne zaštite djeteta**, najčešće zbog osjećaja da u postupku nije poklonjena dužna pažnja njihovom mišljenju. Pravo djeteta na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima, u kojima se donose odluke koje ga se tiču, podrazumijeva njegovo pravo da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje i doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Već smo u više navrata isti-

⁴¹ NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19.

⁴² Rezultati istraživanja objavljeni su u knjizi Osmak Franjić, D., Borić, I. (ur.) (2019), Participacija djece u školi, objavljenoj u izdanju Pravobranitelja za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

⁴³ Borić, I., Osmak Franjić, D. (2019), Zaključci i preporuke istraživanja, u: Osmak Franjić, D., Borić, I. (ur.) (2019), Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, str. 159.

cali da osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o tom djetetovom pravu, a iskazano mišljenje treba tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost.

Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete mora biti sigurno, što znači da ono ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama roditelja ili drugih osoba zbog iskazanog mišljenja. Posebna pažnja treba biti usmjerena na informiranje djeteta o tome da je razgovor za njega u potpunosti dobrovoljan te da ono iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku. U postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi ili o mjerama koje se donose radi zaštite dobrobiti i prava djeteta, dijete mora biti zaštićeno od pokušaja manipulacije njegovim pravom na iskazivanje mišljenja. Pritisak na dijete da u razgovoru sa stručnjakom kaže ono što se od njega očekuje mogu vršiti jedan ili oba roditelja i drugi članovi obitelji. Takvo ponašanje predstavlja rizik za djetetov zdrav emocionalni razvoj i predstavlja povredu participativnih prava djeteta.

Možemo zaključiti da se **pravo i načelo sudjelovanja** djece ne provodi u društvu u dovoljnoj mjeri. Odrasli ga prihvaćaju uglavnom deklarativno te nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga prava. Način funkcioniranja dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici ovisi o entuzijazmu i načinu na koji odrasli razumiju pravo sudjelovanja djece u društvu. Uza sve to, djeca nisu dovoljno informirana o aktivnostima njihovih predstavničkih tijela.

Prijedlozi za poboljšanja

- Potrebno je sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu (pravosuđe, socijalna skrb, odgojno-obrazovni sustav, u lokalnoj zajednici, na nacionalnoj razini) o pravu djece na sudjelovanje, u skladu s Općim komentarom br.12 (2009) Odbora za prava djeteta.
- Nužno je unapređivati znanje i razinu svijesti same djece i šire društvene zajednice o participativnim pravima djece.
- I odrasle i djecu potrebno je educirati o značenju i važnosti dječjih predstavničkih tijela.
- Odrasle koji rade s djecom i za djecu važno je educirati za osnaživanje participacijskih kapaciteta sve djece, na svim razinama društva.

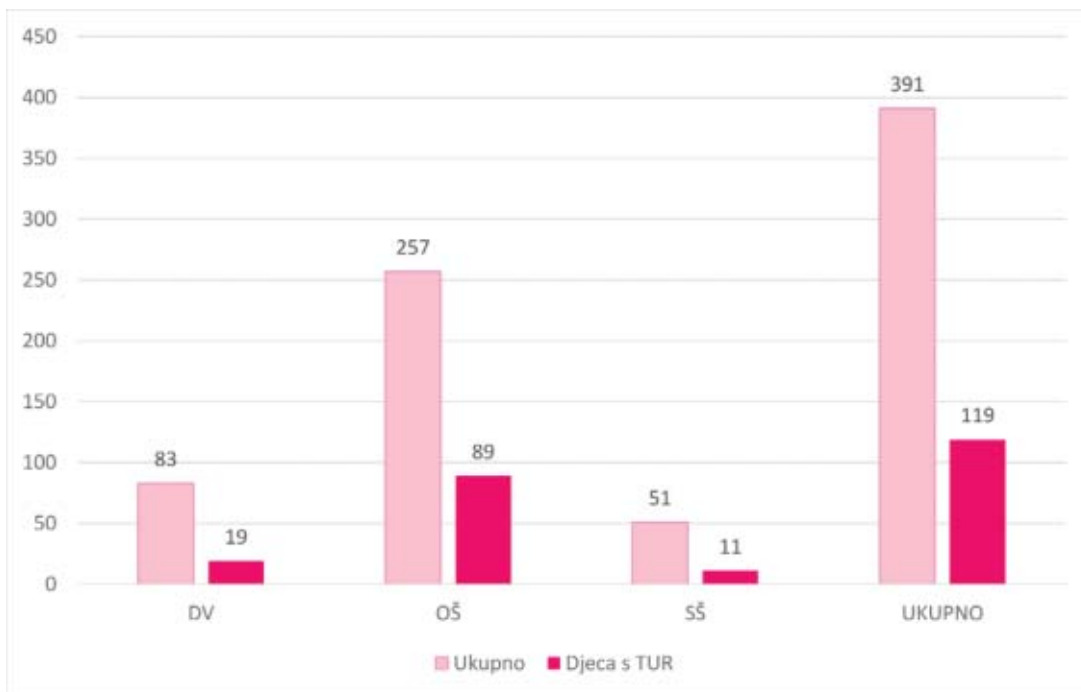
2.3 Obrazovna prava

U 2019. godini 391 prijava pojedinačnih povreda prava djece odnosila se na odgoj i obrazovanje. Prijavama je bilo obuhvaćeno 310 djece i 126 grupa djece (odgojno-obrazovnih skupina, razreda ili ustanova). U ukupnom broju prijava, za razliku od svih prethodnih godina, prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje bile su najbrojnije. Povećanje broja prijava moguće je uzrokovano i velikim brojem pritužbi (72) zbog štrajka u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Osim povreda prava na odgoj i obrazovanje postupali smo i po prijavama povreda drugih prava djece koje su se događale u odgojno-obrazovnim ustanovama, primjerice, prava na zaštitu od nasilja i zanemariivanja, zaštitu od diskriminacije, prava na privatnost te zdravstvena prava, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. Najveći broj prijava odnosio se na povrede prava djece u osnovnoškolskom obrazovanju (257), zatim u predškolskom odgoju i obrazovanju (83), a najmanje prijava odnosilo se na srednjoškolsko obrazovanje (51), što slijedi trend prethodnih godina. Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju odnosilo se (119) prijava.

U najvećem broju slučajeva prijavitelji su bile majke (153), potom odgojno-obrazovne ustanove (68), a u tri slučaja dijete je samo prijavilo povredu svojih prava u školi, što također slijedi trend prethodnih godina.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema razinama odgojno-obrazovnog sustava

Prema izvješću Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO) u sustav odgoja i obrazovanja u RH u protekloj je godini bilo uključeno 588.096 djece unutar 2.144 odgojno-obrazovnih ustanova.

Osim postupanja po pojedinačnim prijavama sudjelovali smo u izmjenama propisa iz područja obrazovanja, obilazili smo odgojno-obrazovne ustanove te kontaktirali s djecom i djelatnicima. Značajan izvor informacija kao i prethodnih godina bili su nam stručno pedagoški nalazi AZOO-a te službe prosvjetne inspekcije.

Pojedinačne prijave povreda prava djece u odgoju i obrazovanju prema sadržaju odnosile su se na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju (TUR).

Jedan dio prijava i aktivnosti pravobraniteljice odnosio se na dugotrajni **štrajk** odgojno-obrazovnih djelatnika koji se odrazio na ostvarivanje obrazovnih prava djece te obilježio početak ove školske godine.

2.3.1 DOSTUPNOST ODGOJA I OBRAZOVANJA

Predškolski odgoj i obrazovanje - Prijave povreda prava djece koje su se odnosile na dostupnost **predškolskog odgoja i obrazovanja** tijekom 2019., kao i prethodnih godina, ukazivale su na: nedostatak mjesta za upis u neki od programa predškolskog odgoja, kako u većim gradovima tako i u manjim mjestima; nemogućnost ostvarenja upisa djece u programe predškolskog odgoja zbog kriterija mjesta prebi-

vališta; neujednačene kriterije upisa djece u vrtić; različite načine sufinanciranja boravka djece u dječjim vrtićima od strane osnivača; nemogućnost upisa djece u sredini pedagoške godine, zatim upisa djece s TUR, unatoč preporuci stručnjaka, te djece čije majke koriste status roditelja odgojitelja.

Nedostatak mjesta za upis djece u neki od programa predškolskog odgoja, kako u većim gradovima tako i u manjim općinama, problem je na koji ukazujemo niz godina. U nekim gradovima i općinama dugo godina se ne grade dječji vrtići niti se iskazuje namjera za takva ulaganja, unatoč iskazanim potrebama roditelja i djece za nekim od programa predškolskog odgoja i obrazovanja. Takvo stanje dovodi do ljutnje i frustriranosti roditelja, koju otvoreno izražavaju u svojim pritužbama, povezujući ga i sa sve većim iseljavanjem mladih ljudi.

Pojedinačne prijave upućuju i na to da su u mnogim gradovima i općinama **kriteriji upisa** različiti, a upisi netransparentni. Jedan od kriterija je prebivalište oba roditelja na području jedinice lokalne samouprave (JLS) u kojoj se vrtić nalazi. Takav kriterij rezultira neopravdanim razlikovanjem djece i može predstavljati diskriminaciju djece po obiteljskom statusu. Obitelji se nerijetko odlučuju na život u manjim JLS-ima, u blizini većih gradova u kojima roditelji rade, zbog manjih troškova stanovanja. Međutim, nemaju sve općine dječji vrtić ili postojeći vrtić nema kapacitet za prihvatanje sve djece ili njegovo radno vrijeme ne odgovara radnom vremenu roditelja. Stoga dio roditelja ima potrebu upisati dijete u dječji vrtić u mjestu u kojem rade, ali to im priječi kriterij prebivališta.

Osim toga, roditelji se suočavaju i s drugim okolnostima, kao što su razvod, lošije imovno stanje, podstanarstvo, život u različitim općinama ili gradovima zbog zaposlenja. Nedostatak vrtićkih kapaciteta dovodi i do situacija da dijete koje pohađa vrtić u drugoj općini, jer općina prebivališta nema vrtića, nakon godinu dana gubi to pravo jer vrtić prioritetno upisuje djecu iz svoje općine. U jednom slučaju obaviješteni smo da se ugovori s korisnicima sklapaju za tekuću pedagošku godinu pa osnivač ima pravo donijeti odluku kojom onemogućava potpisivanje ugovora za sljedeću godinu korisnicima koji nemaju prebivalište na području općine.

Iz navedenih situacija uočava se neosjetljivost na individualne potrebe djeteta i spremnost na kršenje dječjih prava od strane donositelja odluka u JLS-u. Možemo očekivati pritužbe sličnog sadržaja sve dok se ne ujednače i ne uredi kriteriji upisa djece u vrtić na državnoj razini te dok JLS-i ne osvijeste potrebu izdvajanja za djecu predškolske dobi u vidu sufinanciranja vrtića na području drugih JLS-a, u situacijama kada djeca iz različitih razloga nisu mogla ostvariti upis u vrtiću na području njihovog grada/općine ili vrtića nema.

Zbog svega navedenog ove smo godine Ministarstvu uprave (MU), MZO-u i MDOMSP-u uputili obavijest i ponovili dosadašnje preporuke da se poduzmu mjere kako bi se revidirale odredbe akata kojima se utvrđuje upis djece u vrtiće te kako bi se ujednačili kriteriji za upis. MZO nas je izvijestio da traže rješenja za sva navedena pitanja te će nas obavijestiti kada usuglase stavove, a MDOMSP nas je izvijestio da su upoznati s problemima te da je zbog toga pokrenuta mjera *Širenje mreže dječjih vrtića*, koja se provodi kroz sufinanciranje radova i usluga (izgradnja/dogradnja, sanacija, rekonstrukcija, adaptacija) za projekte ulaganja u objekte dječjih vrtića, na temelju *Programa podrške poboljšanju materijalnih uvjeta u dječjim vrtićima*.

Ipak, činjenica je da je financiranje ranog i predškolskog odgoja decentralizirano i u nadležnosti je jedinica lokalne samouprave. Tako su i kriteriji upisa, ekonomska cijena, sudjelovanje roditelja u plaćanju i organizacija radnog vremena u nadležnosti JLS-a (osnivača). Unutar MDOMSP-a osnovana je Uprava za demografski razvoj, obitelj, djecu i mlade, s ciljem provođenja mjera obiteljske i populacijske politike i promicanja mjera u predškolskim ustanovama te je MDOMSP predlagatelj nove mjere financijske potpore i podrške JLS-ima, razvrstanim u prve četiri skupine po indeksu razvijenosti, kako bi im se pomoglo u održavanju ili uspostavi djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja.

Prethodnih godina smo ukazivali i na **potrebu roditelja za upisom djeteta u vrtić izvan adaptacijskog perioda** zbog izvanrednih okolnosti npr. preseljenje, bolest, posao. Osobito je izražena potreba za upisom

djece u većim gradovima. Praksa je da se upisi vrše do svibnja, a dijete polazi u vrtić u rujnu kada započinje adaptacijsko razdoblje. No, nužno je sagledati svaki pojedinačni slučaj te učiniti sve kako bi dijete ostvarilo upis u neki od programa predškolskog odgoja, neovisno o adaptacijskom periodu.

S obzirom na trendove povećanja broja djece koja dolaze iz inozemstva te potrebe za osiguravanjem predškolskog odgoja i obrazovanja, Gradu Zagrebu smo preporučili da djeci koja dolaze iz inozemstva osiguraju upis u odgovarajući dječji vrtić (čiji su osnivač) i izvan rokova predviđenih za upis te da eventualno s Ministarstvom vanjskih i europskih poslova (MVEP) razmijene informacije o broju takve djece na godišnjoj razini. S obzirom na predsjedanje RH Europskom unijom u 2020. godini te mogući dolazak većeg broja djece stranih diplomata preporučili smo da s nadležnim MVEP na vrijeme predvide njihove potrebe i, ukoliko za to postoji interes, mogućnosti upisa djece stranih diplomata u gradske vrtiće.

Roditelji djece sa zdravstvenim teškoćama prituživali su se zbog **nemogućnosti upisa** djeteta u vrtić ili odluke vrtića o skraćenom vremenu boravka djeteta u skupini, unatoč preporuci liječnika. Dok neki vrtići potiču inkluziju djece s dijabetesom u predškolski odgoj i obrazovanje, uz osiguravanje potrebnih uvjeta, u drugim vrtićima postoji otpor prema tome. Pojedini su vrtići u sigurnosno-preventivnim programima predvidjeli protokol postupanja u slučaju djeteta oboljelog od dijabetesa, polaznika vrtića, a u drugom se vrtiću dijete ispisuje zbog bolesti. U jednom slučaju Upravno vijeće vrtića je, rješavajući po žalbi majke na rješenje o upisu, obrazložilo da je Povjerenstvo za upise, na temelju dostavljene dokumentacije, utvrdilo da dječak ima teže teškoće zbog kojih je majci priznato pravo na dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju do 8. godine, zbog čega nema uvjete za upis u vrtić. Takav pristup smatramo neopravdanim te smo o tome obavijestili prosvjetnu inspekciju MZO-a i AZOO. Prosvjetna inspekcija nije utvrdila nedostatke koji su osnova za poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti, a izvješće AZOO-a još nemamo.

Za potrebe praćenja ostvarenja prava i potreba djece oboljele od dijabetesa na predškolski odgoj i obrazovanje zamolili smo stručno mišljenje *Referentnog centra Ministarstva zdravlja za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes pri KBC Zagreb* o minimalnim uvjetima potrebnim za siguran boravak djece oboljele od dijabetesa u predškolskoj ustanovi. Njihov je stav da je djetetu s dijabetesom potrebno omogućiti boravak u predškolskoj ustanovi u trajanju od barem četiri sata, ali da je važno i da osoblje koje se brine o djetetu bude educirano.⁴⁴

Primali smo pritužbe zbog **nemogućnosti upisa djece** (o vlastitom trošku) u neki od programa predškolskog odgoja i obrazovanja ako roditelj koristi **mjeru roditelja odgojitelja** te smo, stoga, dali mišljenje na Nacrt *Strategije demografskog razvoja Grada Zagreba*. Ukazali smo na moguće ugrožavanje dječjih prava u okviru mjere koja se odnosi na roditelja odgojitelja. Budući da dječji vrtići nisu samo mjesta „čuvanja djece“ dok roditelj radi, već mjesta koja potiču zdrav psihosocijalni rast i razvoj djeteta te mjesta u kojima se djeca odgajaju, socijaliziraju i obrazuju, onemogućavanje upisa djeteta u dječji vrtić u tim situacijama smatramo neprihvatljivom i u suprotnosti s najboljim interesima djeteta. Stoga smo predložili da se s posebnom pažnjom pristupi revidiranju mjere roditelj odgojitelj, budući je pravo djeteta na kvalitetan odgoj i obrazovanje iznad prava roditelja. Preporučili smo da, vodeći se načelom najboljeg interesa djeteta, iznađu modele (poslijepodnevi termini, skraćeni boravak i sl.) kojima bi se djeci, posebice od navršene 3. godine života, čiji roditelji imaju status roditelja odgojitelja, omogućio boravak u vrtiću i ostvarenje njihovog prava na predškolski odgoj i obrazovanje.

Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine predviđjela je, kao jedan od ciljeva, unapređivanje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te uspostavu mreže predškolskih ustanova koja će omogućiti potpuni obuhvat djece barem dvije godine prije početka osnovne škole i tako omogućiti smanjenje razlika među djecom na početku školovanja. U *Nacionalnom programu reformi 2019.* Vlade RH istaknuta je potreba za osiguravanjem financijske potpore, odnosno sufinanciranjem predškolskog odgoja i obrazovanja u demografski ugroženim i ispodprosječno razvijenim jedinicama lokalne samouprave/općinama u potpomognutim područjima RH od 1-4 skupine po indeksu razvi-

⁴⁴ Više o tome u poglavlju *Zdravstvena prava*.

jenosti. Kao cilj se navodi s *državne razine, osigurati ravnomjerniju rasprostranjenost i dostupnost ustanova i programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te povećati obuhvaćenost djece predškolske dobi institucionalnim zbrinjavanjem, radi približavanja jednom od Barcelonskih ciljeva prema strategiji Europa 2020., sukladno kojem do 2020. god. 95% djece u dobi od 4 godine pa do polaska u školu treba biti obuhvaćeno predškolskim programima.*

U skladu s time, MDOMSP-u smo preporučili poduzimanje mjera za postizanje potpunog obuhvata djece predškolskim odgojem - na način koji ne smanjuje kvalitetu predškolskog odgoja. Smatramo da bi, primjerice, propisivanje povećanja broja djece u skupini, kao i zapošljavanja kadra koji nisu odgajatelji smanjilo kvalitetu predškolskog odgoja. Također smo preporučili da se omogući djeci nezaposlenih roditelja uključivanje u predškolski odgoj. MDOMSP nas je izvijestio da je, radi poticanja demografske obnove i osiguranja dostupnosti ustanova i programa ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u manje naseljenim i ruralnim područjima Hrvatske, planirano sufinanciranje „manjih” općina i putem sredstava Europskog socijalnog fonda.

Osnovnoškolsko obrazovanje - U pojedinačnim prijavama vezanim za **osnovnoškolsko obrazovanje** problem dostupnosti očitovao se u: nemogućnosti ostvarenja prava ne prijevoz djece do škole; nedostatku organiziranog produženog boravka za učenike nižih razreda osnovne škole; nedostatku toplog obroka u školi; premještanju djece u drugu osnovnu školu; nereguliranost upisa djece u školu bez suglasnosti jednog od roditelja; nereguliranost školovanja djece pacijenata; te problem upisa djeteta u prvi razred.

Primali smo pritužbe roditelja zbog manjkavosti i nedostatka **organiziranog prijevoza učenika**. *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ)* izričito je propisana dužnost osnivača osnovnih i srednjih škola da organiziraju prijevoz učenicima, a organizacija i financiranje prijevoza učenika u nadležnosti su JLP(R)S-a. *Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (DPS)* propisano je kako se radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza, s prometnicama bez nogostupa može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost.

Ipak još ima slučajeva da učenici osnovne škole moraju pješčiti do najbliže stanice organiziranog prijevoza ili do škole po nekoliko kilometara s teškim torbama na leđima, po cestama bez rasvjete, bez usporivača prometa i nogostupa, uz opasnu prometnicu, improviziranim putovima ili kroz šumu gdje im je svakodnevno ugrožena sigurnost. Ni uz idealne vremenske uvjete pješčenje do škole po nekoliko kilometara s teškim torbama nije u najboljem interesu djeteta. Neki roditelji su zbog nepostojanja sigurnog školskog prijevoza primorani preseliti se i/ili premjestiti dijete u drugu školu. Slične probleme imaju neka djeca koja su voljom svojih roditelja, a radi lakšeg svakodnevnog funkcioniranja obitelji, upisana u školu čijem upisnom području ne pripadaju.

U jednom slučaju osnivač svjesno i izričito odbija organizirati prijevoz učenika te, unatoč preporukama prepušta djecu brojnim rizicima s kojima se svakodnevno susreću na putu od kuće do škole, pješčenjem kroz šumu po nekoliko kilometara, navodno nudeći roditeljima prijevoz taksijem u iznosu od 500,00 kn dnevno (!).

Financiranje i organizacija prijevoza učenika iznad propisanog minimuma, a sukladno najboljem interesu djeteta i državnim pedagoškim standardu, trebala bi postati pravilo, a ne iznimka i ne bi smjela ovisiti o senzibilitetu pojedinaca u JLS-u već u svakom pojedinačnom slučaju treba biti utemeljena na stvarnim potrebama djece. Na početku školske godine, u preporuci upućenoj MZO-u⁴⁵, preporučili smo, među ostalim, da se u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na udaljenost.

Prema podacima MZO-a u školskoj godini 2018./2019. u produženi boravak ukupno je uključeno 19.780

⁴⁵ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

učenika. Od toga je najviše učenika u Zagrebu (9.828), potom u Istarskoj županiji (2.185), a samo dva učenika u Vukovarsko-srijemskoj.

Od 912 osnovnih škola njih 790 (87 %) ima školsku kuhinju. Najmanje matičnih škola sa školskim kuhinjama je u Splitsko-dalmatinskoj županiji (36 %), Dubrovačko-neretvanskoj (39 %) i Zadarskoj (63 %). Opremljenost školskih kuhinja se razlikuje te je nekima potrebna modernizacija i opremanje u skladu s propisanim standardima. Prehrana je organizirana u gotovo 92 % matične osnovne škole, a u nju je uključeno više od 65 % učenika. Od toga je 82,2 % učenika uključeno u prehranu jednom dnevno, a 17,8 % učenika ima prehranu dva ili više puta dnevno.

Unatoč potrebama za **produženim boravkom u osnovnim školama**, koji bi organizirali i financirali JLP(R)S-i, roditelji su nam ukazivali da je ta usluga rijetko dostupna. DPS predviđa organizaciju produženog boravka s najmanje 14, a u pravilu s 20 učenika, što je trebalo ostvariti do 2012. godine. Zbog kontinuiranog obraćanja roditelja ponovno smo preporučili MZO-u da zajedničkim zalaganjem s JLP(R)S-ima osigura dostupnost cjelodnevne nastave i produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom rada. Kako bi se zaštitilo pravo djece na zdravo i sigurno odrastanje te pružila podrška roditeljima u odgoju djece, dostupnost produženog boravka mora se temeljiti na potrebama i interesu djece i roditelja, a ne ovisiti o motivaciji, senzibilitetu i financijskim mogućnostima JLP(R)S-a.

Na potrebu djece i roditelja za produženim boravkom u školi nadovezuje se i sve veća potreba i interes za **toplim kuhanim obrokom u školi**, odnosno zdravom školskom prehranom. Veliki broj škola, posebice u Dalmaciji, ne nudi mogućnost kuhanog obroka u školama. Jedan dio škola nema školsku kuhinju, a neke imaju potpuno opremljenu školsku kuhinju ali ne mogu dobiti dozvolu za zapošljavanje potrebnog osoblja pa se ona ne koristi. Upravo nepostojanje školske kuhinje brojni osnivači navode kao razlog zbog kojeg ne mogu ponuditi učenicima produženi boravak u školi, što u današnje vrijeme i mogućnosti organizacije toplog obroka putem dostave, ne samo privatnih ugostiteljskih objekata nego i javnih institucija (đačkih domova, drugih vrtića i škola, domova za starije...) nije opravdan razlog. Topli obrok u školama trebao bi postati standard koji moramo omogućiti jednako svoj djeci na području RH, a ne samo onoj koja imaju snalažljivog, motiviranog i osjetljivog za potrebe djece - ravnatelja, gradonačelnika ili župana.

Primili smo pritužbu majke djeteta koje se zbog kronične bolesti liječi u lječilištu u kojem godišnje boravi 21 dan i u tom periodu može, kao i druga djeca pacijenti, ondje pohađati osnovnu školu. No, majka se pritužuje da se **djeci pacijentima** nigdje ne bilježi pohađanje ove škole, zatim da djeca nisu osigurana, već roditelji potpisuju izjavu o preuzimanju odgovornosti u slučaju nezgode djeteta, da roditelji nemaju informaciju o osnovi po kojoj djeca trebaju ili ne trebaju pohađati tu školu te da učitelji ne žele dati informaciju djeci pacijentima i roditeljima o obrađenim temama. MZO nas je izvijestio da razredni odjel, radi provedbe nastave u zdravstvenoj ustanovi u navedenoj školi, nije ustrojen jer je županija izrazila stav da za njime nema potrebe smatrajući da je riječ o povremenoj djelomičnoj integraciji kojom se učenike integrira u redovite razredne odjele, pri čemu učenici razredne nastave mogu pohađati područnu školu u koju idu pješice, a predmetnu nastavu u matičnoj školi u koju je organiziran prijevoz kombi-vozilom lječilišta. Ravnateljica lječilišta je izvijestila da suradnja lječilišta i škole nije službeno regulirana jer je riječ o specifičnim okolnostima za koje nije nađeno rješenje u zakonskoj regulativi te da će se takav način suradnje prekinuti. MZO smo obavijestili o tome i preporučili da razmotre potrebe djece pacijenata za školovanjem te mogućnosti osiguravanja nastave u skladu s važećim propisima.

I dalje primamo upite i pritužbe odgojno-obrazovnih ustanova kao i roditelja vezano za reguliranje upisa djece u školu kad su roditelji **u tijeku razvoda braka, a jedan od njih nije suglasan da se dijete upiše** u određenu školu ili ispiše. Takve situacije događaju se zbog tumačenja odredbi Obiteljskog zakona (čl. 108. i 109.) da je izbor škole u slobodnoj dispoziciji roditelja te da se u slučaju njihovog neslaganja oko toga koju će školu dijete pohađati nastali spor može riješiti isključivo odlukom suda. MZO-u i MDOMSP-u ukazali smo na takve situacije koje ozbiljno ugrožavaju pravo djeteta na obrazovanje.⁴⁶

⁴⁶ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Na često **premještanje djece iz jedne škole u drugu na zahtjev roditelja** ukazuju nam sami roditelji, u nemogućnosti ostvarenja premještaja. Sagledavajući pojedinačne slučajeve i razloge premještaja djeteta uvidamo da su oni najčešće motivirani nezadovoljstvom roditelja postupanjima škole i pojedinih učitelja, izloženošću djece vršnjačkom nasilju, želji da se ne prepozna TUR kod njihovog djeteta, neprihvatanjem odgovarajućeg oblika školovanja za dijete s TUR, razočarenjem zbog djetetovih postignuća i slično. Smatramo da je u svakom pojedinom slučaju nužna objektivna procjena i postupanje u najboljem interesu djeteta. Da bi se izbjegle dodatne povrede dječjih prava, uzrokovane nerijetko skrivanjem informacija od strane roditelja, te da bi se djetetu pružila odgovarajuća podrška, nužna je razmjena informacija među odgojno-obrazovnim ustanovama.

Na nedopustiv primjer kršenja prava djeteta te **onemogućavanja upisa u prvi razred osnovne škole, zbog nezadovoljavanja kriterija dobi** ukazali su nam roditelji u jednom slučaju. Dijete je rođeno u RH, u dobi od dvije godine s obitelji se preselilo u inozemstvo, a zatim i vratilo u dobi od šest godina. Dijete je pohađalo redovan školski sustav u inozemstvu od svoje 4,5 godine te je pred dolazak u RH već dvije godine bilo u školskom sustavu. Po povratku u Hrvatsku dijete je testirano kod školskog psihologa i pedagoga radi prijevremenog upisa u školu jer prema dobi nije školski obveznik. Školsko povjerenstvo i Ured državne uprave (UDU) donose pozitivnu odluku o upisu. No, naknadno Stručno povjerenstvo UDU odlučuje da dijete nije spremno za školu. Na odluku UDU-a roditelji su se žalili MZO-u. Preporučili smo MZO-u i UDU-u da uzmu u obzir sve okolnosti odrastanja, prethodnog odgoja i obrazovanja djeteta, da uvažavaju individualne potrebe, osobine i potencijale djeteta i mišljenja stručnjaka koji su sudjelovali u testiranju djeteta te da revidiraju odluku u najboljem interesu djeteta. MZO je prihvatio žalbu roditelja i dijete je nakon tri mjeseca krenulo u školu.

S obzirom na predsjedanje RH Vijećem EU do lipnja 2020. i mogući dolazak većeg broja **djece stranih diplomata**, preporučili smo MVEP-u, među ostalim, da s nadležnim MZO-om na vrijeme dogovore način školovanja djece stranih diplomata u tom periodu te poduzmu sve radnje kako bi se sva zainteresirana djeca mogla upisati.

Srednjoškolsko obrazovanje - Pritužbe na **dostupnost srednjoškolskog obrazovanja** odnosile su se na: nemogućnost pohađanja škole zbog nepostojanja prijevoza, nemogućnost ostvarivanja prava upisa u srednju školu i nemogućnost promjene programa srednjoškolskog obrazovanja.

Vezano uz **prijevoz učenika srednje škole**, obraćali su nam se roditelji zbog ukidanja usluga javnog gradskog prijevoza, zbog navodnog nedostatka financijskih sredstava te ugovaranja prijevoza od strane općine s novim privatnim prijevoznikom. Djeca prijevoz imaju do grada i to s pravom zaustavljanja na tri odabrane lokacije. S obzirom na to da se sve srednje škole ne nalaze u blizini tih lokacija, djeca su prisiljena o svom trošku nastavljati put ili pješaćiti, ne samo do škole nego i do mjesta gdje izvode stručnu praksu. Upoznati smo da neka djeca moraju pješaćiti 18 km do škole pa kreću ujutro u 5,30 ili u 11,30 kad im je nastava u popodnevnoj smjeni, a tako su dnevno izvan kuće više od deset sati. Novom se autoprijevozniku nije „isplatilo” voziti tek dvoje srednjoškolske djece u selu koja, uz to, školu pohađaju u dvije različite smjene, a kroz selo im prolazi autobus za osnovnoškolce s kojim se ne smiju voziti. Upozorili smo MZO i osnivača na ovu situaciju i zane-marivanje prava i interesa djece.

U slučajevima pritužbi na **nemogućnost upisa** djeteta u srednju školu i **nemogućnost promjene programa srednjoškolskog obrazovanja** roditelje smo informirali o zakonskim odredbama koje se odnose na upis učenika u srednju školu, a koje dopuštaju promjene programa tijekom školovanja. Upućivali smo ih na nastavničko vijeće te nadležno ministarstvo.

PREMA PODACIMA MZO-a ZA ŠK. GOD. 2018./2019. broj učenika u srednjim školama smanjuje se od školske godine 2013./2014. Najveći broj učenika u srednjim školama je u Gradu Zagrebu (34.283 učenika) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (17.853 učenika), a najmanje učenika srednju školu pohađa u Ličko-senjskoj županiji (1.154 učenika). ■

Konvencija o pravima djeteta obvezuje države na: razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opću i stručnu izobrazbu; dostupnost srednjoškolskog obrazovanja svakom djetetu; poduzimanje mjera kao što su uvođenje besplatne izobrazbe i osiguranje materijalne podrške kad je ona potrebna te poticanje redovitog dolaska na nastavu i smanjenje stope ispisa djece iz škole.

U *Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, jedan od ciljeva je unapređivanje sustava podrške mladima u riziku od napuštanja škole ili onima koji su već napustili školu. Jedan od indikatora dobrobiti djece srednjoškolske dobi je upravo postotak djece uključene u srednjoškolsko obrazovanje te besplatan prijevoz. Stoga smo na početku školske godine ponovili poruku da se razmotri mogućnost financiranja školskog prijevoza i za učenike srednjih škola, budući da visoki troškovi prijevoza učenika mogu biti razlog za odustajanje od srednje škole te u ovom području očekujemo veći angažman svih dionika.

Prijedlozi za poboljšanja

- Ujednačiti sufinanciranje i kriterije za upis u dječji vrtić na razini države, s ciljem osiguravanja jednake dostupnosti predškolskog odgoja za svu djecu.
- Uvažavati individualne potrebe djece i roditelja te omogućiti upise u dječji vrtić u tijeku godine.
- Omogućiti svakom djetetu pravo na neki od oblika predškolskog odgoja i obrazovanja, uključujući i djecu nezaposlenih i djecu čiji roditelj koristi mjeru roditelj odgojitelj.
- Osigurati školski prijevoz u skladu s individualnim potrebama i neovisno o kriteriju udaljenosti; financirati školski prijevoz za učenike srednjih škola.
- Osigurati dostupnost cjelodnevne nastave ili produženog boravka djeci od 1. do 4. razreda u svim školama u kojima postoji iskazani interes i potreba.
- Osigurati topli obrok i zdravu školsku prehranu svoj djeci u RH te ukloniti automate nezdrave hrane iz odgojno-obrazovnih ustanova.
- Osigurati pravo na kvalitetni odgoj i obrazovanje djeci u bolnicama i lječilištima.
- Prilikom prijelaza djeteta iz jedne u drugu odgojno-obrazovnu ustanovu obvezati ih na razmjenu informacija o djetetu.

2.3.2 SIGURNOSNI, PROSTORNI I ORGANIZACIJSKI UVJETI

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** sadržaji pritužbi i upita, kao i postupanja pravobraniteljice odnosili su se na: radno vrijeme i organizaciju rada vrtića, promjene odgojitelja i odgojne skupine te prostorne i sigurnosne uvjete vrtića.

Radno vrijeme vrtića nije svugdje prilagođeno potrebama zaposlenih roditelja pa oni ne stižu po dijete do 16 sati. U jednom slučaju vrtić je odbio produljiti radno vrijeme s obrazloženjem da to nije u skladu s DPS-om te da bi zbog toga bila potrebna nova zapošljavanja, dok MZO navodi da je to obveza vrtića po čl. 16. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (ZPOO) te da za to ne trebaju dodatna zapošljavanja. Nažalost, roditelji su u međuvremenu morali ispisati dijete iz vrtića zbog nemogućnosti da ga preuzimaju na vrijeme.

Roditelji se i dalje pritužuju na **promjenu skupine u kojoj će dijete boraviti, objekt ili odgojitelja**. Nije svaka takva promjena kršenje prava djeteta ni izvor stresa, uvažavajući činjenicu da se ponekad kod roditelja javlja strah od promjena ili one pak remete dotadašnju organizaciju života obitelji. Nepovjerenje koje roditelj pokazuje prema vrtiću može se prenijeti i na dijete i kada ga dijete samo po sebi nema. Važno je da roditelj dobije pravovremenu informaciju o promjeni i njenim razlozima te je

preporučljivo da se zadrži barem neki djetetu poznati element organizacije, kao što je poznati prostor, odgojitelj i sl. Pojedini roditelji izražavali su nezadovoljstvo **organizacijom rada vrtića za vrijeme blagdana i praznika**.

Iz medija smo doznali da u jednom dječjem vrtiću strani turisti organizirano dolaze u posjet, promatraju djecu u aktivnostima i na odlasku ostavljaju novčane priloge. Zatražili smo od ravnateljice vrtića, predsjednika Upravnog vijeća te gradonačelnika da nas izvijeste o tome koji je smisao takve prakse i očekivani ishod, kako je uklopljena u vrtićke programe te jesu li oni verificirani, o suglasnosti roditelja i njihovim reakcijama, a posebice o zaštiti privatnosti djece i sigurnosnim aspektima, s obzirom na veći broj nepoznatih ljudi koji dolaze u kontakt s djecom. Doznali smo da vrtić doista posjećuju članovi jedne američke učiteljske fondacije koja, kako se navodi, pomaže vrtićima i školama; da je posjet uklopljen u postojeći verificirani program za održivi razvoj, da su roditelji bili obaviješteni i nisu negodovali i da gosti nisu fotografirali ni snimali djecu. Dobili smo i informaciju da su djeca ipak fotografirana i da se njihove fotografije nalaze na web stranicama fondacije i organizatora - jedne putničke agencije. Zbog „cjelokupne atmosfere u gradu i objava novinara” otkazana je suradnja s fondacijom. O problematičnosti i neprihvatljivosti ove prakse iskazali smo svoje mišljenje u lokalnim novinama.

Jedan upit odnosio se na prijevoz djeteta mlađeg od pet godina koje se, po pravilima vrtića, ne smije voziti bez sjedalice i ne može ići na izlet bez pratnje roditelja. U tom slučaju interni akt vrtića nije bio usklađen s važećim Zakonom, budući da odredba o sjedalici nije vezana za godine već visinu djeteta (135 cm) i ne odnosi se na vožnju djece autobusima. Prema izvješću MZO-a, u program rada većine dječjih vrtića ugrađeni su protokoli o sigurnosti djece i postupanju u rizičnim situacijama. Godišnji planovi rada i protokoli određuju i **mjere kod prijevoza djece automobilima za potrebe programa ustanove**. Protokol je opći akt dječjeg vrtića i donosi se sukladno Statutu koji mora biti usklađen s važećim zakonima, a ravnatelj vrtića je odgovoran za njegovu provedbu, odnosno odgovara za sigurnost i zaštitu djece. O sadržaju Protokola predstavnici vrtića dužni su informirati roditelje na početku svake pedagoške godine.

Nerijetko nas AZOO informira o provedenom stručno-pedagoškom nadzoru u dječjem vrtiću u odnosu na različite okolnosti i temelje. U jednom slučaju nadzor je ostvaren prema prijavi roditelja o mogućem nasilju djeteta prema djetetu. Sam nalaz i naknadno obraćanje ravnatelja upućuju i na **neprijemno i agresivno ponašanje roditelja prema odgojiteljici** pred djecom, nakon čega djeca iz skupine, navodno, pokazuju promjene u ponašanju (teškoće pri jutarnjem odvajanju od roditelja, uznemirenost, izostanak sna, strah).

U **osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju** roditelji su se žalili na organizaciju rada škola, promjene učitelja, raspored sati, neadekvatne prostorne i sigurnosne uvjete škola.

PREMA PODACIMA MZO-a ZA ŠK. GOD. 2018./2019., od ukupno 912 matičnih osnovnih škola u RH u 487 (53,44 %) nastava je bila organizirana u jednoj smjeni, u 413 osnovnih škola (45,29 %) u dvije smjene, a u 12 (1,32 %) osnovnih škola još uvijek se radilo u tri smjene. Najveći udio OŠ u kojima se nastava održava u jednoj smjeni bio je u Varaždinskoj županiji (90,48 %), a najmanji u Zagrebačkoj županiji (21,57 %). U tri smjene nastava je organizirana samo u četiri županije (Zagrebačkoj, Zadarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Gradu Zagrebu).

U većini srednjih škola u RH nastava se održava u jednoj smjeni (u 200 ustanova) ili u dvije smjene (u 209 ustanova), dok se u Zdravstvenoj školi u Splitu nastava održava u tri smjene. ■

Jedan dio pritužbi roditelja odnosi se i na **organizaciju rada i termine održavanja nastave u osnovnoj školi**. U jednoj školi četvrti razredi rade samo u popodnevnoj smjeni, pri čemu zaposleni roditelji ne vide svoju djecu do navečer, a i djeca su poslijepodne umornija te su time u nepovoljnijem položaju o odnosu na ostalu djecu.

I dalje zaprimamo podneske roditelja koji se pritužuju na **promjene učiteljica**, o čemu ni djeca ni roditelji najčešće ne budu pravovremeno obaviješteni. Promjena učitelja i nastavnika mora biti uvjetovana opravdanim objektivnim razlozima uz prethodnu pravovremenu informiranost roditelja i pripremu djece.

Raspored sati izbornih i redovnih predmeta, posebice vjeronauka, također je bio sadržaj prijava roditelja. Dugi niz godina upozoravamo MZO, te u pojedinačnim slučajevima škole, da satove vjeronauka treba održavati prvi ili zadnji sat u rasporedu sati kako ne bi bila ugrožena prava djece koja ne pohađaju vjeronauk. Ako je to neizvedivo, potrebno je organizirati prihvat za djecu koja ne polaze vjeronauk i ponuditi im sadržaj za taj „slobodan sat”.

Sadržaj prijava bili su i neodgovarajući **prostorni i sigurnosni uvjeti**, posebice dvorana za tjelesni odgoj.

Zaprimili smo i apel učenika maturanata jedne gimnazije vezano za otežane uvjete pisanja državne mature zbog nedostatka klimatizacije te zbog buke jer se škola nalazi uz tržnicu, što učenike dovodi u neravnotežan položaj u odnosu na druge maturante.

I ove godine bilo je upita o odredbama **kućnog reda škole** koji su se odnosili na korištenje mobitela⁴⁷ te, u jednom slučaju, problem koji je dijete imalo s učiteljem zbog duljine kose. Čini nam se pretjeranim zabraniti ponašanja kojima se ne vrijeđa ni javni moral ni prava drugih. Nerijetko se ukusi djece i mladih razlikuju od izbora odraslih, no, to ne mora nužno biti problem ni razlog za zabranu. Neke su škole postigle dogovor s roditeljima i djecom o tome što se u skladu s dječjom dobi smatra primjerenim za školu i donijele pravila ponašanja, a to je prethodno uključivalo raspravu s učenicima o ovim pitanjima te raspravu na Vijeću učenika i Vijeću roditelja.

U primjedbama u odnosu na **sigurnost djece u školskom prijevozu**, osim na stradavanja djece u autobusima ukazivano je i na neprofesionalna i neprimjerena ponašanja vozača školskog autobusa. Ponovili smo preporuku MZO-u da, radi zaštite prava djece u školskom prijevozu, školske ustanove, među ostalim, upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*.⁴⁸

Neke prijave odnosile su se na **neovlašten ulaz stranih osoba u škole te remećenje javnog reda i mira**. Bilo je i prijava djelatnika škola o ugroženoj sigurnosti djelatnika, djece i roditelja od strane roditelja pojedinih učenika koji im prijete te neovlašteno snimaju djecu. Ravnatelj škola su u pojedinim situacijama propustili slučaj prijaviti te smo ih upućivali na policiju. Ponovno smo na početku školske godine preporučili MZO-u procjenu stupnja sigurnosti učenika te jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova.

Zbog zaštite sigurnosti učenici ne bi smjeli dežurati na ulaznim vratima škole. No, i dalje nailazimo na **dežurstvo učenika u školama**, u kojima se, zbog nemogućnosti zapošljavanja portira, odgovornost za sigurnost škole prebacuje na učenike, čime se krše obveze iz ZOOSŠ i drugih propisa.⁴⁹

Prijedlozi za poboljšanja

- Uskladiti radno vrijeme vrtića s potrebama zaposlenih roditelja.
- Pravovremeno informirati roditelje o promjenama i razlozima promjena u vrtiću i školi (odgojitelja/učitelja, odgojne skupine/razreda, rasporeda) te pripremiti djecu; razlog promjene mora biti opravdan i objektivan te uvažavati kontinuitet rada učitelja.
- Nastavu izbornih predmeta uvrstiti u raspored kao prvi ili zadnji sat nastave, a ako je u sredini rasporeda, osigurati prihvat i sadržaj za učenike koji ne pohađaju nastavu izbornih predmeta.
- Upoznati školske prijevoznike s procedurama postupanja u rizičnim situacijama, posebice u slučaju nasilja među djecom.
- Osigurati legitimiranje i praćenje svih osoba koje ulaze u odgojno-obrazovnu ustanovu.

⁴⁷ Više o tome u poglavlju *Prava djece u digitalnom okružju*.

⁴⁸ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁴⁹ Npr. *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*

2.3.3 KADROVSKI UVJETI TE PROGRAMI I SADRŽAJI

U ovom području pritužbe su se odnosile na nedostatak stručnih kadrova i pomoćnog tehničkog osoblja u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama, nezakonitost, neprofesionalnost i nekompetentnost u postupanju odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci, povredu dostojanstva djeteta u odgojno-obrazovnom procesu, diskriminirajuće sadržaje udžbenika, vjerske sadržaje u odgojno-obrazovnim ustanovama, neprimjerene sadržaje pojedinih udžbenika i lektira, aktivnosti različitih udruga i pojedinaca u ustanovama odgoja i obrazovanja te financiranje dodatnih sadržaja i aktivnosti.

PREMA PODACIMA MZO-a U ŠK. GOD. 2018./2019. na radnom mjestu stručnoga suradnika zaposleno je 3.155 osoba od kojih neke rade u više škola ili u nepunome radnom vremenu. Od toga su najzastupljeniji knjižničari (28,21 %) i pedagozi (28,05 %), a najmanje su zastupljeni socijalni radnici (0,92 %), koji se zapošljavaju sukladno propisima iz sustava MDOMSP, te logopedi (4,5 %). ■

Škole nam i dalje ukazuju na potrebu zapošljavanja stručnih suradnika različitih profila (socijalni pedagozi, logopedi, psiholozi) kao i na nedostatak pomoćnog tehničkog osoblja. U odnosu na ostale stručne suradnike primjećujemo povećanu potrebu za stručnim suradnicima logopedima i socijalnim pedagozima. Kriterij broja učenika ne bi smio biti jedini uvjet na temelju kojeg se zapošljava stručni suradnik te je važno napraviti objektivnu procjenu potreba za svaku školu. Posebno je važno uzeti u obzir potrebe djece u školama u izoliranim mjestima i na otocima te druge škole koje rade u otežanim uvjetima, a u blizini nemaju stručnjaka potrebnog profila zaposlenog u okviru drugih ustanova. I ove godine ponovili smo preporuku MZO-u u cilju osiguravanja mobilnog tima stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova.

U školama nedostaju i kućni majstori, kuharice, spremačice i portiri, što ugrožava svakodnevno funkcioniranje ustanove na štetu djece, koja onda, primjerice, moraju sama dežurati na ulaznim vratima, izložena su kontaktu s nepoznatim osobama, nemaju osiguran topli obrok itd.

Osim nedostatka stručnih suradnika i pomoćnog tehničkog osoblja, **otočne škole prijavljuju i problem nedostatka stručnog nastavnog osoblja.** U jednoj takvoj školi od početka školske godine ravnateljica ne može pronaći zamjenu za bolovanje dvaju nastavnika pa učenici zbog toga nemaju nastavu iz tri nastavna predmeta. Ako se ne može pronaći nastavnik koji bi prihvatio zamjenu na način da živi i radi na otoku, u ovakvim situacijama nužno je razmotriti sve mogućnosti, uključujući i održavanje nastave na daljinu.

Roditelji su imali **primjedbe i na rad stručnih suradnika te prekoračenje ovlasti**, primjerice da bez njihove suglasnosti rade s djetetom, anketiraju ga ili naručuju kod liječnika. U skladu s čl. 70. ZOOSŠ-a učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ostali radnici u školskim ustanovama dužni su poduzimati mjere zaštite prava učenika te o svakom kršenju tih prava, posebice o oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja učenika, odmah izvijestiti ravnatelja školske ustanove koji je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu. Ovaj članak se odnosi i na zanemarivanje zdravlja djeteta. Nadalje, čl. 67. ZOOSŠ-a nalaže da su školske ustanove dužne brinuti se o zdravstvenom stanju učenika i o tome obavještavati nadležnog liječnika škole - specijalista školske medicine.

Prema *Pravilniku o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*, ako je učenik ozlijeđen u mjeri koja zahtijeva liječničku pomoć, osobito hitnu medicinsku pomoć, odgojno-obrazovni radnik ili ravnatelj obavezan je odmah zatražiti pomoć liječnika, odnosno hitne medicinske službe te postupiti po njegovoj/njihovoj preporuci. Nadalje u Pravilniku stoji: „U slučaju ponovljenoga nasilnog postupanja učenika školska ustanova obavezna je bez odgode, a u suradnji s liječnikom školske medicine i nadležnim centrom za socijalnu skrb, uputiti učenika koji je počinio nasilje na postupak procjene rizičnosti ponašanja, mentalnog i fizičkog zdravlja te obiteljskih prilika”. To su, dakle, okolnosti u kojima stručni suradnik, odnosno škola, imaju ovlast odmah stupiti u kontakt s liječnikom.

Roditelje i stručnjake upoznajemo s našim stavom da je razgovor i izravni kontakt stručnog suradnika s djetetom, kao i primjena stručnih metoda, tehnika i mjernih instrumenata u radu s djecom način njihovog profesionalnog rada te je on i zaposlen kako bi, među ostalim, utvrđivao različite dimenzije djetetovog ponašanja, funkcioniranja i razvoja ili pomagao djetetu i poticao njegov razvoj, odgoj i obrazovanje kroz tretman, savjetodavni rad i druge vrste intervencija.

Primili smo upit **smiju li savjetnici AZOO-a u okviru stručno-pedagoškog nadzora nad radom pojedinog učitelja ili nastavnika provesti anonimno anketiranje učenika** pojedinog razrednog odjela o radu i komunikaciji učitelja ili nastavnika na kojeg se nadzor odnosi. Zakonom o stručno-pedagoškom nadzoru propisan je način obavljanja nadzora i poslovi nadzornika, među ostalim i sudjelovanje djece i roditelja u postupku. S obzirom na to da je jedna od glavnih zadaća AZOO-a praćenje stručnog i pedagoškog rada odgojno-obrazovnih radnika, smatramo da je anonimno anketiranje učenika jedan od korisnih alata za utvrđivanje stanja i izricanje mjera na koje je AZOO ovlaštena propisima.

Smatramo i da anonimno anketiranje učenika pridonosi većem sudjelovanju djece u školi i izražavanju mišljenja u situacijama koje se na njih odnose. Pri tome, valja imati na umu odredbu članka 12. *Konvencije o pravima djeteta*, koja u stavku 1. članka 12. propisuje obvezu države da djetetu, koje je u stanju oblikovati vlastito mišljenje, osigura pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, te da ih uvažava u skladu s dobi i zrelošću djeteta. Konvencija propisuje da se djetetu izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, mora osigurati da bude saslušano u svakom sudbenom i upravnom postupku koji se na njega odnosi, na način koji je usklađen s proceduralnim pravilima nacionalnog zakonodavstva.

Prilikom ostvarivanja prava djeteta na sudjelovanje, potrebno je voditi računa o osnovnim zahtjevima za primjenu ovog prava djeteta: dobrovoljnost sudjelovanja, sigurnost i osjetljivost na rizik.

Kao i prethodnih godina veliki broj pritužbi (84) u području odgoja i obrazovanja odnosi se na **nezakonito, neprimjereno, neprofesionalno i neetično postupanje odgojno-obrazovnih radnika prema djeci** te na **povredu dostojanstva djeteta** u odgojno-obrazovnom procesu.

Neprepoznavanje individualnih potreba djeteta, nepostojanje senzibiliteta nekih odgojno-obrazovnih radnika prema dječjim potrebama te motivacije i aktiviteta u pružanju odgovarajuće pomoći pojedinom djetetu dovodi do neprimjerene komunikacije i izloženosti djece ponižavanju, prijetnjama, izrugivanju. Nerijetki su slučajevi povrede privatnosti pred drugom djecom i učiteljima, na društvenim mrežama, web stranicama škole, medijima i roditeljskim sastancima, gdje se detaljno iznose osobni podaci djece⁵⁰. Uočavamo nedostatne vještine vodstva škole, nedostatno snalaženje tajnika u radno pravnim sporovima te oklijevajuće postupanje u odnosu na radnika koji se protuzakonito i neprimjereno ponaša.

Često se propušta ispitati (ne)etičnost i (ne)profesionalnost u ponašanju radnika, a odgovornost se prebacuje s nadzornih službi na ravnatelja i obratno. Niz je primjera radnika koji ni nakon provedenih nadzora ne mijenjaju ponašanje. Smatramo iznimno važnim redovito praćenje, evidentiranje i dokumentiranje njihovog rada i ponašanja u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci, što smo i ove godine istaknuli u preporuci u povodu početka školske godine⁵¹. U slučajevima gdje postoji sumnja da je radnik počinio kazneno djelo na štetu djeteta, a nastavlja s radom kao da se ništa nije dogodilo te škola ne može postupiti po članku 106. ZOOSŠ-a jer kazneni postupak još nije započeo, školama preporučujemo poduzimanje mjera sukladno *Zakonu o radu* i etičkom kodeksu prema radnicima, neovisno o postupanju pravosudnih tijela, a radi zaštite najboljeg interesa djeteta.⁵²

Prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, nužno je pribaviti od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije o pravomoćnoj osuđivanos-

⁵⁰ Više o tome u poglavlju *Pravo na privatnost*.

⁵¹ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁵² Više o tome u poglavlju *Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama*.

ti za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi te periodično provjeravati podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama.

Ponovili smo preporuku MZO-u da upozori obrazovne ustanove koje provode strukovno obrazovanje na potrebu obvezivanja poslodavca na provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s učenicom na stručnoj praksi.⁵³

Iz brojnih slučajeva vidljivo je da izostanak odgovarajuće regulative, uz nedostatne kompetencije djelatnika škola, otežava pravovremenu i učinkovitu zaštitu djece. S obzirom na brojnost pritužbi na postupanja djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova prema djeci, ističemo potrebu kontinuiranog stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te jačanja učiteljskih kompetencija.

Nažalost još uvijek ne uočavamo spremnost MZO-a da ozbiljno pristupi **uspostavljanju sustava licenciranja rada učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja** i donese Pravilnik kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije, a koji je trebao biti donesen prije 10 godina. Smatramo da se propuštanjem uređivanja licencija koje bi pridonijele uspostavi i ujednačavanju kvalitete odgojno-obrazovnog rada, produbljuju kadrovski problemi u sustavu te time zanemaruje pravo na kvalitetno obrazovanje djece.

AZOO JE U 2019. GODINI proveo 179 stručno-pedagoških nadzora, 15 u predškolskim ustanovama, 91 u osnovnoškolskim ustanovama i 65 u srednjoškolskim ustanovama, 6 u glazbenim i baletnim školama te 2 u Centrima za autizam. Provedena su i 202 savjetodavna posjeta, od toga 19 u predškolskim ustanovama, 141 u osnovnoškolskim ustanovama i 37 u srednjoškolskim ustanovama. Zbog neprofesionalnog postupanja odgojno-obrazovnih radnika provedeno je 63 nadzora, a 12 nadzora se odnosilo na djecu s TUR. Provedeno je i 26 nadzora koji su se odnosili na podneske upućene zbog nasilja među djecom i neprimjerenog ponašanja učenika. U područjima rada stručnih suradnika AZOO je proveo 43 stručno-pedagoška nadzora.

ASOO JE PROVEO 29 stručno-pedagoških nadzora u strukovnim školama.

PREMA PODACIMA MZO-A U 2019. godini Samostalni sektor za inspekcijski nadzor proveo je 129 nadzora u predškolskim ustanovama, 479 nadzora u osnovnoškolskim ustanovama i 261 nadzora u srednjoškolskim ustanovama. Prosvjetna inspekcija u nijednom nadzoru nije razgovarala s djecom, odnosno provela ispitivanje djece. ■

I ove godine dio pritužbi roditelja odnosio se na **nepoštovanje odredbi Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera**. Pedagoške mjere se izriču bez procedure koja prethodi te se nerijetko ne uvažavaju individualne karakteristike djeteta i okolnosti koje utječu na njegov razvoj. Nerijetko se izriču učenicima zbog nasilnog ponašanja, a da se pritom ono ne prijavi drugim nadležnim službama. Roditelji su se žalili i na pedagošku mjeru zabrane odlaska na ekskurziju, budući da ona nije propisana internim aktima škole kao ni pravilnikom o pedagoškim mjerama. Iz izvješća službe prosvjetne inspekcije uočavamo da se jedan dio pedagoških mjera nakon žalbe roditelja poništi. Žalosti činjenica da se ni prije, a ni nakon izricanja pedagoških mjera u velikom broju slučajeva s učenicima ne radi individualno.

Obraćali su nam se i roditelji zbog **povreda prava djece u procesu praćenja i vrednovanja učenika**. Uočava se veliki broj djece koji odlazi na instrukcije iz „težih” nastavnih predmeta, unatoč postojanju obveze organiziranja dopunske i dodatne nastave u školi. Posebno zabrinjavaju slučajevi u kojima roditelji djeci plaćaju instrukcije gotovo iz svih nastavnih predmeta. Neuvažavanje individualnih potreba i poteškoća djeteta izraženo je i nakon povratka djeteta u školu nakon dulje bolesti, čime su djeca izložena prevelikom stresu zbog obveze nadoknade nastavnih sadržaja, pisanja testova i usmenih ispitivanja za veliki broj predmeta u vrlo kratkom periodu.

⁵³ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

U postupku donošenja Pravilnika o izmjenama i dopuni *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* predložili smo da se uvede odredba kojom bi se jamčila zaštita svih prava učenika u postupku praćenja i vrednovanja učenika te time, među ostalim, osigura pravo učenika na izražavanje vlastitog mišljenja kroz samoprocjenu znanja.⁵⁴

I dalje su brojne **aktivnosti različitih udruga i pojedinaca u ustanovama odgoja i obrazovanja**. Podržavamo kvalitetnu suradnju odgojno-obrazovnih ustanova sa svim dionicima društva, ako je to u interesu djece. No, s obzirom na povrede dječjih prava kod različitih vrsta angažmana u odgojno-obrazovnim ustanovama i ove godine smo apelirali na poseban oprez u preporuci MZO-u na početku školske godine.⁵⁵

Uvrštavanje nekih književnih djela na popis preporučenih djela za izbornu čitanje srednje škole u okviru kurikuluma predmeta Hrvatski jezik bilo je sadržaj nekih primjedbi.

Prosudivanje opravdanosti uvrštavanja određenih književnih, odnosno umjetničkih djela u školsku lektiru i razloga zbog kojih su određena djela uvrštena na predloženi popis lektire odgovornost su i nadležnost MZO-a. Smatramo važnim da su u postupku prije donošenja kurikula za nastavni predmet Hrvatski jezik i prije predlaganja popisa obveznih i preporučenih književnih djela svoja mišljenja i prijedloge dali stručnjaci: metodičari hrvatskoga jezika, učitelji i profesori na učiteljskim studijima, učitelji i profesori hrvatskoga jezika, razvojni psiholozi i pedagozi. Ujedno je važno da su stručnjaci pri predlaganju naslova uzeli u obzir i dob učenika, njihovu zrelost, ali i moguću ranjivost, interese te sposobnost kritičkog razmišljanja o svijetu u kojem se nalaze. Pedagoško vodstvo nastavnika i kritička analiza sadržaja usmjereni su na razvoj kritičkog odnosa prema negativnim pojavama u društvu.

MZO-u smo ponovno preporučili da se: provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzmu potrebne mjere kako bi se otklonili oni sadržaji za koje se utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka koja se odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova.⁵⁶

Ni ove godine nije izostala reakcija roditelja, novinara i stručnjaka zbog sudjelovanja djece u **vjerskim sadržajima izvan programa vjeronauka**, primjerice, molitvi i blagoslovu na početku školske godine te blagoslovu u povodu obilježavanja Dana kruha.⁵⁷ Ponovno smo preporučili MZO-u: da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja, te da se uvedu alternativni izborni sadržaji za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi. Pritom ne dovodimo u pitanje održavanje prigodnih misa i blagoslova u povodu početka školske godine i povodom obilježavanja Dana kruha i drugih vjerskih blagdana - u crkvi. Sporno je uključivanje vjerskih sadržaja u programe koji su namijenjeni svim učenicima čime se djecu drugih svjetonazora dovodi u neugodnu situaciju u kojoj nemaju slobodu izbora. Očekivanjem da bi djeca koja nisu vjernici ili kojima se to ne sviđa sama napustila takvo događanje, potpisala da neće sudjelovati i slično, znači grubo zanemarivanje njihovih potreba, osjećaja i prava.

Zabrinuti smo i za djecu čiji roditelji nemaju mogućnosti financirati **dodatne sadržaje i aktivnosti** u okviru odgojno-obrazovnog procesa, kao što su izleti, ekskurzije, predstave za djecu i slično. Svjesni smo da je jedan dio nastavnika visoko motiviran za uključivanje djece u što više aktivnosti koje će pridonijeti realizaciji ciljeva odgoja i obrazovanja, ali ne smijemo zanemariti to da nejednaka mogućnost pristupa sadržajima u odgojno-obrazovnom procesu može rezultirati diskriminacijom djece po osnovi imovnog stanja. Neprihvatljivi su slučajevi u kojima se djeci ne nudi alternativa ponuđenom sadržaju nego se dijete i roditelj dovode u neugodnu situaciju nametnute obveze plaćanja dodatne aktivnosti, a za to nema novca. O tome smo MZO-u smo ponovili preporuku.⁵⁸

⁵⁴ Više o tome u poglavlju *Zakonodavne aktivnosti*.

⁵⁵ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁵⁶ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁵⁷ Više o tome u poglavlju *Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport*.

⁵⁸ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Obraćali su nam se roditelji s pritužbama **na promidžbu i prodaju** proizvoda u školama koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja. I dalje je procjena je li neka prodaja u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja prepuštena ravnateljima. U školi se često promoviraju i prodaju razne knjige i didaktički materijali koji mogu pridonijeti ostvarenju navedenih ciljeva, no nisu na popisu obveznih udžbenika. Time se i djecu i roditelje koji to nisu u mogućnosti financirati dovodi u neugodan položaj, što također može dovesti do diskriminacije djece po osnovi imovnog stanja.

Moramo istaknuti da svoj djeci u RH nisu osigurani sustavni **građanski odgoj i obrazovanje ni odgoj za ljudska prava**. Prema podacima AZOO-a u svim školama su obvezni međupredmetni i interdisciplinarni sadržaji građanskog odgoja i obrazovanja. No, samo 2.273 učenika pohađa građanski odgoj kao izborni, fakultativni ili obvezni predmet. Preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta je nužnost jačanja obrazovanja o ljudskim pravima. Bitni pomak nije ostvaren ni u okviru redovnih programa na fakultetima koji obrazuju buduće djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova, u kojima su sadržaji iz područja ljudskih/dječjih prava malo ili nimalo zastupljeni. To rezultira time da veliki broj djece, roditelja pa ni stručnjaka nije upoznat s dječjim pravima kao ni mogućnostima njihove zaštite.

Pratili smo tijek kurikularne reforme eksperimentalnog programa „**Škola za život**”, u koji je uključeno 48 osnovnih i 26 srednjih škola te učenici 1. i 5. razreda osnovnih škola, učenici 7. razreda za predmete biologija, kemija i fizika te učenici 1. razreda gimnazija i 1. razreda četverogodišnjih strukovnih škola u općeobrazovnim predmetima. Cilj programa, u konačnici, je povećanje kompetencija učenika u rješavanju problema i povećanje zadovoljstva učenika u školi te motivacije njihovih učitelja i nastavnika. Svjesni da se učinci programa ne mogu vidjeti brzo i da je riječ o procesu, zasad ipak svjedočimo da su očekivanja odgojno-obrazovnih djelatnika, roditelja učenika bila veća od dobivenog. To potkrepljuje i *Usporedba rezultata evaluacije eksperimentalnog programa u inicijalnom i finalnom mjerenju*, koju je proveo Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO).

U rezultatima upitnika za učenike, učitelje, stručne suradnike i ravnatelje pronađene razlike u inicijalnom i finalnom mjerenju su uglavnom neznatne. Utvrđene su male veličine učinka za skale: *odnos prema školi i nastavi, orijentacija na učenje - intrinzična* te *dosada*. Stavovi koji se tiču odnosa učenika prema školi i nastavi pokazali su se nešto manje pozitivnima, učenici su malo manje intrinzično orijentirani na učenje te se kod njih osjećaj dosade pojavljuje nešto češće. Očekujemo da će se uzeti u obzir dobiveni rezultati i da će se poduzeti aktivnosti u cilju otklanjanja detektiranih slabosti eksperimentalnog programa.

Prijedlozi za poboljšanja

- Zaposliti stručne suradnike potrebnog profila te pomoćno tehničko osoblje u školama u kojima postoji iskazana potreba i interes.
- Osigurati mobilni tim stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova, posebice u manjim mjestima i na otocima.
- Redovito pratiti, evidentirati i dokumentirati rad i ponašanje djelatnika koji rade na štetu djece, u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o takvom ponašanju.
- Poduzimati mjere sukladno *Zakonu o radu i Etičkom kodeksu* u slučaju kad postoji sumnja da je djelatnik počinio kazneno djelo na štetu djeteta, a kazneni postupak još nije započeo.
- Uspostaviti sustav licenciranja rada učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te donijeti Pravilnik kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencijske.
- Prilikom inspeksijskih i stručno pedagoških nadzora provoditi i razgovor s djecom.
- Nakon izricanja pedagoške mjere učeniku intenzivirati individualni rad s učenikom.

- Pri planiranju dodatnih sadržaja i aktivnosti u okviru odgojno-obrazovnog procesa voditi računa o financijskim mogućnostima roditelja.
- Donijeti podzakonski propis kojim bi se uredila prava darovite djece te predvidjeti financijska sredstva za njegovu praktičnu primjenu.
- Pružiti svu potrebnu podršku djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova u kojima se školuju djeca „izbjeglice”, u vidu osiguravanja prevoditelja te stručnih usavršavanja i osnaživanja.
- Uvesti sadržaje građanskog odgoja i obrazovanja za svu djecu, a u programe učiteljskih i nastavničkih studija te stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika uključiti sadržaje odgoja i obrazovanja za ljudska/dječja prava.

2.3.4 MEĐUSOBNI ODNOSI RODITELJA I RADNIKA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

Praćenjem odnosa roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova kroz pojedinačne prijave, uočavamo da brojni problemi povreda prava djece imaju izvor u: nedostatku suradnje roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova; izostanku otvorene komunikacije; prikrivanju problema; neinformiranosti roditelja, a i samih djelatnika o pravima, obvezama, ovlastima odgojno-obrazovnih ustanova te protokolima postupanja u određenim situacijama, kao i prebacivanju fokusa sa samog djeteta i njegovih poteškoća na međusobni konflikt.

Nezadovoljni radom djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova roditelji se često izravno obraćaju pravobraniteljici za djecu, a da prije toga nisu ni pokušali u komunikaciji s vrtićem ili školom rješavati problem tamo gdje je nastao. Pritom nerijetko imaju nerealna očekivanja usmjerena isključivo na sankcioniranje djelatnika od strane pravobraniteljice za djecu. U takvim slučajevima upućujemo ih da problem pokušaju riješiti u odgojno-obrazovnoj ustanovi ili da ga prijave službi prosvjetne inspekcije i AZOO-u, ovisno o sadržaju prijave.

Iz prijava vidimo da dio roditelja nema povjerenja u odgojno-obrazovne djelatnike, smatrajući da oni ne pokazuju iskrenu želju da ih saslušaju i pomognu djetetu, ali vidimo i da neki djelatnici teško prihvaćaju primjedbe roditelja te izražavaju uvrijeđenost i uznemirenost zbog pritužbe i našega traženja informacija o slučaju. Neki od njih, zbog prijave roditelja Uredu pravobraniteljice, istovremeno prijavljuju roditelje te ih optužuju za zanemarivanje djeteta i prebacuju odgovornost za djetetov problem isključivo na njih.

Vjerujemo da bi se veliki dio ovakvih poteškoća uspio riješiti pravovremeno i u korist djeteta kada bi se roditelji mogli bez straha obratiti izravno djelatniku vrtića/škole, koji bi bio spreman prihvatiti da roditelj ima pravo na svoj subjektivni doživljaj njihovog rada, na pitanja u vezi s tim i na traženje stručnih odgovora. Roditelji koji nam se obraćaju često nemaju potpunu informaciju o ovlastima i radu Vijeća roditelja u školi te ne znaju da mu se mogu obratiti i podnijeti svoje prijedloge i inicijative za poboljšanje odgojno-obrazovnog rada. Iz prijava je vidljivo i da je uloga Vijeća roditelja u pojedinim školama uglavnom formalna te izostaje njegovo aktivno sudjelovanje u životu i radu škole.

Ima i onih roditelja koji, u pokušaju ostvarenja svog cilja i ne prihvaćajući pojedine pedagoške mjere ili primjereni oblik školovanja za dijete koji je odredila škola, prijeti djelatnicima policijom, odvjetnicima, medijima pa i pravobraniteljicom za djecu. U takvim situacijama zabrinjava nas to što djelatnici, zbog prijetnji roditelja, nerijetko odustanu od svojeg mišljenja, stava ili poduzete mjere. Sami djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova ukazuju na nedostatak vještina potrebnih za komunikaciju s konfliktnim roditeljima, što upućuje i na potrebu da se u u programe učiteljskih fakulteta i u stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika uvede više sadržaja o komunikaciji i suradnji s roditeljima.

Neki djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova pojedine informacije namijenjene roditelju (opomene zbog neplaćanja školske prehrane, produženog boravka, obveze odlaska kod stručnjaka, rješenja o primjerenom obliku školovanja ili o pedagoškoj mjeri...) prenose „preko” djeteta i ispred druge djece, zaboravljajući pritom da djeca ne trebaju biti posrednici u njihovoj komunikaciji, a tako nerijetko krše pravo na privatnost djeteta i dovode dijete u neugodan položaj. U nekim slučajevima, zbog konflikta roditelja i učitelja, roditelji odlučuju dijete ispisati iz vrtića/škole, iako to najčešće nije u najboljem interesu djeteta.

Smatramo da je veliki broj nesporazuma i sukoba moguće izbjeći uspostavljanjem suradnje roditelja i škole od početka školske godine. Nužno je roditelje upoznati s načinima komunikacije sa školom i obvezama roditelja da školu obavještavaju o svim okolnostima koje su važne i koje mogu utjecati na djetetov odgoj i obrazovanje.

Zbog svega navedenog MZO-u smo preporučili da: odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima/osobama kojima su djeca povjerena sve potrebne informacije te da se kod izuzetno teških slučajeva koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta uspostavi koordinirana suradnja škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvede prakse sastanaka „studija slučaja”.⁵⁹

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu - Zaprimali smo i pritužbe iz kojih je vidljivo da djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova pokušavaju riješiti svoje međusobne odnose preko djece. Pritužuju se jedni na druge te posebno ističu da su zbog ponašanja prijavljenog pojedinca ugrožena prava djece. Takvi odnosi utječu i na negativnu atmosferu u vrtiću/školi, a i na zadovoljstvo učitelja, što se neizravno odražava i na njihov odnos prema djeci. Ponekad se u takve konflikte uključuju i roditelji koji nam se naknadno obraćaju, a posebno zabrinjava kada se uključuju i djeca koja pišu prijave, očito pod utjecajem djelatnika. Od pravobraniteljice se očekuje da „provede nadzor, vodi istragu i sankcionira” prijavljenog pojedinca, nadzorne službe iscrpljuje se pozivima na uzastopno provođenje nadzora, a vodstvo škole na pisanje očitovanja.

Iz ove vrste prijava uočavamo da ne postoje mehanizmi zaštite učenika od međusobnih konflikata odraslih koji se odražavaju na ostvarivanje prava djece i kvalitetu rada. Etički kodeks odgojno-obrazovnih radnika, kao skup pravila poželjnog ponašanja, uglavnom se ne primjenjuje, a nadležni nisu spremni povredu etičkih načela vrednovati kao povredu radne obveze koja za posljedicu ima sankcije.

Stoga smo, u slučaju sukoba među radnicima, koji se negativno odražavaju na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa te narušavaju autoritet učitelja u odnosima s učenicima, ponovili preporuku MZO-u te apelirali na aktivno uključivanje ravnatelja u rješavanje sukoba i prioritarnu zaštitu učenika od sukoba odraslih osoba.

Prijedlozi za poboljšanja

- Na početku pedagoške/školske godine upoznati roditelje s pravima i obvezama, internima aktima ustanove, protokolima postupanja, mogućnostima njihovog sudjelovanja i suradnje te o proceduri obraćanja u slučaju upita i/ili pritužbi.
- U složenijim situacijama praktimirati sastanke konferencije slučaja odgojno-obrazovne ustanove s drugim nadležnim službama.
- U programe učiteljskih i nastavničkih fakulteta uvesti više sadržaja koji se odnose na komunikaciju i suradnju s roditeljima.

⁵⁹ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

2.3.5 PRIMJERENO OBRAZOVANJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Tijekom 2019. zabilježen je porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje, u odnosu na 2018. (sa 92 na 119 prijava). Znatno porast broja prijava vidljiv je u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja (sa 55 na 89 prijava) lagani porast bilježi se u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, a u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja vidljiv je pad prijava. Kao i prijašnjih godina, najveća zastupljenost kršenja prava djece s TUR je u osnovnim školama.

PREMA PODACIMA MZO-a, u šk. god. 2019./2020. u osnovnoškolskim ustanovama školuje se 23.130 učenika s TUR, od kojih se 19.199 učenika školuje po redovitom programu obrazovanja, dok se 3.163 učenika školuju po posebnom programu obrazovanja. U srednjoškolskim ustanovama se školuje 5.255 učenika s TUR, od kojih se 4.223 učenika školuju po redovitom programu, dok se 1.032 učenika školuju po posebnom programu u strukovnim školama. ■

Ove su se godine prava djece s TUR najčešće kršila u području osiguravanja podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za učenike s TUR te provedbi primjerenog programa školovanja. U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja nadalje su prisutne teškoće u osiguravanju različitih modela podrške za djecu s TUR te skraćivanja opsega boravka djece s TUR u vrtiću.

PREMA PODACIMA HZJZ-a, Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 41.056 djece s TUR što čini 8,3 % od ukupnog broja osoba s invaliditetom (stanje na dan 30. 01. 2020.), što predstavlja rast broja djece s TUR u odnosu na prošlu godinu.

I dalje je u ukupnom broju više dječaka (63 %) nego djevojčica (37 %) te je najviše djece s TUR u dobi od 10 do 14 godina (46,4 %). Geografska zastupljenost djece slijedi prošlogodišnji trend pa najveći broj djece s TUR živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok je najveći udio djece s TUR, u odnosu na broj djece u županiji, u Koprivničko-križevačkoj i Međimurskoj županiji, što se podudara s podacima iz prošle godine.

Prema zastupljenosti vrsta teškoća, ove su godine, kao i prošle, najzastupljeniji poremećaji glasovno-govorne komunikacije i teškoće učenja (37,9 %), te oštećenja središnjeg živčanog sustava (20,7 %), koja bilježe pad u odnosu na prošlu godinu. Ove je godine vidljiv znatni porast duševnih poremećaja i poremećaja ponašanja (sa 10,1 % na 19,5 %). ■

U daljnjem tekstu dat ćemo pregled obrazovanja djece s TUR u tri sustava odgoja i obrazovanja.

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja - U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja ove je godine najizraženija problematika osiguravanja podrške pomagača u vrtiću, duljine boravka djeteta s TUR u vrtiću i nedostatka stručnih suradnika, ne samo u vrtićima, već i u drugim institucijama na području pojedinih gradova i županija. U ranom razvoju djeteta i dalje je zamjetan problem rane identifikacije razvojnog rizika i/ili odstupanja te nedostatnost usluga rane intervencije za djecu s TUR.

Primali smo pritužbe zbog **nemogućnosti osiguravanja podrške pomagača u vrtiću**, kako od strane roditelja tako i od strane odgajatelja, koji izvještavaju o teškoćama odgojno-obrazovnog uključivanja djece s TUR koja vrtić pohađaju bez podrške pomagača. U takvim slučajevima uputili smo preporuku osnivačima vrtića da su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne djeci s TUR, na jednaki način kao i drugoj djeci, osigurati pristup predškolskom odgoju te napomenuli kako je važno da krajem godine, prilikom raspodjele proračuna za sljedeću godinu, brigu o djeci s TUR postave kao jedno od prioritarnih područja. Njihova je dužnost stvarati primjerene uvjete za uključivanje djece s TUR u redovni dječji vrtić kroz smanjenje broja djece u grupi, zapošljavanje stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila, formiranje mobilnog tima stručnjaka na području lokalne zajednice, osiguravanje djetetu dodatnog odgajatelja ili pomagača u vrtiću, opremanje vrtića didaktičkom opremom i asistivnom tehnologijom te razvijanjem suradnje s organizacijama civilnog društva i drugim stručnjacima koji se bave djecom s TUR.

Također saznajemo za različite uloge trećeg odgajatelja koji je zaposlen kao pomagač djetetu s TUR. Nisu rijetki slučajevi u kojima treći odgajatelj ne pruža samo podršku za dijete ili djecu s TUR, već predstavlja zamjenu za bolovanje ili odsutnost odgajatelja u drugim grupama. Upitno je kakva se podrška i na koji način tada pruža djeci s TUR. Smatramo da su ovakva ponašanja nedopustiva te da osnivači trebaju jasnije definirati ulogu trećeg odgajatelja.

U jednom slučaju vrtić je, sa željom da pomogne roditeljima i djetetu, upisao dijete s TUR u program predškole te s majkom dogovorio da ona preuzme ulogu pomagača, budući da nisu bila osigurana sredstva za podršku pomagača u vrtiću. Majka je svoju ulogu pomagača shvatila samo za „prijelazni period” te se pritužila što svakodnevno mora boraviti s djetetom u vrtiću. Vrtić, s druge strane, smatra da odgovornost za odgojno-obrazovno uključivanje djeteta treba preuzeti majka te nju smatraju odgovornom za nastale teškoće s uključivanjem djeteta jer, kako navode, „nije bila spremna preuzeti izazove koji ju u tom procesu očekuju”. Ovaj slučaj jasno ilustrira sve češću pojavu **prebacivanja odgovornosti za uspješno i kvalitetno uključivanje djece s TUR** između različitih dionika odgojno-obrazovnog procesa (vrtića, osnivača, udruga koje se bave pružanjem podrške za TUR, institucija koje pružaju rehabilitacijske programe za djecu s TUR, AZOO-a, MZO-a i sl.).

Iako roditelji trebaju biti aktivni sudionici odgojno-obrazovnog procesa, njihova odgovornost ni u kom slučaju nije osiguravanje primjerenih načina podrške i metoda prilagodbe vrtićkog okruženja za djecu s TUR. U opisanom slučaju, nakon obraćanja roditelja našem Uredu, vrtić je pronašao model podrške za dijete. Ulogu pomagača preuzeli su djelatnici vrtića (stručni suradnici, zdravstveni voditelj ili odgojitelj) koje je stručni suradnik edukacijski-rehabilitator educirao o razvojnim teškoćama te načinima i modelima podrške za dijete. Iako stalne promjene djelatnika koji su preuzeli ulogu pomagača u vrtiću nisu najbolje rješenje, ipak ovakvo postupanje vrtića ukazuje na prepoznavanje i prihvaćanje odgovornosti koju vrtić ima u provedbi odgojno-obrazovne politike.

Stoga ponovno naglašavamo i upozoravamo na potrebu reguliranja zapošljavanja pomagača u vrtiću za djecu s TUR putem pravnog akta, što je moguće riješiti izmjenama i dopunama postojećeg *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*. Ponavljamo kako sustav financiranja pomagača od strane lokalne i područne (regionalne) samouprave ili putem mjera HZZ-a nije dovoljan. Osim modela financiranja pomagača, potrebno je definirati kvalifikacije i edukaciju pomagača, načine rada, kriterije za zapošljavanje te praćenje i vrednovanje njihovog rada.

Teškoće o kojima nas izvješćuju vrtići odnose se na **nedostatak stručnih suradnika** (logopeda, edukacijskog-rehabilitatora i psihologa) ne samo u vrtićima, već i u drugim institucijama na području pojedinih gradova i županija. Jedan nas je vrtić informirao o nemogućnosti zapošljavanja edukacijsko-rehabilitacijskog stručnjaka jer se na natječaj nije prijavio nijedan kandidat. Zbog toga su odgojitelji prepušteni da, iako nemaju dostatna znanja o metodama i načinima prilagodbe za djecu s TUR, samostalno kreiraju i provode odgojno-obrazovno uključivanje djece s TUR. U pojedinim slučajevima vrtići se oslanjaju na podršku mobilnih timova, ali ta podrška nije svakodnevna te ju je često teško ostvariti u onom opsegu u kojem bi trebala odgojiteljima u vrtićima u kojima je zaposlen samo jedan stručni suradnik, tim više ako on nije stručnjak iz područja edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti.

Osim pružanja izravne podrške djetetu s TUR te pružanja podrške odgojiteljima u radu s djecom s TUR, postojanje cjelovitog stručnog tima izrazito je važno u situacijama kada roditelji imaju problema s prihvaćanjem djetetovih teškoća. Ponekad se događa da i nakon višestruko potvrđene djetetove dijagnoze, oni i dalje negiraju postojanje teškoća te (možda i nesvjesno) negativno utječu na djetetov razvoj otežavajući i usporavajući uključivanje djeteta u vrtić ili drugu ustanovu. U tim je situacijama roditeljima potrebna posebna podrška i pomoć kako bi uspjeli osvijestiti sposobnosti, mogućnosti, ali i potrebe svojega djeteta. Razvijanje osjećaja međusobnog razumijevanja i uvažavanja zajednički je cilj kojem trebaju težiti i vrtić i roditelji.

I ove godine obraćali su nam se roditelji djece s TUR zbog **skraćivanja boravka djeteta u vrtiću**. Odluka o skraćivanju boravka djeteta s TUR u vrtiću, treba biti usklađena s potrebama djeteta i mogućnostima

ispunjavanja djetetovih potreba u vrtiću. Spomenuta odluka donosi se na temelju kontinuiranog praćenja djeteta od strane odgojno-obrazovnih radnika, u dogovoru s roditeljima, uvažavajući preporuke vanjskih stručnjaka kod kojih dijete ostvaruje različite edukacijsko-rehabilitacijske i/ili terapijske sadržaje. Uključivanje djece u vrtić posebno dobiva na važnosti u situacijama kad je to jedina ili prva ustanova u kojoj dijete prima usluge. Ako je prva, tada su odgojitelji osobe od kojih se očekuje da uoče znakove razvojnog zaostajanja ili sumnje na postojanje određene teškoće te da upute roditelje u daljnja postupanja s ciljem ranog otkrivanja mogućeg razvojnog rizika i/ili odstupanja. Ako je jedina, onda uključivanje djeteta s TUR u programe vrtića dobiva još veću važnost.

Stoga ponovno naglašavamo potrebu razvoja suvremeno koncipiranih usluga **rane intervencije** za djecu koja imaju razvojne teškoće ili razvojni rizik od rođenja do treće godine života, odnosno, do polaska u školu. Suvremena usluga rane intervencije podrazumijeva individualizirani pristup potrebama svakog djeteta i njegove obitelji, ona se pruža u djetetovom prirodnom okruženju, a u pružanju usluge potrebna je međusobna povezanost i koordinirano djelovanje stručnjaka iz različitih sustava. Karakterizira je učinkovita i dugoročna suradnja između, prvenstveno, **odgojno-obrazovnog, socijalnog i zdravstvenog sektora** te usluga za obitelj u zajednici. Ciljevi usluga rane intervencije trebaju biti sveobuhvatni, usmjereni na poboljšanje funkcionalnih vještina i sposobnosti djeteta, prateći čimbenike koji su povezani s dugoročnom dobrobiti djeteta i obitelji.

Budući da se pri pružanju usluga rane intervencije trebaju uvažiti okolnosti života i potrebe roditelja, prethodno spomenuta suradnja ne može se ograničiti samo na tri spomenuta sektora. To potvrđuje primjer koji je obilježio ovu godinu, a odnosi se na osiguravanje dostupnosti usluga rane intervencije te zdravstvenih, edukacijsko-rehabilitacijskih, socijalnih i odgojno-obrazovnih usluga za djecu s TUR koja žive na otocima. S obzirom na to da je većina pružatelja usluga locirana u većim gradovima (na kopnu), otočka djeca s TUR, ovisno o otoku na kojem žive, imaju vrlo sužene ili nikakve mogućnosti ostvarivanja primjerenih usluga u mjestu stanovanja. Istodobno im je broj putovanja s otoka, s povlaštenom cijene karte, dugi niz godina bio ograničen na četiri putovanja godišnje.

Već niz godina Udruga *Brački pupoljci* upozorava na neprimjerenost ograničavanja broja polazno/povratnih putovanja za otočku djecu s TUR. Stoga smo Ministarstvu mora, promet i infrastrukture uputili preporuku za osiguravanje besplatnog trajektnog prijevoza za otočku djecu s TUR (i njihove roditelje kao pratitelje) za pohađanje odgojno-obrazovnih, zdravstvenih, edukacijsko-rehabilitacijskih i socijalnih programa. U protekloj je godini izmijenjen *Zakon o prijevozu u linijskom povremenom obalnom pomorskom prometu*⁶⁰ tako da je sada omogućen besplatan prijevoz za otočku djecu s TUR i njihove roditelje/pratitelje.

Iako pozitivni primjeri upućuju na širenje i razvoj usluga rane intervencije u Hrvatskoj, ipak, moramo zamijetiti da se taj proces odvija presporo. Kao primjer navodimo sporost u javnopolitičkim procesima **donošenja odluka u vezi sa sustavom rane intervencije** jer se dugo čekalo na osnivanje Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu u Hrvatskoj te, iako je Povjerenstvo osnovano krajem kolovoza 2019., do trenutka pisanja ovoga izvješća, još nije okončan postupak imenovanja članova spomenutog Povjerenstva.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja - Prema prijavama po kojima je postupao naš Ured, ove su se godine izdvojila dva područja u kojima je zamijećen najveći broj prijava o kršenju prava djece s TUR: osiguravanje podrške **pomoćnika u nastavi** i teškoće u provedbi primjerenih programa školovanja.

Školska godina 2019./2020. za mnoge je učenike s teškoćama u razvoju, ali i njihove obitelji, započela stresno zbog **ukidanja pomoćnika u nastavi** pred sam početak nove školske godine. Pravobraniteljica za djecu odmah je reagirala na ovu situaciju te je MZO-u uputila preporuku za provedbu sveobuhvatnog procesa odlučivanja o produživanju ili ukidanju podrške pomoćnika u

⁶⁰ NN 121/19

nastavi za učenike s TUR. Upozorila je da takvo postupanje, pred sam početak školske godine, može kod djeteta izazvati strah, nemir i nelagodu te da je neprimjereno donositi odluke o ukidanju podrške pomoćnika u nastavi netom pred početak školske godine. Ujedno je naglasila kako proces procjene napretka učenika i potrebne mu podrške treba biti transparentan te o njemu trebaju biti obaviješteni svi sudionici procesa, dakle, učenik i njegovi roditelji, škola, uredi državne uprave, osnivači škola.

Također je učenicima, za koje se odluči da su u mogućnosti nastaviti školovanje bez podrške pomoćnika u nastavi, potrebno ostaviti razuman period za prilagodbu i pripremu za novi - drukčiji način školovanja. Ujedno, u tom periodu valja opservirati kako se i sama škola snašla u pružanju drugih oblika podrške za tog učenika. Opservacije odgojno-obrazovnih djelatnika i stručnog tima izuzetno su važne i neophodne za donošenje konačne odluke o vrsti i intenzitetu podrške za učenike s TUR. Budući da je za takav holistički pristup u procesu donošenja odluke o podršci pomoćnika u nastavi potrebno vrijeme, preporučili smo da se započeti proces odlučivanja o produživanju, odnosno ukidanju podrške pomoćnika u nastavi za učenike s TUR odgodi za sljedeću školsku godinu (2020./2021.), a da se nadolazeća školska godina iskoristi za sve prethodno navedene predradnje i pripremu djeteta (ali i školskog okruženja) za mogući nastavak školovanja bez podrške pomoćnika u nastavi.

Iako podržavamo potrebu periodičnog procjenjivanja vrste i intenziteta podrške za one učenike s TUR kod kojih se opseg podrške, u odnosu na dijagnosticiranje djetetove teškoće, može tijekom vremena mijenjati, naglašavamo da se pri donošenju ove odluke, ali i drugih odluka u vezi s obrazovanjem djece s TUR, prvenstveno treba voditi računa o najboljem interesu djeteta, što u opisanom primjeru nije bio slučaj. Osnivači škola, škole i zabrinuti roditelji djece s TUR obraćali su se našem Uredu tražeći pomoć i podršku u rješavanju novonastale situacije. MZO je, kao odgovor na nastalu situaciju, osnovao *Povjerenstvo za provjeru opravdanosti neodobrenih zahtjeva za dobivanje prethodne suglasnosti za uključivanje pomoćnika u nastavi*, koje je razmatralo pritužbe osnivača i roditelja o uskraćivanju podrške pomoćnika.

Veliki broj prijava upućenih našem Uredu odnosio se na uskraćivanje podrške pomoćnika u nastavi za djecu s izraženim teškoćama koja su prethodne godine ili proteklih godina, imala osiguranu podršku pomoćnika u nastavi. Iako je spomenuto Povjerenstvo naknadno odobrilo zamjetan broj prvotno odbijenih zahtjeva za osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi, moramo primijetiti da se cijeli proces protegnuo na nekoliko mjeseci te da su djeca za to vrijeme pohađala nastavu bez pomoćnika, iako su imala pravo na to.

Škole su nas obavještavale i o ukidanju više od jednog pomoćnika djeci s TUR, u situacijama kada više učenika s TUR pohađa isti razred. U nekim je situacija učeniku bilo nemoguće funkcionirati bez individualne podrške pomoćnika u nastavi te je „dijeljenje” pomoćnika bilo neizvedivo. Doznajemo da je u pojedinim takvim situacijama odgovor Povjerenstva bio pozitivan te je naknadno odobren i drugi pomoćnik. Učenici s TUR izrazito su heterogena skupina učenika, koja se uz individualne specifičnosti, razlikuje po vrsti, stupnju i vremenu nastanka oštećenja, po prethodnim iskustvima u sustavu obrazovanja kao i po potrebama. Stoga upozoravamo na potrebu veće fleksibilnosti u provedbi obrazovne politike kako bi se uspješno moglo odgovoriti na individualne potrebe učenika s TUR, uvažavajući njihove životne okolnosti i okruženje.

Osim teškoća s pomoćnicima u nastavi, godinu je obilježio i veliki broj prijava u kojima roditelji izražavaju **nezadovoljstvo provedbom primjerenog oblika školovanja**. Roditelji se najviše pritužuju na izostanak izrade, praćenja i/ili realizacije IOOP-a te na nedostatnu prilagodbu pristupa, metoda i oblika rada učitelja/profesora. Također se pritužuju da od škole dobivaju vrlo oskudne informacije o djetetovom funkcioniranju u školi (osim ako se one ne odnose na isticanje negativnih obilježja djetetovog ponašanja) te da informacije o napretku djeteta najčešće dobivaju od pomoćnika u nastavi. Nadalje, pritužuju se na negativan stav djelatnika škole prema djetetu s TUR kao i negativan stav roditelja druge djece iz razreda prema njihovom djetetu, ali i njima osobno.

U slučajevima kada se roditelji žale na nespremnost škole za osiguravanje primjerenih uvjeta školovanja za dijete te nedostatno pružanje potrebne podrške djetetu, savjetovali smo da se prvo obrate ravnatelju škole i pokušaju zajednički pronaći rješenje koje će biti u najboljem interesu djeteta. Ako se učitelj ne snalazi u prilagodbi načina rada potrebama djeteta, u tome mu mogu pomoći stručni suradnici škole, škola može osigurati edukaciju za odgojno-obrazovne djelatnike ili se može za pomoć obratiti AZOO-u. U situacijama kada se postojeći problem ne uspijeva riješiti na razini škole, savjetovali smo roditelje da se izravno obrate AZOO-u koji ima mogućnost izravnog stručno-pedagoškog uvida u odgojno-obrazovni rad škole, rad odgojno-obrazovnih radnika te ravnatelja. Ako bismo iz prijave roditelja procijenili da je potrebno postupanje nadležnih institucija, tada bismo i sami uputili podneske AZOO-u ili Prosvjetnoj inspekciji te tražili provedbu stručno-pedagoškog, odnosno, inspekcijskog nadzora u školi.

Sve je više situacija u kojima nam se obraćaju ravnatelji ili stručni suradnici škola izvještavajući nas o teškoćama u procesu odgojno-obrazovnog uključivanja učenika s TUR, kao što su (organizacija stručno-pedagoškog rada s djecom s TUR, nedostatne mogućnosti za pružanje različitih modela stručne pomoći i podrške za dijete u školi, odupiranje pritiscima i željama roditelja, bojkotiranje nastave od strane roditelja i djece koja pohađaju isti razred s učenikom s TUR i drugo). Tada smo školama preporučili da se obrate AZOO-u za savjetodavnu pomoć i/ili da organiziraju konferenciju slučaja na kojoj sudjeluju relevantni dionici obrazovnog procesa, primjerice, predstavnici škole, osnivača škole, ureda državne uprave, odnosno Gradskog ureda za obrazovanje, MZO-a, AZOO-a, nadležnog CZSS-a, roditelji te, prema potrebi, školski liječnik i/ili vanjski stručnjaci (liječnik specijalist, psihijatar, radni terapeut i dr.) kako bi se holistički pristupilo rješavanju problema. U određivanju najboljeg interesa djeteta ili skupine djece potrebno je situaciju sagledati iz različitih aspekata, poznavati kontekst te potrebe djeteta. Taj proces treba biti fleksibilan, promjenjiv i prilagodljiv, slijedeći potrebe i okolnosti konkretnog djeteta (djece) u konkretnoj situaciji.

U našem obraćanju školama često napominjemo kako roditelji učenika s TUR trebaju biti pravovremeno informirani o svim aktivnostima koje škola poduzima u vezi s njihovim djetetom te trebaju biti uključeni u proces donošenja odluka u vezi s djetetovim školovanjem. Također naglašavamo i trajnu potrebu za ulaganjem dodatnih nпора škola u informiranje, educiranje i senzibiliziranje učenika škole i njihovih roditelja za razumijevanje teškoća u razvoju/invaliditeta i potreba djece s TUR. Na školama je i odgovornost za stvaranje pozitivnog školskog okruženja kako bi se moglo odgovoriti na potrebe djeteta s TUR, ali i na potrebe ostalih učenika u razredu.

U tome primjećujemo nedostatnu suradnju na dvije razine. Prva se odnosi na razinu roditelj - škola, o čemu smo izvještavali prijašnjih godina, a druga se odnosi na sve češće situacije u kojima se škole pritužuju na **nedostatnu suradnju sa CZSS-ima**. Kao primjer izdvajamo obraćanje ogorčene ravnateljice jedne osnovne škole u koju je upisano dijete s TUR iz visokorizične obitelji (pokrenut je postupak izdvajanja iz obitelji), a nadležni CZSS prilikom upisa djeteta u školu, školi nije prosljeđio nikakve informacije niti je kontaktirao stručne suradnike kako bi ih obavijestio o djetetovoj situaciji, s ciljem kvalitetnijeg prihvata djeteta. Napominjemo da je suradnja između škola i CZSS-a izrazito važna i neophodna jer bi rad i jednih i drugih trebao biti usmjeren za ostvarivanje najboljeg interesa djeteta, što je ponekad nemoguće postići ako se problem rješava parcijalno po različitim sustavima.

Također su sve češće situacije u kojima se **roditelji protive predloženom nastavku školovanja** za dijete od strane škole te su nezadovoljni što se postupak promjene oblika školovanja pokreće bez njihove suglasnosti. Ovdje valja naglasiti da zakonska odredba *Pravilnika o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava* (NN, 67/14) omogućuje pokretanje postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta/učenika za promjenu primjerenog oblika školovanja i bez suglasnosti roditelja, odnosno, uz izjavu roditelja da sa spomenutim prijedlogom nisu suglasni. Škola pokreće postupak, odnosno predlaže primjereni oblik školovanja, a uredi državne uprave, odnosno Gradski ured za obrazovanje Grada Zagreba, utvrđuje tj. donosi rješenje o primjerenom obliku školovanja. Postoje situacije u kojima roditelji, s ciljem opstruiranja prijedlo-

ga škole, namjerno produžuju proces pribavljanja liječničke dokumentacije ili to uopće ne žele učiniti.

U situacijama u kojima ne postoje opravdani razlozi zbog kojih roditelji nisu uspjeli prikupiti potrebnu dokumentaciju za dijete, smatramo da je potreban veći angažman socijalnih radnika kako bi se roditelje osvijestilo da takvo ponašanje nije u najboljem interesu djeteta te, prema procjeni, poduzele mjere obiteljsko-pravne zaštite.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja - Najmanji broj prijava odnosi se na kršenje prava učenika s TUR u srednjoškolskom obrazovanju. Prijave se odnose na osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi za učenike s TUR, provedbu primjerenog oblika školovanja te prostornu nepristupačnost školskog okruženja. Budući da su prve dvije vrste prijava opisane u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, a problematika se može preslikati i na sustav srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, ovdje ćemo se više usmjeriti na prostornu nepristupačnost školskog okruženja.

Osim prostorne nepristupačnosti samih škola (npr. ulaza, učionica, kabineta, sportskih dvorana i dr.), o čemu smo izvještavali prijašnjih godina, ovdje ističemo primjer kako nepristupačnost šireg okruženja u kojem se nalazi škola može predstavljati veliki problem za dolazak u školu za učenike s motoričkim teškoćama. U sklopu radova na rekonstrukciji trga u čijem je središtu smještena škola, a koji nisu završili do početka školske godine, učenicima s motoričkim teškoćama bio je vrlo otežan pristup školi. Iako su se nadležne institucije uključile u rješavanje problema nakon pritužbe roditelja učenika, ovdje želimo naglasiti kako se cjelokupna situacija mogla kvalitetnije riješiti da su se relevantni dionici zaduženi za izvođenje građevinskih radova sastali sa školom i roditeljima prije početka školske godine te na vrijeme pronašli najprimjerenije rješenja za pristup školi učenicima s motoričkim teškoćama u periodu dok traju građevinski radovi. Pravovremene i konkretne aktivnosti u ovakvim situacijama mogu znatno olakšati postojeći problem, dok izostanak koordinirane suradnje otežava cjelokupni proces prilagodbe, pružajući kratkoročna i često neodrživa rješenja.

Zaključno, za osiguravanje kvalitetne odgojno-obrazovne prakse u Hrvatskoj, potrebno je razviti učinkovite modele podrške za djecu s TUR. U odnosu na rani razvoj djece s TUR, i dalje je zamjetan nedostatak sveobuhvatnih, kvalitetnih i jednako dostupnih usluga rane intervencije za djecu s TUR. Stoga je potrebno pojačati i ubrzati aktivitet Vlade RH u odnosu na uspostavljanje Povjerenstva za ranu intervenciju u Hrvatskoj, s ciljem kreiranja nove politike za ranu intervenciju u djetinjstvu. Za povećanje kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja djece s TUR potrebno je zakonski regulirati model podrške u vidu pomagača u vrtiću te osigurati sredstva za njegovu primjenu. Također je potrebno više sredstava ulagati u nabavku didaktičkih sredstava i asistivne tehnologije koja će djeci s TUR omogućiti veću razinu sudjelovanja u vrtićkom životu.

U sustavu osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika. U razvijanju modela podrške za učenike s TUR u vidu pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika, potreban je holistički pristup u planiranju, procjeni i provedbi predviđenih mjera za poboljšanje ovoga modela podrške. U suprotnom, nedostatan planirane promjene predstavljaju rizik od urušavanja kvalitete postojećeg modela podrške, što nije u interesu učenika s TUR. U provedbi odgojno-obrazovne inkluzije potrebno je zajedničko i koordinirano djelovanje dionika iz različitih sustava jer se djeci s TUR ne mogu pružiti kvalitetne odgojno-obrazovne usluge ako se one provode fragmentirano po sustavima.

Prijedlozi za poboljšanja:

- Kreirati javnu politiku za ranu intervenciju u djetinjstvu s ciljem stvaranja jedinstvenog i sveobuhvatnog sustava rane intervencije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.
- Donijeti zakonodavni akt koji uređuje podršku pomagača u vrtiću za djecu s TUR.
- Osigurati veću dostupnost asistivne tehnologije za djecu s TUR, posebice za djecu vrtićke dobi.
- Osigurati odgojno-obrazovnim radnicima dodatnu edukaciju u pogledu razumijevanja različitih teškoća u razvoju/invaliditeta, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR.
- Osigurati sredstva za sustav podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika i pomagača u vrtiću te razvijati mehanizme supervizije i evaluacije njihovog rada.
- Poticati međuresornu suradnju i koordinirano djelovanje različitih sustava u osiguravanju odgojno-obrazovne usluge za djecu s TUR.

2.3.6 ŠTRAJK U ŠKOLAMA

Jesen 2019. obilježio je štrajk zaposlenih u osnovnim i srednjim školama, što se odrazilo i na povećani broj prijava povreda djece u području obrazovnih prava. Štrajk je trajao od 10. listopada do 2. prosinca 2019. Stigle su 72 pisane prijave i više desetaka telefonskih poziva djece, roditelja, ali i nastavnika o povredi prava djeteta na obrazovanje zbog štrajka.

Prijave su se odnosile: na način organizacije štrajka i uvođenje cirkularnog štrajka prema kojem se nije znalo unaprijed u kojoj županiji i kada će se štrajkati, a u drugoj fazi štrajka na ultimativnost trajanja štrajka do ispunjenja zahtjeva; na problem organizacije slobodnog vremena djeteta koje ne ide u školu te čuvanja i sigurnosti djeteta; na organizaciju nadoknada subotom i produljenje nastavne godine; na način ocjenjivanja i pravo na obavještenost najmanje 30 dana prije pisane provjere znanja učenika; na ostvarivanje prava na prijevoz; na gubitak radnog ritma zbog prekidanja nastave; na moguće pomicanje rokova državne mature i rokova upisa u srednju školu uz propitivanje hoće li se djeca zbog svega uspjeti pravovremeno pripremiti za ispite, kako i kada će nastava ponovno početi i sl. Bilo je i upita o ostvarivanju susreta i druženja s djetetom, ako zbog nadoknade bude trebalo biti u školi umjesto s drugim roditeljem.

Pojedinačne prijave su bile podloga za postupanje i upućivanje preporuka ministrici obrazovanja, čelnicima obrazovnih sindikata i Vladi RH. Ovo nije bio prvi štrajk u odgojno-obrazovnim ustanovama, ali se već i prije početka nove školske godine dalo naslutiti da će biti drugačiji. Pravobraniteljica za djecu je, stoga, na početku školske godine, kad se najavljivalo da će učitelji zahtijevati veće plaće, u svojoj poruci pozvala učitelje i nastavnike da u njihovoj legitimnoj borbi, ako dođe do prekida socijalnog mira, prednost daju najboljem interesu djece. Nakon odluke zaposlenih u odgoju i obrazovanju o početku štrajka 10. listopada, pravobraniteljica je jasno iznijela svoje mišljenje u preporukama koje je uputila svim uključenim stranama, o tome kako štrajk ne smije nanijeti štetu djeci i da se u razrješavanju ove situacije mora dati prednost najboljem interesu djece. Preporuke je poslala ministrici znanosti i obrazovanja i Vladi RH te obrazovnim sindikatima - prvo 10. listopada, zatim 5. studenoga, a 18. studenoga i putem javnog priopćenja.⁶¹

Pravobraniteljica je istaknula kako dugotrajni štrajk učitelja i nemogućnost da se uspostavi dijalog i prevlada sukob među socijalnim partnerima neminovno stvara probleme učenicima, roditeljima i svima uključenima u odgojno-obrazovni sustav. Više puta je pozvala sve uključene strane na ulaganje dodatnih napora za okončanje štrajka te ih je podsjetila da su svi dužni prioritetno zaštititi djecu od negativnih

⁶¹ dijete.hr/poruka-pravobraniteljice-neka-pocetak-skole-za-djecu-bude-veseo-i-ugodan-dozivljaj/; dijete.hr/pravobraniteljica-poziva-na-zastitu-interesa-djecetijekom-strajka-u-skolama/; dijete.hr/pravobraniteljica-ponovno-poziva-na-zastitu-najboljeg-interesa-ucenika/ i dijete.hr/priopcenje-u-vezi-sa-strajkom-u-skolama-najbolji-interes-djeteta-mora-imati-prednost/

posljedica. Naglasila je kako štrajk u RH nije zakonski ograničen i nije zabranjeno štrajkati, ali da je upravo zato važno da se strane uključene u štrajk ponašaju odgovorno kako ne bi ispaštali nedužni.

Ponovila je kako u sustavu odgoja i obrazovanja niz nerazriješenih problema otežava učenicima da na najbolji mogući način ostvare svoja prava na kvalitetno obrazovanje te kako država mora osigurati sredstva za kvalitetno školovanje sve djece - a to uključuje i pravično nagrađivanje učitelja. Naglasila je kako učitelji trebaju biti svjesni svoje odgovornosti za ostvarivanje prava djece na obrazovanje. Štrajk učitelja koji se odvija kroz obustavu nastave ne smije trajati dugo niti stvarati posljedice za djecu. Po okončanju štrajka, škole su dužne osigurati svu potrebnu podršku djeci, a u slučaju potrebe škola i roditelji imaju pravo zatražiti pomoć i uključivanje AZOO-a kako bi se nadoknada nastave odvijala prema pravilima pedagoške struke, a nastavna godina uspješno realizirala te učenici postigli očekivane ishode učenja.

Prijave, pozivi i komentari primljeni od roditelja, građana, djece i udruga otvorili su niz pitanja koja se odnose na: pravovremenu informiranost djece o obustavi rada u školama - o tome kada, na koji način i koliko dugo će trajati obustava rada; nadoknadu izgubljenih sati; pravo djece na slobodno vrijeme; odgovornost ako zbog nedovoljnog fonda sati i duljine obustave rada djeca ne dobiju pravo prelaska u viši razred; organizaciju i provedbu priprema za državnu maturu i upisa na fakultet; potrebu promjene propisa iz područja obrazovanja u odnosu na školski kalendar i broj minimalnih nastavnih dana odnosno tjedana itd. I na kraju, pitanje je treba li mijenjati propise u odnosu na obustavu rada u javnim službama.

Na sva ova pitanja potrebno je odgovoriti kako bi se u budućnosti, u ovakvim situacijama, dala prednost zaštiti najboljeg interesa djece.

2.4

Zdravstvena prava

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 137 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na 141 dijete i 18 grupa djece te u općim inicijativama. Obišli smo tri zdravstvene ustanove i uputili pet preporuka usmjerenih cjelovitom sustavu zaštite prava i interesa djece.⁶² Predložili smo izmjene *Kaznenog zakona* na način da se uz grubo zanemarivanje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta inkriminira i **grubo zanemarivanje brige o zdravlju djeteta**.⁶³

Aktivno sudjelujemo u radu Povjerenstva za unapređenje sveobuhvatne zaštite zdravlja djece koje je osnovala Vlada RH. Aktivno smo sudjelovali u savjetodavnoj skupini projekta Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) „Živjeti zdravo” te u predstavljanju programa i edukativnih materijala „PoMoZiDa” usmjerenih podizanju razine zdravstvene pismenosti učitelja, nastavnika i stručnih suradnika u školama o mentalnom zdravlju djece i mladih, a riječ je o programu koji ima veliki preventivni potencijal. Sudjelovali smo u zajedničkoj tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora „Cijepljenjem do najvišeg standarda zdravstvene zaštite djece”. Sudjelovali smo na tematskoj sjednici u Hrvatskom saboru u vezi s kvalitetom života djece s poremećajima iz autističnog spektra u Hrvatskoj.

Najveći broj prijava u ovom području, ukupno 80, dobili smo od institucija. Uglavnom su to obavijesti sanitarne inspekcije MZ-a, tj. Državnog inspektorata, o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete te upiti ili pritužbe drugih institucija koji se odnose na zaštitu zdravstvenih prava djece. Roditelji su nam se obratili u 35 slučajeva, a ostali u 22 slučaja.

Prijave i obavijesti odnosile su se na nezadovoljstvo roditelja načinom komunikacije i odnosom

⁶² O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

⁶³ O tome više u poglavlju Normativna aktivnost.

zdravstvenih radnika prema njima i djeci, na zaštitu mentalnog zdravlja djece i zaštitu zdravlja djece s TUR, zaštitu prava djece koja boluju od kroničnih bolesti te djece stranaca s privremenim boravkom u Hrvatskoj. Upoznati smo s problemima otežane dostupnosti zdravstvenih usluga djeci - zbog nepostojanja određenih stručnjaka u mjestu stanovanja djeteta, udaljenosti zdravstvene ustanove od mjesta stanovanja i dugog čekanja na ostvarivanje određene zdravstvene usluge zbog čega su roditelji primorani koristiti usluge privatnika. Roditelji nam se obraćaju i s upitima o ostvarivanju prava na bolovanje za njegu djeteta te naknada i prava u slučaju djece s TUR. Javljaju se i roditelji koji se osjećaju zaknuti rješenjima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) u vezi s ostvarivanjem prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Postupali smo i u slučajevima u kojima je liječenje djeteta, nažalost, imalo smrtni ishod.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, teško je detaljnije obuhvatiti sadržaje svih prijava i naših aktivnosti pa ćemo u ovom poglavlju staviti naglasak samo na nekoliko tema i dati naše viđenje mogućnosti unapređivanja zaštite prava djeteta u ovom području.

Roditeljsko odbijanje obveznog cijepljenja djeteta - Svake godine primamo obavijesti sanitarne inspekcije Ministarstva zdravstva (MZ), odnosno Državnog inspektorata (DI), o djeci kojoj su njihovi roditelji bez opravdanog razloga uskratili ili odgodili cijepljenje. Cijepljenje djece jedna je od najučinkovitijih preventivnih mjera u očuvanju zdravlja djeteta, a svako neopravdano uskraćivanje cijepljenja predstavlja kršenje djetetovog prava na najvišu moguću razinu zdravlja.

Upravo radi zaštite prava djece na zdravlje važno je uložiti dodatne napore u stručno utemeljeno informiranje i educiranje roditelja o prednostima cijepljenja i rizicima kojima se izlažu djeca koja nisu cijepljena. Iznimno je važno postići i zadržati visoku razinu procijepljenosti djece jer to znači bolju zaštitu od zaraznih bolesti za koje smo mislili da su već davno iskorijenjene. Roditelji koji odbijaju cijepiti dijete, zbog čega ga ne mogu upisati u dječji vrtić i program predškole, protive se dosljednom postupanju vrtića prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*⁶⁴ i svoje protivljenje izražavaju kroz pritužbe kojima nam se obraćaju.

Prema tom *Programu*, upis djeteta u dječji vrtić uvjetuje se urednim cijepljenjem protiv bolesti iz programa obveznih cijepljenja, s iznimkom djece koja imaju kontraindikacije na pojedina cjepiva. Prilikom upisa, dječji vrtići moraju provjeriti dokumentaciju o cijepljenju djeteta te uputiti roditelja/skrbnika na obvezu cijepljenja djeteta ako ono nije obavljeno. To je mjera kojom se potiče roditelje da ispune svoju odgovornost prema djetetu. Smatramo da dosljedno postupanje prema navedenom *Programu*, donesenom na temelju *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*⁶⁵, pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo. Ujedno, prema *Zakonu o suzbijanju diskriminacije*⁶⁶ spomenuto uvjetovanje ne predstavlja diskriminaciju necijepljene djece.

Na poticaj Hrvatske udruge roditelja aktivista (HURA) obratili smo se MZ-u u pogledu nadzora nad prijavljivanjem nuspojava cijepljenja. Naš upit je prosljeđen Agenciji za lijekove i medicinske proizvode (HALMED) koja je nadležna za provođenje nadzora nad provedbom odredbi *Zakona o lijekovima*.⁶⁷ Iz odgovora HALMED-a proizlazi kako se njihove aktivnosti provode prema europskim standardima. Pozivaju zdravstvene radnike i roditelje da prijavljuju sumnju na nuspojave cjepiva i lijekova kako bi mogli znanstveno ocijeniti prijavljene sumnje i na temelju toga raditi na minimiziranju i sprečavanju rizika, a po potrebi poduzimati i druge mjere kojima se osigurava što sigurnija primjena lijeka.⁶⁸

⁶⁴ NN 105/02, 55/06 i 121/07

⁶⁵ NN 10/97, 107/07 i 94/13, 98/19.

⁶⁶ NN 85/08, 112/12.

⁶⁷ NN 76/13, 90/14 i 100/18.

⁶⁸ Upute za prijavu nuspojava lijeka, uključujući cjepiva nalaze se na sljedećoj poveznici: <http://www.halmed.hr/Farmakovigilancija/Kako-prijaviti-nuspojavu/Postupak/>

U zalaganju za cijepljenje djevojčica i dječaka radi zaštite od bolesti koje uzrokuje HPV i prevencije raka vrata maternice, pružili smo aktivnu podršku Udruzi žena oboljelih od raka - SVE za NJU u video kampanji „Druga prilika” gdje se roditelje upozorava na važnost cijepljenja protiv HPV virusa. Ovo je nastavak podrške Ureda projektu „O HPV-u bez predrasuda”. Video je od prosinca 2019. pregledan 85.000 puta. Nakon djece u osnovnoj školi HZJZ je sada omogućio besplatno cijepljenje protiv HPV-a i srednjoškolcima.

Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata - Stanje u zaštiti djece s teškoćama mentalnog zdravlja i pružanje podrške djeci u tom pogledu nije zadovoljavajuće. Postoji dugogodišnji problem nedostupnosti stručnjaka mentalnog zdravlja djeci i njihovim roditeljima. Djeci je ograničen pristup odgovarajućim službama i stručnjacima za mentalno zdravlje budući da se ono uvjetuje pristankom roditelja. Događa se da mladi ljudi u dobi iznad 15 godina kada, prema nacionalnom zakonodavstvu mogu dati pristanak na spolni odnos s punoljetnom odraslom osobom, istodobno ne mogu bez roditeljskog pristanka dobiti savjetodavnu podršku i pomoć stručnjaka o pitanjima koja bi morala ostati u zoni njihove privatnosti i o kojima roditelj ne mora nužno imati informaciju (npr. pitanja vezana za njihovu spolnost, emocionalne veze, dileme vezane za odnos s roditeljima koji u toj dobi može biti složen i sl.). Takva praksa je u suprotnosti sa stavom UN-ovog Odbora za prava djeteta⁶⁹ da se *pravo na savjetovanje razlikuje od prava na davanje liječničkog pristanka i ne smije biti ograničeno bilo kakvom dobnom granicom*.

Postojeće preventivne programe u području zaštite mentalnog zdravlja koji se nude djeci i njihovim roditeljima trebalo bi sustavno vrednovati i pratiti njihove ishode na razini korisnika usluge.

Podsjećamo na ciljeve i mjere u *Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020.* u poglavlju posvećenom mentalnom zdravlju djece. Oni upućuju na potrebu ranog uočavanja i učinkovitog zbrinjavanja poremećaja mentalnog zdravlja djece; sprečavanja i suzbijanja stigme djece s problemima mentalnog zdravlja; pružanja potpore obiteljima djece s poremećajima mentalnog zdravlja; potrebu unapređivanja brige za mentalno zdravlje traumatizirane djece i djece koja su pokušala samoubojstvo, uz osiguranje odgovarajućih uvjeta za njihov oporavak.

Smatramo da je ostvarenje ovih ciljeva nužno u brizi o mentalnom zdravlju djece. Očekujemo da se na razini cijele države uspostave lako dostupne službe za zaštitu mentalnog zdravlja u zajednici koje su kvalitetne, multidisciplinarne te koje imaju dovoljno resursa za osiguravanje dobre procjene i odgovarajućeg liječenja, podrške i pomoći djeci koja imaju probleme mentalnog zdravlja.⁷⁰

I dalje je prisutan problem prostornih i kadrovskih kapaciteta **bolničkog liječenja djece s problemima mentalnog zdravlja** kod kojih postoji potreba za tom vrstom zdravstvene usluge. KBC Split zbog nedostatka dječjih i adolescentnih psihijatara nema mogućnost stacionarnog liječenja djece. Na temelju izvješća koje dobivamo od MZ-a izgledno je da će problem neodgovarajućih prostornih uvjeta u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu - „Kukuljevićeva” biti sustavno riješen tek kada bude izgrađena nova središnja nacionalna dječja bolnica u Zagrebu.

Posebno neriješeno pitanje, na što upozoravamo godinama, je **podrška i stručna pomoć djeci s problemima u ponašanju**⁷¹ i **problemima mentalnog zdravlja** koja, zbog nepostojanja odgovarajućeg rješenja za stanje u kojem se nalaze, predugo ostaju hospitalizirana ili doživljavaju učestale hospitalizacije. Kod ove djece, nakon prestanka indikacija za bolničko liječenje postoji problem odgovarajućeg „prihvata” u ustanovi socijalne skrbi koja bi djetetu trebala osigurati potrebnu psihosocijalnu pomoć i podršku.

⁶⁹ Konvencija o pravima djeteta, Opći komentar br. 12 (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša (točka 101), UN, Odbor za prava djeteta, Pedeset i prva sjednica, Ženeva, 25. svibnja -12. lipnja 2009., CRC/C/GC/12, 20. srpnja 2009., u: *Dijete i društvo. Časopis za promicanje prava djeteta, Godina 12, Broj 1/2, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2010.*

⁷⁰ *Europska mreža pravobranitelja za djecu (European Network of Ombudpersons for Children - ENOC), Stajalište o mentalnom zdravlju djece u Europi doneseno na 22. Općoj skupštini ENOC-a, 21. rujna 2018. u Parizu, <https://dijete.hr/dokumenti/medunarodni-dokumenti/enoc-europska-mreza-pravobranitelja-za-djecu/>*

⁷¹ Više o djeci s PUP u poglavlju *Prava i interesi djece s problemima u ponašanju*.

Naime, u određenom broju slučajeva riječ je o djeci koja su izdvojena iz obitelji i nalaze se na smještaju u domovima za odgoj, domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u udomiteljskim obiteljima koje nemaju kapaciteta nastaviti brinuti se o njima. Iz istih razloga u nekim slučajevima postoji problem njihova povratka u biološku obitelj. Nedopustivo je da djeca s problemima mentalnog zdravlja, koja su osobito ranjiva i u potrebi za pomoći i podrškom, tako dugo čekaju na osiguranje primjerenih uvjeta za liječenje i stručnu pomoć.

Uočili smo i problem u odnosu na stacionarno liječenje djece (maloljetnika) koja su lišena slobode i izvršavaju mjeru istražnog zatvora ili odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod. Ona se u slučaju potrebe za stacionarnim liječenjem upućuju najčešće u Zatvorsku bolnicu za osobe lišene slobode, gdje borave zajedno s odraslim bolesnicima koji su lišeni slobode. Ovo se pokazalo posebno rizičnim u slučaju stacionarnog liječenja na odjelu psihijatrije.⁷²

Na poticaj liječnika-psihijatra (koji liječi odrasle osobe) bavili smo se pitanjem organizacije privremenog bolničkog liječenja djece s psihičkim smetnjama u bolnicama koje se **ne nalaze na Listi** psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba do trenutka kada je moguće realizirati njihovo liječenje u zdravstvenim ustanovama s Liste.⁷³

MUP za 2019. navodi podatak o 36 **pokušaja samoubojstva** i 6 **izvršenih samoubojstava** djece. Iako je u odnosu na 2018. godinu zabilježena tendencija pada, budući da je život svakog pojedinog djeteta predragocjen, ne možemo biti zadovoljni cjelokupnim sustavom prevencije samoubojstava, liječenja i tretmana, praćenja te sveobuhvatne zaštite djece koja su u riziku za samoubojstvo ili su ga pokušala. Potrebno je organizirati mrežu institucija u kojima bi, prema načelu jednake teritorijalne dostupnosti, djeci i njihovim obiteljima bila osigurana psihosocijalna pomoć stručnjaka mentalnog zdravlja. Neizostavni dio te mreže su savjetovališta, mjesta za hitnu psihološku intervenciju te 24-satno dostupne telefonske linije za krizna stanja, a treba imati u vidu i drukčije načine komunikacije putem mobilnih uređaja koje djeca najčešće koriste.

Pušenje i konzumacija alkohola, kockanje i klađenje te štetan utjecaj igara na sreću - Informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom te prijave roditelja i građana upućuju na zabrinjavajuću učestalost **pijenja alkohola i pušenja cigareta među djecom** i njihovu dostupnost djeci unatoč zakonskim zabranama, što govori o neodgovornosti i nemaru odraslih u odnosu na djecu. Stoga smo se obratili glavnom državnom inspektoratu s molbom da od početka upravljanja Državnim inspektoratom i njegovom organizacijom bude usmjeren zaštititi djece. Preporučili smo da na mrežnim stranicama DI-a objavi jasne informacije o načinu i kontaktima za podnošenje pritužbi zbog izloženosti djece alkoholu i duhanskim proizvodima.⁷⁴

Konzumacija alkohola i napitaka koji sadrže alkohol u društvu je rasprostranjena, potiče se na različite načine, uključujući i oglašavanje te se na nju gleda blagonaklono. Odrasli moraju osvijestiti svoj dio odgovornosti za takvo stanje.

Djeca, unatoč zabranama, sudjeluju u igrama na sreću, posebice u **igramama kockanja i klađenja**. Iznimno je važno osvijestiti da je riječ o aktivnostima koje nose rizik od razvoja ovisnosti i predstavljaju društveni problem koji zahtijeva punu pažnju roditelja, odgojno-obrazovnih i zdravstvenih institucija, kao i društva u cjelini. Stoga očekujemo da i propisi koji reguliraju ovo područje budu učinkoviti i fokusirani na najbolji interes djece. Smatramo da učinkovita zaštita djece od štetnog utjecaja igara na sreću, posebice kockanja i klađenja, treba polaziti prvenstveno od propisivanja restriktivnijih uvjeta za otvaranje prostora u kojima se priređuju igre na sreću, što podrazumijeva ukidanje bilo kakvih iznimaka i ustupaka u korist priređivačima.

⁷² Više o tome u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

⁷³ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu/Zdravlje*.

⁷⁴ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Zato smo u listopadu 2018. Ministarstvu financija uputili inicijativu za izmjenom i dopunom *Zakona o igrama na sreću* vezano uz područje oglašavanja igara na sreću te za izmjenom *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*, vezano uz udaljenost casina, automat klubova i kladionica od odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca. Nacrt prijedloga pravilnika o izmjenama i dopunama tog dokumenta upućen je početkom 2020. godine u proceduru javnog savjetovanja u koje smo se aktivno uključili sa svojim prijedlozima.

Liječenje djece oboljele od malignih i drugih teških bolesti - Godinama se zalažemo za humanizaciju uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od **malignih bolesti**, osiguranje dovoljnog broja stručnjaka, psihosocijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji, kao i za odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju.

Od 2016., u preporukama na početku školske godine, MZO-u ukazujemo na potrebu većeg angažmana ministarstva u cilju osiguravanja nastave u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja se nalaze na bolničkom liječenju, prema čl. 16. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju.⁷⁵ S obzirom na informaciju da organizacija nastave za srednjoškolce tijekom njihovog bolničkog liječenja nije zaživjela, imajući u vidu brojne prednosti pohađanja nastave u bolnici, posebno za djecu koja se nalaze na dužem bolničkom liječenju, MZO-u smo preporučili neodgodivo organiziranje nastave u bolnici i za učenike srednjih škola⁷⁶. Budući da preporuka nije rezultirala očekivanim pozitivnim pomakom, postupanje u ovom području zaštite prava djeteta nastavljamo. U preporuci za školsku godinu 2018./2019. pozvali smo MZO i na pružanje podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu nakon hospitalizacije kako bi mu olakšali povratak u razrednu zajednicu.

Pratili smo stanje u pogledu osiguranja lijeka *Spinraza* za djecu koja boluju od spinalne mišićne atrofije (SPA). Izražavamo zadovoljstvo činjenicom da je lijek postao dostupan svoj djeci kod koje je indicirana njegova primjena bez obzira na to koriste li respirator ili ne.

Kontinuirano pratimo javne apele roditelja djece koja boluju od rijetkih bolesti čije liječenje se provodi vrlo skupim lijekovima koji nisu na listama HZZO-a. Smatramo da odluku o tome postoje li medicinske indikacije za liječenje određenim inovativnim lijekom trebaju donositi neovisna stručna povjerenstva u kojima se trebaju nalaziti vrhunski stručnjaci za liječenje određene bolesti. Cijena lijeka nikako ne smije biti prepreka liječenju djeteta kod kojeg je procijenjena potreba za takvim lijekom.

Djeca s dijabetesom - Proteklih godina, putem preporuka koje upućujemo nadležnim institucijama, sudjelujemo u procesu podizanja razine zaštite prava djece **s dijabetesom tip I**. O poteškoćama na koje djeca nailaze u svakodnevnom funkcioniranju i ostvarivanju prava dobivamo informacije od roditelja oboljele djece i udruga. U razumijevanju potreba djece i promišljanju načina na koji trebaju ostvariti svoja prava izuzetno nam je važna izvrsna suradnja sa Zavodom za endokrinologiju i dijabetes KBC-a Zagreb koji je Referentni centar za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes MZ-a. U preporuci koju smo uputili MZO-u na početku školske godine 2018/2019. istaknuli smo potrebu suradnje škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona.

Djeca predškolske dobi oboljela od dijabetesa i njihovi roditelji još uvijek se, nažalost, suočavaju s brojnim preprekama u pokušajima upisa djeteta u dječji vrtić. U pogledu boravka djece oboljele od dijabetesa u predškolskim ustanovama i školi te uvjetima koje odgojno-obrazovne ustanove moraju ispuniti kako bi im pružile siguran boravak, zatražili smo mišljenje Referentnog centra za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes MZ-a. Mišljenje je stručnjaka kako je boravak djeteta u vrtiću od iznimne koristi za njegov

⁷⁵ NN 24/15.

⁷⁶ Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

kognitivni i socijalni razvoj te bi djetetu trebao biti omogućen boravak u trajanju od najmanje četiri sata, neovisno o tome koristi li njegov roditelj dopust za njegu djeteta ili rad u skraćenom radnom vremenu.

Dijete s dijabetesom koje boravi u predškolskoj ustanovi i školi, kao i svako drugo dijete, zahtijeva nadzor odgajatelja. Budući da velika većina djece koristi uređaje za kontinuirano mjerenje glukoze u krvi (GUK), tijekom boravka u vrtiću ili školi najčešće nije potrebno dodatno kapilarno mjerenje glikemije koje uključuje ubod u prst. Ukoliko i jest potrebno, aparatič za mjerenje glukoze u krvi je namijenjen kućnoj upotrebi i njime može rukovati svatko pa bi mjerenje GUK-a trebao biti rutinski čin za svaku osobu koja se skrbi o djetetu s dijabetesom. Osoblje vrtića i škole trebalo bi biti educirano o načinu brige o djetetu tijekom boravka u odgojno-obrazovnoj ustanovi (o načinu mjerenja GUK-a iz kapilarne krvi i tumačenju nalaza te o poželjnim reakcijama ovisno o dobivenom nalazu). Informaciju o tome mogu im pružiti roditelji djece, nadležni liječnik, medicinsko osoblje vrtića ili nadležna patronažna služba, a u krajnjem slučaju i nadležni dijabetološki tim.

Iako su situacije teške hipoglikemije izuzetno rijetke, a prema saznanjima Referentnog centra teška hipoglikemija se nikada nije dogodila za vrijeme boravka djeteta u vrtiću, osoblje koje brine o djetetu mora biti educirano za primjenu glukagona jer to spada u postupak prve pomoći za nemedicinsko osoblje. Referentni centar, u suradnji s AZOO-om, već godinama organizira edukaciju nastavnika i odgajatelja te ostalog osoblja dječjeg vrtića i škole o dijabetesu pod nazivom „Dijabetes i škola” te su na raspolaganju i za individualnu edukaciju na zahtjev odgajatelja, odnosno roditelja oboljelog djeteta.

Krajem 2019. obaviješteni smo o potrebi proširenja indikacije broj 305 vezane za *Osnovnu listu pomagala HZZO-a*, na način da se svoj djeci (osobama do 18. godine života, a ne samo do navršene 8. godine kao sada) kod koje je to medicinski indicirano osigura **pravo na senzor kompatibilan s inzulinskom pumpom**. Prednost korištenja ovoga pomagala je u tome da automatski prekida isporuku inzulina pri čemu se preveniraju po život opasne hipoglikemije, kojima su sklona djeca kojoj je indicirana primjena toga pomagala. Početkom 2020. uputili smo preporuku HZZO-u da svoju odluku u pogledu reguliranja prava na korištenje senzora kompatibilnog s inzulinskom pumpom proširi na svu djecu kojoj je indicirana njegova upotreba (neovisno o njihovoj dobi) te da se na taj način postupanje HZZO-a uskladi s čl. 24. i čl. 3. st. 1. UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*.⁷⁷

Obratili smo se MDOMSP-u pogledu informacije o neujednačenom postupanju CZSS-a vezano za priznavanje prava na doplatu za pomoć i njegu djetetu oboljelom od dijabetesa čiji roditelj koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi pojačane njege djeteta s težim smetnjama u razvoju. MDOMSP je, s ciljem ujednačavanja, svim CZSS-ima dalo uputu o postupanju.

Ostala pitanja zaštite zdravlja djece - Unazad nekoliko godina obraćaju nam se roditelji koji su se opredijelili za **veganski ili vegetarijanski način prehrane** djece, a koji u dječjim vrtićima nailaze na poteškoće u pokušaju postizanja dogovora koji bi se temeljio na uvažavanju njihovog izbora načina prehrane. S ciljem zauzimanja stava o ovoj temi, koji bi u obzir uzimao zaštitu najboljeg interesa djeteta i njegova zdravlja, obratili smo se Hrvatskom društvu za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu Hrvatskog liječničkog zbora (HLZ) i zatražili da nam dostavi stručno mišljenje i stav o vegetarijanskoj i veganskoj prehrani djece i adolescenata u obitelji i ustanovama (dječjim vrtićima, školama, dječjim domovima i sl.) koji se temelji na najnovijim stručnim spoznajama. Mišljenje nam zasad još nije dostavljeno. O pritužbama roditelja obavijestili smo i MZO, koji je odgovorio da je radi pronalaženja najboljeg načina rješavanja toga problema uključio MZ i HZJZ. MZ nas je obavijestio da je Hrvatsko društvo za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu HLZ-a donijelo smjernice vezane za vegetarijansku i vegansku prehranu dječje dobi⁷⁸. MZ je o sadržaju smjernica upoznao i MZO s molbom da smjernice s preporukom za primjenu budu dostavljane svim vrtićima u RH.

⁷⁷ O rezultatima našeg postupanja i učincima preporuke izvijestit ćemo u *Izviješću o radu za 2020. godinu* budući da je postupanje u tijeku.

⁷⁸ Objavljeno u: *Liječnički vjesnik*, Vol. 140 No. 11-12, 2018.

Postoji problem nedostatnih smještajnih kapaciteta bolnica za **liječenje i/ili medicinsku rehabilitaciju djece s TUR** što posljedično dovodi do ograničenog pružanja zdravstvenih usluga za djecu s TUR. Stoga se ponekad događa da je djeci s TUR omogućena terapija u minimalnom, a ne u optimalnom opsegu, unutar zdravstvenog sustava, zbog čega roditelji samostalno preuzimaju odgovornost za nastavak terapije u privatnim ordinacijama, što dodatno financijski opterećuje obitelji djece s TUR.

U pogledu **zdravstvene zaštite djece-stranaca** ponovno ističemo da sva djeca na privremenom boravku u RH trebaju uživati jednaki standard zdravstvene zaštite. U državnom proračunu bi trebala biti osigurana sredstva za zdravstvenu zaštitu sve djece koja imaju reguliran privremeni boravak, neovisno o razlozima boravka.

Tijekom godina suočavamo se sa slučajevima u kojima **roditelji odbijaju dati suglasnost za indicirano liječenje ili odbijaju preventivne i dijagnostičke postupke**. Radi ujednačavanja prakse i potrebe osnaživanja nadležnih institucija u postupanju usmjerenom zaštiti djeteta, 2018. godine smo organizirali stručni sastanak⁷⁹ na kojem su sudjelovali predstavnici svih relevantnih institucija. Na sastanku je donesen zaključak o potrebi izrade protokola koji će jasno odrediti način postupanja i suradnje institucija, kako dijete čiji roditelji odbijaju medicinski indicirane intervencije ne bi gubilo dragocjeno vrijeme za liječenje i kako zbog nesigurnosti i dvojbi institucija ne bi došlo do pogoršanja zdravstvenog stanja djeteta.

U nastavku našeg postupanja, u ovome izvještajnom razdoblju, MZ-u, MDOMSP-u i Ministarstvu pravosuđa (MP) uputili smo preporuku o potrebi izrade protokola postupanja i suradnje nadležnih institucija iz područja zdravstva, socijalne skrbi i pravosuđa u slučajevima u kojima roditelji odbijaju preventivne i dijagnostičke postupke te liječenje djeteta koje liječnici smatraju nužno potrebnim.⁸⁰ S obzirom na opasnost koju odbijanje medicinskih postupaka može imati na zdravlje i život djeteta, predložili smo i izmjene *Kaznenog zakona* u čl. 177. *Povreda djetetovih prava*, na način da se uz grubo zanemarivanje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta inkriminira i **grubo zanemarivanje brige o zdravlju djeteta**. Roditelji su dužni i odgovorni skrbiti se o zdravlju djeteta te mu omogućiti korištenje mjera za očuvanje te unapređivanje zdravlja i ozdravljenje u slučaju bolesti. No, u slučajevima kada to ne čine i svojim postupcima ugrožavaju dijete, a savjeti i preporuke liječnika ne utječu na njihov stav, mišljenja smo kako mogućnost kaznenog progona može biti učinkovit put da se osigura pravo djeteta na zdravstvenu uslugu koja mu je potrebna i time ostvarivanje prava djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja.⁸¹

I dalje postoji problem u pogledu dostupnosti usluga **ortodonta** i visokih cijena privatnih pružatelja te usluge. Nastavili smo pratiti stanje i u pogledu nedostatka **usluge logopeda u KBC-u Rijeka** te smo uputili preporuku.⁸² Upoznati smo s problemima u organizaciji rada **posebnih dežurstava** u djelatnosti zdravstvene zaštite djece na području Zadarske županije. O tim problemima komunicirali smo s MZ-om i HZZO-om te ravnateljstvima ustanova. Oni u svojim izvješćima uglavnom potvrđuju postojanje problema i detaljno opisuju razloge za nastalu situaciju, kao i aktivnosti koje poduzimaju da bi se problemi riješili. Nerijetko je u osnovi problema nemogućnost pronalaženja pedijatar i stručnjaka određenog profila, zbog čega se angažiraju i osobe koje su u mirovini. Smatramo kako problemu osiguranja dovoljnog broja stručnog kadra treba pristupiti sustavno i rješavati ga odlučnije i brže jer procesi koje pratimo traju predugo i dovode u pitanje kvalitetu zdravstvene zaštite koja se pruža djeci.

Jedan dio pritužbi odnosi se na **nezadovoljstvo roditelja načinom na koji se liječnici i medicinske sestre odnose prema njima i djeci**. Ustrajemo u stavu i preporuci da rad na poboljšanju komunikacijskih vještina treba biti nezaobilazna tema u procesu obrazovanja i u cjeloživotnom učenju zdravstvenih radnika i drugih zaposlenika zdravstvenih ustanova.

⁷⁹ Sastanak je održan 26. listopada 2018., u Maloj kući dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu i na njemu su sudjelovali predstavnici zdravstvenih ustanova u kojima se liječe djeca (Klinike za dječje bolesti Zagreb, KBC-a Osijek, KBC-a Rijeka), CZSS-a Zagreb, Ministarstva zdravstva, MDOMSP-a, Ministarstva pravosuđa, Centra za posebno skrbištvo te Parničnog odjela Općinskog građanskog suda u Zagrebu.

⁸⁰ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁸¹ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

⁸² Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Potaknuti obraćanjem roditelja koji nas je obavijestio kako je prvi termin pregleda kod dječjeg oftalmologa u Zagrebu dijete dobilo za oko godinu dana, izvršili smo uvid u javno dostupne podatke HZZO-a o **prosječnom broju dana čekanja** na određene vrste pregleda u zdravstvenim ustanovama u RH. Budući da su nas podaci koje smo zatekli jako zabrinuli, obratili smo se MZ-u i zatražili provjeru i potvrdu tih podataka. Iz tablica koje su nam dostavljane, uz objašnjenje da je vođenje listi čekanja u nadležnosti HZZO-a, dok su za točnost podataka u listama čekanja odgovorne zdravstvene ustanove, potvrđene su naše sumnje i time dodatno pojačana zabrinutost. Primjerice, na dan 1. prosinca 2019. prosječni broj dana čekanja na prvi pregled kod dječjeg oftalmologa bio je 236 dana, pri čemu su djeca na pregled oftalmologa u Klinici za dječje bolesti Zagreb čekala u prosjeku 289,7 dana, a u KBC-u Zagreb 405,5 dana. Prosječan broj dana čekanja na kontrolni pregled dječjeg oftalmologa bio je 216,3 dana. U Klinici za dječje bolesti Zagreb prosjek dana čekanja na taj kontrolni pregled je 252,3 dana, a u KBC-u Zagreb 209,1 dan. Ovi i ostali podaci iskazani u listama čekanja svakako upućuju na nezadovoljavajuće stanje u pogledu pravodobnosti i dostupnosti zdravstvene skrbi o djeci i neizvršavanje obveza iz *Konvencije o pravima djeteta*.

U pogledu **prava na smještaj roditelja uz dijete na bolničkom liječenju**, UN-ov Odbor za prava djeteta je 2014. godine⁸³ istaknuo zabrinutost što su, usprkos zakonodavnim poboljšanjima koja roditeljima dopuštaju da ostanu u bolnici sa svojom djecom, prostori za smještaj ograničeni te je preporučio da država ojača svoje napore kako bi u praksi osigurala da u slučaju hospitalizacije djeca nisu odvojena od svojih roditelja te da se s njima postupa u skladu s pravima sadržanima u *Konvenciji o pravima djeteta*. Stoga smo na adrese deset zdravstvenih ustanova uputili preporuku o potrebi poduzimanja potrebnih mjera s ciljem ostvarivanja pretpostavki za smještaj roditelja uz dijete u što većoj mjeri, koji će biti organiziran tako da zadovoljava potrebe djece-pacijenata. Iz odgovora koje smo dobili proizlazi kako bolnice uviđaju važnost i prednosti koje može imati prisutnost roditelja uz dijete tijekom bolničkoga liječenja te omogućuju različite modalitete boravka i smještaja roditelja uz dijete - bez naplate ili s mogućnošću više opcija smještaja uz dijete, uz naplatu čija visina varira ovisno o razini privatnosti i udobnosti koju osigurava. Iz nekih bolnica dobili smo i podatak da svi kapaciteti tijekom godine u svim bolnicama nisu u potpunosti popunjeni.

Pratimo stanje u vezi s najavljenom izgradnjom **središnje nacionalne dječje bolnice**, u kojoj očekujemo podizanje standarda uvjeta liječenja djece te organizaciju rada i prostora koji bi osigurao visoku razinu humanizacije bolničkog liječenja djece. Osim što bi u novoj bolnici, kako iz najava MZ-a proizlazi, bilo značajno unaprijeđeno liječenje djece s problemima mentalnoga zdravlja, postoje i obećanja kako će na lokaciji nove dječje bolnice biti odgovarajuće i prema najvišim europskim standardima riješeno pitanje organizacije pedijatrijske palijativne skrbi. Podržavamo nastojanja usmjerena izgradnji nove nacionalne bolnice i očekujemo njezino skoro stavljanje u funkciju, ali moramo imati u vidu i da djeci koja trebaju liječenje moramo osigurati pravo na najviši standard zdravstvene skrbi već danas.

Informacije i događanja oko Dječje bolnice Srebrnjak u Zagrebu zabrinjavaju u pogledu pružanja zdravstvene skrbi djeci i u pogledu unapređivanja uvjeta za njihovo liječenje pa stoga pratimo situaciju vezanu za tu bolnicu.

U povodu niza slučajeva teškoga stradanja djece tijekom 2019., intenzivno praćenih u medijima, uočili smo da su pojedine medicinske ustanove vrlo detaljno izvještavale javnost o stanju i ozljedama djece, što je protivno propisima i medijskoj etici. Potaknuti time, uputili smo Ministarstvu zdravstva **preporuku o izradi Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece-pacijenata**, koje bi bile namijenjene zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova.

Zaključno možemo reći da u području zaštite zdravlja djece postoje problemi koji se ponavljaju iz godine u godinu, a odnose se na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva i njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika te teškoće u vezi sa zaštitom zdravstvenih

⁸³ U Zaključnim primjedbama o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske, koje je Odbor usvojio na svom šezdeset i sedmom zasjedanju (1.-19. rujna 2014.)

prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Djeca zabrinjavajuće dugo čekaju na prvi specijalistički i kontrolni pregled. Uočavamo i niz problema u pogledu dostupnosti alkohola i duhanskih proizvoda djeci, kao i problem izloženosti djece štetnom utjecaju igara na sreću, posebice kockanja i klađenja. Korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja i dalje nije normativno uređeno, a djeca koja imaju potrebu za palijativnom skrbi ne dobivaju potrebnu razinu podrške. Iznimno je važan angažman svih nadležnih institucija iz sustava odgoja i obrazovanja u edukaciji djelatnika toga sustava o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja, kao i primjerenim reakcijama u odnosu na djecu koja imaju određene zdravstvene teškoće.

Prijedlozi za poboljšanja

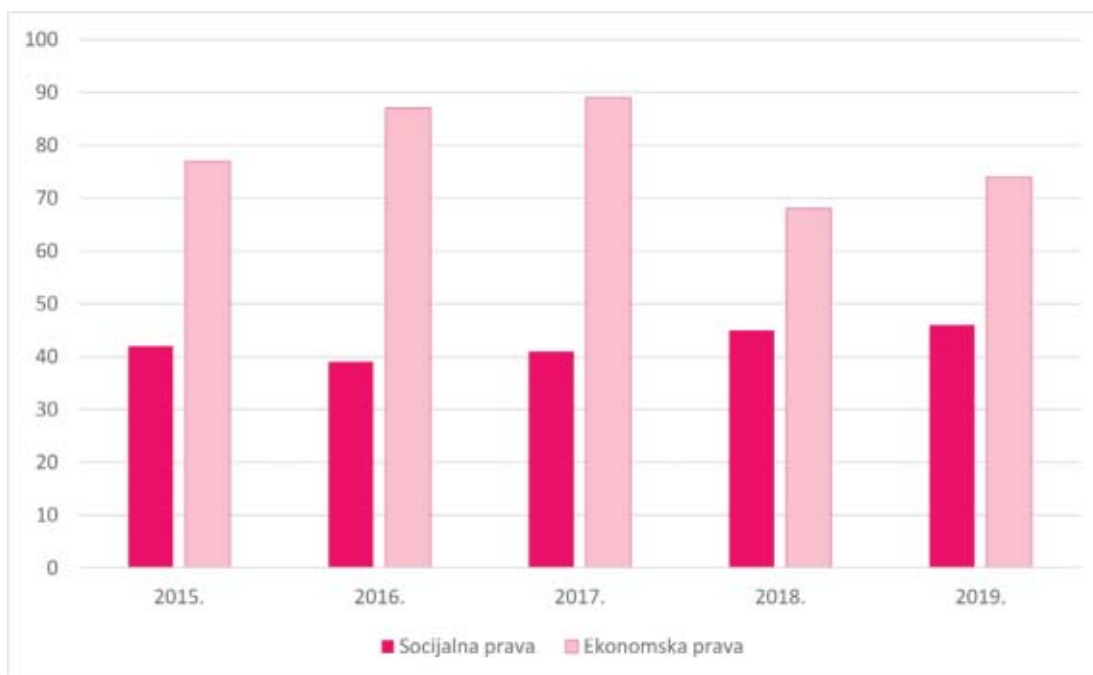
- HZJZ, županijski zavodi za javno zdravstvo, pedijatri i obiteljski liječnici trebaju kontinuirano informirati roditelje o cijepljenju i pridonijeti podizanju javne svijesti o koristima cijepljenja.
- Osigurati uvjete za odgovarajuću stručnu pomoć i podršku djeci s problemima mentalnog zdravlja.
- Uložiti dodatne napore radi organizacije pedijatrijske palijativne skrbi prema najvišim europskim standardima.
- Uložiti dodatne napore radi osiguranja sustavnog financiranja skupih lijekova koji moraju biti dostupni svakom djetetu kojem je njihova primjena medicinski indicirana.
- Normativno urediti nekonvencionalne metode liječenja radi mogućnosti nadzora kvalitete usluga i kontrole rada pružatelja tih usluga koje se pružaju djeci.
- Osigurati sredstva u državnom proračunu za zdravstvenu zaštitu djece stranaca koja imaju reguliran privremeni boravak u RH.
- Donijeti protokol o postupanju i suradnji institucija nadležnih za zaštitu i liječenje djeteta čiji roditelji odbijaju medicinski indicirane intervencije.
- Svi akteri uključeni u proces odgoja i obrazovanja djeteta trebaju sustavno i aktivno sudjelovati u podizanju razine zaštite djece oboljele od dijabetesa tip I u odgojno-obrazovnome sustavu.
- MZO treba aktivno raditi na osiguranju nastave u bolnici, kako za osnovnoškolce, tako i za srednjoškolce.
- Nužno je sustavno, odlučnije i brže rješavati problem nedovoljnog broja stručnih radnika u zdravstvenom sustavu.

2.5 Socijalna i ekonomska prava

U 2019. godini primili smo 46 prijava koje se odnose na zaštitu socijalnih prava te 74 prijave koje se odnose na ekonomska prava djece. Prijave se odnose na 186 djece te na 14 grupa djece. Zabilježili smo i 37 usmenih obraćanja u vezi sa socijalnim i 55 u vezi s ekonomskim pravima djece.

Siromaštvo je složen i višedimenzionalan problem koji na različite načine pogađa djecu. Dječje siromaštvo obilježava ne samo nedostatak novčanih sredstava potrebnih za život, već često i nemogućnost ostvarivanja prava na odgovarajuću zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, sudjelovanje u kulturnim i sportskim aktivnostima te se za njega vezuje i pojam socijalne isključenosti. Sve to dovodi do nejednakosti među djecom i kršenja njihovih prava.

Prijave povreda socijalnih i ekonomskih prava od 2015. do 2019.

U sustavu socijalne skrbi, kao djeca koja žive u siromaštvu prepoznaju se ona u obiteljima korisnika zajamčene minimalne naknade, a rizik od siromaštva utvrđuje se indikatorima za izračun indeksa siromaštva. Zabrinjava to što sustav socijalne skrbi, osim novčanih pomoći, ne predviđa podršku prepoznatom djetetu (ili roditelju) koje živi u siromaštvu ili riziku od siromaštva, odnosno pravovremeno reagiranje socijalnih službi koje bi spriječilo ili rješavalo posljedice siromaštva.

Smatramo da je, radi zaštite najboljeg interesa djece, novčane naknade koje ostvaruju socijalno ugrožene obitelji potrebno uskladiti s troškovima života te pozdravljamo svako unapređivanje položaja djece i povećanje naknada obiteljima, primjerice *Zakonom o doplatku za djecu*⁸⁴ i *Zakonom o roditeljskim potporama*.⁸⁵

Stav je stručnjaka da je uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje vrlo važan za razvoj kognitivnih i drugih vještina djeteta kao i za njegov uspjeh u daljem školovanju te, posljedično, za prekidanje međugeneracijskog prenošenja siromaštva s odraslih na djecu. Ipak, često upravo djeca iz siromašnih obitelji ne ostvaruju pravo na predškolski odgoj i obrazovanje, bilo zbog života u siromašnijim regijama u kojima je obuhvat djece predškolskim odgojem manji, zbog cijene vrtića koju roditelji ne mogu plaćati ili zato što je uvjet za upis - zaposlenost roditelja.

Djeca u siromašnim obiteljima često ne mogu dobiti pomoć i podršku u učenju od roditelja ili drugih članova obitelji, što negativno utječe na njihov uspjeh u obrazovanju te im otežava stjecanje obrazovnih i stručnih kvalifikacija, a u vezi s tim i zapošljavanje, kao i šanse da će u odrasloj dobi živjeti od svog rada, ne oviseći o socijalnim naknadama. Stoga je iznimno važno djeci u siromaštvu i riziku od siromaštva osigurati podršku u obrazovanju, ali i odgovarajuću prehranu u školi, dostupnost stručnjaka zdravstvene struke, psihologa, pedagoga, edukacijskog rehabilitatora i logopeda te dostupnost slobodnih aktivnosti. Nužno je da država i lokalna zajednica djetetu koje živi u siromaštvu pruže jednake prilike za rast i razvoj kakve imaju ostala djeca kako bi se spriječila diskriminacija djece i negativne posljedice siromaštva.

⁸⁴ NN 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18

⁸⁵ NN 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14 i 59/17.

Međutim, *Zakonom o socijalnoj skrbi (ZSS)*⁸⁶ nije predviđena socijalna usluga kojoj bi cilj bio sprečavanje, prepoznavanje ili rješavanje problema djeteta uzrokovanih životom u siromaštvu, kao što je osnaživanje, podrška u obrazovanju, pomoć u učenju, unapređivanje vještina djece, prevencija napuštanja školovanja ili slično. Također, *Mreža socijalnih usluga*, kojom se određuje potreban broj i vrsta socijalnih usluga za područje Hrvatske, predviđa usluge za točno određene korisničke skupine (djeca i mlađe punoljetne osobe bez roditelja ili odgovarajuće roditeljske skrbi i trudnice prije poroda ili roditelja s djetetom do prve godine života, zatim djeca i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju, djeca s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom, starije osobe i teško bolesne odrasle osobe, osobe ovisne o alkoholu, drogama, kockanju ili drugim oblicima ovisnosti, žrtve nasilja u obitelji te beskućnici). Mrežom trenutno nisu predviđene socijalne usluge za siromašno dijete i dijete u riziku od siromaštva koje ne pripada jednoj od navedenih kategorija.

Podsjećamo da se u *Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine* ističe kako je važno - kroz sustav socijalne skrbi razvijati programe pomoći i podrške koji nisu isključivo orijentirani na dodjelu novčane potpore, već na individualno i socijalno osnaživanje kroz mrežu prostorno, vremenski i ekonomski dostupnih socijalnih usluga usmjerenih razvoju resursa za uključivanje i prosperitet djeteta i obitelji u zajednici.⁸⁷ Također se navodi da je potrebno sustavno osmisliti i podršku obrazovanju siromašne djece, s obzirom na to da imaju veći rizik od ranog napuštanja školovanja ili stjecanja nižeg stupnja stručne kvalifikacije, a to mogu biti programi usmjereni na unapređenje vještina učenja djece, popravljavanje školskog uspjeha, prevenciju napuštanja školovanja u situacijama kada su djeca neuspješna u školi te na mentorstvo ili vođenje kroz sustav visokog obrazovanja.⁸⁸

Ukazali smo na to MDOMSP-u te smo preporučili poduzimanje mjera potrebnih za postizanje potpunog obuhvata djece predškolskim odgojem - na način koji ne smanjuje kvalitetu predškolskog odgoja - kao i omogućavanje djeci nezaposlenih roditelja uključivanje u predškolski odgoj, kako zbog pozitivnih učinaka za dijete, tako i zbog omogućavanja roditelju da aktivno traži zaposlenje. Preporučili smo i razmatranje mogućnosti propisivanja socijalne usluge kojoj bi cilj bio sprečavanje, prepoznavanje ili rješavanje problema djeteta uzrokovanih životom u siromaštvu, kao što je osnaživanje djeteta, podrška u obrazovanju, pomoć u učenju, unapređivanje vještina djece, prevencija napuštanja školovanja i slično.

Kad bi takva socijalna usluga bila propisana, mogli bi je pružati subjekti predviđeni ZSS-om, primjerice, udruga, vjerska zajednica, druga pravna osoba, fizička osoba i drugi, i to u mreži ili izvan mreže socijalnih usluga te uz usklađivanje poslovanja sa standardima kvalitete socijalnih usluga. Takva bi socijalna usluga također služila i prevenciji pojave problema u ponašanju, izdvajanja iz obitelji ili napuštanja školovanja. Preporučili smo unošenje takve socijalne usluge u mrežu socijalnih usluga te predviđanje objavljivanja natječaja za dodjelu bespovratnih sredstava subjektima (udrugama, vjerskim zajednicama, drugoj pravnoj osobi, obrtniku, fizičkoj osobi ...) koji pružaju takvu uslugu u zajednici. Također smo preporučili osiguravanje besplatne školske prehrane učenicima iz socijalno ugroženih obitelji u osnovnim i srednjim školama. Kako bi CZSS-i mogli biti glavni nositelji socijalnih usluga u pomoći djeci u borbi protiv posljedica siromaštva i socijalne isključenosti te koordinatori svih socijalnih usluga u zajednici s tim ciljem, preporučili smo njihovo osnaživanje, ekipiranje njihovih timova, osiguravanje odgovarajućih uvjeta i edukacija i drugo.

2.5.1 SOCIJALNA PRAVA

U 46 pojedinačnih predmeta pratili smo zaštitu socijalnih prava: prava iz sustava socijalne skrbi općenito, jednokratna pomoć, zajamčena minimalna naknada, doplatak za pomoć i njegu, osobna invalidnina,

⁸⁶ NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17 i 98/19

⁸⁷ *Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, str. 66.

⁸⁸ Isto

dopust za njegu djeteta, skraćeno radno vrijeme, status roditelja njegovatelja, doplatak za djecu, obiteljska mirovina, roditeljske i roditeljske potpore te ostalo. Prijavama je bilo obuhvaćeno 73 djece i 2 grupe djece, a najviše pritužbi odnosilo se na doplatak za djecu (12). U najvećem broju su nam se obraćale majke (29) te očevi (9).

Prijave povreda socijalnih prava u 2018. i 2019. godini

POVREDE SOCIJALNIH PRAVA	Broj prijava 2018.	Broj prijava 2019.
Prava iz sustava socijalne skrbi općenito	3	3
Jednokratna pomoć	2	1
Zajamčena minimalna naknada	1	
Doplatak za pomoć i njegu	2	3
Osobna invalidnina		2
Dopust za njegu djeteta	1	
Skraćeno radno vrijeme	3	1
Status roditelja njegovatelja	2	4
Doplatak za djecu	11	12
Obiteljska mirovina	6	3
Rodiljne i roditeljske potpore	9	6
Ostalo	5	11
UKUPNO	45	46

Postupci rješavanja o socijalnim pravima traju dugo, a građani su nezadovoljni zbog nedostatnih uputa i informacija o pravima. O novčanim pomoćima ovisi zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba djece, a roditelji nas informiraju da mjesecima nemaju nikakve povratne informacije nadležnih tijela o svojem pravu, pri čemu se najviše takvih pritužbi odnosi na rješavanje o pravu na doplatak za djecu.

Posebno dugo traju postupci odlučivanja o pravu na **obiteljska davanja** na koja se primjenjuju uredbe EU. Prema Uredbi 883/2004 obiteljska davanja su sva novčana davanja i davanja u naravi namijenjena za pokrivanje obiteljskih troškova. U RH se obiteljskim davanjem smatra doplatak za djecu, dok u državama članicama EU postoji više vrsta obiteljskih davanja. Primjenom Uredbi EU-u o obiteljskim davanjima određuje se koja će, od moguće nadležnih država, isplaćivati obiteljsko davanje te koja je država primarno, a koja sekundarno nadležna.

Upoznati smo s primjerom u kojem roditelji nisu imali povratnu informaciju o pravu na doplatak za djecu dulje od godinu dana od dostavljanja zahtjeva HZMO-u s kojim nisu mogli uspostaviti kontakt telefonom ni poštom, a pritom im je HZMO slao poštu na pogrešnu adresu. Iz primljenog izvješća HZMO-a proizlazi da je, nakon više od 15 mjeseci od zaprimanja zahtjeva roditelja, kad su utvrđene sve činjenice i prikupljena potrebna dokumentacija, odlučeno da se na ostvarenje prava primjenjuje zakonodavstvo druge države članice EU kojoj je predmet proslijeđen na nadležno postupanje.

U više slučajeva obaviješteni smo da dugotrajnost postupanja HZMO-a utječe na postupke ostvarivanja prava pred inozemnim tijelima, pri čemu u jednom primjeru roditelj nije imao povratne informacije o postupanju HZMO-a niti nakon pet mjeseci trajanja postupka, a u drugom je HZMO dostavio tražene informacije njemačkom tijelu nadležnom za rješavanje o obiteljskim davanjima tek šest mjeseci nakon njihova traženja. Zbog više pritužbi na dugotrajnost postupanja zatražili smo od HZMO-a informacije o poteškoćama s kojima se suočavaju u radu, no za sada ih nismo primili, a problematiku nastavljamo pratiti.

Dužina trajanja postupka problem je i kod odlučivanja o pravima djece s oštećenjima zdravlja jer **medicinsko vještačenje zdravstvene teškoće** provodi neovisno tijelo vještačenja *Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom*, kod kojeg se slobodan termin čeka dulje vrijeme.

Kao i prethodnih godina, primali smo pritužbe na nemogućnost ostvarenja **prava na doplatak za djecu** te smo ponovili naše prijedloge za dopunu odredbi *Zakona o doplatku za djecu (ZDD)*. Prema važećim odredbama, korisnik (roditelj ili druga osoba određena zakonom) ne ostvaruje pravo ako ne ispunjava uvjet duljine vlastitog prebivališta. Budući da to novčano primanje služi kao potpora uzdržavanju i odgoju djeteta, predložili smo da se njegovo ostvarenje treba vezati uz aktualno prebivalište ili boravak djeteta.

Držimo potrebnim otklanjanje diskriminatorskih odredbi koje djecu dovode u nejednaki položaj po osnovama obrazovanja i dobi. Naime, djeca koja su prekinula školovanje te djeca koja su starija od 15 godina, a i dalje pohađaju osnovno obrazovanje iz nekog drugog razloga koji nije vezan uz njihov zdravstveni status, ne ostvaruju pravo na doplatak. Neovisno o tome što se više ne školuju ili su starija od 15 godina, djeca i dalje imaju svoje svakodnevne životne potrebe, a i roditelji su ih do punoljetnosti dužni uzdržavati.

Predložili smo i da se osigura zaštita djece koja imaju prebivalište u RH, a školu pohađaju u inozemstvu, u onim slučajevima kad je ta škola bliže njihovom prebivalištu. Tražili smo i povećanje doplatka za djecu i usklađenje s troškovima života, zatim, osiguravanje dodatka za svako daljnje rođeno dijete, a ne samo za treće i četvrto dijete. Nažalost, dolazi i do situacija u kojima korisnik ne troši doplatak za potrebe djece, posebno u slučajevima zanemarivanja potreba djeteta te roditeljskih sporova oko izvršavanja sadržaja roditeljske skrbi.

Budući da **obiteljska mirovina** u naravi predstavlja zamjenu za zakonsko uzdržavanje nakon smrti roditelja ponovo smo predložili da se *Zakonom o mirovinskom osiguranju*⁸⁹ ostvari bolja zaštita prava djece u sljedećim situacijama. Naime, kada više korisnika obiteljske mirovine stanuje na istoj adresi isplata se vrši samo na tekući račun jednog od njih. Smatramo da to dovodi do povrede prava i interesa djece u situaciji kad se toj osobi u ovršnom postupku plijeni postotak od cijele mirovine, uključujući i onaj dio mirovine koji stvarno pripada drugom korisniku (djetetu), kao i u situaciji kad ta osoba nije djetetov zakonski zastupnik, primjerice punoljetni brat ili sestra. Smatramo, stoga, potrebnim da se mirovina isplaćuje na poseban dječji račun.

Na to upućuju i slučajevi kad je pravomoćnom sudskom odlukom roditelju oduzeto pravo na stanovanje s djetetom, a svakodnevna skrb o djetetu povjerena drugoj osobi. Slučajevi iz prakse pokazuju da se tada obiteljska mirovina za dijete nastavlja isplaćivati roditelju kojem je izrečena ova mjera. Problem se javlja u situacijama kada je račun roditelja blokiran, kao i u situacijama kada roditelj, osim što zadrži mirovinu, ne doprinosi za uzdržavanje djeteta. Razlog zbog kojeg naš prijedlog do sada nije uvažen su okolnosti vezane uz izračun mirovinskog faktora te obračun poreza i doprinosa.

Zaštita prava djece potrebna je i u situacijama kad djeca ne ostvaruju pravo na obiteljsku mirovinu zbog nedostatnog mirovinskog staža roditelja. Smatramo i da bi obiteljska mirovina koju ostvaruju djeca trebala u cijelosti biti izuzeta od ovrhe, kako je to bilo propisano do 2017. godine. Dodatno smo skrenuli pozornost na potrebu zaštite interesa djece vezano uz odredbe koje reguliraju smanjenje radne sposobnosti osiguranika.

Uočili smo moguću koliziju odredbi **Zakona o roditeljskim potporama (ZRRP)** i **Obiteljskog zakona (OBZ)** u slučaju kada pravo na korištenje roditeljskih potpora traži roditelj koji temeljem odluke suda ne stanuje s djetetom. Također smo, vezano uz korištenje vremenskih i novčanih potpora, uočili potrebu uvažavanja specifičnosti alternativnih oblika skrbi za djecu, kao i specifičnih potreba u slučaju poroda blizanaca, trećeg i svakog daljnjeg djeteta, zatim potrebu ujednačavanja kriterija i mogućnosti za roditelje djece s teškoćama u razvoju te potrebu ujednačavanja kriterija i uvjeta korištenja prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete. Vezano za uočeno predložili smo bolju zaštitu prava djece ZRRP-om.

⁸⁹ NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18 i 115/18.

Roditelji nas obavještavaju o nezadovoljstvu **komunikacijom s nadležnim tijelima** od kojih očekuju pravovremene i ispravne informacije o pravima djece. Primjerice, pritužila nam se majka djeteta koju su u HZMO-u uputili da, za potrebe rješavanja o doplatku za djecu, od CZSS-a ili suda zatraži i dostavi im „potvrdu o razvodu i o skrbništvu” te je majka više puta upućivana iz HZMO-a u CZSS i obrnuto. Uputili smo ju da, prema odredbama OBZ-a, može dostaviti HZMO-u plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili odluku suda o pitanjima roditeljske skrbi te smo pojasnili razliku pojmova roditeljske skrbi i skrbništva pri čemu se pojam skrbništvo odnosi na oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljske skrbi. Primjećujemo da upute djelatnika ustanova izvan sustava socijalne skrbi, koje nisu u skladu s terminologijom OBZ-a, uvelike zbunjuju građane.

Nezaposlena trudna majka osmero djece obavijestila nas je o poteškoćama s kojima se suočava u brizi o djeci za vrijeme njezinoga boravka u bolnici. Otac nema pravo na bolovanje, poslodavac mu ne odobrava korištenje godišnjeg odmora, a tijekom ljeta se vrtić koji djeca pohađaju zatvara pa bi djecu trebalo voziti u drugi objekt, udaljen 20 km, što im je u trenutačnim prilikama nemoguće. Stoga se majka pita tko će se brinuti o djeci dok je ona u bolnici zbog komplikacija u trudnoći.

I u pogledu **ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi za djecu s TUR** i njihove roditelje uočavamo dugotrajnost postupaka za ostvarivanje određenog prava. U pojedinim slučajevima, institucije uključene u proces ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi izvijestile su nas o nedostatku i preopterećenosti stručnog kadra što im otežava ispunjavanje zadanih rokova te ponekad dovodi do nenamjernih propusta koji za posljedicu imaju dugo čekanje na ostvarivanje prava. Proces ponekad produžuju i nepredvidive objektivne okolnosti, primjerice bolovanje vještaka za kojeg se ne može osigurati zamjena.

Ponavljamo da je potrebno uložiti više napora u **informiranje roditelja djece s TUR o načinima i uvjetima ostvarivanja prava** iz sustava zdravstvene i socijalne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i njihove roditelje. Postojeći modeli informiranja nisu dovoljno učinkoviti te nam se roditelji često žale da ne znaju koja prava na temelju razvojne teškoće djeteta mogu ostvariti i na koji način. Upućivali smo ih da se obrate nadležnom CZSS-u koji bi ih trebao detaljno informirati o uvjetima i načinima ostvarivanja pojedinih prava i usluga iz sustava socijalne skrbi te ih isto tako uputiti na mogućnosti ostvarivanja prava iz drugih sustava.

U povodu naše prošlogodišnje preporuke, upućene MZ-u i MDOMSP-u, o potrebi veće dostupnosti informacija o pravima djece s TUR, MZ je u suradnji s HZZO-om i MDOMSP-om započeo s prikupljanjem podataka o pravima i uslugama za djecu s TUR, odnosno za njihove roditelje, u sustavu obveznog zdravstvenog osiguranja, sustavu roditeljskih potpora te sustavu socijalne skrbi. Podaci su krajem 2019. objedinjeni te su putem Centralnog zdravstvenog informacijskog sustava upućeni svim ordinacijama na razini primarne zdravstvene zaštite koje u svojoj skrbi imaju djecu.

I ove su nam se godine javljali roditelji koji imaju teškoća u ostvarivanju **prava na rad u skraćenom radnom vremenu** radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju. Najčešći je problem organizacija radnog vremena, a u tim smo situacijama preporučivali roditeljima i poslodavcima da pokušaju postići dogovor koji će biti u skladu s potrebama roditelja u odnosu na obveze i potrebnu brigu oko djeteta za koje se pravo koristi, a ujedno neće narušiti organizaciju posla. Ovisno o sadržaju pritužbi, neke smo ustupali na nadležno postupanje ili smo pritužitelje upućivali da se obrate pučkoj pravobraniteljici, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova ili Državnom inspektoratu.

U odnosu na položaj roditelja djece s teškoćama u razvoju koji imaju **status roditelja-njegovatelja**, obratili smo se MDOMSP-u ukazujući na potrebu zakonodavnog uređenja ovoga prava posebnim *Zakonom o njegovateljima* te potrebu reguliranja statusa njegovatelja kao radnoga odnosa, pri čemu bi roditeljima njegovateljima bilo omogućeno ostvariti mjesečnu plaću, pravo na bolovanje i godišnji odmor te plaćeni dopust u slučaju smrti djeteta.

I ove godine apeliramo na potrebu razvijanja i širenja usluge **rane intervencije** za djecu s TUR i njihove obitelji jer se na taj način prevenira institucionalizacija djece te se istovremeno jačaju kapaciteti

roditelja kako bi mogli podržati djetetov razvoj i njegovo sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima. Stoga podržavamo osnivanje Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu, koje je osnovano odlukom Vlade RH od 29. kolovoza 2019., čime je učinjen prvi korak u ispunjenju zaključaka Konferencije o ranoj intervenciji održanoj u prosincu 2017., u organizaciji UNICEF-a, HURID-a, Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom i Ureda pravobranitelja za djecu.

To Povjerenstvo, kao najviše upravljačko tijelo za ranu intervenciju, odgovorno je za usmjeravanje i koordiniranje procesa izrade *Nacionalnog strateškog plana za stvaranje sustava rane intervencije u djetinjstvu*.

Prijedlozi za poboljšanja

- Povećati socijalne naknade te ih uskladiti s troškovima života.
- Osigurati potpuni obuhvat djece predškolskim odgojem te omogućiti djeci nezaposlenih roditelja uključivanje u predškolski odgoj i obrazovanje.
- Predvidjeti podršku sustava socijalne skrbi djetetu koje živi u siromaštvu ili riziku od siromaštva: u učenju, radi prevencije napuštanja školovanja, u ostvarivanju zdravstvene zaštite i drugih prava i uklanjanju posljedica siromaštva te osnažiti CZSS-e i organizacije civilnog društva za pružanje takve podrške.
- Poduzeti mjere za brže donošenje odluka o socijalnim pravima.
- Izmjenama propisa o doplatku za djecu, obiteljskoj mirovini, roditeljskim i roditeljskim potporama te o roditeljima njegovateljima ostvariti bolju zaštitu prava i interesa djece.
- Osigurati bolju informiranost roditelja djece s TUR o načinima i uvjetima ostvarivanja prava iz sustava zdravstvene i socijalne skrbi; razvijati i širiti usluge rane intervencije za djecu s TUR.

2.5.2 EKONOMSKA PRAVA

Od 74 pojedinačna predmeta vezana za ekonomska prava najveći se broj odnosio na pravo na primjereni životni standard (32) te na zaštitu imovinskih prava djece (15). U najvećem broju slučajeva obraćale su nam se majke (23), zatim očevi (10) i institucije (10) te ostali (13).

Prijave povreda ekonomskih prava u 2018. i 2019. godini

POVREDE EKONOMSKIH PRAVA	Broj prijava 2018.	Broj prijava 2019.
Pravo na primjeren životni standard	35	32
Zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova	11	14
Zaštita imovinskih prava djeteta (raspolaganje imovinom)	20	15
Zaštita od neprimjerenog oglašavanja	2	7
Ostala ekonomska prava		6
UKUPNO	68	74

2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard

Prema *Konvenciji o pravima djeteta* svako dijete ima pravo na životni standard primjeren njegovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju, za što su ponajprije odgovorni roditelji, ali im i država u tome treba pomoći te, ako je potrebno, osigurati materijalnu pomoć i programe podrške, osobito glede prehrane, odijevanja i smještaja.

Obraćale su nam se majke koje same žive s djecom u neprimjerenim stambenim uvjetima, primjerice, u stanu punom vlage i plijesni, koje žive u stanu u kojem im treća osoba, zbog neriješenih imovinskih odnosa, isključuje struju ili kojima najmodavac otkazuje najam stana. U nastojanju da im pomognemo, upućivali smo ih u prava te smo se obraćali JLS-u ili CZSS-u. U više slučajeva obaviješteni smo o poteškoćama s kojima se suočavaju roditelji malodobne djece koji nemaju vlastite nekretnine za stanovanje te ne uspijevaju ostvariti mogućnost korištenja stana uz pomoć JLS-a ili Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje (SDUOSZ).

Četveročlana obitelj, u kojoj je samo otac zaposlen pa s minimalnom plaćom nije mogao nastaviti plaćati najam stana, protupravno se uselila u stan u državnom vlasništvu, a tijekom vremena su dobili i treće dijete. Sud je, u postupku radi iseljenja i predaje u posjed, presudio da su roditelji dužni isprazniti stan i predati ga tužitelju SDUOSZ-u. Otac navodi da ne može stambeno zbrinuti obitelji na drugom mjestu pa smo SDUOSZ-u predložili mogućnost odgode iseljenja. Vezano za prijedlog za pružanjem pomoći obitelji u rješavanju stambenog pitanja obaviješteni smo da za to nisu ispunjene zakonske pretpostavke. Naime, *Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima* propisuje redovno i izvanredno stambeno zbrinjavanje. Prema redovnoj proceduri prijave se primaju samo tijekom siječnja te se zbrinjavanje ostvaruje prema listi prvenstva u skladu s osiguranim sredstvima za stambeno zbrinjavanje u državnom proračunu i u okviru plana stambenog zbrinjavanja. U slučaju izvanrednih okolnosti, kao što su poplave, požari i slično, moguće je izvanredno zbrinjavanje. Iako, za korisnike koji bez pravnog temelja borave u stanu, spomenuti zakon predviđa mogućnost legaliziranja protupravnog posjedovnog stanja, ova obitelj nije ispunila za to propisane zakonske pretpostavke te im je preostala jedino mogućnost privremene odgode iseljenja i nalaženje drugog stana.

Iseljenje se tražilo i od majke koja je s četvero djece uselila u gradski stan koji je na korištenje dobila njezina majka, a kojoj je naknadno najam otkazan zbog stjecanja vlasništva nad drugom nekretninom. U navedenoj drugoj nekretnini, pak, nema dovoljno mjesta za stanovanje majke s djecom i njezinih roditelja pa smo se obratili gradskom uredu nadležnom za stambeno zbrinjavanje. Kako je grad dužan davati gradske stanove u najam prema provedenom natječaju i na temelju konačne liste reda prvenstva građanima slabijeg imovnog stanja koji ispunjavaju propisane uvjete, a izvan liste reda prvenstva i bez provedenog natječaja samo u slučajevima iznimno teškog socijalno zdravstvenog položaja osobe, majka nije ostvarila pravo na drugi gradski stan.

U navedenim se situacijama prilikom traženja njihova iseljenja roditelje upućuje na mogućnost sudjelovanja na sljedećem raspisanom natječaju za dodjelu stana, što roditeljima slabijeg imovnog stanja bez vlastite nekretnine ne pomaže u aktualnoj teškoj situaciji.

U drugom se gradu majci troje djece izašlo u susret na način da joj je, zbog problema sa stanarima zgrade u kojoj je koristila stan u vlasništvu grada, u najam dan zamjenski gradski stan. Majka nam se obratila tražeći pomoć, budući da su djeca svjedočila učestalim nasilnim postupanjima susjeda prema njima i majci te ocu koji ih posjećuje. Preporučili smo gradu da razmotri mogućnosti dodjeljivanja drugog stana majci s djecom, što je i učinjeno.

U pojedinim slučajevima, u kojima se nije moglo izaći u susret zahtjevu roditelja koji su tražili odgovarajući smještaj, obaviješteni smo da grad može dati stan u najam isključivo temeljem propisa i konačne liste reda prvenstva, te u situaciji kada raspoláže odgovarajućim stanom. Grad nas je također obavijestio da se sva sredstva koja se u proračunu uprihoduju kupnjom stanova sa stanarskim pravom ulažu u kupnju novih stanova koji će biti dodijeljeni najpotrebitijima, temeljem liste prvenstva.

U pojedinim slučajevima uočavamo da su teške socijalne i ekonomske prilike u kojima djeca odrastaju mogući razlog problema u ponašanju i školovanju te razvojnih rizika, što sve za posljedicu ima potrebe poduzimanja mjera u nadležnosti CZSS-a.

Pratimo situaciju u kojoj se našla višečlana obitelj koja je smještena u prihvatilištu za beskućnike nakon što je, zbog požara u susjednoj kući, srušena kuća u kojoj su živjeli. Obitelj je u prihvatilištu već nekoliko godina te je majka u međuvremenu rodila dijete, ali nije bilo dopušteno da se dijete po otpustu iz rodilišta pridruži ostalim članovima obitelji u prihvatilištu. Prema procjeni CZSS-a u interesu je djece da se ne izdvajaju iz obitelji, koja u danim uvjetima o njima brižno i odgovarajuće skrbi. Grad je obećao osiguravanje smještaja za obitelj, ali to nije ostvareno ni nakon tri godine.

Obaviješteni smo o slučaju da je nastavnica na svojem FB profilu, ne navodeći učenikovo ime, objavila tekst u kojem opisuje teške materijalne prilike u kojima učenik živi te poziva prijatelje da mu se pomogne. Unatoč dobrim namjerama nastavnice, smatramo upitnom zaštitu dobrobiti djeteta na način da se javnosti izlaže njegova intima, moguće i bez djetetova pristanka.

2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

 Konvencijom o pravima djeteta priznaje se pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog, odnosno, gospodarskog iskorištavanja i obavljanja bilo kakvog posla koji može ometati djetetovo obrazovanje, biti opasan za djetetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni ili socijalni razvoj.

Zaštita prava djece od gospodarskog iskorištavanja, u sklopu praćenja povreda ekonomskih prava djece, bila je i u 2019. predmetom praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu te podloga za opće inicijative sveobuhvatne zaštite djece. Primili smo 14 prijava koje su se odnosile na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova na radu kod poslodavaca ili na praktičnoj nastavi. U četiri slučaja dobili smo obavijesti inspektora rada o nezakonitom radu ili zapošljavanju djece u području radnih odnosa kod poslodavca. U ostalim slučajevima bila je riječ o pojedinačnim prijavama povrede prava djece zaprimljenim od roditelja, građana ili predstavnika institucija, od kojih su se tri odnosile na rad redovnih učenika ljeti putem učeničkih servisa, rad noću u lokalnoj trgovini, prodaju suvenira u kasnim noćnim satima te rad bez ugovora. Osim pisanih prijava, roditelji su nas telefonom obavještavali o problemima ostvarivanja praktične nastave te nedostatku zaštitne opreme. Primili smo i dvije pisane obavijesti građana o zaštiti djece koja prose, a problemom iskorištavanja djece u tom području bavili smo se na razini sveobuhvatne zaštite prava djece.

Državni inspektorat (DIRH) prema posebnom Zaključku Vlade RH od 6. listopada 2005., sukladno *Zakonu o radu* obavlja pojačani nadzor u vezi s otkrivanjem **nezakonitog rada i zapošljavanja maloljetnika**, a Ured pravobraniteljice za djecu, u okviru praćenja zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, o tome kontinuirano posebno izvještava u svojim godišnjim izvješćima. DIRH kao tijelo državne uprave u čijoj su nadležnosti prvenstveno inspekcijski poslovi ima određene ovlasti u području zaštite djece i maloljetnih osoba, prvenstveno kroz suzbijanje različitih pojava oblika nezakonitog dječjeg rada.

PREMA IZVJEŠĆU DRŽAVNOG INSPEKTORATA U 2019., unutar obavljenih 10.100 nadzora, inspektori rada su u osam nadzora otkrili nezakonitosti, u odnosu na devet maloljetnika. Počinjeno je 35 povreda prekršajno sankcioniranih odredaba *Zakona o radu*, *Zakona o mirovinskom osiguranju*, *Zakona o minimalnoj plaći* i *Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju*, koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na maloljetnike utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva i građevinarstva, a maloljetnici su radili na poslovima konobara (3 maloljetnika i 2 maloljetnice), pomoćnim poslovima u ugostiteljstvu (2 maloljetnika) i pomoćnim poslovima u građevinarstvu (1 maloljetnik) i metalnoj industriji (1 maloljetnik). ■

Povrede otkrivene nadzorom inspektora, odnosile su se na: onemogućavanje maloljetnicima zakonitog korištenja dnevnog odmora i korištenja tjednog odmora; nevođenje evidencija o radnicima i radnom vremenu; neuručivanje pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu; nedostavljanje primjerka prijave na

mirovinsko i zdravstveno osiguranje u propisanom roku; zapošljavanje maloljetnika bez ovlaštenja zakonskih zastupnika; zapošljavanje maloljetnika na poslovima koji mogu ugroziti njihovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj; nezakoniti prekovremeni rad maloljetnika i rad u vremenu dužem od osam sati unutar 24 sata; nezakoniti noćni rad; neprijavlivanje na obvezno mirovinsko osiguranje i obvezno zdravstveno osiguranje te neisplatu minimalne plaće. Protiv poslodavaca kod kojih su otkrivene nepravilnosti nadležnim prekršajnim sudovima podneseni su optužni prijedlozi (8). Pored prekršajnih postupaka inspektori su donosili i određene upravne mjere (9) koje su u nekim slučajevima uključile privremenu zabranu obavljanja djelatnosti poslodavcu.

Osim u području radnih odnosa DIRH nadzire provedbu propisa koji uređuju neke oblike rada i zapošljavanja maloljetnika, kao što je **naplatno sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima** jer provedbeni propis na temelju Obiteljskog zakona, kojim se treba propisati način sudjelovanja djece u navedenim aktivnostima, još nije donesen. I dalje nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu tako i bez naplate. Primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnosti u kojima smiju sudjelovati djeca, ovisno o dobi i vremenu održavanja predstave, do pravila o sigurnosti djece na sceni, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Riječ je o području u kojem nema jasno definirane zaštite prava i interesa djeteta.

PREMA PODACIMA DIRH-A ZA 2019., inspektori rada u području radnih odnosa zaprimili su 202 zahtjeva roditelja, odnosno zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina, za izdavanje odobrenja za sudjelovanje djece uz naplatu u izvođenju umjetničkih, scenskih ili drugih sličnih djela, kao i u snimanju video spotova, TV reklama, serijala i dr. U 195 slučajeva inspektori su izdali odobrenje jer su procijenili kako navedene aktivnosti ne ugrožavaju zdravlje djece, ćudorednost, školovanje ili razvoj, a sedam zahtjeva je odbačeno ili je postupak obustavljen jer zahtjev nije podnijela ovlaštena osoba ili su podnositelji odustali od zahtjeva. ■

Primjerke odobrenja inspektori su dostavljali i nadležnim CZSS-ima radi praćenja zaštite prava djece iz svoje nadležnosti. Kad je riječ o **nenaplatnom sudjelovanju djeteta** DIRH nema nadležnost postupanja već tada procjenu i odluku o primjerenosti tog sudjelovanja donose roditelji. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta. U slučaju sumnje u zlouporabu, iskorištavanje ili ugrožavanje prava djece od strane roditelja, ali i drugih fizičkih ili pravnih osoba, CZSS je, po primitku obavijesti o mogućoj zlouporabi, iskorištavanju ili ugrožavanju prava djece, nadležan za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

Inspektori rada su u 2019. provodili i nadzore u području **zaštite na radu**.⁹⁰ Od ukupno 7.635 nadzora zaštite na radu, 17 inspeksijskih nadzora obavljeno je u području zaštite maloljetnika. Četiri inspeksijska nadzora obavljena su u povodu ozljede maloljetnika, od kojih je jedna ozljeda imala smrtni ishod. Jedan maloljetnik je radio kod poslodavca bez ugovora o radu na poslovima djelatnosti *Gradnja zgrada* i smrtno stradao. Protiv odgovorne osobe poslodavca inspektor rada je podnio kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu. Jedan maloljetni radnik ozlijeđen je obavljajući poslove u djelatnosti *Šumarstvo i sječa drva* te je zadržan na liječenju u zdravstvenoj ustanovi. Poslodavcu je izrečena novčana kazna zbog neobavješćavanja nadležnog tijela odmah po nastanku ozljede, a protiv odgovorne osobe podnesena je kaznena prijava.

Jedan maloljetni radnik ozlijeđen je prilikom obavljanja pomoćnih poslova u djelatnosti *Proizvodnja papira i proizvoda od papira*. Poslodavcu je izrečena novčana kazna jer nije osigurao da pristup mjestima rada na kojima se obavljaju poslovi s posebnim uvjetima rada imaju samo radnici koji su dobili pisane upute za rad na siguran način i osobnu zaštitnu opremu. Jedna maloljetna učenica na praktičnoj nastavi (slastičarka) ozlijeđena je te zadržana na liječenju u zdravstvenoj ustanovi. Osim navedenog, inspektor je naredio udaljenje maloljetnog radnika (zavarivač) s obavljanja poslova dok mu se ne osigura nadzor osobe koja je osposobljena za rad na siguran način.

⁹⁰ Obveze poslodavaca u provođenju zaštite na radu propisane *Zakonom o zaštiti na radu* (NN 71/14, 118/14, 94/18, 96/18) i propisima donesenim na temelju njega u odnosu na radnika odnose se i na osobe na radu, a učenici na praksi ubrajaju se u osobe na radu.

U dva slučaja inspektor je usmenim rješenjem naredio udaljenje maloljetnih učenika (prodavač i automehaničar) od obavljanja poslova dok im se ne osigura nadzor osobe koja je osposobljena za rad na siguran način. U slučaju automehaničara zabranio je uporabu sredstva rada dok se za iste ne predoči propisana dokumentacija, naredio izradu procjene rizika za mjesto rada, ispitivanje sredstva rada i ispitivanje radnog okoliša te je poslodavcu izrekao novčanu kaznu na mjestu počinjenja prekršaja jer nije procijenio rizike za život i zdravlje radnika i osoba na radu.

Pratili smo i područje **zaštite prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca**. Roditelji su nam se, u pravilu, javljali telefonom obavještavajući o problemima na koje njihova djeca nailaze pri realizaciji praktične nastave, teškoćama oko nalaska poslodavca kod kojega će dijete obavljati praktičnu nastavu te realizaciji programa i uvjetima u kojima se praktična nastava odvija. Roditelje smo upućivali da se pisanom prijavom obrate za pomoć i savjet Hrvatskoj obrtničkoj komori (HOK), Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) ili Prosvjetnoj inspekciji, kao nadležnim tijelima za savjetovanje, nadzor i pomoć.

U tri slučaja roditelji su nas obavijestili o problemima u primjeni *Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem koje se odnose na rad redovitih učenika*.⁹¹ Bila je riječ o neispлатi naknade za rad grupi djece - učenika u jednom odmaralištu; o zaštiti djeteta u odnosu na poštivanje ugovora o povremenom radu učenika, ali i odnosu poslodavca prema djetetu općenito te obavijesti grupe roditelja o prigovoru upućenom nadležnom ministarstvu o tumačenju pravne osnove izdavanja ugovora o povremenom radu učenika i potrebi zaštite rada djece sukladno *Zakonu o radu*. Provjeru navoda roditelja u prvom slučaju obavili su DIRH i Prosvjetna inspekcija, a u drugom slučaju DIRH.

Zaštita prava djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova, bila je predmetom predlaganja općih inicijativa i sveobuhvatne zaštite prava djece. U povodu početka šk. god. 2019./2020. ponovili smo MZO-u raniju preporuku da strukovne srednje škole na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te da pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca i prate njihov rad tijekom praktične nastave i vježbi.

Sudjelovali smo u javnom savjetovanju o *Pravilniku o izmjenama i dopunama Pravilnika o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik* i očitovali se o prijedlogu Ministarstva rada i mirovinskoga sustava (MRMS) da se maloljetnicima starijim od 16 godina dozvoli rad na pomorskim ribarskim plovilima.⁹² Naveli smo kako se, upravo radi zaštite zdravlja i razvoja, dob djeteta ne smije snižavati i da se zbog posebnosti rada u ribolovu te stajališta Međunarodne organizacije rada o ribolovu kao opasnom zanimanju u usporedbi s ostalim zanimanjima, zabranu zapošljavanja maloljetnika ne bi trebalo ukidati bez provedene razrade vrsta aktivnosti i poslova na pomorskim ribarskim plovilima, i to na način kako to traži Direktiva Vijeća (EU) 2017/159 od 19. prosinca 2016. Naš prijedlog nije prihvaćen. Ne slažući se s takvom ocjenom, MRMS-u smo se ponovno očitovali o razlozima preispitivanja generalne dozvole rada djece od 16 do 18 godina na pomorsko-ribarskim plovilima i zatražili zaštitu djece. U trenutku pisanja izvješća MRMS nas je izvijestio kako je postupak implementacije Direktive u nacionalno zakonodavstvo završen, a mišljenje o praćenju provedbe odnosno uspješnosti prenošenja Direktive će dati Europska komisija (EK). Dodali su da, ako se ukaže potreba za uređenjem pitanja rada maloljetnih ribara u smislu preciziranja poslova koje takvi radnici smiju obavljati, to je potrebno učiniti u suradnji s resorima koji uređuju pitanja morskog ribarstva kao cjeline.

Prateći izvješća inspektora rada unatrag desetak godina, iako se broj ozljeda smanjuje, uočavamo da se djeca, maloljetni radnici i učenici teže i lakše ozljeđuju, a u nekim slučajevima ozljeđivanje završava i smrtnim ishodom. Ozljede se događaju jer poslodavci nisu osigurali da pristup mjestima rada na kojima se obavljaju poslovi s posebnim uvjetima rada imaju samo radnici koji su dobili pisane upute za rad na siguran način i osobnu zaštitnu opremu ili u većini slučajeva maloljetnim radnicima/učenicima nije osiguran nadzor osobe koja je osposobljena za rad na siguran način.

⁹¹ NN 28/19.

⁹² Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

Radi boljeg razumijevanja **posebnosti zaštite djetetovog najboljeg interesa** korisno bi bilo, prema opisu poslova zanimanja/radnog mjesta za koje se dijete obrazuje ili na kojima dijete radi, dodatno izraditi smjernice za prevenciju rizika u obavljanju poslova s naglaskom na opasnosti i posljedice, dodatno informirati poslodavce i škole te nadzirati njihovu provedbu. Pri tome bi bilo dragocjeno voditi računa o svim aspektima moguće ugroze djeteta, uvažavajući dob djeteta, njegovu sigurnost i okruženje u kojem će raditi, potrebnu zaštitnu opremu, postojanje osiguranog nadzora od strane odrasle ovlaštene osobe, vrijeme potrebno za putovanje do mjesta rada i sl., a zbog neujednačenih mehanizama zaštite, naročito učenika strukovnih škola.

Podsjećamo da *Zakon o radu* propisuje zabranu noćnog rada maloljetnika u vremenu od 20 sati i 6 sati ujutro sljedećeg dana, a za maloljetnike u industriji u vremenu od 19 sati i 7 sati ujutro sljedećeg dana, a DIRH ima ovlasti nadzora poslodavaca pa time i sankcioniranja. *Zakonom o strukovnom obrazovanju*, međutim, ukinuta je propisana zabrana noćnog rada učenika od 20 do 22 sata definirana *Zakonom o radu*, bez donesenih pratećih mehanizama zaštite djece. Srednjoškolsko strukovno obrazovanje mora biti organizirano na način da ne ugrožava tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj djeteta i ne izlaže ga rizicima noćnog rada, od kojih ga je država dužna zaštititi do trenutka punoljetnosti. Učenje na radnom mjestu, odnosno naukovanje, omogućuje lakše usvajanje znanja i vještina u strukovnom obrazovanju te rezultira usklađenošću s potrebama tržišta rada i boljom zapošljivošću mladih. Međutim, smatramo da bi učenje učenika-djeteta na radnom mjestu trebalo završiti do 20 sati, baš kao i rad radnika-djeteta, prema *Zakonu o radu*.

U prosincu 2019. organizirali smo sastanak s predstavnicima MZO-a, Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta (MGPO), MRMS-a, DIRH-a, ASOO-a, HOK-a i Hrvatske gospodarske komore (HGK) radi razmjene informacija o ostvarivanju prava djece te razmatranja mogućnosti poboljšanja zaštite djece. Uputili smo preporuke o zaštiti učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave (prema *Zakonu o obrtu*, *Zakonu o strukovnom obrazovanju* i *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*).⁹³ Predložili smo da se: izradi analiza usklađenosti propisa, ujednačavanja i predlaganja poboljšanja mehanizama zaštite djece; izrade posebne smjernice za prevenciju rizika obavljanja poslova za zanimanje za koje se dijete obrazuje ili na kojima dijete radi, u skladu s najboljim interesom djeteta i o tome obavijeste škole, poslodavci i nadležne inspeksijske službe. MZO, MRMS i MGPO su se očitovali o prijedlozima i naglasili kako će o preporukama voditi računa pri provedbi aktivnosti iz svoje nadležnosti, a o provedbi odgovarajućih aktivnosti u daljnjoj implementaciji preporuka pravovremeno nas izvijestiti. Ujedno su podržali preporuku o kontinuiranoj suradnji nadležnih institucija radi analize, unapređenja i usklađivanja postojećih propisa te aktivnog sudjelovanja u stručnim raspravama vezanim uz navedenu problematiku.

Zaštita djece koja prose - Prosjačenje u kojem se koristi djecu za izazivanje samilosti i ove godine bilo je povod za obraćanja građana pravobraniteljici za djecu. Građani su, u najvećem broju slučajeva, ukazivali na situacije kojima svjedoče u užem centru Zagreba. Osobe koje prose od prolaznika traže novac kako bi djetetu navodno kupile hranu, pritom držeći u naručju male bebe ili držeći za ruku djecu predškolske dobi, satima se zadržavajući na ulici i u nepovoljnim vremenskim prilikama. Građane koji su nam se obraćali u takvim situacijama upućivali smo na potrebu prijave policiji kako bi se pravovremeno reagiralo, identificirala djeca koju roditelji na taj način iskorištavaju te u suradnji s nadležnim CZSS-om poduzele mjere za zaštitu djece. U vezi s time proteklih smo godina objavili letak „Zaštitimo djecu koja prose”, dostupan i na našoj web stranici (dijete.hr), u kojem nastojimo pojasniti ovu problematiku i potaknuti građane da takvo iskorištavanje djece prijavljuju policiji kako bi se zaštitilo djecu.

Međutim, građani nas upozoravaju da je najčešće riječ o istim osobama koje se u određenim intervalima pojavljuju u središtu Zagreba pa se stječe dojam da mjere koje poduzimaju policija i CZSS-i ne daju rezultate. Zabrinjava nas to što se ovom fenomenu ne posvećuje dovoljna pozornost, što se na prosjačenje u prisutnosti djece gleda kao na stil života određenih socijalno ugroženih skupina i na blaži

⁹³ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

oblik nezakonitog ponašanja, iako u pozadini svakog od tih slučajeva može biti riječi o ozbiljnoj ugroženosti djece. Postoji bojazan da se praćenje ove pojavnosti marginalizira jer pravobranitelji, unatoč traženju, nisu dostavljeni podaci o broju osoba koje su zatečene u prosjačenju koristeći djecu za izazivanje samilosti.

Prema službenim podacima Ravnateljstva policije, proizlazi da se isključivo bilježe slučajevi u kojima djeca prosjačeći čine prekršaje, a prema njima se postupa kad dosegnu dob prekršajne odgovornosti. Takvih je slučajeva tijekom 2019. zabilježeno devet, odnosno 2,46 % od ukupno evidentiranih počinitelja ovog prekršaja. Ne zalažemo se za procesuiranje djece i njihovih roditelja, već primarno smatramo važnim identifikaciju djece u ugrozi i poduzimanje mjera za njihovu zaštitu. Važno je da se svaki pojedinačni slučaj pažljivo ispita, da se provjere uvjeti u kojima odrasta takvo dijete kako bi mu se pomoglo u slučaju egzistencijalne ugroženosti, ali i kako bi ga se zaštitilo ako ga se iskorištava za stjecanje materijalne dobiti ili ugrožava na druge načine. To je moguće provesti isključivo uz angažman policijskih službenika, čiji zadatak mora biti identificiranje djeteta u ugrozi.

I sama činjenica da policija nije identificirala nijedan slučaj iskorištavanje djece za prosjačenje, iako su odrasle osobe koje prose u prisutnosti djece gotovo svakodnevno vidljive na gradskim ulicama, ozbiljno zabrinjava, osobito zato što je iskorištavanje djece za prosjačenje vrlo „unosan” posao i predstavlja rizik od trgovanja ljudima. Upravo podaci MDOMSP-a za 2019. godinu pokazuju da je od 17 identificiranih maloljetnih žrtava trgovanja ljudima četvero djece iskorištavano za prosjačenje. Najmlađe dijete u vrijeme eksploatacije imalo je pet, a najstarije 16 godina.

Već godinama upozoravamo da se problemu iskorištavanja djece za prosjačenje ne pristupa sveobuhvatno, da izostaje kontinuirana suradnja svih resora nadležnih za rješavanje tog problema, prije svega policije, socijalne skrbi i pravosuđa, te da nema sveobuhvatnog planiranja dugoročnih mjera za zaštitu djece koja su u riziku da budu iskorištavana za prosjačenje.

2.5.2.3 Imovinska prava

Primili smo ukupno 21 pisano obraćanje stranaka u vezi sa zaštitom imovinskih prava, kojima je obuhvaćeno 27 djece i jedna grupa djece. Zabilježili smo i 19 usmenih obraćanja stranaka u odnosu na ovo područje. U praćenju je i nekoliko predmeta iz prijašnjih razdoblja. Riječ je o relativno malom broju pritužbi, a što tumačimo pretpostavkom da veliki broj djece uopće nema imovinu ili nema vrijedniju imovinu te pretpostavkom da roditelji rjeđe prijavljuju povrede imovinskih prava djece jer u takvim slučajevima interesi djeteta i roditelja odgovornih za djetetovo zastupanje mogu biti u koliziji.

Uvidom u godišnja statistička izvješća MDOMSP-a i dalje se zapaža relativno mali broj obavijesti koje dobivaju CZSS-i o kršenju djetetovih imovinskih prava, kao i nesrazmjer slučajeva u kojima se CZSS-i odlučuju na pokretanje postupaka za određivanjem mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta. U tablici su prikazani podaci o aktivnostima CZSS-a prema statističkim izvješćima ministarstva nadležnog za socijalnu politiku za razdoblje 2015. - 2018., s obzirom na to da podaci za 2019. još nisu dostupni.

Imovinska prava djece prema statističkim izvješćima MDOMSP-a

IMOVINSKA PRAVA	2015.	2016.	2017.	2018.
Broj obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava koje su zaprimili CZSS-i	175	217	124	109
Broj odluka suda o određivanju mjere za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta donesenih na prijedlog CZSS-a	3	15	13	8

I dalje je aktualna preporuka koju smo u prosincu 2018. uputili MDOMSP-u, a u kojoj smo preporučili da osiguraju dodatne edukacije za stručne radnike CZSS-a koji se bave ovom problematikom, odnosno, da pruže CZSS-ima smjernice i naputke za postupanje kako bi im olakšali postupak procjene ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta i procjenu rizika u svakom konkretnom slučaju. Naime, saznanja o pojedinačnim slučajevima koje pratimo, upućuju na to da zaštita ovog segmenta dječjih prava nije učinkovita te na mogućnost da djeca u velikom broju slučajeva ostaju uskraćena za zaštitu svojih imovinskih prava.

U svojem odgovoru iz ožujka 2019. MDOMSP je prihvatilo preporuku te se suglasio da bi dodatne edukacije stručnim radnicima koje se bave zaštitom imovinskih prava i interesa djece mogle pridonijeti unapređenju zaštite tih prava. MDOMPS je, među ostalim, uputio i na mogućnost da se kriteriji za stručnu procjenu i provedbu mjera za zaštitu *osobnih* prava i dobrobiti djeteta⁹⁴ koriste i za procjenu ugroženosti imovinskih prava djeteta.

Sadržajno, slučajevi kojima smo se bavili u 2019. najčešće se odnose na problematiku raspolaganja imovinom djece na njihovu štetu (od kojih većina u pozadini ima i roditeljski konflikt u pogledu skrbi o imovinskim pravima djece) te na problematiku nasljeđivanja dugova nakon smrti roditelja i drugih srodnika. O prijavama povreda interesa djece redovito informiramo nadležne CZSS-e.

I dalje pratimo nekoliko slučajeva koji se odnose na ugovaranje i plaćanje odvjetničkih usluga i provizija na štetu djece. U nekim slučajevima stranke od pravobraniteljice traže pravni savjet ili čak očekuju njezino postupanje i sudjelovanje u postupku te ih, stoga, informiramo o našim nadležnostima i upućujemo da se o mogućim konkretnim pravnim radnjama s ciljem rješavanja imovinsko-pravnih odnosa i zaštite prava i interesa djece konzultiraju s odvjetnikom.

Prema OBZ-u zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima, valjano je ako roditelj koji zastupa dijete dobije pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku. I dalje je u primjeni *mišljenje o visini novčanog iznosa koji se ima smatrati vrjednijom imovinom* iz rujna 2014., koje je izdalo tada nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih, prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima djeteta u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna. Aktualna je i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015. prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kad je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima.

Svjesni smo kako neće svako postupanje roditelja nanijeti štetu imovinskim interesima djece, ali smatramo da je povrede njihovih prava moguće prevenirati jedino uvođenjem dodatnih mehanizama zaštite. Primjerice, to je moguće postići predviđanjem razlike između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta. Također, već godinama u izvješćima ističemo stav kako je iznos od 10.000 kuna, kao limit do kojeg roditelji mogu samostalno (bez odobrenja suda) **svakog mjeseca** podizati s djetetovog računa, prevelik i da nadmašuje iznos prosječne mjesečne isplaćene neto-plaće.⁹⁵ Stava smo kako bi iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati sredstvima djeteta bilo prihvatljivije vezati uz minimalni novčani iznos potreban za djetetovo mjesečno uzdržavanje.⁹⁶

U predmetima koji se odnose na **raspolaganje imovinom djece na njihovu štetu**, zapažamo da do povrede imovinskih prava djece ponekad dolazi zbog nenamjernih postupaka nekih roditelja koji su nevjешti u vođenju brige o djetetovim financijama ili neupućeni u propise i moguće posljedice vlastitih

⁹⁴ Prema *Pravilniku o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta*, NN 123/15.

⁹⁵ Državni zavod za statistiku objavio je u NN 24/20 podatak da je prosječna mjesečna isplaćena neto-plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH za 2019. iznosila je 6.457 kuna.

⁹⁶ Prema *Odluci o minimalnim novčanim iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta* (NN 32/19), koju je objavio MDOMSP, minimum iznosa ukupnih materijalnih potreba za mjesečno uzdržavanje maloljetnog djeteta u RH, koje je dužan platiti roditelj koji ne stanuje s djetetom, iznosi: za dijete do 6 godina 17 % prosječne plaće, odnosno 1.061,00 kn, za dijete od 7 do 12 godina 20 % prosječne plaće, odnosno 1.248,00 kn, za dijete od 13 do 18 godina 22 % prosječne plaće, odnosno 1.373,00 kn.

radnji. Drugi, pak, novac s dječjih računa svjesno troše u druge svrhe, umjesto za djetetovo uzdržavanje, liječenje ili obrazovanje. Pratimo više takvih slučajeva u kojima postoji sumnja u povrede imovinskih prava djece. S tim u vezi, najčešće nam se javljaju roditelji koji stanuju s djetetom ili skrbnici djeteta koji traže savjet nakon saznanja da je drugi roditelj, bez njihovoga znanja ili znanja djeteta podigao sredstva s djetetovog računa ili čak zatvorio račun. Neke slučajeve koji se odnose na ovu problematiku, zbog dugotrajnosti sudskih postupaka, pratimo niz godina.

Među takvim primjerima je i slučaj oca koji je novčana sredstva, koja je dijete dobilo kao odštetu zbog stradanja u prometnoj nesreći, trošio za osobne potrebe. Sudskom odlukom ocu je bilo odobreno da zastupa dijete u vezi s djetetovim novčanim sredstvima na računu u banci, izdaje naloge za plaćanje računa zdravstvenim ustanovama te podiže novčana sredstva za troškove smještaja za vrijeme liječenja u inozemstvu, uz obvezu da sudu svakih šest mjeseci dostavlja račune kao dokaz da su novčana sredstva korištena za te namjene. Nakon proteka toga vremena, sud je utvrdio da otac nije raspolagao s tim sredstvima u skladu s dobrobiti djeteta te mu je ukinuo odobrenje i odredio da oba roditelja zajedno zastupaju dijete u vezi s imovinom, a naknadno je ocu i zabranio raspolagati novčanim sredstvima na računu djeteta. Određena je i mjera osiguranja na imovini roditelja, a sve radi osiguranja djetetove novčane tražbine koja, s kamatama, iznosi nekoliko stotina tisuća kuna. Problem u konkretnom slučaju odnosi se na činjenicu da ovaj neodgovorni otac nema imovine, ne plaća ni za uzdržavanje djece te će dijete teško ostvariti povrat sredstava. Zaštitu djetetove imovine moglo se osigurati konkretnijom odlukom suda te češćim praćenjem trošenja sredstava.

Sa sličnim problemom susrelo se i dijete koje je odlukom CZSS-a smješteno u udomiteljsku obitelj, a njegov je otac potrošio sav novac koji je dijete uštedjelo od učeničke stipendije. Dijete je novac planiralo utrošiti za životne potrebe kada izađe iz udomiteljske obitelji i osamostali se. U praćenju je i slučaj u kojemu postoji sumnja da je roditelj novac s djetetovih računa trošio za plaćanje vještačenja u sudskom postupku u kojem je pokušavao umanjiti svoju obvezu plaćanja uzdržavanja za to isto dijete.

Ove ekstremne situacije i problemi s kojima su se djeca susrela navode na potrebu preispitivanja spomenutog *mišljenja* ministarstva. Jednom kada se otkrije protupravno i neodgovorno ponašanje roditelja, koji je prisvojio i potrošio djetetov novac, djetetu i drugom roditelju koji se skrbi o njemu preostaje jedino pokretanje građanskih i kaznenih postupaka pred sudom. Za njih je to financijski i emocionalno iscrpljujuće, a često, nažalost i potpuno neizvjesno.

I ovom prilikom upozoravamo da u sagledavanju konkretne problematike raspolaganja imovinom djece do iznosa od 10.000 kuna, odnosno učinaka spornog *mišljenja*, svakako valja uzeti u obzir i mogućnost pokretanja sudskih postupaka u budućnosti, nakon punoljetnosti djece-oštećenika.

Osim podizanja sredstava s računa, bavili smo se i drugim postupcima roditelja i skrbnika koji su neposredno utjecali na imovinske interese djece. Naime, roditelji se ponekad u ime djece i s ciljem zaštite njihovih interesa upuste u neki postupak koji ne rezultira na željeni način. Primjerice, i dalje pratimo slučaj u kojem je majka u ime djece podnijela tužbu radi naknade štete protiv treće osobe, u kojem je presudom tužbeni zahtjev odbijen i djeci kao tužiteljima naloženo plaćanje naknade parničnog troška.

Neki se roditelji upuste u pravni posao, a da se prethodno nisu informirali o važećim zakonskim odredbama i nisu sagledali moguće posljedice po djecu u slučaju zaključenja određenih pravnih poslova u njihovo ime i za njihov račun. Primjerice, u jednom slučaju roditelji su, neupućeni u propise, odlučili prvu nekretninu kupiti na ime djeteta, pogrešno očekujući da će dijete u svakom slučaju - samo zato što je dijete - biti oslobođeno od **plaćanja poreza na promet nekretnina**. Njihov zahtjev za oslobađanje djeteta od plaćanja poreza odbijen je jer za to nisu bili ispunjeni zakonski uvjeti.

U 2019. iznijeli smo svoje prijedloge i zapažanja u postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak*, kako bismo u interesu djece potaknuli određene promjene, na koje su nam ukazali građani. Prethodno je u 2018. bio djelomično uvažen naš prijedlog da se uzdržavanom djecom smatraju i djeca koju uzdržavaju počimi i pomajke te da se uzdržanim članovima uže obitelji

smatraju i maćehe odnosno očusi koje punoljetno pastorče uzdržava. Naše aktivnosti u 2019. odnosile su se na djecu čiji roditelji imaju primanja ispod razine osnovnog osobnog odbitka i koju uzdržavaju bake i djedovi, a kako bi im se ponovno omogućilo korištenje porezne olakšice.⁹⁷ O našim prijedlozima više će biti riječi u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

I dalje pratimo slučajeve koje obilježava problematika **ugovaranja provizije odvjetnicima** u postotku od uspjeha te plaćanja odvjetničkih troškova u postupcima radi naknade štete iza smrti roditelja. Riječ je o slučajevima u kojima zakonski zastupnik djeteta potpiše s odvjetničkim uredom takav ugovor, iako se odvjetnici namire direktno od strane osiguravajućih kuća. Često su to iznosi veći od 10.000 kuna, odnosno, iznad limita do kojeg roditelji mogu bez odobrenja suda raspolagati imovinom djece.

U 2019., u slučaju koji pratimo, saznajemo za sudsku praksu i stav u odnosu na ovu problematiku. Sud je pravomoćnom odlukom utvrdio da je ništetan ugovor o zastupanju, koji je s odvjetničkim uredom potpisala baka kao skrbnica djece te je naložio odvjetničkom društvu da djeci isplati svakom iznos od 27.000,00 kn s kamatama koje teku od 2012. Također sud je zauzeo stav da je tako ugovorena isplata nezakonita, da je u suprotnosti s čl. 18. i 19. *Zakona o odvjetništvu*⁹⁸ jer se odredbe međusobno isključuju tj. da ne dolazi u obzir kumulativna primjena dvostruke naplate parničnog troška u jedinstvenom zastupanju.

Načelno držimo da i roditelji/skrbnici i odvjetnici trebaju posvetiti dodatnu pažnju ugovaranju kojim mogu značajno utjecati na imovinska prava i interese djece te prilikom ugovaranja nagrade prema uspjehu u pružanju pravne pomoći voditi računa o tome da je riječ o raspolaganju budućim imovinskim pravima djeteta, odnosno, vrijednijom imovinom, ovisno o okolnostima slučaja. Odvjetnicima takva ograničenja ne mogu ostati nepoznata, s obzirom na službu koju obavljaju i znanja kojima raspolažu.

Više slučajeva odnosilo se na poteškoće s kojima se djeca i njihovi roditelji suočavaju tijekom i nakon ostavinskih postupaka, a vezano uz **odgovornost nasljednika (djece) za dugove ostavitelja**. Problem nastaje kada roditelj u ime djeteta prihvati nasljedstvo koje je opterećeno dugovima, ne znajući za dugove, te na taj način naštetiti djetetu. Svako naknadno dokazivanje da je vrijednost naslijeđene imovine manja od dugova i pokretanje novih postupaka s tim ciljem za roditelje i djecu su neugodni, stresni i opterećujući. Najčešće izražavaju bojazan da bi u ovršnome postupku mogli ostati bez dijela obiteljske mirovine, što se često i događa. Naime, obiteljska mirovina koju ostvaruju djeca nakon smrti roditelja nije među primanjima i naknadama koje su izuzete od ovrhe.⁹⁹

Pratimo slučajeve u kojima se problematizira **ovrha nad imovinom djece**, od čega nije izuzeta ni djetetova obiteljska mirovina.¹⁰⁰ Već dulje vrijeme zalažemo se za to da obiteljska mirovina koju ostvaruje dijete nakon smrti roditelja u cijelosti bude izuzeta od ovrhe, te smo predložili da se to propiše novim *Ovršnim zakonom*, koji je u proceduri donošenja, budući da je riječ primanju koje predstavlja zamjenu za zakonsko uzdržavanje djeteta nakon smrti roditelja.

Stranke su nam ukazivale i na slučajeve ovrhe drugih novčanih sredstava i primanja koja pripadaju djeci, primjerice, primanja stečena radom djeteta, stipendije i sl., pri čemu smo ih upućivali na mogućnosti u skladu s propisima (žurno obraćanje Fini radi otvaranja posebnog zaštićenog računa), na besplatnu pravnu pomoć te na obraćanje odvjetnicima radi konzultacije o konkretnim pravnim radnjama.

U e-savjetovanju o *Nacrtu prijedloga Ovršnog zakona* iznijeli smo niz prijedloga i zapažanja kojima je cilj zaštita najboljih interesa djece, neovisno o tome sudjeluju li u postupku kao ovršenici ili kao ovrhovoditelji.¹⁰¹

⁹⁷ Oni su do 1. siječnja 2018. mogli koristiti tu olakšicu za svoje unuke jer je na snazi bila odredba prema kojoj su se drugim uzdržanim članovima uže obitelji, među ostalima, smatrali i preci i potomci u izravnoj liniji.

⁹⁸ NN 9/94, 117/08, 50/09, 75/09 i 18/11.

⁹⁹ Primanja i naknade izuzete iz ovrhe propisuje *Ovršni zakon* (NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16 -OUSRH i 73/17) u članku 172.

¹⁰⁰ Do 1. siječnja 2017. obiteljska mirovina bila u cijelosti izuzeta od ovrhe kao neoporezivi dio.

¹⁰¹ Više o tome u poglavlju *Uzdržavanje*.

U više pojedinačnih slučajeva stranke su se susrele s problemom podmirenja troškova vještačenja procjene nekretnine. Do problema dolazi i prije ostavinskog postupka (u izvanparničnim postupcima koje pokreću zakonski zastupnici djeteta kako bi ishodili odobrenje suda za odricanje od nasljedstva u ime djeteta), kao i nakon što je ostavinski postupak već okončan pa dijete koje je naslijedilo i dugove pokušava utvrditi vrijednost naslijeđene imovine u odnosu na stanje duga. U povodu slučaja u kojem je dijete nakon smrti roditelja naslijedilo suvlasništvo nekretnine i brojne dugove, obratili smo se Ministarstvu pravosuđa problematizirajući podmirenje troškova vještačenja procjene nekretnine. Stava smo da je potrebno regulirati metodologiju i troškove vještačenja procjene vrijednosti imovine, da bi se olakšalo djeci i roditeljima i da bi se spriječilo opterećenje djece dugovanjima za koja nisu odgovorna.¹⁰²

Zaštiti imovinskih prava djece usmjereni su i naši prijedlozi i inicijative za dopunu *Zakona o mirovinskom osiguranju*, koji se odnose na način obračuna i isplate obiteljske mirovine maloljetnim korisnicima.¹⁰³

Zaključno, uočavamo da do povrede imovinskih prava dolazi u situaciji kad roditelji s djetetovom imovinom postupaju neodgovorno umjesto da s njom raspolažu isključivo u svrhu zadovoljenja djetetovih potreba. Preširoko tumačenje pojma vrijednije imovine, bez ikakvih zaštitnih mehanizma, otežava poziciju djece, koja u aktualnoj situaciji, u vrlo kratkom periodu i bez ikakve kontrole, mogu ostati bez značajnih sredstava. Osim toga, rizik od povrede imovinskih prava djece predstavlja i nedovoljna upućenost roditelja u pravne posljedice radnji koje poduzimaju u ime i za račun djece. Uočavamo potrebu unapređivanja skrbi o djeci u ostavinskim postupcima, kao i potrebu dopune niza različitih pravnih propisa kako bi se zaštita imovinskih interesa djece podigla na višu razinu.

2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje

Postupali smo u sedam pojedinačnih slučajeva povreda pojedinačnih prava djece te na temelju više obavijesti i upita i s više općih inicijativa koje se u širem smislu odnose na oglašavanje. Najveći broj prijava i postupanja odnosio se na zaštitu djece od neprimjerenih sadržaja televizijskih i drugih reklama i sadržaja te na sudjelovanje djece u promidžbenim aktivnostima.

Iako tijekom 2019. nismo imali prijave koje se odnose na neprimjerena oglašavanja u **odgojno-obrazovnim ustanovama**, iz izvješća koje nam je dostavilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) o obavljenim nadzorima tijekom 2019. vezanim za kršenje odredbi o zabrani prodaje i promidžbe u školskim ustanovama, doznali smo da MZO prilikom redovnih i planiranih nadzora u školama provjerava i taj aspekt. Postupali su po jednoj prijavi koja se odnosila na promidžbu autoškole u srednjoj školi te zaključujemo da navodi nisu potvrđeni, već je bila riječ o informiranju učenika o autoškoli i ponudi pogodnosti i popusta za učenike koji ostvaruju bolji školski uspjeh.

Građani nam se uglavnom obraćaju zbog **reklama na televiziji i društvenim mrežama** za koje procjenjuju da imaju neprimjerene slogane, sadržaje i poruke ili da su usmjerene na djecu. Nerijetko propituju i samo sudjelovanje djece u reklamama. U pojedinim slučajevima uputili smo ih da podnesu pritužbu Vijeću za elektroničke medije (VEM).

U povodu **vulgarnih i pornografskih sadržaja oglasa objavljenih u prilogu dnevnih novina** nakladniku smo uputili upozorenje i preporuku, koji su uvaženi. Riječ je o osobito vulgarnim oglasima koji nedvojbeno predstavljaju pornografski sadržaj. Tekst je izrazito seksistički te je uvredljiv na više razina, i za žene, i za muškarce. Budući da su ti pornografski oglasi objavljeni u listu koji je namijenjen najširoj publici te je u obiteljima često dostupan djeci, moguće je da bi ga djeca mogla pročitati, što može štetno djelovati na njihov razvoj i odgoj. Osim što izlaže djecu pornografskim opisima, objava takvih sadržaja u dnevnim novinama koje se mogu naći u mnogim obiteljima i putem kojih se roditelji redovito informiraju, može djecu navesti na zaključak da je vulgarna, uvredljiva i ponižavajuća komunikacija među

¹⁰² Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

¹⁰³ Više o tome u poglavljima *Socijalna prava* i *Normativne aktivnosti*.

spolovima nešto što je prihvatljivo i uobičajeno u svakodnevnom životu. Iako su uklonjeni sporni sadržaji, i dalje se oglašavaju intimna druženja raznih sadržaja s fotografijama, s naznakom da sadržaj nije primjeren za osobe mlađe od 18 godina. Nažalost, doznajemo da postoji mogućnost da se oglasi s pornografskim sadržajem pojavljuju i u drugim dnevnim novinama i da to prolazi bez pravnih posljedica zbog nedovoljno jasnog zakonskog ograničenja.

Objave **reklama za erotske usluge putem telefona, gatanja i tarota** i nadalje su dostupne na naslovnoj stranici teleteksta pojedinih programa. Već smo ranije preporučili da se, radi zaštite dobrobiti djece i sprečavanja štetnog djelovanja na razvoj djece, uklone ovi oglasi s naslovne stranice teleteksta te da se takve sadržaje ubuduće oglašava na način koji neće ugrožavati prava i interese djece. U povodu naših inicijativa koje su se odnosile na neodgovarajuću regulaciju oglašavanja na teletekstu nisu uslijedile konkretne aktivnosti nadležnog ministarstva i regulatora.

Postupali smo po pritužbi **na oglašavanje kockanja** na internetu, koje se doživljava manipulirajućim i usmjerenim na djecu (izgleda kao reklama za mobilnu igru). Kako smatramo da učinkovita zaštita djece od štetnog utjecaja igara na sreću, posebice kockanja i klađenja pretpostavlja i njihovu zaštitu u elektroničkim medijima u skladu s odredbama *Zakona o igrama na sreću* i *Zakona o elektroničkim medijima*, preporučili smo Ministarstvu financija i VEM-u da u skladu sa svojim ovlastima ispituju sadržaj tog oglasa u odnosu na maloljetnike. VEM nas je obavijestio da se ne može utvrditi da je dostupni oglas usmjeren na maloljetnike jer se za korištenje takvih *online* usluga mogu registrirati samo punoljetne osobe. U tijeku je i postupanje prema pritužbi da su na proslavi obljetnice lutrijske organizacije sudjelovala djeca u promociji igara na sreću.

Početkom 2020. založili smo se za to da se djeca dodatno zaštite, propisivanjem restriktivnijih prostornih uvjeta za priređivanje igara na sreću. Naime, nelogično je da se u neposrednoj blizini škola omogućava otvaranje *casina*, automat klubova i kladionica, dok se istodobno puno energije, vremena i novca ulaže u mjere i programe prevencije ovisnosti pa tako i ovisnosti o klađenju i kocki. Zabrinjavajuće je da je klađenje, unatoč zakonskoj zabrani, djeci u praksi ipak dostupno. Smatramo da je vrlo važno osvijestiti u društvu da djeca mogu postati ovisnici o kockanju i klađenju, što predstavlja ozbiljan zdravstveni, ali i društveni problem koji zahtijeva punu pažnju roditelja, odgojno-obrazovnih i zdravstvenih institucija, kao i društva u cjelini. Stoga očekujemo da i propisi koji reguliraju ovo područje budu učinkoviti i fokusirani na najbolji interes djece.

Vezano za **oglašavanje alkohola**, uputili smo preporuku udruzi, čije aktivnosti uključuju djecu i mlade, da odustane od oglašavanja i promocije alkoholnih pića, a u skladu s misijom kluba i poticajnim kulturnim, edukativnim i zabavnim programima. Naime, doznali smo da se na stranicama društvene mreže te udruge objavljuju i sadržaji koji nisu primjereni djeci i mladima: prilikom organiziranja turnira kao nagrade se daju alkoholna pića; u uplate kotizacija uključena je konzumacija alkoholnih pića; prijenosi utakmica sponzorirani su, npr. od proizvođača piva, te se održavaju uz oglašavanje promotivne cijene piva i žestokih pića; organiziraju se nagradne igre u kojima nagrade uključuju alkoholna pića itd.

Neke pritužbe odnose se na **povredu prava na privatnost** zbog neovlaštenog preuzimanja slika djece **za neovlašteno oglašavanje**. Vrlo ozbiljan je slučaj djece sportaša čiji su roditelji dali suglasnost za fotografiranje djece prilikom sudjelovanja u natjecanju u skokovima u vodu. Roditelji su otkrili da se veliki broj pojedinačnih slika djece u kupaćim kostimima nalazi na *online* trgovini sportskih fotografija iz Njemačke. Prijavu smo uputili AZOP-u koji se angažirao u zaštiti prava djece.

Tijekom godine odgovarali smo na upite koji se odnose na **sudjelovanje djece u snimanju** reklamnih fotografija i videa. Pravobraniteljica za djecu općenito ne podržava korištenje djece u reklamnim kampanjama, osim kad je to izričito u interesu djece, primjerice u sklopu humanitarnih akcija i drugih aktivnosti izravno usmjerenih na dobrobit djece. To, međutim, ne znači da je svako sudjelovanje djece u bilo kojoj promotivnoj aktivnosti kršenje njihovih prava, pod uvjetom da se odvija u skladu sa zakonima te stručnim i etičkim smjernicama.

O zaštiti djece kao ciljane i specifične skupine potrošača kojoj se obraća televizijski i internetski marketing, govorili smo i u medijima. Istaknuli smo da više propisa izričito navodi da se pri oglašavanju mora voditi računa o zaštiti djece i da se ne smije zlorabiti njihovo neiskustvo i lakovjernost. Primjerice, *Zakon o elektroničkim medijima* izričito zabranjuje izravno poticanje djece na kupnju proizvoda ili izravno poticanje djece da nagovaraju roditelje na kupnju nekog proizvoda, a navodi i razna druga ograničenja kako se djeci ne bi nanijela šteta. Slično se spominje i u *Pravilniku o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. Također i Kodeks oglašavanja i tržišnog komuniciranja Hrvatske udruge oglašivača (HURA) detaljno razrađuje stručne smjernice.

Nažalost, u praksi rijetko vidimo dosljednu primjenu propisa i oni se različito tumače, a pogotovo je nejasna situacija s oglašavanjem na internetu, odnosno na društvenim mrežama. Iako je zakonodavac prepoznao ranjivost djece i postavlja zakonski okvir za njihovu zaštitu, čini se da još nema djelotvornih mehanizama kojim bi se ta zaštita ostvarila u praksi.

Kad je riječ o oglašavanju, inicijative pravobraniteljice godinama su usmjerene izmjenama propisa kako bi se ograničilo oglašavanje alkohola i drugih proizvoda i usluga štetnih za djecu, npr. kladjenja i igara na sreću. S tim u vezi, početkom 2020. uključili smo se u savjetovanje o *Nacrtu prijedloga Zakona o elektroničkim medijima*, te pozdravljamo nastojanja da se zaštita djece proširi i na platforme za razmjenu videosadržaja. Osim poboljšavanja normativnog okvira, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi oglašivači shvatili potrebu postojanja i pridržavanja etičkog kodeksa u oglašavanju te usvojili spoznaje o utjecaju reklama na djecu.

Prateći višegodišnju problematiku utjecaja industrije oglašavanja na djecu, smatramo da djeca postojećim propisima još nisu odgovarajuće zaštićena od potencijalno negativnih utjecaja reklama. Još nije postignut odgovarajući napredak u ovom području te je glavno područje zabrinutosti, kako ga je prepoznao i UN-ov Odbor za prava djeteta u kontekstu pristupa primjerenim informacijama, izloženost djece neprimjerenim medijskim sadržajima, poput reklamiranja pornografije i alkohola.

2.5.2.5 Dječji proračun

Dječja prava temelje se na potrebama svakog djeteta da preživi, odraste, ispuni svoje potencijale i sudjeluje u životu svoje zajednice. Ona se odnose na svako dijete, bez iznimke.

Da bi se osigurala pravilna primjena i ostvarivanje dječjih prava, država mora izdvojiti dovoljno financijskih i ljudskih resursa za sustave zaštite djece. Planiranjem sredstava za cjelovito ostvarivanje prava djece, ne samo na nacionalnoj, već i na razinama JLP(R)S, odnosno izradom tzv. **dječjeg proračuna**, podaci se usredotočuju na sredstva namijenjena isključivo potrebama i zaštiti djeteta na državnoj i lokalnoj razini.

Zaključak je to i UN-ovog Odbora za prava djeteta koji je 20. srpnja 2016. donio Opći komentar br. 19 (2016.) o izdavanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava.

Imajući u vidu najbolji interes djeteta, Vlada RH usvojila je *Nacionalnu strategiju za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine*. Jedan od ključnih zajedničkih prioritarnih ciljeva odnosio se upravo na uspostavljanje tzv. dječjeg proračuna, s ciljem sustavnog praćenja ulaganja u djecu i programe za djecu, kao i učinka financijskih ograničenja na život i ostvarivanje prava djece.

Još je 2006. godine Ured pravobraniteljice za djecu uputio inicijativu Hrvatskom saboru, a 2009. i preporuku Vladi RH za uvođenje Dječjeg proračuna, u skladu s preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2004. Istaknuli smo kako je nužno raspolagati točnim podacima o planiranim sredstvima u proračunskoj godini i sredstvima planiranim u dvogodišnjem razdoblju, na posebnim programima i aktivnostima namijenjenim djeci, i to na razini države i JLP(R)S. Tadašnja gospodarska kriza uvelike je dovela do rezova u financiranju prethodno dostignutih prava djece (primjerice, na besplatne udžbenike, prijevoz i smještaj u učeničke domove srednjoškolaca).

Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2014. potvrdile su važnost provedbe preporuka iz 2004. te dodatno pojačale nužnost posvećivanja pažnje raspodjeli sredstava za djecu. Tek krajem 2016. komunikacija s predstavnicima Vlade RH o uvođenju dječjeg proračuna je počela davati konkretnije rezultate, što je tada bilo olakšano i zbog donošenja Općeg komentara broj 19 Odbora UN-a o pravima djeteta, u kojem je metodološki i sadržajno objašnjen hodogram aktivnosti za izradu dječjeg proračuna.

Prijevod Općeg komentara broj 19 (koji je osigurao Ured pravobranitelja za djecu) diseminiran je svim proračunskim korisnicima i korisnicima proračuna JLP(R)S radi bolje koordinacije i izrade javnih proračuna.

U ožujku 2018. Ministarstvo financija izradilo je **metodološki priručnik za izradu dječjeg proračuna** kako bi se korisnicima državnog proračuna pojednostavila izrada dječjeg proračuna, odnosno godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna, uzimajući u obzir Opći komentar br. 19 (2016.) o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) zaduženo je za konsolidacijsku ulogu izrade dječjeg proračuna i godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna.

U listopadu 2019. godine MDOMSP je objavio prvi ***Dječji proračun za razdoblje 2019.-2021. godina***. Time je Republika Hrvatska ušla u krug država koje precizno prikazuju koliko sredstava iz njihovog proračuna je namijenjeno ostvarenju prava djece. U to ulaze sredstva koja su izravno namijenjena djeci, kao što su vrtići, škole, dječje bolnice i slično, ali i ona koja neizravno pridonose ostvarenju prava djece. To su, primjerice, plaće zdravstvenog osoblja koje se brine o djeci, plaće odgojitelja, iznosi za roditeljske naknade i druga sredstva.

Dječji proračun za razdoblje 2019.-2021. godina predstavlja prvi konsolidirani dokument i prikazuje ukupno planirane rashode i izdatke u Državnom proračunu RH namijenjene za ostvarivanje dječjih prava za proračunsku godinu i projekcije za sljedeće dvije godine, dok godišnji izvještaj o izvršenju dječjeg proračuna RH prikazuje ukupno izvršene rashode i izdatke u državnom proračunu namijenjene ostvarivanju dječjih prava.

Prema podacima iz Dječjeg proračuna, za ostvarivanje prava djece, Hrvatska je u 2019. godini izdvojila ukupno **18.672.145.750,90** kuna.

Donošenjem prvog konsolidiranog dječjeg proračuna otvara se mogućnost pravednije raspodjele sredstava namijenjenih djeci, a samim time i bolje zaštite prava i interesa djece. Svakako pohvaljujemo donošenje prvog dječjeg proračuna, ali i dalje naglašavamo nužnost izrade konsolidiranog izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna jer će se na taj način moći pratiti i evaluirati ne samo izvršenje, nego i napredak u planiranju i poboljšanju proračunskog okvira za ostvarivanje dječjih prava. To je ujedno i podloga za mjerenje učinkovitosti provedbe programa namijenjenih djeci.

Prijedlozi za poboljšanja

- Uložiti više napora i sredstava u primjereno stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih obitelji s djecom.
- Informirati učenike o pravima i zaštiti za vrijeme praktične nastave i vježbi, pomoći im pri odabiru poslodavaca i kontinuirano pratiti njihov rad tijekom praktične nastave i vježbi.
- Ustrojiti mehanizme nadzora nad obavljanjem praktične nastave i vježbi (Inspekcija rada nadzire samo zaštitu na radu pri obavljanju praktične nastave unutar redovnih pregleda).
- Donijeti provedbeni propis, na temelju OBZ-a, o načinu sudjelovanja u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima djece mlađe od 15 godina i zaštiti njihovih prava.

- Sveobuhvatno i koordinirano pristupiti suzbijanju iskorištavanja djece za prosjačenje radi pravovremene zaštite djece.
- Radi zaštite imovinskih prava i interesa djece informirati roditelje o potrebi pravnog savjetovanja u situacijama kad poduzimaju pravne radnje u ime i za račun djece.
- Korigirati iznos do kojeg roditelji mogu samostalno (bez odobrenja suda) raspolagati djetetovim novčanim sredstvima; predvidjeti razliku između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta te kontinuirane isplate uskladiti s (minimalnim) novčanim iznosima potrebnim za djetetovo mjesečno uzdržavanje.
- Osigurati edukacije za stručne radnike CZSS-a te smjernice i naputke za postupanje u procjeni ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta te procjeni rizika u svakom konkretnom slučaju.
- Predvidjeti učinkovitije mehanizme zaštite prava djece-nasljednika u slučaju kada postoji sumnja u dugove ostavitelja, te u postupcima u kojima je nužna procjena vrijednosti naslijeđene imovine regulirati metodologiju i troškove vještačenja.
- Dopuniti i unaprijediti propise vezane uz zaštitu imovinskih interesa djece (OBZ, Ovršni zakon, Zakon o mirovinskom osiguranju i dr.).

2.6 Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport

Pravo na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju, djeca ostvaruju u obitelji, školi i u području slobodnog vremena. Stoga se aktivnosti i inicijative pravobraniteljice koje se odnose na područje kulturnih prava spominju i u drugim poglavljima izvješća. Osim praćenja pojedinačnih povreda prava djece u ovom području kroz prijave, novinarske upite te kontakte s djecom i stručnjacima, naše aktivnosti i ove godine bile su usmjerene na praćenje propisa u području kulturnih prava te davanje preporuka. Pitanjima kulturnih prava djece bavili smo se i prilikom obilazaka odgojno-obrazovnih institucija i drugih prostora u kojima borave djeca.

Postupali smo u 34 pojedinačna slučaja povreda kulturnih prava djece, koji se odnose na 15 djece i 20 grupa djece. Kao i prethodnih godina, najveći broj prijava odnosio se na područje sporta te na vjerske sadržaje u odgojno-obrazovnim institucijama.

Prijave koje su se odnosile na uključivanje djece u vjerske sadržaje, u dječjim vrtićima i školama, primjerice, obilježavanje Dana kruha uz molitvu i blagoslov, izvan odobrenog programa vjerskoga odgoja, odnosno vjeronauka u školi, i ove godine upućivali smo MZO-u. Upozoravali smo pojedinačne odgojno-obrazovne institucije i MZO da uključivanje vjerskih sadržaja u programe i sadržaje koji su namijenjeni svim učenicima smatramo protivnim interesu djece drugih svjetonazora. Takvo uključivanje suprotno je i jednoj od važnih dimenzija prava na obrazovanje, koje, sukladno Konvenciji i *Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine* treba biti bez diskriminacije, relevantno i kulturalno odgovarajuće za sve učenike. Od učenika se ne bi smjelo očekivati da se prilagođavaju bilo kojoj religiji ili svjetonazoru. Upravo zbog ponavljanja ovakvih vrsta povreda prava djece iz godine u godinu u Preporuci koju smo uputili MZO-u na početku školske godine upozorili smo da se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi smjele prakticirati izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja u dječjem vrtiću, pozivajući na poštovanje propisa, uključujući i *Zakon o suzbijanju diskriminacije*.

Pojedine prijave ukazivale su i na slučajeve zabrane dječje igre i slobodnih aktivnosti od strane rodbine i susjeda, nedostupnost sportskih i drugih sadržaja djeci u manjim mjestima zbog ukidanja autobusnih

linija, provođenje slobodnog vremena djece i mladih i izloženost prodaji alkohola i cigareta u ugostiteljskim objektima te uskraćivanje sudjelovanja djece u predstavama. Kod takvih prijava uključili bismo se u praćenje slučaja, upućivali preporuke te tražili izvješća nadležnih službi.

Jedan dio prijava odnosio se na nedostatak mjesta za igru djece i mladih, uništavanje i devastaciju dječjih igrališta, ugroženu sigurnost djece na igralištima zbog neodržavanja, nepoštovanja zabrane ulaska pasa te različite vrste gradnje (dvorana, parkinga, autobusnog kolodvora) na mjestima dječjih igrališta i parkova. Kvalitetni sadržaji slobodnog vremena kroz koje djeca mogu ostvariti svoja prava i zadovoljiti svoje potrebe, za djecu nedvojbeno imaju širu odgojno-obrazovnu, kulturnu, socijalnu i razvojnu vrijednost, a njihov nedostatak postavlja velike izazove te moguće opasnosti i rizike. Stoga je jedna od zadaća gradova i općina osigurati i opremiti prostore za dječju igru te održavati prostore i sprave u ispravnom stanju.

UN-ov Odbor za prava djeteta u svom *Općem komentaru br.17 (2013) o pravu djeteta na odmor, slobodno vrijeme, igru, rekreativne aktivnosti, kulturni život i umjetnosti* izražava zabrinutost zbog nedovoljnog uvažavanja prava sadržanih u članku 31. *Konvencije*, od strane država članica, što za posljedicu ima nedostatak investicija u odgovarajuće stavke, slabo ili nepostojeće zaštitno zakonodavstvo i *nevidljivost* djece u planiranju na državnoj i lokalnoj razini. Investira se obično u strukturirane i organizirane aktivnosti, no jednako je važno investiranje i u stvaranje vremena i prostora za uključivanje djece u spontanu igru, rekreaciju i kreativnost, kao i promoviranje društvenih stavova koji to podupiru i ohrabruju.

I u ciljevima *Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine* među ostalim se navodi: podići razinu razumijevanja za djecu značajnih odraslih (roditelji, učitelji, donositelji odluka) o važnosti igre i rekreacijskih aktivnosti za dječju dobrobit, zdravlje i razvoj te važnosti uravnoteženog odnosa između igre i dječjih obveza; osigurati razvoj poticajnih i dostupnih prostora i sigurnih uvjeta u lokalnim zajednicama i odgojno-obrazovnim ustanovama za kvalitetnu igru djece i provođenje raznovrsnih rekreacijskih aktivnosti; osigurati pravo djeteta na igru i raznovrsne aktivnosti u prirodi; osigurati dostupnost kulturnih i umjetničkih aktivnosti djeci; poticati i osigurati uvjete za rekreativno bavljenje djece sportom.

Informacije kojima raspolažemo ukazuju na nezadovoljavajuće stanje dječjih igrališta, čak i u gradovima koji nose naziv „Grad prijatelj djece“. Pojedini kvartovi nemaju dječja igrališta, dok su postojeća često devastirana i neuredna. Nedovoljan je broj sprava za igru, a neke postojeće su derutne i neispravne te opasne po život. Zabrinjavajući su sigurnosni i higijenski uvjeti, s obzirom na pristup psima, a nedostatan je i broj kanta za otpad. Propisana je obveza jedinice lokalne samouprave i pravne i fizičke osobe koje obavljaju komunalne djelatnosti da osiguraju trajno i kvalitetno obavljanje komunalne djelatnosti, održavaju komunalne objekte i uređaje u stanju funkcionalne sposobnosti, u što spada i održavanje javnih površina - parkova i dječjih igrališta. Kod ovih vrsta prijava upućivali smo preporuke jedinicama lokalne samouprave, a smatramo da u ovom području još ima puno prostora za poboljšanja gotovo u svim gradovima i općinama.

Prateći područje ostvarivanja kulturnih prava djece uočavamo da je najveći broj onih slobodnih aktivnosti za djecu u kojima se sudjelovanje naplaćuje te takva situacija dovodi u diskriminirani položaj djecu iz obitelji skromnijih primanja. U tom smislu izostaje angažman odgojno-obrazovnih i ustanova socijalne skrbi, kao i JLS da se nađe način financiranja kulturnih i sportskih aktivnosti i za djecu čiji ih roditelji ne mogu financirati. Žalosti činjenica da potpuno ostvarivanje kulturnih prava djece u velikom broju slučajeva i dalje ovisi o motivaciji, osviještenosti, osjetljivosti i odgovornosti pojedinaca te financijskim mogućnostima, kako JLS, tako i samih roditelja.

Aktivno sudjelovanje djece u ostvarivanju kulturnih prava također je slaba karika u potpunoj implementaciji *Konvencije*. Rijetki su primjeri dobre prakse na lokalnoj i državnoj razini u kojima je vidljiva spremnost da se djecu aktivno uključi u kreiranje, ostvarivanje i evaluaciju programa slobodnog vremena, kako to nalaže *Konvencija*.

Prateći ovo područje uočavamo da je slobodno vrijeme djece za vrijeme praznika, osobito ljetnih, poseban izazov te nameće obvezu i odgovornost, kako roditeljima tako i svim odraslima koji sudjeluju u zaštiti i ostvarivanju prava djece, da djeci posvete dovoljno vremena, osiguraju odgovarajuće prostore i sadržaje te ih zaštite od rizika. Stoga smo i ove godine, imajući u vidu pojačane rizike kojima su djeca izložena u tom vremenu, uputili javnosti poruku o zaštiti djece tijekom ljetnih praznika.¹⁰⁴

U poruci smo pozvali roditelje da tijekom godišnjeg odmora što više vremena provedu sa svojom djecom te da vode računa o njihovoj sigurnosti na igralištima, u prometu, na plaži i u ostalim aktivnostima. Pozvali smo i JLS, udruge, sportske, obrazovne, kulturne i vjerske organizacije te centre za djecu, mlade i obitelj da osiguraju bogatu ponudu sadržaja za djecu, kako bi što više njih moglo ljetne praznike provesti u poticajnom i sigurnom okruženju te medije da redovito informiraju javnost o ponudi aktivnosti za djecu te da i sami ponude kvalitetne medijske sadržaje za djecu. Vlasnike dječjih igraonica i organizatore ljetnih kampova upozorili smo da su dužni osigurati najviši stupanj sigurnosti djece te da su prilikom angažiranja osoba za rad s djecom dužni provjeriti jesu li te osobe osuđivane za kaznena djela na štetu djece te je li protiv njih započeo kazneni progon. Osim toga, pozvali smo na: zaštitu sigurnosti djece u prometu; zaštitu na internetu; podršku roditelja djetetu prilikom odlaska na praznike kod drugog roditelja s kojim dijete ne živi; zaštitu djeteta od rada koji je za njega štetan i ugrožava njegovo zdravlje; zaštitu djece koja prose; zaštitu djece od gospodarskog iskorištavanja i prilikom rada u poljoprivredi; zaštitu djece pri noćnim izlascima te poštovanje zabrane prodaje i usluživanja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina.

Nažalost, ni u ovoj godini nisu doneseni propisi koji bi regulirali zaštitu prava djece u području slobodnog vremena, a o čijoj nužnosti donošenja smo pisali u prethodnim izvješćima te upozoravali Vladu RH u više navrata. I dalje zabrinjava nereguliranost djelatnosti igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru u pogledu prostornih i tehničkih uvjeta, kao i činjenica da voditelji, treneri i drugi odrasli koji se bave djecom u slobodno vrijeme nemaju potrebna pedagoška i psihološka znanja pa su djeca katkad izložena njihovim neprimjerenim postupanjima i reakcijama.

Predlagali smo da se jedinstvenim propisom obuhvate prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada dječjih igraonica, kao i uvjeti i standardi za opremanje, održavanje i sigurnost dječjih igrališta. No, ni nakon ovogodišnje inicijative pravobraniteljice, održanog sastanka s ministarstvima i upućene preporuke Predsjedniku Vlade RH još nije utvrđeno koje će ministarstvo biti nositelj izrade takvog propisa, budući da se ministarstva (iz područja socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, financija, graditeljstva te gospodarstva) zasad nisu uspjela usuglasiti. Iz Ureda predsjednika Vlade RH upućena je preporuka MDOMSP-u i MZO-u da poduzmu daljnje korake za rješavanje opisane problematike.

Pomaci nisu učinjeni ni za propis predviđen čl. 94. *Obiteljskog zakona*, kojim bi se reguliralo sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, na čiji nedostatak smo upozoravali. Ni u *Zakonu o udrugama* nisu nastupile izmjene koje smo tražili kako bi se regulirala zaštita djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece te standardi za obavljanje usluga koje se djeci pružaju unutar udruga, kao i nadzor rada.

Ostvarivanje kulturnih prava djece u duhu *Konvencije* podrazumijeva preuzimanje obveze i odgovornosti odraslih u osiguravanju uvjeta u kojima će djeca biti sigurna i zaštićena i u kojima će se uzeti u obzir i njihovo mišljenje bez diskriminacije. Nepostojanje propisa te nedovoljna aktivnost svih čimbenika koji mogu pridonijeti potpunijoj i boljoj zaštiti dječjih prava u području slobodnog vremena ostavlja prostor brojnim rizicima i kršenju prava djece. Umanjivanje važnosti ove skupine prava te izostanak interesa i odgovornosti svih dionika za omogućavanje kvalitetnog provođenja slobodnog vremena djece i mladih ukazuju na potrebu senzibilizacije društva o važnosti kulturnih prava za zdrav i cjelovit rast i razvoj djece. Stoga ćemo, u okviru svojih ovlasti, nastaviti s inicijativama kako bi se uredili pravni propisi

¹⁰⁴ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

u ovom području i senzibiliziralo sve dionike za preuzimanje obveza i odgovornosti u cilju ostvarivanja kulturnih prava djece.

Zaštita djece koja se bave sportom

U 2019. godini bavili smo se s ukupno 50 slučajeva koji se u širem smislu odnose na područje zaštite prava djece sportaša. Od toga se 20 odnosilo izravno na sportsku aktivnost djece, a ostali uključuju i zaštitu privatnosti i zaštitu od nasilja te o njima pišemo u drugim poglavljima. Dio našeg rada odnosi se i na opće inicijative vezane uz prava djece sportaša - preporuke i normativne aktivnosti te promociju i zagovaranja prava ove skupine djece.

Na povrede prava djece sportaša najčešće nam ukazuju roditelji i sportski djelatnici, a bilo je i nekoliko anonimnih pritužbi. Prijave se odnose na različite aspekte dječjeg sudjelovanja u sportskim aktivnostima: zaštitu privatnosti, problem dostupnosti sportskih sadržaja djetetu stranog državljanstva, nasilne, neprimjerene i nepedagoške postupke trenera, neprimjerene sadržaje na društvenim mrežama, putovanje na natjecanja, neuvrštavanje u tim ili u reprezentaciju, ispisnice, stegovne postupke protiv djece, sigurnost sportskih terena te prisustvovanje djece na sportskim događanjima.

Odgovarali smo na upite te informirali prijavitelje o mogućnostima zaštite prava i interesa djece i o nadležnosti institucija. Prema procjeni, uključivali smo se u praćenje pojedinih slučajeva te se obraćali raznim institucijama ili udrugama (policija, DORH, sportska inspekcija, klubovi, sportski savezi), tražili njihova izvješća te im upućivali preporuke.

Nažalost, *Zakon o sportu* ni u 2019. nije izmijenjen niti su doneseni podzakonski akti nužni za bolju zaštitu djece sportaša (primjerice, još nije donesen *Pravilnik o uvjetima za obavljanje zdravstvenih pregleda, vrsti i opsegu pregleda, načinu vođenja evidencije i medicinske dokumentacije sportaša te o rokovima u kojima se provode zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih sportskih društva*).

Godinu je obilježilo donošenje *Nacionalnog programa športa 2019.-2026.*, kao prvog strateškog dokumenta u području sporta, čije se donošenje također čekalo godinama. Donio ga je Hrvatski sabor u srpnju 2019. na temelju čl. 2. st. 2. *Zakona o sportu*.¹⁰⁵ U postupku njegovog donošenja uključili smo se u e-savjetovanje te iznijeli niz zapažanja i prijedloge za bolju zaštitu djece koja se bave sportom, koje je Središnji državni ured za šport (SDUŠ), kao stručni nositelj izrade ovog dokumenta, tek *primio na znanje*.¹⁰⁶

Prema podacima SDUŠ-a, sportska inspekcija postupala je u 10 inspekcijskih nadzora u slučajevima na štetu djece. Izrečene su četiri upravne mjere te su podnesena tri optužna prijedloga. Međutim, podaci pokazuju da sportska inspekcija u šest županija i dalje nije stavljena u funkciju, da je jedna u veljači 2019. prestala s radom te da jedina sportska inspektorica u jednoj županiji koristi roditeljski dopust. Dakle, tijekom većeg dijela godine sportske inspekcije nije bilo u ukupno osam županija.

Zaprimali smo niz pritužbi na **neprimjereno i zlostavljajuće ponašanje trenera**, a pratili smo i slučaj koji se odnosi na zaštitu djece sportaša od seksualnog zlostavljanja. Uočili smo niz manjkavosti u sustavu zaštite djece te smo uputili prijedlog za dopunu odredbi *Zakona o kaznenom postupku* vezano uz izricanje mjera opreza, te smo putem HOO-a uputili preporuku svim sportskim nacionalnim savezima kako bi se putem licenciranja unutar pojedinih saveza osiguralo da pravomoćno osuđene osobe i osobe za koje je u tijeku kazneni postupak ne dođu u kontakt s djecom.¹⁰⁷

¹⁰⁵ *Zakon o sportu*, NN 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16 - Ispravak, čl. 2. st.2.: *Nacionalni program sporta donosi Hrvatski sabor na prijedlog Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od osam godina*.

¹⁰⁶ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

¹⁰⁷ Više o aktivnostima u tom području biti će u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava*.

Iz prijave jedne majke:

...Moj sin već neko vrijeme ne želi odlaziti u klub na treninge i ne želi trenirati zbog načina na koji se trener prema njemu ponaša. Neljudskim i nedoličnim vokabularom, daleko od onog kako bi priličilo jednom treneru koji je uzor djeci. Nimalo pedagoški. Kontaktirala sam i druge mame koje su mi također rekly da se slična stvar događa i s njihovom djecom...

Kada primimo pritužbu na rad trenera redovito se obraćamo sportskoj inspekciji koja ima ovlast utvrditi ispunjava li ta osoba uvjete za rad s djecom. Pritužbe upućujemo i policiji, da utvrde ostvaruju li se u postupcima i izjavama trenera obilježja kažnjivih radnji. Takvi slučajevi ukazuju na potrebu uvođenja stručno-pedagoškog nadzora nad radom trenera i njegovog odnosa prema djetetu. Nepedagoške postupke trenera policija u nekim slučajevima ne prepoznaje kao kažnjivu radnju, a trener istodobno formalno ispunjava uvjete za rad s djecom u sportu. U takvoj situaciji nepedagoško postupanje se ne sankcionira, a dijete koje doživljava povrede svojih prava ostaje nezaštićeno. Ponekad u takvim okolnostima djeca odustanu od bavljenja sportom.

Poseban problem i aspekt predstavljaju **pritisци roditelja i/ili trenera na djecu sportaše**, koji nadilaze djetetove mogućnosti, želje i potrebe, a mogu prijeći u zlostavljajuće ponašanje. Takve slučajeve valja prijaviti nadležnom CZSS-u, koji je dužan ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava.¹⁰⁸ Nedostatni su i mehanizmi zaštite djece na samim sportskim terenima, na kojima su djeca ponekad izložena neprimjerenom navijanju roditelja i drugih navijača. Događa se da gledatelji na dječjim sportskim natjecanjima navijaju napadački, na način da viču na djecu, vrijeđaju ih i psuju. Čini se da u velikom broju slučajeva takva nasilna ponašanja prema djeci ostaju bez odgovarajuće reakcije i sankcija.

Niz je obraćanja koja se odnose na **nepedagoško postupanje** trenera ili izbornika. Jedna se prijava odnosila na postupke više trenera koji su objavljivali neprimjerene privatne fotografije na društvenim mrežama. U dva slučaja prijava se odnosila na izloženost djece sportaša pozdravu „*Za dom spremni*“. U jednom od njih djeca su svoju pobjedu na turniru obilježila izvikivanjem tog protupravnog pozdrava, na što ih je poticala odrasla osoba, dok je u drugom slučaju za cijelo vrijeme održavanja turnira bio istaknut transparent s tim natpisom. Zbog zabrinjavajućeg izlaganja djece takvim sadržajima te toleriranja ili poticanja djece da takve parole i poruke koriste ili se pred njima fotografiraju, u oba slučaja obratili smo se DORH-u i sportskoj inspekciji, kojoj smo ukazali i na mogućnosti djelovanja u okviru mjera predviđenih *Nacionalnim planom za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine*, koje su predviđene radi ostvarivanja suzbijanja diskriminirajućih postupanja i govora mržnje u sportu.

Zaprimali smo i prijave o tome da djeca doživljavaju povrede svojih prava zbog **konfliktnih odnosa odraslih**, bilo da je riječ o sporu između roditelja i trenera, kluba i saveza ili drugih aktera. Takve situacije ponekad rezultiraju nemogućnošću korištenja sportskih građevina ili sudjelovanja djece na natjecanjima. Tada stranke upućujemo na mogućnosti zaštite interesa djece koje propisuju važeći propisi - *Zakon o udrugama, Zakon o sportu i Zakon o sportskoj inspekciji*.

I dalje nije odgovarajuće regulirana razina **skrbi o djeci tijekom putovanja na natjecanja**. Postoje brojne pravne praznine vezano uz obveze i odgovornosti organizatora natjecanja, klubova i trenera, odnosno pratitelja djece na takvim putovanjima. Sve dok se područje odgovarajuće ne normira, važno je da roditelji osvijeste da pravne praznine postoje i da o tome vode računa kad donose odluke o sudjelovanju djeteta i o tome kome i u kakvim okolnostima povjeravaju svoju djecu.

¹⁰⁸ OBZ. Čl. 132. (1) Svatko je dužan prijaviti centru za socijalnu skrb povredu djetetovih osobnih i imovinskih prava. Povreda osobnih prava podrazumijeva osobito: tjelesno ili mentalno nasilje, spolne zlouporabe, zanemarivanje ili nehajno postupanje, zlostavljanje ili izrabljivanje djeteta.

Da bismo potaknuli mjerodavne na promišljanje o mogućim rješenjima ovoga problema, u e-savjetovanju o *Nacionalnom programu športa* izrazili smo očekivanja da država kroz taj dokument osigura ujednačeni i koordiniran pristup te djeci, njihovim roditeljima, klubovima i nacionalnim sportskim savezima zajamči sustavnu skrb za svu djecu koja se natječu, posebice vezano uz organizaciju natjecanja, organizaciju putovanja na natjecanja i rizike koji oni nose. Na snazi je *Preporuka o organiziranom prijevozu športaša na natjecanja i pripreme*. U odnosu na tu problematiku, u studenome 2019. obratili smo se preporukom HOO-u, nacionalnim sportskim savezima i županijskim sportskim zajednicama kako bismo ih potaknuli na donošenje internih akata kojima će u području svojeg djelokruga regulirati ovo područje i osigurati najviši standard sigurnosti djece.¹⁰⁹

Primili smo šest pritužbi zbog **nemogućnosti ishoda ispisnica** prilikom prelaska djece sportaša iz jednog kluba u drugi. Pet slučajeva odnosilo se na pojedinu djecu, a jedan na grupu od 14 djece iz istog kluba. U nekim od tih slučajeva u pozadini je postojao i konflikt odraslih ili neprimjereno postupanje trenera, no glavni problem je onemogućavanje talentiranih i perspektivnih mladih sportaša da napuste matični klub. Takvi otpori ponekad dovode do toga da djeca, unatoč talentu, odustanu od bavljenja sportom.

Iz obraćanja roditelja:

... Treći put se situacija ponavlja na način da se dijete vrijeđa tijekom utakmice ispred svojih suigrača na turniru ... Nakon povratka doma i razgovora s djetetom ... ja sam otišla dijete ispisati iz kluba i tu nastaje problem. Odbija mi se izdati istupnica uz izjave: Ja sam ga stvorio, ja ću ga uništiti!, te mi je dano do znanja da neće dobiti istupnicu...

Zabrinjavajuća je praksa klubova da, po saznanju za namjeru napuštanja kluba, protiv djeteta pokrenu **stegovni postupak**, kako bi ga dodatno vezali uz klub ili možda kaznili zbog izražene volje. U jednom slučaju dijete je imalo stipendijski ugovor te su svi postupci bili vezani ugovornim odredbama. Međutim, u svim ostalim prijavljenim slučajevima djeca nisu imala s klubom potpisane ugovore.

Držeći da je ograničavanje njihovog slobodnog prelaska u druge klubove protivno pravu na slobodu njihovog udruživanja (članstvo u sportskoj udruzi je dobrovoljno) te, u konačnici, s načelom njihovog najboljeg interesa, obratili smo se HOO-u, te putem njega nacionalnim sportskim savezima. Uputili smo im niz preporuka: da u svojim općim aktima preispitaju i izmjene odredbe koje reguliraju prelazak djece sportaša iz kluba u klub, da pojednostave procedure ishoda ispisnica za svu djecu koja se amaterski bave sportom te omoguće da djeca promijene članstvo u klubu neovisno o rokovima prelaska za profesionalne sportaše.

Djeca često za pokretanje stegovnih postupka i izricanje pojedinih stegovnih mjera saznaju nakon što su odluke donesene, kad im se izriču suspenzije. Preporučili smo dopunu propisa te davanje jamstava vezano uz pravo na informaciju i sudjelovanje u postupku, da se stegovni postupci u kojima sudjeluju djeca standardiziraju, da se ujednače kriteriji među različitim nacionalnim sportskim savezima te da se propišu mjere koje se mogu izreći djeci u slučaju da se tijekom postupka utvrdi da je dijete zaista počinilo stegovni prekršaj.

Nekoliko slučajeva odnosilo se na **privatnost djece sportaša** vezano uz objave u medijima te problematiku potpisivanja privola za prikupljanje i obradu osobnih podataka, koje je roditeljima ponudio sportski savez.

¹⁰⁹ Više o tome u poglavljima *Prometna sigurnost djece* i *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Nezadovoljni smo načinom na koji je regulirana **zdravstvena zaštita** djece sportaša, što smo problematizirali i u dosadašnjim izvješćima. U e-savjetovanju o *Nacionalnom programu športa* tijekom 2019. ukazali smo na to da ne postoji odredba koja bi propisala obvezu sustavnog praćenja zdravlja djece sportaša, odnosno njihove redovite periodične preglede, već se predviđa tek utvrđivanje opće zdravstvene sposobnosti sudionika na natjecanju. Izostaje i briga o mentalnom zdravlju djece koja se bave sportom. Naglasili smo kako posebnu skrb trebaju dobiti i djeca vrhunski sportaši koji su zbog ozljede ili druge okolnosti odustali od aktivnog bavljenja sportom te smo predložili umrežavanje i suradnju obiteljskih, školskih i sportskih liječnika te sustavno praćenje i zdravstvenu skrb o djeci sportašima, kako bi se spriječile štetne posljedice ozljeda, *pretreniranosti*, agresivnog smanjivanja tjelesne težine ili prisilnog dugotrajnog održavanja u nižoj težinskoj kategoriji. Stoga postoji potreba izrade individualnog plana treniranja i zdravstvenih pregleda za svako pojedino dijete.

Na okruglom stolu *Organizacija sustava zdravstvene zaštite djece i mladih u sportu*, koji su organizirali Hrvatsko društvo za sportsku medicinu Hrvatskog liječničkog zbora, Zdravstveno veleučilište i Hrvatsko društvo nogometne medicine, podržali smo prijedlog da se zdravstveni pregledi djece sportaša financiraju u potpunosti iz sustava obveznog zdravstvenog osiguranja, a ne iz proračuna jedinica lokalne/regionalne samouprave, budući da se te jedinice znatno razlikuju u svojoj ekonomskoj snazi. Podržali smo uvođenje automatskih srčanih defibrilatora u svim objektima gdje se odvijaju sportski treninzi i natjecanja.

U više slučajeva problematiziralo se **stanje i dostupnost sportske infrastrukture**, zatim ograničenja koja postoje u njenom korištenju s obzirom na nedostatan broj sportskih građevina te problem nadzora i kontrole sigurnosti te osiguravanja dostupnosti svoj djeci neovisno o klubu u kojem treniraju. Dvije prijave odnosile su se na djecu kojoj je onemogućen ulazak na tribine stadiona jer su imala ulaznice koje nisu glasile na njihova imena. Saznajemo da je odluka o personaliziranoj ulaznici za sportsku utakmicu potaknuta i motivirana zaštitom sigurnosti svih sudionika konkretnog sportskog događanja, uključujući i djecu.

Prema podacima MUP-a vezano uz primjenu *Zakona o sprečavanju nereda na sportskim natjecanjima* tijekom 2019. nije bilo kaznenih djela u kojima bi djeca bila oštećena ili počinitelji.

Zaključno, u području sporta i dalje postoji niz pravnih praznina koje otvaraju rizike za povrede različitih pojedinačnih prava djece sportaša. Iako sport ima niz pozitivnih učinaka na zdravlje i socijalizaciju djece te na prevenciju rizičnih ponašanja, uključivanje djece u sportske aktivnosti u RH i dalje nije besplatno. Isključiva usmjerenost na uspjehe i postizanje vrhunskih sportskih rezultata, dovodi do toga da neka djeca, koja nisu vrhunski talentirana gube motivaciju za daljnje bavljenje sportom. Nažalost, iskustva pokazuju da od sporta odustaju i oni koji su talentirani, i to zbog načina funkcioniranja sustava koji im nije osigurao zaštitu u slučaju povreda njihovih prava.

I dalje kao veliki nedostatak vidimo nepostojanje sustava licenciranja trenera u kojem bi se vrednovala i stručne i pedagoške kompetencije. Zdravstvena zaštita djece sportaša također bilježi brojne manjkavosti, kako u normativnom, tako i u praktičnom dijelu te se u sljedećem periodu i u tom području očekuje uređivanje sustava, uz uvažavanje stavova struke (Hrvatskog društva za sportsku medicinu Hrvatskog liječničkog zbora) te dosadašnjih preporuka i upozorenja pravobraniteljice za djecu.

Prijedlozi za poboljšanja

- Više ulagati u prostore za dječju igru te ih održavati u ispravnom stanju.
- Uključiti djecu na lokalnoj i državnoj razini u planiranje, realizaciju i evaluaciju aktivnosti slobodnog vremena.
- Učiniti dostupnim i besplatnim što više slobodnih aktivnosti za djecu te iznaći modele financiranja aktivnosti koje se plaćaju za djecu koja žive u siromaštvu.

- Osigurati odgovarajuće prostore i sadržaje za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, uz pojačanu ponudu i brigu o djeci za vrijeme praznika.
- Donijeti propis kojim bi se regulirala djelatnost igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta rada.
- Propisom regulirati sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima.
- *Zakon o udrugama* dopuniti odredbama kojima bi se regulirala zaštita djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece te standardi i nadzor za obavljanje usluga koje se pružaju djeci unutar udruga.
- Uvesti sustav licenciranja trenera, a licencu/dozvolu za rad u okviru nacionalnih sportskih saveza uvjetovati uvjerenjem da osoba nije u kaznenoj evidenciji MP-a.
- Uvesti stručno-pedagoški nadzor nad radom trenera.
- Regulirati mogućnost promjene kluba za djecu sportaše koji nemaju potpisane ugovore s klubom te osigurati mehanizme njihove zaštite.
- Ujednačiti odredbe koje reguliraju sudjelovanje djece u stegovnim postupcima.
- Normirati organizaciju i prijevoz djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme.

2.7 Pravosudno zaštitna prava

Pravobraniteljica za djecu prati rad sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku (sudskom i upravnom postupku) neovisno o tome je li riječ o djetetu žrtvi, svjedoku, počinitelju nekog kaznenog ili prekršajnog djela ili sudioniku u postupku pred nadležnim tijelima.

Tijekom 2019. godine postupali smo u 81 pojedinačnom slučaju koji se odnosi na povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj odnosio se na pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (31) i pravo na dostojanstvo u postupku pred nadležnim tijelima (23). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja vezano uz pravo na neodgodivu pravnu pomoć (7), pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (7), pravo na suđenje u razumnom roku (3) te pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine (3) i na zaštitu od ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta (2). U tri slučaja pratili smo prava djeteta oštećenika i svjedoka, još tri slučaja odnosila su se općenito na sudjelovanje djeteta u pravosudnom postupku.

U području zaštite pravosudnih prava djece najčešće zaprimamo pritužbe na **postupanje policijskih službenika**, djelatnika centara za socijalnu skrb (CZSS) i sudova. Pritužbe na rad policijskih službenika najčešće su zbog nepoduzimanja odgovarajućih mjera i radnji za zaštitu djece, prekoračenja policijskih ovlasti, neprimjerenog ponašanja policijskih službenika u prisutnosti djece ili nepotrebno dovođenje djece u prostore policije. U svim slučajevima zatražili smo provjeru navoda od strane načelnika PU, obavijestili Ravnateljstvo policije radi praćenja, a u nekima i Službu za unutarnju kontrolu MUP-a.

Prema podacima Službe za unutarnju kontrolu MUP-a, od 84 pritužbe vezano uz postupanje policijskih službenika prema djeci, 61 pritužba ocijenjena je neutemeljenom, devet nije potvrđeno, pet su djelomično utemeljene, pet ih je utemeljeno, a za četiri pritužbe postupak još nije okončan. U slučaju utvrđenja propusta u radu, policijski službenici su opomenuti (2) ili je protiv njih pokrenut disciplinski postupak (3), a njihova neodgovarajuća postupanja koriste se kao primjeri loše prakse pri edukaciji ostalih službenika kako se slični propusti ne bi ponovili.

Nezadovoljstvo radom pojedinih **djelatnika centara za socijalnu skrb** najčešće iskazuju roditelji u postupcima obiteljsko pravne zaštite. Zamjeraju im pristranost, neprofesionalnost ili nepoduzimanje

aktivnosti za zaštitu interesa djeteta. Pritužbe na djelatnike CZSS-a najčešće su u situacijama konfliktnih roditeljskih odnosa, kao i kod poduzimanja mjera za zaštitu djeteta, osobito u slučajevima izdvajanja djeteta iz obitelji ili pokretanja postupaka za lišenje roditeljske skrbi. Svjesni smo da su neke pritužbe na rad djelatnika CZSS-a u konfliktnim roditeljskim odnosima odraz subjektivnog nezadovoljstva roditelja koji se teško mire s procjenama njihovih roditeljskih kompetencija, no neefikasnost sustava socijalne skrbi u zaštiti djece izložene roditeljskom sukobu zabrinjavajuća je.

Tome pridonosi i sporost u **rješavanju sudskog postupka** pa praćenjem pojedinačnih slučajeva uočavamo kako nemoć nadležnih tijela da razriješe roditeljski konflikt značajno utječe na kršenje prava djece.¹¹⁰

Iz mišljenja vještaka: „*Institucije sustava, unatoč višestrukim preporukama stručnjaka CZSS i nalazima vještačenja do sada nisu uspjele djevojčicu zaštititi od majčinih manipulacija, nisu uspjeli utjecati na promjenu stava i obrasca ponašanja majke zbog čega se majka osjeća nedodirljivom i nastavila je samo sa još grubljim emocionalnim pritiscima na dijete. ...emocionalne teškoće kod djevojčice progredirale (su) do te mjere da je dijete sada u visokom riziku od autoagresivnih ponašanja o kojima je već u SMS porukama iznosila ideje, ukoliko pravosudni sustav svojim mehanizmima ne spriječi majku u poticanju djeteta na realizaciju autoagresivnih ideja... i institucije pravosuđa doprinijele su zlostavljanju djeteta prolongiranjem postupaka u njihovoj nadležnosti*” ■

Mišljenja smo da se nikako ne bi smjelo tolerirati da postupci u kojima se donose odluke od posebne važnosti za dijete, poput odluke s kojim će roditeljem živjeti ili na koji će način dijete ostvariti neko svoje pravo, traju više godina. Nužno je da se stvore procesni uvjeti da se u ovim slučajevima osigura žurnost kako se ne bi štetilo ili ugrožavalo interes djeteta što se događa kad se odluka ne donosi na vrijeme ili se ne može osigurati njezina provedba. Iz pozicije zaštite djeteta neprihvatljivo je da sudski postupci traju dugo ili da od pravomoćnosti rješenja pa do ovrhe prođe ponekad i više od godinu dana, a u nekim slučajevima i znatno više vremena.

Neizvjesnost u životu djeteta veliki je izvor stresa, frustracije i narušavanja djetetovog prava na mirno djetinjstvo. Dijete u tom periodu može biti podvrgnuto manipulativnim postupcima osobe s kojom živi, što u konačnici može dovesti do toga da se dijete protivi ovrshi, a odgoda dovodi do toga da dijete ostaje i dalje u okruženju koje djeluje ugrožavajuće na njegov psihički razvoj. Smatramo da sva nastojanja nadležnih tijela moraju biti usmjerena na to da sudska odluka kojom se razrješuje sukob roditelja mora biti brza, jasna i precizna, a u slučaju njezinog neizvršavanja mora uslijediti brza i učinkovita ovrha. Jačanje povjerenja javnosti u sudske procjene i odluke, bolja educiranost sudaca, njihova specijaliziranost zasigurno bi dovela do bolje učinkovitosti u zaštiti djece od samovoljnih postupaka roditelja.

Zato se već godinama zalažemo za osnivanje **specijaliziranih obiteljskih sudova** u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljskopravne zaštite djeteta uključujući i provedbu sudskih odluka. Potreba osnivanja obiteljskih sudova prepoznata je i zacrtana kao jedna od mjera *Nacionalne strategije za prava djece za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, ali ona, nažalost, do 2020. još nije provedena.

Važno je i da odvjetnici budu educirani o zaštiti prava djece jer upravo oni nerijetko u zastupanju roditelja, zanemaruju interes djeteta. Pratili smo slučaj u kojem je dijete, kako bi ga se zaštitilo zbog sumnje na trgovanje ljudima, privremeno oduzeto roditeljima. No, budući da nije uslijedila pravovremena odluka CZSS-a, odnosno, sudska odluka kojom bi se opravdalo zadržavanje djeteta u ustanovi, roditelji su uz pomoć odvjetnika preuzeli dijete iako su odvjetnici u vrijeme preuzimanja djeteta imali saznanja da je njihov zahtjev za donošenje privremene mjere temeljem koje bi se dijete vratilo u biološku obitelj odbijen.

Štoviše, majka je promjenom mjesta prebivališta, onemogućila daljnje vođenje postupka jer se sud pred kojim se vodi postupak zaštite prava i interesa djeteta zbog ove promjene prebivališta proglasio

¹¹⁰ Više o tome u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb*.

nenadležnim. Nenadležnim se iz istog razloga proglasio i CZSS te su postupci prebačeni u ingerenciju mjesno nadležnih tijela čime se prolongiralo donošenje odluke u zaštiti interesa djeteta. Zbog sumnje na moguće propuste u zaštiti djeteta, zatražili smo da nadležno ministarstvo ispita postupanje CZSS-a u ovom slučaju.

Još jedna važna karika u pravosudnoj zaštiti djece je **institut posebnog skrbništva**, budući da posebni skrbnici trebaju zastupati interese djeteta u pravosudnom postupku. Međutim, ovaj institut također pokazuje brojne slabosti, posebno zbog nedostatnih materijalno-tehničkih i kadrovskih kapaciteta. Podaci Centra za posebno skrbništvo¹¹¹ za 2018. pokazuju da na 18 posebnih skrbnika dolazi 6.489 djece (360 djece po jednom skrbniku), odnosno, da jedan skrbnik na godišnjoj razini ima oko 250 predmeta u kojima zastupa djecu. Ne smijemo zanemariti činjenicu da tih 18 skrbnika zastupa i odrasle osobe pa tako ispada da jedan skrbnik ima oko 400 predmeta, odnosno, 688 ročišta godišnje. Statistički gledano svaki posebni skrbnik ima oko tri ročišta dnevno, ne nužno na istom sudu.

No, posao posebnog skrbnika nije samo prisustvovanje ročištima, podnošenje tužbi ili prijedloga u ime djeteta, već prvenstveno neposredni kontakt s djetetom odnosno upoznavanje djeteta s ulogom posebnog skrbnika, s predmetom sudskog postupka, o njegovom pravu na izražavanje mišljenja, pojašnjavanje mogućih posljedica uvažavanja iznesenog djetetovog mišljenja, odnosno, mogućeg krajnjeg ishoda postupka. Tu je i razgovor s roditeljima te upoznavanje s obiteljskom situacijom radi kvalitetnijeg zastupanja djeteta. Sve to zahtijeva multidisciplinarni pristup kojeg, s obzirom na trenutačnu kadrovsku ekipiranost, zasad nema.

I bez dublje analize i evaluacije rada posebnih skrbnika dolazi se do zaključka da tako postavljen sustav ne omogućuje da se s djetetom kojeg se zastupa uspostavi kvalitetni odnos pa se događa da u većini slučajeva kontakt s djetetom bude u prostorijama suda neposredno prije održavanja ročišta. Bojimo se da se na taj način samo zadovoljava forma, vezano uz primjenu *Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava*, a da se stvarno ne omogućuje ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje i zaštita djetetovog najboljeg interesa, što je zajamčeno *Konvencijom o pravima djeteta* i preuzeta obveza države. O poteškoćama u funkcioniranju sustava posebnog skrbništva izvijestili smo i Hrvatski sabor prilikom rasprave o prijedlogu Zakona o Centru za posebno skrbništvo te predložili održavanje sjednice saborskog odbora na ovu temu.

2.7.1 ZAŠTITA DJETETA ŽRTVE I SVJEDOKA

PREMA PODACIMA MUP-a, U 2019. GODINI otkriveno je i prijavljeno 6.859 kaznenih djela na štetu djece, što je u odnosu na 2018. povećanje za 32,2 %. Najveći broj prijavljenih kaznenih djela odnosio se na kazneno djelo prijetnje (1.702). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima. Zabilježeno je 1.661 kazneno djelo povrede djetetovih prava, odnosno, zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta, 1.134 slučaja nasilja u obitelji te 569 povreda obveze uzdržavanja. U 671 slučaju djeca su bila žrtve kaznenog djela nanošenja tjelesne ozljede, od čega je u 106 slučajeva bila riječ o teškim tjelesnim ozljedama. ■

Razmatrajući pojedinačne slučajeve, o kojima saznanja crpimo iz različitih izvora, dolazimo do spoznaja o povredama prava djece u sudskim i drugim postupcima, najčešće onima koji se vode u području obiteljskog i kaznenog prava. Kao i prijašnjih godina zaprimali smo pritužbe na **sporst u procesuiranju počinitelja, preblago kažnjavanje počinitelja kaznenih djela, neodgovarajući tretman djeteta u postupku ili narušavanje djetetove privatnosti**.

¹¹¹ Službeni podaci Centra za posebno skrbništvo za 2018. dostavljeni su pravobraniteljici za djecu u veljači 2019. Podaci za 2019., unatoč traženju, nisu dostavljeni.

Prema prijavi: Dječak (16) žrtva je tjelesnog napada od strane odrasle osobe koja je poznati nasilnik u kvartu. Nasilnik ga je zaustavio u prolazu tražeći cigaretu, a kako dječak nije imao cigarete to je bio povod za divljački napad na njega. Pretučeni dječak potražio je liječničku pomoć, liječnik je prijavio policiji te je u tijeku kazneni postupak. Postupak se vodi već dvije i pol godine, a dječak je anksiozan i preplavljen strahom od moguće osvete počinitelja koji se trenutačno nalazi na odsluženju kazne zatvora zbog počinjenja drugih kaznenih djela. Želi pod svaku cijenu izbjeći svjedočenje i zaboraviti traumatski događaj te ne želi sudjelovati u kaznenom postupku, no, sustav ga, prema riječima majke, u tome onemogućuje.

Policijski službenici su navodno prijetili novčanim kaznama majci ako dijete ne dovede na davanje iskaza u policiju, nisu dopustili da ispitivanju prisustvuju oba roditelja, iako su to oni tražili kako bi bili podrška djetetu, a pri prepoznavanju počinitelja dijete nije zaštićeno te ga je počinitelj vidio. Najgore je to što je počinitelju otkriven njegov identitet jer je sudac istrage u pozivu koji je dostavljen i počinitelju i njegovom branitelju otkrio njegovo ime i adresu stanovanja, kao i potpuni identitet drugog dječaka koji je svjedočio događaju. Majka traži savjet kako zaštititi sina od svjedočenja jer on noću ne spava, ne želi da se vodi postupak jer se boji osvete nasilnika.

S obzirom na to da će uskoro postati punoljetan, boji se da neće imati ni odgovarajuću zaštitu i pogodnosti svjedočenja koje se u sudskom postupku jamči djeci.

Za djecu je osobito osjetljivo kad se nađu u ulozi žrtve i svjedoka nasilja. U takvim slučajevima iznimno je važna uloga stručnjaka koji moraju procijeniti, uvažavajući sve okolnosti slučaja, je li uključivanje djeteta kao svjedoka doista neophodno. Kontinuirano se zalažemo za to da se u postupku u kojem djeca sudjeluju kao svjedoci vodi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta. Da bi se dokazalo počinjenje kaznenog ili prekršajnog djela, u sudskom se postupku, umjesto djece, kao svjedoci mogu saslušati osobe koje su o počinjenju kaznenog djela posredno saznale u razgovoru s djecom. Tako se može izbjeći stres i traumatizacija djeteta, a postići svrha sudskog progona.

Također se zalažemo da se svojoj djeci, neovisno o njihovoj dobi, osiguraju jednake pogodnosti svjedočenja kako bi ih se zaštitilo od dodatne traumatizacije. Izjednačavanje prava sve djece neovisno o njihovoj dobi imperativ je *Konvencije o pravima djeteta*, a i preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta. Djetetu svjedoku, neovisno o njegovoj dobi i svojstvu oštećenika, mora biti pružen maksimum zaštite vodeći računa o njegovoj dobi, značajkama njegove ličnosti, obrazovanju i prilikama u kojima živi. Razina traumatizacije djeteta i emocionalni doživljaj uz kritični događaj bitni su čimbenici koji neovisno o dobi djeteta mogu uzrokovati moguće štetne posljedice na njegov odgoj i razvoj te je stoga nužno i djetetu starijem od šesnaest godina omogućiti najvišu razinu zaštite prilikom svjedočenja.

Prema čl. 22. i 23. *Direktive 2012/29 Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda u pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenog djela*, dijete do 18 godina smatra se osobom koja ima posebnu potrebu zaštite te se svakom djetetu žrtvi treba osigurati individualna procjena potrebnih zaštitnih mehanizama, provođenje ispitivanja pomoću posebno treniranih osoba.

Dijete žrtva mora imati pravo na kvalitetno zastupanje njegovih interesa tijekom kaznenog postupka, što je jedino moguće ako ima odgovarajuću pravnu pomoć, a što određuju i **Smjernice za pravosuđe prilagođeno djeci** (*Guidelines on child-friendly justice*) Vijeća Europe. Kvaliteta pružene pomoći uvjetovana je i posebnom specijalizacijom odvjetnika. Stoga smo u izmjenama *Zakona o sudovima za mladež*¹² predložili donošenje posebnog propisa kojim bi se razradili elementi i kriteriji za određivanje opunomoćenika te vrsta edukacije koju opunomoćenici moraju proći kako bi stekli potrebne kvalifikacije za zastupanje djeteta. Smatramo da je to nužno kako bi se izbjeglo da se opunomoćenici, a što se trenutačno događa u praksi, postavljaju s liste odvjetnika po utvrđenom redoslijedu i ravnomjernoj zastupljenosti, a ne po načelu njihove posebne educiranosti i specijalizaciji.

Prijašnjih godina upozoravali smo Ministarstvo pravosuđa na praksu nekih sudaca istrage, koji nalog za provođenje dokaznog ročišta na kojem će se provesti ispitivanje svjedoka, a koji sadrži sve podatke o djetetu uključujući i adresu stanovanja, dostavljaju svim sudionicima postupka uključujući i okrivljenika. Preporučili smo da se ispita praksa sudova te da ih se upozori na dužnost zaštite prava djece žrtava kao posebno ranjive skupine žrtava. Ministarstvo pravosuđa našu je preporuku tada prihvatilo, no negativna praksa se nastavlja što smatramo nedopustivim i što je suprotno *Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela* koja djeci jamči pravo na zaštitu od sekundarne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde.

Iz obraćanja roditelja vidljivo je da je i dalje aktualan problem **nepotpunog i nejasnog informiranja žrtava** o njihovim pravima tijekom postupka, ali i o fazama postupka u kojima žrtva mora sudjelovati te o tijeku i rezultatima samog postupka. Iako je *Zakonom o kaznenom postupku* propisana, sukladno tzv. *Direktivi o žrtvama*, obveza svih tijela koja sudjeluju u pojedinim fazama postupka na informiranje žrtve, praksa pokazuje da su žrtve i nadalje neinformirane o svojim pravima, odnosno, o načinima kako ih mogu ostvariti. Iako postoje obrasci obavijesti žrtvama kaznenih djela pa i oni namijenjeni isključivo djeci, oni, nažalost, nisu prilagođeni djeci niti su im razumljivi. Riječ je o obrascima u kojima se citiraju zakonske odredbe o pravima žrtve, ali nema praktičnih informacija koje bi pomogle roditeljima i djeci u boljem snalaženju u postupku koji ih očekuje.

Podrška i pomoć djetetu sudioniku u pravosudnom postupku, i to ne samo kaznenom, već i prekršajnom, građanskom i upravnom postupku, mora biti **sustavna i pod jednakim uvjetima dostupna svakom djetetu**. Ona se ne smije ograničiti samo na pomoć i podršku u okviru pravosudnog sustava, već treba biti osigurana i izvan njega, kroz sustav socijalne skrbi, obrazovanja, zdravstva i civilnog društva. Osobe koje dolaze u kontakt s djecom žrtvama, neovisno o tome kojem sustavu pripadaju, moraju biti posebno osposobljene za uočavanje potreba djeteta i pružanje podrške od samog trenutka počinjenja kaznenog ili prekršajnog djela, za vrijeme trajanja kaznenog odnosno prekršajnog postupka, kao i nakon njegovog okončanja, kako to nalažu i Smjernice VE o pravosuđu prilagođenom djeci.

Postojećim protokolima u RH definirana je suradnja između tijela vezana uz podršku žrtvama, međutim, u praksi ona nije odgovarajuće zaživjela. S obzirom na to da je 2019. godine Vlada RH usvojila Akcijski plan za provedbu *Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u RH za razdoblje do 2020.* te kroz predviđene mjere prepoznala potrebu za uspostavom suradnje među resorima, nadamo se da će uočene poteškoće biti otklonjene.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati odgovarajuće tehničke, prostorne i kadrovske resurse za ispitivanje djeteta u svim pravosudnim postupcima (konferencijska veza, stručni kadrovi, posebne čekaonice za svjedoke).
- Osigurati dostatna materijalna sredstva za pokriće troškova dolaska djeteta na sud ili pripremu djeteta u djetetu bliskom okruženju.
- Osigurati kontinuiranu edukaciju i superviziju stručnih suradnika koji pripremaju dijete za svjedočenje.
- Obvezati sve stručnjake koji sudjeluju u pravosudnom postupku (suce, državne odvjetnike, odvjetnike) na kontinuiranu edukaciju.
- Uspostaviti mrežu stručnjaka za stručnu podršku djetetu koji će dijete savjetovati i pratiti tijekom kaznenog i prekršajnog postupka.
- U suradnji sa sustavom socijalne skrbi i zdravstva osigurati svakom djetetu koje je pretrpjelo teška traumatska iskustva dostupnost psihološke i druge stručne pomoći pod jednakim uvjetima.
- Posebnim propisom razraditi elemente i kriterije za određivanje podobnosti opunomoćenika te

¹¹² Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

propisati vrstu edukacije koju opunomoćenici moraju proći kako bi stekli potrebne kvalifikacije za zastupanje djeteta u pravosudnom postupku.

- Osigurati žurnost u provođenju sudskih postupaka u kojima djeca sudjeluju kao žrtve ili svjedoci.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zlopotrebe

PREMA PODACIMA MUP-a, tijekom 2019. prijavljeno je 702 kaznena djela spolne naravi počinjena na štetu djece. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zlopotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (435) i upoznavanja djece s pornografijom (86). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela: spolni odnošaj bez pristanka (66), iskorištavanje djece za pornografiju (65), podvođenje djeteta (61), bludne radnje (48), zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina (35), spolno uznemiravanje (35), silovanje (25), mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (16), spolna zlopotreba djeteta starijeg od 15 godina (2) i iskorištavanja djece za pornografske predstave (2). ■

Pratili smo 31 slučaj povrede prava djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlopotrebe. U najvećem broju slučaju postupanja su inicirana obavijestima obrazovnih ustanova o primjeni *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, budući da su one dužne o slučajevima seksualnog nasilja ili uznemiravanja, uz nadležna tijela, obavijestiti i pravobraniteljicu za djecu. Koristan izvor saznanja o mogućim povredama prava djece bili su nam i mediji koji su reagirali na slučajeve seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, najčešće iskazujući negodovanje zbog blagih kazni za počinitelje spolnog zlostavljanja djeteta ili propusta u zaštiti djece.

Mediji su koristan saveznik u podizanju svijesti javnosti o potrebi bolje zaštite djece te u poticanju nadležnih tijela na mijenjanje propisa i negativne prakse. Nažalost, mediji nerijetko svojim senzacionalističkim praćenjem pojedinih slučajeva i sami krše prava djece. S obzirom na dalekosežne nepovoljne posljedice na razvoj djeteta koje je bilo žrtva seksualnog zlostavljanja te na iznimnu ranjivost djeteta-žrtve, medijski propisi i etički kodeks novinarske profesije postavljaju izričita ograničenja u vezi s izvještavanjem o seksualnom nasilju i iskorištavanju djece, no neki mediji se toga ne pridržavaju. U pojedinim slučajevima tijekom 2019. posredno su otkrivali identitet djeteta intervjuirajući ljude iz djetetovog neposrednog okruženja, citirajući djetetov iskaz tijekom forenzičkog intervjua, a ponekad i načinom prikazivanja slučaja sugerirali da je djetetov iskaz možda plod djetetove mašte.

Pravobraniteljica za djecu stoga je u nekoliko slučajeva reagirala na takvo neodgovarajuće izvještavanje. Obraćala se Državnom odvjetništvu, Hrvatskom novinarskom društvu, Vijeću za elektroničke medije i televizijskim nakladnicima te je i u javnim priopćenjima pozivala na zaštitu privatnosti i dostojanstva djece-žrtava seksualnog nasilja. U jednom konkretnom slučaju pozvala je cjelokupnu javnost, novinare i pojedince, da se suzdrže od iznošenja pojedinosti o bilo kojem djetetu uključenom u slučaj koji je danima plijenio pozornost medija, da štite njihov identitet, da uklone takve objave, odnosno da ih ne dijele na društvenim mrežama, kako ne bi dalje nanosili štetu djeci.

Novinarsko vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva je temeljem prijave pravobraniteljice oštro osudilo urednika jednog tjednika te mu izreklo opomenu, no djeci koja su danima bila predmetom interesa brojnih medija nanosena je šteta što se nije smjelo dogoditi. Neprimjereno izvještavanje o takvim slučajevima dovodi do sekundarne viktimizacije djeteta, budući da dijete može vidjeti informacije koje se prenose u medijima i razumjeti da se one odnose na njega. Također, zbog posrednog otkrivanja djetetovog identiteta, znatno se proširuje krug osoba koje su upoznate s činjenicom da je dijete bilo žrtva seksualnog nasilja te se povećava mogućnost da će se dijete i zbog toga susresti s teškoćama te biti dodatno traumatizirano. Takvo izvještavanje nanosi štetu i drugoj djeci-žrtvama seksualnog nasilja i iskorištavanja jer često još više povećava njihovu nespремnost da prijave takve slučajeve, budući da su u strahu da će tada i sama biti izložena medijima i znatiželji javnosti.

Praćenjem provedbe **Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja** dobivamo uvid u postupanja nadležnih tijela u slučajevima seksualnog nasilja koje su djeca prijavila u obrazovnom sustavu. U pojedinim slučajevima riječ je o prijavama seksualnog nasilja koje su djeca doživjela izvan škole, neka od strane članova obitelji, neka od vršnjaka putem društvenih mreža, no, posebno je zabrinjavajuća izloženost djece seksualnom nasilju od strane nastavnika u školi, budući da bi ondje djeca trebala biti sigurna i zaštićena. Djeca su prijavljivala neprimjerene dodire, seksualne aluzije i slična ponašanja nastavnika, zbog kojih su se osjećala uznemireno i zaplašeno.

Iz prijave: *Profesor je za vrijeme nastave svojim neverbalnim ponašanjem - pokretima tijela i izrazom lica spolno uznemiravao učenice na način da je prilikom njihovog donošenja domaćih zadaća njemu na pregled ili prilikom ispitivanja svoj pogled usmjeravao u njihova tijela, posebice u grudi, međunožje i stražnjicu, uspostavljao s učenicama neželjenu komunikaciju zbog čega su se osjećale poniženo, uznemireno i zastrašeno...*

U svakom pojedinom slučaju tražili smo od škola da nas obavijeste o poduzetim mjerama za zaštitu djece. Primjećujemo da odgovorne osobe u školi u formalnom smislu poduzimaju mjere i aktivnosti propisane Protokolom, no izostaje stvarna zaštita djece od kontakta s osobama koje ih seksualno zlostavljaju. S obzirom na to da je najčešće riječ o seksualnom uznemiravanju, nerijetko se događa da izostane procesuiranje počinitelja pa time i zakonska mogućnost udaljenja takve osobe iz nastavnog procesa i kontakta s učenicima.

U nekim slučajevima škole nas obavještavaju da, iako imaju neformalnih saznanja da je protiv djelatnika škole pokrenut kazneni postupak, o tome ne dobivaju službenu informaciju od državnog odvjetništva ili suda pa nemaju zakonsku osnovu za njegovu suspenziju. U nekim slučajevima osnove za suspenziju nema ni kad se protiv djelatnika škole provode istražne radnje, a još formalno nije pokrenut kazneni postupak. Slično se odgađa i u sportskoj djelatnosti.

Iz prijave: *... Nakon izlaska iz istražnog zatvora bivši predsjednik saveza postao je vrlo aktivan, ponašao se kao da se ništa nije dogodilo te pod motom „sve mi je namješteno” dolazio na natjecanja dovodeći čelnike saveza u neugodnu poziciju. Savez nije imao informaciju je li njihovom bivšem predsjedniku izrečena ikakva sankcija jer se on sam ponašao kao da nije. ...*

Na ove propuste u zakonskom izričaju upozoravamo već duže vrijeme tražeći da se u normativnom pogledu poboljša zaštita djece. Stoga smo predložili izmjene kaznenog zakonodavstva kako bi se stvorili preduvjeti za izricanje mjera opreza i prije formalnog pokretanja kaznenog postupka u slučaju postojanja sumnje da je nad djetetom počinjen seksualni delikt ili neko drugo nasilno kazneno djelo.¹¹³

Primjer pozitivne prakse je određivanje mjere opreza predsjedniku jednog sportskog saveza kojeg se sumnjiči za počinjenje više kaznenih djela seksualne prirode na štetu djece. Mjerom opreza zabranjeno mu je posjećivanje sportskih djelatnosti, i to ne samo u okviru sportske djelatnosti u kojoj je počinio kazneno djelo, već u svim sportskim djelatnostima i pravnim osobama u sustavu sporta, udrugama, trgovačkim društvima i ustanovama te približavanje na udaljenost manju od 300 metara. Ujedno mu je zabranjeno obavljanje svih poslovnih aktivnosti u sportu. Pozitivno je i to što je o ovoj izrečenoj mjeri obaviještena i Sportska inspekcija koja je naložila svim članovima sportskog saveza, čijem je članu ova mjera izrečena, da se pridržavaju te mjere pod prijetnjom snošenja odgovornosti za njezino neprovođenje. Ovaj primjer poduzimanja mjera za zaštitu djece i za vrijeme trajanja postupka trebali bi slijediti i drugi suci i tijela nadležna za osiguranje zaštite djece.

¹¹³ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Škole upozoravamo na to da je u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole potrebno udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece, neovisno o kaznenoj odgovornosti, pozivajući se na radno pravne povrede i povrede etičkog kodeksa.

Također škole, ali i druge ustanove koje organiziraju rad s djecom, poput sportskih klubova, upozoravamo da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom pribave od Ministarstva pravosuđa **posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije** iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad te da periodično provjeravaju podatke o tome zadovoljavaju li zaposlenici i ostale angažirane osobe uvjetima za rad s djecom.

PREMA PODACIMA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA u Kaznenoj evidenciji ukupno je evidentirano 1.400 počinitelja spolnih delikata na štetu djece. Tijekom 2019. zatraženo je i izdano 13.070 uvjerenja iz kaznene evidencije temeljem posebnih propisa vezanih uz rad s djecom.

Najveći broj izdanih uvjerenja odnosio se na zahtjeve osnovnih škola u svrhu zasnivanja radnog odnosa u školskoj ustanovi (2.949), udruga u svrhu pružanja usluga volontiranja (1.462), dječjih vrtića (1.400), te ustanova za socijalnu skrb za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi (830). Uvjerenja su se tražila i za obavljanje poslova u zdravstvenoj djelatnosti (2.472), udomiteljskoj djelatnosti (1.564), licenciranje obrtnika za izvođenje praktične nastave (508), imenovanje članova školskih odbora (298), utvrđivanje podobnosti za posvojenje (337) te obavljanje djelatnosti dadilje (126). U sportskoj djelatnosti izdano je samo 35 uvjerenja. ■

Svjesni činjenice da se prethodna osuđivanost osoba, unatoč zakonskoj obvezi, ne provjerava u obimu koji bi bio realan s obzirom na broj zaposlenih u sustavu obrazovanja,¹¹⁴ njihovu čestu mobilnost te rad u nepunom radnom vremenu i u više obrazovnih ustanova, obratili smo se Prosvjetnoj inspekciji MZO-a. Preporučili smo da prilikom inspeksijskih nadzora u ustanovama koje podliježu nadzoru prosvjetne inspekcije, pregledom kadrovske evidencije, prosvjetni inspektori provjeravaju jesu li za sve zaposlenike ustanove pribavljene odgovarajuće potvrde (uvjerenje iz kaznene evidencije i uvjerenje da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak) koje dokazuju da za njih ne postoje zapreke za zapošljavanje.

Preporuke o nužnosti provjere prethodne osuđivanosti osoba koje u obavljanju stručne prakse dolaze u kontakt s djecom uputili smo i MZO-u te smo putem Hrvatskog olimpijskog odbora uputili preporuku svim nacionalnim sportskim savezima. Preporučili smo da nacionalni savezi i sportski klubovi svojim internim aktima propišu da se izdavanje dozvole za rad (licenca) u okviru pojedinih nacionalnih sportskih saveza uvjetuje provjerom u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa te da se ispunjavanje ovog uvjeta redovito provjerava prilikom obnove dozvole za rad. Ovom preporukom uključili smo se u nacionalnu kampanju „Start to talk” koju na inicijativu Vijeća Europe provodi Središnji državni ured za šport u cilju zaštite djece od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u sustavu sporta. Nedostatna zaštita djece od seksualnog nasilja u područje sporta posebno zabrinjava, budući da su uočeni propusti u reguliranju zapreka za obavljanje stručnih poslova u sportu, kao i nedovoljna provjera ispunjavanja uvjeta za rad s djecom.

Iz prijave roditelja: „... trener se ‘okomi’ na djevojke koje mu ne dozvoljavaju da ih štipne, pomazi, zagrlj ili na one djevojke koje ‘ne hihoću na njegove šale’... Djevojkama upućuje neprimjerene komentare poput, ‘to ti muškarci vole’, ‘digni te svoje zgodne noge’...”

Činjenica je da nema općeg propisa koji bi zabranjivao rad s djecom osobama koje su počinitelji spolnog nasilja nad djetetom te je takva zabrana propisana samo u nekim posebnim propisima, i to kao

¹¹⁴ Prema podacima MZO iz 2018. ima više od 65.000 zaposlenih u osnovnim i srednjim školama.

rezultat višegodišnjeg upornog upozoravanja Ureda pravobranitelja za djecu na potrebu za takvom regulacijom. Iako godinama ukazujemo na taj problem, on je i dalje aktualan u nekim područjima. Premda većina profesija i djelatnosti sada ima propisana ograničenja za rad s djecom, nažalost, mnoga su manjkava. Posebno zabrinjava to da neka područja nisu uopće regulirana u tom smislu, primjerice, djelovanje udruga, za koje nisu postavljena gotovo nikakva ograničenja (osim u dijelu koji je pokriven *Zakonom o volonterima*), te rad trgovačkih društava, koja se bez ikakvih ograničenja mogu registrirati za djelatnosti koje uključuju i rad s djecom (igraonice, radionice, kampovi, poduke, tečajevi i sl.). Područje njihovog djelovanja nije podložno nadzoru pa smo opravdano zabrinuti za sigurnost i zaštitu djece.

Provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom važan je segment prevencije seksualnog nasilja nad djecom, stoga je važno osigurati materijalne, tehničke i kadrovske uvjete u Ministarstvu pravosuđa kako bi provjera u kaznenoj evidenciji bila pojednostavljena i dostupna za sve one koji su takvu provjeru dužni provoditi radi zaštite djece, osobito u sustavu odgoja i obrazovanja te sporta.

Uz osiguranje uvjeta za efikasnu provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom, u prevenciji nasilja nad djecom važnu ulogu ima pravovremena i odgovarajuća reakcija pravosudnih tijela, odnosno odgovarajuće **sankcije, sigurnosne mjere i mjere nadzora**.

Iz prijave: *Majka sam djeteta žrtve pedofila. Slučaj se vodi još od 2015. Odvjetnika redovito kontaktiramo i ne znamo zbog čega toliko dugo to traje. Na zadnjem saslušanju je utvrđeno da je počinitelj bio ubrojjiv u vrijeme počinjenja djela i da se njegovo zdravstveno stanje razmatra. U CZSS su mi rekli da se obratim predsjedniku suda što sam i učinila. Obrazložio mi je kako cijeli slučaj ide po propisima.*

Koliko godina inače treba da se donese presuda ako postoje dokazi i odavno smo saslušani? Ne razumijem kakav je to protokol u kojem je sve obavljeno i dokazano te sve stoji na čekanju. Taj monstrum mirno živi par metara od nas i moje ga dijete viđa svaki dan kad izađe na ulicu. Želimo da se pravda zadovolji i time svojem djetetu olakšamo.

Doista smo očajni. Mi kao roditelji smo sve ispravno napravili, prijavili, dijete vodili psihologu da što lakše prebrodi situaciju i čak smo platili odvjetnika. U međuvremenu smo saznali da nismo ni trebali jer je to njegova pravna obveza pošto nam je on dodijeljen po službenoj dužnosti. Znam da ni vi puno ne možete pomoći, ali samo tražimo pravdu i ništa drugo.

Nažalost, upravo u tom području uočavamo poteškoće. U jednom slučaju nas je, na naše traženje, predsjednik suda obavijestio da se kazneni postupak zbog dva kaznena djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od petnaest godina, koji traje više od četiri godine, ne može okončati zbog zdravstvenog stanja okrivljenika, koji boluje od razvijene demencije te nije sposoban prisustvovati raspravama. Po objašnjenju predsjednika suda, rasprava se ne može održati u odsutnosti okrivljenika jer se on sam nije doveo u stanje raspravne nesposobnosti, a, kako je djelo počinio kao ubrojjiva osoba, na njega se ne mogu primijeniti odredbe *Zakona o kaznenom postupku* koje se odnose na postupak prema osobama s duševnim smetnjama koje su u vrijeme počinjenja djela bile neubrojjive. Iz stava suda izvodi se zaključak da se u ovom slučaju kazneni postupak ne može okončati.

Iz pozicije djeteta koje je pretrpjelo seksualno zlostavljanje i svakodnevno susreće počinitelja koji će za svoj zločin proći nekažnjeno, a dijete ostati nezaštićeno, ovakva je reakcija pravosuđa na seksualno nasilje nedopustiva. Djetetu žrtvi onemogućuje se oporavak te se šalje poruka da ga odrasli ne mogu i ne žele zaštititi. Nažalost, ovaj slučaj neefikasnosti u procesuiranju počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom nije izoliran. Kao i prethodnih godina, i tijekom 2019. bilježili smo slučajeve odustajanja od kaznenog progona, blagih osuda, zamjene zatvorskih kazni radom za opće dobro ili uvjetnom kaznom te neizricanja sigurnosnih mjera i mjera nadzora počinitelja.

Izmjenama *Kaznenog zakona*, koje su stupile na snagu u siječnju 2019., pooštren je zakonski minimum, ali i zakonski maksimum kažnjavanja u odnosu na kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, no i dalje je za neka od tih kaznenih djela moguće izreći kaznu zatvora u trajanju do jedne godine te, u skladu s time, izrečenu kaznu zamijeniti radom za opće dobro.

Statistički podaci Državnog odvjetništva¹¹⁵ pokazuju da je za kazneno djelo spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u 2018. godini u 12,5 % slučajeva kod osuđujućih presuda izrečen rad za opće dobro, a u 35 % slučajeva uvjetna osuda. Ovakvim kažnjavanjem spolnog nasilja nad djetetom djeci se šalje poruka da je ono što im se dogodilo beznačajno te ih se obeshrabruje da ubuduće takva nedjela prijavljuju. Sudovi nisu skloni ni izricanju sigurnosnih mjera, među kojima je za zaštitu djece od seksualnih predatora osobito važna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom. Prema podacima Državnog odvjetništva za 2018., od 88 osuđujućih presuda za počinjeni spolni delikt na štetu djeteta izrečena je samo jedna takva mjera, iako se ona može izreći i kad djelo nije počinjeno u obavljanju dužnosti i djelatnosti.

Stoga smo u postupku izmjena *Kaznenog zakona* predložili: zabranu izricanja rada za opće dobro osuđenim seksualnim zlostavljačima djece, automatsko izricanje zabrane rada s djecom uz pravomoćnu presudu za seksualno zlostavljanje ili iskorištavanje djece, izricanje zaštitnog nadzora neovisno o visini izrečene kazne te njegovo automatsko provođenje po puštanju iz zatvora počinitelja kaznenog djela i progon po službenoj dužnosti zbog spolnog uznemiravanja djece. Od svih prijedloga prihvaćen je samo ovaj posljednji.¹¹⁶

Važan oblik prevencije je i **edukacija djece** o problematici seksualnog nasilja, na što također upozoravamo dulje vrijeme, naglašavajući kako bi svoj djeci trebali biti pod jednakim uvjetima dostupni preventivni programi. Na to je Hrvatsku upozorio i UN-ov Odbor za prava djeteta te iskazao zabrinutost zbog toga što u nas programi prevencije nisu sustavno organizirani ni obvezni te ne postoje mjere namijenjene odvratanju mogućih počinitelja seksualnog nasilja nad djecom.

Svjesni važnosti preventivnih programa, sudjelujemo kao jedna od partnerskih organizacija u projektu Ženske sobe *Seksualno nasilje - edukacijski preventivni program* (SNEP program, financiran od EU). Riječ je o programu koji je razvijen kao odgovor na nepostojanje sustavne i kontinuirane edukacije o problematici seksualnog nasilja, kao i prepoznate potrebe i iskazanog interesa škola te djece i mladih za aktivniji rad na prevenciji seksualnog nasilja. Nažalost, preventivni programi nisu dio redovnog i obveznog obrazovanja djece te tako nisu dostupni svoj djeci pod jednakim uvjetima. Primjer dobre prakse je CAP program prevencije zlostavljanja djece¹¹⁷ Udruge roditelja *Korak po korak*, koji se u nas već 20 godina provodi u mnogim vrtićima i osnovnim školama.

Zaključno možemo reći da dosad nije postignuta zadovoljavajuća razina zaštite djece od počinitelja seksualnih delikata. Unatoč izmjenama kaznenog zakonodavstva još nije postignut odgovarajući pravni okvir za zaštitu djece. Zabrinjava nas i neodgovarajuća primjena propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora počinitelja. Nedovoljna se pažnja posvećuje preventivnim programima edukacije djece te oni nisu sustavno organizirani ni obvezni za svu djecu, stoga nisu dostupni svoj djeci pod jednakim uvjetima.

¹¹⁵ Izvješće o radu Državnog odvjetništva za 2018. godinu.

¹¹⁶ Više o tome u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

¹¹⁷ *Child Assault Prevention*

Prijedlozi za poboljšanja

- Izmjenama propisa treba onemogućiti da osobe za koje se sumnja da su počinile spolne delikte na štetu djece dolaze u kontakt s djecom, u periodu od prijave sumnje do formalnog pokretanja kaznenog postupka.
- Zakonski regulirati rad udruga, obrta i trgovačkih društava koji organiziraju aktivnosti s djecom (radionice, tečajevi, poduke, kampovi i sl.) kako bi se onemogućilo da osobe koje su počinile spolne delikte tim putem dolaze u kontakt s djecom.
- Otkloniti manjkavosti u zakonskoj regulativi u odnosu na zabranu obavljanja aktivnosti s djecom u pojedinim sustavima (sport, obrazovanje itd).
- Osigurati materijalne, tehničke i kadrovske uvjete u okviru kaznene evidencije Ministarstva pravosuđa za primjenu propisa u segmentu provjere prethodne osuđivanosti osoba, kao preduvjeta za rad s djecom.
- Počiniteljima spolnih delikata izricati mjera opreza i sigurnosnih mjera kako bi se spriječilo da budu u kontaktu s djecom.
- Propisati obveznu i kontinuiranu edukaciju o zaštiti dobrobiti djece i usavršavanje pravosudnih dužnosnika kao uvjet za obavljanje pravosudne dužnosti.
- Omogućiti nezastarijevanje vođenja kaznenog postupka za sve spolne delikte na štetu djece te osigurati trajno čuvanje i dostupnost podataka o počiniteljima spolnih delikata u kaznenoj evidenciji.
- U slučaju izricanja mjera opreza, sigurnosnih mjera i pravomoćnih osuda za spolni delikt djelatnicima ustanova i organizacija koje rade s djecom (dječji vrtići, škole, domovi za djecu, udruge, sportski klubovi) ustaliti praksu da sud i državno odvjetništvo o tome obvezno obavještavaju poslodavce.
- Osigurati odgovarajući sustav potpore za svu djecu žrtve seksualnog nasilja te dostupnost programa prevencije seksualnog nasilja za svu djecu pod jednakim uvjetima.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE U SUKOBU SA ZAKONOM

Tijekom 2019. obraćali su nam se roditelji s upitima o postupanju institucija u slučaju kada su dijete ili maloljetnik¹¹⁸ osumnjičeni za kazneno djelo ili prekršaj te smo ih upućivali u prava djece u sukobu sa zakonom. Prijave su se odnosile na postupanje službenika policije, kontrolora u javnom prijevozu, zaštitara u trgovinama, sudova te na uvjete izvršenja institucionalnih odgojnih mjera. Pojedini roditelji obraćali su nam se sa zamolbom da utječemo na postupanje i odluke pravosudnih tijela te smo ih informirali o našim ovlastima i neovisnosti pravosuđa.

PREMA PODACIMA MUP-a, tijekom 2019. je prijavljeno 181 kazneno neodgovorno dijete (mlađe od 14 godina) za 239 počinjenih kaznenih djela, što je u odnosu na 2018. za 18,4 % manje kaznenih djela te 7,7 % manje djece počinitelja. Kazneno odgovorna djeca (maloljetnici) prijavljeni su za 1796 kaznenih djela, oko 20 % više nego u prethodnoj godini, koja je počinilo 954 maloljetnika, ili 8,4 % više nego u 2018. Od svih kaznenih djela za koje su prijavljeni djeca i maloljetnici, 54 % odnosi se na imovinske delikte, što je povećanje od gotovo 10 %.

U 2019. djeca i maloljetnici prijavljeni su za 202 kaznena djela protiv spolne slobode, odnosno, za djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, što je povećanje od 55 % u odnosu na prethodnu godinu. Kazneno djelo računalne prijevare kod maloljetnika bilježi pad od 59% (44 kaznena djela) dok se povećanje od 24% bilježi u dijelu kriminaliteta počinjenog zlouporabom droga - počinjeno je 191 kazneno djelo.

¹¹⁸ Izraz maloljetnik, u skladu s našim zakonodavstvom, odnosi se na kazneno i prekršajno odgovornu djecu počinitelje u dobi od 14 do 18 godina.

Kaznena djela s elementima nasilja u ukupnom broju bilježe pad od oko 5 %, a djeca i maloljetnici prijavljeni su za tri kaznena djela ubojstva u pokušaju, 93 kaznena djela tjelesne ozljede, 43 kaznena djela teške tjelesne ozljede te 59 kaznenih djela razbojništva, 16 kaznenih djela razbojničke krađe, 25 kaznenih djela iznude i 19 kaznenih djela nasilničkog ponašanja. U 2019. je 158 maloljetnika prijavljeno za prekršaj iz *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*. ■

Pritužbe na **postupanje policije** najčešće su se odnosile na okolnosti prikupljanja podataka o počinjenju kaznenog djela ili prekršaja bez prisutnosti roditelja i nepravodobnog obavješćavanja roditelja. Pojedini roditelji iskazivali su nezadovoljstvo načinom postupanja policijskih službenika u slučajevima vršnjačkog nasilja za koje misle da je potaknuto nacionalnom netrpeljivošću, procjenjujući da poduzete radnje nisu bile dovoljno intenzivne i usklađene sa zakonom.

Neki roditelji prijavljivali su grubosti u postupanju prilikom dovođenja, uporabe sredstava prisile i uhićenja maloljetnika. Provođenjem unutarnjih kontrola najčešće nisu utvrđeni propusti u postupanju. No, u slučaju uhićenja jedne maloljetnice i primjeni sredstva prisile utvrđeno je da nije bilo prekoračenja ovlasti, ali su propusti počinjeni time što je policijsko lišenje slobode maloljetnice trajalo 19 sati. Uz utvrđene druge propuste u proceduri i vođenju dokumentacije, takvo postupanje službenika policije, prema izvješću nadležne PU, ostvarilo je obilježja teže povrede službene dužnosti.

Da je svako lišenje slobode maloljetnika potrebno detaljno regulirati u skladu s međunarodnim dokumentima i standardima,¹¹⁹ iskazali smo i u javnom savjetovanju u povodu *Prijedloga Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o prijemu i postupanju s uhićenikom i pritvorenikom te o Evidenciji pritvorenika u pritvorskoj policijskoj jedinici*. Iskazali smo neslaganje s člankom koji regulira uhićenje u slučaju hitne potrebe te mogućnost odgode obavješćavanja branitelja i obitelji ili druge osobe koju uhićenik odredi, u najduljem trajanju od 12 sati. Smatramo da se odgoda obavješćavanja roditelja/skrbnika ne bi trebala odnositi na maloljetnike jer bi u tom slučaju navedeno bilo suprotno načelima zaštite prava maloljetnika u sukobu sa zakonom.¹²⁰

Zaprimili smo i upit majke, ogorčene dovođenjem djeteta od 12 godina, zatečenog blizu doma u bacanju petardi, u policijsku postaju. U postaju su ga prestrašenog dovezli policijski službenici u civilu ne pokazavši djetetu značku prilikom ulaska u civilni auto. Majku smo informirali o pravima djeteta te iskazali stajalište da, s obzirom na vrstu događaja i dob djeteta, mislimo da je policijska intervencija nerazmjerna težini događaja i dobi djeteta te da se svrha mogla postići i blažim postupanjem koje dijete neće izložiti strahu i visokoj razini stresa. Budući da nije dostavila potrebne podatke, uputili smo je u mogućnosti upućivanja pritužbe na policijsko postupanje.

Intenzitetom policijskog postupanja bavili smo se i u povodu saznanja o prekršajnom kažnjavanju maloljetnika koji su nosili majice s akronimom A.C.A.B. („*All cops are bastards*”) ili brojčanom abecednom analogijom 1312.

Jedna prijava roditelja ukazuje na postupanje policije prema mlađem maloljetniku zbog nošenja legalno kupljene majice nogometnog kluba s „kažnjivim” brojčanim simbolom 1312 koji je, između ostalih simbola, jedva vidljiv na majci. Maloljetniku je službenik policije zabranio ući na stadion zbog majice te ga odveo do policijskog vozila. Majka navodi da su ga policijski službenici pretresli, fotografirali, snimali i uzeli podatke te mu zabranili da bilo što uzima iz džepova, uključujući mobitel te se nije mogao javiti roditeljima.

Nakon sat vremena odvezli su ga u policijsku postaju i tek tada mu je dozvoljeno javiti se roditeljima. Dječak koji je inače urednog ponašanja i ne pripada navijačkoj skupini bio je jako preplašen i u šoku jer nikad nije bio priveden u policiju, nije mogao gledati utakmicu, a odvojili su ga i od prijatelja. Dječaku

¹¹⁹ posebice s Direktivom EU 2016/800 Europskog parlamenta i vijeća o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičena ili optužena u kaznenim postupcima.

¹²⁰ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

je majica u policiji oduzeta te je gradom gol do pasa zajedno s majkom išao do kuće. Majka navodi da nije uočila sporni simbol niti je znala njegovo značenje.

Policija je protiv dječaka podnijela prijavu prekršajnom sudu zbog „isticanja kažnjivog simbola”.

Policija nas je izvijestila da postupaju protiv osoba koje „nose majice s inkriminiranim sadržajem i simbolima kojima se vrijeđaju službenici policije, naočigled velikog broja građana i policijskih službenika, jer se time ostvaruje biće djela iz čl. 17. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira”. Obavijestili su nas i da je građanima poznato značenje ovakvih natpisa na štetu službenika policije te da postoji sudska praksa kažnjavanja ovakvih djela. Dostavljeno nam je i više odluka prekršajnih sudova koji su maloljetnicima zbog ovog ponašanja izrekli odgojne mjere. Riječ je o maloljetnicima koji do tada nisu iskazivali nikakve oblike problema u ponašanju niti su ranije prekršajno sankcionirani.

Iznenaduje i stajalište PU o mišljenju pravobraniteljice za djecu kao tijelu praćenja zaštite ljudskih prava, koje smo im uputili povodom ovakvog postupanja, propitujući svrhovitost kažnjavanja s obzirom na težinu počinjenog prekršaja, dostupnost spornih majica na tržištu te moguću neupućenost roditelja i djece u značenje pojedinih simbola i šifri. PU je u svom dopisu naveo da ovako „iskazana ignorancija pojavnih oblika kažnjivih djela od strane djelatnika ureda pravobraniteljice za djecu za ovu ustrojstvenu jedinicu i Službu policije nije mjerodavna”.

Nije poznato temeljem kojeg javno dostupnog propisa i dokumenta navedena kratica koja je predmet pravne regulacije predstavlja omalovažavanja službene osobe. Nepostojanjem propisa građanima se uskraćuje jasna informacija o tome što je kažnjivo. Vladavinu prava osigurava pravna sigurnost, predvidljivost i izvjesnost, a ako je nepoznato što je zabranjeno, građani, a posebno djeca i maloljetnici, ne mogu s izvjesnošću predvidjeti posljedice svojih postupaka. Upitna je i namjera, jer prosječni građani ne znaju značenje simbola koji potječe iz navijačke subkulture.

Iako snažno podržavamo očuvanje digniteta i sigurnosti svih djelatnika u javnom i državnom sektoru, mislimo da ovo postupanje traži preispitivanje i jasniju regulaciju, budući da intenzitet reakcije nije u srazmjeru s težinom počinjenog djela i nastalom posljedicom, pogotovo za maloljetnike koji ne iskazuju oblike neprihvatljivog ponašanja niti pripadaju navijačkoj subkulturi.

Prijave roditelja za postupanje **kontrolora u javnom prijevozu** prema djetetu koje je zatečeno u prekršaju bez važeće mjesecne karte upućuju na nerazumijevanje potrebe pažljivijeg postupanja prema djetetu. Osim što pojedini kontrolori grubo postupaju, izbacuju dijete iz vozila te mu onemogućuju nastavak putovanja, nerijetko izdaju novčane naloge prekršajno neodgovornom djetetu i mlađem maloljetniku, što je protivno propisima. Novčano kažnjavanje maloljetnika posebno je regulirano i može se primijeniti samo prema starijem maloljetniku i u posebnim okolnostima propisanim zakonom. Jedan je autoprijevoznik, nakon prigovora roditelja djeteta, obustavio postupak naplate kazne, a ponašanje kontrolora obrazložio je time da kontrolor nema podatke temeljem kojih bi procjenjivao druge okolnosti već je dužan jednako postupati prema svim putnicima u prekršaju. U slučajevima ovakvih prijava upozoravamo prijevoznike na potrebu informiranja i educiranja djelatnika za postupanje prema djeci koja su zatečena u prekršaju.

Prijave ukazuju i na nedovoljno uređeno i regulirano područje **postupanja zaštitara** prema djeci i maloljetnicima osumnjičenima za krađu, najčešće u trgovinama. Zaštitari, ponekad zajedno s djelatnicima trgovine, nerijetko uz verbalne grubosti i pred drugim kupcima, odvede djecu i maloljetnike u zasebne prostorije, pretražuju na neprimjeren način, ponekad i djecu suprotnog spola te ne obavještavaju roditelje. U slučaju pogreške, izostaje isprika djetetu. U takvim slučajevima zatražili smo izvješća zaštitarskih tvrtki i trgovačkih društava, uputili preporuke za obzirno postupanje prema osumnjičenom djetetu te za obvezno pozivanje roditelja.

U ožujku smo se uključili i u javno savjetovanje o prijedlogu *Zakona o privatnoj zaštiti* te smo istaknuli da predloženi propis ne uvažava na odgovarajući način dijete kao subjekt i osobu u razvoju, što zahtije-

va poseban pristup. Upozorili smo da ovo područje ne može biti prepušteno samoregulaciji trgovaca i drugih subjekata koji koriste usluge zaštitarske djelatnosti, niti subjektima koji obavljaju zaštitarsku djelatnost, već mora biti regulirano odredbama zakona, budući da zadire u područje dječjih prava, posebice prava djece u sukobu sa zakonom, kao posebno ranjive skupine. Predložili smo da se predvidi poseban položaj djece i regulira potreba posebno obzirnog postupanja u primjeni svih ovlasti iz ovog zakona. Predložili smo i da se odredbama treba osigurati minimalni standard poput onog u *Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima*.¹²¹

U **prekršajnom postupanju** prema maloljetnicima nije ostvaren željeni napredak. Prekršajni sudovi ne zapošljavaju stručne suradnike izvanpravne struke čiji doprinos je, osim u radu s počiniteljima, važan i u zaštiti prava i interesa djece žrtava i svjedoka, što je posebno važno u slučajevima obiteljskog nasilja. O unapređivanju zaštite djece i maloljetnika koji sudjeluju u pravosudnim postupcima u skladu s međunarodnim standardima svjedoči rad stručnih suradnika u kaznenim postupcima, a model je primjenjiv i na prekršajne sudove.

Iako je područje prekršajne odgovornosti maloljetnika iznimno pogodno za primjenu alternativnog postupanja, osim **Stop programa**, kao žurnog djelovanja koji osnažuje odgovornost počinitelja bez uključivanja u sudski postupak i provodi se jedino u Zagrebu i Velikoj Gorici, nisu uvedeni drugi oblici alternativnog postupanja. Uočili smo i da zatvorski sustav ne iskazuje zasebne podatke o maloljetnicima počiniteljima prekršaja koji izvršavaju zatvorsku kaznu, na što smo upozorili i preporučili njihovo evidentiranje.

PREMA PODACIMA UPRAVE ZA ZATVORSKI SUSTAV I PROBACIJU MP-a,¹²² tijekom 2018. (podaci za 2019. još nisu dostupni) u istražnom zatvoru je bilo 47 maloljetnika, više od tri četvrtine su stariji maloljetnici. Najviše mjera istražnog zatvora maloljetnici su izvršili u Zatvoru u Zagrebu (14), slijedi Zatvor u Splitu (7) te zatvori u Osijeku, Varaždinu i Karlovcu (4). Najdulji boravak je trajao 150 dana. Broj novoprimljenih maloljetnika u istražnom zatvoru za četvrtinu je manji u odnosu na 2017. ■

Mjera **istražnog zatvora prema maloljetnicima** provodi se u jednakim uvjetima kao i do sada. Uvjeti nisu u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim zakonodavstvom. Zatvorene zavodske ustanove, čije je osnivanje propisao *Zakon o sudovima za mladež (ZSM) 2011.*, još nisu osnovane, a maloljetnici mjeru izvršavaju u zatvorima sukladno *Odluci ministra o osnivanju posebnih zatvorskih jedinica za maloljetnike kojima je određen istražni zatvor (2013)*. U praksi to znači da maloljetnici borave u zatvorskim sobama koje se ne razlikuju od onih za odrasle. Mjeru izvršavaju odvojeno od odraslih, osim kada je u njihovom interesu zajednički boravak uz dozvolu liječnika i suca za mladež. Nije im omogućen rad ni poduka kako to nalaže ZSM. Osim češćih posjeta i duljeg boravka na zraku, nisu im osigurani ni drugi standardi primjereni dobi i razvojnim potrebama.

Iako većina maloljetnika u istražnom zatvoru boravi kratko vrijeme, ne možemo zanemariti činjenicu da zatvorski sustav izvješćuje i o boravku od 150 dana. Tijekom 2017. MP-u smo uputili preporuku za osnivanjem zatvorenih zavodskih ustanova koje bi podigle standard izvršenja istražnog zatvora. Obaviješteni smo da će se analizirati organizacijski i materijalni uvjeti za postupanje sukladno preporuci kako bi se osigurali nužni standardi i uvjeti za izvršenje mjere istražnog zatvora za maloljetnike u skladu s međunarodnim dokumentima. Budući da do unapređivanja nije došlo, MP-u smo i u 2019. ponovo uputili istovjetnu preporuku.¹²³

Uočili smo neujednačenost u **postupanju državnih odvjetnika i sudaca za mladež** te da su kriteriji za postupanje i odluke značajno različiti. Jedan od razloga na koji smo već ranije upozorili zasigurno je opterećenost ovih stručnjaka radom na općim kaznenim predmetima te smo preporučivali da državni odvjetnici za mladež i suci za mladež rade isključivo predmete iz nadležnosti ZSM-a. Nedostatne su i

¹²¹ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

¹²² Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018.

¹²³ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

edukacije stručnjaka za rad na predmetima u kojima se pojavljuju djeca te smo preporučivali da se dodatne edukacije uvedu kao uvjet i obvezni standard. Preporuku smo upućivali i HOK-u za odvjetnike koji postupaju u predmetima iz nadležnosti ZSM-a.

Da je nužna edukacija svih sudionika postupka u kojem se može primijeniti ZSM pokazuje i slučaj jedva punoljetnog mladića s teškoćama u razvoju, do tada neosuđivanog, koji je završio u istražnom zatvoru što je po njega fatalno završilo. Kriteriji su upućivali na moguću primjenu ZSM-a, koji se može primijeniti i na mlađe punoljetne počinitelje kaznenih djela. No, primijenjeno je opće kazneno pravo, a državni odvjetnik, sudac i branitelj nisu razmotrili mogućnost primjene ZSM-a. Stoga podržavamo praksu pojedinih državnih odvjetništava i sudova koji za svakog mlađeg punoljetnog počinitelja individualno procjenjuju moguću primjenu ZSM-a ili općeg kaznenog prava.

I dalje uočavamo nedovoljnu primjenu **privremene mjere upućivanja u odgojnu ustanovu** koju pravosuđe može odrediti umjesto upućivanja u istražni zatvor. Uočavamo da neke sredine ovu mjeru uopće ne primjenjuju, unatoč blizini odgojne ustanove. Mišljenja smo da je i ovo postupanje nužno ujednačiti na razini cijele države te maloljetnicima zamijeniti istražni zatvor smještajem u odgojnu ustanovu, gdje god na to uputi individualna procjena maloljetnika.

DORH U IZVJEŠĆU ZA 2018. (izvješće za 2019. još nije dostupno) navodi da su zaprimili 1.416 kaznenih prijava što je oko 27 % manje u odnosu na 2017. Manje je i prijavljenih maloljetnika za oko 25 %. Zaprimljeno je i 397 prijava za kaznena djela koja su počinila djeca što je za oko četvrtinu manje nego u 2017. Najveći broj prijava za maloljetnike, oko tri četvrtine, riješeno je primjenom načela oportuniteta sukladno ZSM-u. Nakon dovršenog pripremnog postupka sud je maloljetnicima izrekao 345 sankcija, od toga 303 odgojne mjere, 9 kazni maloljetničkog zatvora i 33 pridržaja izricanja maloljetničkog zatvora.

Pouzdan uzrok pada maloljetničkog kriminaliteta u evidenciji DORH-a za 2018. nije moguće jednoznačno odrediti, posebice jer još nije dostupno izvješće za 2019., u kojoj policija bilježi veći broj zaprimljenih kaznenih prijava nego u prethodnoj godini. Osim izmjene propisa kojima je dio kaznenih djela premješten u područje prekršajne odgovornosti, na statistiku kaznenih prijava može utjecati i intenzitet te kvaliteta preventivnih mjera i aktivnosti svih razina i sustava, kao i provođenje zakonskih i stručnih mjera i intervencija prema multirecidivistima sa svrhom specijalne i generalne prevencije. ■

Uočavamo da pojedini sudski postupci prema maloljetnicima neopravdano dugo traju, unatoč načelu žurnosti, što svrhu izricanja maloljetničkih sankcija čini dvojbenom. Nerijetko je tijekom dugotrajnog postupka predložena odgojna mjera postala neučinkovita za primjenu te je zbog pogoršanja negativnog ponašanja maloljetnika nužno primijeniti strožu mjeru. Dugotrajnost sudskog postupka protivna je interesu maloljetnika, a dugotrajnošću se gubi i pedagoška vrijednost i učinak maloljetničkog sudovanja. Stoga je nužno preispitati razloge zbog kojih neki postupci dugo traju te iznaći sustavna rješenja za dosljednu primjenu načela žurnosti.

Alternativno postupanje, kao opredjeljenje i suvremeni pristup u rješavanju maloljetničkog kriminaliteta, pokazalo se kao visoko učinkovito za pojedince i cijelu zajednicu. ZSM koji je usklađen s međunarodnim dokumentima i standardima zaštite prava maloljetnika pokazao se kao dobar regulatorni okvir za široko alternativno postupanje. No, za dobru primjenu u praksi nužna je dobra educiranost svih djelatnika u pravosuđu o alternativnom postupanju te bliska suradnja s drugim tijelima.

Mišljenja smo da još uvijek postoje neujednačeni kriteriji i postupanja u primjeni i odabiru alternativnih mjera u nadležnosti državnog odvjetništva i suda. Nužno je unaprijediti i način izvršenja većine posebnih obveza, jer imaju veći potencijal od onoga koji trenutačno ostvaruju, posebice postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu. No, mišljenja smo da se vrijednost ove intervencije u punom opsegu može iskazati jedino kroz uvjetovani oportunitet u primjeni državnog odvjetništva. Stoga smo, sudjelujući u javnom savjetovanju u povodu izmjena i dopuna *Zakona o sudovima za mladež*, iskazali neslaganje s prijedlogom da se dosadašnja posebna obveza izvansudske nagodbe, kao mjera uvjeto-

vanog oportuniteta u nadležnosti državnog odvjetništva, primjenjuje i kao sankcija koju izriče sud. Prijedlog je prihvaćen.¹²⁴

Najviše teškoća uočili smo u izvršenju **odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu**, što je najteža odgojna mjera koju izvršava sustav socijalne skrbi. U odgojnim ustanovama tretman je manjkav i ne diferencira se u odnosu na korisnike koji nisu počinitelji kaznenih djela, prisutno je vršnjačko nasilje, smještajni kapaciteti su neprimjereni. Zbog uočenih teškoća, u 2019. smo poduzeli više inicijativa kako bi se zaštita prava djece u ovim ustanovama unaprijedila.¹²⁵

PREMA PODACIMA UPRAVE ZA ZATVORSKI SUSTAV I PROBACIJU (UZSP) MP-a, tijekom 2018. **kaznu maloljetničkog zatvora** izvršavalo je 17 muških osoba, većinom onih koji su postali punoljetni. Tri četvrtine ih je imalo izrečenu kaznu u trajanju od jedne do tri godine, najviše zbog imovinskih delikata. Većina ih ima nezavršenu osnovnu školu. **Odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod** je u 2018. izvršavalo 76 maloljetnika i 13 maloljetnica, nešto više od trećine ih je s nezavršenom osnovnom školom, a jedan maloljetnik ne zna pisati ni čitati niti poznaje osnovne računske operacije. Najviše maloljetnika (14) bilo je uključeno u osnovnu školu, a 10 ih je bilo uključeno u osposobljavanje. U obrtničke ili strukovne škole izvan zavoda bila su uključena tri maloljetnika i tri maloljetnice. Uočili smo da u Izvješću nema izdvojenih podataka o maloljetnicima koji **izvršavaju kaznu zatvora zbog počinjenog prekršaja**. ■

Većina maloljetnika koji su upućeni na izvršavanje sankcija u sustavu pravosuđa manjkavog su obrazovanja, što potvrđuju i podaci zatvorskog sustava. Stoga je prioritetno važno osigurati i motivirati maloljetnike u odgojnom zavodu i maloljetničkom zatvoru za nastavak obrazovanja, posebice za dovršetak osnovne škole.

Tijekom 2019. zaprimili smo dvije pritužbe koje se odnose na uvjete izvršenja odgojne **mjere upućivanja u odgojni zavod** za mušku populaciju, koje su se pokazale neutemeljenima. Posjetili smo i Odgojni zavod u Turopolju, a maloljetnici su u razgovoru najviše pritužbi iskazali zbog zabrane pušenja u krugu ustanove. Budući da takvo postupanje ustanove štiti njihovo pravo na zaštitu od svih oblika ovisnosti, pritužbe su neosnovane.

Odgojni zavod u Turopolju posjetili smo prijašnjih godina u nekoliko navrata i tada su uočeni neprimjereni prostorni i tretmanski uvjeti izvršenja odgojne mjere, zbog čega smo uputili preporuke USZP MP-u za unapređivanje stanja. Prilikom posjeta 2019. uočili smo značajno poboljšanje svih prostornih uvjeta. Novosagrađeni i preuređeni prostorni kapaciteti su suvremeni, prilagođeni životnim i tretmanskim potrebama i primjereni boravku mladih ljudi. Unaprjeđen je i tretmanski rad cjelodnevnom organizacijom i strukturom aktivnosti te diferencijacijom postupanja, čime su se smanjila i neprihvatljiva ponašanja.

No, uočena su i područja na kojima nisu dosegnuti očekivani standardi, primarno u području zaštite zdravstvenih prava odgajanika koji su u tretmanu psihijatra. Odgajanci su naveli da izostaje njihov informirani pristanak kod ordiniranja farmakoterapije koju su prisiljeni uzimati. Stacionarno liječenje u zatvorskoj bolnici odvija se u sobama zajedno s odraslim zatvorenicima, što je posebno rizično na odjelu psihijatrije.¹²⁶ Na kršenje zdravstvenih prava i prava maloljetnika u sukobu sa zakonom upozorili smo UZSP MP te uputili preporuku za odvojeno liječenje od odraslih. Ovaj prijedlog smo iskazali i prilikom sudjelovanja u javnom savjetovanju o prijedlogu *Zakona o izvršavanju kazne zatvora*.¹²⁷

I u 2019. uočili smo neprimjerenost **medijsko izvješćivanje** o djeci i maloljetnicima u sukobu sa zakonom, kojima su povrijeđeni pravo na privatnost i dostojanstvo. U nekim slučajevima neprimjerene objave su poticale na „linč“ djeteta. Iako smo na to i ranije upozoravali urednike i regulatorna tijela, mediji još uvi-

¹²⁴ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

¹²⁵ Više o tome u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

¹²⁶ Više o posjetu Odgojnom zavodu *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

¹²⁷ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

jek nisu dovoljno svjesni svoje odgovornosti da negativnim pristupom mogu izazvati neprimjerene i nasilne reakcije javnosti prema djetetu.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kontinuirano dodatno educirati sve stručnjake u radu s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja (policija, pravosuđe, odvjetnici) o dječjim pravima i međunarodnim standardima zaštite djece u sukobu sa zakonom, maloljetničkom sudovanju i komunikaciji s djecom; edukacije trebaju postati neophodan uvjet i standard za rad na ovim slučajevima.
- Osigurati da suci i državni odvjetnici za mladež, u skladu sa svojom specijalizacijom i imenovanjem, rade samo na predmetima iz nadležnosti ZSM-a.
- Unaprijediti cjelokupni položaj maloljetnika u prekršajnom postupanju i primjeni alternativnih mjera.
- Češće primjenjivati mjeru privremenog smještaja maloljetnika u odgojnu ustanovu kao zamjenu za upućivanje u istražni zatvor.
- Osnovati zatvorene zavodske ustanove u skladu sa ZSM-om te unaprijediti uvjete izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike.
- Unaprijediti izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.
- Educirati medijske djelatnike o pravima djece u sukobu sa zakonom u pogledu medijskog izvješćivanja.

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje

U području zaštite sigurnosti djece u 2019. zaprimljeno je ukupno 130 prijava povreda pojedinačnih prava djece, kojima je bilo obuhvaćeno 108 djece te 42 grupe djece. U najvećem broju slučajeva postupanja su se odnosila na **ugroženost djece i stradavanja u prometu (70)**, zaštitu **djece u bijegu iz roditeljskog doma ili ustanove** u kojoj borave (20) te zaštitu prava djece **migranata (11)**.¹²⁸ Pratili smo sigurnost djece **na dječjim igralištima i u dječjim igraonicama**, ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja, posebice **ugriza životinja, štetnih imisija elektromagnetskih polja** koja stvaraju uređaji u blizini mjesta stanovanja i **onečišćeni zrak** te uporabe **pirotehničkih sredstava** i **zaštite od mina**. Većina pojedinačnih prijava bila je podloga za predlaganje općih inicijativa pravobraniteljice za djecu usmjerenih na sveobuhvatnu zaštitu djece.

2.8.1 PROMETNA SIGURNOST DJECE

O ugroženosti djece u prometu ove godine otvoreno je 70 pojedinačnih predmeta koji se svi odnose na sigurnost i zaštitu djece u cestovnom prometu. I u desetak smo drugih pojedinačnih predmeta vezanih za ostvarenje drugih prava djece pratili i pitanje sigurnosti djece u cestovnom prometu. Pratili smo i opće pojave te smo upućivali preporuke za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece u području prometa. Povećani broj predmeta ove godine objašnjavamo intenzivnijom suradnjom s MUP-om u razmjeni podataka o stradavanju djece u prometu.

¹²⁸ Više o tome u poglavlju *Djeca u pokretu*.

Podaci pokazuju da djeca najčešće stradavaju te su ugrožena u prometu kao putnici u osobnim automobilima i autobusima, pješaci i vozači bicikla, motocikla, mopeda i osobnih automobila.

Pritužbe građana i roditelja najčešće se odnose na ugroženu sigurnost djece pješaka zbog nedostatne i nekvalitetne **cestovne infrastrukture** na putu do dječjeg vrtića i škole (nepostojanje pješačkih prijelaza, semafora i nogostupa, gusti promet, velika brzina kretanja vozila, prolazak velikog broja kamiona, autobusa i teretnih vozila). Obraćali smo se školama, općinama, gradovima, županijama, nadležnim ministarstvima i Hrvatskim cestama te smo tražili poduzimanje žurnih mjera kojima će se odmah ukloniti potencijalna mogućnost stradavanja djece pješaka te dugoročno riješiti problem. Naše su preporuke uvažavane te smo zadovoljni spremnošću nadležnih tijela u rješavanju problematike.

Ponekad su u pitanju dugotrajniji postupci zbog izrade projektne dokumentacije, naročito vezano za sanaciju 23 identificirana opasna mjesta na razini državne ceste, ali i drugih mjesta, primjerice, u blizini škola. Ipak očekujemo i pratimo žurnu realizaciju odgovarajućih mjera i dugoročno rješenje problema. Stoga podržavamo građanske inicijative i upornost roditelja i drugih građana u nastojanjima da se riješi konkretni problem u zajednici vezan za sigurnost djece u prometu.

Uključivali smo se i podržavali roditelje u zaštiti učenika čija je sigurnost ugrožena jer su prisiljeni pješati do škole ili autobusne stanice po nekoliko kilometara u različitim vremenskim prilikama i izloženi brojnim opasnostima. Nažalost, nije u svim slučajevima došlo do željenih rezultata, iako Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja u RH propisuje da se, radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza, s prometnicama bez nogostupa, može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost.¹²⁹

U vremenu kad se neke europske države ističu nultim stopama ili „samo” pojedinim smrtnim stradanjima djece na cesti, Hrvatska bilježi goleme brojke. Prema podacima MUP-a¹³⁰, tijekom 2019. na području RH u prometu je ukupno stradalo **1321 dijete**.

Smrtno je stradalo 18 djece (dvoje kao vozači bicikla i motocikla, deset kao putnici i šestero kao pješaci). Najviše djece u prometu tijekom 2019. stradalo je u svojstvu putnika (741 dijete, od čega 10 poginulih, 65 teško i 666 lakše ozlijeđenih). Od ukupnog broja djece koja su stradala u svojstvu vozača (250), najveći broj upravljao je biciklima i motociklima, ali i upravljajući osobnim automobilima i mopedima. U svojstvu pješaka stradalo je ukupno 330 djece.

Prateći pojedinačne slučajeve stradavanja djece u prometu zabrinjavaju nas okolnosti stradavanja djece vezane uz ponašanja vozača koji krše odredbe propisa o sigurnosti prometa na cestama. Česta pojava su naleti na djecu koja prelaze pješačke prijelaze, čak i na djecu u pratnji odraslih osoba, sa smrtnom posljedicom, uslijed nepropisnog kretanja vozača. Pratimo i slučajeve stradavanja djece pješaka i biciklista do kojih je došlo i zbog nesmotrenog kretanja djece i neodgovarajuće roditeljske skrbi. U nekim smo slučajevima pratili i postupanja nadležnih CZSS-a, naročito u vezi s nepropisnom dječjom vožnjom bicikla. Mnogi su slučajevi stradavanja djece u prometu bili i medijski praćeni. U nekoliko su slučajeva okolnosti stradavanja djece u prometu, zajedno s drugim okolnostima, dovele do poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite pa i oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djecom i povjeravanje skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi.

Sigurnost djece u prometu briga je i odgovornost odraslih, koji moraju učiniti sve kako bi djeca ostvarila svoje pravo na sigurnost. U svim prilikama, a posebno u zajedničkim aktivnostima s MUP-om prije početka nove školske godine, pozivamo sve sudionike u prometu da poštuju prometne propise te da budu posebno oprezni u blizini dječjih vrtića i škola. Zalažemo se za osnaživanje *Programa osposoblja-*

¹²⁹ Više tome u poglavlju *Dostupnost odgoja i obrazovanja*.

¹³⁰ Preliminarno prikupljeni podaci MUP-a.

vanja za upravljanje biciklom, dostupnost što većem broju djece te osiguranje svih uvjeta za njegovu provedbu. Uočavamo da je roditelje potrebno osvijestiti o obvezama i odgovornostima za svoju djecu kojoj dopuštaju da sudjeluju u prometu kao biciklisti, naročito o dobnim ograničenjima kod samostalnog upravljanja biciklom na cesti te obveznom nošenja kacige i reflektirajuće opreme. Nažalost, unatoč svim upozorenjima, ima neodgovornih roditelja koji tijekom vožnje dijete drže u naručju ili ga voze nevezanog sigurnosnim pojasom i bez sjedalice.

Na ove smo obveze podsjetili i u izlaganju o zaštiti djece u cestovnom prometu, održanom 2019. za odgojitelje i roditelje u DV Delfin u Rijeci. Dječji vrtić ostvaruje suradnju s MUP-om, udrugama te Domom mladih u Rijeci, s kojima je osmislio certificirani program prometne kulture, te s prometnim odjelom Veleučilišta u Rijeci, čiji su studenti angažirani u osmišljavanju poligona i aktivnosti u dječjem vrtiću. S Domom mladih Rijeka i Veleučilištem u Rijeci održali smo i sastanke o mogućnosti suradnje i razmjeni informacija o aktivnostima koje se odnose na zaštitu djece u cestovnom prometu.

Sudjelovali smo na dva okrugla stola u organizaciji udruge „Sigurnost u prometu” i Fakulteta prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu s ciljem analize stanja sigurnosti cestovnog prometa i daljnjih mogućnosti zajedničkog djelovanja.

U postupcima izmjena i dopuna *Zakona o prijevozu u cestovnom prometu* te *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* založili smo se za unapređivanje sustava zaštite djece, vezano za upravljanje biciklima, prijevoz djece osobnim automobilima i autobusima te veću roditeljsku odgovornost za ponašanje djece u prometu. Nadalje, praćenjem zakonodavnih aktivnosti drugih europskih država u pogledu pojave novih vrsta cestovnih prometala (e-romobili), radi zaštite vozača elektroničkih romobila i pješaka, preporučili smo da se regulira njihov status i pravila korištenja.

Vezano za **organizirani prijevoz djece**, kontinuirano se zalažemo za uspostavu sigurnog i kvalitetnog prijevoza djece. Tijekom 2019. medijski su bili praćeni slučajevi prijevoza djece neispravnim autobusima. Podsjećamo na slučaj samozapaljenja autobusa proizvedenog 1994. godine koji je prevezio 43 djece sportaša, kao i na slučaj otkazivanja terenske nastave jedne osnovne škole zbog tehničke neispravnosti autobusa za organizirani prijevoz učenika (utvrđeni su opasni nedostaci i preinake autobusa), u kojima smo pratili i postupanja nadležnih tijela.

Postupali smo i u drugim slučajevima koji se odnose na kvarove i probleme u održavanju autobusa te nepropisan prijevoz zbog kršenja zakonskih odredbi u pogledu radnog vremena i obveznih odmora vozača u cestovnom prijevozu. Brojni mediji su i tijekom siječnja 2020. izvještavali o požarima na autobusima kojima se prevoze djeca. Ovo upućuje na potrebu ulaganja napora u obnovu voznog parka za prijevoz djece jer se djeca prečesto dovode u rizik budući da se upravo stariji autobusi koriste za njihov prijevoz.

Uzimajući u vidu navedeno, a radi zaštite djece u organiziranom prijevozu autobusima, MUP-u i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture (MMPI) preporučili smo da razmotre mogućnosti poduzimanja radnji radi zaštite djece. Vjerujemo da se intervencijom u odredbe *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* može učiniti važan pomak, propisivanjem i uvođenjem ograničenja starosti autobusa za prijevoz djece, propisivanjem češćih kontrola ispravnosti vozila te poboljšanjem standarda njihovog održavanja. To bi se trebalo odnositi na autobuse u okviru organiziranog prijevoza djece, ali i na druge autobuse kojima se prevoze djeca i građani (javni prijevoz). Obaviješteni smo da su u MMPI u tijeku pripreme za izmjenu i dopunu ovog Pravilnika, kojima će se rješavati i ova problematika.

Prema podacima Centra za vozila Hrvatske, najviše nedostataka utvrđenih prilikom redovnih tehničkih pregleda autobusa s važećom potvrdom za prijevoz školske djece odnosio se na kočnice, svjetla, pneumaticu, šasiju i motor. Nažalost, osim intenzivne eksploatacije, ovi su nedostaci i posljedica starosti tih vozila jer je **više od 70 % autobusa za prijevoz školske djece starije od 10 godina.**

Tijekom 2019. MUP je samostalno, ali i u suradnji s inspeksijskim službama MMPI-a provodio nadzor autobusa i drugih vozila kojima se organizirano prevoze djece. Proveden je nadzor nad 2.075 takvih vozila i utvrđeno 96 prekršaja, od čega 66 prekršaja iz *Zakona o sigurnosti prometa na cestama (ZSPC)*, dva iz *Zakona o prijevozu u cestovnom prometu (ZPCP)* i 28 prekršaja iz *Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu (ZRVMR)*. Obaviješteni smo i da policijski službenici, u skladu s mogućnostima, nastoje biti nazočni svim polascima autobusa školske djece na izlete i druge aktivnosti o kojima su obaviješteni, kojom prilikom se temeljito kontroliraju autobusi i vozači. Inspektori MMPI-a proveli su 268 inspeksijskih nadzora koji se odnose na prijevoz školske djece te su utvrdili 55 povreda odredbi zakona, i to 24 povrede ZPCP-a, devet povreda ZRVMR-a i 22 povrede ZSPC-a.

Kad je riječ o sigurnosti djece, ističemo i izrazitu potrebu za normiranjem **prijevoza djece sportaša** na natjecanja/turnire i pripreme, čime bi se izbjegli brojni rizici. Naime, zamjećujemo da brojni klubovi, a naročito oni manji, koji nemaju organizacijske i financijske kapacitete, putovanja na natjecanja/turnire i pripreme organiziraju tako da djecu prevoze sami treneri vlastitim ili klupskim vozilima. Nerijetko su to putovanja na relacijama od više stotina kilometara pri čemu se, u pravilu, kući kreće u kasnim poslijepodnevima nakon turnira. U takvim uvjetima, broj kilometara, umor, iscrpljenost, vožnja noću te ponekad i upitno iskustvo vozača koji vozi djecu, prijetnja su sigurnosti djece. Slučaj smrtnoga stradanja djeteta i trenera na povratku s turnira, u lipnju 2018. godine, kao i drugi slučajevi stradanja i ozljeđivanja djece sportaša, moraju biti upozorenje svim dionicima u sustavu sporta na poseban oprez te bolju organizaciju i brigu kako bi se ubuduće izbjegli takvi nemili događaji.

U studenome 2018. godine MMPI i Središnji državni ured za šport izradili su zajedničku *Preporuku o organiziranom prijevozu sportaša na natjecanja i pripreme*. S obzirom na to da područje nije odgovarajuće normirano, prepoznavanje problema od strane nadležnih državnih tijela te angažman u izradi ove preporuke dočekali smo s odobravanjem. U međuvremenu smo potaknuli nacionalne sportske saveze, županijske sportske zajednice te Hrvatski olimpijski odbor, kao krovnu sportsku udrugu, na donošenje internih akata kojima će u području svog djelokruga regulirati ovo područje i osigurati najviši standard sigurnosti djece. Iz medija i povratnih odgovora saznajemo da su, primjerice, sportske zajednice Grada Osijeka i Grada Labina već prepoznale problem te su svojim aktima regulirale ovu materiju na način da su predvidjele sredstva za prijevoz djece sportaša i preuzele na sebe organizaciju prijevoza.

Imajući u vidu da se ubrzo očekuje analiza učinaka provedbe *Nacionalnog programa sigurnosti cestovnog prometa Republike Hrvatske 2011. - 2020. godine* te kako bismo podsjetili na ranjivost djece u prometu i naglasili potrebu njihove zaštite, inicirali smo **tematsku sjednicu u Hrvatskom saboru**, koja je održana u organizaciji Odbora za obitelj, mlade i sport. Na sjednici su, pored zastupnika u Hrvatskome saboru, sudjelovali predstavnici resornih ministarstva, prometni stručnjaci te predstavnici udruga civilnog društva i drugih institucija i organizacija s kojima surađujemo, a koji se bave zaštitom prava djece, posebno sigurnosti u prometu. Sjednica je rezultirala zaključcima utemeljenim na opažanjima i preporukama Ureda pravobraniteljice za djecu, koji su jednoglasno prihvaćeni.

U zaključcima se navodi kako je za poboljšanje zaštite djece u prometu potrebno:

- Jačati preventivne aktivnosti i programe za zaštitu djece u prometu s ciljem sveobuhvatnog dosega sve djece, od predškolske do srednjoškolske dobi u svim vidovima prijevoza.
- Osvještavati roditelje o sigurnom prijevozu djece i mladih u osobnim vozilima, o važnosti razvijanja djetetove vještine upravljanja biciklom i romobilom te vještine mladih u upravljanju motociklima.
- Snažnije i učestalije sankcionirati počinitelje za „četiri ubojice u prometu”: pojas, brzinu, alkohol i mobilni telefon, naročito kada je u pitanju prijevoz djece, uz izvještavanje nadležnog centra za socijalnu skrb radi poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti.
- U slučaju kršenja odredbi *Zakona o sigurnom prijevozu djece osobnim automobilima*, zakonom pred-

vidjeti mogućnost pohađanja tečaja sigurne vožnje djece kao zamjenu za novčanu kaznu te uvođenje ovog programa u autoškole.

- Kroz sustav zdravstva educirati roditelje o obvezi korištenja autosjedalica i pojasa (edukacijama na trudničkim tečajevima i kroz patronažnu službu) te utjecati na zdravstvene radnike da provjeravaju jesu li djeca na siguran način prevožena pri dolasku do liječnika (uključujući otpust iz rodilišta).
- Uvesti provođenje nezavisnih istraga prometnih nesreća u kojima su stradala djeca radi utvrđivanja svih okolnosti i uzroka stradanja izvan pitanja prekršajne i kaznene odgovornosti.
- Jačati dostupnost prijevoza svoj djeci, naročito u manjim mjestima i na otocima te djeci s TUR; povećati kvalitetu autobusa kojima se prevoze djeca (uvođenjem ograničenja starosti autobusa za prijevoz djece i uvođenjem obveze ugradnje uređaja za kontrolu alkoholiziranosti vozača i dr.), strože i redovitije pratiti sigurnost autobusa uz uvođenje sustava licenciranja vozača za prijevoz djece.
- Poboljšati cestovnu infrastrukturu diljem Hrvatske radi zaštite djece pješaka i biciklista; olakšati nabavu sigurnijih osobnih vozila i opreme za siguran prijevoz djece te maksimalizirati sigurne uvjete prijevoza djece u cestovnom, morskom, željezničkom i zračnom prometu (uključujući sjedalice za djecu u taksiju, rent-a-caru, obvezu nošenja zaštitne kacige, nadzor).
- Na općoj razini regulirati prijevoz djece sportaša i osigurati odgovarajuće standarde po uzoru na organizaciju aktivnosti u sustavu odgoja i obrazovanja.
- Ulagati u poboljšanje hitnog medicinskog zbrinjavanja djece ozlijeđene u prometnim nesrećama.
- Kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu u društvu; zakonskim odredbama regulirati promet novim prometnim sredstvima, poput e-romobila; Izraditi inventar/evidenciju/registar dobrih praksi, aktivnosti, održivih programa koji se mogu bez puno ulaganja implementirati i na drugim mjestima.

Ove zaključke možemo smatrati putokazom i smjernicama za unapređivanje prava i interesa djece u ovom području s obzirom na trenutačno stanje sigurnosti djece u prometu.

2.8.2 SIGURNOST DJECE NA DJEČJIM IGRALIŠTIMA I U IGRAONICAMA

Prijave u 2019. ukazuju nam na potencijalne opasnosti za djecu na dječjim igralištima, igraonicama i drugim prostorima za dječju igru. Obaviješteni smo o improviziranom igralištu na parkiralištu jednog samostana, koje predstavlja potencijalnu ugrozu sigurnosti djece, nakon čega nas je odgovorna osoba samostana obavijestila o uklanjanju metalnih nogometnih vratnica koje nisu bile učvršćene za podlogu te su predstavljale rizik za ozljeđivanje djece. U drugom je slučaju tijekom igre na nogometnom igralištu na dijete pala metalna konstrukcija gola, uslijed čega je zadobilo povrede glave i noge te smo gradu uputili preporuku da ispita stanje na dječjim igralištima i ukloni nedostatke te neispravne ili neučvršćene sprave.

Iako ove prijave nisu značajno zastupljene u ukupnom broju prijava, ovom problematikom bavimo se zbog potrebe sveobuhvatne zaštite sigurnosti djece tijekom igre. Zbog toga smo prethodnih godina ministarstvima, kojima je u nadležnosti dio problematike vezane uz dječju igru ukazivali na nužnost propisivanja uvjeta za otvaranje, rad i sigurnost dječjih igraonica, kao i potrebu unaprjeđenja održavanja i sigurnosti dječjih igrališta te sustava njihova nadzora.

Prema „Vodiču o sigurnosti dječjih igrališta”, koji je objavilo tadašnje Ministarstvo gospodarstva (MG) 2015. godine, za sva dječja igrališta izgrađena na javnim površinama JLS-e odgovornost za sigurnost igrališta je na osobama odgovornima za funkcioniranje JLS.¹³¹ JLS trebaju imati organizirano nadziranje sigurnosti igrališta u njihovom vlasništvu te uklanjati i popravljati sprave za igru kako bi spriječili potencijalne ozljede djece¹³². Prigovori na zatečena stanja i nepravilnosti koje se uoče na dječjim igralištima pri-

¹³¹ Vodič o sigurnosti dječjih igrališta, Ministarstvo gospodarstva, 2015., str. 1.

javljuju se komunalnim redarima ili neposredno komunalnom poduzeću koje je zaduženo za održavanje dječjih igrališta¹³³. Za sigurnost dječjih igrališta na površinama kojima upravlja odgojno-obrazovna ustanova odgovorni su ravnatelji ustanova.¹³⁴

Kad govorimo o dječjim igraonicama razlikujemo one koje djeluju u skladu sa ZPOO¹³⁵ te one koje ne djeluju na tako propisan način. ZPOO predviđa rad dječjih igraonica koje provode kraće programe odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi: pri knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, udrugama, drugim pravnim osobama i fizičkim osobama-obrtnicima. Za otvaranje takve igraonice MZO daje suglasnost za provođenje programa, a UDU rješenje o ispunjavanju svih uvjeta za početak rada. Nakon upisa u registar dječjih vrtića i drugih pravnih i fizičkih osoba-obrtnika koje provode kraće programe odgojno-obrazovnog rada s djecom takva igraonica postaje dio sustava predškolskog odgoja i obrazovanja i podliježe inspekcijском nadzoru prosvjetne inspekcije, zdravstveno-inspekcijском nadzoru i drugima.

Međutim, saznajemo da je malo igraonica koje djeluju na opisan način. Uglavnom se dječje igraonice osnivaju kao obrti, trgovačka društva ili udruge te ne podliježu kontroli prostora i opreme namijenjene djeci, osoba u kontaktu s djecom ni programa koji se nude djeci, kako prilikom otvaranja igraonice, tako ni u slučaju primjedbe na njihov rad. Prema izvještaju MGPO-a u Obrtnom registru je početkom 2019. bilo 37 aktivnih obrta koji obavljaju djelatnost „dječjih igraonica/rođendaonica”, no, u razredu „ostale zabavne i rekreacijske djelatnosti” (koji uključuje mnoge djelatnosti koje se odnose na zabavu i rekreaciju, iznajmljivanje opreme za odmor i razonodu itd.), u kojem nije poznato koliko ih djeluje kao dječja igraonica, bilo je 2.266 obrta. Takve igraonice služe slobodnoj igri djece (same ili s roditeljima) ili proslavama rođendana i ne provode program odgojno-obrazovnog rada s djecom odobren od MZO-a, a njihov rad nije reguliran propisom. Problem je to što nerijetko, osim igre i proslava, šire usluge i na različite edukativne radionice ili poduke koje se provode bez kontrole programa i osoba. Stoga je riječ o prostorima i uvjetima u kojima su djeca bez zaštite, a pritom većina roditelja i odraslih osoba to ne zna.

Iz analize situacije i naših kontakata s ministarstvima proizlazi slaganje o potrebi reguliranja ovoga područja, čime bi se nastojalo postići potrebnu razinu sigurnosti djece u igri, no, tijekom godina nije određeno i nadležno tijelo koje će predložiti sadržaj propisa te biti nadležno za to područje. Stoga smo predložili i održali radni sastanak kojem su se odazvali predstavnici MDOMSP-a, MZO-a, MGPO, DIRH, Ureda za udruge Vlade RH, MGPU, Hrvatske akreditacijske agencije, s ciljem razmjene mišljenja svih sudionika i konačnog određivanja ministarstva koje bi preuzelo obvezu stručne izrade prijedloga propisa. Nakon održanog sastanka sudionicima smo dostavili zaključke, zatim teze za smjernice kao i prijedloge za koje smatramo da ih je potrebno uzeti u obzir u izradi propisa.

Naš je stav da slobodna igra i proslave rođendana ne spadaju u nadležnost MZO-a budući da ne zahtijevaju provođenje kraćih programa odgojno-obrazovnog rada, kako to predviđa ZPOO te smo predložili da MDOMSP bude nositelj izrade prijedloga propisa, kao i da bude nadležan za nadzor. Naknadno se MDOMSP pismeno očitovao iznoseći stav da bi MZO trebao preuzeti obvezu izrade prijedloga izmjena i dopuna ZPOO-a kako bi obuhvatili rad svih dječjih igraonica ili predložiti izradu novog propisa.

Budući da u konačnici i dalje nije postignut napredak u reguliranju uvjeta za sigurnu dječju igru, niti je određeno nadležno tijelo za stručnu izradu prijedloga propisa, zabrinuti zbog takvog stanja, obratili smo se predsjedniku Vlade RH s preporukom da se uključi u određivanje nadležnog tijela. Tim je povodom predstojnik Ureda predsjednika Vlade RH uputio MDOMSP-u i MZO-u preporuku za rješavanjem ove

¹³² Isto

¹³³ Isto

¹³⁴ Vodič o sigurnosti dječjih igrališta, Ministarstvo gospodarstva, 2015., str.3.

¹³⁵ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju NN 10/97, 107/07, 94/13, 98/19

problematike, no ne raspoložemo s informacijama o daljnjem postupanju te ćemo nastaviti s našim inicijativama za uređenje ovog područja.

Do donošenja propisa kojim bi se uredili uvjeti rada svih dječjih igraonica i sustav njihova nadzora, što već godinama preporučujemo nadležnim tijelima, potreban je pojačan oprez roditelja i osoba koje se skrbe o djeci u prostorima za igru te primjena najviših sigurnosnih standarda od strane vlasnika.

Prijedlozi za poboljšanja:

- Poboljšati uvjete na postojećim dječjim igralištima te njihov nadzor i postojeća dječja igrališta učiniti dostupnim svoj djeci.
- Donijeti propis kojim će se regulirati prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada svih dječjih igraonica te sustav nadzora nad njihovim radom.

2.8.3 NESTALA DJECA

Nestanci djece iz roditeljskog doma ili ustanove kojoj su povjerena na skrb posebno su rizične situacije jer mogu dovesti do povrede prava djeteta. Uz neposredno obraćanje policiji u slučaju nestanka djeteta, prijave o nestaloj djeci zaprimaju se i putem **Nacionalnog telefonskog broja za nestalu djecu 116 000** koji, osim prijave nestanka, koju prosljeđuje policiji, pruža i emocionalnu, informativnu i praktičnu pomoć i podršku roditeljima, skrbnicima, stručnjacima i djeci.

PREMA PODACIMA MUP-a, tijekom 2019. zabilježeno je 326 udaljenja djece iz obiteljskog doma i 1.135 iz odgojnih ustanova. Na bijeg iz obiteljskog doma u većem broju se odlučuju djevojčice (209), dok se dječaci na to odlučuju u nešto manjem broju (117). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam i skitnja (219), obiteljski problemi (44) i problemi u školi (15), dok u 48 slučajeva nisu utvrđeni razlozi bijega. Zabrinjava podatak da je u 38 slučajeva udaljenja iz obiteljskog doma dijete bilo mlađe od 14 godina, kao i podatak da je u osam slučajeva za vrijeme bijega nad djetetom počinjeno kazneno djelo.

Za razliku od prethodnih godina u bijegu iz ustanova u većem su broju bili dječaci (657) nego djevojčice (478). Razlozi zbog kojih djeca „bježe” iz ustanova su najčešće izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (349) i problemi adaptacije u ustanovi (333), a među njima je veliki broj onih (166) koji se nakon dopusta provedenog kod kuće nisu vratili u ustanovu. U 287 slučajeva nije utvrđen razlog bijega iz ustanove. U četiri slučaja nad djecom koja su bila u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo. ■

Problematiku vezanu uz nestanak djeteta pravobraniteljica prati na temelju obraćanja stranaka, medijskih natpisa i na vlastitu inicijativu. Tijekom 2019. u određenim intervalima pratili smo MUP-ovu Nacionalnu evidenciju nestalih osoba dostupnu na stranici **nestali.hr**¹³⁶ te tražili izvješća o postupanju policije, ustanove iz koje je dijete pobjeglo te CZSS-a. Željeli smo steći sliku o tome kako nadležna tijela postupaju u slučajevima nestanka djeteta. Praćenjem postupanja nadležnih tijela u 22 slučaja službeno objavljenih nestanaka, uočili smo da podaci na stranici www.nestali.hr nisu redovito ažurirani te da se neka djeca vode kao nestala iako su u međuvremenu pronađena. Također smo uočili kako se neka djeca vode kao nestala i kroz dulji vremenski period, čak i po nekoliko mjeseci. U nacionalnoj evidenciji nestalih osoba je na dan 21. veljače 2020. bilo evidentirano 21 dijete, koje se kao nestalo vodilo dulje od dva mjeseca, neka od njih čak i više od šest mjeseci. Osobito je zabrinjavajuće da se kao nestali dulje vrijeme vode čak i dvanaestogodišnjaci.

¹³⁶ <https://nestali.gov.hr/nestale-osobe>.

Kao nestala se većinom vode djeca koja su u bijegu iz ustanova, osobito ona s izraženim problemima u ponašanju, koja učestalo bježe iz organiziranog smještaja. Njihov bijeg doživljava se kao odraz njihovog neprilagođenog ponašanja i otpora prema društvenim pravilima. Međutim, sklonost djeteta napuštanju ustanove ne smije biti opravdanje da se za djetetom ne traga intenzivno i da se ne poduzimaju sve potrebne radnje da bi se ono pronašlo i smjestilo na sigurno.

Problem nije samo u neefikasnosti u pronalaženju djeteta i odnosu policije prema nestancima djece iz odgojnih ustanova, uslijed čega se stječe dojam da potrage nisu dovoljno intenzivne i uspješne, već i u neotklanjanju uzroka bijega, koji često proizlazi iz loših uvjeta u odgojnim ustanovama, neodgovarajućeg tretmana i pristupa djeci, zbog čega se neka djeca u ustanovi ne osjećaju sigurno ni prihvaćeno. Također se stječe dojam da se u odgojnim ustanovama bjegovima djece toleriraju kao uobičajeno ponašanje te im se ne pristupa kao važnom problemu koji se mora istražiti i prevenirati. Na to je pravobraniteljica za djecu upozorila Hrvatski sabor upozoravajući na drastično kršenje brojnih prava i interesa djece sa složenim problemima u ponašanju koja se nalaze u odgojnim domovima.¹³⁷

Osobito zabrinjavajućim smatramo nestanak maloljetne majke s tek rođenim djetetom, koja se kao nestala vodi već sedam mjeseci, a da joj policija nije uspjela ući u trag. Upravo ta neučinkovitost u pronalasku djece osobito nas zabrinjava, budući da su djeca za vrijeme „nestanka” izložena brojnim opasnostima, a posebice riziku da postanu žrtve kaznenih djela i iskorištavanja od strane odraslih osoba koje im pružaju „utočište” i uz koju se djeca, ranjiva zbog svoje dobi i najčešće nesređenih obiteljskih prilika, vežu, nesvjesna rizika kojem se izlažu.

Upravo to dokazuju i podaci MUP-a. Tijekom 2019. u dvanaest slučajeva je za vrijeme bijega nad djecom počinjeno kazneno djelo. Slučaj koji smo pratili pokazuje kako dijete koje je u „bijegu” može bez poteškoća napustiti i teritorij RH te postati žrtva trgovanja ljudima. Naime, petnestogodišnja djevojčica je nakon bijega od kuće nakon gotovo godinu dana pronađena u Francuskoj, gdje je sama zatražila pomoć francuske policije kako bi se zaštitila od zlostavljanja osoba koje su je prisiljavale na prosjačenje te fizički i seksualno zlostavljale.

Nesporna je važnost cjelovitog pristupa u slučaju nestanka djeteta te nestanku svakog djeteta treba posvetiti punu stručnu i institucionalnu pozornost. Aktivnosti moraju biti usmjerene na sustavno jačanje suradnje policije, socijalne skrbi, zdravstva, odgoja i obrazovanja, medija i organizacija civilnoga društva. Pravobraniteljica stoga kontinuirano upozorava na nužnost izrade protokola, smjernica ili nekog drugog načina definiranja suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta.

Potrebno je urediti faze postupanja svih sudionika uključenih u proces pronalaženja nestalog djeteta: od prijave, traganja i razmjene informacija do upućivanja i pružanja podrške i pomoći roditeljima (zakonskim zastupnicima), a zatim i samom djetetu nakon njegova pronalaska. Osim toga, potrebno je urediti i pitanja zaštite osobnih podataka nestalog djeteta, obvezu pravodobnog uklanjanja podataka o djetetu s interneta nakon pronalaska djeteta, vođenje jedinstvene baze podataka o nestancima djeteta, kao i praćenje provedbe suradnje nadležnih sustava. Najvažnija je koordinacija i suradnja svih resora koji su uključeni u proces prilikom nestanka djeteta, kako bi se prevladale uočene slabosti u reagiranju sustava na nestanak djeteta. Također važnim smatramo stvoriti preduvjete za uvođenje univerzalnog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta, poput tzv. *Amber Alert* sustava koji se primjenjuje u SAD-u i većini zemalja Europske Unije.

¹³⁷ Više o tome u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*

Prijedlozi za poboljšanja

- Redovito ažurirati bazu podataka Nacionalne evidencije nestalih osoba.
- Povećati učinkovitost sustava u pronalasku nestalog djeteta.
- Donijeti protokol, smjernice ili na neki drugi način definirati načine suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta.
- Uspostaviti kontinuiranu suradnju svih resora koji su uključeni u postupanje prilikom nestanka djeteta.
- Sustavno unapređivati uvjete u odgojnim ustanovama kako bi se prevenirali bjegovi djece.
- Stvoriti preduvjete za uvođenje univerzalnog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta, poput tzv. *Amber Alert* sustava.

2.8.4 ŠTETNI I UGROŽAVAJUĆI UTJECAJI IZ OKOLIŠA I OSTALO

U 2019. godini primili smo 11 pritužbi i upita o štetnom utjecaju okoliša na zdravlje djece. Devet su uputili roditelji djece, dvije su dostavile udruge (Zagreb bez zračenja i Eko Omblići), a nastavljeno je i postupanje po prijavi inicijative građana započeto 2018. Razlozi podnošenja pritužbi su izgradnja reciklažnog dvorišta u blizini škole, rad na gradilištu (drobljenje/usitnjavanje kamena) čime se stvara pretjerana količina prašine i buke u blizini stambenih zgrada, te štetan učinak zračenja elektromagnetskih polja, koja stvaraju uređaji postavljeni u blizini stambenih objekata, vrtića i škola.

Vezano za izgrađeno reciklažno dvorište, primili smo traženo izvješće grada o provedenom postupku javnog savjetovanja i omogućavanja javnog uvida građanima u projektnu dokumentaciju i planirani prostor obuhvata građevine, u skladu s Prostornim planom. Na postavljene upite i prijedloge građana o mogućoj promjeni lokacije reciklažnog dvorišta, predstavnici upravnih tijela grada dali su obrazloženja i prema dostavljenoj dokumentaciji, pri izgradnji takvog objekta su ispoštovani svi zakonski propisi glede mjera zaštite zdravlja djece/građana. To potvrđuju i pozitivna mišljenja županijskoga zavoda za prostorno uređenje i Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja na konačni prijedlog Prostornog plana.

U drugom slučaju smo od Državnog inspektorata zatražili izvješće o postupanju po prijavi građana i utvrđenom stanju, vezano za moguće nepravilnosti rada građevinske tvrtke na gradilištu. U primljenom izvješću potvrđene su prijavljene nepravilnosti, a tvrtka je novčano kažnjena i naređena je privremena zabrana uporabe opreme i uređaja za drobljenje kamena. Nakon toga Inspekcija zaštite okoliša izvršila je nadzor zbog prašine koja se širi s gradilišta, ali nije utvrđeno onečišćenje zraka ni okoliša. Zbog tog i sličnih slučajeva potrebno je provoditi redoviti i nenajavljeni nadzor izvođenja građevinskih radova, prema *Zakonu o gradnji*, s ciljem izbjegavanja nastanka mogućih štetnih imisija za stanovnike gradova i mjesta gdje se izvode radovi.

Opasni uređaji i postrojenja - Najveći broj prijava odnosio se na moguće ugrožavanje zdravlja djece zbog elektromagnetskog zračenja uređaja - bazna stanica i odašiljač. Prijavitelji upozoravaju na postavljanje tih uređaja u naseljima, u blizini stambenih zgrada i dječjeg vrtića, od strane telekomunikacijskih operatera, suprotno važećim propisima o minimalnoj udaljenosti uređaja od objekata u kojima borave djeca. To je područje regulirano *Zakonom o zaštiti od neionizirajućeg zračenja*¹³⁸ te *Pravilnikom o zaštiti od elektromagnetskih polja*¹³⁹ kao njegovim provedbenim propisom.

Gradovi i općine u svojim prostorno-planskim dokumentima određuju uvjete postavljanja uređaja, a u pravilu je riječ o baznim stanicama teleoperatera (njihova lokacija, visina, udaljenost od objekata u kojima borave ljudi) te se određuju „područja povećane osjetljivosti”. To su područja koja obuhvaćaju sve

¹³⁸ NN 91/10 i 114/18.

¹³⁹ NN 146/14 i 31/19.

otvorene i zatvorene površine u trajno ili privremeno naseljenim područjima (zgrade stambene i poslovne namjene, škole, dječji vrtići, bolnice, dječja igrališta i sl.). Dakle, za mogućnost postavljanja uređaja važne su odluke JLP(R)S-a glede usklađivanja prostornih planova u kojima će odrediti kriterije za postavljanje baznih stanica, uz poželjno sudjelovanje građana u tom postupku. Dobar primjer je Odluka o izmjeni i dopuni Prostornog plana Istarske županije.¹⁴⁰

Prijavitelje u pravilu upućujemo da prijavu o nepropisno postavljenom uređaju upute Državnom inspektoratu, a da se Hrvatskoj regulatornoj agenciji za mrežne djelatnosti (HAKOM) obrate za provjeru dopuštene razine zračenja elektromagnetskog polja koju uređaj stvara. U dva slučaja preporučili smo provjeru navoda i zatražili izvješće o učinjenom. U jednom slučaju je teleoperater pustio u rad uređaj bez potrebne uporabne dozvole, a u drugom nisu poštovane odredbe prostornog plana o propisanoj udaljenosti lokacije uređaja od škola, dječjih vrtića, bolnica i sličnih ustanova. Zabranjen je rad uređaja i traženo izmještanje.

S obzirom na nedovoljnu obaviještenost javnosti o opasnostima zračenja, razumljiva je zabrinutost roditelja za zdravlje djece. Istovremeno, prema službenim podacima HAKOM-a, hrvatska regulativa kao mjeru zaštite stanovništva, propisala je i primjenjuje granične razine koje su strože od onih u Preporuci Vijeća Europske unije 1999/519/EC, vezano za izlaganje ljudi elektromagnetskim poljima (0 Hz-300GHz). Ponovo ističemo kako HAKOM redovito na području cijele RH vrši mjerenja jačine zračenja na područjima povećane osjetljivosti. Do sada nisu utvrđena prekoračenja zadanih vrijednosti.

Poštujući zakonsku obvezu da, s ciljem kontinuiranog poboljšanja zaštite od neionizirajućeg zračenja, mora najmanje svakih pet godina provesti samoprocjenu važećih propisa iz područja zaštite od neionizirajućeg zračenja¹⁴¹ nadležno Ministarstvo zdravstva je, uz prethodno mišljenje MMPI, pripremlilo *Prijedlog izmjena i dopuna Pravilnika o zaštiti od elektromagnetskih polja*. Bolje su obrazloženi važniji termini glede područja djelovanja uređaja, utvrđena je obveza korisnika izvora magnetskih polja da osigura periodička mjerenja razina polja te obveza dostave izvješća o rezultatima Ministarstvu zdravstva. *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zaštiti od elektromagnetskih polja* je nakon provedenog postupka javne rasprave donesen i objavljen.¹⁴²

Smatramo kako bi Ministarstvo zdravstva javnosti trebalo bolje objasniti i približiti sve postupke od važnosti za razumijevanje moguće ugroze od elektromagnetskog zračenja u naseljenim mjestima i time pridonijeti razumijevanju „problema” zaštite od elektromagnetskog zračenja.

Onečišćenje zraka - Stanje kvalitete zraka u Slavonskom Brodu u 2019. se ipak promijenilo na bolje. To je rezultat prestanka rada rafinerije u Bosanskom Brodu (remont), kao i buduće promjene vrste energenta za preradu nafte (plin umjesto mazuta). Prema podacima koje objavljuju mediji, na mjernoj stanici u Rafineriji u Bosanskom Brodu mjere se povećane koncentracije lebdećih čestica PM10, ali u puno manjoj mjeri nego za vrijeme intenzivnog rada rafinerije. Može se zaključiti da je rafinerija u Bosanskom Brodu bila najveći zagađivač zraka i okoliša, a time i ugroza zdravlja građana Slavanskog Broda. Do ponovnog početka rada rafinerije (najava sredinom 2020.), bilo bi potrebno na temelju mjerenja imati potpune podatke o drugim izvorima zagađenja na području Slavanskog Broda, kako bi se nedvojbeno moglo utvrditi koliko i koji sve izvori sudjeluju u zagađenju zraka.

Pravobraniteljica za djecu će pratiti aktivnosti usmjerene zaštiti i poboljšanju kvalitete zraka na području grada Slavanskog Broda, u skladu s odredbama *Zakona o zaštiti zraka*¹⁴³ te zatražiti izvješće o poduzetim aktivnostima i mjerama od nadležnog Ministarstva zaštite okoliša i energetike.

Oružje i mine - Prema podacima MUP-a, Ravnateljstva civilne zaštite i tijekom 2019. kontinuirano se provodilo razminiranje minski sumnjivih površina prema Planu protuminskog djelovanja. I dalje traje

¹⁴⁰ SNIŽ 09/16.

¹⁴¹ *Pravilnik o zaštiti od elektromagnetskih polja*, NN 146/2014.

¹⁴² NN 31/19.

¹⁴³ NN 127/19.

provođenje edukacije u osnovnim školama i u raznim drugim prigodama, o opasnostima od minsko-eksplozivnih sredstava od strane policijskih službenika. Minski sumnjiva površina (MSP) na prostoru Republike Hrvatske je smanjena i sada iznosi 299,4 četvornih kilometara (prije 351), kao rezultat aktivnosti razminiranja. MSP obuhvaća osam županija i 51 grad i općinu koji su zagađeni minama i neeksplozivnim ubojnim sredstvima. Provođi se trogodišnji plan za potpuno razminiranje minski sumnjivih područja u RH.

Pirotehnika - I u 2019. bilo je ozljeđivanja pri rukovanju eksplozivnim tvarima. Unatoč djelovanju MUP-a, koji kontinuirano provodi preventivne akcije „Mir i dobro”, bilo je više nesreća s tjelesnim ozljedama djece (ozljede ruku, prstiju i lica/oči) u dopušteno vrijeme uporabe pirotehničkih sredstava.

No, valja naglasiti kako je tijekom 2019. pokrenuta inicijativa za izmjenu *Zakona o eksplozivnim tvarima te proizvodnji i prometu oružja*, čime bi se ipak uspjelo bolje zaštititi djecu od stradavanja. U 2020. uključili smo se u e-savjetovanje o predloženim izmjenama i predložili mjere za vremensko ograničenje dopuštene uporabe pirotehnike, na način da se onemogući prodaja i korištenje svih razreda pirotehničkih sredstava tijekom cijele godine, osim u slučajevima stručno organiziranih vatrometa za prigodne javne proslave. Osobito je naglašeno kako postoje dobri primjeri promjene načina proslave blagdana i dočeka Nove godine u inozemstvu (države i gradovi) uvažavajući potrebu zaštite zdravlja i života ljudi te životinja (svjetlosni efekti umjesto eksplozija i pucnjeva), koje bi bilo poželjno slijediti.

Životinje - Zaprimljene su tri prijave slučaja ugrožavanja sigurnosti djeteta uslijed napada i ugriza psa. Postupanjem je utvrđeno kako su nadležne službe (Služba veterinarske inspekcije i MUP) poduzele propisane radnje radi daljnje zaštite djece, utvrđen je prekršaj i prosljeđena prijava nadležnom ODO-u, te veterinarskom uredu radi provjere stanja psa.

Od drugih štetnih utjecaja i ugrožavanja sigurnosti djece možemo navesti prijavu o ugrožavanju zdravlja malodobne djece prekomjernom bukom koju stvaraju gosti ugostiteljskog objekta (caffe bar), u prizemlju zgrade u kojoj djeca žive s obitelji. Roditelj je upućen da inicijativu za rješavanje problema buke i nelagode, koje djeca doživljavaju u noćnim satima zbog radnog vremena ugostiteljskog objekta, pokrene prijedlogom upućenim Vijeću gradske četvrti. Smatramo da bi prijave zbog kršenja javnog reda i mira te stvaranja prekomjerne buke, upućene nadležnim službama, ako su utemeljene, morale biti poticaj za poduzimanje odgovarajućih mjera s ciljem zaštite zdravlja djece i odraslih osoba te osiguranja javnog reda i mira prema zakonskim propisima.

2.9

Diskriminacija

U 2019. godini primili smo 42 prijave u kojima smo postupali po *Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD)*¹⁴⁴, što je četiri prijave više nego 2018. Unazad 11 godina, od stupanja na snagu ZSD-a i našeg praćenja pojava diskriminacije, najzastupljenije su prijave u **području odgoja i obrazovanja**, u kojem je u 2019. prijavljeno 27 slučajeva diskriminatornog postupanja. Prijave su se odnosile na 29 djece i 17 grupa djece. U četiri slučaja prijavljena je diskriminacija u području **pristupa dobrima i uslugama**, u jednom u području **socijalne skrbi** te u 10 slučajeva u području **diskriminacije općenito**.

U 10 slučajeva prijavljeno je diskriminatorno postupanje prema djevojčicama, u 11 prema dječacima, a u 21 slučaju prema grupi djece. Prijavitelji diskriminacije su do sada redovito bile

¹⁴⁴ NN 85/08, 112/12.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	Broj pritužbi
Bračni ili obiteljski status	1
Članstvo u sindikatu	
Dob	
Društveni položaj	3
Genetsko nasljeđe	
Imovno stanje	1
Invaliditet	6
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	6
Obrazovanje	2
Političko ili drugo uvjerenje	
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	10
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	
Spol	
Spolna orijentacija	
Vjera	4
Zdravstveno stanje	4
Višestruka diskriminacija	2
Nema osnove po ZSD-u	3
UKUPNO	42

odrasle osobe, no u 2019. novost je da su nam se u tri slučaja obratila djeca (dvije djevojčice i jedan dječak) i to zbog diskriminacije po osnovi etničke pripadnosti, obrazovanja i društvenog položaja. Prijave su se odnosile na postupanja fizičkih osoba u četiri slučaja, pravne osobe u jednom slučaju, pravnih osoba s javnim ovlastima u 19 slučajeva, postupanje tijela državne uprave u četiri slučaja, organizacije civilnog društva u jednom slučaju, tijela JLP(R)S u pet slučajeva te na postupanje drugih tijela, odnosno osoba, u osam slučajeva.

Prijave u 2019. temelje se na nešto manjem broju osnova diskriminacije nego u 2018. Najzastupljenije su bile prijave po osnovi etničke pripadnosti (10), nacionalnog podrijetla (6) i invaliditeta (6), dok su se po četiri prijave odnosile na vjeru i zdravstveno stanje, po tri prijave na društveni položaj i na slučajeve u kojima nije bilo osnove po ZSD-u, po dvije prijave na obrazovanje i slučajeve višestruke diskriminacije te po jedna prijava na bračni ili obiteljski status te imovno stanje. Unazad četiri godine nastavljen je trend smanjenog broja prijava po osnovi vjere kojih je, primjerice, u 2015. bilo sedam, a u 2019. četiri.

Povećan je broj prijava po osnovi etničke pripadnosti, kojih je u 2019. bilo 10, za razliku od prethodnih godina kad ih je bilo upola manje, primjerice, četiri prijave u 2018. Smanjio se i broj prijava po osnovi višestruke diskriminacije (2) za razliku od 2018. kada su te prijave bile najzastupljenije (7), a izostale su prijave po osnovi rodnog identiteta ili izražavanja, spola i spolne orijentacije. U 20 slučajeva prijave su se odnosile na izravnu diskriminaciju, u 17 slučajeva na neizravnu diskriminaciju, u jednom slučaju radilo se o uznemiravanju, u jednom slučaju o poticanju na diskriminaciju, dok u tri slučaja nije bilo moguće utvrditi oblik diskriminacije.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

OBlici DISKRIMINACIJE	Broj pritužbi
Izravna	20
Neizravna	17
Uznemiravanje	1
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	1
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	3
UKUPNO	42

Radi ispitivanja prijava redovito smo tražili izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U **15 slučajeva** uputili smo preporuke nadležnim tijelima za provođenje nadzora nad prijavljenim tijelom ili osobom ili za poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja pomoći i zaštite djeci. U dva slučaja uputili smo prijedloge za izmjene diskriminatornih zakonskih odredbi. U jednom slučaju pravobraniteljica je javnim upozorenjem ukazala na pojavu

diskriminacije. U ostalim slučajevima prijaviteljima smo uputili mišljenje o slučaju i/ili ih obavijestili o pravima i o mogućnostima zaštite.

U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka, o stajalištu prijavljenog tijela ili osobe ili o provedenom nadzoru, a u nekima očekujemo obavijesti o poduzetim aktivnostima. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a ispitivali smo ostvarivanje i/ili povrede prava djece postupajući na temelju *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

U području obrazovanja pritužbe po osnovi etničke pripadnosti u vezi s diskriminacijom djece pripadnika **romske manjine** u školi odnosile su se na ponašanje učitelja i nastavnika prema učenicima pripadnicima romske manjine (vrijeđanje i omalovažavanje djece, isticanje njihovog neznanja), ali i na ponašanje drugih učenika prema tim učenicima (vrijeđanje, nazivanje pogrdnim nazivima, primjerice „cigani”, fizičko nasilje). Za ove slučajeve karakteristične su teškoće u suradnji s romskim roditeljima na relaciji škola - roditelj i na relaciji CZSS - roditelj. U slučajevima vršnjačkoga nasilja, javlja se potreba izrade preventivnih programa i strategija škole temeljenih na procjeni potreba svakog razrednog odjela, uvažavajući pri tome njegove specifičnosti.

Vršnjačko nasilje događalo se i u školskom autobusu i na autobusnoj stanici. Zbog neprimjerenog ponašanja romskih učenika kojima se ugrožava njihova i sigurnost drugih učenika, prijevoznik je zabranio prijevoz romskih učenika u školu. Zajedničkim i koordiniranim aktivnostima škole, njezina osnivača, CZSS-a, prijevoznika i romskih roditelja problem je riješen. U rješavanje ovakvog problema nužno je uključiti različite dionike odgojno-obrazovnog procesa, uz poseban naglasak na odgovornosti roditelja i njihov utjecaj na ponašanje djece na putu do škole i u školi.

Primili smo prijave građana u kojima iznose zabrinutost za rast i razvoj romske djece, bez navođenja činjenica koje bi ukazivale na konkretne povrede dječjih prava. Izvješća nadležnih CZSS-a potvrđuju loš standard života djece u romskim obiteljima, o čemu godinama izvještavamo Hrvatski sabor. Za povećanje kvalitete života romske djece potrebna je zajednička suradnja različitih tijela i institucija, poput vrtića, škola, zdravstvenih ustanova, CZSS-a, udruga i savjetovališta te lokalne samouprave.¹⁴⁵

U povodu prosvjeda „Za normalan život”, usmjerenog protiv dijela građana pripadnika romske manjine, koji se u lipnju 2019. održao u Međimurju, pravobraniteljica je uputila javno priopćenje. Istaknula je neprihvatljivost prosvjeda koji će zacijelo ostaviti negativan trag na djecu pripadnike romske nacionalne manjine, pojačati osjećaj straha i nesigurnosti te im razviti osjećaj da su nepoželjni u sredini u kojoj žive. Označavanje cijele romske zajednice kao neprihvatljive i one uz koje je život „nenormalan” te prihvatanje aktivnosti usmjerenih izravno protiv Roma, pridonosi njihovoj društvenoj stigmatizaciji i diskriminaciji. Apelirala je na nadležna tijela da spriječe svaku aktivnost koja može ugroziti sigurnost djece te njihovo pravo na dostojanstvo, integritet i osobnost.¹⁴⁶

Prijave diskriminacije po osnovi **nacionalnog podrijetla** odnosile su se na upis djece u školu, dodjelu nagrade od strane tijela lokalne samouprave te vršnjačko nasilje po osnovi pripadnosti nacionalnoj manjini. Iako nije potvrđena sumnja na diskriminaciju u pogledu nekih od prijava, ističemo slučaj vršnjačkog nasilja motiviranog nacionalnim podrijetlom učenika što, čini se, škola nije prepoznala kao zabrinjavajuće te nije na vrijeme reagirala radi zaštite i pomoći djeci. Dijete čiji su nam se roditelji obratili počelo je razvijati obrasce neprimjerenog ponašanja, negirati vlastiti nacionalni identitet i vlastite sposobnosti kako bi se uklopilo u školsku sredinu. Postupanje AZOO-a, koji je utvrdio da škola nije prepoznala darovitost kod djeteta i nije na vrijeme poduzela odgovarajuće radnje za suzbijanje nasilnog ponašanja, te preporuka pravobraniteljice školi, za uključivanje djece u preventivne aktivnosti, građanski odgoj i obrazovanje i sadržaje o zaštiti od diskriminacije, pokrenuli su aktivnosti u školi za rješavanje problema i rad s djetetom prema njegovim individualnim potrebama.

Iako je smanjen broj prijava po osnovi **vjere i uvjerenja** u usporedbi s prethodnim godinama, roditelji i dalje kao problem ističu održavanje vjerskih obreda i aktivnosti u okviru sadržaja koji bi svojoj djeci u školi trebali biti zajednički, primjerice, prilikom obilježavanja *Dana kruha - dana zahvalnosti za plodove zeml-*

¹⁴⁵ Više o tome u poglavlju *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina*.

¹⁴⁶ Isto.

je. Pritužuju se da djeca čiji roditelji nisu suglasni da prisustvuju vjerskom sadržaju nemaju odgovarajući alternativni sadržaj, već za to vrijeme sjede na stepenicama škole, u dvorištu, u knjižnici i slično. Zbog ponavljanih prijava toga sadržaja na početku šk. god. 2019./2020. ponovili smo preporuku MZO-u da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenog programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja te da se poštuju propisi uključujući i ZSD.

Tome u prilog govori i *Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020.* koja ističe obvezu ostvarenja važne dimenzije prava na obrazovanje, njegove prihvatljivosti (*acceptability*) i „kvalitetnog obrazovanja koje treba biti bez diskriminacije, relevantno i kulturalno odgovarajuće za sve učenike; od učenika se ne bi smjelo očekivati da se prilagođavaju bilo kojoj religiji ili ideologiji”. Također, od 2011. preporučujemo uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi, kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta, kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu.

Od prijava diskriminacije po osnovi **društvenog položaja** novost je prijava diskriminacije djeteta zbog kriminalne prošlosti oca koji je bio na odsluženju zatvorske kazne. U prijavi dijete i njegova majka navode da je od strane odgojno-obrazovnih radnika dijete bilo lažno optuženo da je ukralo novac u školi te je, iako mu je ranije obećana stipendija u privatnoj školi koju pohađa, škola nakon tog događaja odlučila odustati od stipendiranja. Prijavljuju i uvredljive stavove odgojno-obrazovnih radnika te se pritužuju na postupak pretresa učenika nakon krađe i komunikaciju odraslih u školi za vrijeme pretresa.

Iz obavijesti AZOO-a i prosvjetne inspekcije proizlazi da nije bilo moguće nedvojbeno utvrditi je li bilo diskriminacije djeteta zbog kriminalne prošlosti oca, a policija nije utvrdila elemente počinjenih kaznivih radnji na štetu djeteta u školi. No potrebno je naglasiti da su djeca čiji su roditelji u zatvoru prepoznata u *Strategiji Vijeća Europe za prava djeteta (2016.-2021)*. kao djeca koja se nalaze u ranjivoj situaciji, često izložena nejednakom postupanju i isključivanju te diskriminaciji zbog društvenog statusa svojih roditelja. Novija *Preporuka Vijeća Europe CM/Rec (2018)5 Odbora ministara državama članicama o djeci roditelja zatvorenika* odnosi se i na škole koje povezano s drugim institucijama i sektorima trebaju djelotvorno promicati, podržavati i štiti prava i najbolje interese djece čiji su roditelji u zatvoru.

Prijave po osnovi **invaliditeta** odnose se, kao i proteklih godina, na upis i boravak djece u dječjem vrtiću i upis u prvi razred osnovne škole. Najviše ih se odnosilo na nemogućnost upisa djece s poremećajima iz autističnog spektra. Iako su nakon našeg postupanja neke prijave pozitivno riješene za djecu, primjećujemo kako je odgojno-obrazovno uključivanje djece, posebice djece s poremećajima iz autističnog spektra, problem koji je prisutan duži niz godina te smo stoga osnivačima vrtića i škola preporučili povećano ulaganje sredstava u infrastrukturu, zapošljavanje i edukaciju djelatnika radi širenja pristupa predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu s TUR.¹⁴⁷

U odnosu na prijave po osnovi **zdravstvenog stanja** i ove godine, kao i prethodnih, prijavljena je diskriminacija zbog odbijanja upisa u dječji vrtić djeteta koje nije cijepljeno. Naš stav je da kod odbijanja upisa necijepljene djece u dječji vrtić nije riječ o diskriminaciji, već o provedbi propisa za zaštitu zdravlja djece i njihova najboljeg interesa, u skladu s *Konvencijom o pravima djeteta*. Roditelji koji odbijaju cijepiti dijete, zbog čega ga ne mogu upisati u dječji vrtić i program predškole, protive se dosljednom postupanju vrtića prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*.¹⁴⁸ Provedba ovog Programa u dječjim vrtićima, donesenog na temelju ZPOO-a¹⁴⁹, pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo.¹⁵⁰

¹⁴⁷ O tome više u poglavlju *Primjereno obrazovanja djece s TUR*.

¹⁴⁸ NN 105/02, 55/06, 121/07.

¹⁴⁹ *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*, NN 10/97, 107/07, 94/13, 98/19.

¹⁵⁰ O tome više u poglavlju *Zdravstvena prava*.

Prijavljena nam je diskriminacija djece oboljele od dijabetesa i djece s alergijama kojima dječji vrtići ne dopuštaju upis, odgađaju pohađanje vrtića ili skraćuju vrijeme boravka u vrtiću, opravdavajući se ne-educiranošću odgojno-obrazovnih radnika za postupanje prema djetetu s dijabetesom, nedostatkom „posebnog odgajatelja” koji bi bio zadužen za dijete s dijabetesom, činjenicom da je roditelj ostvario pravo na dopust za njegu djeteta pa dijete nema pravo na predškolski odgoj i slično. Osim toga, ponekad i otežavaju boravak djetetu u vrtiću neprimjerenim postupanjem. Zabrinjavaju i neprimjerena ponašanja i izjave odgojno-obrazovnih radnika kojima se djecu stigmatizira.

U svim slučajevima upućivali smo preporuke dječjim vrtićima, prosvjetnoj inspekciji i AZOO-u radi uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje. Referentni centar za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes MZ-a, s kojim surađujemo u pogledu zaštite prava djece oboljele od dijabetesa, naglašava da je boravak djeteta u vrtiću od iznimne koristi za kognitivni i socijalni razvoj djeteta kojemu bi trebao biti omogućen boravak u trajanju od najmanje četiri sata, neovisno o činjenici da roditelj djeteta koristi dopust za njegu djeteta ili rad u skraćenom radnom vremenu. Iako predškolske ustanove imaju praksu donošenja protokola o postupanju u slučajevima djece s određenim zdravstvenim stanjima i teškoćama, diskriminatorno postupanje odgojno-obrazovnih radnika ipak je prisutno zbog nerazumijevanja zdravstvenih teškoća, odnosno, zdravstvenog stanja, potreba i prava djece s dijabetesom te nespremnosti za preuzimanje odgovornosti za dijete dok boravi u vrtiću.

Osoblje dječjeg vrtića i škole trebalo bi biti educirano o načinu brige o djetetu tijekom boravka u odgojno-obrazovnoj ustanovi, no nemogućnost organiziranja pravovremene edukacije od strane zdravstvene ustanove ne bi trebao biti razlog za neupisivanje djeteta ili odgodu pohađanja vrtića. Mišljenje je Referentnog centra za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes MZ-a da informaciju o načinu brige o djetetu mogu pružiti roditelji djece, nadležni liječnik, medicinsko osoblje vrtića ili nadležna patronažna služba, a u krajnjem slučaju i nadležni dijabetološki tim. U svrhu boljeg informiranja odgajatelja, učitelja, nastavnika i ostalog osoblja dječjeg vrtića i škole Referentni centar, u suradnji s AZOO-om, već godinama organizira edukaciju učitelja, nastavnika i odgajatelja o dijabetesu pod nazivom „Dijabetes i škola” te su na raspolaganju i za individualnu edukaciju na zahtjev odgojno-obrazovne ustanove ili roditelja oboljelog djeteta.¹⁵¹

Od prijava diskriminacije djece **po osnovi dobi** ističemo prijavu diskriminacije djece starije od osam godina kojima nije omogućena kompatibilnost senzora za mjerenje šećera u krvi i inzulinske pumpe. Zbog toga smo HZZO-u uputili preporuku da svoju odluku u pogledu reguliranja prava na korištenje senzora kompatibilnog s inzulinskom pumpom proširi na svu djecu kod koje je indicirana njegova upotreba (neovisno o njihovoj dobi).¹⁵²

Prijava diskriminacije na temelju **obiteljskog statusa** odnosila se na diskriminaciju udomiteljskih obitelji, i posredno udomljene djece, zbog nepostojanja zakonskog, plaćenog dopusta za vrijeme prilagodbe djeteta. Konkretno, riječ je o diskriminirajućem učinku odredbi ZORRP-a¹⁵³ koje ograničavaju prava skrbnika i udomitelja na vremenske roditeljske potpore (primjerice plaćeni roditeljski dopust), na način da skrbnik i udomitelj djeteta te potpore ostvaruju sukladno svom radno-pravnom statusu i tek pod uvjetom da ta prava nije iskoristio roditelj djeteta. Zbog toga smo, u postupku izmjena ZORRP-a, izrazili stav da zakonodavac nije uzeo u obzir potrebu prilagodbe djeteta i skrbnika/udomitelja na nove okolnosti, posebice u slučajevima kad dijete ne poznaje te osobe od prije, kao i da vremenske potpore trebaju biti omogućene uvijek prilikom povjere i/ili smještaja djeteta neovisno o tome je li ih djetetov roditelj prethodno koristio. Podsjetili smo kako svaka eventualna odluka udomitelja o korištenju neplaćenih dopusta značajno utječe na materijalni standard obitelji, a posredno i na udomljeno dijete, budući da važećim zakonskim odredbama nije predviđena mogućnost zakonskog, plaćenog dopusta za vrijeme prilagodbe djeteta.¹⁵⁴

¹⁵¹ Isto.

¹⁵² Isto.

¹⁵³ Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama, NN 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14 i 59/17.

¹⁵⁴ O tome više u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Od slučajeve **višestruke diskriminacije** ističemo prijavu obustave doplatka za djecu djetetu koje je navršilo 15 godina i ne pohađa srednju školu. Utvrdili smo da odredbe *Zakona o doplatku za djecu (ZDD)*¹⁵⁵, prema kojima doplatka za djecu ne pripada djeci starijoj od 15 godina koja su prekinula školovanje, kao ni onoj koja su starija od 15 godina i pohađaju osnovno obrazovanje zbog razloga koji nije vezan uz njihov zdravstveni status (primjerice ponavljaju razred), ima diskriminatoran učinak jer djecu stavlja u nejednak položaj po osnovama obrazovanja i dobi, u odnosu na djecu koja nakon 15. godine i dalje redovno i uspješno pohađaju školu. Zatražili smo izmjenu odredbi ZDD-a na način da se osigura pravo na doplatka za djecu do navršene 18. godine života neovisno o školovanju, što smo potkrijepili i potrebom usklađivanja s odredbama OBZ koje se odnose na roditeljsku obvezu uzdržavanja maloljetnog djeteta, neovisno o tome školuje li se dijete ili ne.¹⁵⁶

Zaključno, možemo reći da stalni trend većine prijava diskriminacije u području odgoja i obrazovanja ukazuje na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi od strane odgojno-obrazovnih radnika te izostanak njihove pravovremene i primjerene reakcije u odnosu na djecu. Nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe djece s razvojnim i zdravstvenim teškoćama odražava se na njihov otežan pristup predškolskom odgoju i obrazovanju i odgovarajućoj potpori i pomoći te na pristup i primjerene programe obrazovanja u školi. Izražena je potreba obrazovanja odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece s razvojnim i zdravstvenim teškoćama, kao i o primjerenim reakcijama u odnosu na njih.¹⁵⁷

Prijedlozi za poboljšanja

- Sustavno i kontinuirano uključivati djecu u odgojno-obrazovnim ustanovama u programe učenja o toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti, kako bi se spriječili vršnjačko nasilje, sukobi i uznemiravanja motivirani ili praćeni diskriminacijskim osnovama.
- Sustavno i kontinuirano organizirati sadržaje i aktivnosti za obrazovanje odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije, kako bi razumjeli, prepoznali te pravovremeno reagirali na neprimjerena i diskriminatorna ponašanja odraslih i djece.
- Provoditi preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o potrebi unapređivanja međukulturnog i međureligijskog dijaloga u lokalnoj zajednici i školi; ulagati veći napor u sprečavanje diskriminacije siromašne i bolesne djece, pripadnika manjina i stranaca te drugih marginaliziranih skupina.
- U ZRRP-u osigurati skrbnicima i udomiteljima korištenje vremenskih potpora (zakonskog plaćenog dopusta) kao što je to priznato roditeljima, neovisno o tome je li djetetov roditelj prethodno koristio to pravo.
- U ZDD-u osigurati pravo na doplatka za djecu do 18. godine života, neovisno o njihovom školovanju.

2.10 Ostala prava i nenadležnost

Tijekom godine pristiglo je i 37 upita i zamolbi za pomoć i postupanje koji se ne odnose na prava djece te spadaju u područje stvarne nenadležnosti pravobraniteljice za djecu i ostalih prava. Podnesci su se odnosili na razna područja u kojima može doći do povrede prava odraslih osoba.

U nastavku navodimo neke od razloga obraćanja pravobraniteljici za djecu te opisujemo naša postupanja: prijavu o punoljetnoj agresivnoj osobi koja koristi i opijate, prosljedili smo nadležnom CZSS-u; majka

¹⁵⁵ NN 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18.

¹⁵⁶ Više o tome više u poglavlju *Normativna aktivnost*.

¹⁵⁷ Više o tome u poglavlju *Primjereno obrazovanje djece s TUR i Zdravstvena prava*.

traži pomoć vezano za prekršajni postupak protiv njezinog punoljetnog sina, pa je obaviještena o djelokrugu rada pravobraniteljice za djecu; službeno proslijeđene obavijesti dviju majki za dvoje djece koja konzumiraju osvježivače zraka i ugrožavaju zdravlje, a kroz prepisku s CZSS-ima saznali smo da su djeca punoljetne osobe; obraća se majka zbog određivanja mjere istražnog zatvora za sina, ali utvrđeno je da je riječ o mlađoj punoljetnoj osobi i nenadležnosti za postupanje; majka djece traži od pravobraniteljice da joj osigura uvid u spis CZSS-a, obavijestili smo je o nenadležnosti i uputili na CZSS.

Bilo je i prijava vezanih za provjeru diploma djelatnika zaposlenih u udruzi koja radi s djecom, ishodu vize za oca djeteta, snižavanje koeficijentata plaća, nepravilnosti prilikom provedbe natječaja za radno mjesto u školi, brige za odrasle korisnike u udruzi i drugo. Podnesci su proslijeđeni nadležnim institucijama.

U jednom slučaju djed, branitelj iz domovinskog rata, moli pravobraniteljicu za djecu da ga oslobodi plaćanja doprinosa i nastalog duga jer ne može kvalitetno skrbiti o unuku, a zamolbu je poslao i na adresu teritorijalno nadležnog CZSS-a, Porezne uprave, HZZO-a i Ministarstva branitelja.

Zbog nemogućnosti promjene radnog mjesta/sluzbe, otac policajac zatražio je pomoć pravobraniteljice, te je upućen da potraži savjet i pomoć kod sindikalnog povjerenika, budući da je riječ o pravu iz radnog odnosa. U povodu zaprimljene pritužbe odrasle osobe o diskriminaciji od strane poslodavca, stranka je upućena da je za postupanje nadležan Državni inspektorat, Pučka pravobraniteljica i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Podnositelji su obaviješteni na koji način mogu potražiti rješenje problema ili zaštitu prava, ovisno o kojem sustavu ili području je riječ. Neki su upiti proslijeđeni nadležnim tijelima uz obavijest podnositelju o nenadležnosti za postupanje pravobraniteljice za djecu, sukladno ograničenju vezanom uz dob djeteta.

Mreža mladih savjetnika (MMS)

dječje sudjelovanje

2

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine.¹⁵⁸ Čini ga dvadesetero djece iz cijele Hrvatske u dobi od 12 do 18 godina, kojoj mandat traje tri godine.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrsni ambasadori, koji svojim vršnjaci- ma prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U okviru svoje savjetničke uloge oni upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, s problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. U raspravama na forumu članovi MMS-a trajno su aktivni, što je važno radi održavanja kontinuiteta razmjene mišljenja između sastanaka. Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja. Danas je aktivna četvrta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2017. i traje do rujna 2020.

Sastanci Mreže mladih savjetnika na nacionalnoj razini - U 2019. održana su tri dvodnevna sastanka MMS-a.

Prvi dvodnevni sastanak MMS-a održan je u travnju 2019. Glavne teme bile su: mediji kao izazovi i prilike za dječja prava, zatim, mogućnosti prevencije nasilja u školi među djecom i nad djecom te participacija djece u školi. Bila je to i prilika za razmjenu informacija o proteklom te dogovor o budućim aktivnostima članova MMS-a. Prvi dan sastanka bio je namijenjen temi o medijima, pri čemu su kao gosti nastupili članovi Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK) s predavanjem "Prilike i prijete za mlade u medijima" i popratnom radionicom. Mladi savjetnici su dobili niz informacija o tome kako funkcioniraju digitalni mediji, društvene mreže i tražilice, koliko je pojedinac pritom izložen i ranjiv i kako može zaštititi svoju privatnost. Predstavljeni su im i rezultati istraživanja o navikama djece i mladih u korištenju interneta u RH te stajališta stručnjaka o utjecaju interneta na društveni život i međuljudske odnose. Bilo je govora o važnosti medijskoga opismenjanja od najranije dobi, koje je jednako tako potrebno i roditeljima i drugim odraslima. Održana je i radionica o prepoznavanju lažnih vijesti i prikrivenoga oglašavanja.

U nastavku, mladi savjetnici iznijeli su svoja razmišljanja o tome kako postići da se prava djece u suvremenom digitalnom okružju ostvaruju što potpunije - kako istodobno i zaštititi sigurnost djece, i omogućiti da se što više i bolje iskoriste mogućnosti koje pruža internet i digitalni mediji za dobrobit, razvoj i napredak djece. Njihovi prijedlozi bili su grupirani oko pitanja kako svakom djetetu osigurati

¹⁵⁸ O utjecaju djece i MMS-a na aktivnosti i rad Ureda pravobraniteljice za djecu opširnije u: Osmak Franjić, D. (2019), Utjecaj djece na aktivnosti i rad Ureda pravobraniteljice za djecu djelovanjem Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, u: Osmak Franjić, D., Borić, I. (ur.) Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu RH i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb, str. 9-15.

dostupnost (nediskriminaciju), zaštitu i sudjelovanje u digitalnom svijetu. Ova dječja stajališta i preporuke pripremljeni su za sudjelovanje pravobraniteljice na sastanku ENOC-a¹⁵⁹.

Drugi dan vođena je rasprava o prevenciji nasilja, a mladi savjetnici pripremili su niz prijedloga koji su predloženi Povjerenstvu MZO-a za izradu novog Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama. Pritom su članovi MMS-a ukazali na sadašnje stanje, osvrnuli se na postojeće preventivne programe te naveli koje su promjene potrebne u osmišljavanju i provođenju prevencije nasilja. Također su davali sugestije za buduće medijske kampanje zagovaranja nulte tolerancije na nasilje u školi i društvu.

U završnom dijelu dvodnevna sastanka voditeljica MMS-ovog tima predstavila je djeci rezultate istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”, koje je Ured pravobraniteljice za djecu proveo prošle godine, u suradnji sa stručnjacima s Edukacijsko-rehabilitacijskog i Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Članovi MMS-a aktivno su pratili i komentirali iznesene podatke iz istraživanja, potvrđujući i ilustrirajući pojedine podatke i vlastitim iskustvima i informacijama koje dobivaju od vršnjaka.

Drugi dvodnevni sastanak MMS-a na nacionalnoj razini održan je u listopadu 2019. Središnja aktivnost bila je priprema za obilježavanje 30. obljetnice donošenja UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* na svečanom događanju u Hrvatskome saboru.

Dogovoreno je da na tom skupu predstavnici MMS-a govore o pravu djece na participaciju te da iznesu glavne teškoće i izazove u ostvarivanju tog prava. Članovi MMS-a su na sastanku raspravljali o tome na koji će način predstaviti svoju temu, a dogovoreno je da će u Hrvatskom saboru nastupiti dvoje njihovih predstavnika.

Također su dobili informacije o nastavku rasprava započetih na skupovima na nacionalnoj i međunarodnoj razini u kojima su izravno ili neizravno sudjelovali. Upoznati su s aktivnostima predstavnika MMS-a u *Think Tanku*, radnoj skupini koja je uključila djecu u raspravu i izradu preporuka za odgovorno poslovanje tvrtki i veće uvažavanje prava i interesa djece te zaposlenih roditelja od strane poslovnog sektora. Informirani su i o stajalištu ENOC-a o pravima djece u digitalnom okruženju, kao i o preporukama djece iz ENOC-ove Mreže mladih savjetnika¹⁶⁰ o toj problematici. Također su dobili informaciju o tome da su njihovi prijedlozi o prevenciji nasilja u školi upućeni MZO-u, kao podloga za izradu *Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školi*, ali da zasad još nisu uključeni u taj dokument, na čemu će Ured pravobraniteljice za djecu i dalje inzistirati. Sastanak je bio i prilika za razmatranje i pripremu budućih aktivnosti MMS-a, ali i za ‘osvježavanje’ znanja o *Konvenciji o pravima djeteta*.

Treći dvodnevni sastanak MMS-a na nacionalnoj razini održan je 19. i 20. studenoga. Prvi je dan u cijelosti bio posvećen pripremama za *Zajedničku sjednicu djece i saborskih zastupnika*, koja je održana sutradan, 20. studenoga, u povodu 30. godina donošenja UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Članovi MMS-a doradivali su i uvježbavali govore koje su prethodno sastavili svi članovi Mreže (i mladi savjetnici za koje su na prethodnom sastanku odlučili da će biti govornici, i njihove „zamjene”). Svi zajedno su se pripremali za razgovor i eventualnu raspravu s odraslima o dječjim pravima i o *Konvenciji o pravima djeteta*, kao i za susret s predstavnicima medija.

Sjednicu djece i saborskih zastupnika zajednički su organizirali Savez društava „Naša djeca” Hrvatske, Ured pravobraniteljice za djecu i Ured UNICEF-a za Hrvatsku, a u njoj su sudjelovala djeca sudionici akcije „Gradovi i općine - prijatelji djece”, djeca iz Dječjih foruma i Dječjih vijeća Saveza društava „Naša djeca” Hrvatske, MMS-a te Savjetodavnog odbora za dječju participaciju Ureda UNICEF-a za Hrvatsku.

U ime organizatora skup su pozdravili predstavnik Dječjeg vijeća Koprivnica Matija Šimek i predstavni- ca MMS-a Karla Škrlec. Karla je tom prilikom naglasila da su djeci za ostvarivanje njihovih prava potreb-

¹⁵⁹ Europska mreža pravobranitelja za djecu ENOC (*European Network of Ombudspersons For Children*).

¹⁶⁰ ENYA - *ENOC Network of Young Advisers*.

ni odrasli - da ih podrže u odrastanju, da ih čuju i razumiju te da se prema njima odnose sa suosjećanjem i poštovanjem. „*Voljeli bismo živjeti u državi u kojoj odrasli ne čekaju poziv ili podsjetnik na ispunjavanje i poštivanje dječjih prava*”, rekla je.

U svojim izlaganjima djeca i mladi su pred ministricom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, ministricom obrazovanja, izaslanicom Predsjednice RH, izaslanicom predsjednika Hrvatskog sabora, saborskim zastupnicima i pozvanim stručnjacima istaknuli brojna važna pitanja iz njihove svakodnevice i iz različitih područja dječjih prava te iznijeli brojna očekivanja od odraslih. Predstavili su ukupno 11 tema, a prvi su nastupili članovi MMS-a Pavle Toth i Karla Leontić, koji su istaknuli važnost dječje participacije u društvu. „*Zalažemo se za to da participacija djece postane uobičajena u društvu te da je odrasli prihvate i razumiju*”, rekao je Pavle, opisivši dječju participaciju kao priliku za izražavanje mišljenja bez osude, mogućnost da djeca i mladi sudjeluju u donošenju odluka koje se odnose na njih, da utječu na odrasle i da se odrasli prema njima i njihovim stajalištima odnose s poštovanjem. Karla je svoje izlaganje zaključila porukama odraslima i djeci. Odraslima je poručila: „*Dajte nam priliku za sudjelovanje! Imajte strpljenja i volju da nas saslušate. Mi možda nemamo iskustva kao vi, ali definitivno vam nitko ne može bolje od nas predočiti kako se djeca i mladi danas osjećaju u svojoj koži*”. Njezina poruka djeci i mladima bila je: „*Zauzmite se za sebe! Budite promjena koju želite vidjeti u svijetu. Naoružajte se znanjem! Neka se čuje i vaš glas!*”.

Djeca su se na sjednici založila za standardizaciju školskog sustava u RH, govorila su o problemima sigurnosti djece u prometu, upozorila na problem siromaštva, koji uzrokuje nejednakost u ostvarivanju dječjih prava. Bilo je govora o pravu djece na zdravu prehranu, zdrav život i zdravlje, istaknuta je važnost prava djece na slobodne aktivnosti te problem manjka kvalitetnih izvannastavnih i rekreativnih sadržaja u nekim sredinama. Sudionici rasprave pozvali su odrasle na učinkovitiju zaštitu djece od vršnjačkoga nasilja. Djeca su govorila i o izazovima odrastanja u digitalnom okruženju i potrebi bolje zaštite djece te su upozorila na elektroničko nasilje kao jedan od gorućih problema s kojima se djeca suočavaju. Na sjednici smo imali priliku čuti i o važnosti udomiteljstva iz perspektive mladića koji je odrastao u udomiteljskoj obitelji.

Mediji su o ovome događaju izvijestili javnost. Glas članova MMS-a i druge djece mogao se čuti u emisiji *Dobro jutro, Hrvatska* HRT-a i u RTL-ovoj emisiji *Direkt*. Svi članovi MMS-a i voditeljica tima su taj dan sudjelovali su i emisiji Hrvatskog radija *Pet za pet* u kojoj su glavne teme bile MMS, dječje pravo na sudjelovanje/participaciju i UN-ova Konvencija o pravima djeteta. Nakon sjednice, mladi savjetnici imali su niz pitanja vezanih za njezinu svrhu i utjecaj njihovog i sudjelovanja druge djece na rješavanje barem nekih od navedenih problema. Svrha ove sjednice bila je podizanje svijesti o participativnim pravima djece. Kroz nju je došla do izražaja sposobnost djece da jasno artikuliraju potrebe koje imaju kao članovi društvene zajednice i da ih prenesu odraslima. Osim toga, pokazalo se da djeca imaju sposobnost predložiti rješenja za brojne probleme s kojima se suočavaju u svakodnevnom životu. Na odraslima je da preuzmu odgovornost za ostvarivanje uvjeta u kojim će djeca na svim razinama društva ostvarivati svoja participativna prava i utjecati na istinske pozitivne promjene u društvu.

Susreti MMS-a „uživo” događaju se samo nekoliko puta godišnje, no svaki novi susret prilika je za jačanje povezanosti među mladima i njihove uigranosti kao aktivnoga i skladnoga tima. Otvorenost i uvažavanje mišljenja svih članova MMS-a pokazali su se uspješnom formulom u komunikaciji s djecom i održavanjem visoke razine njihove motivacije za sudjelovanje u radu Mreže. Pokazalo se i kako je podjednako važno na sastancima predvidjeti i dovoljno vremena za druženje i međusobno povezivanje članova MMS-a.

Ostale aktivnosti članova MMS-a - Dvije članice MMS-a sudjeluju u radu Savjetodavnog odbora za dječju participaciju koji je nastao na inicijativu UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku. Svrha je ovog Savjetodavnog odbora „podržati uspostavu i širenje funkcionalne multisektorske platforme za sudjelovanje djece te pružiti smjernice za buduće aktivnosti njegovih članova i suradnika”. U radu Odbora sudjeluju stručnjaci u području participacije djece u društvu i djeca koja, unutar svojih organizacija i u svojim lokalnim zajednicama, imaju iskustvo sudjelovanja.

Pet članova MMS-a sudjelovalo je u radu UNICEF-ovog *Think tanka o dječjim pravima i društveno odgovornom poslovanju* - savjetodavnom tijelu skupine različitih stručnjaka koji dijele interes i predanost da zajedno s UNICEF-om podupiru prava djece. Jedan od ciljeva djelovanja *Think tanka* je podizanje svijesti poslovnog sektora o tome kako njihovo poslovanje i odluke mogu utjecati na djecu i njihova prava, bilo u vidu odnosa tvrtki prema zaposlenicima (njihovim roditeljima) ili kroz marketinške prakse, proizvode i usluge te odnos tvrtki prema okolišu. Predstavnici MMS-a sudjelovali su na konferenciji *Djeca su naš najvažniji posao* na kojoj su predstavljeni rezultati istoimenog, prvog nacionalnog istraživanja o utjecaju poslovnog sektora na dječja prava u kojemu su članovi MMS-a dali doprinos kroz raspravu u fokus-grupi.

Jedna članica MMS-a uključena je u rad Nacionalnog foruma dječjeg vijeća *Eurochilda* (NEF), a druga je sudjelovala na godišnjem sastanku o provedbi Plana suradnje Vlade RH i UNICEF-a (2017-2021) koji je održan u Ministarstvu vanjskih i europskih poslova.

Članovi MMS-a su u travnju 2019. svojim prijedlozima sudjelovali u raspravi usmjerenoj revidiranju *Dječje deklaracije EU-a iz Bukurešta* na temelju priloženog Obrasca namijenjenog organizacijama koje rade s djecom i zastupaju djecu.

Na poziv ENOC-a članovi MMS-a su potaknuti na uključivanje u proces sudjelovanja djece i mladih u izradi novih UN standarda koji se odnose na pravo djeteta na mirno okupljanje. Riječ je o konzultacijama koje je s djecom i mladima želio ostvariti UN-ov Odbor za prava djeteta, s ciljem izrade općeg komentara u kojem bi detaljnije bilo razrađeno pravo djeteta na mirno okupljanje propisano čl. 15. *Konvencije o pravima djeteta*. Sudjelovanje mladih savjetnika u konzultacijama bilo je anonimno i dobrovoljno.

Osim navedenih aktivnosti, članovi MMS-a sudjeluju i u raspravama na elektroničkom forumu zatvorenog tipa u kojima raspravljaju o različitim temama koje se tiču svakodnevnog života djece te na promociji *Konvencije o pravima djeteta* među vršnjacima.

U radu i u komunikaciji s članovima MMS-a njegujemo pristup koji se temelji na otvorenosti prema djeci i uvažavanju njihovih stavova i mišljenja. Važno nam je njihovo aktivno sudjelovanje u procesima donošenja odluka vezanih za prioritete u radu MMS-a, a time i Ureda pravobraniteljice za djecu. Nastojimo ih redovito informirati o tome što se događa s njihovim prijedlozima i inicijativama iznesenim u raspravama na forumu ili na nacionalnim sastancima. Važno je da način na koji to bude učinjeno potiče njihovu znatiželju i osnažuje ih za daljnje sudjelovanje, a da ih ne obeshrabruje. Prilikom odlučivanja o tome koji će članovi predstavljati MMS u određenim situacijama u kojima nije moguće sudjelovanje svih članova, potičemo ih, u skladu s njihovom dobi i zrelosti, da preuzmu svoj dio odgovornosti za tu odluku.

U raspravama djecu potičemo na aktivan pristup problemima koje uočavaju u društvu te ih motiviramo na promišljanje načina na koje bi svi dionici u društvu mogli pridonijeti njihovom rješavanju i to smatramo ključnim u poticanju dječjeg sudjelovanja. Rezultati rasprava s članovima MMS-a vrijedan su izvor informacija i putokaz u našem radu te stalan podsjetnik na to da u zastupanju prava djece, u bilo kojem području, odrasli uvijek trebaju imati u vidu i dječju perspektivu.

Izdvojena područja zaštite prava djece

Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece

U poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece* nalaze se prilozi koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje. Riječ je o specifičnim područjima dječje dobrobiti koja se odražavaju na više područja prava djece kojima se kontinuirano bavimo ili su obilježila rad pravobraniteljice za djecu u protekloj godini.

Među njima su zaštita prava djece pripadnika nacionalnih manjina, zatim prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zaštita prava djece u medijima, prava djece u digitalnom okružju, zaštita prava i interesa *djece u pokretu* te zaštita djece koja su žrtve trgovanja ljudima.

4. 1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

U ovom području povećao se broj prijava u odnosu na prošlu godinu te ih je bilo 47 (prethodno 30), od kojih se čak 33 odnosilo na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine. Bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece srpske, albanske i makedonske nacionalne manjine. Osim pojedinačnih prijava, pravobraniteljica za djecu prati ostvarivanje prava djece pripadnika nacionalnih manjina i putem suradnje s predstavnicima i udrugama nacionalnih manjina, zatim putem medija, na stručnim skupovima, kroz istraživanja, sudjelovanja u projektima, praćenjem sudske prakse te iz izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija. I u 2019. je najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina bio odgojno-obrazovni sustav, bavili smo se i zdravstvenim, pravosudno-zaštitnim te ekonomskim pravima djece pripadnika nacionalnih manjina.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine - U protekloj godini naše su se aktivnosti posebno usmjerile na podizanje kvalitete života romske djece u romskim naseljima u Međimurskoj županiji. Zbog produblivanja tenzija između većinskog i romskog stanovništva, u Međimurju je 1. lipnja 2019. održan prosvjed pod nazivom „Za normalan život”. Pravobraniteljica je izrazila zabrinutost u povodu održavanja prosvjeda jer označavanje cijele romske zajednice kao problematične te prihvaćanje aktivnosti usmjerenih izravno protiv Roma, pridonosi njihovoj društvenoj stigmatizaciji i diskriminaciji. Ističemo da održavanje ovakvog prosvjeda pojačava osjećaj straha i nesigurnosti romske djece te razvija osjećaj njihove nepoželjnosti u sredini u kojoj žive.

Pravobraniteljica je ubrzo nakon prosvjeda posjetila Međimursku županiju te je razgovarala s učenicima jedne osnovne škole u Čakovcu. U razgovoru s djecom uvidjela je kako među njima postoji određena doza straha od „rata”, odnosno sukoba između pripadnika većinskog i manjinskog naroda, što je nastalo

kao posljedica održavanja spomenutoga prosvjeda. Također zabrinjava to što se djeca, kad govore o svojim vršnjacima i sugrađanima, koriste nazivima „Hrvati” i „Romi” kao suprotstavljenim stranama.

Pravobraniteljica je sazvala hitan sastanak s relevantnim dionicima koji mogu utjecati na situaciju u Međimurju, koji je održan 6. lipnja u prostorijama Međimurske županije, a sudjelovali su župan Matija Posavec i gradonačelnik Čakovca Stjepan Kovač sa savjetnicima, savjetnik ministra unutarnjih poslova i zamjenik načelnika PU međimurske Vladimir Faber, ravnateljica CZSS-a Čakovec Alenka Bilić te predstavnik romske zajednice Matjaš Oršuš. Razgovaralo se o situaciji u Međimurskoj županiji, položaju Roma, odgoju i obrazovanju djece, zapošljavanju, sigurnosnim uvjetima, stambenom zbrinjavanju, socijalnoj politici te o postojećim projektima i inicijativama za povećanje kvalitete života u županiji, s fokusom na kvalitetu života djece.

Jedan od problema istaknutih na sastanku odnosio se na narušeno stanje sigurnosti, kao i visoku stopu kriminaliteta u zoni romskih naselja, ali i u samim romskim naseljima. U vezi s time odobrena su nova zapošljavanja u PU Međimurskoj. Posebno je istaknuta potreba povećanja broja izvršitelja na poslovima maloljetničke delinkvencije zbog povećanja stope maloljetnih počinitelja kaznenih djela. Naglašena je i nedovoljna učinkovitost pravosudnog sustava. U vezi s problematikom obrazovanja istaknute su teškoće zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika učenika Roma, čak i kod djece koja su bila uključena u jednogodišnji program predškole. Predškolski odgoj i obrazovanje i dalje je nedostupan za mnogu romsku djecu s područja županije.

Primijećen je i nastavak formiranja tzv. „romskih razreda”, odnosno „romskih škola”, što je djelomično posljedica teritorijalne pripadnosti, odnosno upisivanja učenika u škole prema mjestu prebivališta (boravišta), ali i postojećeg trenda da većinsko stanovništvo djecu ne želi upisati u te škole. Isto tako, naglašen je trend da romski učenici napuštanja školu, posebice u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja.

Prepoznata je potreba za radom s romskim roditeljima te osvještavanjem njihove uloge i odgovornosti u odgoju i obrazovanju djece. Predstavnik Roma istaknuo je potrebu pronalaženja prostora u romskim naseljima u kojem bi se mogle održavati radionice za roditelje i susreti (savjetovanja) roditelja s djelatnicima CZSS-a. Istaknut je nedostatak socijalnih radnika na području Međimurske županije, s obzirom na veliki udio romske populacije u stanovništvu, kao i na potrebu pojačanog rada s romskim obiteljima. Naveden je i problem nedostataka vanjskih stručnjaka CZSS-a Čakovec koji bi provodili mjere stručne pomoći u obiteljima, kao i problem osiguravanja mjera stručne podrške za romsku djecu s problemima u ponašanju.

Razmatran je i problem nenamjenskog trošenja socijalnih naknada, posebice onih namijenjenih djeci, te potreba pronalaženja mehanizama osiguranja namjenskog raspolaganja tim sredstvima. Istaknuta je i potreba unapređivanja zdravlja romske populacije, pri čemu posebno zabrinjava podatak o visokom postotku maloljetničkih trudnoća. Župan i gradonačelnik jasno su istaknuli nedostatnu potporu države u rješavanju spomenutih problema, naglasivši pritom nedostatna sredstva županije, odnosno grada.

Sagledavši situaciju u Međimurju iz više aspekata, kroz održani sastanak, posjet županiji, razgovor s djecom i dugogodišnje praćenje situacije u Međimurju, pravobraniteljica za djecu uputila je Vladi RH preporuku za podizanje kvalitete života romske djece u Međimurskoj županiji u kojoj je istaknula konkretne aktivnosti koje bi Vlada trebala poduzeti s ciljem poboljšanja života romske djece:

1. **Žurno organizirati konferenciju slučaja** na kojoj bi sudjelovali predstavnici Vlade RH, šest ministarstava koja su povezana s navedenom problematikom (MDOMSP, MZO, Ministarstvo zdravstva, MUP, MRMS i MGPU), Međimurske županije, gradova i općina te predstavnici Vijeća romske nacionalne manjine, s ciljem poboljšanja kvalitete života stanovništva u Međimurskoj županiji. Organizacija konferencije slučaja treba biti prvi korak u uspostavljanju čvrstih mehanizama međusektorske suradnje koja je nužna za kvalitetno provođenje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece.

2. Potrebna su **nova zapošljavanja policijskih službenika**.
3. Potrebna su **nova zapošljavanja djelatnika CZSS-a Čakovec**.
4. **Formirati mobilne multisektorske timove** koji će obuhvatiti policijskog službenika, predstavnika CZSS-a i romskog povjerenika te, prema potrebi, i vanjskog suradnika (npr. liječnika) koji bi omogućili brže rješavanje mogućih problema te pružali izravnu pomoć i podršku na terenu.
5. **Osigurati prostor u romskim naseljima** za održavanje aktivnosti s djecom, održavanje radionica i savjetovanja za roditelje i sl. Posebno je važno osmisliti kvalitetne **programe i aktivnosti za djecu** koje bi se provodile u tom prostoru, što može biti jedan od koraka jačeg povezivanja romske i ne-romske djece, a u planiranje i provođenje programa treba uključiti i organizacije civilnog društva.
6. Osigurati **veću dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja** za djecu pripadnika romske nacionalne manjine.
7. Osigurati **najmanje dvogodišnji besplatan program predškole** za djecu pripadnika romske nacionalne manjine.
8. Učinkovitije provoditi **mjere obiteljsko pravne zaštite te aktivnosti edukacije i savjetovanja za romske roditelje** u lokalnoj zajednici.
9. **Pojačati suradnju s organizacijama civilnog društva** u lokalnoj zajednici s ciljem omogućavanja kontinuiranog i stručnog provođenja mjera obiteljsko pravne zaštite.
10. Omogućiti **veću podršku za romsku djecu s problemima u ponašanju** putem provođenja programa selektivne i indicirane prevencije u lokalnoj zajednici (npr. poludnevni boravak za djecu u riziku).
11. U **pravosudnom sustavu**, prilikom određivanja mjera državnog odvjetništva i sudskih sankcija maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, primarno voditi računa o najboljem interesu djeteta koji je iznad načela postupnosti u odabiru mjera i sankcija.
12. U okviru provođenja izvaninstitucionalnih odgojnih mjera za **maloljetne počinitelje kaznenih djela** intenzivirati rad u sustavu socijalne skrbi.
13. Budući da velik broj djece romske nacionalne manjine izvršava **institucionalne odgojne mjere u sustavu socijalne skrbi i pravosuđa**, potrebna su nova zapošljavanja djelatnika romske nacionalnosti u tim sustavima te je nužno prilagoditi programe tretmana potrebama romske djece.
14. Omogućiti **veću podršku države Međimurskoj županiji i Gradu Čakovcu** u rješavanju pitanja romske nacionalne manjine.

Iz medijskih natpisa saznali smo za situaciju o ispisu 12 romske djece iz jednog dječjeg vrtića zbog kašnjenja uplate MZO-a za sufinanciranje roditeljskog udjela u ekonomskoj cijeni vrtića. Tražili smo izvješće DV-a i njegovog osnivača te MZO-a. Prema izvješćima, djeca nisu pohađala vrtić pet dana. Odluku o ispisu djece dječji vrtić je temeljio na nepoštovanju *Ugovora o ostvarivanju redovnog programa njege, odgoja i obrazovanja, zdravstvene zaštite i prehrane djece u dječjem vrtiću* prema kojoj se dijete ispisuje iz vrtića ako roditelj ne podmiri svoje obveze za dva uzastopna mjeseca. Osnivač vrtića dodatno naglašava da DV ima financijskih poteškoća te da su se dva puta obraćali MZO-u radi uplate sredstva za djecu pripadnike romske nacionalne manjine, no nisu naišli na razumijevanje.

MZO nas je izvijestio da sredstva za sufinanciranje roditeljskog udjela u predškolskom odgoju i obrazovanju isplaćuje putem zahtjeva vrtića tijekom razdoblja na koji se zahtjev odnosi, za prvo razdoblje od rujna do prosinca i za drugo od siječnja do kolovoza, ovisno o raspoloživim proračunskim sredstvima. Spomenuti vrtić je zahtjev podnio sredinom rujna, a MZO je sredstva vrtiću doznačio krajem prvog razdoblja, što je vrtiću bilo prekasno, iako je dosadašnja praksa MZO-a upućivala da uredno podmiruje svoje obveze za aktivnost sufinanciranja roditeljskog udjela.

Naglašavamo kako se, prema članku 3. *Konvencije o pravima djeteta*, u svim akcijama koje u vezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove, mora prvenstveno voditi računa o najboljem interesu djeteta, u skladu s određenim okolnostima i konkretnom situacijom djeteta, uzimajući u obzir osobni kontekst, situaciju i potrebe. Smatramo da financijske teškoće vrtića te zakašnjelo podmirivanje sredstava od strane MZO-a nisu smjeli biti razlog za ispis djece iz dječjeg vrtića. Stoga smo uputili preporuku osni-

vaču i MZO-u da zajedničkim i koordiniranim aktivnostima donesu plan za sljedeće razdoblje kako se takva situacija ne bi ponovila. MZO nas je izvijestio kako će nastojati svoje obveze izvršiti na samom početku razdoblja za koje se financiranje traži i tako korisnicima osigurati potrebna sredstva za određeno razdoblje unaprijed. Za osiguravanje kvalitetnog odgoja i obrazovanja, koje će biti jednako dostupno svakom djetetu, potrebno je usklađivanje i usuglašavanje aktivnosti i mjera državnih tijela i lokalnih vlasti.

Obraćale su nam se i škole u vezi s neredovitim pohađanjem nastave romske djece te smo zatražili postupanja nadležnih CZSS-a koji su nas izvijestili da su pojačali rad s romskim obiteljima i pristupili planiranju individualno prilagođenih mjera u skladu s potrebama tih obitelji. Romski roditelji pritužuju se na ponašanja učitelja i profesora prema romskim učenicima (vrijeđanje i omalovažavanje djece), ali i na ponašanje drugih učenika prema njima (vrijeđanje, zvanje pogrdnim imenima, fizičko nasilje i dr.). U tim slučajevima zatražili smo postupanje CZSS-a, AZOO-a i Prosvjetne inspekcije. U slučajevima vršnjačkoga nasilja, vidljiva je potreba izrade školskih preventivnih strategija utemeljenih na procjeni potreba svakog razrednog odjela, uvažavajući pritom specifičnosti svakog razreda.

Obratila nam se i jedna romska udruga izražavajući nezadovoljstvo aktivnostima države u odnosu na odgojno-obrazovno uključivanje romske djece u vrtiće i škole. Slijedom toga MZO nas je obavijestio da, radi osiguravanja kvalitetnog i uključivog odgojno-obrazovnog sustava za djecu pripadnike romske nacionalne manjine, provodi sljedeće aktivnosti: sufinancira roditeljski udio u ekonomskoj cijeni predškolskog odgoja i obrazovanja; sufinancira program predškole za romsku djecu; osigurava učenje hrvatskog jezika učenicima koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik; osigurava produženi boravak, izvanučioničke aktivnosti i ljetne škole; osigurava srednjoškolske i visokoškolske stipendije za romske učenike te osigurava smještaj romskih učenika u učeničke domove. Odgoj i obrazovanje romske djece zahtijeva kreiranje učinkovitijih mjera obrazovne politike koje će, s jedne strane, jačati obrazovne kapacitete djece, a s druge, osnažiti djecu, uvažavajući pritom identitet i kulturu iz koje dolaze.

Primili smo više prijava građana i udruženja građana u vezi s kvalitetom života romske djece. Građani nas obavještavaju o mogućem zanemarivanju djece (npr. životni uvjeti romske djece u romskim naseljima, nepohađanje škole, dugotrajni boravak na ulici, kasni izlasci i sl.). Ako se prijava odnosila na konkretnu obitelj, zatražili smo postupanje CZSS-a i nadležne PP, a u vezi s općenitim prijavama zatražili smo postupanje CZSS-a koji je nadležan za romsko naselje na koje se prijava odnosila.

U nekoliko prijava građani su iskazivali strah od romskih sugrađana (odraslih i djece) navodeći da njihovo ponašanje predstavlja rizik za sigurnost obitelji koje žive u susjedstvu, a spominjali su vrijeđanje, agresivno ponašanje, uništavanje imovine, upotrebu vatrenog oružja, nesmotrenu vožnja automobilima po naselju i sl. Obratila nam se majka koja strahuje za sigurnost svoje djece jer im susjedi Romi prijete. Od nadležne PP tražili smo da obave pojačane obilaskе u naselju u cilju preventivnog, ali i represivnog djelovanja na sprečavanju vršenja kažnjivih radnji u svrhu povećanja sigurnosti djece i obitelji koje žive u spomenutom naselju.

Iako razumijemo strah za sigurnost svojih obitelji te otežane uvjete života u kojima se može naći bilo koja obitelj koju ponašanje susjeda iz naselja ugrožava, nikako ne podržavamo postupanja građana koji samostalno poduzimaju radnje na štetu drugih. Za slučaj fizičkog napada odraslog muškarca na dvojicu romskih dječaka saznali smo iz medija te odmah tražili žurno postupanje nadležne PU, kao i izvješće zdravstvene ustanove koja je zbrinula dječake nakon napada. Muškarac je, navodno želio spriječiti dječake u uništavanju inventara parka, ali fizički nasrtaj na djecu i u takvoj je situaciji potpuno neprimjeren i neopravdan. U sličnim situacijama potrebno je odmah obavijestiti nadležnu PP te tražiti njihovo žurno postupanje. Ujedno, opisana neprimjereni reakcija upućuje i na nepovjerenje građana u učinkovitost i pravovremenost postupanja policijskih službenika, što je otežavajući čimbenik u stvaranju uvjeta za sigurno okruženje.

Ponovno ističemo da segregacija i izoliranost romskih naselja, predrasude prema romskoj zajednici, visoka stopa siromaštva te neprimjereni životni uvjeti negativno utječu na uključivanje romske djece u sus-

tav odgoja i obrazovanja, ali i općenito, u život zajednice. Osim toga, u romskim naseljima nisu dovoljno dostupne usluge za rani razvoj djece. Socijalni radnici i druge službe usmjerene na zajednicu imaju premalo kontakata s romskim zajednicama. To romske roditelje i njihovu djecu dodatno stavlja u nepovoljan položaj jer romske obitelji nemaju odgovarajući pristup informacijama.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine najvećim se djelom odnosi na prijave vršnjačkog nasilja između učenika Srba i Hrvata te Srba i Roma u školi, odnosno na putu od kuće do škole. U takvim slučajevima tražili smo postupanje nadležnih institucija (PU, AZOO-a, Prosvjetne inspekcije, CZSS-a) te ponovno ukazali na potrebu zajedničkog i koordiniranog uključivanja različitih dionika u rješavanje problema vršnjačkoga nasilja. Ujedno je važno i razlučiti je li nacionalna pripadnost primarni čimbenik koji je doveo do neprimjerenih ponašanja djece. Školama smo preporučili provedbu programa usmjerenih učenju djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti

Pravobraniteljica za djecu reagirala je na videozapis s finalne utakmice kupa jednog slavonskog grada, koji je prikazan tijekom konferencije za tisak gradonačelnika te potom objavljen na službenim stranicama grada, koji navodno prikazuje učenike, pripadnike srpske nacionalne manjine, kako sjede za vrijeme izvođenja hrvatske himne. Nekoliko dana kasnije dogodio se slučaj vršnjačkog nasilja u kojem su napadnuta djeca koju se moglo prepoznati na videozapisu, a prijavitelji navode kako je upravo snimka bila povod za nasilje između djece hrvatske i srpske nacionalnosti. Zatražili smo izvješće nadležne PU o poduzetim mjerama u povodu vršnjačkoga nasilja te da pravosudna tijela ispituju ima li u postupanju gradonačelnika elemenata kaznenog ili prekršajnog djela kojim se krši privatnost djece. DORH nas je izvijestio da nadležni ODO nije pronašao elemente kažnjivog ponašanja gradonačelnika u tom događaju. Pravobraniteljica je upozorila gradonačelnika da su javnom objavom povrijeđena prava učenika sa snimke te je preporučila da se s mrežne stranice grada odmah ukloni sporni video i podaci o školi koju djeca pohađaju, što je gradonačelnik zatim i učinio.

U povodu tog događaja ponovno naglašavamo kako u javnopolitičkom prostoru ne treba koristiti djecu kao „argumente” za političke kvalifikacije jer tada ona nerijetko postaju žrtve političke manipulacije. Također je potrebno osvijestiti da odrasle osobe, posebno one koje obavljaju javne i političke dužnosti, svojim primjerom i ponašanjem uvijek utječu na stvaranje atmosfere (ne)tolerancije i (ne)prihvaćanja različitosti u društvu, a tako i kod djece.

U odnosu na otvaranje Interkulturalne škole Dunav u Vukovaru, o čemu smo detaljnije pisali u prijašnjim izvješćima, ove je godine potvrđeno da se odustaje od neuspjelog projekta Interkulturalne škole te je Hrvatska vratila Kraljevini Norveškoj novac uložen u projekt. Smatramo da je odustajanjem od ovog projekta Hrvatska izgubila jednu vrijednu mogućnost za razvijanje društva tolerancije te kvalitetnijeg zajedničkog suživota građana u Vukovaru, u uzajamnom poštovanju i uvažavanju različitosti.

Prava djece pripadnika albanske nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika albanske nacionalne manjine odnose se na prijave vršnjačkog nasilja između učenika Hrvata i Albanaca te prijavu na diskriminaciju učenice albanske nacionalne manjine prilikom dodjeljivanja javnog priznanja (nagrade) od strane općine u kojoj djevojčica živi. Oba primjera detaljnije su opisana u poglavljima *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja* i *Diskriminacija*.

Prava djece pripadnika makedonske nacionalne manjine - Postupali smo po jednoj prijavi koja se odnosi na nemogućnost organizacije *Ljetne škole makedonskog jezika* zbog nedostatnih financijskih sredstava Zajednice Makedonaca u RH koja je organizator Ljetne škole. Budući da se ta škola financira putem natječaja za programe ljetnih škola od strane MZO-a, MZO nas je izvijestio kako je spomenuti natječaj otvoren te da Zajednica Makedonaca u RH, do njihovog podnošenja izvješća našem Uredu, još nije prijavila program Ljetne škole na natječaj.

S obzirom na to da su prijave koje se odnose na nacionalno motivirano vršnjačko nasilje prisutne u obrazovanju učenika pripadnika svih prethodno spomenutih nacionalnih manjina, ponovno smatramo

potrebnim naglasiti važnost kreiranja i provedbe školskih programa prevencije nacionalno motiviranog vršnjačkog nasilja. Preventivni programi trebaju biti u skladu s potrebama djece te uključivati i čimbenike iz djetetovog okruženja. Također je važno da škola prihvati preventivni program kao „svoj” te da, osim što će u program uključiti učenike, roditelje i odgojno-obrazovne radnike, ostvari i njihovo kvalitetno zajedničko djelovanje. Isto je tako nužno omogućiti roditeljima, a napose učenicima, da budu aktivni sudionici i su-kreatori provedbe programa.

Ove godine sudjelovali smo na sjednici saborskog Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u vezi sa spomenutim prosvjedom „Za normalan život” i tenzijama između većinskog i manjinskoga romskog stanovništva u Međimurju. Također smo sudjelovali na dvodnevnom stručnom seminaru Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina „Od obrazovanja do zapošljavanja” u vezi s kreiranjem javnopolitičkog okvira u kontekstu uspješne tranzicije mladih Roma iz obrazovanja u svijet rada i profesionalne autonomije.

Kao i prijašnjih godina, sudjelovali smo u svečanosti obilježavanja Svjetskog dana Roma. Sudjelovali smo i na Konferenciji „Obrazovanje i socijalna integracija u višetničkim zajednicama - stanje, izazovi, perspektive” u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zaklade Friedrich Ebert Stiftung i Hrvatske zaklade za znanost, na kojoj su predstavljeni rezultati znanstveno istraživačkog projekta „Integracijski procesi većine i manjine u etnički mješovitim zajednicama” čiju smo provedbu i sami podržali (o projektu smo detaljno izvijestili u našem Izvješću o radu za 2016.). Na Konferenciji su detaljnije predstavljeni rezultati istraživanja provedenog u Vukovaru i okolici u školama u kojima se nastava odvija na hrvatskom i srpskom jeziku i pismu te su uspoređeni s rezultatima projekta.

Prijedlozi za poboljšanja

- Uspostaviti čvršće mehanizme međusektorske suradnje koja je nužna za kvalitetno provođenje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece pripadnika romske nacionalne manjine te smirivanje tenzija između većinskog i romskog stanovništva u Međimurju.
- Uvesti obvezatni dvogodišnji program predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine.
- Osigurati prostor u romskim naseljima za održavanje aktivnosti s djecom, posebno u planiranju slobodnog vremena djece, te u programe uključiti i ne-romsku djecu.
- Dodatno razvijati i jačati školske programe prevencije nacionalno motiviranog vršnjačkog nasilja te u procese kreiranja i provedbe programa uključiti učenike kako bi program mogao pružiti odgovore na situacije koje su im bliske.

4.2 Prava djece s problemima u ponašanju

U 2019. postupali smo u povodu 51 prijave u vezi s djecom s problemima u ponašanju (PUP) svih stupnjeva složenosti, od rizičnog ponašanja do onih najtežih, u vidu činjenja kaznenih djela.¹⁶¹ Najviše prijava odnosilo se na ugrožavanje odgojno-obrazovnih prava djece s PUP (14), slijede prijave o vršnjačkom nasilju (12). Na prava djece u domovima socijalne skrbi odnosi se 11 prijava. Ostale se odnose na djecu u sukobu sa zakonom, obiteljsko pravne mjere i zanemarivanje u obitelji. Dvije prijave odnosile su se na privatnost djece s PUP u medijima.

¹⁶¹ Više o tome u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

Prijavama je obuhvaćeno 68 djece i pet grupa djece. Najčešće su nam se obraćale institucije (19), najviše škole, zatim roditelji zajedno ili pojedinačno u 18 slučajeva. Obratilo nam se i troje djece u institucijama, a u sedam slučajeva Ured je postupao na vlastitu inicijativu. Zaprimali smo i 23 telefonska poziva u vezi s ovom problematikom. S kršenjem prava ove skupine djece susreli smo se i putem medija te posjeta ustanovama i razgovora s djecom i djelatnicima. U ovom području bilo je još 16 drugih postupanja, među kojima je bilo i nekoliko općih inicijativa.

Kao i do sada, uočavamo da su djeca s problemima u ponašanju izrazito ranjiva skupina čija se prava učestalo povrjeđuju u svim sustavima: u sustavu odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, u pravosuđu i u postupanju policije te tijekom izvršenja pojedinih odgojnih mjera.

U području **odgoja i obrazovanja** najčešće su nam se obraćali roditelji djece koja trpe zbog neprihvatljivog ponašanja pojedinog djeteta s PUP u školi. Uočili smo da djeca s PUP nerijetko ne dobivaju pravovremenu stručnu pomoć jer njihove potrebe nisu na vrijeme prepoznate. Ni rani rizici u vrtiću i školi najčešće nisu uočeni, a rane intervencije se rijetko provode, posebice u manjim ustanovama koje imaju manjkavu stručnu službu. Dječji vrtići često nemaju potrebne stručnjake u stručnoj službi, a i premalo ih je u odnosu na broj djece. Socijalni pedagozi prema ZPOO nisu predviđeni kao članovi stručne službe u vrtićima, iako su najkompetentniji za prepoznavanje ranih rizika za razvoj PUP.

U školama uočavamo da se teškoćama djeteta s PUP često ne pristupa na primjeren način već ih se vidi isključivo kao disciplinski problem i neposluh. Najčešće je riječ o nasilnom ponašanju i nepoštovanju autoriteta nastavnika, ometanju nastave te neizvršavanju školskih obveza, koje škole sankcioniraju izricanjem pedagoških mjera ili djeluju jednokratnim intervencijama „gašenja požara”. Iako dijete s PUP nerijetko ima određen primjereni oblik obrazovanja, izostaje individualni plan koji bi se odnosio i na pojačano odgojno djelovanje. Postupanje škola u radu s djecom s PUP je neujednačeno, a pojedini djelatnici izražavaju mišljenje da se škole ne bi trebale baviti takvim problemima djece, već da je to obveza drugih institucija. Stoga škole upozoravamo da poduzimanje mjera drugih sustava ne isključuje obvezu škole u ostvarivanju odgojno-obrazovnih prava i interesa ove djece, koja su njihovi učenici koji se školuju po načelu inkluzije.

Škole nas najčešće informiraju o djetetu s PUP dostavljajući izvješća o poduzetim mjerama prema *Protokolu u slučaju nasilja među djecom i mladima*, kada se nasilje pojavljuje kao samo jedan od oblika PUP-a djeteta. U takvim slučajevima tražimo stručno-pedagoški nadzor ili savjetovanje AZOO-a jer škole nisu poduzele dostatne i sveobuhvatne intervencije u radu s djetetom s PUP. Uočavamo da u pravilu detekcija teškoća i stručna pomoć izostaju sve do trenutka kada dijete počne ometati drugu djecu i nastavnike svojim neprimjerenim ponašanjem. Zbog toga ni djetetovi internalizirani problemi u ponašanju najčešće ne budu uočeni niti se djelatnici bave djetetovim emocionalnim potrebama. Učitelji navode da nisu dovoljno educirani za ovakvo djelovanje te da im nedostaje znanja o prepoznavanju psihičkih problema djece te podršci koju im kao učitelji mogu pružiti.

Iako se u školama provode brojni **preventivni programi**, uočili smo da je nedovoljno znanstveno utemeljenih i evaluiranih preventivnih programa svih razina prevencije, posebice onih za ciljane skupine ili djecu u povećanom riziku za razvoj PUP, te za djecu koja već iskazuju znakove nekih teškoća. No, pokazalo se da su programi pojedinih udruga resurs na koji bi škole trebale i mogle računati u unapređivanju prevencije i rane intervencije. Napominjemo da angažman udruga svakako traži ujednačen pristup prosvjetnih tijela u selekciji i procjeni kvalitete ponuđenih programa, kako bi se u školama provodili oni koji su vrijedni, znanstveno utemeljeni i učinkoviti.

Teškoću predstavlja i **nedovoljan broj različitih stručnjaka u stručnoj službi škole**, o čemu govore i ispitivanja koja su pojedine stručne udruge provele u Hrvatskoj. Na zahtjeve škola za zapošljavanjem stručnjaka u skladu s propisanim standardima MZO odgovara negativno, pozivajući se na zabranu zapošljavanja u javnim službama koju je Vlada RH donijela 2016. Škole koje su osnovale posebne odjele za djecu s PUP, kojima je nužna stručna podrška socijalnih pedagoga u radu s djecom, roditeljima i nastavnicima, također ih ne mogu zaposliti ni nakon preporuka pravobraniteljice za djecu. Nerealno je

očekivati da će se, unatoč novim strategijama i akcijskim planovima, unaprijediti stanje bez ulaganja u stručnjake.

U više navrata upozoravali smo na nedostatke *Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera*, koji ne sadržava restitutivne mjere kao alternativno postupanje u slučaju kršenja školskih pravila. I samo izricanje pedagoških mjera sukladno Pravilniku često nije u skladu s potrebama djece s PUP jer škole nisu poduzele sve radnje u interesu djeteta prije samog izricanja mjere na način kako to Pravilnik predviđa. U tom slučaju izricanje pedagoške mjere svodi se na puko kažnjavanje bez druge svrhe po dijete. Posebno neučinkovito smatramo izricanje pedagoške mjere preseljenja u drugu školu, budući da najčešće nije u interesu djeteta ni unapređivanja njegovog ponašanja. Na taj se način škola tek „rješava” djeteta koje u drugoj školi iskazuje iste teškoće.

Tijekom sudjelovanja u radu Povjerenstva za izradu *Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama*,¹⁶² iskazali smo mišljenje da su navedeni pravilnici koji se primjenjuju u slučajevima pojave nasilja i drugih PUP zastarjeli i nedovoljno učinkoviti te predložili njihove izmjene i dopune. Unapređivanje više propisa predviđeno je kao jedna od mjera u Akcijskom planu te očekujemo poduzimanje aktivnosti za poboljšanje i drugih propisa. Akcijski plan predviđa i konačnu objavu najavljivanog *Pravilnika o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju*, koji je 2018. prošao javno savjetovanje u koje se sa svojim prijedlozima uključio i naš Ured.

U području **obiteljsko pravne zaštite** djece s PUP susretali smo se s istim problemima kao i do sada. Najčešće je riječ o zakašnjelom i neučinkovito poduzimanja mjera u obitelji zbog čega se PUP pogoršava. Postupci za izdvajanje djeteta iz obitelji, koja ga ugrožava, prekasno započinju i dugo traju, a nerijetko se dijete izdvoji tek odlukom suca za mladež zbog činjenja kaznenih djela. U pojedinim slučajevima, u kojima se složeni PUP kod djeteta razvio zbog dugotrajnog neprimjerenog roditeljskog postupanja, roditeljima se daje previše prilika za promjenu ponašanja kroz dugogodišnje provođenje mjere intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu. Izdvajanje djeteta iz obitelji treba provoditi kao krajnju mjeru, no ono je nužno kada ostanak djeteta u obitelji znači ugrožavanje njegovih prava i interesa, a ponekad doslovno i života.

Tijekom 2019. mediji su u više navrata objavljivali informacije iz različitih krajeva RH, najčešće manjih sredina, u kojima skupine djece i maloljetnika „teroriziraju” stanovnike drskim krađama, vandalizmom i nasilnim ponašanjem. Neka od ove djece su još uvijek kazneno neodgovorna, a uglavnom potječu iz izrazito disfunkcionalnih obitelji u kojima se godinama bezuspješno i neučinkovito provode mjere obiteljsko pravne zaštite. Budući da se prema djeci do 14 godina ne mogu provoditi kazneni postupci, javnost u takvim slučajevima pogrešno zaključuje da se toj djeci „ništa ne može”. A riječ je o djeci koja odrastaju u izrazito rizičnim uvjetima prema kojoj se mogu i moraju poduzimati učinkovitije mjere koje će zaštititi njihove interese. Smatramo da je potrebna stručnija i preciznija procjena rizika i razine ugroženosti odgoja, razvoja i cjelokupnog interesa djeteta u disfunkcionalnoj obitelji, koja bi pridonijela odlučnijem poduzimanju mjera za zaštitu djetetovih prava i interesa.

Nažalost, i pokrenuti **sudski postupci** za izdvajanje djece iz obitelji nerijetko dugo traju, čime se dodatno gubi dragocjeno vrijeme u razvoju i socijalizaciji djeteta. Osim educiranja djelatnika socijalne skrbi, nužno je educirati i suce koji odlučuju o žurnosti postupanja, procesnim radnjama te donose odluke od životne važnosti za dijete. Teškoću predstavlja i nerazvijeno **specijalizirano udomiteljstvo** za djecu s PUP te su ova djeca i u mlađoj dobi najčešće smještena u odgojne institucije. Novi *Zakon o udomiteljstvu*¹⁶³ koji je stupio na snagu početkom 2019. te pripadajući provedbeni propisi bolje reguliraju status i kriterije za specijalizirano udomiteljstvo kao zanimanje pa očekujemo veće zanimanje stručnjaka za udomljavanje djece s PUP sukladno propisima.

¹⁶² Više o tome u poglavlju *Nasilje u odgojno obrazovnim ustanovama*.

¹⁶³ NN 115/18.

U 2019. zaprimali smo i prijave o PUP i teškoćama mentalnog zdravlja djece koja su dugotrajno izložena ugrožavajućim ponašanjima roditelja u situacijama **konfliktnih razvoda** i odnosa. Stoga smo ponovno upozorili na potrebu prepoznavanja štetnog i manipulativnog ponašanja roditelja tijekom i nakon razvoda te potrebu odlučnije procjene ugrožavanja djetetovih interesa i poduzimanja mjera kojima bi se zaustavila roditeljska manipulacija, koja je pogubna za dijete.

Često je kršenje **prava na privatnost i dostojanstvo djece s PUP prilikom medijskog izvješćivanja**, u kojima su ova djeca prikazana kao „zlo” protiv kojeg se treba boriti, a ne kao djeca čije je ponašanje posljedica odrastanja u rizičnim okolnostima i kojoj je potrebna pojačana skrb i zaštita. Jedna objava novinara ukazala je i na nesnalaženje djelatnika institucija, kojima je povjereno dijete s PUP, u komunikaciji s medijima. Novinar je objavio informacije o djetetovom zdravstvenom statusu pozvavši se na službenu izjavu djelatnika zdravstvene ustanove, a informacije o obiteljsko pravnim mjerama službeno mu je dao djelatnik nadležnog CZSS-a. Budući da je Ured pravobraniteljice za djecu već upućivao preporuke zdravstvenom sustavu o primjerenom načinu komunikacije djelatnika s medijima kad je riječ o djeci, u ovom slučaju zatražili smo izvješće zdravstvene ustanove o okolnostima dostave povjerljivih informacija medijima. MDOMSP-u smo uputili preporuku za edukacijom djelatnika sustava socijalne skrbi o načinu komunikacije s medijima kada je riječ o djeci.

Najučestalije ugrožavanje prava djece s PUP uočili smo u domovima socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju (**odgojnim ustanovama**) na što često upozoravamo. Osim putem prijava o nezadovoljavajućim uvjetima i nasilju te medijskih objava, o stanju u odgojnim ustanovama doznajemo i prilikom obilazaka i razgovora s djecom i djelatnicima.

Nekoliko prijava djece i roditelja odnosilo se na nezadovoljstvo postupanjem odgajatelja i uvjetima smještaja u domu, dio prijava potvrđuje teškoće u radu domova na koje upozoravamo, a neke su bile neutemeljene. Prijavljuje se nemogućnost da CZSS pravovremeno smjesti dijete u primjerenu odgojnu ustanovu. Uočili smo da u pojedinim slučajevima realizacija pravomoćne odluke o izdvajanju iz obitelji i smještaju ili upućivanju iz jedne u drugu ustanovu traje i više mjeseci, a dijete za to vrijeme najčešće nije obuhvaćeno primjerenim tretmanom. Smještaj je posebno teško realizirati ako dijete, uz PUP, ima i teškoće mentalnog zdravlja jer domovi često odbijaju takve zahtjeve. Prilikom postupanja u povodu takvih prijava MDOMSP-u smo uputili preporuke za uključivanje u postupak te bi se, u pravilu, nakon njihove intervencije dijete smjestilo u primjerenu ustanovu. No, svaki protek vremena i život u neprimjerenim uvjetima smanjuju djetetovu priliku za oporavak.

Proteklih godina upozoravali smo nadležno ministarstvo na ugroženost brojnih prava djece koja se nalaze u odgojnim domovima. Riječ je o 10 odgojnih domova i dva odjela u drugim ustanovama koje, prema podacima iz izvješća MDOMSP za 2018., u tretmanu imaju 260 djece. Pojedine ustanove koje smo i sami obišli rade u potpuno neprimjerenim i zastarjelim uvjetima nedostojnim života djece te smo predložili njihovo izmještanje u humanije i primjerenije prostorne uvjete. Dio djelatnika nema temeljno obrazovanje za rad s djecom s PUP niti su naknadno educirani, a nedostatne su i kontinuirane edukacije. Supervizije za djelatnike su rijetke.

Upozoravali smo na prisutno vršnjačko nasilje s kojim se, zbog nedostatnog djelovanja i zaštite, i djeca i odgajatelji pasivno mire. Nedostatna je i međuresorna podrška i suradnja u rješavanju slučajeva nasilja. Tretman djece je manjkav, nema preventivnih ni tretmanskih programa usmjerenih specifičnim PUP, a diferencijacija tretmana se ne provodi čak ni za djecu koja izvršavaju odgojne mjere. Djeci s teškoćama mentalnog zdravlja nije osigurano cjelovito liječenje ni psihoterapija, a dječji psihijatri su ponegdje zbog udaljenosti teško dostupni djeci. Pritužbama djece se ne pristupa s potrebom pažnjom, pravo na participaciju ne ostvaruje se u dovoljnoj mjeri, a nisu dovoljno aktivna ni participativna tijela djece, odnosno Vijeća korisnika.

MUP JE U 2019. EVIDENTIRAO 1.135 bjegova djece iz domskih ustanova, što je tri puta više od udaljenja djece iz obiteljskog doma. Na temelju tog MUP smatra da je nužno preispitati učinkovitost

tretmana koji se provodi u domskim ustanovama. Za vrijeme bijega djeca i maloljetnici počinili su 11 kaznenih djela, a na štetu maloljetnika za vrijeme bijega počinjeno je četiri kaznena djela. ■

Poseban problem su bjegovi iz odgojnih domova. Ne provode se preventivne aktivnosti za sprečavanje bjegova iz doma, kao ni intervencije koje se poduzimaju nakon bijega i povratka u ustanovu. Svakako je nužno osigurati odgovarajući tretman i uvjete rada s djecom koji će djecu odvratiti od napuštanja ustanove i motivirati na prihvaćanje boravka i socio-pedagoških utjecaja. Djelatnici domova upozoravaju i da policija nedovoljno intenzivno traga za djecom koja su u bijegu iz doma, što zabrinjava, budući da su djeca za vrijeme bijega u visokom riziku od brojnih kršenja svojih prava, najčešće od odraslih osoba koje im pružaju „utočište”. Djeca su u takvim okolnostima nerijetko prisiljena na različite štetne radnje koje ih čine počiniteljima ili žrtvama kaznenih djela.

Zbog ugrožavanja prava i interesa djece u domovima socijalne skrbi za djecu s PUP, godinama smo kontinuirano upućivali preporuke nadležnom MDOMSP-u te o stanju izvještavali u našim godišnjim izvješćima. Iako je sustav poduzimao određene mjere i aktivnosti za poboljšanje uvjeta, one su najčešće bile ograničene i fragmentirane, nerijetko isprovocirane tek pojedinačnim incidentima i slučajevima nasilja te nisu unaprijedile temeljni koncept zaštite njihovih prava niti su dovele do značajnijih pozitivnih ishoda za djecu.

Zbog višegodišnjeg nepromijenjenog nepovoljnog stanja, tijekom 2019. smo ponovno uputili upozorenje i preporuke MDOMSP-u te predložili izradu **Akcijskog plana za unapređivanje prava i interesa djece koja se nalaze u domovima za djecu s PUP**. Predložili smo da prva mjera Akcijskog plana bude provođenje detaljne analize i procjene sadašnjeg stanja i potreba djece sukladno sljedećim međunarodnim i nacionalnim standardima: kvaliteta smještaja i materijalnih uvjeta; kadrovska i stručna ekipiranost te ulaganje u ljudske resurse; stručni tretman; stanje sigurnosti i zaštita djeteta od nasilja; način uspostavljanja reda i discipliniranje djece; pristup mehanizmima podnošenja pritužbe na kršenje djetetovih prava te ostvarivanje prava na iskazivanje mišljenja i sudjelovanje; suradnja s obitelji i drugim osobama izvan ustanove; suradnja s institucijama; slobodno vrijeme i aktivnosti izvan doma; medicinska skrb i dostupnost svih oblika liječenja, posebice psihijatrijskog; osobitosti vezane za žensku i romsku populaciju i drugo.

Krajnji ishod provođenja mjera trebao bi biti unapređivanje i osuvremenjivanje cjelokupnog koncepta institucionalnog tretmana djece s PUP, uz nužnu interdisciplinarnost i unapređivanje koordinacije i međuresorne suradnje s drugim sustavima. U izradi kvalitetne procjene stanja i potreba te preporuka za djelovanje smatramo da je nužna suradnja nadležnog ministarstva sa znanstvenicima iz područja socijalne pedagogije, psihologije i socijalnog rada te sa stručnjacima iz prakse. O ovoj preporuci i prijedlogu obavijestili smo MP, MZ te MUP kao tijela koja surađuju u zaštiti prava djece koja se nalaze u odgojnim domovima. U skladu s preporukom, MDOMSP je organizirao prvi međuresorni sastanak o ovoj temi te očekujemo daljnje poduzimanje mjera.

Da bi se stanje u ovom segmentu zaštite djece promijenilo i unaprijedilo nakon dugogodišnjeg kršenja njihovih brojnih prava i interesa, potrebno je pokazati i političku volju na najvišoj razini. Stoga smo na više odbora Hrvatskog Sabora¹⁶⁴ **uputili prijedlog** za sazivanje **međuresornog sastanka na razini saborskih odbora** koji će uključiti i sva nadležna ministarstava (MDOMSP, MP, MZ, MUP), stručnjake i znanstvenike koji se bave ovim područjem te pravobranitelje. Ujedno smo uputili i izvješće o uočenom stanju u domovima za djecu s PUP, a o navedenim aktivnostima obavijestili smo i Vladu RH. Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku inicirao je sastanak, na kojem je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu, na kojem je zaključeno da je potrebno osnovati međuresornu radnu skupinu za izradu Akcijskog plana za unapređivanje prava i interesa djece u domovima za djecu s PUP. Daljnje aktivnosti očekujemo te ćemo i sami poduzimati druge inicijative sukladno ovlastima.

¹⁶⁴ Riječ je o Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odboru za pravosuđe, Odboru za zdravstvo i socijalnu politiku te Odboru za obitelj, mlade i sport.

4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

Tijekom 2019. primili smo 18 pojedinačnih prijava koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode. Postupali smo u 19 općih inicijativa te zaprimili 12 telefonskih obraćanja u vezi s tom problematikom. Obišli smo Zatvor u Gospiću i Kaznionicu u Turopolju. Uputili smo mišljenje u javnom savjetovanju na prijedlog *Zakona o izvršavanju kazne zatvora*. Također smo Ministarstvu pravosuđa, Upravi za zatvorski sustav i probaciju (MP-UZSP) uputili više pojedinačnih preporuka za zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru te smo nastavili produktivnu suradnju s njima kao i s nacionalnim i međunarodnim organizacijama i udrugama.

Pojedinačne prijave (zatvorenika, drugog roditelja, bake i jednog djeteta) odnosile su se na otežano ostvarivanje kontakta djeteta s roditeljem na izvršavanju kazne zatvora, o problemu ostvarivanja uzdržavanja za vrijeme boravka u zatvoru te na stigmatizaciju i diskriminaciju djeteta čiji je roditelj u zatvoru. Prijave su se odnosile na djecu različite dobi, od četiri do 15 godina.

Djeca otežano kontaktiraju s roditeljem u zatvoru najčešće zbog roditeljskog sukoba, udaljenosti doma i zatvora, sudske odluke ili zato što je roditelj koji je u zatvoru lišen prava na roditeljsku skrb. U jednom slučaju otac nam se obratio više puta s pritužbom da ne viđa djecu tražeći pritom da preispitujemo pravomoćnu presudu, no iz izvješća CZSS-a proizlazi da je lišen prava na roditeljsku skrb, izvršava kaznu zatvora zbog počinjenih kaznenih djela na štetu djece koju želi vidjeti te mu je svaki kontakt s djecom zabranjen.

Pritužbe su nam upućivane i zbog udaljenosti kaznene ustanove od mjesta prebivališta djeteta, a prijavitelji su tražili da utječemo na odluke pravosudnih tijela o premještanju. Obratila nam se i supruga zatvorenika ogorčena time što je on upućen na izvršenje zatvorske kazne zato što je uporno izbjegavao plaćati uzdržavanje za djecu iz prethodnog braka.

Jedna baka se pritužuje na sudsku odluku temeljem koje dijete ne može posjećivati oca jer sutkinja smatra *da zatvor nije sredina za dijete*, a riječ je o četverogodišnjem djetetu čiji roditelji su razvedeni, dijete živi s majkom i novom obitelji, blisko je s ocem i s njegovom obitelji te, prema bakinim riječima, *pita za njega i otac ga svakodnevno zove telefonom*. Majka je suglasna da dijete odlazi u posjet u pratnji očeve majke. Nismo zasad uspjeli doznati temelje za takvo stajalište sutkinje.

U jednom slučaju otac se nalazi na odsluženju dugotrajne kazne i navodi da *voli svoje dijete i da želi održavati kontakte s njim za vrijeme izdržavanja kazne i nakon toga te sudjelovati u njegovom odrastanju*, no majka, navodno, onemogućava susrete. Nakon mjera stručne pomoći i potpore da potiče kontakte djeteta i oca, majka je, prema izvješću CZSS-a, počela češće voditi dijete u posjet ocu.

Jedna prijava odnosila se na pitanje o tome tko može dijete pratiti u posjet roditelju u zatvoru. Iako su roditelji djece te bake i djedovi u dobrim odnosima, zatvor je odbio baku i djeda staviti na popis posjetitelja, držeći se striktno propisa po kojima bivši punac i punica više nisu članovi obitelji te upućujući zatvorenika da pratnja djeci budu članovi obitelji zatvorenika.

Jedan zatvorenik obratio nam se ponovno, nakon više godina, s navodima o tome da ograničeno može telefonom komunicirati sa svojim djetetom adolescentske dobi budući da je duljina telefonskog kontakta vezana uz *uspješnost u pojedinačnom programu*. Vijeće Europe preporuča da se pravila o telefonskim pozivima i primanju telefonskih poziva te drugim oblicima komuniciranja s djecom primjenjuju fleksibilno kako bi se maksimaliziralo komunikaciju između roditelja zatvorenika i njihove djece. Kao i da će se ograničenja kontakta između zatvorenika i njihove djece primjenjivati samo iznimno, u najkraćem mogućem razdoblju, kako bi se ublažilo negativni utjecaj koji restrikcije mogu imati na djecu te kako bi se zaštitilo njihovo pravo na emocionalnu i postojanu vezu s roditeljem zatvorenikom. Nakon preporuke Kaznionici, iz njezinog izvješća doznali smo da su zatvoreniku omogućena dva video posjeta mjesečno, da pisano komuniciranje nema ograničenja te da zatvorenik ima 10 minuta tjedno na raspolaganju za telefonske pozive bez obzira na ocjenu uspješnosti u provedbi pojedinačnog programa, ali i da

zatvorenik prijavitelj nije zainteresiran za video posjete te da ne održava kontakt s djetetom pisanim putem.

U jednom slučaju su majka i dijete (koje svjedoči: *...izbačen sam kao lopov i kao veliki problem, iako mi je vladanje uzorno samo zato što je moj otac bio u zatvoru, a ja nisam svoj otac. Najgore je što se sad glasinje da sam lopov i obiteljske stvari šire oko...)*) prijavili višestruku diskriminaciju djeteta po osnovi društvenog položaja djeteta čiji je roditelj nekada bio na odsluženju zatvorske kazne. U prijavi se navodi da je dječak od strane odgojno-obrazovnih djelatnika lažno optužen da je ukrao novac, da je obavljen neprimjeren pretres djeteta, da je, među ostalim, bio izvrgnut uvredljivim stavovima i verbalnoj agresiji te mu (u privatnoj školi) nije produljen ugovor o školovanju. Prosvjetna inspekcija nije mogla utvrditi u kojoj je mjeri kriminalna prošlost oca utjecala na donošenje odluke da se s roditeljima dječaka ne sklopi ugovor o školovanju za narednu šk. godinu niti je li u neposrednoj komunikaciji odgojno-obrazovnih djelatnika s učenicom bilo diskriminacije temeljem statusa jednog od roditelja. Ni u kriminalističkom istraživanju nisu utvrđeni elementi počinjenih kažnjivih radnji na štetu dječaka od strane odgovornih djelatnika škole.

U zatvorskom sustavu djeca i dalje nisu izjednačena s obzirom na pravni status lišenja slobode njihovih roditelja. Zatvorenicima u istražnom zatvoru imaju smanjeni obim posjeta te su i djeca i roditelji uskraćeni u provođenju aktivnosti zatvorskog sustava za unapređivanje roditeljstva. Iako smo MP-UZSP upozorili na taj problem, informirali su nas da o posjetima za istražne zatvorenike odlučuje sud. Nejednakost uočavamo i prilikom provođenja mjere istražnog zatvora za majke jer djeca koja se rode za vrijeme trajanja istražnog zatvora ne mogu sukladno važećim propisima ostati s majkom, dok djeca koja su rođena za vrijeme izvršavanja kazne to mogu do navršene treće godine, boraveći zajedno na roditeljskom odjelu Kaznionice u Požegi.

Nejednakost djece prisutna je i prilikom upućivanja na izvršenja kazne jer djeca, koja se rode neposredno prije upućivanja majke, također nemaju mogućnost boraviti s njom. Svjesni smo različitih pravnih temelja i zakonskih ograničenja, ali status roditelja ne bi smio biti temelj nejednakosti djece jer je načelo jednakosti djece obvezujuće za državu, prema međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima. Osim toga, djeca ne spadaju u sigurnosno rizičnu skupinu za zatvorski sustav. O ovome i drugim pitanjima iznijeli smo prijedloge u javnom savjetovanju u povodu izrade *Zakona o izvršavanju kazne zatvora*.¹⁶⁵

PREMA PODACIMA MP-UZSP-a,¹⁶⁶ tijekom 2018. godine na izvršavanju kazne zatvora, maloljetničkog zatvora ili odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod nalazio se 1.591 roditelj maloljetne djece, od čega 1.480 očeva i 111 majki. Zatvorenicima i maloljetnicima roditelji imali su 3.801 dijete od kojih je 27,7 % posjećivalo svog roditelja u kaznionici, zatvoru, Centru za dijagnostiku u Zagrebu ili odgojnom zavodu. Zabilježena su ukupno 5.264 posjeta djece roditeljima, što je povećanje za 25,27 % u odnosu na 2017. (4202 posjeta). Od ukupnog broja posjeta djece, 89,97 % posjeta imali su očevi, koje je posjetilo 969 djece, a 10,03 % posjeta imale su majke, koje je posjetilo ukupno 80 djece. Posjeti maloljetne djece roditeljima traju najmanje jedan sat. Tijekom 2018. u Odjelu za roditelje su boravile četiri zatvorenice sa svojom djecom. ■

Proteklih godina MP-UZSP je osjetno unaprijedio zaštitu prava i interesa djece zatvorenika te je općenito povećana vidljivost ove djece u zatvorskom sustavu, ali i u društvu. Preporuke pravobraniteljice na pojedinačnoj razini MP-UZSP je u većini slučajeva realizirao. Godišnja izvješća MP-UZSP-a redovito govore o posjetima djece te aktivnostima za unapređivanje roditeljstva. Ranije smo uputili preporuku da se jednako evidentiraju i posjeti djece istražnih zatvorenika i kažnjjenika te nam je odgovoreno da je u tijeku unapređivanje informacijskog sustava koji će to omogućiti.

U kaznenim ustanovama uređeni su prostori za posjete djece te se kontinuirano i dalje unaprjeđuju u suradnji s civilnim sektorom, posebice udrugom Roditelji u akciji - Roda. Program „Zatvorenik kao roditelj” uveden je prije više godina u sve kaznene ustanove, a provode ga educirani službenici tretmana. Prema podacima zatvorskog sustava, u 2018. je programom bilo obuhvaćeno 112 zatvorenika roditelja.

¹⁶⁵ O tome više u poglavlju Normativna aktivnost.

¹⁶⁶ Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018.

Osim toga, i programi i aktivnosti civilnih udruga znatno su unaprijedili održavanje i osnaživanje obiteljskih veza i roditeljstva.

U većini prostora su u čekaonicama postavljeni nizovi fotografija koje prikazuju različite prostore u zatvoru (ćelija, blagovaonica, kuhinja, radionica, teretana, šetalište, biblioteka) što predstavlja informaciju djeci u kakvim uvjetima živi njihov roditelj.

Zatvorski sustav je, u suradnji s UNICEF-om i udrugom RODA, omogućio video kontakt zatvorenika i djeteta i postojanje virtualnih soba u 13 kaznenih ustanova. Iako taj oblik kontakta smatramo korisnim i nužnim tamo gdje djeca nisu u mogućnosti posjećivati roditelja u zatvoru te smo preporučili njegovo uvođenje u sva kaznena tijela, savjetovali smo da se, gdje god je to moguće, prednost da neposrednom kontaktu djeteta s roditeljem.

Već tradicionalno u okviru Paneuropske kampanje „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest” koja se provodi u mjesecu lipnju, pozvali smo sva kaznena tijela, ali i druge organizacije i institucije, na sudjelovanje provođenjem aktivnosti koje će senzibilizirati javnost za prava djece zatvorenika te unapređivanje roditeljstva i obiteljske povezanosti. Pojedine udruge i zatvorski sustav pridružili su se kampanji provođenjem različitih aktivnosti sa zatvorenicima i njihovom djecom.

Aktivnosti pravobraniteljice - U okviru projekta Udruge Roda „Neprekinuta veza” sudjelovali smo u tri edukacijska ciklusa za osoblje pravosudne policije i osoblje tretmana govoreći o potrebama i pravima djece zatvorenika, prikazali smo europske prakse i nastavili s predstavljanjem Preporuke VE o djeci zatvorenika. S udrugom RODA cijele smo godine vrlo intenzivno surađivali. Nastavili smo i suradnju s Udrugom *Status M*, posebice u odnosu na potrebe Roma koji se nalaze u penalnom sustavu.

U sklopu 12. tjedna psihologije, u organizaciji Društva psihologa Vukovarsko-srijemske županije, u Vinkovcima održali smo izlaganje za djelatnike iz sustava odgoja i obrazovanja, policije i socijalne skrbi o potrebama i pravima djece čiji su roditelji u zatvoru. Slično izlaganje održali smo i studentima psihologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

O bavljenju Pravobranitelja za djecu pravima djece zatvorenika te o europskim i svjetskim praksama izlagali smo u Brdu kod Kranja državnim odvjetnicima i djelatnicima policije Slovenije, na poziv Udruge državnih odvjetnika Slovenije i Ravnateljstva policije.

Sudjelovali smo na Okruglom stolu „Knjižnice u zatvorskim ustanovama kao partneri u rehabilitaciji i obrazovno-kulturnom životu zatvorenika”, na kojem je predstavljen i projekt Hrvatskog čitateljskog društva i Zatvora u Bjelovaru „Čitanje povezuje - program za roditelje zatvorenike i njihovu djecu”, koji se već treću godinu provodi u zatvorima i kaznionicama uz podršku MP-UZSP-a, jačajući tako roditeljsku ulogu zatvorenika.

Sudjelovali smo i na završnoj konferenciji projekta Zajednice Uzor koji je nastavak Twinning projekta „Podrška zatvorskom sustavu Republike Hrvatske” te na Okruglom stolu u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljano djecu u Osijeku „Pokretači promjene - podrška resocijalizaciji i reintegraciji mladih počinitelja kaznenih djela”, na kojem se govorilo o postpenalnom prihvatu mladih od kojih su neki i roditelji.

Kao predavači i voditelji radionice sudjelovali smo u temeljnom tečaju za izobrazbu pravosudnih djelatnika, na poziv Centra za izobrazbu MP-a. Za HRT-ovu emisiju *Puls* govorili smo o djeci zatvorenika. U 2019. započeli smo projekt jačanja vidljivosti potreba djece čiji su roditelji u zatvoru i komparativnog pregleda praksi u Hrvatskoj i Europi.

Nastavili smo uspješnu međunarodnu suradnju s članicama mreže COPE (*Children of Prisoners Europe*), krovne europske organizacije koja okuplja inicijative za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, razmjenom mišljenja i zajedničkim aktivnostima. Zamjenica pravobraniteljice je u 2019. postala članica COPE odbora te tako sudjeluje u strateškom planiranju i aktivnostima ove europske mreže organizacija.

4.4 Mediji i zaštita dječjih prava

Djetetovo pravo na informacije, na privatnost, na zaštitu od štetnih sadržaja i sudjelovanje u medijima osnovna su područja medijskih prava djece kojima smo se bavili u 2019. godini. Pratili smo objave o djeci u medijima, primali pritužbe, obavještavali nadležna tijela o pojedinim povredama medijskih prava djece i davali prijedloge i preporuke za zaštitu tih prava. S osobitom pažnjom pratili smo i podržavali inicijative na području razvoja medijske pismenosti te zagovarali pravo djece na medijski odgoj i obrazovanje. Nastavila se i naša višegodišnja suradnja s organizatorima smotri i festivala dječjeg filmskog stvaralaštva.

Izveštavanje o djeci i medijska vidljivost Ureda pravobraniteljice za djecu - Mediji mogu biti iznimno moćno sredstvo u borbi za ljudska prava i protiv nasilja. Oni imaju snagu pokrenuti savjest građana, motivirati ih za društveni angažman, ali i potaknuti institucije da djeluju brže i učinkovitije. U nizu slučajeva mediji su ukazali na slabosti i nelogičnosti u ostvarivanju prava djece u različitim sustavima: socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa, obrazovanja i drugima.

Mediji su pratili rad pravobraniteljice za djecu te često tražili njezino očitovanje o najrazličitijim pojavama i slučajevima koji se odnose na djecu. Prema praćenju *press clipping* agencije vidljivo je da su u 2019. web portali popratili aktivnosti pravobraniteljice u ukupno 1564 objava, da je bilo najmanje 178 radijskih objava te 168 objava na televiziji, u desetak tiskanih medija koje smo pratili bilo je 205 objava, a, osim toga, pravobraniteljica je dala i nekoliko intervjua stručnim i lokalnim glasilima.

U 2019. najviše novinarskih upita odnosilo se na **razne vrste nasilja nad djecom**, od zlostavljanja i zane-marivanja u obitelji, nasilja u institucijama, seksualnog nasilja i iskorištavanja, do vršnjačkoga nasilja. Više od 50 izvjava i intervjua pravobraniteljice bilo je o toj temi. Znatni broj upita odnosio se na **zaštitu privatnosti djece**, najčešće žrtava nasilja, zlostavljanja i nesreća, djece u središtu sukoba roditelja u visoko konfliktnim razvodima, zatim, prilikom susreta djece s političarima i predstavnicima vlasti, osobito u tijeku političkih kampanja i prilikom uključivanja djece u razne aktivističke inicijative. Bilo je i upita o zaštiti privatnosti djece na internetu te o roditeljskoj suglasnosti za korištenje podataka djeteta.

Tridesetak upita odnosilo se na različita **prava djece u školi i u dječjem vrtiću**, najviše u vezi sa štrajkom u školama u listopadu i studenome, o čemu je pravobraniteljica objavila i nekoliko priopćenja. Približno toliko upita odnosilo se na zaštitu **zdravstvenih prava**, najviše o obvezi cijepljenja djece. Više upita odnosilo se na **prava djece iz osjetljivih skupina**: djecu oboljelu od teških bolesti, s teškoćama u razvoju, s problemima u ponašanju ili djecu čiji su roditelji u sukobu sa zakonom. Bilo je i upita o imovinskim pravima djece, zaštiti djece u oglašavanju, ovisnosti djece o mobitelima i računalnim igrama. Objavljeno je i nekoliko intervjua s pravobraniteljicom u povodu 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta*.

Povrede prava djece u medijima - Tijekom 2019. Ured pravobraniteljice razmatrao je 33 medijske objave u kojima je povrijeđeno dostojanstvo i pravo na privatnost djeteta (isto koliko i u 2018.) te 11 prijava u vezi sa sadržajima potencijalno štetnim za djecu u medijima (u 2018. bilo ih je 13).¹⁶⁷

VIJEĆE ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE (VEM) JE U 2019. GODINI RAZMATRALO ukupno 36 predmeta (u 2018. bilo ih je 51) koji se odnose na zaštitu djece, uključujući i zaštitu privatnosti i zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja u elektroničkim medijima. Većinom je riječ o pritužbama građana i institucija, a četiri predmeta VEM je pokrenuo samoinicijativno.

U 15 predmeta izrečene su mjere pružateljima medijskih usluga (11 mjera u 2018.), od čega 10 opome-

¹⁶⁷ Ove prijave odnose se na sadržaj medija u klasičnom smislu, kao sredstava javnog informiranja, a osim toga bilo je i nekoliko prijava koje su se odnosile na filmove u kinima, sadržaje na društvenim mrežama i drugo.

na i 5 upozorenja. Svih **10 opomena izrečeno je zbog otkrivanja identiteta djeteta**, a odnose se na: HTV1, RTL, Nova TV, Plava Vinkovačka TV, večernji.hr, 24sata.hr, index.hr, TV Nova i Antenzadar.hr, koja je dobila dvije opomene u dva različita slučaja. Čak devet opomena odnosi se na neprimjereno izvještavanje različitih medija o slučaju na Pagu, u kojem je otac svoje četvero djece bacio s balkona dok su spavala.

Na prijavu pravobraniteljice za djecu podnesenu krajem 2019., zbog povrede privatnosti djeteta - žrtve seksualnog nasilja u obitelji, VEM je početkom 2020. izrekao upozorenje Novoj TV.

Zbog emitiranja filma bez odgovarajućih programskih oznaka (dobne oznake 12, 15 i 18) izrečena su dva upozorenja Novoj TV i jedno upozorenje RTL-u. Jabuka TV dobila je upozorenje zbog emisije emitirane u popodnevним satima u kojoj je gostovao arapski liječnik i egzorcist koji je govorio o „iscjeljivanju bolesti koje nastaju zbog uroka, magije i demona”. ■

Odredba čl. 12. *Zakona o elektroničkim medijima*, koja se odnosi na zaštitu privatnosti djece¹⁶⁸ predstavlja važan korak u zaštiti djece u medijima jer jasnije nego *Zakon o medijima* definira koji postupci djetetu nanose štetu. Međutim, i nakon 10 godina primjene tog zakona događa se da nakladnici i urednici zaborave na tu odredbu ili je svjesno krše znajući da je mala mogućnost da će snositi ozbiljne posljedice. Premda ohrabruju slučajevi u kojima je VEM, osim na temelju prijave, postupao i na vlastitu inicijativu protiv nakladnika koji su povrijedili privatnost djeteta, to se ipak događa rjetko. Unatoč pomacima, i dalje opažamo suzdržanost VEM-a u izricanju mjera nakladnicima zbog kršenja prava djece, a i te su mjere često one najblaže - upozorenja i opomene.

Kontinuirano i dosljedno izricanje sankcija za svaku povredu prava djece u elektroničkim medijima trebalo bi odvratiti od takvog ugrožavanja djece. Također smatramo da bi u radu odjela za nadzor i analizu medijskih sadržaja u Agenciji za elektroničke medije (AEM) valjalo specijalizirati stručnjake koji bi intenzivnije pratili upravo povrede *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* te bi bili temeljito educirani o tom području. To bi pridonijelo ujednačavanju primjene propisa i nadamo se, povećalo broj postupanja VEM-a na vlastitu inicijativu.

Smatramo nužnim i da nakladnici ulože više napora u educiranje novinara i urednika o zaštiti prava djece u medijima te preporučujemo da to bude i njihova zakonska obveza. Potporu u takvoj edukaciji može pružiti AEM, uz moguće uključivanje drugih. I sami nastojimo pridonijeti tome preporukama koje upućujemo medijima i o kojima obavještavamo javnost¹⁶⁹, a i sudjelovanjem u izvedbi edukativnih programa. U travnju 2019., na poziv HRT Akademije, u sklopu edukacije o radu i ovlastima svih pravobraniteljskih ureda u RH, održali smo radionicu za novinare i urednike HRT-a, uz osvrt na praksu medijskih djelatnika i preporuke za zaštitu dječjih prava, a obuhvaćena su područja zaštite privatnosti, zaštite od potencijalno štetnih sadržaja te prava na kvalitetne sadržaje za djecu.

Zaštita prava na privatnost - U izvještavanju o slučajevima u koje su uključena djeca novinari moraju voditi računa o njihovoj posebnoj osjetljivosti i zaštititi njihovog najboljeg interesa te u skladu s time prikriti djetetov identitet u svakoj situaciji u kojoj bi djetetu medijsko izlaganje moglo nanijeti štetu. Prikrivanjem identiteta djeteta mediji štite njegovu osobnost i integritet, štite ga od neželjenih reakcija okoline, ali i od ponovnog suočavanja kroz medije s doživljenom traumom.

Ponekad mediji krše prava djece pod pritiskom roditelja koji žele javno istupiti i upozoriti na manjkavosti sustava u raznim područjima te su skloni dati suglasnost za objavu identiteta djeteta i onda kad to nije u djetetovom interesu. No, i u takvim situacijama na urednicima je odgovornost da odvagnu šteti li to dobrobiti djeteta.

¹⁶⁸ Čl. 12. *Zakona o elektroničkim medijima*, NN 153/09, 84/11, 94/13 i 136/13: „Nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18. godine života uključnog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili je dijete pokušalo ili izvršilo samoubojstvo, a niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života”.

¹⁶⁹ Na našoj stranici dijete.hr u rubrici PRESS objavljeno je više preporuka o zaštiti prava djece u medijima.

Tijekom godine više puta su nam se obraćali roditelji, ponekad i CZSS-i i druge institucije i građani s apelom da pravobraniteljica spriječi senzacionalizam, zabrani objavljivanje informacija o djetetu, naredi uklanjanje objava, „zaustavi medijski linč”. Najčešće smo ih upućivali na VEM, kao regulatora u tom području, roditeljima smo predlagali da se, ovisno o slučaju obrate i policiji i DORH-u. U više slučajeva i sami smo obavještavali nadležna tijela te smo medijima uputili upozorenje i preporuku da postupe u skladu s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta.

Od ukupno 33 slučaja povreda prava na privatnost u medijima kojima smo se bavili, 11 smo pratili na vlastitu inicijativu ili u sklopu prijave povreda drugih djetetovih prava. Na temelju toga uputili smo pet upozorenja nakladnicima (RTL, *Jutarnji list*, *Slobodna Dalmacija* i dva upozorenja *Novoj TV*), zatim 17 prijava VEM-u (RTL, *24 sata*, *Slobodna Dalmacija*, *Večernji.hr*, *Dnevnik.hr*, *Dalmatinski portal.hr*, *Nacional.hr*, *100posto.hr*, *Maxportal.hr* te po dvije prijave za *Novu TV*, *HRT*, *Tportal* i *Index.hr*) te dvije prijave Novinarskom vijeću časti HND-a (*Hrvatski tjednik* i *Nova TV*). Zbog mogućih težih posljedica po djecu, o 11 takvih slučajeva obavijestili smo DORH (*HRT*, *Tportal*, *Index.hr*, *Slobodna Dalmacija*, *Večernji.hr*, *Dnevnik.hr*, *Dalmatinskiportal.hr*, *Nacional.hr*, *100posto.hr*, *Hrvatski tjednik*, *Nova TV*).

U pojedinim slučajevima o kojima su izvijestili gotovo svi mediji, pozivali smo policiju i državno odvjetništvo da ispituju moguće nezakonite postupke na štetu djeteta u tom izvještavanju. Također smo u devet slučajeva zatražili postupanje Agencije za zaštitu osobnih podataka (AZOP), a ovisno o situaciji obraćali smo se i CZSS-ima i drugim tijelima.

Najveći atak na dobrobit djece predstavlja **objava snimki djece** - u međusobnom razgovoru ili sukobu, pogotovo prilikom tučnjava i zlostavljanja, snimke razgovora ili sukoba s roditeljima, susreta sa službenim osobama, primjerice, prilikom ovrhe radi predaje djeteta prema sudskoj odluci i sl. Dodatnu štetu djeci nanose **komentari uz medijske objave** na portalima. Preporučili bismo da mediji potpuno isključe mogućnost komentiranja vijesti koje se odnose na djecu. U vezi s time preporučit ćemo HND-u da dopuni aktualni *Kodeks časti hrvatskih novinara*, tako da u njega uključi i pravila ponašanja novinara u vezi s prenošenjem ili korištenjem informacija i snimki s društvenih mreža, s obzirom na zaštitu dobrobiti djece.

NOVINARSKO VIJEĆE ČASTI HRVATSKOG NOVINARSKOG DRUŠTVA (NVČ), izvijestilo nas je da je tijekom 2019. razmatralo ukupno pet prijava koje su se odnosile na povredu prava djeteta. U dva slučaja zaključilo je da u tim slučajevima nije povrijeđen *Kodeks časti hrvatskih novinara*, u jednom slučaju prijava je bila odbačena jer je prilog uklonjen i redakcija se ispričala, a u dva slučaja izrečene su opomene novinarima. Opomene su izrečene novinarki *24 sata*, zbog otkrivanja detalja o žrtvi i načinu počinjenja seksualnog nasilja, te novinaru portala *SBonline*, zbog neizravnog otkrivanja identiteta djevojčice, čime je zanemareno načelo iz *Kodeksa* da je djetetova dobrobit nadređena javnom interesu. Početkom 2020. izrečena je opomena glavnom uredniku *Hrvatskog tjednika* zbog neprimjerenog izvještavanja o žrtvi seksualnog nasilja. ■

Osjetljive teme u izvještavanju o djeci - Izvještavanje o djeci općenito zahtijeva pojačanu osjetljivost i razumijevanje ranjivosti djeteta. Zbog toga je poželjno da se novinari o tome konzultiraju i sa stručnjacima za pojedina područja zaštite djece. Poseban oprez novinara nužan je prilikom izvještavanja o: **nasilju nad djecom**, osobito o **žrtvama seksualnog nasilja**, o **vršnjačkome nasilju**, o **nestaloj djeci**, djeci s **teškoćama u razvoju i bolesnoj djeci**, izvještavanja o **humanitarnim akcijama** za pomoć bolesnoj ili siromašnoj djeci, o **djeci koja su počinitelji kažnjivih djela**, o djeci čiji su **roditelji u sukobu sa zakonom** i drugim ranjivim skupinama. U nastavku upozoravamo na najčešće pogreške i slabosti u medijskom izvještavanju o djeci.

Najviše je bilo **neprimjerenog izvještavanja o nasilju nad djecom** - u obitelji, školi, o pokušaju ubojstva djece, o seksualnom nasilju nad djecom, o nasilju nad djecom u odgojnim domovima te o vršnjačkome nasilju. U nekoliko navrata obraćali smo se javnosti priopćenjem, apelirali na novinare da u izvještavanju o ranjivim žrtvama nasilja uvijek na prvo mjesto stave dobrobit djeteta, a pozivali smo i na zaštitu privatnosti maloljetnih počinitelja nasilja

U protekloj godini suočili smo se s nizom djela teškoga nasilja nad djecom i ugrožavanja života djece u obitelji, što je, razumljivo, privuklo veliku pozornost medija. U više slučajeva mediji su, unatoč zakonskoj zabrani, posredno otkrili identitet žrtava, objavivši imena njihovih roditelja ili srodnika.

Izveštavanje o seksualnom nasilju nad djecom - Senzacionalističko izvještavanje o pojedinačnim slučajevima seksualnog nasilja nad djecom može nanijeti štetu djeci i kad identitet djeteta ostaje skriven. Osobito je štetno kad mediji detaljno opisuju način i postupke seksualnog zlostavljanja ili prenose dijelove djetetova svjedočenja o tome pa i izjave zlostavljača koji „opravdava” svoje predatorsko ponašanje. Jedan od takvih primjera bio je televizijski prilog o slučaju seksualnog zlostavljanja petogodišnje djevojčice za koje je osumnjičen i osuđen njezin punoljetni brat. U prilogu se izražava sumnja u to da je mladić doista počinio nasilje nad petogodišnjom sestrom te se objavljuje niz iskaza članova obitelji i drugih njemu bliskih osoba, koji pred kamerama svjedoče o njegovoj navodnoj nevinosti. Time je **posredno otkriven identitet žrtve nasilja**, a također su detaljno citirani dijelovi iskaza tijekom forenzičkog intervjua, u kojem je djevojčica opisala seksualno zlostavljanje kojem je bila izložena. Ovakvo neosjetljivo i senzacionalističko izvještavanje o seksualnim deliktima nad djecom izravno pogađa djecu o kojoj se izvještava te ih izlaže mogućem daljnjem traumatiziranju. Ono nanosi štetu i drugoj djeci-žrtvama seksualnog nasilja i iskorištavanja jer ih može odvratiti od prijavljivanja takvih slučajeva, u strahu da bi mogli biti izloženi znatizelji javnosti.

Izveštavanje o vršnjačkom nasilju u školi - Prikazivanje pojedinačnih slučajeva vršnjačkoga nasilja u medijima uvijek predstavlja visok rizik od kršenja prava sve uključene djece. S druge strane, medijima se često javljaju roditelji koji inzistiraju na objavi „priče” o nasilju nad njihovim djetetom, o izostanku učinkovite intervencije u školi kojom bi se zaštitilo žrtvu i, još više, kaznilo počinitelja nasilja. Preplavljeni emocijama zbog razumljive brige za dijete, oni su često skloni iznijeti niz pojedinosti o djetetu, zaboravljajući da time mogu nanijeti štetu i svome djetetu. Medijima će se nerijetko potom obratiti i roditelji „optuženoga” djeteta i druge osobe te će neki pritom pokušati „ocrniti” žrtvu nasilja i njegove roditelje. Pritom je veliki rizik od otkrivanja identiteta djece (najčešće žrtava, ali i drugih), posredno, objavom identiteta roditelja ili kroz komentare čitatelja na portalima, u medijima će se analizirati njihovo ponašanje, osobine, odnosi s okolinom, situacija u školi. To će se neminovno odraziti na odnose u školi, što može dodatno zaoštriti konflikte, uznemiriti djecu i otežati smirivanje situacije i daljnji rad.

Obraćanje predstavnika vijeća roditelja iz osnovne škole u kojoj je došlo do sukoba dvaju 9-godišnjaka, učenika 3. razreda: „*Molimo vas da svojim javnim istupom i apelom u medijima zaštitite djecu koja su ovdje žrtve medija, a kako za našu djecu ne bi nastala nepopravljiva šteta. Mediji su svojim načinom izvještavanja dali prostora velikom broju komentatora koji ne biraju riječi prilikom opisivanja 'žrtve' i 'nasilnika'. S jedne strane komentatori smatraju sljedeće: 'monstruma treba izopćiti iz zajednice, njegove roditelje treba osuditi, treba ga prebiti, da je moje dijete u pitanju vidio bi on svoga boga, on je cigan pa to nije ništa neobično, kakav otac, takav sin'*” i slično... .. 'žrtva' je također izložena porugama komentatora poput '... roditelji su mu kreteni, trebali su ga naučiti da se zauzme za sebe'...”

Poželjno je da mediji upozoravaju na probleme vršnjačkoga nasilja, da istražuju na koji način škole sprečavaju i suzbijaju nasilje, kako provode programe prevencije, ali nije prihvatljivo da detaljno izvještavaju o pojedinačnim slučajevima. Iznošenjem takvih pojedinosti najčešće se ne može izbjeći nanošenje daljnje štete žrtvama. Pogotovo je to rizično danas kad u medije dopijevaju i objave s društvenih mreža, i kad se na vijesti reagira javnim komentarima koji su često također na štetu djece. U slučaju da urednik procijeni da je objava o pojedinačnom slučaju u interesu javnosti, i u interesu djeteta, tada je nužno poduzeti sve da se potpuno onemogući otkrivanje djetetovog identiteta u javnosti.

Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom - Mediji mogu naštetiti djeci kad izvještavaju o njihovim roditeljima koji su osumnjičeni ili osuđeni za kaznena djela te otkrivaju njihov identitet, pojedinosti o njihovoj djeci i obiteljskim odnosima. Za djecu je jako neugodno kad ih se na temelju prezimena i drugih objavljenih podataka prepozna u školi, sportskom klubu ili drugdje kao djecu počinitelja kaz-

nenih djela. Izrazito je stigmatizirajuće kad mediji za njihove roditelje navode da su „monstrumi” ili „čudovišta”.

U jednom slučaju novinarka je izvijestila o zatvoreniku koji se nalazi na uvjetnom otpustu te je, osim njegovog imena, otkrila i ime njegove supruge, mjesto njihova stanovanja te imena i dob njihovo troje djece. Time je u potpunosti otkriven identitet djece u izrazito negativnom kontekstu, uz navođenje da im je otac „osuđeni silovatelj i razbojnik”. Čak i ako su roditelji bili suglasni s objavom svojeg i identiteta svoje djece, u ovakvim slučajevima, s obzirom na osobito osjetljive okolnosti, takva suglasnost roditelja nije u interesu djeteta. Neprimjereno i neosjetljivo izvještavanje o djeci čiji su roditelji u sukobu sa zakonom, može dovesti do dodatne stigmatizacije ove djece u društvu i daljnje povrede njihovih prava.

Zaštititi dijete kao izvor informacija - Novinari često smatraju da autentičan djetetov iskaz daje osobitu snagu medijskoj osudi nasilja i pojačava pritisak na institucije da brže djeluju. No, takav postupak opravdan je jedino pod uvjetom da dijete zbog toga neće biti izloženo neugodnim posljedicama, mogućoj osveti i drugim opasnostima te da se neće narušiti njegovi odnosi u neposrednom okružju. Primjerice, ako dijete govori o lošim postupcima svojih roditelja, o propustima svojeg učitelja, školskog ravnatelja ili svojeg liječnika, ako kritizira ponašanje agresivnog susjeda - novinar ga mora zaštititi kao izvor informacija - isto kao što štiti druge izvore koji su mu povjerali neki podatak. Dijete često ne može predvidjeti sve rizike javnoga istupanja te je jako važno da novinari razumiju pojam zaštite dobrobiti djeteta.

Sudjelovanje djece u medijskim priložima - Medijski propisi i novinarska etika obvezuju novinare da ne zlorabe dječju otvorenost. *Kodeks časti hrvatskih novinara* zabranjuje da novinar razgovara s djetetom mlađim od 14 godina bez prisutnosti roditelja ili druge osobe odgovorne za dijete. Za susrete s medijima i snimanje u školi ili vrtiću, prethodno se pribavlja suglasnost roditelja, a očekuje se da roditeljima i djeci prije svakog snimanja bude objašnjen kontekst u kojem će djeca biti prikazana. Svako takvo uključivanje djece treba imati jasnu svrhu, koja mora biti u skladu sa zaštitom najboljeg interesa djeteta, uz ulaganje svih mogućih napora da se djetetu time ne prouzroči šteta (da ga se ne prikazuje na način koji bi ga mogao naknadno viktimizirati, izložiti opasnosti, poruzi ili neugodnim reakcijama i sl.). Preporučujemo da svi subjekti koji sudjeluju u medijskom prezentiranju djece, uz poštovanje propisa i etičkih smjernica, razvijaju i vlastite profesionalne standarde (kodeks) ponašanja prema djeci - i kad se izvještava o djeci, i kad se izravno komunicira s djecom na terenu ili u tv-studiju. Pritom se očekuje da se u takvome kodeksu poštovanje prava djece i zaštita interesa djece postave znatno iznad zahtijevane nužne razine poštovanja medijskih propisa, te da slijede najviše standarde novinarske profesije.

Objave o djeci-pacijentima - Dobili smo više pritužbi zbog **neprikladnog izlaganja djece stradale zbog nasilja ili u nesrećama**. Pritužbe su se odnosile i na neprikladno medijsko izvještavanje, ali i na kršenje liječničke etike u nizu slučajeva u kojima je medicinsko osoblje pred novinarskim kamerama iznosilo detaljne informacije o ozljedama djece, medicinskim postupcima kojima su podvrgnuti, o njihovu tjelesnom i psihičkom stanju, o tome tko ih je sve i kada posjetio u bolnici i slično. U jednom slučaju bolnica je novinaru potvrdila da je primila maloljetnu djevojku radi prekida trudnoće. To svjedoči o zabrinjavajućem nepoznavanju propisa i etičkih kodeksa te nerazumijevanju prava djece ne samo među novinarima, već i među najodgovornijim predstavnicima medicinske struke (npr. ravnateljima bolnica).

Iz prijave jednog liječnika:

„... od petka do nedjelje kroz medije smo saznali da se radi o djevojčici staroj 39 dana, da ima po život opasne ozljede glave i moždanih struktura, prijelome kostiju glavice, krvarenje u likvorske prostore, da je operirana u petak navečer, da je učinjen kontrolni CT mozga, da je hospitalizirana u Klaićevoj, ... da je sedirana, da je na respiratoru.... ... da ima oca 45-godišnjaka, da živi u obiteljskoj kući u XY (naziv mjesta), koju su mediji prikazali zajedno s kućnim brojem. Kroz pojedine medije iznijeli su se i inicijali roditelja. Pitanje je imaju li liječnici i mediji suglasnost roditelja da iznose sve podatke u javnost. Ne znam od kuda ovakva glad medija i novinara za senzacionalističkim objavljivanjem osobnih i medicinskih podataka maloljetnih pacijenata ...”

Potaknuti takvim slučajevima uputili smo **preporuku Ministarstvu zdravstva o izradi Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece-pacijenata**, koje bi bile namijenjene zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova. Smjernice bi trebale uključiti i praktične upute o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes, o opsegu podataka koji se smiju iznijeti i načinu na koji se to može učiniti a da se time ne nanese šteta djetetu.¹⁷⁰ S druge strane, od predstavnika liječničke struke doznajemo da su izloženi velikom pritisku medija u slučajevima koji se odnose na djecu. Smatramo da bi protokoli postupanja trebali jasno odrediti što je u takvim slučajevima javni interes, a što obveza zaštite privatnosti maloljetnih pacijenata.

Događalo se da u medijima doznamo da su im pojedini CZSS-i, na upit novinara, davali informacije o djeci koja žive u teškim obiteljskim ili socijalnim prilikama, otkrivali podatke o djeci s problemima u ponašanju i teškoćama mentalnoga zdravlja. I druge institucije u kojima djeca borave, npr. škole, odgojni domovi, imaju teškoća u razumijevanju prava na zaštitu privatnosti.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima - Obveza države da osigura „zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit“ iz članka 17. *Konvencije o pravima djeteta*, regulirana je i medijskim propisima, naročito *Zakonom o elektroničkim medijima (ZEM)* i *Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, čiji primjenu nadzire VEM, koji je ovlašten izricati sankcije nakladnicima.

Među 11 prijava koje smo primili dominirale su prijave zbog reklama u elektroničkim medijima koje su prijavitelji smatrali neprimjerenima. Dobili smo prijavu zbog nasilnih scena u najavama igranoga programa na HTV-u, prijavu zbog detaljnog izvještavanja o teškom nasilju nad djecom, što je uznemirilo djecu koja su to slušala, pritužbu na jednu *reality* emisiju i drugo.

Na temelju prijave da se u oglasnom prilogu *Novog lista* objavljuju oglasi pornografskog sadržaja, upozorili smo nakladnika te su eksplicitni sadržaji uklonjeni. No u tom području nema stvarnog nadzora nad primjenom propisa te je moguće da se isti oglasi i dalje objavljuju u nekim drugim medijima. Neprimjerenog sadržaja ima i u oglašavanju na teletekstu koji emitiraju TV nakladnici s nacionalnom koncesijom i koji je dostupan djeci. I dalje nije jasno tko je nadležan sankcionirati takva kršenja propisa. Pritom se odgovornost za zaštitu djece u cijelosti prebacuje na roditelje, što je neprihvatljivo.

Na roditeljima je, također, i odgovornost za sadržaje koji se djeci prikazuju u kinu ili na drugim mjestima, uključujući i javne površine. Od građana doznajemo i da nema stvarne kontrole nad time jesu li djeca mlađa od naznačene dobi ipak na projekcijama. Ponekad ih i roditelji dovode na takve filmove. Također ističu da pojedini filmovi označeni kao obiteljski, sadrže scene neprimjerene djeci predškolske dobi pa bi poželjno bilo unaprijed detaljnije informirati roditelje o sadržaju filmova.

Općenito u praksi ima još dosta nejasnoća oko objektivnog utvrđivanja koji medijski sadržaji mogu štetno djelovati na djecu i čije prikazivanje je nužno ograničiti i sankcionirati. Smatramo da bi nakladnici trebali uložiti više napora u upoznavanje svih urednika s propisima ali i **Preporukama za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija**, koje je objavila Agencija za elektroničke medije (AEM), kao stručne smjernice za primjenu *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. No, realno, mnogo veći problem predstavlja nemogućnost zaštite djece od pristupa štetnim sadržajima putem interneta.

U vrijeme pisanja ovog izvješća u tijeku je izrada novog *Zakona o elektroničkim medijima*. Uključili smo se u e-savjetovanje te pozdravili namjeru predlagatelja da se njime zaštiti djecu i na platformama za razmjenu videozapisa, kojima se djeca često i rado služe, u skladu s Direktivom (EU) 2018/1808.¹⁷¹ Predložili smo nekoliko dopuna i izmjena u odnosu na **izloženost djece štetnim sadržajima - oglašavanju alkohola i igara na sreću u raznim medijima te izloženost oglasima pornografskog sadržaja, gatanja, proricanja sudbine i sl. na teletekstu; na pravo djece na pristup kvalitetnim sadržajima, u pogledu brže prilagodbe**

¹⁷⁰ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

¹⁷¹ Direktiva (EU) 2018/1808 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. studenoga 2018. o izmjeni Direktive 2010/13/EU (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama)

dječjih programskih sadržaja djeci s oštećenjima vida ili sluha te na povećanje učinkovitosti u zaštiti privatnosti djece u medijima i sankcioniranju takvih prekršaja.

Pravo na pristup kvalitetnim sadržajima za djecu - Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, država je dužna osigurati djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit, prilagođenim njihovoj dobi, potrebama i interesima te dostupnim na njihovom materinskom jeziku. Također i *Nacionalna strategija za prava djece u RH od 2014. do 2020.* ističe obveze poticanja kvalitetnih sadržaja za djecu u medijima, osobito u području prava djece na sudjelovanje u aktivnostima slobodnog vremena. Kvalitetni medijski sadržaji za djecu važni su za razvoj djece u jezičnom, socijalnom i emocionalnom području te u području očuvanja i zaštite zdravlja, sigurnosti i dobrobiti djece.

Osim što je važno omogućiti djeci da se informiraju na njima prilagođen način, treba im omogućiti i pristup raznovrsnim pozitivnim sadržajima iz područja kulture i umjetnosti. Pritom je važno pratiti i razumjeti potrebe djece, voditi računa o potrebama djece s oštećenjima vida ili sluha, istraživati poticajne i djelotvorne načine medijskoga komuniciranja s dječjom publikom te ulagati u obrazovanje medijskih djelatnika za takvu komunikaciju. Osobito je važno poticati domaću proizvodnju medijskih sadržaja za djecu, koji predstavljaju djetetu poznato okruženje i odnose, s kojima se dijete može identificirati.

Vijeće/Agencija za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija *Kvalitetni programi za djecu i mlade kojima je cilj promicanje njihove dobrobiti*. U 2019. za tu je namjenu dodijeljeno ukupno 2.640.361,19 kuna (u 2018. dodijeljeno je 3.138.899 kuna) za ukupno 77 programa, od čega 66 radijskih, šest televizijskih, dva programa pružatelja putem interneta te tri emisije neprofitnih pružatelja AV programa.

U području medijskih sadržaja za djecu godinama pratimo kako Hrvatska radiotelevizija (HRT) ispunjava svoje zakonske obveze u pogledu osiguravanja programa za djecu i mlade.¹⁷²

Program za djecu na Hrvatskoj radioteleviziji - Svake godine tražimo od HRT-a da nas izvijesti o sadržajima za djecu emitiranim na Hrvatskoj televiziji (HTV) i Hrvatskome radiju (HR), a posebno o sadržajima u kojima sudjeluju i djeca, o sadržajima za djecu na jezicima nacionalnih manjina te o prilagodbi sadržaja za djecu s oštećenjima vida ili sluha.

Ukupna količina programa za djecu u 2019. godini iznosila je 123.430 minuta što je nešto više nego u prethodnoj godini (u 2018. bilo je 120.225 minuta), ali znatno manje nego u 2017., kad je emitirano 147.957 minuta. U odnosu na prethodnu godinu uočava se blagi rast programa HTV-a te je emitirano 108.892 minute programa za djecu (u 2018. bilo je 106.356 minuta), što još uvijek znatno manje u odnosu na razdoblje iz prethodnih godina.¹⁷³ Većinu programa za djecu čine animirani filmovi i igrani program za djecu. Najviše tih sadržaja emitira se na HTV2, na kojem čine 20 % sadržaja¹⁷⁴. Od toga domaći sadržaji predstavljaju oko 40 %. Navedene su ukupno 44 domaće emisije, a pretežno je riječ o reprizama (83,5 %) te svega 16,5 % premijera. Navodi se i 53 strana sadržaja, uglavnom animiranih serija, za djecu predškolske i mlađe školske dobi

Na radijskim programskim kanalima HRT-a¹⁷⁵ ukupno je u 2019. emitirano 14.538 minuta programa za djecu (u 2018. bilo je 13.869, a u 2017. godini 45.686 minuta), od čega gotovo dvije trećine čini obrazovni program, a većinom je riječ o sadržajima na Prvom programu HR-a. Sadržaje za djecu i o djeci nude i Radio Pula, Radio Rijeka, Radio Dubrovnik, Radio Osijek i Radio Knin.

Sadržaje za djecu HRT nudi i putem portala specijaliziranih za djecu *juhuhu.hr* i *skolski.hr*, koji su tijekom godine obogaćeni s novim emisijama. Ukupno 3263 minute novog sadržaja dodano je na portal

¹⁷² Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji, u sklopu usluga javnoga servisa HRT-a, propisane su obveze koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece, od predškolske i rane školske do adolescentske dobi). Obveze HRT-a definirane su i Ugovorom Vlade RH s HRT-om o programskim obvezama za razdoblje 2018. - 2022.

¹⁷³ Primjerice, u 2015. godini na HTV-u je emitirano 121.346 minuta dječjeg programa.

¹⁷⁴ Postotak se odnosi na ukupni sadržaj emitiran od 6 do 23 sata na HTV2.

¹⁷⁵ U izvješću HRT-a obuhvaćeni su: HRA1, HRA2, HRA3, Radio Osijek, Sljeme, Rijeka, Pula, Knin, Zadar, Split i Dubrovnik.

juhuhu.hrt.hr, na kojem se mogu pratiti brojni strani i domaći animirani filmovi i druge emisije za djecu predškolske i rane školske dobi. Dodano je i novih 2106 minuta na portal skolski.hrt.hr, na kojem se mogu pratiti HTV-ove emisije *Školski sat* i *Ni da ni ne*. Ove emisije dostupne su i na *Facebooku*.

Na HRT-u nema posebnih emisija za djecu na jezicima nacionalnih manjina, već emisije za pripadnike nacionalnih manjina povremeno uključuju i sudjelovanje djece i njihovo izražavanje na materinskom jeziku, uglavnom u HTV-ovoj *Prizmi*, i u emisiji *Multikultura* na HRA1. Na portalu juhuhu.hr otprilike su dostupni sadržaji za djecu predškolske dobi prevedeni i sinkronizirani na romski jezik¹⁷⁶ *TV vrtić* i *Dnevnik patke Matilde*.

Obaviješteni smo da se u 2020. planira prilagodba programa za djecu s oštećenjem sluha - s prevoditeljima na znakovni jezik (30 nastavaka animirane serije *Mišo i Robin*, 30 nastavaka serije *Volim životinje* i 20 nastavaka *Psst... priča*), a za djecu s oštećenjem vida bit će audiodeskripcijom popraćeno 30 nastavaka serije *Mišo i Robin* i 14 nastavaka *TV vrtića*.

HRT od 2018. provodi strateški projekt „Razvoj programskih usluga za djecu i mlade” koji će trajati do 2022., a cilj mu je osuvremeniti programske usluge za djecu i mlade, na temelju potreba i interesa te participacije djece. Nažalost, i dalje nema većih ulaganja u te programe. U izvješću se navodi da je u 2019. HRT u programe za djecu i mlade uložio ukupno 5,948.635 kuna (5.892.594 kuna u 2018.), od toga 5.845.749 za sadržaje na HTV-u i 102.886 na HR-u. Udio u ukupnim ulaganjima sredstava vlastite proizvodnje HRT-a iznosi samo 1 %. Za usporedbu, udio ulaganja u sportske programe je 19 posto, a za glazbene 16 posto. Ni u planu za 2020. ne vidi se namjera da se ulaganja stvarno povećaju.

Budući da brojke potvrđuju izrazito marginalizirani položaj programa za djecu krajem 2019. uputili preporuku HRT-u da znatno poveća ulaganja u programe za djecu i mlade. S obzirom na zakonske obveze HRT-a, u sklopu pružanja usluga javnog servisa, preporučili smo: **povećati ulaganja u programe za djecu i mlade, te ulaganje pojačanih napora u proizvodnju svih vrsta programa za djecu osnovnoškolske dobi, posebno za dobnu skupinu 8 - 11 godina; posvetiti veću pozornost sadržajima koji potiču čitanje i razvoj jezičnih sposobnosti djece** (upoznavanje s kvalitetnim slikovnicama i knjigama za djecu); **podupirati razvoj jezičnih sposobnosti djece pripadnika nacionalnih manjina na njihovom materinskom jeziku te ponuditi kvalitetne sadržaje za djecu na romskom jeziku**, budući da se romska djeca rijetko susreću s takvim sadržajima na svojem materinskom jeziku; **obogatiti program temama iz područja zdravlja** (pravilna prehrana, tjelesni razvoj, zdrave životne navike, zaštita tjelesnog i mentalnog zdravlja), **odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo** (uključujući odgoj za nenasilno rješavanje sukoba i sprečavanje diskriminacije) te **medijske i informacijske pismenosti; povećati udio dječjih emisija prilagođenih djeci s oštećenjima vida ili sluha; poboljšati informiranje javnosti o programima za djecu i mlade na HTV-u i HR-u te na portalima juhuhu.hrt.hr i skolski.hrt.hr.**

Smatramo da HRT kao javni servis treba promicati vrijedna audiovizualna djela za djecu te biti uzor drugim nakladnicima u proizvodnji i objavljivanju kvalitetnih programa za djecu, usto treba kontinuirano pratiti interese i potrebe novih naraštaja djece i mladih te im nuditi sadržaje prilagođene njihovom senzibilitetu. Zato smo preporučili **osnivanje HRT-ovog posebnog programskog savjeta za programe za djecu i mlade u kojem će, uz stručnjake iz raznih područja u vezi s djecom i sadržajima za djecu biti uključena i sama djeca**. Dječja perspektiva dodatno će pridonijeti kvaliteti kritičke procjene te osuvremenjivanju HRT-ovih programa za djecu i mlade.

Dječje stvaralaštvo u medijima - Nastavljamo višegodišnju suradnju s festivalima filmskog stvaralaštva djece i za djecu. U suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, sudjelujemo u dodjeli nagrade *Plavi VAFI*, za film koji promiče dječja prava, na **Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih Varaždin/Rijeka - VAFI & RAFI**, koji organiziraju Filmsko-kreativni studio VANIMA u Varaždinu i Artkino Rijeka. Festival je u 2019. svečano obilježio svoju 10. obljetnicu. Zemlja partner bila je Kanada, a na festivalu je prikazano 76 animiranih dječjih filmova profesionalnih autora i 86 filmova koje su snimila djeca - od predškolske dobi do 18 godina - iz cijeloga svijeta.

¹⁷⁶ Romani chib i bajaški.

U suradnji s Hrvatskim filmskim savezom (HFS) sudjelovali smo u pripremi i realizaciji **57. Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**. Na reviji se natječu najbolja filmska ostvarenja, u kategoriji igranih, dokumentarnih, animiranih, eksperimentalnih filmova i tv-reportaža - čiji su autori djeca osnovnoškolske dobi. Predstavnicom Ureda pravobraniteljice za djecu članica je stručnog ocjenjivačkog suda (žirija) revije koji dodjeljuje nagrade. Tradicionalno se nakon uručenja nagrada organizira razgovor članova žirija sa svom djecom sudionicima filmske revije. Na 57. reviji u Sisku prikazano je ukupno 89 filmova koje su djeca snimila u školskim filmskim društinama i izvanškolskim filmskim klubovima.

Godinama podupiremo **Festival prava djece** te sudjelujemo u njegovoj pripremi i realizaciji zajedno s glavnim nositeljem Udrugom Alternator, UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, HFS-om i drugim partnerima. Festival širi svjesnost o važnosti prava djece, ostvaruje načelo inkluzivnosti prilagodbom festivalskih sadržaja osobama s oštećenjem vida ili sluha te afirmira filmsko stvaralaštvo djece, a održava se u više od 20 gradova u Hrvatskoj. U povodu 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta*, u programskoj knjižici festivala obavljena je prigodna poruka pravobraniteljice za djecu. Pravobraniteljica je sudjelovala i na stručnom skupu „Pristup i dostupnost kulturi - Kako omogućiti dostupnost audiovizualnih sadržaja djeci i odraslima sa senzornim oštećenjima?“, organiziranom u okviru festivala, te se zauzela za to da prilagodba medijskih te općenito kulturnih i umjetničkih sadržaja djeci s oštećenjima vida ili sluha postane uobičajena u društvu. Sa skupa su Ministarstvu kulture i drugim nadležnim tijelima upućene preporuke o nužnosti većeg angažmana nadležnih tijela na nacionalnoj i lokalnim razinama u osiguranju dostupnosti kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom, a posebno djeci sa senzornim oštećenjima, pri čemu je osobito važna suradnja s civilnim sektorom.

Medijska pismenost - I u protekloj godini u brojnim smo prilikama pozivali da se razvoj medijske i digitalne pismenosti uključi kao obvezni sadržaj na svim razinama odgojno-obrazovnoga sustava. Pod medijskom pismenošću podrazumijeva se osposobljenost za siguran pristup medijima i korištenje interneta (uključujući zaštitu privatnosti i zaštitu od *cyberbullyinga*), za pristup informacijama važnim za razvoj, zdravlje i učenje djeteta, za prepoznavanje i osudu neprimjerene komunikacije i govora mržnje te za kreativno izražavanje.

Nastavlja se širenje izvanškolskih inicijativa u tom području i raste ponuda programa. Veliki poticaj i iskorak u kvaliteti postignut je angažiranjem Agencije za elektroničke medije i njezinog portala *medijska pismenost.hr*, koji među ostalim nudi obilje stručnih materijala za rad s djecom, nastavnicima i roditeljima koji se mogu besplatno preuzeti i koristiti u školama. Na taj način kvalitetni materijali dopijevaju do nastavnika-entuzijasta koji ih mogu samoinicijativno primijeniti u radu. Sve više škola odlučuje se uključiti u ponuđene aktivnosti, naročito u sklopu Dana Medijske pismenosti¹⁷⁷, i djeca i nastavnici pokazuju veliko zanimanje za takve sadržaje. Međutim, i dalje izostaje uključivanje MZO-a kroz donošenje nacionalnog kurikulumu za razvoj medijske i digitalne pismenosti, koji bi bio zajamčeni standard u svim školama.

Pratili smo aktivnosti koje u tom području poduzima Agencija za elektroničke medije, osobito putem portala Medijska pismenost (*medijskapismenost.hr*) i kroz inicijativu *Dani medijske pismenosti* koju provodi sa školama iz cijele RH, zatim (DKMK), Hrvatski filmski savez, pojedine školske medijske družine te drugi subjekti te smo surađivali s njima.

Sudjelovali smo na 15. susretu Dječjih gradskih vijeća čija je središnja tema bila „Kako i zašto učiti o medijima“ popraćena brojnim radionicama za djecu i odrasle, a u toj prigodi uključili smo se i u istoimenu stručni panel. Za Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice (MMS) organizirali smo predavanja i radionicu o temi „Prilike i prijetnje za mlade u medijima“ koju su održali istaknuti stručnjaci iz Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK). Održali smo predavanje „Zaštita i poštovanje prava djece u medijima“ za dvadesetak nastavnika iz Hrvatske, Rumunjske, Sjeverne Makedonije, Srbije i Španjolske, u sklopu Erasmus+ projekta usmjerenog unapređivanju medijskog i građanskog odgoja u školi.¹⁷⁸

¹⁷⁷ <https://www.medijskapismenost.hr/dani-medijske-pismenosti-2019/>

¹⁷⁸ Projekt pod naslovom „Mladi novinari danas - odgovorni digitalni građani sutra“ (Young Journalists of Today - Responsible Digital Citizens of Tomorrow), koji je inicirala škola OŠ Sveti Petar Orehovec iz Koprivničko-križevačke županije.

4.5 Prava djece u digitalnom okružju

U današnje doba, digitalno okružje je od presudne važnosti u ostvarivanju, promicanju i zaštiti dječjih prava, a medijska pismenost ključna je kompetencija za budućnost djeteta. U digitalnom svijetu dijete ostvaruje svoja brojna prava, uči, zabavlja se, komunicira, izražava vlastito mišljenje i druži se. Istovremeno ne smijemo zanemariti da je dijete u tom svijetu izloženo i brojnim rizicima od povreda prava, kao ni da dio djece živi u sredinama bez digitalne infrastrukture te da je djeci koja žive u siromaštvu tehnologija uglavnom nedostupna. Nadalje, različiti podaci o djeci prikupljaju se, dijele i pohranjuju u dosad neviđenom opsegu, unutar poslovnog sektora i izvan nacionalnih granica. S obzirom na brzi razvoj digitalne tehnologije i njene mogućnosti, nužno je kontinuirano pratiti sve nove izazove i rizike kojima su djeca izložena.

Prava djece u digitalnom okružju pratimo kroz sadržaje pojedinačnih prijava, opće inicijative, upite roditelja, stručnjaka i novinara, kontakte s djecom te sudjelovanjem na nacionalnim i međunarodnim skupovima o toj temi. U pojedinačnim slučajevima prosljeđujemo policiji sve prijave koje ukazuju na moguće povrede prava djece na internetu, a kad se povrede događaju u kontekstu odgojno-obrazovnih ustanova, prijave prosljeđujemo AZOO-i i službi prosvjetne inspekcije. Na općoj razini pravobraniteljica kontinuirano upućuje preporuke vezane za zaštitu djece na internetu, a zalaže se i za dostupnost interneta svoj djeci te za sustavni razvoj medijske i digitalne pismenosti.

Sustav zaštite djece u digitalnom svijetu obuhvaća brojna društvena područja, od obitelji, odgojno-obrazovnih ustanova, socijalne i zdravstvene te pravosudne zaštite. U prijavama uočavamo široki spektar različitih povreda dječjih prava.

PREMA PODACIMA MUP-a, U 2019. GODINI putem *online* prijavnog mehanizma *Red Button*, namijenjenog za prijavu seksualnog zlostavljanja djece, zaprimljene su ukupno 142 prijave od kojih se 91 odnosi na prijavu žrtve ili žrtvi poznate osobe, dok se 51 prijava odnosi na prijavu različitih neprimjerenih sadržaja na internetu. Među kaznenim djelima počinjenima putem računalnih sustava, programa ili mreža, 44 djela počinili su maloljetnici, a sedam takvih djela počinila su kazneno neodgovorna djeca (mlađa od 14 godina). ■

Dijete je u digitalnom svijetu nerijetko okruženo s različitim **neprijemnim i nasilnim ponašanjima** kao što su: slanje poruka uznemiravajućeg sadržaja (prijetnje, uvrede i omalovažavanje), objavljivanje privatnih i neistinitih podataka na društvenim mrežama ili internetskoj stranici, kreiranje stranica s uvredljivim podacima, fotografijama i šalama na račun vršnjaka, slanje virusa i oštećenju računalnih sustava, krađa, postavljanje internetskih anketa o žrtvi s negativnom konotacijom, osnivanje grupa protiv vršnjaka, organiziranje tučnjava, slanje i širenje pornografije i neželjene pošte, iznuđivanje, dječje pornografija i drugo.

Zabrinjava i često **prenošenje online nasilja u nasilje kroz izravni kontakt** izvan interneta. Osim vršnjačkog nasilja, dijete u digitalnom svijetu doživljava i **povrede prava na privatnost** objavom njegovih osobnih podataka te neprimjerenih sadržaja o njemu na internetskim stranicama (blogu, forumu ili nekoj od društvenih mreža).

Kad je riječ o nasilju od strane odraslih osoba ističe se **mamljenje djeteta od strane odraslih osoba** da bi ga se spolno iskoristilo, što se sve češće događa putem interneta.

Djeci su nerijetko bez ograničenja i filtera dostupni i brojni drugi sadržaji neprimjereni njihovoj dobi. Različitim oglasima dijete se pokušava navesti na kupnju različitih proizvoda pa ono, s obzirom na pomanjkanje iskustva i radoznalost dolazi u različite „opasne” i „manipulativne” situacije koje ugrožava-

ju njegovu sigurnost i dobrobit. Posebno zabrinjavaju **slučajevi dječje pornografije te nasilni, pornografski i drugi problematični sadržaji koje stvaraju sama djeca** i objavljuju na društvenim mrežama. Takvi sadržaji nerijetko nastaju i u prostorima odgojno-obrazovnih ustanova što ukazuje na nedostatak odredbi unutar internih akata škola koje se odnose na korištenje mobilnih uređaja.

Sve mlađa djeca igraju **računalne igre**, nažalost ne uvijek one koje su namijenjene njihovoj dobi. Zabrinjava široka zastupljenost nasilnih računalnih igara u kojima se uspješnost mjeri brojem ubijenih likova, a u posebnom riziku su djeca koja u online igrama stupaju u kontakt s nepoznatim osobama. Mnogi roditelji nisu u dovoljnoj mjeri osviješteni da moraju voditi računa o sustavu klasifikacije računalnih igara te sudjelovati u odabiru igara i ograničavanju vremena koje će dijete provesti u igri. Područje računalnih igara u nas je nedovoljno normirano i uglavnom je u području roditeljske odgovornosti.

Stručnjaci upozoravaju da broj **ovisnika o internetu** i računalnim igrama rapidno raste, a roditelji i učitelji nisu educirani za prepoznavanje simptoma koji upućuju na razvoj ovisnosti, poput: anksioznosti, depresije, slabih socijalnih kontakata djece itd. Važno je uočiti i druge **zdravstvene rizike prekomjernog korištenja** interneta, poput deformacija vratne kralježnice, pretilosti, slabljenja vida i drugog. Prema informacijama centara za liječenje ovisnosti o internetu, još uvijek je mali broj onih koji se odlučuju na liječenje što se može povezati s neprepoznavanjem problema, nedostatkom informacija, strahom od stigmatizacije te općim društvenim prihvaćanjem takvog ponašanja. Stoga je nužno još veće uključivanje pedijatar i drugih stručnjaka medicinske struke u cilju provođenja istraživanja te jasnijeg definiranja svih zdravstvenih rizika povezanih s upotrebom digitalnih uređaja kod djece.

Djeca su izložena i **velikom utjecaju tzv. „influencera” i „youtubera”**, često vrlo mladih, među kojima ima i djece, koji svoju popularnost na društvenim mrežama grade objavljivanjem snimki kojima reklamiraju različite proizvode i na taj način zarađuju. Takav lak i djeci zanimljiv način zarade, uz novac im donosi i popularnost na društvenim mrežama. Djeca pritom nisu svjesna rizika od različitih vrsta manipulacije i iskorištavanja te povrede prava na privatnost. Osim same djece „influencera” djecu rizicima izlažu i roditelji „influenceri” koji objavljuju fotografije svoje djece u oglašavanju različitih proizvoda. Ni ovo područje nije dovoljno regulirano te je i dalje u zoni odgovornosti roditelja koji, težeći brzom zaradi, često ne razmišljaju o dugoročnim rizicima za njihovu djecu.

Djeca različito reaguju i različito se nose s povredama prava djece u digitalnom svijetu: najčešće o tome razgovaraju s prijateljima ili roditeljima te ignoriraju zlostavljanje i izbjegavaju internetske stranice na kojima doživljavaju povrede svojih prava. Ponekad djeca nisu ni svjesna štetnosti sadržaja na koji nailaze i nisu ga u stanju razumjeti. U situacijama kad se povreda dogodi nužna je pozitivna **reakcija roditelja i/ili druge odrasle osobe** prema djetetu te pružanje potpore u prijavljivanju. Pojedine škole oglašuju se o prijavu povreda prava djece na internetu, ne poduzimaju potrebne zakonske mjere, opravdavajući to činjenicom da se nasilje nije dogodilo u školi.

Sadržaj prijava te česti upiti roditelja i stručnjaka, posebno u području odgoja i obrazovanja, ukazuju da oni uglavnom nemaju potrebna znanja i vještine za pravovremenu i sveobuhvatnu zaštitu djece u digitalnom okružju. Kad je riječ o odgovornostima roditelja, uočava se njihov strah i bespomoćnost, nedostatak informacija o načinima zaštite djeteta, neinformiranost o postupanju nadležnih tijela nakon doživljenih povreda, odustajanje od prijava i privatnih tužbi, odbijanje traženja i pružanja psihološke pomoći djetetu žrtvi i počinitelju, nedostatak nadzora i kontrole.

Djeca često naglašavaju da su **odrasli više usmjereni na rizike djece u digitalnom svijetu nego na benefite korištenja novih tehnologija**, najčešće zbog njihovog nepoznavanja i nerazumijevanja. Navedeno upućuje na potrebu još šire edukacije i senzibilizacije i djece i odraslih o pravilnom korištenju novih tehnologija kao i o načinima zaštite i postupanja u slučaju povrede prava djece u digitalnom okružju. Djeca moraju doživjeti zanimanje odraslih za njihov problem, brigu odraslih, poduzimanje odgovarajućih mjera zaštite, posljedice neprimjerenog ponašanja, pomoć i potporu u prijavljivanju kršenja prava djece te emocionalnu podršku i zauzimanje. Stoga, praćenjem ostvarivanja prava djece u digitalnom svijetu

uočavamo da ima još puno prostora za poboljšanje kako na zakonodavnoj tako i na praktičnoj i preventivnoj razini.

O svemu tome govori i **prvo hrvatsko reprezentativno istraživanje o digitalnim navikama djece te sigurnosti djece na internetu** provedeno u studenom 2017. godine, a u kojem je sudjelovalo 1.017 djece u dobi od 9 do 17 godina provedeno u sklopu velikog međunarodnog projekta *EU (Global) Kids Online* - najvećeg europskog projekta u području istraživanja odnosa djece i interneta. U istraživanje i svjetski standard praćenja sigurnosti djece na internetu uključila se i RH. Usporedno s izradom i objavom nacionalnog izvješća, radilo se i na komparativnoj analizi rezultata svih europskih država koje su provele istraživanje.¹⁷⁹

Pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici redovito sudjeluju na različitim nacionalnim i međunarodnim skupovima na kojima se raspravlja o ovoj temi na globalnoj razini s ciljem promicanja prava djece u ovom području te prikupljanja i razmjene informacija relevantnih za praćenje i poduzimanje mjera zaštite ove skupine prava. Savjetnica pravobraniteljice za djecu član je ekspertne radne skupine Europske komisije (EK) „Sigurniji Internet za djecu”, čija je misija informiranje i savjetovanje EK u vezi s mrežnom zaštitom i osnaživanjem djece. Radna skupina djeluje i kao forum za razmjenu dobrih praksi i suradnju među državama članicama o pitanjima sigurnosti djece na internetu te potiče koordinaciju i sinergiju između nacionalnih i EU politika. Pritom raspravlja o nizu tema, od načina zaštite djece od pristupa štetnom sadržaju te roditeljskoga nadzora, do izbjegavanja nepoštene trgovačke prakse u internetskom oglašavanju usmjerenom na djecu. Ekspertnu radnu skupinu čine predstavnici država članica EU, Islanda i Norveške. Poseban cilj skupine je olakšati razmjenu najboljih praksi u zaštiti maloljetnika u ključnim postojećim pravnim aktima, a uključuju mjere zaštite od štetnog sadržaja u Direktivi o audiovizualnim medijskim uslugama (AVMSD) ili pravila o zahtijevanju roditeljskog pristanka za pristup podacima djece obuhvaćenim Općom uredbom o zaštiti podataka (GDPR).

Europska mreža pravobranitelja za djecu ENOC, čiji smo članovi, aktivno se bavi ovom problematikom koja je bila i glavna tema rada u 2019. U rujnu 2019. na godišnjoj konferenciji ENOC-a sudjelovali smo i u donošenju **Stajališta ENOC-a o pravima djece u digitalnom okružju**, s ciljem da se preciznije odrede zadaće i mogućnosti doprinosa dječjih pravobranitelja boljoj i potpunijoj zaštiti tih prava djece, kao i **Preporuke ENYA-e**, u kojima su iznesena mišljenja djece i mladih. U 2020., u povodu *Dana sigurnijeg interneta*, te smo dokumente uputili Predsjedniku Vlade te ministarstvima: MDOMSP-u, MZO-u, MUP-u, MZ-u te Ministarstvu kulture, s preporukom da se oni koriste kao podloga za donošenje nacionalnih strateških dokumenata, akcijskih planova i programa te razvijanje dobrih praksi u ostvarivanju prava djece u digitalnom okružju.

Stajalište ENOC-a polazi od činjenice da je digitalno okružje od presudne važnosti za ostvarenje dječjih prava i da svako dijete ima pravo na pristup digitalnom svijetu te pravo da se u tom svijetu igra, uči i napreduje, a da pritom bude zaštićeno na najbolji mogući način. S tim ciljem ENOC zahtijeva od svojih vlada, Europske komisije i VE da poduzmu sve odgovarajuće radnje u svrhu poštovanja, zaštite i ispunjenja prava djece kako bi djeca i mladi mogli uživati prednosti i mogućnosti koje nudi digitalno okružje.

Stajalište ENOC-a ujedno je poziv državama i međunarodnim tijelima na dosljednu primjenu UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* u uvjetima suvremenog digitalnog doba, kao i na primjenu Preporuke VE o smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okružju (*Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment*). U njemu se ističu pristupi temeljeni na znanju i odgovornosti, poziva se na suradnju različitih resora u osiguranju zaštite prava djece te se naglašava važnost participacije djece i mladih u donošenju odluka koje se odnose na njihova prava u digitalnom svijetu.

U Stajalištu ENOC-a, poziva se države i sve odgovorne aktere da prilagode zakonodavni okvir, politike i prakse kako bi se osiguralo odgovorno ponašanje poslovnog sektora u zaštiti djece; potiču istraživanja u

¹⁷⁹ Više o tome na <http://hrkids.online/>.

ovom području s fokusom na posljedice dječjega korištenja digitalnih uređaja na njihov kognitivni, tjelesni, društveni i emocionalni razvoj; osiguraju ostvarenje prava djece da izraze svoje mišljenje kad je riječ o radnjama i odlukama koje se na njih odnose u digitalnom okružju; osiguraju da sva djeca imaju pristup digitalnom okružju bez diskriminacije; zaštite djecu od neistinitih informacija, štetnog sadržaja i štetnih tehnologija; poduzmu mjere radi zaštite djece od svih oblika zlostavljanja u digitalnom svijetu; podrže razvoj digitalnih vještina djece; pruže podršku roditeljima i skrbnicima u zaštiti djece na internetu; osiguraju djeci i njihovim roditeljima odgovarajuće postupke podnošenja pritužbi i dobivanja pravne zaštite.

U Preporukama ENYA-e mladi daju niz praktičnih prijedloga o zaštiti prava djece na privatnost, o mjerama koje treba poduzeti u području obrazovanja, o mogućnostima zaštite u odnosu na najveće rizike i izazove s kojima se djeca susreću (vršnjačko *online* nasilje, seksting, govor mržnje, itd.) te o mogućnostima i prilikama za sudjelovanje djece u donošenju odluka koje se odnose na njih. Zaključna poruka mladih je da djecu i mlade treba poučavati pozitivnoj interakciji s digitalnim medijima.

Budući da u ovom području uočavamo izostanak jedinstvene, konzistentne državne politike usmjerene specifično na zaštitu prava i interesa djece u digitalnom svijetu, pozvali smo Vladu RH da pitanjima prava djece u digitalnom okruženju pristupi cjelovito, uključujući više ministarstava te sve relevantne dionike: stručnjake, organizacije civilnog društva, poslovni sektor i druge.

4.6 Djeca u pokretu

U 2019. pratili smo ostvarivanje prava djece u migracijama, i to djece pristigle s obiteljima te djece bez pratnje, djece koja su u nezakonitom boravku i koja su tražitelji međunarodne zaštite. Posebno smo pratili postupanje nadležnih tijela o ostvarivanju prava djece bez pratnje propisana *Protokolom o postupanju prema djeci bez pratnje* (dalje: Protokol), koji je 2018. usvojila Vlada RH. Sudjelovali smo u osmišljavanju programa i realizaciji treninga (četiri edukacije diljem RH) o primjeni Protokola vezano za identifikaciju djece bez pratnje, koji je namijenjen stručnim radnicima ustanova socijalne skrbi i policijskim službenicima.

Tijekom 2019. primili smo 10 prijava koje se odnose na povrede prava djece migranata, od kojih su većinu podnijele organizacije civilnog društva (OCD), a odnosile su se na obavijesti o pristiglim obiteljima i djeci bez pratnje na teritorij RH, vezano za nezakonita pojedinačna i kolektivna protjerivanja na granici s BiH i Srbijom. U pritužbama se navodi da se djeca s obiteljima i djeca bez pratnje vraćaju s granice bez provođenja postupka predviđenog međunarodnim i nacionalnim pravom i Protokolom. Opisuje se verbalno i fizičko nasilje, ponekad uništavanje imovine i protuzakonito vraćanje u druge navedene države te navodi da im se bez provođenja individualnog postupka uskraćuje zakonsko pravo na podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu.

Zabrinjavaju nas i navodi OCD-a i međunarodnih organizacija da hrvatska policija prilikom zatjecanja skupine adolescenata i mlađih muškaraca ne nastoji utvrditi ima li među njima maloljetnika niti njihove međusobne veze i ne poziva na teren socijalnog radnika, već ih kolektivno protjeruje u BiH, čime dolazi do grubog kršenja odredbi međunarodnog prava i Protokola, a djeca bez pratnje mogu biti izložena riziku od nasilja, bilo od članova grupe bilo policije ili postati žrtve trgovanja ljudima. Primjerice, Dansko vijeće za izbjeglice u izvješću za veljaču 2020. navodi brojku od 1.765 osoba koje su prisilno vraćene („push-back“) iz RH u BiH, od čega je 155 djece, i to 106 djece bez pratnje. Nadalje, u ožujku 2019. Amnesty International u izvještaju nazvanom „Gurnuti na rub“ također upozorava na nezakonita protjerivanja migranata uključujući i djecu. U više navrata upozoravali smo MUP na takve navode, međutim MUP ih odbacuje kao neosnovane.

PREMA PODACIMA MUP-a, U 2019. je registrirano 765 djece tražitelja međunarodne zaštite, a ta je zaštita odobrena za 122 djece. Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite 70 je bilo bez pratnje roditelja ili osoba koje su po zakonu dužne skrbiti se o njima, a 695 je bilo u pratnji roditelja. Za 70 djece zaštita je odobrena, od toga jedna za dijete bez pratnje. O zahtjevima djece bez pratnje doneseno je 45 odluka, od čega je 36 postupaka obustavljeno zbog samovoljnog napuštanja smještaja radi odlaska u drugu zemlju članicu. ■

U Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu i Kutini bilo je smješteno 30 djece bez pratnje. Prostor Prihvatilišta u Zagrebu u koji su smještene obitelji s djecom nije odijeljen od prostora u kojem boravi ostatak populacije tražitelja pa djeca mogu biti u kontaktu i s osobama koje imaju psihičke smetnje ili probleme ovisnosti te s onima koji se bave kriminalom, što predstavlja veliki sigurnosni rizik za djecu. Stoga je neophodno naći rješenje kako bi se spriječili takvi rizici.

Unatoč našim brojnim upozorenjima da je smještaj djece u detenciju protivan najboljem interesu djeteta te našim preporukama o izmjenama *Zakona o strancima*,¹⁸⁰ zakonodavni okvir koji dopušta detenciju djece migranata ostao je isti. Prema podacima MUP-a, u 2019. za 100 djece nezakonitih migranata u pratnji ograničena je sloboda kretanja smještajem u Prihvatni centar za strance Ježevo te u Tranzitnim prihvatnim centrima za strance Trilj i Tovarnik i nije primijenjena mjera osiguranja alternative detenciji.

Vezano za smještaj djece bez pratnje, a u svrhu unapređivanja kvalitete skrbi za djecu bez pratnje, MDOMSP je u rujnu 2019. donio odluku kojom se određuju dvije kontakt točke za prihvata djece bez pratnje: Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave (Centar Zagreb) i Centar za pružanje usluga u zajednici Split (Centar Split), nakon čega se provodi timska procjena i izrađuje individualni plan te se predlaže odluka o trajnijem smještaju za dijete.

Iako podržavamo inicijative koje MDOMSP provodi u svrhu osiguranja odgovarajućeg smještaja za djecu bez pratnje, ova odluka se već nakon dva mjeseca donošenja pokazala neodrživom zbog nedostatka prihvatnih kapaciteta i potrebe istovremenog smještaja za 40 djece bez pratnje zatečene na teritoriju sjevernog dijela RH. Nakon donošenja spomenute odluke o kontakt točkama, primjerice u Centar Zagreb smješteno je 35 korisnika, što nikako ne odgovara postojećim smještajnim kapacitetima te raspoloživim ljudskim resursima. Centar Zagreb može prihvatiti 12 korisnika (djeca hrvatski državljani i djeca bez pratnje) i taj broj već nije u skladu s *Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga*. Ne postoji ni dovoljan broj stručnog ni pomoćno-tehničkog osoblja.

U proteklim godinama neprekidno smo upozoravali na problem nedostataka specijaliziranih smještajnih kapaciteta u kojima bi djeci bez pratnje bile dostupne odgovarajuće usluge, u skladu s njihovim specifičnim potrebama. Ponovno napominjemo da uvjeti ustanova socijalne skrbi ne odgovaraju njihovim potrebama, a u 2019. više od 250 djece bez pratnje bilo je smješteno u 12 različitih gradova, u 15 različitih ustanova socijalne skrbi i dva prihvatilišta za tražitelje azila, što ne omogućuje odgovarajuću zaštitu djece. Naime, zaposleni stručni djelatnici nisu posebno osposobljeni za rad s djecom stranim državljanima i preveliki su zahtjevi da zadovolje istovremeno potrebe djece hrvatskih državljana i djece bez pratnje, nedostaje stručnjaka upoznatih s Protokolom i specifičnim alatima za rad s ovom skupinom djece, nedostaju prevoditelji itd.

Upravo zato, potrebno je poduzeti aktivnosti da se osigura odgovarajući smještaj za djecu bez pratnje u vidu **specijalizirane ustanove**, njihov prihvata na način da se **evidentiraju sva djeca bez pratnje koja dolaze u RH na jednom mjestu**, da se provodi **multidisciplinarna procjena potreba i rizika** te da se **na jednom mjestu osiguraju svi resursi** potrebni za rad s ovom populacijom djece. Na to smo upozorili MDOMPS i uputili preporuku.¹⁸¹ Kao što smo naveli prošle godine, Centar za nestalu i zlostavljenu djecu (CNZD) u ožujku 2017. predstavio je MDOMSP-u prijedlog modela specijalizirane skrbi o

¹⁸⁰ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

¹⁸¹ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

djeci bez pratnje, koji integrira pristup prema djeci bez pratnje od trenutka prihvata do pružanja različitih oblika podrške i usluga usklađenih sa specifičnim potrebama djece bez pratnje, koji bi omogućio prevladavanje postojećih problema. Navedeni prijedlog i pristup podupire većina stručnih radnika CZSS-a i pružatelja usluga za smještaj djece na različitim edukacijama i izvještajima sa stručnih skupova i aktivnosti.

Prema navodima Centra Zagreb i Centra Split, i dalje postoji problem smještaja odraslih osoba koje se predstavljaju kao maloljetne pa se događa da, iako je očito da je riječ o punoljetnim osobama, od strane dežurnih stručnjaka nikad nije izražena sumnja u njihovu starosnu dob, sukladno Protokolu, što pokazuje da je potrebno **intenzivno dodatno educirati stručnjake koji rade s djecom bez pratnje o odredbama Protokola.**

Nadalje, u siječnju 2019. stupio je na snagu novi *Zakon o udomiteljstvu*, koji prvi put predviđa mogućnost smještaja djeteta bez pratnje u udomiteljsku obitelj, međutim, u praksi se još nisu počele provoditi raspoložive mjere na način da bi se djetetu bez pratnje priznalo pravo na smještaj u udomiteljsku obitelj pa, prema podacima MDOMSP-a, u 2019. nije realiziran nijedan takav smještaj u udomiteljsku obitelj. Predlažemo da se provedu **dodatne organizacijske, edukativne i suportivne aktivnosti** kako bi se odredbe *Zakona o udomiteljstvu* počele provoditi u praksi.

Kada je riječ o skrbničkoj zaštiti djece bez pratnje, ponovno napominjemo da već godinama postoje razni problemi vezani uz posebne skrbnike za djecu bez pratnje. Posebni skrbnici uglavnom se imenuju iz redova zaposlenika CZSS-a (u 2019. imenovana su 272 posebna skrbnika) te iz redova zaposlenika ustanova socijalne skrbi u koje su djeca bez pratnje smještena (u 2019. bilo ih je sedam). Stručni radnici CZSS-a često nisu motivirani da preuzmu posebno skrbništvo za djecu bez pratnje zbog preopterećenosti obvezama koje proizlaze iz njihovih redovnih zadaća, a još nije riješeno ni pitanje naknada za rad posebnih skrbnika i njihovih dežurstava izvan radnog vremena.

Zbog toga se događa da posebni skrbnici nisu dostupni niti su u redovnom kontaktu s djetetom te ne mogu u potpunosti zaštititi njihova prava. Događa se da posebni skrbnici posjećuju djecu samo kad ih pozove MUP ili druge institucije/organizacije, odnosno kad su obvezni prisustvovati razgovoru. Stoga, ponavljamo preporuku da je potrebno **osigurati posebnu edukaciju, superviziju, profesionalizaciju skrbnika i organizaciju mreže podrške skrbniku** kako bi taj posao obavljao u najboljem interesu djeteta, što u sadašnjim uvjetima, nažalost, nije postignuto. Koordinacija za djecu bez pratnje je još 2018. uputila MDOMSP-u konkretne preporuke i korake za unapređenje skrbništva za djecu bez pratnje u Hrvatskoj. U Koordinaciji su sudjelovali relevantni stručnjaci u području zaštite prava djece bez pratnje, uz podršku našeg Ureda.

Raspoložemo podacima da se i dalje djeci bez pratnje za skrbnika imenuju osobe iz kruga stranih državljana s kojima je dijete zatečeno. U 2019. za 12 djece imenovani su skrbnici iz grupe koji su u „rodbinskim odnosima” s djecom bez pratnje. Takvo postupanje može biti posebno ugrožavajuće za dijete jer je krajnje dvojbeno na temelju čega se utvrđuju rodbinski odnosi i prikladnost osobe za obavljanje poslova skrbništva. Za obnašanje uloge posebnog skrbnika djeci bez pratnje neophodne su odgovarajuće stručne kompetencije, što uključuje i poznavanje relevantnog zakonskog okvira kako bi se u što kraćem roku realizirala zajamčena prava djeteta. U konkretnim situacijama imenovanja „skrbnika iz grupe” dijete se izravno dovodi u opasnost da postane žrtvom različitih oblika nasilja, zloupotrebe pa i trgovanja ljudima. Stoga je u RH nužno odmah ukinuti takvu praksu i dosljedno postupati u skladu s najvišim stručnim standardima i propisima koji uređuju punu zaštitu djece bez pratnje.

I dalje je aktualan problem nepodudarnosti statističkih podataka o broju djece bez pratnje između tijela koja bi im trebala pružiti zaštitu pa ne raspoložemo točnim podatkom o broju djece bez pratnje u RH. Prema podacima MDOMSP-a, CZSS-i su u 2019. donijeli rješenja o imenovanju posebnih skrbnika za 281 dijete bez pratnje dok podaci MUP-a govore o 70 djece bez pratnje, tražitelja međunarodne zaštite. Ne postoji jedinstvena evidencija ni povezanost sustava. Potrebno je napraviti evidenciju koja će sadržavati

vati podatke o djeci bez pratnje koja su pokušala ući u RH i kojima je omogućen pristup teritoriju te kojima je odbijen ulazak, kao i o razlogu odbijanja, podatke o pravnom statusu, o provedenim postupcima prema Protokolu, o vraćanju u zemlju podrijetla ili zemlju ulaska u RH, o nestaloj djeci, o imenovanju skrbnika i smještaju, o zdravstvenoj zaštiti i uključivanju u obrazovanje i druge relevantne podatke. Na potrebu stvaranja jedinstvene centralne baze podataka ukazao je i UN-ov Odbor za prava djeteta 2014. godine, u svojim preporukama za RH.

Međuresorno povjerenstvo za zaštitu djece bez pratnje (Povjerenstvo), koje je osnovano radi unapređivanja suradnje tijela koja su uključena u zaštitu djece bez pratnje, sastalo se tijekom 2019. na dvjema sjednicama, na kojima se raspravljalo o uključivanju djece u odgojno-obrazovni sustav, zdravstvenoj zaštiti, prikupljanju podataka i poboljšanju uvjeta prihvata za djecu bez pratnje. Takvo djelovanje omogućilo je korisnu razmjenu informacija, ali nije rezultiralo značajnijim pomakom u kvaliteti zaštite djece bez pratnje ni produktivnim prijedlozima za pristupanje izradi strateškog, financijskog, edukativnog i operativnog plana ni implementaciji takvih prijedloga.

I dalje prepoznavamo problem neuključivanja djece bez pratnje u školovanje. Neke obrazovne ustanove ne rade na sustavnom uključivanju djece tražitelja međunarodne zaštite i djece kojima je odobrena zaštita u odgojno-obrazovni sustav. Još uvijek ne postoje udžbenici prema kojima bi se provodila pripremna nastava za učenike koji nedovoljno poznaju hrvatski jezik pa su nastavnici primorani uvijek iznova osmišljavati materijale. I sam postupak organiziranja pripreme nastave predugo traje te djeca često čekaju mjesecima prije nego im je odobrena pripremna nastava. Naime, u praksi se dugo čeka na suglasnost MZO-a za provođenje pripreme nastave učenja hrvatskog jezika i ponovne provjere poznavanja hrvatskog jezika kad se odlučuje treba li dijete ponavljati pripremu nastavu. Stoga, predlažemo da odgojno-obrazovne ustanove proaktivno rade na sustavnom uključivanju djece koja ne poznaju dovoljno hrvatski jezik u odgojno-obrazovni sustav.

Vezano za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu djece stranih državljana događa se da pojedini liječnici obiteljske medicine odbijaju primiti djecu bez pratnje jer nisu upoznati s time da djeca bez pratnje imaju pravo na zdravstvenu zaštitu u istom opsegu kao i osigurana osoba iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Također, liječnici ne mogu upisati takve pacijente u zdravstveni sustav, izdati uputnice, poslati račune MZ-u te odbijaju djecu jer nemaju zdravstvene iskaznice. Naime, ako osoba pod međunarodnom zaštitom nije zaposlena, ona nije osiguranik HZZO-a, već je za nju izravno nadležan MZ.

Napominjemo i da je potrebno provoditi detaljnije inicijalne zdravstvene preglede djece bez pratnje, sukladno Protokolu, kako se ne bi događalo da se u ustanovu smjesti dijete koje ima neku zaraznu bolest. Ističemo i potrebu da se djeci bez pratnje omogući korištenje usluga dječjeg psihologa ili psihijatra, ovisno o potrebama djeteta, koji su posebno obučeni za rad s djecom, posebno kad je riječ o žrtvama mučenja. Zato smatramo da je potrebno **organizirati edukacije zdravstvenih djelatnika na cijelom teritoriju RH o postupanju prema djeci stranim državljanima i o njihovim pravima.**

Ostvarivanje prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu osobito je važno budući da je u 2019. preseljeno 20 obitelji iz Turske, u kojima je 48 djece, a koje se smještava na cijelom teritoriju RH nakon odobrene zaštite. Također, prema informacijama iz medija, u 2020. godini RH planira sudjelovati u prihvatu većeg broja djece bez pratnje iz Grčke.

Pravo na spajanje obitelji djece bez pratnje s članovima uže obitelji i srodnicima koji se nalaze u zemljama podrijetla i dalje je u praksi teško ostvarivo i za mnoge skoro neizvedivo. Članovi obitelji i srodnici u zemlji podrijetla, koji se žele spojiti s djetetom kojem je odobrena međunarodna zaštita u RH, moraju imati dovoljno financijskih sredstava, valjane putne isprave, mogućnost legalnog izlaska iz svoje zemlje, vizu za zemlju u koju putuju te mogućnost da otputuju u najbližu zemlju u kojoj se nalazi hrvatsko veleposlanstvo kako bi mogli osobno predati zahtjev za spajanje obitelji. Stoga je potrebno pojednostaviti ostvarivanje ovoga prava djeteta bez pratnje.

Prijedlozi za poboljšanja

- Djeci u nezakonitom boravku ili prelasku državne granice osigurati pravo na pristup međunarodnoj zaštiti, osigurati jamstva njihovih prava te provesti neovisnu istragu o svim optužbama vezano za nasilna i nazakonita protjerivanja djece.
- Propisima onemogućiti lišavanje slobode djece i obitelji iregularnih migranata u zakonodavstvu i praksi te im osigurati alternativni smještaj otvorenog tipa.
- Osigurati odgovarajući smještaj za djecu bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove tako da se na jednom mjestu evidentiraju sva djeca bez pratnje, provede procjena potreba i osiguraju svi resursi potrebni za rad.
- Dodatno intenzivno educirati stručnjake koji rade s djecom bez pratnje o odredbama *Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje*.
- Provesti dodatne organizacijske aktivnosti kako bi se stvorili uvjeti za smještaj djece bez pratnje u udomiteljske obitelji.
- U Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu potrebno je prostorno odvajanje djece s obiteljima i djece bez pratnje od ostatka populacije.
- Osigurati posebnu edukaciju, superviziju i profesionalizaciju posebnih skrbnika i organizirati mrežu podrške skrbnicima.
- Osigurati postojanje jedinstvene ažurirane baze podataka o djeci bez pratnje i povezanost sustava.
- Potrebno je da odgojno-obrazovne ustanove proaktivno rade na sustavnom uključivanju djece koja ne poznaju dovoljno hrvatski jezik u odgojno-obrazovni sustav.
- Organizirati edukacije zdravstvenih djelatnika u RH o postupanju prema djeci stranim državljanima i njihovim pravima.
- Pojednostaviti ostvarivanje prava na spajanje obitelji roditelja ili srodnika djeteta bez pratnje koji se nalaze u zemljama podrijetla s djetetom bez pratnje u RH.

4.7 Djeca žrtve trgovanja ljudima

U 2019. identificirano je 17 maloljetnih žrtava trgovanja ljudima (10 djevojčica i 7 dječaka) u dobi od šest do 18 godina, većinom hrvatskih državljana. Naše su aktivnosti u ovom području usmjerene na praćenje problematike, uočavanje slabosti sustava te predlaganje mjera za unapređenje. Tijekom godine surađivali smo s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina koji je nositelj aktivnosti zaštite djece od trgovanja ljudima te smo, u povodu obilježavanja *Europskog dana suzbijanja trgovanja ljudima* održali prezentaciju o uočenim problemima u tom području. Također smo u Zagrebu sudjelovali na sastanku s predstavnicima Organizacije za europsku sigurnost i suradnju te na sastanku s predstavnicima GRETA-e (skupina stručnjaka Vijeća Europe za suzbijanje trgovanja ljudima) kojima smo prikazali najvažnije probleme u području zaštite djece od trgovanja.

Prateći ovo područje uočili smo da je sustav zaštite žrtava dobro uspostavljen i funkcionira nakon što dijete bude identificirano kao žrtva trgovanja ljudima. Nakon identifikacije, djeca žrtve smještaju se u Sklonište za djecu žrtve trgovanja ljudima udruge „Breza” koje može primiti petero djece, u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u udomiteljske obitelji. Tijekom 2019. petero djece bilo je smješteno u udomiteljske obitelji. U Standardnim operativnim procedurama MDOMSP-a iz 2017. propisani su uvjeti koje mora ispunjavati Sklonište za žrtve trgovanja ljudima, međutim, nedostaju kri-

teriji po kojima će se izabrati drugi pružatelj usluge. Nedostaju tako kriteriji koji se odnose na sigurnost djeteta te na educiranost stručnih radnika o specifičnostima pružanja skrbi djetetu žrtvi trgovanja ljudima te u tom kontekstu smatramo da ih je potrebno dopuniti.

Radi zaštite djece važnim smatramo prepoznavanje svih slučajeva trgovine ljudima, odnosno onih ranjivih skupina unutar kojih su moguće žrtve trgovanja ljudima, poput **djece prosjaka, djece u okviru migrantske populacije, djece s problemima u ponašanju koja su u bijegu izvan institucionalne skrbi**. U tu skupinu ubrajaju se i romske djevojčice koje su moguće žrtve trgovanja u svrhu sklapanja braka, kao i djeca moguće žrtve koju se vrbuje putem interneta.

Podaci MDOMSP-a pokazuju da je tijekom 2019. od ukupnog broja identificirane djece žrtava trgovine ljudima, četvero djece iskorištavano za prosjačenje. Javnost još uvijek nije dovoljno osviještena o ovoj problematici jer se prosjačenje nedovoljno prepoznaje kao oblik moguće ugroze djeteta i daje mu se obilježje specifičnog načina života te je riječ o gotovo prihvaćenom društvenom fenomenu jer su prolaznici „navikli” na prosjačenje djece/odraslih. Djeca koja se iskorištavaju na ovaj način nisu u dovoljnoj mjeri zaštićena kaznenim zakonodavstvom, budući da kazneno djelo povrede djetetovih prava inkriminira samo teže oblike, poput zlostave djeteta ili prisile na prosjačenje, što u ovakvim slučajevima ne mora nužno biti.¹⁸²

Druga potencijalno ugrožena skupina su **djeca bez pratnje roditelja u migracijama**. Zabrinjavajuće je da se na stranici MUP-a, koja objavljuje podatke o nestaloj djeci, rijetko evidentiraju nestanci djece stranih državljana, iako je, prema podacima MDOMSP-a, čak 71,8 % evidentirane djece stranih državljana, koja su bez pratnje roditelja ili skrbnika zatečena u Hrvatskoj 2019. te zbrinuta u sustavu socijalne skrbi, samovoljno napustilo ili pobjeglo iz ustanove u koju su bila smještena i to prije nego je moguća njihova identifikacija kao potencijalnih žrtava trgovanja ljudima. Prema podacima MDOMSP-a ta se djeca, u pravilu, zadržavaju u RH pet do sedam dana. Izlaskom iz ustanove toj se djeci gubi svaki trag, kao i mogućnost da im se pruži zaštita. Dakle, iako je riječ o 135 djece koja su tijekom 2019. „pobjegla” iz ustanova, u MUP-ovoj Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba na dan 16. ožujka 2020. nije evidentirano nijedno dijete strani državljanin.¹⁸³

Moguće žrtve trgovanja ljudima također vidimo unutar populacije djece s PUP koja učestalo bježe iz institucija u koje su smještena, a u službenim evidencijama vode se kao **nestala djeca**. Prema podacima MUP-a, u 2019. evidentirano je 1135 udaljenja djece iz odgojnih ustanova. Mišljenja smo da se bjegovima ove djece ne posvećuje dovoljno pozornosti i njihov se bijeg doživljava kao odraz njihovog neprilagođenog ponašanja i otpora prema društvenim pravilima. Djeca u bijegu izložena su brojnim rizicima, među kojima je i mogućnost da postanu žrtve trgovanja ljudima.¹⁸⁴

Romske djevojčice također su moguće žrtve trgovine ljudima u svrhu sklapanja braka. Iako o tome nema službenih informacija, zabrinuti smo da tradicija „sklapanja braka” maloljetnih djevojčica još egzistira i provodi se unutar romske zajednice. Važnim faktorom u sprečavanju ove, za djecu ugrožavajuće „tradicije”, smatramo obrazovanje djece kao temelja za ostvarivanje njihovih prava. Mjere usmjerene na povećanje obuhvata romske djece sustavom odgoja i obrazovanja provode se, ali nedostatno.

Moguće žrtve trgovanja ljudima su i djeca koja koriste internet i društvene mreže koje se sve više zlorabe u trgovini ljudima, posebno djecom. Usluge poput *Facebooka*, *Skypea* i *Snapchata* omogućuju vrlo pogodno metode za vrbovanje i trgovinu djecom, gdje trgovci kroz socijalne mreže stječu povjerenje budućih žrtava i nude bolji život, nastavak školovanja, emotivnu vezu i slično. Jedna od mjera u *Nacionalnom planu suzbijanja trgovanja ljudima* je jačanje proaktivnog rada pri otkrivanju vrbovanja žrtava putem interneta i drugih otvorenih izvora, za koju je predviđeno djelovanje različitih državnih tijela (MUP, MDOMSP, MVEP, DORH, HCK) i organizacija civilnoga društva. Uz edukaciju i

¹⁸² O djeci prosjacima pišemo u poglavlju: *Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova*.

¹⁸³ O problemima s kojima se susreću djeca bez pratnje više u poglavlju *Djeca u pokretu*.

¹⁸⁴ Više o tome u poglavlju *Nestala djeca*.

osvještavanje javnosti o ovom problemu, važna je upravo kvalitetna međuresorna povezanost i uključivanje resursa te ekspertize onih dionika koji godinama rade i postižu rezultate u području sigurnosti djece na internetu.

Zakonodavni okvir za pristup pravosuđu na djeci prilagođen način je dobro postavljen. *Zakon o sudovima za mladež* posebno propisuje zaštitu djeteta žrtve ili svjedoka, osobito vezano uz način ispitivanja i svjedočenja. U *Zakon u kaznenom postupku* implementirana je EU Direktiva o žrtvama, a sudovi na kojima se vodi kazneni postupak moraju osigurati postupovna prava žrtava. Međutim, učinkovitost pravosuđa vezano uz procesuiranje počinitelja kaznenih djela na štetu djece uključujući i trgovanje ljudima je zabrinjavajuće slaba. Postupci traju predugo (primjerice, u slučaju sklapanja prisilnog braka djevojčice iz 2014. presuda je donesena 2019.), a sankcije koje se izriču su bliže zakonskom minimumu nego maksimumu.

Osim toga, zabrinjava nas praksa kvalifikacije kaznenog djela trgovanja ljudima kroz koju se pojedini oblici trgovanja ljudima ne prepoznaju, već se kvalificiraju kao neko drugo kazneno djelo. Iskorištavanje djeteta za prosjačenje najčešće se kvalificira kao kazneno djelo povrede djetetovih prava, a trgovanje radi sklapanja braka kao kazneno djelo prisile na sklapanje braka, ili kazneno djelo omogućavanje izvanbračnog života s djetetom, zbog čega je otežano praćenje reakcije pravosuđa na pojedine slučajeve trgovine ljudima.

Isto tako, nejasne su i nedosljedne kvalifikacije kaznenih djela seksualnog iskorištavanja djece putem interneta. „Vrbovanje potencijalne žrtve” kao procesa koji vodi do eksploatacije, iako nije došlo do krajnjeg izrabljivanja djeteta, rijetko se prepoznaje kao kazneno djelo trgovanja ljudima. Zbog toga nisu usklađeni podaci o broju djece žrtava seksualnog iskorištavanja putem interneta i broju djece koja su identificirana kao žrtve trgovanja ljudima.

Nadalje, događa se da CZSS-i ne prepoznaju ozbiljnost roditeljskih postupaka koji omogućuju sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka ili iskorištavanje djece za prosjačenje u određenim rizičnim skupinama pa, u skladu s time, ni ne prijavljuju roditelje niti poduzimaju odgovarajuće mjere za zaštitu djece.

Uz *Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima 2018. - 2021.*, donesena su tri protokola (*Protokol za identifikaciju, pomoć i zaštitu žrtava*, *Protokol o postupanju pri dobrovoljnom i sigurnom povratku žrtava*, *Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava*). Kako bi stručnjaci mogli učinkovitije implementirati odredbe protokola, predlažemo da se razmotri mogućnost objedinjavanja i unapređivanja odredbi protokola za slijedeće razdoblje izrade Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima.

Kada se riječ o problematici trgovanja djecom, izrazito je važno o ovoj temi poučiti roditelje, učitelje i druge stručnjake koji rade s djecom i mladima, a djecu osnaživati kroz učenje različitih životnih vještina i boljeg razumijevanja društvenih uloga i odnosa među ljudima. Na taj način djeca mogu dobiti neophodne „alate” pomoću kojih će znati prepoznati određene opasnosti i znati im se oduprijeti.

Prijedlozi za poboljšanja

- U MUP-ovoj Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba potrebno je posebno evidentirati nestalu djecu strane državljanke.
- Dopuniti odredbe *Kaznenog zakona* u odnosu na distinkciju faza trgovanja ljudima i „predeksploatacijske” radnje počinitelja prema djeci (seksualno iskorištavanje putem interneta).
- Poboljšati učinkovitost pravosuđa vezano uz procesuiranje počinitelja kaznenih djela na štetu djece uključujući i trgovanje ljudima, posebno u odnosu na dugotrajnost postupaka i izricanje sankcija.
- Suce i državne odvjetnike educirati za prepoznavanje svih oblika trgovanja ljudima.

4.8 Prava djece na otocima

Prateći proteklih godina različite aspekte ostvarivanje prava djece koja žive na otocima, obilazeći ustanove koje rade s djecom i u zaštiti djece, te u razgovoru s djelatnicima, ali i s djecom, uočili smo niz specifičnosti, prepreka i teškoća u ostvarivanju prava djece. Prethodnih godina posvetili smo se istraživanju obiteljsko pravne zaštite djece na otocima iz perspektive CZSS-a, o čemu smo izvijestili u našem Izvješću o radu za 2018. godinu, a u 2019. usredotočili smo se na problematiku ostvarivanju **prava djece na otocima u području odgoja i obrazovanja**.

Kako bismo prikupili više informacija i detaljnije ispitali to područje, proveli smo anketu među dječjim vrtićima te osnovnim i srednjim školama na otocima. Svrha ankete bila je ispitati viđenje, stavove i procjenu djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova na otocima o funkcioniranju sustava zaštite prava djece na odgoj i obrazovanje te mogućnostima njegova unapređivanja.

Anketni upitnik sadržavao je pitanja koja se odnose na opće podatke o ustanovi, opće podatke o djeci, kadrovske uvjete, prostorne i organizacijske uvjete, suradnju s drugim ustanovama i mišljenje o načinima i mogućnostima unapređivanja sustava zaštite prava djece na otocima te mišljenje o anketi. Saznanja koja smo ovim putem prikupili poslužit će nam kao dodatna podloga za daljnje inicijative u cilju podizanja razine zaštite prava i interesa djece na otocima.

”

„Živjeti i raditi na otoku je jako teško. Naša djeca su upravo zbog ovisnosti o prijevozu u mnogočemu zakinuta, počevši od odlaska na dječju predstavu, izbor raznih aktivnosti... Djelatnicima je teško odlaziti na obvezne seminare jer je teško organizirati zamjene, a o vrijednim edukacijama koje se održavaju npr. u Zagrebu da ne govorim... Djeca s poteškoćama nemaju adekvatnu stručnu pomoć na otoku i zato nam je neophodan stručni tim zadužen za otok. Centar za socijalnu skrb treba educirati i potaknuti za edukacije i veću i kvalitetniju suradnju s vrtićima. Vrtiće treba uključiti u projekte o pravima djece...”

Gotovo svi djelatnici odgovorili su da zemljopisni položaj i slaba prometna povezanost negativno utječu na pravodobno i učinkovito postupanje službi uključenih u skrb, odgoj i obrazovanje djeteta te na pohađanje edukacija i stručno napredovanje djelatnika. Ujedno smatraju da važeći propisi (koji se odnose na prostorne i materijalne uvjete, broj i vrstu stručnih radnika te organizaciju rada) ne zadovoljavaju stvarne potrebe djece na otocima.

Prvu anketu „Zaštita prava djece na rani odgoj i obrazovanje na otocima” uputili smo na 31 dječji vrtić na otocima putem e-maila. Povratno smo zaprimili samo osam odgovora. Anketu su uglavnom popunjavali ravnatelji, a negdje stručni suradnici. Broj djece u vrtiću kreće se od osam do 720. Šest vrtića navodi da uspijevaju upisati svu djecu i da nema neupisane djece. Broj djece s TUR u vrtiću kreće se od 0 do 13. Za osmero djece osiguran je pomagač. Svi vrtići su istaknuli da osnivač ne organizira prijevoz za djecu koja pohađaju obvezni program predškole.

Pitanja koja su se odnosila na kadrovske uvjete u dječjim vrtićima potvrdila su dosadašnja saznanja. Sedam vrtića odgovorilo je da imaju potrebu za dodatnim kadrom: tri za logopedom, tri za edukacijskim rehabilitatorom, dva za psihologom, jedan za pedagogom i dva za medicinskom sestrom. Sedam vrtića naglasilo je da je česta izmjena kadra, a pet vrtića je navelo da teško uspijevaju pronaći zamjenu. Djelatnici u svojim odgovorima naglašavaju: „Potreban nam je mobilni tim ... za rad s djecom s raznim poteškoćama ... te stručnjaci raznih profila, psiholog, logoped, defektolog i senzorni terapeut za savjetovanje roditelja.”

U većini odgovora istaknuto je da imaju odgovarajući vanjski i unutarnji prostor za igru, kao i da imaju svu potrebnu didaktičku opremu, a polovica ih ima svu potrebnu informatičku opremu. Šest vrtića osigurava topli obrok za djecu. Samo jedan vrtić posjeduje automobil. Na pitanje o suradnji s drugim ustanovama na otoku koje su uključene u skrb o djeci, u jednom odgovoru ističu: „*Centar za socijalnu skrb treba više obilaziti teren i u vrtićima putem savjetovanja i edukacija pomoći kod otkrivanja djece iz rizičnih obitelji. Socijalni radnici ili socijalni pedagozi nužni su u radu s ovim obiteljima i kao pomoć i podrška vrtiću.*”

U dva vrtića je u posljednje dvije godine bilo potrebe za intervencijom CZSS-a zbog zanemarivanja djeteta, dok za nasilje nad djecom nije bilo intervencija. Dva vrtića imala su potrebe za djelovanjem tima za kriznu intervenciju zbog smrtnog slučaja odgojiteljice i nasilja i uznemiravanja djelatnika i ravnateljice od strane roditelja zbog neprihvatanja savjeta i prijave za zanemarivanje djeteta.

Jedna ravnateljica navela je: „*S obzirom da su otočke sredine male, opravdanje se traži u liniji nezamjeranja, svi se međusobno poznaju pa traže posebne popuste u tom smislu i probijaju često granicu prihvatljive komunikacije na individualnim sastancima i povjerenstvima te samim odlukama. Gradiranje i postupno dosljedno vraćanje na dobrobit djeteta, ponekad je osamljen trud vrtića i ‘borba za osvješćivanje roditelja’ o temi nasilja i zanemarivanja.*”

Izdvajamo nekoliko odgovora na pitanje na koji način bi se prema njihovom mišljenju mogao **unaprijediti sustav zaštite prava i interesa djece** na otocima:

”

„*Formiranjem mobilnog stručnog tima na otoku.*”

„*Potrebna je veća educiranost stručnjaka, školovanje adekvatnog stručnog kadra za ustanove odgoja i obrazovanja putem ciljanih stipendija i doškoloavanje postojećeg kadra...*”

„*Organizirati tim s po jednim članom iz ustanove (policija, vrtić, škola, CZSS, pedijatar) koji se nalaze i izmjenjuju informacije vezane za djecu... (ukoliko u obitelji ima prijava, bolesti...). Nakon toga piše se plan intervencije. Prije toga educirati ljude.*”

„*Poticanje zapošljavanja psihologa, defektologa, senzornog terapeuta...*”

Reakcije djelatnika vrtića na anketu bile su pozitivne.

Anketne upitnike uputili smo i na 13 srednjih i 37 osnovnih škola. Dobili smo odgovor od 22 škole, od čega pet srednjih i 17 osnovnih, od kojih 13 matičnih škola i dvije škole kojima je matična škola na kopnu. U 15 škola anketu je popunio ravnatelj, a u ostalima stručni suradnik. Broj djelatnika kreće se od pet do 93. Broj učenika kreće se od 10 do 697. Srednje škole navode da ponuđeni smjerovi djelomično zadovoljavaju potrebe djece na otoku. U 11 odgovora se navodi da su učenici, unatoč ponudi programa srednjoškolskog obrazovanja na otoku, nakon osnovne škole upisali srednju školu na kopnu. Broj djece s TUR se kreće od 0 do 68. Broj djece s problemima u ponašanju kreće se od 0 do 15. Pet škola nam je odgovorilo da su najčešći razlozi izostanaka učenika putovanja na zdravstvene preglede i terapije. Školstvu knjižnicu ima 16 škola, a samo jedna škola posjeduje automobil.

U većini škola **kadrovski uvjeti** nisu u skladu s potrebama djece. U jednoj školi nema nijednog zaposlenog stručnog suradnika, dok ih u jednoj ima pet. Od stručnih suradnika uglavnom su zaposleni pedagozi. U polovici odgovora navodi se da u školi nisu svi profili stručno zastupljeni, a 16 škola ima potrebe za dodatnim kadrom. U najvećem broju slučajeva ističu potrebu za psihologom, defektologom, logopedom, socijalnim pedagogom, a od nastavnog kadra za profesorom matematike, fizike, informatike, tehničkog te odgojnih predmeta. Jedna osnovna škola ima posebni razredni odjel s djecom (četvero) s utjecajnim teškoćama u razvoju koji se školuju do 21. godine života. U svom odgovoru navode: „*Ovaj razredni odjel postoji već devetu godinu a na natječaj se nikada nije javila stručna osoba. Natječaj se raspisuje najduže svakih pet mjeseci i prava je sreća i za djecu i za školu što se uvijek javlja samo ista učiteljica razredne nastave. Promjene učitelja za ovu su djecu posebno traumatične. Učiteljicu smo slali*

i na dodatne edukacije a 'zahvala' za rad joj je to što svakog ljeta ima prekid ugovora i dva neplaćena mjeseca - sukladno Zakonu o radu i Zakonu o osnovnom i srednjem školstvu."

Izdvajamo još neke odgovore koji opisuju kadrovske uvjete u otočnim školama:

”

„Promjene su česte najviše kod djelatnika koji ne rade s punom satnicom pa, ako na kopnu imaju bolje uvjete rada, odlaze, a također počinju raditi kao pripravnici pa kad polože stručni ispit odlaze jer nađu posao negdje drugdje. Već godinama nemamo stručnjaka iz matematike i fizike.”

„Varijabilnost broja odjela te nemogućnost nalaženja djelatnika za predmete zastupljene malim brojem sati. Djelatnici dolaze s kopna, a kad nađu posao na kopnu, odlaze. Na otoku je skup život (osiguravanje stambenog prostora nije riješeno) tako da rijetko tko želi doći. Neosiguran smještaj, previsoke cijene privatnog smještaja, nepuno radno vrijeme itd.”

Na kakve **poteškoće u području odgoja i obrazovanja** najčešće nailaze djeca na otocima djelatnici odgovaraju:

”

„... Provođenje slobodnog vremena vezano je najviše za školu jer drugih sadržaja nema dostatno. Nema mogućnosti organiziranog odgoja i obrazovanja iz drugih područja: npr. glazbena škola (djeca onda vikendima putuju na kopno). Mišljenja sam da su potencijalno darovita djeca na isti način u nepovoljnoj situaciji kao i djeca s teškoćama u razvoju.

„... Poteškoće su vezane i uz nedovoljnu zainteresiranost roditelja za djecu i njihovo slobodno vrijeme jer djeca izlaskom iz kuće nisu potencijalno ugrožena na neki od načina koji je moguć u gradskoj sredini i ulica je za veliki broj roditelja najbolje rješenje provođenja slobodnog vremena: negativne posljedice takvih stilova odgoja su česte i velike.”

„Nema uređenih igrališta za sigurnu igru.”

„Neadekvatni prostorni uvjeti u školi za održavanje jednosmjenske nastave; mali broj stručnih suradnika te istovremeno porast broja djece s odgovarajućim rješenjima o primjerenom obliku školovanja. Svi ostali stručnjaci dostupni su u sjedištu županije do kojeg je ponekad teško doći zbog vremenskih uvjeta.”

„... Školska liječnica je u gradu i rijetko dolazi na otok (samo obaviti redovna cijepljenja i preglede).”

„Na otoku se djeca školske dobi imaju priliku baviti određenim edukativnim i sportskim sadržajima u slobodno vrijeme, ali su voditelji uglavnom amateri i upitna je kvaliteta i korist takvih aktivnosti. Za srednjoškolce, koji putuju u srednje škole na kopnu, a žive na otoku, nema gotovo nikakvih primjerenih aktivnosti i sadržaja u slobodno vrijeme.”

Valja istaknuti je da ni u jednoj školi **nije osiguran topli obrok**, tj. ručak niti cjelodnevna nastava pa u svojim odgovorima škole navode:

”

„Imamo samo čajnu kuhinju”

„Škola nema kuhinje iako je to jedan od propisanih standarda. Povremeno smo djeci nudili marende (projekt osnivača, EU fondovi) s čime su djeca i roditelji bili izuzetno zadovoljni. Produženi boravak bi za djecu bilo vrlo dobro rješenje jer bi kući odlazili s obavljenim svim školskim obavezama, ali tako nešto se sigurno nikada neće dogoditi jer financijski nije isplativo.”

„Jedino što se potvrdilo kao pozitivno - to je marenda za djecu roditelja slabijeg imovinskog stanja koja je nakon godine dana ukinuta. Škola nema školsku kuhinju niti prostor, niti sredstva za formiranje cjelodnevnog boravka s prehranom.”

„Iz godine u godinu smanjuje se interes djece za ponudeni školski doručak. Skuplje namirnice

poskupljuju cijenu roditeljima ili umanjuje kvalitetu obroka. Školska shema voća i mlijeka se u ovoj školskoj godini prestala provoditi po Odluci osnivača, koji se po novim pravilima javlja na projekt.”

Kao izazove i poteškoće s kojima se susreću vezano uz pravovremenu i sveobuhvatnu zaštitu prava i dobrobiti djece te **suradnju s drugim ustanovama** navode:

”

„Specifičnosti su vezane uz malu sredinu u kojoj sve svatko zna ali se ne usudi reći. S te strane je i škola imala i ima poteškoća: roditelji često nisu spremni priznati ili opisati probleme u obitelji ili s djecom (nedostatak povjerenja u maloj sredini), roditelji prijave (koje su im najavljene) doživljavaju sa potrebom ‘uzvratanja udarca’ - bilo je roditelja koji su me htjeli tući ili su prijetili upucavanjem jer sam tražila intervenciju CZSS-a, ali od tada sve radim anonimno i problema nema.”

„... Problemi su vezani i uz neizvještavanje škole od strane CZSS-a o poduzetim mjerama ili ev. potrebnoj pomoći u rješavanju problema - ove godine sam u svojih više od dvadeset godina rada ... prvi put dobila pisano očitovanje od CZSS-a (jedan jedini put)...”

„Loša komunikacija, odnosno dobivanje povratnih informacija o postupcima drugih službi. Neadekvatna ili nedovoljna pomoć i nadzor CZSS za prijavljene slučajeve zanemarivanja, nedostatak ili nedovoljan broj potrebnih stručnjaka i u CZSS i na Otoku - npr. psihologa, psihijatra, terapijski rad s djecom kojima je potreban dodatan support.”

„Najveći problem je dobiti suglasnost Ministarstva na nova zapošljavanja.”

„Od stručne službe naša škola uz pola knjižničara, ima psihologa na devet sati tjedno što otežava pravovremeno detektiranje poteškoća kod učenika. Smatramo da bismo u slučaju postojanja barem psihologa pri školi (a bilo bi dobro i defektologa i logopeda na puno radno vrijeme, jer ga imamo na pola radnog vremena) bili u stanju kvalitetno se nositi s većinom naših problema.”

„CZSS ponekad presporo reagira na dopise.”

„Nadležne institucije uglavnom daju diplomatske odgovore u pokušaju da zaštite sebe u kriznim situacijama, nedostatak izravnih i nedvosmislenih uputa, nedostupnost, odnosno nepravovremenost povratnih informacija u hitnim slučajevima i dr.”

U sedam škola je u posljednje dvije godine bilo potrebe za prijavom nasilja nad djecom i zanemarivanja djece CZSS-u, a u jednoj školi djelovao je tim za kriznu intervenciju.

Na pitanje na koji način bi se prema njihovom mišljenju mogao unaprijediti sustav zaštite prava i interesa djece na otocima, 16 škola smatra da bi **osiguravanje mobilnih timova stručnih suradnika** za škole na otocima moglo pridonijeti učinkovitijoj zaštiti dječjih prava i interesa.

Nadalje navode:

”

„U našem slučaju najzakinutija su djeca s posebnim potrebama koja nemaju kamo. Raspoređuje ih se po školama u malim grupama od 3-4, uz svog rehabilitatora (a ti ljudi se uistinu trude)... i sve je nekako raštrkano. Kritičan broj djece s teškoćama u razvoju na našem otoku dovoljan je za formiranje institucije koja bi zaposlila par stručnjaka koji bi se njima bavili, na opće zadovoljstvo i njih i njihovih roditelja. Da ne govorim da, kad napune 16 godina, ukoliko u istoj grupi nema djeteta s istim statusom i iste starosne dobi, što je dovoljno da ih se ”institucionizira” i ostavi tamo gdje jesu, dobijete uputu da to jedno jedino biće pošaljete na kopno u ”instituciju” i tako ga odvojite od svega što ga čini sigurnim i smirenim.”

„Poboljšati prometnu povezanost (brzobrodske linije) jer bi se na takav način lakše pronašli stručni učitelji. S obzirom na mali broj učenika zakonski propisi koji su primjenjivi u velikim školama (posebno na zapošljavanje) jednostavno su neprimjenjivi. Ukoliko želimo opstanak otoka važeće mjere su nedostatne.”

„Smatram kako bi bilo potrebno odstupiti (ili mijenjati) od propisa Državnog pedagoškog standarda kad se radi o zapošljavanju stručnih suradnika budući da se oni zapošljavaju s obzirom na broj učenika i razrednih odjeljenja. Naime, otočne škole teško mogu osigurati vanjske usluge potrebnih stručnih suradnika zbog loše prometne povezanosti/vremenskih uvjeta, a takvi vanjski suradnici često iziskuju dodatna materijalna sredstva koja škola ne može osigurati.”

„Mislimo da je ipak najvažnije imati kompletiran i kvalitetan sastav stručne službe pri školama i da u tom smjeru treba graditi inicijative.”

„Ukazivati na potrebu zapošljavanja neophodnih ... stručnjaka ili osnivanje mobilnih timova, osiguravanje zdravstvenih stručnjaka i usluga unutar otoka bar jedan put tjedno, npr. pedijatar, projekti subvencioniranih obroka u vrtićima i školama, osiguravanje jaslica u vrtićima i produženog boravka u školama, unatoč manjem broju djece ... te subvencioniranje od strane države ...”

„Konstantno opremanje knjižnica i klubova za mlade usklađeno s tehnološkim i ostalim promjenama koje nosi suvremeno društvu - ako takvi centri zaostaju ne mogu biti atraktivni djeci da u njima provode vrijeme; konstantno opremanje škola u svim sredinama s naglaskom na bolje opremanje ruralnih sredina jer gradske imaju dodatne i druge sadržaje i mogućnosti; usluge u malim sredinama promatrati kroz vrijeme uloženo u davanje usluga, a ne kroz broj korisnika usluga.”

Reakcije djelatnika na anketu bile su pozitivne:

”

„Nadam se da će podaci prikupljeni ovom anketom dovesti do pozitivnih pomaka u rješavanju barem nekih bitnih problema s kojima se suočavaju naša djeca. Ne samo otočka nego ... sva ona u manjim zajednicama, siromašnijim zajednicama, ... Ako ova inicijativa napravi samo jedan mali pomak i promjenu u korist djece i učenika - čestitam!”

„Izuzetno mi je drago što se krenulo od snimanja stanja i bila bih presretna kad bi mogli učiniti nešto za poboljšanje života, odgoja i obrazovanja naše djece.”

„Lijepo je znati da se netko o djeci na otocima skrbi u svezi s njihovim pravima i interesima.”

Iako ne možemo govoriti o reprezentativnom uzorku, ankete nam ukazuju na brojne poteškoće s kojima se suočavaju djeca i djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova na otocima. Rezultati potvrđuju da djeca koja žive na otocima nemaju jednake mogućnosti za kvalitetan odgoj i obrazovanje kao djeca koja žive na kopnu te da je nužna sustavna briga o otocima. Potrebna su veća ulaganja u odgojno-obrazovne ustanove na otocima, posebno u pogledu kadrovskih uvjeta i zapošljavanja mobilnih timova stručnih suradnika. Bolja edukacija djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova te preventivni rad s djecom, roditeljima i djelatnicima ustanova koje brinu o djeci te unapređivanje njihove međusobne suradnje, zasigurno bi pridonijeli boljoj zaštiti i ostvarivanju dječjih prava.

Preporuke pravobraniteljice za djecu

5

Kako bi se postigla odgovarajuća razina zaštite dječjih prava i interesa pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima ili pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja, prijedloge, priopćenja i stajališta. Uz više stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2019. uputila je 76 općih preporuka u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja (35), zaštite ranjivih skupina djece (8), zdravlja (5), zaštite privatnosti (4), slobodnog vremena (4), medija (3), zaštite sigurnosti (3), zaštite od nasilja (3), pravosuđa (3), obiteljsko pravne zaštite (3), imovinskih prava (1) i u ostalim područjima (4).

5.1 Obrazovanje

Zaštita prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama

Povodom početka školske godine 2019./2020., dostavili smo MZO objedinjene preporuke, prijedloge i stajališta pravobraniteljice za djecu u odnosu na zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Budući da je veliki broj naših preporuka, prijedloga i stajališta koje smo upućivali prethodnih godina još aktualan, ponovili smo ih i ove školske godine.

- **Pravo djeteta na sudjelovanje i na informaciju**

Preporučili smo da je nužno: aktivno djelovati na promociji i povećanju sudjelovanja djece u procesima donošenja odluka od interesa za njihov odgoj i obrazovanje; uvažavati učenike kao partnere u kreiranju i realizaciji plana i programa škole te u osmišljavanju slobodnih i preventivnih aktivnosti, ovisno o njihovoj dobi i zrelosti, osnažiti ulogu vijeća učenika u školama te jasnije definirati njihove zadaće i način biranja učenika u vijeće; na početku i tijekom školske godine upoznati učenike i roditelje s kriterijima ocjenjivanja te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom; omogućiti izuzeće iz povjerenstva učitelja, odnosno nastavnika koji je učenika ocjenjivao tijekom godine i zaključio mu ocjenu kojom nije zadovoljan, te izuzeće iz postupka polaganja popravnog ispita, ako to zatraži učenik ili roditelj; upoznati roditelje i učenike s pravilima sigurne uporabe suvremenih tehnologija i informirati djecu o posljedicama neprimjerene komunikacije na društvenim mrežama te o načinima postupanja školskih ustanova u slučaju nasilja putem interneta, kao i svakog drugog oblika nasilja, u skladu s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*; sve dionike odgojno-obrazovnog sustava, informirati i upoznavati sa svim novinama i promjenama koje donosi „Škola za život”; osigurati da za sve objave fotografija učenika na

web stranici škole i društvenim mrežama kojima se škola koristi za komuniciranje s javnošću postoji prethodna suglasnost roditelja te da objave na društvenim mrežama budu prvenstveno usmjerene na aktivnosti škole, a ne na učenike kao pojedince i obradu njihovih osobnih podataka.

- **Djeca s TUR**

Preporučili smo žurno pronalaženje rješenja za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za djecu s TUR te dodatna ulaganja u razvijanje modela edukacije pomoćnika u nastavi/komunikacijskog posrednika i njihove supervizije tijekom procesa uključivanja. Naglasili smo potrebu uvođenja novih mehanizama za praćenje provedbe različitih vrsta primjerenih programa odgoja i obrazovanja u osnovnim te, posebice, srednjim školama. Preporučili smo izradu jednostavnih uputa za škole, poput vodiča ili protokola postupanja, za provedbu različitih vrsta primjerenih programa odgoja i obrazovanja. Apelirali smo na veću fleksibilnost nadležnih institucija u donošenju odluka o nastavku školovanja učenika s TUR respektirajući etiologiju djetetovih teškoća.

- **Djeca pripadnici nacionalnih manjina**

Istaknuli smo potrebu provedbe programa usmjerenih učenju djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti. O tome je nužno educirati odgojno-obrazovne radnike i druge koji sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom procesu, te osigurati stručno usavršavanje i dodatnu stručnu podršku na razvijanju tolerantnih odnosa između djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti. O pravima djece i zaštiti od diskriminacije nužno je informirati i roditelje. Preporučili smo da svakako treba izbjeći da se, zbog nepoznavanja hrvatskog jezika, djecu pripadnika romske nacionalne manjine izdvaja u zasebne razrede. Tome će pomoći pravovremeno organiziranje i dosljedno provođenje dvogodišnjih predškolskih programa, uz pojačan rad u produženom boravku i slobodnim aktivnostima, dostupnost romskih pomagača te intenzivnu suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom. Ujedno smo preporučili: uključiti svu djecu pripadnika romske nacionalne manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskog jezika, osigurati im pripremu za polazak u školu, prijevoz do odgojno-obrazovnih ustanova koje su udaljenije od romskih naselja te odgovarajuće prostorne i kadrovske kapacitete u odgojno-obrazovnim ustanovama; osiguravanje sredstava za podmirenje troškova koji su usko povezani s odgojem i obrazovanjem (udžbenici, pribor, izvannastavne aktivnosti i sl.)

- **Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama i djeca s problemima u ponašanju**

Preporučili smo: izgrađivati atmosferu obostranog uvažavanja i poštovanja između djece i učitelja; autoritet učitelja graditi temeljem pozitivnog odnosa; djeci omogućiti sigurno iskazivanje mišljenja o svim stvarima koje se na njih odnose bez straha od posljedica; kreirati atmosferu nulte tolerancije na bilo koji oblik nasilja; proaktivno djelovati prilikom svake pojave nasilnog ponašanja poduzimanjem predviđenih mjera te pružanjem pomoći i podrške svakom djetetu; upoznati roditelje i djecu s *Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, kućnim redom škole te s aktivnostima koje je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti; kontinuirano unapređivati međuinstitucionalnu i međuresornu suradnju škole, CZSS-a, policije i drugih nadležnih tijela u pristupu ovom problemu; intenzivnije povezivati institucije odgoja i obrazovanja u razmijeni informacija; načiniti individualnu procjenu svake situacije i djeteta te, osim podrške za dijete koje trpi nasilje i represivnih pedagoških mjera za počinitelja, primijeniti restitutivne i psihosocijalne intervencije kroz individualni plan postupanja; zaposliti dovoljan broj različitih stručnjaka u stručnoj službi škole, posebice socijalnih pedagoga; osigurati bolju povezanost i suradnju odgojno-obrazovnih institucija i JLP(R)S-a; donijeti *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju*, na što obvezuje članak 65a ZOOŠS-a; poduzimanje svih zakonskih i stručnih mjera od strane ravnatelja u slučaju nasilja nad djecom i drugih oblika neprimjerenog ponašanja od strane odraslih osoba u odgojno-obrazovnim ustanovama. Uputili smo i preporuke u odnosu na *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školi*.

- **Daroviti učenici**

Ponovno smo preporučili sustavno rješavanje obrazovanja darovitih učenika te donošenje podzakonskog propisa kojim bi se uredila prava darovite djece te osiguranje financijskih sredstava za njegovu praktičnu primjenu. Školama smo preporučili da vode računa o najboljem interesu djece, osobito o opterećenosti darovitih učenika, koji su često uključeni u više slobodnih aktivnosti i sudjeluju na natjecanjima iz nekoliko nastavnih predmeta, te ujednačavanje kriterija odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja (županijskoj i državnoj).

- **Podrška novopridošlim učenicima i djeci migrantima**

Preporučili smo: žurno i koordinirano djelovanje svih dionika koji jesu i koji bi trebali biti uključeni u rješavanje statusa novih učenika; da škole zatraže sve potrebne informacije o djetetu od škole iz koje dijete dolazi; da MZO u suradnji s AZOO-om osigura pomoć i intenzivira dodatne edukacije učiteljima o interkulturalnom učenju i poučavanju te inkluzivnom konceptu obrazovanja. Ujedno smo preporučili da MZO u suradnji s MVEP-om: na vrijeme obavi sve predradnje potrebne za upis djece hrvatskih diplomata; na vrijeme osigura mjesta u odgojno-obrazovnim ustanovama te obavi administrativnu proceduru za djecu stranih diplomata koji će boraviti u RH za vrijeme predsjedanja RH Vijećem EU. MZO-u smo preporučili da pruži svu potrebnu podršku djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova u kojima se školuju djeca „izbjeglice” u vidu osiguravanja prevoditelja te stručnog usavršavanja i osnaživanja.

- **Učenici strukovnih škola**

Preporučili smo informirati roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te o mogućnostima zaštite učenika; pomoć učenicima od strane škole pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu, praćenje rada učenika kod poslodavaca te pravovremenu zaštitu prava učenika; uspostavljanje sustava kontrole ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima na temelju kojih šalju učenike na praksu (npr. ugovora između škola i hotela kojima se ugovara praksa učenika tijekom ljetnih mjeseci) te sustav nadzora smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse.

- **Osiguravanje produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda OŠ**

Preporučili smo da MZO, zajedničkim zalaganjem s JLP(R)S osigura dostupnost cjelodnevne nastave i produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom nastave.

- **Obrazovanje o dječjim pravima te obilježavanje Dana Konvencije o pravima djeteta**

Preporučili smo: informiranje i poučavanje o dječjim/ljudskim pravima te obilježavanje 20. studenoga Dana Konvencije o pravima djeteta, posebice u godini obilježavanja 30. godišnjice Konvencije te da MZO i škole na svojim internetskim stranicama objave poveznicu na stranicu Pravobranitelja za djecu dijete.hr. Pozvali smo odgojno-obrazovne ustanove da u sklopu redovnog godišnjeg planiranja aktivnosti, prema *Pravilniku o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole*¹⁸⁵, uključe i posjet Maloj kući dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, odnosno posjet jednom od njezinih regionalnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci. Pozvali smo na nužnost jačanja obrazovanja o ljudskim/dječjim pravima u osnovnim i srednjim školama te veću zastupljenost tih sadržaja u okviru redovnih programa, posebice na fakultetima koji obrazuju buduće djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova.

- **Uklanjanje diskriminirajućih sadržaja udžbenika**

Preporučili smo da se provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzmu potrebne mjere kako bi se otklonili oni sadržaji za koje se utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na

¹⁸⁵ NN 87/14 i 81/15.

zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova te da se članove Stručnog povjerenstva za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala upozna sa *Zakonom o suzbijanju diskriminacije* i *Zakonom o ravnopravnosti spolova*.

- **Vjerski sadržaji u organizaciji i u prostorima škole**

Preporučili smo MZO-u da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja te uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi.

- **Zdravstvena zaštita djece u okviru odgojno-obrazovnih ustanova**

Pozvali smo MZO na pružanje podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu nakon hospitalizacije. Preporučili smo: veći angažman MZO-a u cilju osiguravanja škole u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju; suradnju škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona; da učitelji fizički rasterete učeničke torbe i pažljivije planiraju korištenje udžbenika i drugih obrazovnih materijala te da škole osiguraju prostore/ormariće za svako dijete.

- **Kvalitetna prehrana djece**

Apelirali smo na MZO da upozori škole i osnivače kako je neprihvatljivo postavljati automate sa slatkisima, grickalicama i slatkim pićima u prostore škola. Preporučili smo: da škole zajedno s osnivačima razmotre mogućnosti i načine osiguravanja toplog obroka u svim školama za svu djecu; da se u školama u kojima ne postoji školska kuhinja topli obrok osigura putem dostave; da škole poštuju normative i smjernice za prehranu učenika određene od strane MZ-a; da se djeci osigura unos zdravih namirnica unutar školske prehrane; da se djeci iz socijalno ugroženih obitelji osigura besplatna školska prehrana. Pozvali smo škole da se u komunikaciji s roditeljima, prilikom osiguravanja besplatne prehrane, ophode obzirno, kako bi se izbjegla stigmatizacija djece i kako bi se zaštitilo dostojanstvo - i djeteta, i njegove obitelji.

- **Dodatni sadržaji i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu**

Preporučili smo da: školske ustanove prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispituju mogućnosti roditelja i interes djece; pri odabiru aktivnosti ispituju mogućnosti njihova besplatnog osiguravanja za sve učenike; u slučaju nemogućnosti osiguravanja besplatnih sadržaja i aktivnosti, da odaberu one koje su cijenom pristupačne i poduzmu radnje radi pomoći učenicima slabijih materijalnih mogućnosti.

- **Osiguravanje mobilnog tima stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih institucija**

U nemogućnosti osiguravanja kompletnog tima stručnih suradnika u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, preporučili smo osiguravanje zajedničkog mobilnog tima stručnih suradnika za više ustanova na određenom području kako djeca ne bi ostala bez potrebne usluge i kako bi se pravovremeno zaštitila njihova prava i dobrobit.

- **Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima, osobama kojima su djeca povjerena i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djeteta**

Preporučili smo: da odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima/osobama kojima su djeca povjerena sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom; da se pravovremeno informiraju roditelji/osobe kojima su djeca povjerena o svim kadrovskim i organizacijskim promjenama

u školi; da se kod izuzetno teških slučajeva koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta uspostavi koordinirana suradnja škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvede prakse sastanaka „studije slučaja”.

- **Zaštita djece u odgojno-obrazovnim ustanovama od ugrožavajućeg ponašanja roditelja/osoba kojima su djeca povjerena**

U situacijama u kojima je ponašanje roditelja ugrožavajuće za dijete (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata...) preporučili smo školama i vrtićima da obvezno žurno obavijeste CZSS i prema potrebi policiju. Ujedno smo preporučili donošenje *Protokola o postupanju u kriznim situacijama* s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole u navedenim situacijama. U situaciji provođenja ovrhe u školi radi predaje djeteta ili radi ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem ili drugim osobama preporučili smo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrši.

- **Zaštita prava učenika od neprofesionalnog, neetičnog i kažnjivog postupanja djelatnika**

U postupcima odgojno-obrazovnih radnika koji, svojim opetovanim konfliktnim ponašanjem i neodgovarajućim radom te neispunjavanjem obveza koje je u postupku stručno-pedagoškog nadzora naložio AZOO, izravno rade na štetu djece, preporučili smo odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje njihovog rada i ponašanja u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci. Preporučili smo pojačati stručno-pedagoške nadzore te u postupcima nadzora razgovor s djecom. U slučaju sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno je udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece i prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno pravne povrede i povrede etičkog kodeksa. Pozvali smo da MZO upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi te da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o uvjetima za rad s djecom.

- **Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu**

U slučaju sukoba među radnicima koji se negativno odražavaju na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa te narušava autoritet učitelja u odnosima s učenicima apelirali smo na aktivno uključivanje ravnatelja u rješavanje sukoba te prioritarnu zaštitu učenika od sukoba odraslih osoba.

- **Zaštita prava djece od potencijalno štetnih sadržaja, kao i neetičnog i kažnjivog postupanja trećih osoba s kojima odgojno-obrazovna ustanova surađuje**

Apelirali smo na poseban oprez kod angažmana vanjskih suradnika pojedinaca, udruga i tvrtki unutar sustava odgoja i obrazovanja. Preporučili smo: da čelnici škola zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije za sve vanjske suradnike koje angažiraju kroz proces odgoja i obrazovanja i koje dolaze u doticaj s djecom; da se propisom odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga u odgojno-obrazovnom procesu; da se iznajmljivanje prostora škole za izvanškolske aktivnosti uvjetuje provjerom prethodne osuđivanosti za sve osobe koje će u prostoru škole dolaziti u kontakt s djecom.

- **Sigurnost školskih prostora i zaštita školskih ustanova od ulaska neovlaštenih osoba**

Preporučili smo procjenu stupnja sigurnosti učenika te jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova. Upozorili smo na nužnost zaštite djece i prostora odgojno-obrazovnih ustanova od pojedinaca, koji ne prežu od neovlaštenog ulaženja u škole i ometanja nastave, izravnog uvlačenja učenika u političku propagandu te iskorištavanje djece za vlastitu političku promociju i svoje političke ciljeve te pronalazjenja modela legit-

imiranja i praćenja kretanja svih osoba koje ulaze u odgojno-obrazovnu ustanovu radi zaštite sigurnosti.

- **Prijevoz djece u vrtić i školu**

Preporučili smo: da jedinice lokalne samouprave osiguraju organizirani prijevoz djece obveznika predškole, osobito u manjim mjestima i na otocima; da se u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na udaljenost; da se razmotri mogućnost financiranja školskog prijevoza i za učenike srednjih škola, budući da visoki troškovi prijevoza učenika mogu biti razlog za odustajanje od srednje škole; da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge i otežavaju vožnju; da se prijave svi prijevoznici koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili osobljem na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece; da škola pri sklapanju ugovora s prijevoznikom uvjetuje provjeru prethodne osuđivanosti vozača; da se roditelje na prvom roditeljskom sastanku upozori i na obvezu sigurnog prijevoza djece, uključujući korištenje autosjedalica, vezivanje sigurnosnim pojasom u osobnim automobilima, siguran prijevoz biciklima te ponašanje tijekom ulaska, vožnje i izlaska djece iz autobusa.

- **Osposobljavanje djece za upravljanje biciklom**

Preporučili smo suradnju svih subjekata koji financiraju, provode i surađuju u provedbi *Programa za osposobljavanje za upravljanje biciklom*, osiguravanje uvjeta za provođenje programa i poticanje učenika na uključivanje u Program.

MZO nas je izvijestio da su preporuke prosljeđene svim odgojno-obrazovnim ustanovama.

Zaštita djece prilikom ispitivanja događaja u školi

Više roditelja ukazalo nam je na praksu pojedinih djelatnika škole koji od djece zahtijevaju pisana izvješća o neprihvatljivim i uznemirujućim događajima u školi, bilo da su djeca bili počinitelji, žrtve ili svjedoci događaja. Pritom su nerijetko i od vrlo male djece zahtijevali da napisano potpišu te takve „izjave” ulagali u službene dokumente. Roditelji su bili uznemireni ovom „istražnom” praksom, budući da je djelovala poput službene istrage u kojoj takve izjave imaju određenu težinu i posljedice, nerijetko zakonske ili materijalne. No, pritom nisu obavljene u skladu s propisima koji reguliraju zaštitu prava i interesa djece koja svjedoče ili daju izjavu i mišljenje u upravnim ili pravosudnim postupcima. MZO smo upozorili na tu neprihvatljivu praksu te potrebu da o događajima u školi s djecom razgovaraju na način primjeren odgojno-obrazovnom sustavu, a ne istražnim tijelima. Odgovor nismo primili ni nakon požurnice.

Pravo djeteta na obrazovanje u kontekstu primjene Obiteljskog zakona

S obzirom na uočeni problem u ostvarivanju prava na obvezno osnovno obrazovanje djece u situacijama roditeljskog konflikta, obratili smo se MDOMSP-u i MZO-u. Ukazali smo na ugroženo pravo djeteta na obrazovanje u situacijama kada djeca, zbog sukoba roditelja u postizanju dogovora oko škole koju će dijete pohađati, budu isključena iz obrazovnog procesa sve dok nadležna tijela ne riješe spor roditelja. Zbog dugog trajanja postupaka djeca do donošenja rješenja ponekad izgube i nekoliko mjeseci pa i čitavu školsku godinu. Kako bi se takva negativna praksa spriječila, pozvali smo MDOMSP i MZO da ravnatelje škola i CZSS-a upozore da takvo postupanje nije u najboljem interesu djeteta te da stručnjaci na terenu savjetuju uspostavu suradnje kako bi se u praksi vodilo računa o najboljem interesu djeteta te djeci omogućilo pohađanje obavezne „male škole” i osnovne škole neovisno o sukobu roditelja. U odgovoru na preporuku MDOMSP nas je izvijestio da je postojeća praksa u skladu sa zakonskim propisima te je rješenje nastalog problema jedino u osiguranju žurnosti postupanja suda koji je jedini ovlašten razriješiti spor roditelja. Ne prihvaćajući takvo obrazloženje, budući da uskraćivanje prava na obrazo-

vanje predstavlja kršenje djetetovih prava, ponovno smo se obratili MDOMSP-u. Naglasili smo da je pohađanje nastave ne samo ostvarivanje prava djeteta na obrazovanje, već da ono omogućuje djetetu druženje s vršnjacima i odmak od obiteljskih problema. Dijete kojemu je zbog roditeljskog sukoba onemogućeno pohađanje nastave, uz rizik zaostajanja u svladavanju gradiva, izlaže se rizicima socijalne izoliranosti, negativnog utjecaja roditelja i mogućoj izloženosti manipulativnim postupcima roditelja u cilju otuđenja od drugog roditelja. Stoga očekujemo od resornih ministarstava da žurno poduzmu sve potrebne predradnje kako bi se propisi i praksa uskladili s *Konvencijom o pravima djeteta* te osigurali pravo na redovito obrazovanje i onoj djeci čiji su roditelji u sporu oko izbora škole, i za vrijeme trajanja roditeljskog spora i sudskog postupka, na način da upis djeteta u osnovnu školu prema djetetovom prebivalištu/boravištu bude minimalni standard. Odgovor na preporuku očekujemo.

Štrajk u školama

Pravobraniteljica za djecu je već na početku školske godine, kad se najavljivalo da će učitelji zahtijevati veće plaće, u svojoj poruci pozvala učitelje da u toj svojoj legitimnoj borbi prednost daju najboljem interesu djece. Nakon odluke zaposlenih u odgoju i obrazovanju o početku štrajka, pravobraniteljica je uputila svim uključenim stranama preporuke o tome da štrajk ne smije nanijeti štetu djeci i da se u razrješavanju te situacije mora dati prednost najboljem interesu djece. Preporuke je poslala ministrici znanosti i obrazovanja i Vladi RH te obrazovnim sindikatima, kao i putem javnog priopćenja. Istaknula je kako dugotrajni štrajk učitelja i nemogućnost da se uspostavi dijalog i prevlada sukob među socijalnim partnerima neminovno stvara probleme učenicima, roditeljima i svima uključenima u odgojno-obrazovni sustav. Više puta je pozvala sve na ulaganje dodatnih napora za okončanje štrajka te upozorila na prioritet u zaštititi djece od negativnih posljedica. Naglasila je kako štrajk u RH nije zakonski ograničen i nije zabranjeno štrajkati, ali je upravo zato važno da se strane uključene u štrajk ponašaju odgovorno kako ne bi ispaštala djeca. Ponovila je kako u sustavu odgoja i obrazovanja niz nerazriješenih problema otežava učenicima da na najbolji mogući način ostvare svoja prava na kvalitetno obrazovanje te kako država mora osigurati sredstva za kvalitetno školovanje sve djece - a to uključuje i pravično nagrađivanje učitelja. Učitelji, međutim, trebaju biti svjesni svoje odgovornosti za ostvarivanje tog prava djece. Štrajk učitelja koji se odvija kroz obustavu nastave ne smije trajati dugo niti stvarati posljedice za djecu. Po okončanju štrajka, škole su dužne osigurati svu potrebnu podršku djeci, a u slučaju potrebe, škola i roditelji imaju pravo zatražiti pomoć i uključivanje AZOO kako bi se nadoknada nastave odvijala, a nastavna godina uspješno realizirala te učenici postigli očekivane ishode učenja.

Upisi u dječje vrtiće

Interni akti osnivača dječjih vrtića koji propisuju kriterije upisa djece u dječji vrtić i dalje imaju neujednačene i diskriminatorne odredbe. Nezadovoljstvo građana izaziva uvjet da oba roditelja i dijete imaju prebivalište na području istog grada ili općine, zatim nemogućnost upisa djece nezaposlenih roditelja, izostanak sufinanciranja kod upisa djeteta u vrtić na području druge općine ili grada i dr. Budući da je riječ o višegodišnjim problemima, ukazali smo opet na njih MU-u, MZO-u i MDOMSP-u i preporučili da poduzmu potrebne mjere kako bi se odredbe akata osnivača dječjih vrtića revidirale te kako bi se ujednačili kriteriji za upis djece poštujući načela najboljeg interesa djece i nediskriminacije. MZO nas je izvijestio da su svjesni problema i traže rješenja o kojima će nas obavijestiti. MDOMSP je, iako je financiranje vrtića i određivanje kriterija upisa u nadležnosti JLS-a, poduzeo demografske mjere, među kojima je i mjera *Širenje mreže dječjih vrtića* kojom se sufinanciraju radovi i usluge za projekte ulaganja u objekte dječjih vrtića, temeljem *Programa podrške poboljšanju materijalnih uvjeta u dječjim vrtićima*. Unutar MDOMSP-a je osnovana Uprava za demografski razvoj, obitelj, djecu i mlade kojoj je, među ostalim, cilj promicati i koordinirati sustavne mjere u predškolskim ustanovama.

Zaštita prava djece državnih službenika upućenih na rad u inozemstvo

Svjesni brojnih izazova za djecu zbog selidbe i odlaska na rad njihovih roditelja u inozemstvo MVEP-u smo preporučili da se djelatnicima ne prekida mandat usred školske godine te da u svakom pojedinom slučaju razmatraju produživanje mandata ukoliko je djetetu do kraja školovanja ostala godina dana, kako

bi dijete završilo odgojno-obrazovni ciklus (osnovna škola, srednja škola). Predložili smo da uspostave bazu podataka o djeci svojih djelatnika koja se školuju, kako bi na vrijeme identificirali eventualne poteškoće, kao i da izrade popis djece koja bi u tekućoj školskoj godini trebala upisati srednju školu. Tako bi pravovremeno mogli nostrificirati diplome i obavljati pripreme za upis. Također smo predložili da uspostave redovnu suradnju i razmjenu informacija o pojedinačnim slučajevima s MZO kako bi se na vrijeme otklonile prepreke u nastavku školovanja, a djeca dovela u ravnopravan položaj prilikom upisa u odnosu na djecu koja su se školovala u RH te da u suradnji s MZO-om te konzularnim uredima u zemljama primateljicama izrade letak/brošuru u kojem će roditelji biti informirani o načinima i mogućnostima ostvarivanja prava djece u području obrazovanja (za svaku zemlju primateljicu i RH). S obzirom na predsjedanje RH Vijećem EU u prvoj polovici 2020. i mogući dolazak većeg broja djece stranih diplomata, da s nadležnim MZO-om na vrijeme dogovore način školovanja djece stranih diplomata u tom periodu te poduzmu sve radnje kako bi se eventualno predvidjela i rezervirala mjesta za upis učenika; osiguraju u zemlji primateljici u kojoj nema osnovne javne škole 100 % plaćanje upisnine i školarine; razmotre mogućnost osnivanja posebnog odsjeka pri MVEP-u koji bi se bavio psihosocijalnom podrškom djeci i djelatnicima prilikom odlaska u inozemstvo i povratka u RH. Do pisanja izvješća nismo dobili odgovor.

Edukacija i senzibilizacija odgojno-obrazovnih djelatnika za podršku djeci koja su se školovala u inozemstvu

S obzirom na trend povećavanja broja djece koja su se školovala u inozemstvu, preporučili smo AZOO-u da u okviru stručnih usavršavanja osiguraju edukaciju djelatnika odgojno-obrazovnog sustava koji bi se senzibilizirali i educirali za potrebe ove skupine djece te im pomogli ostvariti njihova prava. Kako RH predsjedava Vijećem EU u 2020. godini, te je moguć dolazak većeg broja djece stranih diplomata, preporučili smo da odgojno-obrazovnim djelatnicima pruže stručnu podršku s ciljem što lakše prilagodbe djece stranih diplomata u odgojno-obrazovnim ustanovama RH. Preporuka je prihvaćena.

Upisi djece državnih službenika iz inozemstva u dječje vrtiće čiji je osnivač Grad Zagreb

Gradu Zagrebu preporučili smo da djeci koja dolaze iz inozemstva osiguraju upis u odgovarajući dječji vrtić, čiji su osnivači, i izvan rokova predviđenih za upis te da s MVEP-om razmijene informacije o broju takve djece na godišnjoj razini. S obzirom na predsjedanje RH Vijećem EU, te moguć dolazak većeg broja djece stranih diplomata, preporučili smo da s nadležnim MVEP-om na vrijeme predvide njihove potrebe i, ako za to postoji interes, mogućnosti upisa djece stranih diplomata u gradske vrtiće. Preporuka je primljena na znanje.

Zaštita prava i dobrobiti djece predškolske dobi na Pelješcu

Nakon obilaska Dječjih vrtića na Pelješcu i uočenih brojnih nedostataka u kadrovskim, prostornim, materijalnim i organizacijskim uvjetima rada uputili smo preporuke Općinama Trpanj, Orebić, Janjina i DV Orebić. Preporučili smo vrtiću da upozna roditelje s propisima koji se odnose na rad vrtića i zaštitu prava i interesa djece, posebice *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja nad i među djecom, Protokolima postupanja u kriznim situacijama* kao i kućnim redom vrtića. Općinama Orebić, Trpanj i Janjina preporučili smo da zajedno s Upravnim vijećem i ravnateljicom vrtića organiziraju sastanak na kojem će razmotriti nedostatke i potrebe vrtića (kadrovske, prostorne, materijalne i organizacijske), dogovore rokove za realizaciju i nositelje pojedinih aktivnosti te razmotre mogućnosti sufinanciranja zajedničkog tima potrebnih stručnih suradnika (pedagog, defektolog, logoped, medicinska sestra) za DV Orebić. Preporuke su prihvaćene.

Sufinanciranje troškova prijevoza djece koja pohađaju izvannastavne aktivnosti

U povodu prijave sumnje na diskriminaciju i dovođenje u nejednaki položaj djece koja se ne bave sportom, zbog odluke Grada Splita o sufinanciranju mjesečne pokazne karte djeci sportašima, obratili smo se Gradu. Odlukom Grada djeca sportaši plaćaju povlaštenu cijenu od 65 kuna, a ostala djeca, koja

pohađaju glazbenu ili školu stranih jezika, plaćaju punu cijenu pokazne karte od 130 kuna. Na preporuku za otklanjanje moguće diskriminacije i zaštitu prava djece Grad Split nas je informirao da se subvencioniranje pokaznih karata za učenike sportaše osigurava kroz Program javnih potreba u športu Grada Splita. Ponovno smo se obratili Gradu, pozdravili aktivnost i ulaganje u sport, te im preporučili da u skladu s ciljevima *Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, te s konvencijskim načelima nediskriminacije i najboljeg interesa djece, kroz programe javnih potreba u kulturi, umjetnosti i obrazovanju također osiguraju pomoć roditeljima i obiteljima sufinanciranjem prijevoza djece koja pohađaju druge izvanškolske aktivnosti. Nismo dobili odgovor.

Podizanje kvalitete obrazovanja pripadnika nacionalnih manjina

Kao rezultat stručnog sastanka „Analiza stanja djece pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatskoj” koji je pravobraniteljica za djecu organizirala krajem 2018. s predstavnicima odgojno-obrazovnih institucija u kojima se školuju djeca pripadnici manjina, predstavnicima udruženja i organizacija civilnog društva te predstavnicima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, pravobraniteljica za djecu je MZO-u uputila preporuku za podizanje kvalitete obrazovanja učenika nacionalnih manjina. Preporučila je: poduzimanje aktivnosti usmjerenih većoj fleksibilnosti obrazovnog sustava pri upisu u prvi razred srednje škole za učenike pripadnike nacionalnih manjina; pravovremeno osiguravanje stručne pedagoške dokumentacije i prijevoda udžbenika na jezik i pismo nacionalnih manjina; veću zastupljenost vjerskih, povijesnih i kulturoloških sadržaja nacionalnih manjina u kurikulumu; dodatno zapošljavanje stručnih suradnika u školama u kojima se školuju učenici pripadnici nacionalnih manjina; mogućnost refundacije putnih troškova za nastavu subotom; sprečavanje diskriminacije djece pripadnika srpske nacionalne manjine u izražavanju na svom jeziku i pismu u školama; prevenciji vršnjačkoga nasilja, posebice između hrvatskih i srpskih učenika; povećanje mogućnosti sudjelovanja učenika pripadnika nacionalnih manjina u aktivnostima povezanim s obrazovanjem; te ulaganje dodatnih napora u podizanje kvalitete obrazovanja učenika pripadnika romske nacionalne manjine. MZO je preporuku prihvatio.

Unapređenje kadrovskih i prostornih uvjeta OŠ dr. Ivana Novaka u Macincu

Nakon obilaska OŠ dr. Ivana Novaka u mjestu Macinec, uočili smo nedostatne prostorne kapacitete škole. Specifičnost škole je velika zastupljenost učenika romske nacionalne manjine te provođenje programa predškole za djecu Roma. Zbog nedostatnih prostornih kapaciteta, u školi se ne provodi program produženog boravka, škola nema sportsku dvoranu, već se nastava TZK provodi u jednoj većoj učionici. Stoga smo Međimurskoj županiji uputili preporuku da izgradnju školske dvorane postavi kao svoj prioritet te da se poduzmu aktivnosti s ciljem proširenja školske zgrade kako bi se stvorili prostorni kapaciteti za provođenje produženog boravka. Međimurska županija, kao osnivač škole, obavijestila nas je da je upoznata s problemom te da i sami traže način njegova rješavanja. S obzirom da nadogradnja školskog objekta predstavlja veliko financijsko opterećenje za županiju, u tom procesu traže pomoć suinvestitora i mogućnosti (su)financiranja sredstvima EU-a.

Prilikom obilaska saznali smo za potrebu zapošljavanja kuharice na puno radno vrijeme u školskoj kuhinji, budući da se u školi pripremaju ne samo mliječni, već i topli obroci za učenike i za djecu polaznike predškole, preporučili smo MZO-u da odobri zapošljavanje kuharice na puno radno vrijeme. MZO nije prihvatio preporuku.

Podrška pomoćnika u nastavi za učenike s TUR

S obzirom na situaciju ukidanja pomoćnika u nastavi određenom broju učenika s TUR pred početak školske godine 2019./2020., što je negativno utjecalo na učenike i njihove roditelje, uputili smo preporuku MZO-u. Preporučili smo da se započeti proces odlučivanja o produživanju, odnosno ukidanju podrške pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika (SKP) za učenike s TUR odgodi za sljedeću školsku godinu (2020./2021.), a da se školsku godinu 2019./2020. iskoristi za pravodobno i temeljito planiranje toga procesa te pripremu djeteta i školskog okruženja za mogući nastavak školovanja bez podrške pomoćnika u nastavi/SKP. Preporuka je djelomično prihvaćena. MZO nije prekinuo proces

ukidanja pomoćnika/SKP, ali je osnovao dodatno *Povjerenstvo za provjeru opravdanosti neodobrenih zahtjeva za dobivanje prethodne suglasnosti za uključivanje pomoćnika u nastavi* koje je razmatralo pritužbe osnivača škola, škola i roditelja učenika s TUR, te naknadno odobrilo određeni broj (prvotno uskraćenih) pomoćnika/SKP. Također je MZO započeo proces dodatnog educiranja i jačanja kapaciteta odgojno-obrazovnih djelatnika i ostalih dionika u procesu odobravanja podrške pomoćnika u nastavi/SKP za djecu s TUR.

5.2 Ranjive skupine

Zaštita prava djece na otocima

Na temelju anketiranja djelatnika CZSS na otocima o socijalnoj skrbi i obiteljsko-pravnoj zaštiti te funkcioniranju sustava zaštite prava djece na otocima, koju smo proveli krajem 2018. i početkom 2019.¹⁸⁶, uputili smo preporuke MDOMSP-u i Hrvatskoj komori socijalnih radnika. Istaknuli smo potrebu unapređivanja i reorganizacije sustava: zapošljavanje i educiranje stručnjaka, intenziviranje preventivnih aktivnosti uz obveznu međuresornu suradnju, angažman mobilnih timova u otočnim ili drugim udaljenim sredinama te unapređivanje protokola postupanja u slučajevima bilo kojeg oblika nasilja uz jačanje međuresorne suradnje. MDOMSP nas je izvijestio o povećanju broja zaposlenih stručnih radnika u CZSS-ima (odobreno 61 novo zapošljavanje) te poboljšanju uvjeta njihovog rada. CZSS-ima je raspoređeno 46 službenih vozila, a nastavljene su i aktivnosti na poboljšavanju prostornih uvjeta (izgradnjom novih objekata, ulaganjem u obnovu poslovnih prostora te ulaganjem u prostore obiteljskih centara). Također MDOMSP nas je izvijestio da se, prema Godišnjem programu stručnog usavršavanja stručnih radnika u ustanovama socijalne skrbi, provode kontinuirane edukacije stručnih radnika, da različite edukacije provode i strukovne udruge, a da je MDOMSP omogućio organizaciju supervizijskih grupa na terenu. U odnosu na međuresornu suradnju istaknuto je provođenje programa „Za snažniju obitelj”, koji MDOMSP provodi u suradnji s UNICEF-om, a kojem je cilj jačanje roditeljskih kompetencija i širenje socijalnih usluga za obitelji s djecom.

Zaštita djece stranih državljana bez pratnje roditelja

S obzirom na probleme u prihvatu i pružanju zaštite djeci bez pratnje stranim državljanima koja se zateknu na području Hrvatske, ponovno smo uputili preporuku MDOMSP-u. Preporučili smo da poduzmu aktivnosti za osiguranje odgovarajućeg smještaja za djecu bez pratnje koji bi zadovoljio specifične potrebe ove skupine djece u vidu specijalizirane ustanove za njihov prihvata i dijagnostički tretman, u kojoj bi na jednom mjestu bili osigurani svi resursi potrebni sa rad s tom djecom. Upozorili smo na potrebu da se djelatnike CZSS-a upozori da djeci iz ove skupine ne imenuju kao posebnog skrbnika osobe iz kruga stranih državljana s kojima je dijete zatečeno. Također smo preporučili da u Međuresorno povjerenstvo za zaštitu djece bez pratnje uključe predstavnike MRMS-a. U cilju razvijanja mreže podrške stručnjacima koji se svakodnevno skrbe o djeci bez pratnje, preporučili smo da MDOMSP imenuje osobu koja bi svojim stručnim znanjem pomagala u prevladavanju međuresornih teškoća s kojima se stručnjaci suočavaju te da o imenovanju koordinatora obavijeste stručnjake na terenu, druga nadležna ministarstva i pravobraniteljicu za djecu. Preporuka je načelno prihvaćena.

Zaštita odgajnika u Domu za odgoj djece i mladeži Pula

Nakon saznanja o vršnjačkom nasilju i obavljenog obilaska ustanove, Domu za odgoj djece i mladeži u Puli te MDOMSP-u uputili smo preporuke za poduzimanje mjera za sprečavanje štetnih djelovanja kojima su ugrožena prava i interesi djece te za unapređivanje trenutačnog stanja. Preporuke se odnose na osig-

¹⁸⁶ Rezultati ankete prikazani su u Izvješću pravobraniteljice za djecu za 2018., str.196.

uranje primjerenih prostornih uvjeta za boravak djece, a ujedno smo dugoročno preporučili izmjestiti ustanovu na drugu lokaciju jer je postojeća zastarjela i nije u skladu sa suvremenim tretmanskim potrebama. Preporučili smo da se u ustanovi na svako nasilje odmah snažnije i primjerenije reagira te da se posebno obzirno postupi s djetetom koje je pretrpjelo nasilje, da ga se odmah i trajno zaštiti od svake daljnje mogućnosti utjecaja počinitelja te ponavljanja nasilja ili odmazde zbog prijave (sigurnosni plan) te da mu se pruži psihosocijalna podrška. Također smo preporučili: provoditi preventivne programe za suzbijanje i sprečavanje nasilja na razini cijele ustanove te uključiti sve korisnike; provoditi tretmanske programe za specifične oblike poremećaja u ponašanju te općenito unaprijediti stručni tretmanski rad sa svom djecom i stručne kompetencije odgojnog osoblja; intenzivirati međuresornu suradnju putem održavanja sastanaka i „studije slučaja”; osnažiti povjerenje djece u djelatnike i omogućiti djeci sigurno i nesmetano prijavljivanje svakog nasilja te prijavu kršenja drugih prava; preciznije i jasnije voditi službene zabilježbe i upute (datumi, aktivnosti, planovi); unaprijediti organizaciju rada djelatnika. Obaviješteni smo da su preporuke prihvaćene te će se pristupiti njihovoj realizaciji u skladu s mogućnostima.

Prispćenje pravobraniteljice za djecu u povodu najave prosvjeda „Za normalan život” u Međimurju

Pravobraniteljica za djecu izrazila je zabrinutost u povodu održavanja prosvjeda „Za normalan život” u Međimurju (1. lipnja 2019.) koji je podržao dio građana Međimurja zbog sigurnosnih problema. Prosvjed usmjeren protiv dijela građana - pripadnika romske nacionalne manjine - ocijenila je neprihvatljivim. Apelirala je na nadležne institucije (prvenstveno PU Međimursku) da spriječe svaku aktivnost koja izravno ili neizravno može ugroziti sigurnost djece te njihovo pravo na dostojanstvo i integritet za vrijeme trajanja prosvjeda. Također je predložila da se nastojanja za unapređenje stanja sigurnosti na području Međimurske županije usmjere na razvijanje kvalitetne i učinkovite komunikacije između romske zajednice i institucija države i županije, razvijajući pritom toleranciju, razumijevanje i međusobno uvažavanje mišljenja.

Podizanje kvalitete života romske djece u Međimurskoj županiji

Nakon prosvjeda pod nazivom „Za normalan život” u Međimurju pravobraniteljica je posjetila Međimurje, obišla neka područja te održala sastanak s relevantnim dionicima u vezi sa zaštitom prava djece te kvalitetom života djece pripadnika romske nacionalne manjine u Međimurju. Prvo je uputila cjelovitu preporuku za podizanje kvalitete života romske djece u Međimurskoj županiji Vladi RH, a zatim, s obzirom na pogoršanje situacije, i drugim dionicima (Hrvatski sabor, MUP, Međimurska županija, Grad Čakovec, PU Međimurska i CZSS Čakovec). Preporučili smo organiziranje konferencije slučaja na kojoj bi sudjelovali predstavnici Vlade RH, ministarstava koja su usko povezana s navedenom problematikom, Međimurske županije, gradova i općina te predstavnici Vijeća romske nacionalne manjine. Ujedno smo preporučili da se odobri zapošljavanje dodatnih policijskih službenika, kao i dodatnih djelatnika u sklopu CZSS-a Čakovec te da se formiraju mobilni multisektorski timovi koji bi omogućili brže rješavanje problema na terenu. Preporučili smo da se poveća učinkovitost provedbe mjera obiteljsko pravne zaštite te edukacije i savjetovanja za romske roditelje u lokalnoj zajednici te suradnja s organizacijama civilnog društva u lokalnoj zajednici. Također smo preporučili da se pronade prostor u romskim naseljima u kojem bi se održavale aktivnosti s djecom te radionice i savjetovanja za roditelje. Naglasili smo potrebu veće podrške romskoj djeci s problemima u ponašanju, posebno u okviru provođenja izvaninstitucionalnih odgojnih mjera za maloljetne počinitelje kaznenih djela. U odnosu na dostupnost odgoja i obrazovanja, naglasili smo potrebu uvođenja dvogodišnjeg besplatnog programa predškole za djecu Rome, na što upozoravamo već duži niz godina. Do sada nismo zaprimili sva očitovanja na našu preporuku.

Dječje siromaštvo

MDOMSP-u smo uputili preporuku vezanu za dječje siromaštvo i djecu koja žive u siromašnim obiteljima, a ne pripadaju skupinama djece s TUR, PUP, djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, pripadnika nacionalnih manjina i dr. Preporučili smo razmatranje propisivanja dodatne socijalne usluge, radi sprečavanja, prepoznavanja ili rješavanja problema zbog siromaštva, usmjerene na osnaživanje djeteta, podršku u obrazovanju, pomoć u učenju, unapređivanje vještina djece, prevenciju napuštanja školovan-

ja. Predložili smo unošenje takve socijalne usluge u mrežu socijalnih usluga, kao i dodjelu bespovratnih sredstava subjektima (udrugama, vjerskim zajednicama, drugoj pravnoj osobi, obrtniku, fizičkoj osobi ...) koji pružaju takvu uslugu u zajednici. Preporučili smo i potpuni obuhvat djece predškolskim odgojem te omogućavanje djeci nezaposlenih roditelja uključivanje u predškolski odgoj (zbog pozitivnih kompenzacijskih učinaka za dijete, ali i da bi se omogućilo roditelju da aktivno traži zaposlenje), osiguravanje besplatne školske prehrane i učenicima iz socijalno ugroženih obitelji koji pohađaju srednju školu, te osnaživanje CZSS-a, ekipiranje njihovih timova, osiguravanje odgovarajućih radnih uvjeta, resursa i edukacija kako bi mogli biti glavni nositelji socijalnih usluga za pomoć djeci u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti te koordinatori svih socijalnih usluga s tim ciljem u zajednici. MDOMSP nas je izvijestio o mjerama koje se poduzimaju u borbi protiv dječjeg siromaštva.¹⁸⁷

Ostvarivanje prava djece u domovima socijalne skrbi za djecu s PUP

Na temelju višegodišnjeg praćenja uočili smo nezadovoljavajuće stanje u domovima socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju (PUP) i ugroženost brojnih prava djece koja se nalaze u tim ustanovama. Nedostatno je djelovanje sustava na otklanjanju tog stanja jer jednokratne mjere, koje su poduzimane nakon naših upućenih preporuka i inspekcijskim nadzorima utvrđenih nepravilnosti, nisu dovodile do sustavnog unapređivanja položaja djece u tim ustanovama. Stoga smo MDOMSP izvijestili o našim zaključcima, upozorili na kršenje brojnih prava djece domovima te podsjetili na više do sada upućenih preporuka za unapređivanje njihovog položaja. Uputili smo i preporuku za izradu Akcijskog plana unapređivanja prava i interesa djece koja se nalaze u domovima za djecu s problemima u ponašanju te smo o stanju u tim domovima obavijestili i Hrvatski sabor. Također smo uputili prijedlog za sazivanjem međuresornih sastanaka na najvišoj političkoj i stručnoj razini. Naša upozorenja, preporuke i prijedlozi prihvaćeni su te smo obaviješteni da je u planu poduzimanje mjera.

Zaštita prava odgajnika u Odgojnom domu Mali Lošinj

Obilaskom Odgojnog doma Mali Lošinj uočili smo ugrožavanje brojnih prava i interesa djece u toj ustanovi, s obzirom na nezadovoljavajuće životne uvjete te stručni tretman i odnos prema djeci narušenog mentalnog zdravlja. Od MDOMSP-a smo zatražili da obavi nadzor kojim bi se u cijelosti analiziralo stanje. Zbog zastarjelih i neprimjerenih prostornih kapaciteta uputili smo preporuku da se ustanova preseli u primjereniji objekt te da se izmjesti na lokaciju koja će djeci osigurati dostupnije usluge dječjeg psihijatra i različitih servisa potrebnih za socijalizaciju i razvoj djece s PUP. Preporučili smo unapređivanje stručnog rada s djecom te stručnih znanja i vještina djelatnika, od kojih većina nema temeljno obrazovanje primjereno radu u s djecom sa složenim problemima u ponašanju. Također smo preporučili unapređivanje međuresorne suradnje na najvišoj razini u interesu djece. Odgovor na preporuku očekujemo.

5.3 Zdravlje

Organizacija nastave za srednjoškolce u zdravstvenoj ustanovi

Od 2016. godine u preporukama na početku školske godine MZO-u ukazujemo na potrebu većeg angažmana MZO-a u cilju osiguravanja nastave u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja se nalaze na bolničkom liječenju, sukladno propisima. S obzirom na informaciju da organizacija nastave za srednjoškolce tijekom njihovog bolničkog liječenja nije zaživjela, imajući u vidu brojne prednosti

¹⁸⁷ Više o tome u poglavlju *Socijalna prava*.

pohađanja nastave u bolnici, posebno za djecu koja se nalaze na dužem bolničkom liječenju, MZO-u smo preporučili neodgodivo organiziranje nastave u bolnici i za učenike srednjih škola. MZO nas je izvijestio kako nije zaprimio zahtjeve osnivača srednjih škola za davanje suglasnosti MZO-a na temelju koje bi se mogli ustrojiti razredni odjeli radi provedbe srednjoškolske nastave u zdravstvenoj ustanovi. MZO je također naveo da će prilikom izrade nove Mreže školskih ustanova uvažiti našu preporuku vezanu za organizaciju nastave u zdravstvenoj ustanovi za učenike upisane u srednjoškolske programe. Budući da je izostao željeni pozitivni pomak, naše postupanje nastavljamo.

Privremeno bolničko liječenje djece sa psihičkim smetnjama

Na poticaj liječnika iz jedne opće bolnice, upitali smo MZ kako bi na najbolji način, u interesu djeteta, trebalo biti organizirano privremeno bolničko liječenje djece s psihičkim smetnjama u bolnicama koje se ne nalaze na Listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba do trenutka kada je moguće realizirati njihovo liječenje u zdravstvenim ustanovama s Liste. MZ nas je izvijestio kako je navedena tematika razmatrana na sjednici Povjerenstva za dječju i adolescentnu psihijatriju te nas upoznao sa sadržajem njihovog stručnog mišljenja. MZ-u smo preporučili da o mišljenju Povjerenstva za dječju i adolescentnu psihijatriju obavijesti sve zdravstvene ustanove u kojima se liječe djeca. U odgovoru na našu preporuku MZ nas je obavijestio kako je prije njezine realizacije, od stručnih društava HLZ-a, koja se bave unapređenjem zdravstvene zaštite djece s duševnim smetnjama, zatražio i njihova stručna mišljenja i prijedloge za odgovarajuće rješavanje ove problematike. Povratnu informaciju još nismo dobili.

Dostupnost logopedskih usluga u bolnici

Upoznati smo s problemom u odnosu na usluge logopeda za djecu u KBC-u Rijeka zbog kojeg su roditelji primorani obratiti se privatnim pružateljima usluge. Zbog deficita ove vrste stručnjaka koji bi bili voljni raditi u javnom zdravstvu, HZZO-a je roditeljima ponudio mogućnost korištenja logopedskog tretmana izvan mjesta prebivališta, što za većinu nije ostvarivo. Stoga roditelji koriste usluge privatnog logopedskog kabineta bez mogućnosti da HZZO refundira trošak privatne logopedske usluge, s obrazloženjem HZZO-a da ne može snositi trošak usluga logopeda u privatnom aranžmanu „budući da su obavljene u ustanovama s kojima Zavod nije sklopio ugovor”. MZ-u, HZZO-u i KBC-u Rijeka preporučili smo neodgodivo pronalaženje rješenja temeljem kojeg bi djeci koja žive na području Rijeke i onoj koja uobičajeno koriste usluge KBC- a Rijeka bio osiguran logopedski tretman na teret sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja. Obaviješteni smo kako je u srpnju 2019. KBC Rijeka započeo s redovitim radom na provođenju logopedske terapije u Zavodu za audiologiju i fonijatriju. Budući da su nam se i nakon toga obratili roditelji i obavijestili nas o novim kadrovskim promjenama vezanim za broj zaposlenih logopeda, stanje u pogledu dostupnosti logopedskog tretmana djeci u KBC-u Rijeka i dalje pratimo.

Suradnja institucija u zaštiti zdravstvenih prava djeteta

Unazad nekoliko godina svjedoci smo slučajeva u kojima roditelji odbijaju preventivne i dijagnostičke postupke te liječenje djeteta koje liječnici smatraju nužno potrebnim, čime je dovedeno u pitanje ostvarivanje zdravstvenih prava djeteta u njegovom najboljem interesu prema čl. 24. i čl. 3. *Konvencije o pravima djeteta*. Pokazalo se da, premda propisi nude određene mehanizme zaštite djece u takvim slučajevima, često nedostaje odlučnosti da se oni dosljedno primijene i da se zaštita najboljeg interesa djeteta doista razmatra kao prioritetno pitanje koje mora imati prednost pred interesima roditelja. Radi djelotvornije primjene postojećih mehanizama zaštite djeteta u slučajevima kad odluke roditelja nisu u interesu djeteta i predstavljaju povredu njegovih zdravstvenih prava, te radi veće sigurnosti stručnih radnika prilikom postupanja usmjerenog zaštiti prava djeteta, MZ-u, MDOMSP-u i MP-u preporučili smo izradu protokola postupanja i suradnje nadležnih institucija iz područja zdravstva, socijalne skrbi i pravosuđa u slučajevima u kojima roditelji odbijaju preventivne i dijagnostičke postupke te liječenje djeteta koje liječnici smatraju nužno potrebnim. Doznajemo da je, kao odgovor na našu preporuku, na inicijativu MZ-a održan sastanak predstavnika institucija radi definiranja razina odgovornosti. Izvršenje preporuke pratimo.

Smještaj roditelja uz dijete na bolničkom liječenju

Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja predviđaju pravo djeteta i roditelja na smještaj roditelja uz dijete na bolničkom liječenju. No, ostvarenje ovog prava ovisi o smještajnim kapacitetima ugovorne bolničke ustanove u kojoj se dijete liječi. Uputili smo preporuku KBC-ima Zagreb, Split, Rijeka i Osijek, Klinici za dječje bolesti Zagreb, Dječjoj bolnici Srebrnjak u Zagrebu, OB-ima Varaždin, Dubrovnik te "Dr. Ivo Pedišić" Sisak, da poduzmu potrebne mjere kako bi se ostvario kapacitet za odgovarajući smještaj roditelja uz dijete u što većoj mjeri. Podsjetili smo da je UN-ov Odbor za prava djeteta istaknuo zabrinutost zbog toga što su, usprkos zakonodavnim poboljšanjima koja roditeljima dopuštaju da ostanu u bolnici sa svojom djecom, prostori za smještaj još uvijek ograničeni te je preporučio da država ojača napore kako bi u praksi osigurala da djeca u slučaju hospitalizacije nisu odvojena od svojih roditelja te da se s njima postupa u skladu s pravima iz *Konvencije o pravima djeteta*. Navedene zdravstvene ustanove izvijestile su nas o svojim kapacitetima.¹⁸⁸

5.4 Privatnost

Zaštita privatnosti djece u postupcima pred ESLJP-om

Tijekom 2019. ponovili smo preporuku HOK-u o potrebi zaštite privatnosti djece u postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP). Preporuka je nastavak na aktivnosti iz 2018. koje smo poduzeli doznajući za postupke koji su se vodili pred ESLJP-om, u kojima podnositelji zahtjeva nisu postavili zahtjev za anonimizacijom pa su odluke objavljene uz navođenje osobnih podataka djece. Kako nismo dobili informacije od strane HOK-a o reakciji i učincima naše preporuke iz 2018., preporuku smo ponovili u rujnu 2019. Podsjetili smo i upozorili da medijsko izlaganje djece, neovisno o tome postoji li za to suglasnost roditelja, uvelike ugrožava privatnost djece i može imati negativni utjecaj i na njihov daljnji psihofizički razvoj te preporučili odvjetnicima da se suzdrže od javnih istupa i komentiranja slučajeva koji se odnose na djecu. S obzirom na veliki broj postupaka u kojima se odlučuje o pravima i interesima djece, a u kojima su stranke zastupane po odvjetnicima, s obzirom na važnost odvjetnika i njihovu ulogu u kreiranju prakse i mogućnosti doprinosa zaštiti najboljih interesa djece, preporučili smo HOK-u da sa stajalištem i zaključcima o zaštiti privatnosti djece upoznaju odvjetnike te da svojim zalaganjem u praksi doprinesu ostvarivanju zaštite prava djece na privatnost. Odgovor zasad nismo primili.

Zaštita dostojanstva i privatnosti djece-pacijenata

O potrebi primjerenijeg izvještavanja u medijima o djeci koja se nalaze na liječenju u bolnici zbog teških bolesti ili stradanja u nesrećama, uputili smo preporuku MZ-u da izradi Smjernice za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece-pacijenata, koje bi bile namijenjene zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova. Smjernice bi trebale uključiti i praktične upute o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes, o opsegu podataka koji se smiju iznijeti i načinu na koji se to može učiniti, a da se time ne nanese šteta djetetu. Prateći medijsko izvještavanje o djeci uočili smo niz primjera u kojima je zdravstveno osoblje nepotrebno iznosilo podatke o dijagnozama djece i njihovom zdravstvenom stanju, o ozljedama djeteta stradalog u nesreći ili zbog nasilja, o medicinskim zahvatima, o tome tko posjećuje dijete i druge informacije koje su liječnici dužni čuvati kao profesionalnu tajnu. Iako mediji pritom najčešće ne otkrivaju identitet djeteta, to ne umanjuje štetu koja je nanesena djetetu javnim iznošenjem podataka o njemu, pogotovo s obzirom na to da sve te infor-

¹⁸⁸ Više o tome u poglavlju *Zdravstvena prava*.

macije ostaju trajno dostupne na internetu. Takvo stanje realno predstavlja rizik za brojne nove slučajeve povreda prava na privatnost djece-pacijenata, stoga smatramo nužnim da MZ aktivnije pridonese rješavanju tog problema. MZ je zatražio mišljenje i prijedloge od HLZ-a i HLK-a. Zasad nas je o svojem prijedlogu izvijestio HLZ.

Kršenje prava na privatnost djece na službenim stranicama Grada Vukovara

Potaknuti prijavama i saznanjima o objavi videosnimke na službenim stranicama Grada Vukovara sa snimljenom djecom koja na lokalnoj nogometnoj utakmici ne ustaju na intoniranje hrvatske himne, uputili smo preporuku Gradonačelniku Vukovara. Preporučili smo da videosnimku odmah ukloni sa službenih stranica, budući da se javnom objavom krši pravo na privatnost te ugrožavaju prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine. Gradonačelnik nas je obavijestio da je preporuka prihvaćena te je sporni video zapis uklonjen.

Edukacija djelatnika u sustavu socijalne skrbi o komunikaciji s novinarima

Potaknuti medijskim objavama o pojedinim slučajevima djece u kojima se navode detalji iz djetetovog života i mjere koje je poduzeo sustav socijalne skrbi, a kao izvor informacija mediji navode djelatnike ustanova socijalne skrbi, uputili smo preporuku MDOMSP-u da educira djelatnike o načinu komunikacije s novinarima. Iako novinari nisu objavili imena djece, detaljne informacije o njima nedvojbeno u njihovoj sredini ukazuju na njihov identitet i na njihove obitelji, što predstavlja kršenje djetetovog prava na privatnost te predstavlja kažnjivo ponašanje. Informacija o mjerama koje prema djetetu poduzima sustav socijalne skrbi također moraju biti zaštićene i djelatnici ih ne smiju otkrivati novinarima. Odgovor na preporuku očekujemo.

5.5 Slobodno vrijeme

Prava djece sportaša u stegovnom postupku

Zbog slučajeva u kojima su protiv djece pokrenuti stegovni postupci nakon izražene namjere prelaska u drugi klub, obratili smo se HOO-u, kao krovnoj sportskoj udruzi te zamolili da preporuke prosljede svojim članicama, nacionalnim sportskim savezima. Ukazali smo da djeca za pokretanje postupka i izricanje pojedinih mjera često saznaju naknadno, tek nakon što su odluke donesene, kao i da se djeci izriču suspenzije koje ograničavaju mogućnost treniranja i natjecanja, čime se ujedno zanemaruje obrazovna i odgojna uloga sporta. Nacionalnim sportskim savezima preporučili smo da preispitaju odredbe svojih općih akata koje reguliraju prelazak djece sportaša iz kluba u klub te ih izmijene na način da osiguraju slobodno sudjelovanje djece u sportskim aktivnostima, pojednostave procedure ishoda ispisanica za svu djecu koja se amaterski bave sportom ili nemaju s klubovima potpisane ugovore te omogućće da djeca mogu, ako njihovi zakonski zastupnici smatraju da je to u interesu djeteta, promijeniti članstvo u klubu neovisno o rokovima prelaska za profesionalne sportaše. Također, nacionalnim sportskim savezima preporučili smo da preispitaju odredbe svojih općih akata kojima su regulirani stegovni postupci te da u njima zajamče prava djece i njihovih zakonskih zastupnika na informaciju, kao i prava na sudjelovanje u postupku, da standardiziraju postupke u kojima kao stranke sudjeluju djeca tako da osiguraju najvišu razinu zaštite prava djece koja su osumnjičena da su počinila stegovni prekršaj, uvažavajući djetetovu dob i zrelost. HOO-u smo dodatno preporučili da svojim daljnjim aktivnostima i angažmanom potakne nacionalne sportske saveze na ujednačavanje kriterija vezano uz problematiku prelaska djece sportaša u drugi klub i vođenja stegovnih postupaka na svim razinama. Dosad nismo zaprimili odgovor na preporuku.

Organizacija prijevoza djece sportaša na sportska natjecanja

Prateći zaštićenost prava djece koja se bave sportom, zamijetili smo potrebu normiranja prijevoza djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme, čime bi se izbjegli brojni rizici. Problem su prepoznali i MMPI i SDUŠ, koji su 2018. izradili zajedničku *Preporuku o organiziranom prijevozu športša na natjecanja i pripreme*. Dok se problematika na odgovarajući način ne normira, kao i dok spomenuta preporuka u potpunosti ne zaživi, obratili smo se HOO-u, nacionalnim sportskim savezima i županijskim sportskim zajednicama te preporučili da se zauzmu za rješavanje ovog problema te da svojim općim aktima pruže odgovarajuću financijsku i organizaciju podršku klubovima vezano uz organizaciju i putovanja na natjecanja ili pripreme. Kao odgovor na preporuku dobili smo izvješća Zajednice športskih udruga Grada Osijeka i Sportske zajednice Grada Labina, pri čemu njihova iskustva i angažman možemo istaknuti kao primjer dobre prakse u rješavanju problema financiranja i organizacije putovanja na natjecanja. O svojim iskustvima i zapažanjima izvijestio nas je i RK Zagorec iz Krapine. Odgovor HOO-a još nismo dobili.

Dječje igraonice

Područje dječjih aktivnosti u igraonicama za djecu pravno je neuređeno zbog čega je ugrožena sigurnost djece. Reguliran je jedino rad onih koje su osnovane i djeluju u skladu sa Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (ZPOO) te po toj osnovi podliježu nadzoru. Druge igraonice koje služe slobodnoj igri djece (same ili s roditeljima) ili proslavama rođendana zbog nedostatka propisa ne podliježu kontroli prostornih uvjeta, opreme ni kompetencija osoba u kontaktu s djecom, kako prilikom otvaranja igraonice tako ni povodom prijave nepravilnosti u radu, a nerijetko, osim igre i proslava, takve igraonice šire usluge i na različite edukativne radionice ili poduke koje se provode bez kontrole programa i osoba. Takve se igraonice u praksi otvaraju kao obrti, trgovačka društva, udruge. U 2019. smo održali radni sastanak s predstavnicima MDOMSP-a, MZO-a, MGPO, Državnog inspektorata, Ureda Vlade RH za udruge, MGPU te Hrvatske akreditacijske agencije. Na sastanku smo predložili da MDOMSP bude inicijator i predlagatelj teksta propisa te da bude nadležan za nadzor igraonica, no MDOMSP smatra da bi MZO trebao preuzeti obvezu izrade prijedloga izmjena i dopuna ZPOO-a kako bi obuhvatili rad svih dječjih igraonica ili predložiti izradu novog propisa. Unatoč stavu nadležnih ministarstva o potrebi reguliranja rada svih dječjih igraonica, još nije dogovoreno koje će ministarstvo biti nadležno za iniciranje i predlaganje propisa. Zato smo uputili preporuku predsjedniku Vlade RH da se uključi u određivanje nadležnog tijela. Obaviješteni smo da je Ured predsjednika Vlade RH uputio preporuku MDOMSP-u i MZO-u da poduzmu daljnje korake za rješavanje ove problematike, ali zasad nemamo informacija o tome je li određeno nadležno tijelo.

Preporuke u povodu ljetnih školskih praznika

I ove godine uputili smo javnosti preporuke o zaštiti prava i interesa djece tijekom ljetnih praznika, s obzirom na pojačane rizike kojima su djeca izložena za to vrijeme. Pozvali smo roditelje da tijekom godišnjeg odmora što više vremena provedu zajedno s djecom te da vode računa o njihovoj sigurnosti na igralištima, u prometu, na plaži i u ostalim aktivnostima. Pozvali smo JLS-e, udruge za djecu, sportske, obrazovne, kulturne i vjerske organizacije te centre za djecu, mlade i obitelj da osiguraju bogatu ponudu dostupnih i po mogućnosti besplatnih sadržaja za djecu kako bi što više njih moglo ljetne praznike provesti u poticajnom i sigurnom okruženju. Dodatnu podršku pritom trebaju djeca korisnici socijalne pomoći i djeca s TUR, a pozvali smo i medije da redovito informiraju o ponudi sadržaja za djecu. Roditelje smo pozvali na pojačan oprez zbog rizika od stradanja djece u vodi te od prejakog sunca i visokih temperatura zraka, upozorili smo vlasnike igrališta, osobito JLS-e, na njihovu obvezu održavanja i redovitih nadzora uređenosti igrališta i ispravnosti postavljenih sprava. Vlasnike dječjih igraonica i organizatore aktivnosti u igraonicama upozorili smo da su dužni: omogućiti sigurnost djece tijekom boravka u igraonici; provjeriti jesu li osobe koje angažiraju za rad s djecom osuđivane za kaznena djela na štetu djece i je li protiv njih započeo kazneni progon. Isto upozorenje uputili smo i organizatorima ljetnih kampova i škola u koje djeca odlaze na odmor, učenje i zabavu bez roditelja te su povjerena na skrb voditeljima. Također smo pozvali na: zaštitu sigurnosti djece u prometu; podršku

roditelja djetetu prilikom odlaska na praznike kod drugog roditelja s kojim dijete ne živi; zaštitu djeteta od rada koji je za njega štetan i ugrožava njegovo zdravlje; zaštitu djece koja prose; zaštitu djece od gospodarskog iskorištavanja i rada u poljoprivredi; zaštitu djece pri noćnim izlascima te poštovanje zakona o zabrani prodaje i usluživanja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina. Također smo pozvali roditelje da upute djecu u načine sigurnijeg korištenja interneta te da na digitalnim uređajima koje koriste djeca aktiviraju zaštitne programe.

5.6 Sigurnost

Sigurnost djece na igralištu

Saznavši za ugroženu sigurnost djece na improviziranom igralištu koje se nalazi na parkiralištu ispred Franjevačkog klerikata u Splitu, klerikatu smo ukazali na rizike i ugroženu sigurnost djece preporučivši da poduzmu odgovarajuće radnje radi podizanja razine sigurnosti djece. Na preporuku je odgovorio gvardijan Franjevačke provincije Presvetog otkupitelja koji nam je zahvalio što smo im osvijestili opasnosti i potaknuli na preventivno djelovanje. Sukladno našoj preporuci poduzete su mjere za sigurnost djece.

Zaštita djece u prometu

Na našu inicijativu u Hrvatskome saboru održana je tematska sjednica Odbora za obitelj, mlade i sport o zaštiti prava djece u prometu. U raspravi su, osim zastupnika, sudjelovali predstavnici resornih ministarstva, prometni stručnjaci te predstavnici udruga i drugih institucija i organizacija koje se bave zaštitom prava djece, posebno njihovom sigurnosti u prometu. Sjednica je rezultirala donošenjem zaključaka utemeljenih na preporukama pravobraniteljice za djecu. Načelno se odnose na jačanje preventivnih aktivnosti i programa, snažnije i učinkovitije sankcioniranje počinitelja prekršaja, osvještavanje roditelja o sigurnom prijevozu djece, povećanje kvalitete autobusa, poboljšanje cestovne infrastrukture i poboljšanje hitnog medicinskog zbrinjavanja stradalih u nesrećama, korištenje autosjedalica, prijevoz djece, nova prometala poput e-romobila te stvaranje registra dobrih praksi.¹⁸⁹

Sigurnost djece pri korištenju turističkog vlaka

Primivši obavijest o tome da je desetogodišnja djevojčica u Gospiću (Iakše) ozlijeđena u naguravanju mase ljudi koji su se željeli voziti turističkim vlakom, gradonačelniku i Turističkoj zajednici preporučili smo da poduzmu radnje kako bi turistički vlak prometovao na siguran način, naročito u vrijeme turističkih događanja u kojima sudjeluje veliki broj ljudi. Preporuka je uvažena.

5.7 Zaštita od nasilja

Zaštita djece od seksualnog nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama

Praćenjem primjene propisa u djelatnosti odgoja i obrazovanja, koji za određenu kategoriju pravomoćno osuđenih osoba propisuje zabranu zasnivanja radnog odnosa u školskoj ustanovi ili dječjem vrtiću, uočili

¹⁸⁹ Više o tome u poglavlju *Prometna sigurnost djece*.

smo da prilikom zapošljavanja u školskim ustanovama izostaje odgovarajuća provjera. Provjera postojanja zapreka za zasnivanje radnog odnosa u praksi se najčešće provodi samo traženjem tzv. *potvrde o nekažnjavanju* koju izdaju općinski sudovi, a koja dokazuje da se protiv osobe trenutačno ne vodi kazneni postupak, odnosno, da u RH nije doneseno pravomoćno rješenje o provođenju istrage, ne postoji potvrđena optužnica, nije donesena presuda o izdavanju kaznenog naloga te nije donesena nepravomoćna presuda, što je također zapreka za zasnivanje radnog odnosa. Međutim, izostaje provjera prethodne osuđivanosti osoba u kaznenoj evidenciji MP-a, na što ukazuje nesrazmjer između broja zaposlenih u sustavu odgoja i obrazovanja i godišnjeg broja traženja uvjerenja za zapošljavanje u školama. Kako škole tu svoju zakonsku obvezu odgovarajuće ne provode ni prilikom novog zapošljavanja ni radi ažuriranja uvjeta za zasnivanje radnog odnosa među već zaposlenim osobama, uputili smo preporuku Prosvjetnoj inspekciji MZO-a. Preporučili smo da prilikom inspekcijskih nadzora pregledom kadrovske evidencije provjeravaju jesu li za sve zaposlenike ustanove pribavljene odgovarajuće potvrde (uvjerenje iz kaznene evidencije i uvjerenje da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak) koje dokazuju da za njih ne postoje zapreke za zapošljavanje. Odgovor na preporuku nismo primili.

Zaštita učenika od seksualnog nasilja na stručnoj praksi

Slučaj seksualnog uznemiravanja učenice na stručnoj praksi bio je povod za propitivanje odgovornosti škole za provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje s učenicima dolaze u kontakt na stručnoj praksi. Kako je škola zauzela stav da nije odgovorna za provođenje stručne prakse pa tako ni za sigurnost i zaštitu učenika za vrijeme praktične nastave, obratili smo se MZO-u. Preporučili smo da poduzme aktivnosti kako bi škole obveznu praktičnu nastavu osigurala na način koje će biti siguran za učenike koji su je dužni pohađati. Naglasili smo da prilikom organiziranja praktične nastave i sklapanja ugovora s poslodavcem, kod kojeg će polaznici strukovnog obrazovanja provoditi praktičnu nastavu, škole moraju voditi računa o tome da jedan od kriterija pri izboru poslodavca treba biti i jamstvo da će poslodavac osigurati da osobe koje s učenikom na stručnoj praksi dolaze u kontakt nisu pravomoćno osuđivane za spolne delikte. Predložili smo da obrazovne ustanove koje provode strukovno obrazovanje upozore na potrebu obvezivanja poslodavca na provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s učenikom na stručnoj praksi. MZO je prihvatio preporuku te ravnatelje svih srednjih strukovnih škole upozorio na njihovu zakonsku obvezu zaštite sigurnosti učenika te pozvao da s poslodavcima koji prihvaćaju učenike na stručnu praksu dogovore provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje će dolaziti u kontakt s učenicima na praksi. Dodatno nas je izvijestio da škole postupaju sukladno preporuci i poduzimaju mjere zaštite učenika na praktičnoj nastavi.

Zaštita djece od seksualnog nasilja u sportu

Prateći ostvarivanje prava djece na zaštitu od nasilja uočili smo kako djeca u okviru sportskih aktivnosti nisu u dovoljnoj mjeri zaštićena, budući da propisi i postojeća praksa ne osiguravaju odgovarajuću provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje u sportskim klubovima dolaze u kontakt s djecom. Upozorili smo SDUŠ na propuste u zakonskom izričaju, kako bi se inicirale izmjene *Zakona o sportu*, a HOO-u smo uputili preporuku da sve nacionalne sportske saveze upozori na potrebu implementacije odredbe *Konvencije VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja* te da svojim internim aktima propišu da se izdavanje dozvole za rad u okviru pojedinih nacionalnih sportskih saveza (licenca) uvjetuje uvjerenjem da se osoba ne nalazi u kaznenoj evidenciji MP-a te da se ispunjavanje tog uvjeta redovito provjerava prilikom obnove dozvole za rad. Predložili smo da nacionalni sportski savezi, u slučaju da je protiv osobe pokrenut postupak zbog kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta, propišu privremeno ukidanje licence za rad s djecom do pravomoćnosti presude, odnosno obustave postupka. Također smo predložili da nacionalni sportski savezi na svojim web stranicama objave i redovito ažuriraju liste licenciranih osoba kako bi roditelji i druge osobe koje skrbe o djetetu mogle provjeriti dolazi li osoba koje rade s njihovom djecom provjerene od strane nacionalnog sportskog saveza i ovlaštene za rad s djecom. Preporuka je prihvaćena od strane HOO-a te prosljeđena svim sportskim savezima u Hrvatskoj. Savez planinara RH preporuku je implementirao u svoje akte, a Hrvatski rukometni savez obavijestio nas je kako će svoje akte uskoro uskladiti s našom preporukom.

5.8 Pravosuđe

Ostvarivanje prava djece zatvorenika

Praćenjem smo uočili usporeno kolanje službene pošte između našeg Ureda i zatvorenika koji nam se obraćaju radi zaštite prava djece, uslijed njihovih premještaja u drugo kazneno tijelo. Naši odgovori, često sa savjetima o zaštiti prava i interesa djece koje smo im uputili nakon obraćanja, nisu im zbog premještaja uručivani, a pošta je vraćena nama. Zbog potrebe žurnijeg kolanja pošte sa svrhom učinkovitijeg ostvarivanja prava i interesa djece, uputili smo preporuku MP-UZSP-u da, u slučaju premještaja zatvorenika, njegovu poštu dostavi neposredno tijelu u kojem se trenutačno zatvorenik nalazi. MP-UZSP je preporuku prihvatio i o tome obavijestio sva kaznena tijela.

Izvršenje mjere istražnog zatvora za maloljetnike

Unatoč višegodišnjem nepovoljnom stanju te prije upućenim preporukama MP-u da se izvršenje mjere istražnog zatvora za kazneno odgovornu djecu (maloljetnike) unaprijedi i uskladi s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima, zasad nije došlo do značajnijeg poboljšanja položaja maloljetnika. I dalje nisu osnovane zatvorene zavodske ustanove, što je obveza koju je još 2011. propisao *Zakon o sudovima za mladež*, u kojima bi bio ustrojen dijagnostički odjel i rad u malim skupinama te bi se osigurao rad i poduka koji su korisni za odgoj i stjecanje zanimanja. Zbog toga smo ponovo uputili preporuku za nužno unapređivanje položaja maloljetnika-počinitelja kaznenih djela koji su lišeni slobode tijekom kaznenog postupka i osnutak zatvorenih zavodskih ustanova. Odgovor na preporuku očekujemo.¹⁹⁰

Izvršavanje kazne rada za opće dobro za spolne delikte počinjene na štetu djece

Iz podataka o izvršavanju kazne rada za opće dobro za spolne delikte počinjene na štetu djece za 2018. i dio 2019. godine, koje nam je na naše traženje dostavio MP-UZSP, uočili smo da neke od pravnih osoba u koje se osuđenici upućuju na odsluženje rada za opće dobro u svojem programu imaju rad s djecom ili su djeca korisnici njihovih usluga. Stoga smo preporučili MP-u da osigura da probacijski uredi prilikom odabira pravne osobe pomnije vrše provjeru djelatnosti pravne osobe kako bi se spriječilo da osobe pravomoćno osuđene za spolne delikte na štetu djece dođu u kontakt s djecom za vrijeme izdržavanja kazne rada za opće dobro. Odgovor nismo dobili.

5.9 Obiteljsko pravna zaštita

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi u slučaju smrti drugog roditelja

Roditelji se susreću s teškoćama u pokušajima preuzimanja roditeljske skrbi nakon smrti drugog roditelja s kojim je temeljem sudske odluke dijete stanovalo, u slučajevima u kojima su do smrti roditelja zajednički skrbili o djeci. U važećem zakonu izostaje odredba kojom bi se propisali pravni mehanizmi zaštite prava jedinog živućeg roditelja na roditeljsku skrb nakon smrti drugog roditelja, odnosno djetetovog prava da se njegov roditelj skrbi o njemu, u slučaju kada se dijete bez pravne osnove nalazi kod treće osobe. O uočenim problemima i pravnim prazninama obavijestili smo MDOMSP te preporučili da u

¹⁹⁰ O preporuci smo obavijestili i Pučku pravobraniteljicu kao tijelo nadležno za obavljanje poslova Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (NN 18/11, 33/15).

daljnjim aktivnostima detaljno razmotre uočenu problematiku i pravnu prazninu, kao i mogućnosti zaštite djece u sličnim slučajevima te da tijekom izmjena propisa predvide zaštitu djece i njihovog prava na roditeljsku skrb drugog roditelja, nakon smrti roditelja s kojim su do tada stanovali. MDOMSP je odgovorio da se uočeni problem može riješiti podnošenjem ispravnog prijedloga ovlaštenika te ujednačavanja sudske prakse.

Usklađivanje sudske prakse u primjeni Obiteljskog zakona

Provjeravajući neslužbene informacije o tome da se odredba OBZ-a o samostalnoj roditeljskoj skrbi u praksi primjenjuje na način da sudovi odluku da samo jedan roditelj samostalno ostvaruje roditeljsku skrb donose automatizmom u svakom onom slučaju u kojem roditelji nisu postigli dogovor oko plana ili se nisu sporazumjeli u sudskom postupku, obratili smo se Vrhovnom sudu RH i županijskim sudovima. Županijski sudovi zauzeli su stav da se takva odluka ne smije donositi automatizmom nego je kod odlučivanja o samostalnoj roditeljskoj skrbi nužno utvrditi sve činjenice i okolnosti koje opravdaju donošenje takve odluke, prvenstveno u funkciji zaštite dobrobiti i interesa ml. djeteta. S obzirom na to da neki prvostupanjski sudovi odluke o samostalnoj roditeljskoj skrbi donose suprotno tom stavu, što je uočio i Županijski sud u Zagrebu, obratili smo se Vrhovnom sudu preporukom da Vrhovni sud obavijesti sve prvostupanjske sudove koji donose odluke u predmetima obiteljsko pravne problematike o stavu županijskih sudova, kako bi se ujednačilo postupanje u primjeni ovog članka OBZ-a. Vrhovni sud preporuku je prosljedio na daljnje postupanje drugostupanjskim sudovima radi usklađivanja.

Ujednačavanje prakse matičnih ureda i CZSS-a prilikom prijave rođenja djeteta maloljetnog roditelja

Uočavajući poteškoće s kojima se prilikom prijave rođenja djeteta maloljetnog roditelja susreću maloljetni roditelji i članovi njihovih obitelji obratili smo se MDOMSP-u i Ministarstvu uprave. Budući da su u konkretnom slučaju nadležni matični ured i CZSS međusobno prebacivali odgovornost zbog neupisa djeteta u rodni list, preporučili smo nadležnim ministarstvima da, radi usklađivanja prakse u postupanju, organiziraju edukacije za djelatnike matičnih ureda i CZSS-a o primjeni odredbi OBZ-a. Također smo preporučili da osiguraju suradnju ovih institucija u praksi te upozore na dužnost zaštite najboljeg interesa djeteta pri reguliranju statusnih prava djeteta. Odgovor na preporuku očekujemo.

5.10 Mediji

Preporuka HRT-u o zaštiti prava djece

HRT-u smo uputili preporuku da redovito organizira **edukacije za novinare i urednike** o zaštiti prava djece u medijima te da obrati dodatnu pažnju na zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja u najavama programa, u informativnom programu (izbjegavati prizori teškog stradavanja ljudi, ne prikazivati stradalu djecu) te u oglašavanju. Iako je HRT, prema Zakonu o HRT-u, obavezan proizvoditi i objavljivati sadržaje za djecu i mlade, udio troškova dječjeg programa u ukupnim troškovima HRT-a iznosi tek oko 1%, što svjedoči o njegovoj marginalizaciji. Zato smo HRT-u preporučili da znatno **poveća ulaganja u programe za djecu i mlade**, da uloži pojačane napore u proizvodnju programa za djecu mlade osnovnoškolske dobi, da u programima za djecu osobitu pozornost posveti sadržajima koji potiču čitanje i razvoj jezičnih sposobnosti djece, uključujući i sadržaje na jezicima nacionalnih manjina (posebno na romskom) te da se kontinuirano povećava udio emisija za djecu i mlade na HTV-u koje su prilagođene djeci s oštećenjima vida ili sluha. Preporučili smo da se obrazovni program za djecu i mlade obogati temama iz života djece, osobito iz područja **zdravlja, odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo te medijske pismenosti**, kao i da se poveća informiranje javnosti o programima za djecu i mlade na HTV-u i HR-u te o sadržajima na portalima *juhuhu.hrt.hr* i *skolski.hrt.hr*. Preporučili smo i da HRT osnuje

posebni programski savjet za programe za djecu i mlade u kojem će, uz stručnjake iz raznih područja, sudjelovati i djeca. Odgovor zasad nismo dobili.

Zaštita djece od izlaganja neprimjerenim sadržajima na javnim površinama

Dobivši prijavu da je udruga „Prijatelji životinja” na gradskom trgu (tramvajskom stajalištu ispred Glavnog kolodvora) prikazivala film o okrutnom postupanju prema životinjama koje se koriste za proizvodnju hrane, koji sadržava zastrašujuće prizore i opise, uputili smo preporuku udruzi i Gradu Zagrebu koji je odobrio tu aktivnost udruge. Upozorili smo da je javno prikazivanje takvih sadržaja, bez osiguravanja mjera koje će omogućiti da se djeca učinkovito zaštite od izlaganja uznemirujućim prizorima i informacijama, predstavlja povredu prava i interesa djece. Prisilno izlaganje gledatelja nasilnim audiovizualnim sadržajima, pri čemu im se ne omogućuje pravo izbora, predstavlja nasilje i kad je riječ o odraslima, a osobito teško pogađa djecu. Preporučili smo udruzi da se u kampanjama koje provodi na javnim mjestima, na kojima se redovito mogu zateći i djeca, usmjeri ponajprije prema pozitivnim sadržajima kojima će isticati vrijednosti veganske prehrane te informirati o mogućnostima, prednostima i jelovnicima koje smatra zdravim i prihvatljivim. Ako je cilj informirati o patnji i stradanju životinja zbog mogućih neprimjerenih postupaka u prehrambenoj industriji, preporučili smo da takve sadržaje prezentiraju isključivo na mjestima gdje će moći osigurati da publika prethodno bude jasno upozorena da može očekivati uznemirujuće prizore te će joj se omogućiti izbor. Grad Zagreb nije se očitovao, a udruga „Prijatelji životinja” nije prihvatila našu preporuku smatrajući da nije prekršila propise ni povrijedila dobrobit djece, da film koji prikazuje ne sadrži pretjerano nasilje, da su uz projektor istaknuli upozorenje da film nije za djecu te da se oni koji ne žele gledati i slušati „lako mogu odmaknuti”.

Sudjelovanje djece u medijskim priložima

U povodu sudjelovanja djece u snimanju medijskih priloga za TV, iznijeli smo načelno stajalište. Podržavamo sudjelovanje djece u medijskim sadržajima, pod uvjetom da se pritom poštuju prava djece i maksimalno štiti njihova dobrobit. Stoga preporučujemo da se medijski djelatnici koji komuniciraju s djecom upoznaju sa stručnim i etičkim smjernicama za rad s djecom u medijima te da slijede temeljna načela *Konvencije o pravima djeteta*. Svako uključivanje djece u snimanje medijskih priloga treba imati jasnu svrhu, koja mora biti u skladu sa zaštitom najboljeg interesa djeteta, uz osiguranje da se djetetu ne prouzroči šteta (da ga se ne prikazuje na način koji bi ga mogao naknadno viktimizirati, izložiti opasnosti, poruzi ili neugodnim reakcijama). Dijete ni roditelj ne smiju biti dovedeni u zabludu u vezi sa snimanjem i prikazivanjem priloga, tj. moraju prije snimanja biti obaviješteni o tome što će se i kako snimati te kako će se i u kojem kontekstu taj sadržaj prikazati. Pozivamo sve subjekte koji sudjeluju u medijskom prezentiranju djece da, uz poštovanje propisa i etičkih smjernica, razvijaju i vlastite profesionalne standarde (kodeks) ponašanja prema djeci - i kad se izvještava o djeci, i kad se izravno komunicira s djecom na terenu ili u tv-studiju.

5.11 Imovinska prava

Zaštita djece u ostavinskim postupcima

Zbog slučaja u kojem je dijete nakon smrti roditelja naslijedilo dugove, obratili smo se MP-u. Problematizirajući troškove vještačenja procjene nekretnine u postupcima radi ishođenja suglasnosti za odricanje od nasljedstva ukazali smo na potrebu detaljnog preispitivanja prakse i protokola postupanja u svim situacijama kada su nasljednici maloljetna djeca, posebno u onima u kojima postoji sumnja da je ostavitelj imao dugove. Izrazili smo stav da je potrebno regulirati metodologiju i troškove vještačenja procjene vrijednosti imovine u postupcima koji se vode radi davanja odobrenja za odricanje od nasljed-

stva kad postoji sumnja u dugove ostavitelja. O našem stavu MP je informirao MDOMSP, s obzirom na to da su pravila po kojima sud odlučuje o davanju odobrenja roditelju o raspolaganju djetetovim nasljedstvom u domeni OBZ-a. MP je pritom naglasio kako u ostavinskom postupku sud ne ispituje i ne utvrđuje postojanje i visinu ostaviteljevih dugova, osim kad je riječ o izračunavanju nužnog dijela, niti je dužan u rješenju o nasljeđivanju utvrđivati dugove ostavitelja.

5.12 Ostalo

Preporuka kandidatima za EU Parlament: *Postanite prvaci prava djeteta!*

Uoči izbora za predstavnike RH u Europskom parlamentu, pravobraniteljica za djecu pridružila se međunarodnoj koalicijskoj kampanji „Glasaj za djecu” (*Vote for Children*) u kojoj sudjeluje niz istaknutih organizacija: *Eurochild*, *Save the Children*, *Terre des Hommes*, UNICEF i dr. Kampanja se zalaže da pitanja od interesa za djecu budu prioritet u izbornim programima budućih članova Europskog parlamenta te poziva kandidate da postanu borci za dječja prava, odnosno, *Prvaci prava djeteta* (*Child Rights Champion*). U sklopu te kampanje pravobraniteljica je, putem Državnog izbornog povjerenstva (DIP), uputila poziv svim kandidatima za Europski parlament iz RH da postanu *Prvaci prava djeteta* i tako potvrde da će kao mogući budućí europarlamentarci pridonijeti: da se prekine krug siromaštva, nejednakosti i sukoba koji onemogućuje djeci ostvarivanje punih potencijala; da se ulaže u djecu u Europi i izvan Europe; da se sluša glas djece, da se djecu uključi u donošenje odluka koje utječu na njih te da se u EU parlamentu djeluje u skladu s iskazanim mišljenjima djece. Ujedno je pozvala DIP da upozori nadležna izborna povjerenstva na važnost zaštite djece u izbornim kampanjama te pozvala organizatore političkih skupova, stranke i kandidate da vode računa o pravima djece tijekom izborne kampanje i izbjegnu situacije u kojima bi se djecu iskorištavalo u svrhu političke promidžbe. Istaknula je da djeca ne trebaju biti iskorištavana kao „ukras” na stranačkim skupovima ni na izbornim plakatima političara, ali političari ih ne smiju zaboraviti u svojim programima.

Zaštita djece od alkohola i duhanskih proizvoda

S obzirom na ponovno ustrojavanje Državnog inspektorata (DIRH)¹⁹¹ i očekivano intenzivno i objedinjeno djelovanje koje obuhvaća i područje provođenja slobodnog vremena djece, u kojemu su izložena alkoholu i duhanskim proizvodima u noćnim izlascima, obratili smo se DIRH-u. Preporučili smo da se kontinuirano poduzimaju radnje radi zaštite javnog interesa i javnozdravstvenog interesa, naročito zaštite dobrobiti djece te da na mrežnim stranicama objave jasne informacije o načinu i kontaktima za podnošenje pritužbi vezanih za izloženost djece alkoholu i duhanskim proizvodima. Budući da je ovo područje zaštite prava djece vrlo kompleksno, nužna je međuresorna suradnja te smo preporuku dostavili na znanje i MUP-u, MDOMSP-u i MZO-u. Naša je preporuka prihvaćena te je DIRH kreirao svoju mrežnu stranicu koja daje informacije i vezano za zaštitu djece.

Zaštita djece od gospodarskog iskorištavanja

Preporuku o zaštiti učenika za vrijeme obavljanja praktične nastave uputili smo MZO-u, MGPO-u, MRMS-u, DIRH-u, ASOO-u, Hrvatskoj obrtničkoj komori i HGK-u. Predložili smo da se izrade posebne smjernice za prevenciju rizika obavljanja poslova za zanimanje za koje se dijete obrazuje ili na kojima dijete radi, u skladu s najboljim interesom djeteta i da o tome obavijeste škole, poslodavce i nadležne inspeksijske službe. Preporučili smo da na seminarima za voditelje praktične nastave u školama posebnu pažnju posvete procedurama praćenja realizacije praktične nastave izvan škole; informiranju učenika o pravima i zaštiti za vrijeme praktične nastave, vježbi i vježbi naukovanja te pomoći pri odabiru poslodavaca i praćenju njihova rada tijekom praktične nastave i vježbi. Preporučili smo da je prilikom

¹⁹¹ Zakon o državnom inspektoratu NN 115/18.

donošenja novih propisa u ovom području, primjerice *Zakona o dualnom obrazovanju*, potrebno posebno voditi računa o tome da se ne snižava postojeća razina zaštite prava djece propisana *Zakonom o radu*, *ZOOSŠ-om*, *Zakonom o strukovnom obrazovanju* i *Zakonom obrtu*. MZO, MRMS i MGPO očitovali su se o prijedlozima poboljšanja zaštite djece u ovom području i postignućima u svom djelokrugu te naglasili kako će o preporukama voditi računa pri provedbi aktivnosti iz svoje nadležnosti, a o provedbi odgovarajućih aktivnosti u daljnjoj implementaciji preporuka pravovremeno nas izvijestiti. Ujedno su podržali preporuku o kontinuiranoj suradnji nadležnih institucija radi analize, unapređenja i usklađivanja postojećih propisa.

Suradnja organizacija civilnog društva i predstavnika nadležnih državnih tijela u području prava djece

Nakon sastanka koji smo organizirali s predstavnicima organizacija civilnog društva i nadležnih državnih tijela u području prava djece, uputili smo MZO-u, MDOMSP-u, MF-u i Uredu za udruge Vlade RH sljedeće preporuke: da se nastavi uključivanje udruga koje se bave pravima i zaštitom djece, nekadašnjih članica Koordinacije udruga za djecu u RH, u kreiranje politika, programa i strategija u području prava djece i da se jača uloga njihove neformalne mreže, budući da je Koordinacija prestala formalno djelovati; da se razmotre mogućnosti boljeg planiranja financiranja i skraćivanje vremenskog perioda od natječaja za programe i projekte udruga do početka njihova financiranja; da se razmotre mogućnosti višegodišnjeg financiranja programa udruga radi postizanja veće stabilnosti u njihovoj provedbi; da se nastoji kadrovski ojačati kapacitete za poslove financiranja projekata i programa udruga dodatnim zapošljavanjem, preraspodjelom poslova i slično; da se nastoji ojačati kadrovski organizacijske jedinice koje u državnim tijelima rade na Dječjem proračunu, da se ojača specijalizacija osoba koje rade na Dječjem proračunu i međusobna suradnja osoba koje rade na Dječjem proračunu u pojedinim resorima s osobama koje rade na tome u MF-u; da se nastavi kontinuirani nadzor od strane državnih tijela nad provedbom programa i projekata udruga i trošenjem sredstava namijenjenih financijskoj potpori. Nismo primili obavijesti o poduzetom u povodu ovih preporuka.

Normativna aktivnost

6

Tijekom 2019. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 40 propisa i strateških dokumenata. Sudjelovali smo u radu radnih skupina (4), predlagali izmjene propisa (4) te dali prijedloge i mišljenja na predložene nacрте propisa (30). Nakon razmatranja sadržaja prijedloga, na neke od njih nismo imali primjedbe (6). U nastavku donosimo pregled propisa za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

6.1 Strateški dokumenti

Nacionalni program športa 2019. - 2026.

Prilikom izrade Nacionalnog programa športa 2019. - 2026. naglasili smo da bi u tom strateškom dokumentu trebali biti predviđeni jasni standardi, smjernice i ciljevi za učinkovitiju zaštitu prava djece sportaša. Iznijeli smo niz prijedloga: brisati mjeru kojom se predlaže uspostava kategorizacije sportova, smatrajući da takav sustav kategorizacije kao temelja vrednovanja nije u interesu sve djece; utvrditi jasnija pravila i kriterije za trošenje sredstava namijenjenih sportu djece, naglašavajući kako u svim aktivnostima i akcijama treba težiti tome da za djecu koja se njime amaterski bave, sport bude besplatan; razmotriti mogućnosti poreznih olakšica na sportsku opremu, pogotovo onu obveznu. Podržali smo prijedloge Hrvatskog sportskog saveza gluhih koji se odnose na potrebe gluhih sportaša i mogućnosti uvođenja hrvatskog znakovnog jezika kao izbornog predmeta na Kineziološkom fakultetu, poticali na ujednačavanje razine skrbi za svu djecu sportaše, posebice vezano uz organizaciju natjecanja, organizaciju putovanja na natjecanja i rizike koji oni nose, te poticali da se osim vrednovanja stručnih kompetencija trenera i osoba koje rade s djecom, uvede i vrednovanje pedagoških kompetencija trenera, kao i uvođenje smjernica za zaštitu djece od svih oblika nasilja i kažnjavanja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama

Sudjelovali smo u radu Povjerenstva za izradu Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama, koje je imenovao MZO. Dokument predviđa šest ciljeva koji će se u sustavu odgoja i obrazovanja provoditi u razdoblju od pet godina. Većina naših prijedloga iznesenih u raspravi je uvažena. No, iako smo u kreiranju dokumenta Povjerenstvu predložili pribavljeno mišljenje Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), ono nije ušlo u Akcijski plan, te je propuštena prilika da se u njegovom donošenju doista ostvari participacija djece. Nažalost, nisu prihvaćeni naši prijedlozi da neki ciljevi, poput osiguranja *pretpostavki za ostvarenje nulte tolerancije na nasilje u školama*, budu sažetiji, bolje strukturirani, a ishodi mjerljivi. Nije prihvaćen ni naš prijedlog da se dodatno naglasi, konkretizira i razradi ostvarivanje participacije učenika u svim pitanjima koja se na njih odnose te da se omogući bolja mjerljivost pokazatelja ishoda.

Strategija demografskog razvoja Grada Zagreba za razdoblje od 2019. do 2031. i Akcijski plan provedbe mjera gradske demografske politike

Dali smo mišljenje na *Nacrt Strategije demografskog razvoja Grada Zagreba za razdoblje od 2019. do 2031.* i na *Akcijski plan provedbe mjera gradske demografske politike*. Ukazali smo na moguće ugrožavanje dječjih prava u okviru mjere koja se odnosi na roditelja odgojitelja. Uvažavajući činjenicu da dječji vrtići nisu samo mjesta „čuvanja djece” dok roditelj radi, nego mjesta koja potiču zdrav psihosocijalni rast i razvoj djeteta, te mjesta u kojima se djeca odgajaju, socijaliziraju i obrazuju, onemogućavanje upisa djeteta u dječji vrtić smatramo neprihvatljivim i u suprotnosti s najboljim interesima djeteta. Stoga smo predložili da se s posebnom pažnjom pristupi revidiranju mjere roditelj odgojitelj, budući je pravo djeteta na kvalitetan odgoj i obrazovanje iznad prava roditelja. Preporučili smo da se iznađu modeli (poslijepodnevi termini, skraćeni boravak i sl.) kojima bi se djeci, posebice onoj starijoj od tri godine čiji roditelji imaju status roditelja odgojitelja, omogućio boravak u vrtiću i ostvarenje njihovog prava na predškolski odgoj i obrazovanje. Prijedlog je primljen na znanje te će se razmotriti prilikom izmjene *Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja*.

Program provedbe Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH (2014. - 2020.) za razdoblje do 2020.

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine obvezala je izradu trogodišnjih provedbenih programa, mjera, nositelja mjera te načina mjerenja uspješnosti provedbe. Zadnje izvješće o provedbi mjera iz programa podneseno je za 2016., a 2019. godine otvoreno je e-savjetovanje o *Nacrtu prijedloga Programa provedbe Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.) za razdoblje do 2020. godine*. Proizlazi da se od 2016. do 2020. godine nije pratila provedba Strategije te nisu bile predviđene mjere za njenu provedbu, što ukazuje na slabosti u praćenju provedbe. Tijekom savjetovanja ukazali smo na navedene slabosti MDOMSP-u, kao nadležnom tijelu za koordinaciju provedbe Strategije i za koordinaciju izrade Programa provedbe Strategije i njezinog kontinuiranog praćenja te predložili da se ubuduće provedba Strategije i uspješnost njene provedbe prate kontinuirano.

6.2 Pravosuđe

Zakon o policijskim poslovima i ovlastima

U postupku izmjena *Zakona o policijskim poslovima i ovlastima* predložili smo da se jasno definiraju iznimke kad policijske ovlasti prema djetetu može primjenjivati policijski službenik koji nije posebno osposobljen za postupanje prema djetetu. Naglasili smo da bi to trebalo biti samo u slučajevima koji ne trpe odgodu, uz uvjet da o razlozima takvog postupanja policijski službenik mora sastaviti posebno izvješće. Predložili smo da se jasno definira kako se policijska ovlast prema djetetu može poduzimati samo u prisutnosti osoba koje se skrbe o djetetu (roditelji, skrbnik, udomitelj, stručna osoba ustanove kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj) ili osobe od djetetovog povjerenja. Ako se ne može osigurati dolazak te osobe (ne može ili odbije doći), onda se mora osigurati prisutnost stručne osobe tijela socijalne skrbi. Sadašnje zakonsko određenje koje primjenu policijske ovlasti prema djetetu uvjetuje samo prisutnošću roditelja ili skrbnika ne pokriva životne situacije u kojima o djetetu ne skrbe roditelji jer im je oduzeto pravo na stanovanje s djetetom ili je dijete mjerama nadležnih tijela izdvojeno iz obitelji i povjereno na svakodnevnu skrb drugoj osobi ili ustanovi.

Također smo predložili da se jasno definira da se, u slučaju kad postoji sumnja da je neka od osoba čija prisutnost je obavezna prilikom prikupljanja obavijesti od djeteta, počinitelj kaznenog ili prekršajnog

djela na štetu djeteta, obvezno osigura prisutnost stručne osobe CZSS-a. Ujedno smo predložili da se prikupljanje obavijesti od djeteta u školskim prostorima u prisutnosti ravnatelja škole, pedagoga ili psihologa, u situaciji kad osoba čiju prisutnost zakon propisuje pri ispitivanju djeteta ne može ili ne želi doći, može dopustiti samo onda kad interesi djeteta i zaposlenika škole nisu u suprotnosti (primjerice počinjenje imovinske štete u školi, kazneno djelo na štetu odraslog zaposlenika škole i sl.), što se mora utvrditi iz okolnosti slučaja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o sudovima za mladež

Smatrajući da su u *Zakonu o sudovima za mladež* nužne izmjene usmjerene na poboljšanje položaja djece u kaznenom postupku uključili smo se u javnu raspravu. Predložili smo da se radi zaštite djeteta žrtve kaznenog djela primjena *Zakona o sudovima za mladež* proširi i za kaznena djela prisile, prijetnje i nametljivog ponašanja kad su ona učinjena prema djetetu. Tako bi se osiguralo da se i u slučaju počinjenja tih kaznenih djela prema djetetu primjenjuju odredbe *Zakona o sudovima za mladež* koje djetetu žrtvi omogućuju veće procesne pogodnosti i zaštitu. Ukazali smo i na potrebu zakonskih izmjena kako bi se izjednačile pogodnosti svjedočenja za svu djecu, neovisno o njihovoj dobi, budući da se važeće odredbe posebne pogodnosti svjedočenja priznaju samo djeci mlađoj od 16 godina, odnosno 14 godina u slučaju primjene *Zakona o kaznenom postupku*. Također smo predložili da se ovim propisom regulira i pravo djeteta na opunomoćenika, usklađujući to pravo s odredbama *Zakona o kaznenom postupku* u kojem to pravo nije ničim uvjetovano, te da se predvidi donošenje posebnog propisa kojim bi se razradili elementi i kriteriji za određivanje opunomoćenika te vrsta edukacije koju opunomoćenici moraju proći kako bi stekli potrebne kvalifikacije za zastupanje djeteta. Ovi naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Usprotivili smo se prijedlogu da se dosadašnja posebna obveza izvansudske nagodbe, kao mjera uvjetovanog oportuniteta u nadležnosti državnog odvjetništva, primjenjuje i kao sankcija koju izriče sud, što je prihvaćeno. Naš prijedlog da se ova metoda u nadležnosti državnog odvjetnika, koja je iznimno učinkovita, osnaži i proširi i za teža kaznena djela nije prihvaćen.

Kazneni zakon

U postupku izmjena *Kaznenog zakona* predložili smo da se zakonski regulira zabrana izricanja rada za opće dobro osuđenim seksualnim zlostavljačima djece, da se propiše automatsko izricanje zabrane rada s djecom uz pravomoćnu presudu za seksualno zlostavljanje ili iskorištavanje djece te zaštitni nadzor nad osuđenima nakon što napuste zatvor. Predložili smo da se u kazneno djelo povrede djetetovih prava uvrsti i grubo zanemarivanje brige o djetetovu zdravlju. Ovi prijedlozi nisu prihvaćeni. Prihvaćen je samo prijedlog da se kazneno djelo spolnog uznemiravanja djece progoni po službenoj dužnosti.

Zakon o kaznenom postupku

Ministarstvu pravosuđa obratili smo se inicijativom za izmjenu *Zakona o kaznenom postupku*. Predložili smo da se stvore zakonski uvjeti za izricanje mjere opreza i prije formalnog pokretanja kaznenog postupka i podizanja optužnice. Obrazložili smo to primjerima iz prakse koji pokazuju da se, iako postoji sumnja da je neka osoba počinila seksualni delikt ili neko drugo nasilno djelo prema djetetu, događa da osoba i dalje do formalnog početka kaznenog postupka dolazi u kontakt s djecom. Taj problem naročito je izražen u obrazovnom sustavu i sportu jer odredbe posebnih propisa (*Zakon o sportu, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, Zakon o socijalnoj skrbi*) propisuju zabranu obavljanja poslova osobama protiv kojih je pokrenut kazneni postupak, no ove zabrane usko su vezane uz potvrđivanje optužnice, odnosno, za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora i uz osuđujuću presudu. U periodu do potvrđivanja optužnice osoba za koju postoji sumnja da je počinila kazneno djelo na štetu djeteta i dalje može nastaviti obavljati poslove u kojima dolazi u kontakt s djecom što treba onemogućiti.

U e-savjetovanju o prijedlogu izmjena *Zakona o kaznenom postupku* ponovili smo ovu inicijativu te predložili da se proširi katalog mjera opreza kojima bi se osigurala zaštita djece. Predložili smo novu mjeru opreza (*zabrana obavljanja djelatnosti u kojima se dolazi u kontakt s djecom*) te da se postojeća mjera opreza *zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja* dopuni i zabranom posjećivanja

određenih događanja poput kulturnog i sportskog događaja na kojem sudjeluju djeca. Također smo predložili da se mjera opreza *zabrane približavanja određenoj osobi* dopuni i zabranom približavanja određenoj skupini ili grupi primjerice djeci. Naglasili smo potrebu stvaranja zakonskih preduvjeta da se o izrečenoj mjeri opreza obavještavaju poslodavci i institucije koje organiziraju djelatnosti u kojima se dolazi u kontakt s djecom, odnosno koje provode mjere za njihovu zaštitu, kako bi oni mogli poduzeti odgovarajuće aktivnosti radi zaštite djece.

Radi zaštite djece svjedoka predložili smo da se pogodnosti svjedočenja (ispitivanje bez prisutnosti suca i stranaka u posebnoj prostoriji putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka uz pomoć stručne osobe u prisutnosti osobe od povjerenja) odnose na svu djecu do 18. godine. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Pravilnik o prijemu i postupanju s uhićenikom i pritvorenikom te o evidenciji pritvorenika u pritvorskoj policijskoj jedinici

U e-savjetovanju iskazali smo neslaganje s odredbom Pravilnika koja regulira uhićenje u slučaju hitne potrebe te mogućnost odgode obavještavanja branitelja i obitelji ili druge osobe koju uhićenik odredi, u najduljem trajanju 12 sati. Naglasili smo da se odgoda obavještavanja roditelja/skrbnika ne bi trebala odnositi na maloljetnike jer bi u tom slučaju navedeno bilo suprotno načelima zaštite prava maloljetnika u sukobu sa zakonom, na koju obvezuju međunarodni standardi i ratificirani dokumenti. Smatramo da je neprihvatljivo da se dijete uhićuje, a da se o tome odmah ne obavijeste osobe (roditelj ili CZSS) koje mogu poduzeti mjere za djetetovu zaštitu. Osobito zato što je to kao zakonska obveza propisano *Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima*. U tom smislu predložili smo da se maloljetnici u Pravilniku isključe iz ovog postupanja. Naš prijedlog nije uvažen.

Zakon o izvršavanju kazne zatvora

U javnom savjetovanju uputili smo više prijedloga za unapređivanje položaja djece u okviru zatvorskog sustava. Predložili smo da djeca koja se nalaze u istražnom zatvoru, za vrijeme stacionarnog liječenja u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, budu smještena i liječena odvojeno od odraslih zatvorenika, budući da dosadašnje rješenje zajedničkog boravka u sobama krši zdravstvene propise, kao i one koji se odnose na djecu u sukobu sa zakonom.

Kada je riječ o djeci čiji su roditelji u zatvoru, predložili smo da se kao međunarodni temelj i dokument na koje se oslanja ovaj Zakon navede i *Preporuka CM/Rec (2018)5 Odbora ministara VE državama članicama o djeci roditelja zatvorenika*. Nadalje, predložili smo: da se u postupku razvrstavanja u kaznionice i zatvore te prilikom odlučivanja o premještanju u drugo kazneno tijelo tijekom izvršenja kazne, kao kriterij za odlučivanje, navede i blizina mjesta stanovanja djeteta; da se u sadržaj osobnika navede i obveza unošenja podataka o maloljetnoj djeci; da se, zbog jednakosti djece, osuđenica koje čekaju upućivanje na izvršavanje kazne zatvora, a imaju dijete mlađe od godinu dana, ako je to u interesu djeteta, omogući zajednički boravak s djetetom na roditeljskom odjelu, jednako kao djetetu do tri godine starosti koje je rođeno tijekom izvršenja kazne zatvora majke; da se omogući da dijete koje je rođeno u zatvoru i koje se zajedno s majkom prema važećim propisima nalazi na roditeljskom odjelu do treće godine života, ostane uz majku do kraja kazne majke ako preostala kazna nije dulja od 6 mjeseci; da se članovima obitelji koji dolaze u posjetu omogući, uz dopuštenje majke, izvesti dijete u grad ili u posjet izvan zatvora u skladu s mišljenjem i procjenom nadležnog CZSS-a; da se zbog jasnoće i preciznosti uz roditelje i skrbnike koji mogu dijete dovoditi u posjet zatvoreniku, dodaju i druge osobe koje su ovlaštene za skrb o djetetu (udomitelji, odgajatelji u ustanovi u kojoj se nalazi dijete i drugi); da se video-kontakt djeteta s roditeljem u zatvoru ostvaruje u slučaju kada se neposredni posjet ne može ostvariti; da se pretraga djeteta-posjetitelja izvršava samo iznimno, na pažljiv i obziran način koji neće narušiti djetetovo dostojanstvo; da se povećanje i smanjivanje obima posjeta djeteta ne veže uz sigurnosne procjene te stjecanje i gubitak pogodnosti zatvorenika-roditelja jer je riječ primarno o pravu djeteta na kontakt s roditeljem; da su kaznena tijela dužna posebno pažljivo opremiti prostore za posjet djece te da ograničene mogućnosti ne bi smjele biti opravdanje za nepoduzimanje svih potrebnih mjera i aktivnosti u podizanju standarda. Zasad nemamo informacija o prihvaćenosti naših prijedloga.

6.3 Imovinska prava

Zakon o porezu na dohodak

Prilikom izmjena i dopuna *Zakona o porezu na dohodak* u 2018., u skladu s našim prijedlogom, dopunjena je odredba članka 14. stavak 5. na način da se djecom u smislu tog propisa smatraju i djeca koju uzdržavaju očuh ili maćeha. Kako smo naknadno saznali i za druge slučajeve u kojima prava i interesi djece mogu biti ugroženi, tijekom 2019. obratili smo se Ministarstvu financija preporukom i prijedlogom za dopunu propisa. Prijedloge smo ponovili i u e-savjetovanju na *Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak*. Naši prijedlozi odnosili su se na zaštitu maloljetne djece čiji roditelji imaju primanja ispod razine osnovnog osobnog odbitka i koju uzdržavaju bake i djedovi, a koji od 1. siječnja 2018., odnosno od stupanja na snagu izmjena i dopuna zakona, nisu u mogućnosti koristiti poreznu olakšicu za svoje unuke. Također smo ponovili prijedlog da se uvećanje osobnog odbitka priznaje i bračnom drugu udomitelja jer smatramo da je to u najboljem interesu udomljene djece. Ukazali smo i na potrebu zaštite imovinskih interesa i one djece čiji roditelj živi u životnom partnerstvu, a u skladu s odredbama *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola*. Predložili smo i da se razmotri mogućnosti efikasnije zaštite dječjih imovinskih prava i najboljih interesa, poput, primjerice, dječje štednje koja je nerijetko jedini „dohodak” koji djeca imaju. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o subvencioniranju stambenih kredita

S obzirom na moguću diskriminatornu odredbu *Zakona o subvencioniranju stambenih kredita*, kojom je propisano dodatno subvencioniranje kredita za dvije godine po svakom živorođenom ili posvojenom djetetu u obitelji korisnika kredita, rođenom nakon sklapanja ugovora, već 2018. obratili smo se MGPU-u. Preporučili smo da razmotri izmjenu spomenutog članka kako bi se subvencioniranje kredita omogućilo i za one obitelji u kojima su djeca rođena prije sklapanja ugovora. Naš prijedlog djelomično je uvršten u predloženi tekst u javnom savjetovanju 2019. te je dodatno sufinanciranje kredita omogućeno i za djecu koja su rođena prije sklapanja ugovora. Međutim, u ovom slučaju subvencioniranje je određeno u kraćem trajanju odnosno u roku od jedne godine, dok je za djecu rođenu nakon sklapanja ugovora sufinanciranje omogućeno u trajanju od dvije godine. Na to smo upozorili u javnom savjetovanju predlažući da se neovisno o trenutku rođenja djeteta izjednače uvjeti sufinanciranja kredita. Neprihvatanje našeg prijedloga MGPU je obrazložio demografskim mjerama poticanja povećanja obitelji novorođenom djecom.

Zakon o mirovinskom osiguranju

Uključili smo se u e-savjetovanje o *Obrascu prethodne procjene Zakona o izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranju* te o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o mirovinskom osiguranju, s Konačnim prijedlogom zakona*. Tom prilikom uputili smo inicijativu za dopunu važećih odredbi zakona koja se odnosila na zaštitu djece korisnika (i potencijalnih korisnika) obiteljske mirovine. Predlagali smo da se iznađu prihvatljiviji modeli i načini obračuna te mehanizmi isplate obiteljske mirovine maloljetnim korisnicima na odvojene račune, budući da je praksa da se, u situaciji kad postoji više korisnika obiteljske mirovine, isplata vrši samo na jedan tekući račun koji glasi na ime jednog korisnika mirovine, tzv. „naslovnika”. Naime, potreba razdvajanja odnosno isplate mirovine na poseban dječji račun javlja se u slučajevima kada je „naslovnik” ujedno i ovršenik te mu se u ovršnom postupku plijeni postotak od cijele mirovine, uključujući i dio mirovine koji stvarno pripada drugom korisniku (djetetu). Isplata na posebni račun djeteta potrebna je i u slučajevima kada je pravomoćnom sudskom odlukom roditelju oduzeto pravo na stanovanje s djetetom, a svakodnevna skrb o djetetu povjerena drugoj osobi, kako bi se spriječilo da se obiteljska mirovina za dijete nastavlja isplaćivati roditelju kojem je izrečena ova mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. I u slučajevima kada „naslovnik” nije djetetov zakonski zastupnik, već npr. punoljetni brat ili sestra, potrebno je osigurati isplatu obiteljske mirovine na djetetov račun.

Nadalje, predlagali smo da se razmotri zaštita one djece koja zbog nedostatnog mirovinskog staža roditelja ne ostvaruju pravo na obiteljsku mirovinu, kao i da se ovim propisom osigura da obiteljska mirovina koju ostvaruju djeca bude u cijelosti izuzeta od ovrhe. Skrenuli smo pozornost na potrebu zaštite interesa djece vezano uz odredbe *Zakona o mirovinskom osiguranju* koje reguliraju smanjenje radne sposobnosti osiguranika, a vezano uz ranije inicijative da se propiše i detaljnije regulira posebna provjera sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o doplatku za djecu

U e-savjetovanju o predloženom *Obrascu prethodne procjene za Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o doplatku za djecu* pozdravili smo izmjenu dohodovnog cenzusa, u svrhu proširenje kruga potencijalnih korisnika doplatka za djecu, djece za koju se ostvaruje pravo na doplatku za djecu te potencijalnih korisnika pronatalitetnog dodatka. Preporučili smo dopunu drugih odredbi na način da se predvidi i osigura: zaštita djece u onim slučajevima u kojima korisnik (roditelj ili druga osoba određena zakonom) ostaje bez doplatka za djecu zbog neispunjavanja uvjeta duljine vlastitog prebivališta, otklanjanje diskriminatorskih odredbi zakona koje djecu dovode u nejednaki položaj po osnovama obrazovanja i dobi, zaštita djece koja imaju prebivalište u RH, a školu pohađaju u inozemstvu, povećanje postotka proračunske osnovice kojim se određuje visina doplatka za djecu, kao i da se predvidi pravo korištenja pronatalitetnog dodatka za svako daljnje rođeno dijete. Istaknuli smo i potrebu zaštite interesa djece u slučaju nenamjenskog trošenja doplatka. Naši prijedlozi primljeni su na znanje, uz obrazloženje da će se prilikom budućih izmjena propisa, kojima će se na sveobuhvatan način pristupiti poboljšanju zakonske regulative u području doplatka za djecu, razmotriti sva otvorena pitanja u pogledu ostvarivanja prava pojedinih skupina korisnika.

Ovršni zakon

U e-savjetovanju o *Nacrtu prijedloga Ovršnog zakona* ukazali smo na potrebu da se prilikom intervencija u ovom području osobito vodi računa o zaštiti djece kao ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja djece, ali i drugih potraživanja u korist djece. Također smo istaknuli nužnost zaštite interesa djece u postupcima radi iseljenja ovršenika s djecom, kao i u svim ovršnim postupcima koji se odnose na djecu, naglašavajući kako najbolji interes djece mora imati prednost. Većina naših primjedbi primljena je na znanje.

Pravilnik o visini i načinu ostvarivanja prava na povlaštenu javni otočni cestovni prijevoz i dodjele naknade

U postupku donošenja *Pravilnika o visini i načinu ostvarivanja prava na povlaštenu javni otočni cestovni prijevoz i dodjele naknade* istaknuli smo da se posebno osjetljivim skupinama djece - djeci kroničnim bolesnicima i djeci s teškoćama u razvoju treba olakšati pristup svim potrebnim uslugama na otoku i izvan otoka. Preporučili smo da se izbjegne kategorizacija djece prema dobi te ograničavanje broja njihovih putovanja. S obzirom na specifične i otežane uvjete odrastanja djece na otocima, preporučili smo da im se svima omogući neograničen i besplatan prijevoz tijekom cijele godine. Ujedno smo predložili da im se osigura korištenje prava na neograničen i besplatan prijevoz za putovanja, ne samo u osnovnu i srednju školu na otoku ili izvan otoka, nego i za pohađanje edukativnih/sportskih aktivnosti (tečajevi, sportske, glazbene i druge aktivnosti, posjet liječniku, odlazak u knjižnicu) na samom otoku ili izvan otoka. Nemamo informaciju o prihvaćenosti naših prijedloga.

Zakon o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu

U postupku izmjena i dopuna *Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu* ukazali smo na potrebu osiguravanja prava na neograničen i besplatan trajektni prijevoz za djecu s TUR i njihove roditelje, kao pratitelje, koja žive na otocima te na kopnu pohađaju odgojno-obrazovni, zdravstveni, edukacijsko-rehabilitacijski ili socijalni program. Tražili smo ukidanje postojeće zakonske odredbe kojom je broj besplatnih polazno/povratnih putovanja za otočku djecu s TUR ograničen na četiri putovanja godišnje. Naglasili smo da se besplatan prijevoz ne smije uvjetovati ni

drugim čimbenicima, poput razina oštećenja ili osiguravanja besplatnog prijevoza samo za usluge u ustanovama koje su u nadležnosti samo jednog ministarstva (primjerice, samo za zdravstvene ili samo za socijalne usluge) ili, pak, odlaskom samo javnom, ali ne i privatnom pružatelju usluga (primjerice, privatnom liječniku, fizioterapeutu i sl.). Naš prijedlog je prihvaćen.

6.4 Obrazovanje

Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi

U postupku donošenja Pravilnika o izmjenama i dopuni *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* predložili smo da uvede odredba kojom bi se jamčila zaštita svih prava učenika u postupku praćenja i vrednovanja učenika te osiguralo pravo učenika na izražavanje mišljenja kroz samoprocjenu znanja. Predložili smo da u tjednu prije završetka nastavne godine roditelji imaju pravo na zahtjev dobiti od razrednika informacije o djetetovim postignućima, pisano ili telefonom. Da zaključna ocjena iz likovne, glazbene i tjelesne kulture mora biti poticaj u osobnom razvoju učenika na tom polju, a u postupcima provjeravanja i vrednovanja moraju se poštovati učenikove sposobnosti i mogućnosti. Istaknuli smo da se učeniku nezadovoljnom rezultatima, neovisno o ocjeni, osigura pravo na dopunsku nastavu na vlastiti zahtjev i/ili zahtjev roditelja. Predložili smo da se propiše obveza roditelja da najmanje dvaput dođe na individualne razgovore, a u slučaju da roditelj ne obavijesti razrednika o razlozima nedolaska na individualne razgovore i roditeljske sastanke škole, propiše obveza škole da izvijesti CZSS. Naglasili smo potrebu uvođenja obveze redovitog unošenja bilješki o učenicima kako bi i učenik i roditelj bili pravovremeno obaviješteni o učiteljevim zapažanjima, kao i da nastavnici uključe učenika u proces praćenja radi boljeg razumijevanja učiteljevog zapažanja. Predložili smo da se ocjene upisuju u roku od 48 sati te da razrednik pisanim putem obavijesti roditelja i stručnu službu škole ako učenik ima mjesec dana prije završetka polugodišta ili školske godine negativne ocjene iz više nastavnih predmeta te da stručna služba škole s predmetnim učiteljima sastavi individualni plan rada za učenika s jasnim rokovima i zaduženjima. Prijedlozi nisu prihvaćeni.

Smjernice za izradu Mreže školskih ustanova i programa odgoja i obrazovanja

U javnoj raspravi o *Smjernicama za izradu Mreže školskih ustanova i programa odgoja i obrazovanja* naglasili smo kako pri izradi Mreže školskih ustanova i programa odgoja i obrazovanja najboljem interesu djeteta/učenika uvijek treba dati prednost. Podsjetili smo na naše preporuke upućene MZO-u na početku školske godine o: osiguravanju jednakih mogućnosti djeci u pogledu prijevoza, zdrave školske prehrane, sigurnosti i odgovarajućih prostornih uvjeta; osiguravanju stručno-pedagoške pomoći, pristupačnosti i opremljenosti škola osiguravanju prijevoza učenika s TUR i stručno osposobljene pratnje za vrijeme prijevoza, ako škola provodi poseban program obrazovanja, a ne pripada Mreži školskih ustanova za provedbu (isključivo!) posebnih programa obrazovanja za učenike s TUR. Istaknuli smo da pri izradi Mreže škola treba voditi računa o pravima djece s TUR, kako osnovnoškolske, tako i srednjoškolske te osigurati ostvarivanje primjerenih programa odgoja i obrazovanja; dodatnih odgojno-obrazovnih i rehabilitacijskih programa (programa edukacijsko-rehabilitacijskih postupaka, produženoga stručnog postupka i dr.), posebnih programa i privremenih oblika odgoja i obrazovanja (nastave u zdravstvenoj ustanovi, tj. odrediti OŠ koja provodi nastavu u zdravstvenoj ustanovi i srednju školu koja provodi nastavu općeobrazovnih predmeta u zdravstvenoj ustanovi). Također je nužno voditi računa o odgojno-obrazovnim potrebama djece pripadnika nacionalnih manjina i darovite djece.

Upozorili smo i na naloge i preporuke Državnog ureda za reviziju u cilju postizanja bolje učinkovitosti kapitalnih ulaganja u škole, a s time i veće razine zaštite obrazovnih prava djece. MZO je primio na znanje naše preporuke i prijedloge.

Pravilnik o pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji te javnim ispravama u školskim ustanovama

U javnoj raspravi o *Nacrtu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji te javnim ispravama u školskim ustanovama* istaknuli smo kako je, radi zaštite osobnih podataka učenika, nužno u suradnji s AZOP-om pristupiti revidiranju cijelog Pravilnika i provjeriti popis svih vrsta podataka o učenicima koji se evidentiraju i čuvaju u školi i učeničkom domu, provjeriti opravdanost i nužnost evidentiranja i postojanja mogućeg prekomjernog prikupljanja podataka, jasno odrediti razine prava pristupa podacima, kao i način zaštite i duljinu čuvanja podataka. Kako su istovremeno u javnoj raspravi i dopune *Pravilnika o zajedničkom upisniku školskih ustanova u elektroničkom obliku - e-Matici* predložili smo oba provedbena propisa uskladiti i sadržajno upotpuniti te, radi zaštite privatnosti učenika, razraditi pravila postupanja s dokumentacijom u konvencionalnom i u digitalnom obliku. Predložili smo provjeriti opravdanost traženja podataka o nacionalnosti učenika, u odnosu na usklađenost s Uredbom EU o zaštiti podataka u obradi osobnih podataka te, s tim u vezi, utvrditi način raspolaganja navedenim podacima. Predložili smo ujedno razraditi postupak raspolaganja sa starim osobnim podacima koji se vode o učeniku u pedagoškoj dokumentaciji nakon promjene osobnih podataka tijekom školovanja (promjena OIB-a nakon posvojenja, promjena imena) kako otkrivanjem starih djetetovih podataka ne bi bili povrijeđeni privatnost i dostojanstvo, ali i sigurnost djeteta, te razraditi postupak raspolaganja s tim podacima, primjerice, kod prijelaza u drugu školu, prijepisa svjedodžbi ili uvida u podatke iz Matične knjige i omogućiti uvid samo u aktualne djetetove osobne podatke. MZO je primio na znanje naše prijedloge uz napomenu da se predloženim izmjenama *Pravilnika* ne mijenja dosadašnji obim prikupljanja podataka ni njihove obrade i čuvanja, ali da su u tijeku konzultacije s AZOP-om o pitanjima koja smo istaknuli, odnosno revidiranju *Pravilnika*.

Pravilnik o zajedničkom upisniku školskih ustanova u elektroničkom obliku - e-Matici

U javnoj raspravi o *Nacrtu Pravilnika o dopuni Pravilnika o zajedničkom upisniku školskih ustanova u elektroničkom obliku - e-Matici* istaknuli smo da, radi zaštite privatnosti učenika, smatramo potrebnim sadržajno upotpuniti, odnosno donijeti jasna pravila o postupanju s dokumentacijom u konvencionalnom i u digitalnom obliku. Nužno je u suradnji s AZOP-om pristupiti revidiranju *Pravilnika*, provjeriti popis svih vrsta podataka o učenicima koji se evidentiraju i čuvaju u školi i učeničkom domu, provjeriti opravdanost i nužnost evidentiranja i postojanja mogućeg prekomjernog prikupljanja podataka te jasno odrediti razine prava pristupa podacima, kao i način zaštite i duljinu čuvanja. Zaštita i tajnost podataka, razmjena podataka i odlučivanje o davanju podataka iz e-Matice trećim osobama, kao i osiguranje potrebnih tehničkih, kadrovskih i organizacijskih mjera zaštite osobnih podataka ne smiju ovisiti o volji pojedinca, već moraju biti sustavno riješeni. MZO je prijedloge primio na znanje uz napomenu da usko surađuje s AZOP-om u pogledu evidencije podataka i zaštite osobnih podataka učenika.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

U javnoj raspravi o *Obrascu prethodne procjene za Zakon o izmjeni Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* očitivali smo se o namjeri predlagača za omogućavanjem ostanaka na tržištu rada zaposlenima u osnovnim i srednjim školama nakon 65. godine i podizanju dobne granice na 68 godina. Predložili smo da se, uz provjeru opće zdravstvene sposobnosti, ostanak na radu obvezno uvjetuje posebnom procjenom za odgojno-obrazovni rad s djecom. Istaknuli smo kako se već sada odgojno-obrazovne ustanove suočavaju s problemom postupanja prema radniku u slučaju sumnje na psiho-fizičke poteškoće, koje utječu ili mogu utjecati na njegovu sposobnost za rad s djecom, ali da škole rijetko koriste mogućnost upućivanja radnika na ovlaštenu prosudbu radne sposobnosti. Još uvijek ne postoji odgovarajuća provjera koja bi rezultirala nedvojbena procjenom je li odgojno-obrazovni radnik sposoban upravo za odgojno-obrazovni rad s djecom, a ne samo za rad općenito. Predložili smo da se, u suradnji nadležnih tijela kao što su MZO i MZ, propiše i detaljnije regulira posebna provjera sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom, kako redovna, tako i izvanredna, u slučaju rada s učenicima i nakon 65. godine života. Naš prijedlog je primljen na znanje.

6.5 Obiteljsko pravna zaštita

Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama

U postupku izmjena i dopuna *Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama (ZORRP)*. Ukazali smo na moguću koliziju odredbi ZORRP-a i OBZ-a u slučaju kada pravo na korištenje roditeljskih potpora traži roditelj koji temeljem odluke suda ne stanuje s djetetom, a što je posebice moguće u slučajevima visokokonfliktnih razvoda i/ili prekida obiteljske zajednice. Podsjetili smo i na potrebu uvažavanja specifičnosti alternativnih oblika skrbi za djecu vezano uz korištenje vremenskih i novčanih potpora. Naglasili smo da pojedine odredbe koje reguliraju vremenske i novčane potpore za udomitelje (a koje sada nisu predviđene) treba sadržavati upravo ZORRP, unatoč tome što su prava udomitelja u načelu predmet posebnog zakona koji regulira materiju udomiteljstva. Upozorili smo i da važeće zakonske odredbe zanemaruju potrebu prilagodbe djeteta i skrbnika/udomitelja na nove okolnosti, posebice u slučajevima kada dijete ne poznaje te osobe otprije, a s obzirom na postavljeno ograničenje prema kojemu djetetov udomitelj i djetetov skrbnik, sukladno svom radno-pravnom statusu, ostvaruju prava iz ZORRP-a tek pod uvjetom da ta prava roditelj nije iskoristio. Podsjetili smo da udomiteljevo korištenje neplaćenog dopusta bitno utječe na materijalni standard obitelji, a posredno i na udomljeno dijete, budući da odredbama važećih zakona nije predviđena mogućnost zakonskog, plaćenog dopusta za vrijeme prilagodbe djeteta. Predložili smo da se razmotri i proširenje dobne granice za korištenje roditeljskog dopusta i za djecu koja su posvojena nakon osme godine života, budući da je realno očekivati da će kod posvojenja djeteta starijeg od osam godina prilagodba na nove životne prilike biti dugotrajnija i složenija. Ukazali smo i na potrebu uvažavanja specifičnih potreba u slučaju poroda blizanaca, trećeg i svakog daljnjeg djeteta, podržavši prijedlog i primjedbu koji je iznijela pravobraniteljica za ravnopravnost spolova vezano uz isplatu naknade plaće za vrijeme korištenja roditeljskog dopusta u dvostrukom iznosu u slučajevima poroda blizanaca, kao i prijedloge vezane uz delimitaciju naknada za blizance te za treće dijete, koje se isplaćuju nakon prve godine djetetova života. Predložili smo izmjenu članka kojim se regulira pravo na novčanu naknadu za zaposlenog ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim TUR za vrijeme korištenja prava na dopust za njegu djeteta do navršene 8. godine djetetova života te predložili uvećanje iznosa novčane naknade sa 70 % proračunske osnovice mjesečno (kako je sada regulirano) na 100 % proračunske osnovice, kao što je regulirano u članku 24. stavku 1. za roditelja koji koristi pravo na roditeljski dopust ili pravo na rad s polovicom punog radnog vremena. Upozorili smo na potrebu izmjene terminologije za populaciju djece s TUR te ukazali i na potrebu ujednačavanja kriterija i uvjeta korištenja prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete. Naime, roditelji kao mogući korisnici prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete, ponekad, zbog neispunjavanja uvjeta duljine svog prebivališta u JLP(R)S) ostaju bez ove potpore kojoj je svrha njega novorođenog djeteta. Kao moguće rješenje predložili smo da umjesto roditelja, nositelj ovog prava bude dijete. Također smo predložili razmotriti mogućnost proširivanja prava na jednokratnu novčanu potporu i za onu djecu koja „ulaze u obitelj” kroz institute povjere i skrbništva, udomiteljstva ili posvojenja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Inicijativa za reguliranje propisa o osobnom identifikacijskom broju posvojenog djeteta

OBZ propisuje mogućnost promjene osobnog identifikacijskog broja (OIB) posvojenoj djeci, na način da izreka rješenja CZSS-a kojom se zasniva posvojenje sadrži i određenje da se djetetu ima odrediti novi OIB, koji će se upisati u maticu rođenih ako je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta. Takva mogućnost zaštite privatnosti nije predviđena za djecu koja su posvojena prije stupanja na snagu OBZ-a, za koju je posvojenje zaključeno temeljem odredbi ranije važećih propisa. Kako izmjene OBZ-a nisu predviđene u *Obrascu ažuriranog prijedloga plana zakonodavnih aktivnosti Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku za 2020. godinu* te kako je postalo izgledno da OBZ neće tako skoro doživjeti sveobuhvatne izmjene koje bi nosile i bolju zaštitu interesa posvojene djece, obratili smo se MDOMSP-u kao stručnom nositelju izrade OBZ-a te Ministarstvu financija, kao stručnom nositelju

izrade *Zakona o OIB-u*, kako bismo ih podsjetili na teškoće s kojima se suočavaju posvojena djeca. Preporučili smo da čim prije poduzmu sve nužne predradnje s ciljem dopune propisa kako bi se osigurala dodjela novog OIB-a i za djecu koja su posvojena prije stupanja na snagu važećeg OBZ-a, a sve sukladno iskazanom stavu Vlade RH da se i djeci posvojenoj po odredbama OBZ-a iz 2003. treba omogućiti poništenje prvog dodijeljenog OIB-a i određenje novog temeljem rješenja o zasnivanju posvojenja ako je to u interesu djeteta.

Zakon o centru za posebno skrbništvo

U raspravi o *Zakonu o centru za posebno skrbništvo* istaknuli smo da je preuranjeno provoditi javno savjetovanje dok široj stručnoj javnosti nije dostupan nacrt budućeg, novog OBZ-a kojim se reguliraju odredbe o centru za posebno skrbništvo (CPS). Predložili smo da treba jasnije definirati djelatnost CPS-a, njegove ovlasti, detaljno ispitati stanje, evaluirati dosadašnji rad CPS-a te procijeniti daljnje potrebe CPS-a i u tom pravcu poduzimati radnje za njihovo daljnje osnaživanje. Također smo predložili da se zakonom reguliraju i u praksi osiguraju uvjeti za ujednačeno i efikasno obavljanje djelatnosti CPS-a. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.6 Sigurnost

Zakon o prijevozu u cestovnom prometu

U postupku izmjena *Zakona o prijevozu u cestovnom prometu* ukazali smo na potrebu da se u tom području osobito vodi računa o djeci te podržali intervencije koje vode unapređivanju sigurnosti djece. Založili smo se za povećanje kvalitete vozila kojima se organizirano prevoze djeca (uvođenjem ograničenja starosti autobusa za prijevoz djece i obveze ugradnje uređaja za kontrolu alkoholiziranosti vozača) te korištenje autobusa koji udovoljavaju uvjetima iz *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*. Osim obvezne sigurnosti djece tijekom prijevoza, predložili smo da se uvede sustav licenciranja vozača za prijevoz djece te dodatno osposobljavanje vozača koji sudjeluju u prijevozu djece. Naglasili smo da svaka izmjena i dopuna treba dovesti do unapređivanja prijevoza djece, a nikako do sniženja standarda i kvalitete iz područja sigurnosti u prijevozu. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o sigurnosti prometa na cestama

Podržali smo intervencije usmjerene smanjenju stradavanja sudionika u prometu te predložili: uvođenje zabrane prijevoza djece u motornom vozilu u kojem nisu ugrađeni sigurnosni pojasevi, da se uz svako izricanje prekršajnih sankcija zbog nepropisnog prijevoza djece motornim vozilima i u drugim slučajevima kršenja uvede obveza izvještavanja nadležnog CZSS-a radi poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti, uvođenje zabrane pušenja za vozača za vrijeme vožnje, zaštitu svih sudionika u prometu vezano za korištenje mobilnih uređaja i raznih audio-vizualnih naprava, uvođenje obveze ugradnje uređaja za kontrolu alkoholiziranosti vozača u motorna vozila kojima se organizirano prevoze djeca, osnaživanje programa stjecanja početne kvalifikacije i periodične izobrazbe za vozače koji obavljaju cestovni prijevoz putnika te propisivanje obveze korištenja zaštitne kacige za sve vozače bicikla mlađe od 18 godina. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Inicijativa za izmjenu zakona vezano za promet novim cestovnim prometlima

Zbog pojave novih oblika popularnih prijevoznih sredstava, naročito u urbanim sredinama, poput električnih romobila (*e-romobili*, *e-scooteri*), MUP-u smo predložili da razmotri mogućnost reguliranja sta-

tusa i pravila njihovog korištenja. Radi zaštite vozača električnih romobila i pješaka, pritome posebno imajući u vidu djecu i njihovu ugroženost u prometu te interakciju sudionika u prometu, preporučili smo da se poduzmu radnje kako bi se prikupljali, obrađivali i iskazivali podaci koji se odnose na nesreće u kojima su sudjelovali električni romobili. Naš prijedlog je prihvaćen te je u MUP-u imenovano posebno povjerenstvo koje će se baviti tim pitanjem.

Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik

U postupku savjetovanja o *Pravilniku o izmjenama i dopunama Pravilnika o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik* suprotstavili smo se prijedlogu MRMS-a da se maloljetnicima starijim od 16 godina dopusti rad na pomorskim ribarskim plovilima. Naglasili smo kako bi se spuštanjem dobne granice, kako je to predloženo, a da pritom nije provedena razrada vrsta aktivnosti i poslova na pomorskim ribarskim plovilima kako to traži Direktiva Vijeća (EU) 2017/159 o provedbi *Sporazuma o provedbi Konvencije o radu u ribolovu iz 2007.*, snizila opća razina zaštite prava djece, zajmačena međunarodnim dokumentima. Ujedno smo predložili da se radi zaštite zdravlja i razvoja, maloljetnika ne smije zaposliti na poslovima na pomorskim ribarskim plovilima, zbog posebnosti rada u ribolovu te stajališta Međunarodne organizacije rada o ribolovu kao opasnom zanimanju u usporedbi s ostalim zanimanjima. U obrazloženju smo naveli kako je ribolov najopasnija grana gospodarstva i stopa smrtnosti je više od 30 puta veća od one među ostalim radnim stanovništvom i da se, za razliku od ostalih zanimanja u kojima se u većini europskih zakonodavstava dopušta raditi osobama mlađima od 18 godina, u ribarstvu to ne preporučuje. Naš prijedlog nije prihvaćen¹⁹² uz obrazloženje da se predmetnim izmjenama *Pravilnika* provodi usklađivanje s novodonesenom Direktivom, isključivo u pogledu najniže dobne granice za radnike na ribarskim plovilima te da je na sastanku radne skupine u koju su bili uključeni predstavnici ministarstva nadležnog za ribarstvo, nadležnog za more, kao i socijalnih partnera, budući da u RH ne postoji poseban propis koji bi uređivao pitanja radno-pravnog statusa radnika na ribarskim plovilima, ocijenjeno da se na predloženi način ispravno prenose zahtjevi Direktive. Ne slažući se s takvom ocjenom, MRMS-u smo se ponovno očitovali o razlozima preispitivanja generalne dozvole rada djece od 16 do 18 godina na pomorsko-ribarskim plovilima i zatražili zaštitu djece. MRMS nas je izvijestio kako je postupak implementacije Direktive u nacionalno zakonodavstvo završen, a mišljenje o praćenju provedbe odnosno uspješnosti prenošenja Direktive će dati Europska komisija (EK). Dodali su da je, ako se ukaže potreba za uređenjem pitanja rada maloljetnih ribara u smislu preciziranja poslova koje takvi radnici smiju obavljati, to potrebno učiniti u suradnji s resorima koji uređuju pitanja morskog ribarstva kao cjeline.

6.7 Zaštita od nasilja

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

U raspravi o *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* pozitivnim smo ocijenili uključivanje odgojno-obrazovnih institucija u dijelu koji se odnosi na prepoznavanje, prijavljivanje nasilja, kao i pružanja zaštite djetetu žrtvi. Kako smo uočili da u odredbama nema odrednica o preventivnim aktivnostima i suradnji, predložili smo da se u tom dijelu dopune. Istaknuli smo da osim nabrojavanja zakonskih propisa i obveza svake institucije, *Protokol* treba sadržavati i druge smjernice za suradnju tijela koja postupaju te koordinaciju njihovih aktivnosti i radnji. Upozorili smo i da predložena definicija „nasilja u obitelji” nije u skladu sa *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji*, budući da sugerira da se odredbe *Protokola* odnose samo na nasilje među odraslim osobama (bračnim drugovima ili part-

¹⁹² Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik (NN 109/19), donesen je 7.11.2019. i stupio na snagu 20.11.2019.

nerima) pri čemu se isključuju djeca, ali i drugi članovi obitelji koji su taksativno definirani *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji*. Predložili smo i da se odredbe *Protokola* trebaju odnositi i na slučajeve u kojima se nasilje događa u udomiteljskim obiteljima u kojima udomljena djeca ili odrasle osobe nisu u srodničkim odnosima s udomiteljima i članovima njihovih obitelji. Predložili smo da se uz pojam „organizacije civilnog društva” doda „i druge organizacije koje programski djeluju u cilju zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava”, budući da ovaj termin obuhvaća i ustanove i vjerske institucije koje pružaju usluge smještaja, podrške i pomoći žrtvama obiteljskoga nasilja. Ukazali smo i na potrebu terminoloških promjena vezano uz korištenje pojma „dijete”, odnosno usklađivanje terminologije s *Konvencijom o pravima djeteta* te na nužnost da se umjesto termina „u najkraćem roku” koristi termin „odmah” kako bi se osigurala žurnost policije pri obavještanju žrtve nasilja o puštanju počinitelja nasilja na slobodu. Predložili smo i da se *Protokolom* regulira obveza zdravstvenih ustanova da na zahtjev CZSS-a dostavljaju dokumentaciju koja je važna za donošenje odluka u postupcima obiteljskopravne zaštite djece, osobito u slučaju potrebe žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji. Većina naših prijedloga je prihvaćena.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

U javnoj raspravi o prijedlogu *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* predložili smo da se proširi krug osoba na koje se odnose odredbe zakona tako da se kao obiteljsko nasilje tretira i nasilje u adolescentskim vezama, budući da ono ima sva obilježja obiteljskog nasilja jer se događa među bliskim osobama. Naglasili smo da nasilje među mladim intimnim partnerima, koje ima obilježja fizičkog, spolnog i psihološkog zlostavljanja izrazito snažno pogađa žrtvu, posebno ranjivu zbog svoje dobi i nezrelosti, te da je potrebno naći rješenje za zaštitu žrtava. Kad bi se ova vrsta nasilja tretirala kao obiteljsko nasilje, omogućila bi se žurna i učinkovitija zaštita djece. Također smo predložili da se kao poseban oblik nasilja u obitelji navedu postupanja roditelja ili drugih članova obitelji koja se mogu okarakterizirati kao manipulacija djetetom u cilju otuđenja djeteta od drugog roditelja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.8 Ostalo

Zakon o privatnoj zaštiti

U postupku savjetovanja o *Zakonu o privatnoj zaštiti* istaknuli smo da njegove odredbe ne respektiraju na odgovarajući način dijete kao subjekt, kao osobu koja se tek razvija i zahtijeva zaštitu i specifičan pristup, kao i njegov poseban položaj u kojem se može zateći u slučaju primjene ovlasti poslova tjelesne zaštite. Stoga smo se založili da se predvidi poseban položaj djece i regulira potreba obzirnog postupanja prema djeci u primjeni svih ovlasti koje ovaj zakon propisuje. Smatramo da bi se u tom smislu odredbama trebao osigurati standard analognom primjenom odredbi *Zakona o policijskim poslovima i ovlastima*, uz moguća unapređenja. Obaviješteni smo da će se problematika postupanja prema maloljetnim osobama, odnosno detaljna razrada primjene ovlasti, propisati *Pravilnikom o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite*.

Zakon o strancima

U postupku javnog savjetovanja o *Zakonu o strancima* MUP-u smo uputili prijedloge za zaštitu i unapređivanje položaja djece državljana trećih zemalja i osoba koje o njima skrbe. Zatražili smo da se djeci omogući pravo na žalbu protiv rješenja o odbijanju ulaska u RH kad nisu ispunjeni uvjeti, o odobrenju i ukidanju privremenog boravka, o ukidanju dugotrajnog boravišta te o odobrenju i ukidanju stalnog boravka.

Usprotivili smo se: uvjetima za odobrenje privremenog boravka djetetu koje se pridružuje članu obitelji, pojedinim razlozima za odbijanje izdavanja i oduzimanje putne isprave te za otkaz kratkotrajnog boravka djeci; neprijavlivanju boravišta ili prebivališta kao razlogu za ukidanje privremenog boravka djetetu; obavještavanju diplomatske misije odnosno konzularnog ureda o zadržavanju djeteta bez pratnje - ako postoji sumnja da je dijete izloženo progonu, riziku od vojnog regrutiranja i uključivanja u vojne sukobe ili kršenju osnovnih ljudskih prava; da se dijete bez pratnje smatra odraslom osobom u slučaju pretrage u postupku prisilnog udaljenja i smještaja u prihvatni centar te utvrđivanja identiteta.

Zatražili smo: da se pojedini pojmovi usklade s *Konvencijom o pravima djeteta* i OBZ-om; da se zaštite djeca i osobe koje o njima skrbe koje su hrvatski državljani ili u RH imaju reguliran boravak; da se produže rokovi važenja putne isprave djetetu kojem je odobren privremeni boravak i osobi koja se o njemu skrbi kako se dijete ne bi odvajalo od roditelja protiv njihove volje; da se odobri privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji i kada nije ispunjen koji od općih uvjeta, a to je u najboljem interesu djeteta; da se privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji odobri svoj djeci bez dobnog ograničenja; da se status djeteta stranog državljanina rođenog u RH uskladi sa statusom roditelja kod reguliranja privremenog boravka; da se zaštite osobe koje su za vrijeme maloljetnosti stekle pravo na privremeni boravak, neovisno o duljini njegova trajanja; da se uskladi duljina privremenog boravka u svrhu srednjoškolskog obrazovanja s duljinom predviđenog školovanja; da se podigne razina zaštite djece žrtava kažnjivih radnji; da se omogući pomoć i zaštita djetetu i kad nisu ispunjene zakonske pretpostavke; da se izjednači boravišni status djece s boravišnim statusom roditelja prema statusu u trenutku podnošenja zahtjeva za dugotrajno boravište, a ne u trenutku rođenja djeteta; da se obvezno zastane s donošenjem rješenja o povratku djeteta ili osobe koja skrbi za dijete koji nezakonito borave u RH, a zatražili su privremeni boravak; da se o povratku djeteta bez pratnje odlučuje u posebnom ispitnom postupku, uz uzimanje izjave djeteta i njegovog skrbnika, razmatranje mišljenja CZSS-a i provođenje drugih nužnih radnji radi utvrđivanja najboljeg interesa djeteta; da se produlje rokovi za dragovoljni odlazak i povratak djece ili osoba koje o njima skrbe; da se o protjerivanju djeteta i osobe koja skrbi za dijete odlučuje u posebnom ispitnom postupku; da se u prvostupanjskom postupku djeci pruži pravna pomoć kao savjetovanje, sastavljanje podnesaka i tužbe, zastupanje u upravnim postupcima i pred upravnim sudom; da se osigura smještaj i uzdržavanje djeteta bez pratnje koje nije smješteno u ustanovu socijalne skrbi te obitelji s djecom; da se zabrani smještaj djece bez pratnje i u pratnji obitelji u prihvatni centar jer takav smještaj predstavlja lišenje slobode, odnosno zadržavanje (detenciju) i da im se osigura alternativni smještaj otvorenog tipa kako bi se izbjegli rizici boravka djece zajedno s odraslim osobama i posljedice za fizičko i mentalno zdravlje djece i njihov razvoj.

Prihvaćeni su prijedlozi da se terminologija uvjeta za privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji uskladi s *Konvencijom o pravima djeteta* i OBZ-om te da se svoj djeci odobri privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji bez dobnog ograničenja. Ostali prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o radu

U tijeku savjetovanja o *Obrascu prethodne procjene nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o radu, s Konačnim prijedlogom zakona*, Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava smo skrenuli pozornost na odredbe o utvrđivanju smanjenja radne sposobnosti osiguranika i potrebu reguliranja izvanredne provjere radne sposobnosti za rad s djecom. Posebno smo istaknuli provjeru u sustavu obrazovanja gdje je problematika smanjenja radne sposobnosti najuočljivija. Prijedlog nije prihvaćen, uz obrazloženje kako se u ovoj fazi ne utvrđuju novi normativni ciljevi niti započinju rasprave o mogućim izmjenama i dopunama ostalih odredbi važećeg *Zakona o radu*.

Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta

U skladu sa zakonskom ovlašću pravobraniteljice za djecu te pravom pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, među redovitim godišnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu su i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave. Pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnici u 2019. godini obišli su ukupno 45 ustanova: osam ustanova socijalne skrbi, četiri centra za socijalnu skrb, jedan centar za posebno skrbništvo, jedno sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, jednu udomiteljsku obitelj, 23 odgojno-obrazovne ustanove, tri zdravstvene ustanove, jednu dječju igraonicu i tri kaznene ustanove.

7.1 Ustanove socijalne skrbi

Tijekom 2019. obišli smo sljedeće ustanove socijalne skrbi:

- 1) domove za djecu s problemima u ponašanju,
- 2) domove za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima.

7.1.1 DOMOVI ZA DJECU S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Posjetili smo tri doma za djecu s problemima u ponašanju:

1. Dom za odgoj djece i mladeži u Puli
2. Odgojni dom Mali Lošinj
3. Odgojni dom Mali Lošinj - Podružnica Cres

Dom za odgoj djece i mladeži u Puli posjetili smo u povodu vršnjačkog nasilja između četvero odgajnika doma kada je inspeksijski nadzor obavio i MDOMSP. U ustanovi se provodi više socijalnih usluga, stacionarni tretman i poludnevni boravak, dijagnostika i timska procjena. Već je ranijim obilascima uočeno da se dom nalazi u starim i zapuštenim prostorima, koji su hladni i bez sadržaja te su ukupni uvjeti krajnje neprimjereni za život djece. Kapacitet ustanove je 22 djece, a u vrijeme obilaska u domu je bilo 15 djece u četiri odgojne skupine, dvije ženske i dvije muške. Dostupnost dječjeg psihijatra djeci s teškoćama mentalnog zdravlja nije dostatna. Broj stručnih djelatnika primjeren je potrebama, ali organizacija rada nije učinkovita, što je jedan od razloga pojave vršnjačkog nasilja među djecom. Tretmansko djelovanje je nedostatno, a djeca nisu dovoljno osnažena za prijavu nasilja i upućivanje pritužbi zbog kršenja svojih prava. Nezadovoljavajuća je i međuresorna

suradnja. Zbog uočenog smo domu uputili više preporuka za poduzimanje mjera radi sprečavanja štetnih djelovanja u kojima su ugrožena prava i interesi djece, kao i za unapređivanje trenutačnoga stanja.¹⁹³

Odgojni dom Mali Lošinj pruža djeci i mlađim punoljetnim osobama muškog spola od 14 do 21 godine s PUP više socijalnih usluga. U domu se provodi i izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu izrečenu maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama te privremena mjera smještaja za vrijeme trajanja kaznenog postupka. Interna škola pruža usluge osnovnog obrazovanja odraslih, redovno trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje te dvogodišnje za nižu stručnu spremu. Svega dvadesetak djece, korisnika doma, u skupinama boravi u pet velikih višekatnih objekata, na različitim lokacijama u gradu. Održavanje takvog koncepta, osim što je prostor star, zapušten i neprimjeren potrebama djece i mladih, veliki je financijski izdatak koji ne unapređuje život djece. Prostori su preveliki i neiskorišteni, zapušteni, stari i neopremljeni, nedovoljno održavani. Grijanje je nedovoljno, a djeca se žale na hladnoću. Higijena prostora i okolice je loša. U centralnoj kuhinji ne primjenjuju se HACCP standardi. Nedovoljno je preventivnih i tretmanskih programa i aktivnosti te diferencijacije tretmana. Najbliži psihijatar za djecu i mlade je u Rijeci što za djecu znači višesatno putovanje morem i kopnom. Udaljenost je otegotna okolnost i za odlazak na sudove i kontrolna ročišta, za provođenje bilo kakvih izvaninstitucionalnih usluga potrebnih ovoj populaciji te za neposredne kontakte s obitelji. Djelatnika ima dovoljno, no dio ih nema temeljno obrazovanje za rad s djecom s PUP. U ustanovi je, u vrijeme našeg posjeta, bilo 19 djece od kojih pet izvršava odgojnu mjeru. Oko trećina djece su Romi s kojima se ne radi dodatno na obrazovnim i socijalnim deficitima. Vršnjačko nasilje je prisutno, ali reakcije na to su nedostatne, i unutar doma i na međuresornoj razini, što obeshrabruje djecu za prijavljivanje. Nakon obilaska smo MDOMSP upozorili na nezadovoljavajuće stanje i kršenje prava djece te uputili više preporuka i prijedloga.¹⁹⁴

Odgojni dom Mali Lošinj Podružnica - Cres djelovao je samostalno do 2014., kada je pripojen ustanovi na Malom Lošinju. Djelatnost Podružnice - Cres je osiguravanje stalnog i poludnevnog smještaja djeci oba spola mlađoj od 14 godina koja iskazuju PUP. Svih 18 djece, koliko ih je trenutačno u ustanovi, pohađa OŠ Frane Petrića u Cresu, od toga je četvero u nižim razredima. Kapacitet doma je 30 djece, ali nema dovoljno stručnih djelatnika za prihvata više djece, a interes stručnjaka za zapošljavanje je slab. Stručnih djelatnika je 12 i većina su prosvjetni radnici. Iako rade s djecom koja iskazuju složene probleme u ponašanju, a pojedina i teškoće mentalnoga zdravlja, za ove djelatnike nema dovoljno stručne podrške, a supervizije se ne provode. Ustanova se nalazi u staroj zgradi velikih prostornih kapaciteta koja djeluje hladno i „domski”, nema topline ni ugođaja koji bi bio privlačan djeci za boravak, iako je uredno održavano. Zbog veličine, objekt u kojem boravi manji broj djece skup je za održavanje. Mišljenja smo da je za djecu bolje preseliti ih u primjereniji objekt bliže drugim stručnim uslugama. Udaljenost doma prepreka je i češćem posjećivanju članova obitelji koji nerijetko nemaju sredstava za put na otok. Tretmanske aktivnosti nedovoljno su razvijene iako djeca iskazuju razne vrlo složene oblike PUP, uključujući i kaznena djela. Diferencijacije tretmana nema, a individualni programi se ne evaluiraju. Zbog nedostatka svih oblika tretmanske podrške, preporučili smo suradnju s udrugama koje provode različite programe svih razina prevencije. Dom ima Vijeće korisnika na kojem djeca raspravljaju o prehrani i izletima, ponekad o pravima, slobodama i odgovornostima te Kućnom redu. Imaju sandučić povjerenja i upute kome se mogu žaliti. Ustanova provodi i poludnevni boravak za četvero djece iz Cresa, koja u Domu dobiju i topli obrok. Pojedina djeca su uključena u slobodnu aktivnost nogometa u mjestu, a u ustanovi imaju mogućnost za stolni tenis, dok plesna i dramska sekcija rade prigodno. Djeca idu na izlete u organizaciji doma te sa školom u okviru nastavnih i izvannastavnih aktivnosti, za što sredstva osigurava dom.

¹⁹³ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

¹⁹⁴ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

7.1.2 DOMOVI ZA OSOBE S TJELESNIM, INTELEKTUALNIM I OSJETILNIM OŠTEĆENJIMA

Posjetili smo pet ustanova za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima:

1. Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica
2. Centar za rehabilitaciju Rijeka
3. Centar za rehabilitaciju Fortica
4. Centar za rehabilitaciju Silver
5. Centar za autizam Osijek

Centar za odgoj i obrazovanje (COO) Velika Gorica jedan je od najstarijih domova sa školom za djecu i mlade s intelektualnim teškoćama. U njemu se provodi program osnovnog obrazovanja te se učenici, s obzirom na teškoće, školuju po posebnom programu. Kod učenika su primarne intelektualne teškoće, a uz njih su pridružene i druge utjecajne teškoće, poput jezično-govornih teškoća, motoričkih poremećaja, Down sindroma, poremećaja pažnje, emocionalnih poremećaja, problema u ponašanju, epilepsije i drugih. Nastava je strukturirana kroz dva programa obrazovanja: posebni program za djecu s lakim intelektualnim teškoćama i posebni program za djecu s umjerenim intelektualnim teškoćama. U COO-u se pruža usluga boravka, cjelodnevnog ili poludnevnog, s time da učenik može koristiti uslugu boravka jedan ili više dana u tjednu ili tijekom svih radnih dana u tjednu. COO ima i mogućnost smještaja za učenike, ako se školovanje ne može osigurati u mjestu prebivališta učenika. Učenici mogu biti smješteni u COO cijelo vrijeme ili tijekom pet radnih dana, a za vikend odlaziti kući. U vrijeme obilaska ondje se školuje 77 učenika, od kojih je 25 na smještaju, a 51 učenik koristi uslugu poludnevnog boravka. Ravnateljica napominje da bi manjem broju djece trebao smještaj u COO-u da je bolje riješen prijevoz učenika kući nakon škole, odnosno barem za vikend. Napominje da je dvoje djece smješteno u COO tijekom cijele godine. Učenicima se za vrijeme boravka u COO nudi i usluga psihosocijalne podrške kojom se potiče razvoj kognitivnih, emocionalnih i socijalnih vještina. Ova usluga pruža se za 133 korisnika, a koriste je i djeca koja se ne školuju u COO-u. COO nudi i uslugu pomoći odgojiteljima, učiteljima i nastavnicima u predškolskim i školskim ustanovama pri uključivanju djeteta s TUR u programe redovitih predškolskih i školskih ustanova, tzv. uslugu integracije. Formiran je Mobilni stručni tim za pomoć djeci koja se školuju u redovnom sustavu odgoja i obrazovanja. Uspostavljena je profesionalna suradnja stručnjaka COO i redovnih osnovnih škola na području grada Velike Gorice, Velike Mlake i općina Kravarsko, Orle i Pokupsko te su pokrenuti programi psihosocijalne podrške učenicima redovnih osnovnih škola, stručne pomoći i edukacije za učitelje te stručne pomoći i edukacije za roditelje, braću i sestre, odnosno obitelj djece s TUR. U COO-u je osnovano i Savjetovalište za djecu i mlade s TUR i osobe s invaliditetom „Velika Gorica”, u sklopu kojega se pruža savjetodavna pomoć u rješavanju ili ublažavanju problema školskog neuspjeha, nepoželjnih oblika ponašanja i socijalne isključenosti u školi. Ostvarena je dobra suradnja s lokalnom zajednicom te su korisnici COO-a uključeni u Judo klub Fuji, u program plivanja, primaju posjete djece iz obližnjih vrtića i slično.

Centar za rehabilitaciju Rijeka namijenjen je za djecu i odrasle osobe s intelektualnim teškoćama uz utjecajne teškoće. U centru smo posjetili Podružnicu Kraljevica-Oštro u kojoj su smještene osobe od 7. do 21. godine života. U centru se pružaju usluge smještaja kao i usluge poludnevnog boravka za djecu s TUR, dok se programi osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja provode u COO Rijeka. U vrijeme obilaska u centru se nalazilo 220 korisnika, od kojih je 17 djece koja se nalaze u Podružnici Kraljevica-Oštro. Osim programa školovanja, u centru se pružaju i usluge psihosocijalne rehabilitacije, radnih aktivnosti, radne, likovne i fizioterapije. Ravnateljica i stručni suradnici naglašavaju problem nedostatne podrške za djecu s teškoćama mentalnog zdravlja te smještaj djece s višestrukim teškoćama (od kojih se jedna odnosi na mentalno zdravlje) u institucije koje nemaju uvjeta za pružanje primjerene podrške djeci. Također se navodi problem u odnosu na nedostatak njegovatelja - kada se traži zamjena za njegovatelja, nema zainteresiranih kandidata. Tijekom cijele godine, a posebno tijekom školskih praznika, centar za svoje korisnike organizira izlete, ljetovanja, vikend programe te gostovanja i susrete kroz raznolike sportske, kulturne i društvene aktivnosti. Centar ima veliko dvorište koje je putem

donacija i sponzorstva uređeno tako da odgovara potrebama djece, a atraktivan je i položaj uz morskou obalu, što omogućuje šetnje korisnika. Zbog toga se navodi zabrinutost roditelja djece - korisnika zbog mogućeg premještanja djece iz ove Podružnice u centralni objekt koji nema toliko mogućnosti za aktivnosti na otvorenom, iako nadležni MDOMSP odluku o premještanju još nije donio.

Centar za rehabilitaciju Fortica u Kraljevici pruža socijalne usluge djeci s TUR i odraslim osobama s invaliditetom. Centar pruža usluge smještaja i usluge poludnevnog boravka. Većina je korisnika na stalnom smještaju (51 od 80 korisnika) te većinu čine odrasle osobe s invaliditetom. Ravnateljica ističe problem niske cijene pružanja usluge smještaja po korisniku te navodi potrebu povećanja cijene smještaja od strane MDOMSP-a. Navodi se i potreba povećanja broja medicinskog osoblja u noćnom dežurstvu kako bi se omogućila kvalitetnija skrb za korisnike. Centar je smješten na obali što ga čini povoljnim i ugodnim za smještaj korisnika jer ima vlastitu plažu koja je prilagođena za osobe s invaliditetom i ograđeno dvorište koje je dobro opremljeno didaktičkim i ostalim spravama za najmlađe korisnike. Centar je smješten u staroj zgradi. Iako je vidljivo da voditeljstvo centra ulaže trud u osuvremenjivanje prostora te su prostori topli, lijepo uređeni i opremljeni raznovrsnim pomagalicama, ipak su potrebna bolja arhitektonska rješenja kako bi se moglo primjerenije odgovoriti na potrebe korisnika. U centru se pružaju različiti programi poput programa rane razvojne habilitacije i rehabilitacije po Bobath metodi i metodi funkcionalnog učenja, programa multisenzorne stimulacije - SNOEZELEN program, sportsko rekreativnih programa, radno okupacijskih radionica, kreativno likovnih programa, glazboterapije te programa socijalizacije i uključivanja korisnika u lokalnu zajednicu. Zbog nedostatka prostora, centar ne pruža usluge poludnevnog boravka. S ciljem pružanja usluge pomoći u integraciji djece s TUR u redovnim vrtićima i školama, u centru je formiran mobilni tim koji odlazi na otoke Krk i Rab kako bi se djeci s neurorazvojnim poteškoćama i neurorizikom omogućilo da u najvećoj mogućoj mjeri razviju svoje motoričke, kognitivne i socijalne vještine.

Centar uspješno razvija projekte s ciljem aktivnog uključivanja korisnika u lokalnu zajednicu. Tako se projekt *Moj prijatelj iz Fortice* provodi od 2013. godine, a u njega su uključeni učenici OŠ Kraljevica, DV Orepčiči iz Kraljevice i COO Rijeka koji posjećuju korisnike centra i zajedno s njima sudjeluju u određenim aktivnostima. Projekt MATP (*Motor Activities Training Program*) pokrenut je 2010. godine, a sada je prerastao u susrete (natjecanja) na kojima sudjeluju sudionici iz RH i susjednih zemalja koji pokazuju svoje vještine u različitim motoričkim aktivnostima (npr. mobilnost, vještine ruku, loptanje, upravljanje ručnim i električnim kolicima i vodene aktivnosti). Od 2015. u centru se, u suradnji s Volonterskim centrom Zagreb, provodi tzv. *Ljeto s volonterima*, odnosno omogućen je višednevni boravak volontera-studenata u centru tijekom ljetnih mjeseci, pri čemu se studenti uključuju u pojedine aktivnosti koje se odnose na izravni rad s korisnicima.

Centar za rehabilitaciju Silver u Zagrebu ustanova je socijalne skrbi koja u rehabilitaciju osoba s invaliditetom i djece s TUR uključuje rad sa psima pomagačima po čemu je jedinstvena u ovom dijelu Europe. U Centru se pružaju usluge za osobe s oštećenjem vida, osobe s motoričkim teškoćama i/ili intelektualnim teškoćama te djecu s TUR (cerebralna paraliza, autizam, sljepoća, neurorizična djeca, ADHD i dr.). Centar godišnje pruža usluge za 250 do 300 korisnika. U centru se provode rehabilitacijski programi, program tehnike bijelog štapa, program korištenja elektroničkog uređaja *Tom Pouce* koji s pomoću infracrvenih zraka omogućuje detektiranje prepreka, program svladavanja svakodnevnih vještina te programi za korištenje psa vodiča, rehabilitacijskog psa i terapijskog psa. U centru se provodi i usluga poludnevnog boravka kojom su obuhvaćene osobe sniženih intelektualnih sposobnosti i osobe s višestrukim oštećenjima. Centar putem edukativnih aktivnosti djeluje i na podizanje svijesti javnosti o potrebama osoba s invaliditetom (npr. odlasci djelatnika centra u udruge osoba s invaliditetom, vrtiće, osnovne i srednje škole, ustanove socijalne skrbi, fakultete i sl.). Centar se bavi i uzgojem, socijalizacijom i školovanjem pasa pomagača prema međunarodno priznatim standardima. Djeca s TUR najčešće se uključuju u program senzorne integracije, a jedino ovaj centar pruža terapiju djece s TUR kroz (re)habilitaciju sa psom. Program je prilagođen individualno svakom korisniku ovisno o njegovim potrebama i mogućnostima, čime se djeluje na poboljšanje njihova emotivnog, kognitivnog, motoričkog i psihosocijalnog razvoja/stanja. U razgovoru s ravnateljem Centra, navodi se velika zainteresiranost roditelja

za program senzorne integracije, zbog čega postoji lista čekanja (oko 100 djece s TUR je na listi). Prije uključivanja u terapiju dijete prolazi procjenu koja sadržava inicijalnu snimku uz provedeno kliničko zapažanje, testove senzorne integracije, upitnik i intervju s roditeljima te inicijalnu procjenu s terapijskim psom. Nakon procjene dijete se uključuje u terapiju koja, ovisno o potrebi djeteta, traje od šest mjeseci do dvije godine pa je i to jedan od razloga stvaranja liste čekanja. Djeca s TUR također se uključuju u programe terapijskog psa. Terapijski pas može imati ulogu pomagača ili motivatora djeteta u vježbama, aktivnostima ili igri za vrijeme (re)habilitacije jer je poznato da pas svojom prisutnošću može biti emocionalna podrška djetetu, utjecati pozitivno na njegovo raspoloženje te smanjiti njegovu anksioznost. Psi pomagači uključuju se i u terapijski rad s korisnicima drugih ustanova za djecu s TUR. S obzirom na to da centar želi širiti svoje usluge u budućnosti, ravnatelj je istaknuo potrebu širenja prostornih kapaciteta za daljnji razvoj.

Centar za autizam Osijek je novootvorena ustanova za djecu i odrasle osobe s autizmom (otvorena 1. ožujka 2019.) godine te je suvremeno uređena i opremljena (senzorna soba, terapijski bazen, dvorana za tjelovježbu, vanjsko igralište). Izgradnja ovoga centra u istočnom dijelu Hrvatske predstavlja prekretnicu za pružanje usluga za djecu s poremećajima iz autističnog spektra jer više neće morati putovati izvan mjesta stanovanja kako bi ostvarili određene usluge. U centru se pruža program odgoja i obrazovanja te usluge smještaja, boravka, individualne i grupne psihosocijalne podrške, rehabilitacije i skrbi za djecu, učenike i odrasle osobe s poremećajima iz autističnog spektra. U vrijeme obilaska centar je pohađalo 10 djece vrtićke dobi (petero se nalazi na čekanju i tada će svi kapaciteti u predškolskom sustavu odgoja i obrazovanja biti popunjeni) te 35 učenika od 7 do 21 godine. Najvećim dijelom djeca dolaze iz Osječko-baranjske županije. Budući da je centar vrlo moderno sagrađen i opremljen najsuvremenijom asistivnom tehnologijom, tehnološkom opremom i drugim didaktičkim sadržajima, postoji veliki pritisak roditelja za upis djece s drugim teškoćama. Ravnateljica centra navodi i problem nejasnih kriterija za postavljanje dijagnoze autizma te donošenje procjene koje će dijete ostati u redovnoj školi, a koje će biti upućeno u njihov centar. S obzirom na noviji ustroj ove ustanove, ravnateljica navodi potrebu ujednačavanja djelovanja svih centara za autizam u Hrvatskoj. Također navodi problem nedovoljnih kadrovskih kapaciteta. Nedostaju im logopedi, edukacijski rehabilitatori i psiholozi, a nedostaje i vozač jer trenutno prijevoz djece obavlja domar. Iako centar ima svoje kombi vozilo, dio djece se prevozi taksijem jer domar ne može preuzeti cjelokupne obveze vozača. Nedostatak djelatnika očituje se i u pružanju programa produženog stručnog postupka za koji postoji veći interes od sadašnjih kapaciteta centra. S ciljem širenja usluga, centar se upisao u mrežu davatelja socijalnih usluga rane intervencije, za što čeka odobrenje MDOMSP-a.

7.2 Centri za socijalnu skrb

Posjetili smo četiri centra za socijalnu skrb:

1. CZSS Senj
2. CZSS Brač-Supetar
3. CZSS Korčula
4. CZSS Šibenik

CZSS Senj pruža usluge građanima s područja gradova Senj, Novalja i Otočac. Podružnica Otočac, koja obavlja djelatnost za područje grada Otočca te općina Brinje i Vrhovine, zapošljava tri socijalne radnice i jednog administrativnog radnika. U Senju CZSS zapošljava 12 djelatnika (tri socijalne radnice, jednu psihologinju, dvije pravnice, ravnateljicu, administrativnog radnika, tri radnika u računovodstvu i čistačicu), dok u Novalji nije zaposlena osoba pa djelatnik iz CZSS-a Senj tamo putuje dva puta mjesečno, dok je po hitnom pozivu nemoguće djelovati. Stoga se planira dogovor s MDOMSP-om o zapošljavanju djelatnika u Novalji.

Kao nastavak aktivnosti vezanih uz zaštitu prava djece na otocima, u 2019. smo se sastali s predstavnicima triju CZSS-a koji imaju mjesnu nadležnost na otocima (CZSS Korčula, Brač-Supetar i Šibenik). Sva tri CZSS-a imaju svoje prostorno-teritorijalne specifičnosti. **CZSS Korčula**, sa sjedištem u Gradu Korčuli na istoimenom otoku, osnovan je za područje toga otoka (Grad Korčula, općine Vela Luka, Blato, Smokvica i Lumbarda), otoka Lastova te dio poluotoka Pelješca (općine Orebić i Trpanj s pripadajućim naseljima). **CZSS Šibenik** osnovan je za područje gradova Šibenika, Vodica i Skradina te općina Pirovac, Murter-Kornati, Tisno, Bilice, Tribunj, Primošten i Rogoznica. U okviru takve administrativno-teritorijalne podijele obuhvaćeni su naseljeni otoci: Murter, Žirje, Kaprije, Zlarin, Prvić i Krapanj. **CZSS Brač-Supetar** teritorijalno pokriva područje otoka Brača. Osim teritorijalne udaljenosti i prometne nepovezanosti područja na kojem pojedini CZSS-i djeluju (na putovanje od središta CZSS-a do određenih područja ponekad se utroši dva dana), stručni radnici načelno ukazuju i na brojne druge probleme s kojima se susreću u radu. Problem predstavlja nedostupnost usluga djeci na otocima, budući da nema dovoljno stručnih radnika kojima bi CZSS-i mogli upućivati djecu i roditelje na savjetodavne razgovore ili psihosocijalne tretmane. Problem je i nedostatak voditelja mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djece. Iako uglavnom CZSS-i ističu dobru suradnju s pojedinim institucijama, ima i suprotnih primjera, što rezultira zakašnjelim prijavama ili neprijavlivanjem povreda dječjih prava. Problem predstavlja i izostanak razmjene povratnih informacija o intervencijama u nekoj obitelji. Na nekim otocima jako se smanjio broj djece. Na saznanjima i informacijama koje smo dobili od CZSS-a temeljimo naše daljnje aktivnosti.¹⁹⁵

7.3 Centri za posebno skrbništvo

Posjetili smo **Centar za posebno skrbništvo, Dislociranu jedinicu u Rijeci**, gdje smo razgovarali s ravnateljicom CPS-a i s tri posebne skrbnice koje rade u Dislociranoj jedinici u Rijeci. Povod sastanka bila je razmjena informacija o problematici zajedničke roditeljske skrbi te se tom prilikom razgovaralo i o radu Dislocirane jedinice Rijeka, koja je nadležna za tri županije (Primorsko-goransku, Istarsku i Ličko-senjsku) i mogućnostima unapređivanja rada, naročito vezano uz odgovarajuće prostorne i druge uvjete za rad s djecom. Saznali smo da se planira njihovo preseljenje u drugi odgovarajući prostor te su u organizaciji radova i preuređenja, a najavljuju da će posebnu pažnju posvetiti uređenju prostora za rad s djecom. Rad u Primorsko-goranskoj županiji zahtjevan je jer obuhvaća i Gorski kotar i otoke te imaju velik broj predmeta po skrbniku koji se odnose na djecu, ali i punoljetne osobe. Kroz e-savjetovanje u povodu donošenja *Zakona o centru za posebno skrbništvo* založili smo se za njihovo daljnje osnaživanje i osiguranje uvjeta za ujednačeno i efikasno obavljanje djelatnosti u vidu bolje teritorijalne dostupnosti, stručne ekipiranosti, opremljenosti i educiranosti.

7.4 Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja

Posjetili smo **Sigurnu kuću Vukovarsko-srijemske županije** koju je 2008. godine osnovala udruga B.a.b.e. u suradnji sa županijom. Objekt se nalazi na tajnoj lokaciji te osigurava smještaj i stručnu pomoć i podršku ženama žrtvama obiteljskog nasilja i njihovoj djeci iz cijele Hrvatske. Smještajni kapacitet je za 12 žena i osmero djece s najduljim trajanjem boravka do godine dana. Za pola kapaciteta troškovi se podmireju putem ugovora s MDOMSP-om, koji upućuje korisnice, a za drugu polovicu kapaciteta iz sredstava

¹⁹⁵ Ured pravobraniteljice za djecu u 2020. planira održavanje stručnog skupa „Jednake mogućnosti za djecu na otocima“.

udruge. Stručni tim Sigurne kuće koji korisnicama pruža psihosocijalnu podršku čine socijalna radnica, psihologinja i sociologinja, a pravnu podršku, informacije i savjete osigurava udruga. Zaposlena je i domaćica koja je bivša korisnica. Od 1. siječnja 2019. korisnice imaju mogućnost stambenog zbrinjavanja sukladno *Zakonu o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima* koji, uz ostvarene uvjete, omogućava stambeno zbrinjavanje za žrtve nasilja u obitelji. Djeca se odmah po smještaju upisuju u obližnju osnovnu školu, a djelatnice ističu dobru suradnju sa školom. Vrtić za djecu majke bi trebale platiti u skladu s odlukom Grada Vukovara za sve građane o sufinanciranju 30 % iznosa, za što nezaposlene korisnice nemaju sredstava pa djeca nisu obuhvaćena predškolskim odgojem. Djelatnice navode da su se obratile Gradu Vukovaru sa zamolbom da omogući djeci korisnica besplatno pohađanje vrtića. Na našu preporuku zamolba je ponovljena, no ovaj put nije prihvaćena. Djeca se upućuju liječniku u Domu zdravlja po potrebi, a ako djetetu zbog doživljene traume ili drugih teškoća treba podrška psihologa ili psihijatra, djecu upućuju u Obiteljski centar i liječniku. Djelatnice se brinu i o ostvarivanju prava djece iz područja obiteljsko pravne zaštite, uključujući i ostvarivanje kontakta s drugim roditeljem, osim ako sud nije drukčije odredio.

7.5 Udomiteljske obitelji

Obišli smo jednu **udomiteljsku obitelj na području Splitsko-dalmatinske županije**. Iz razgovora s udomiteljicom upoznati smo s brojnim izazovima koje nosi skrb za udomljeno dijete s TUR. Unatoč silnoj energiji i angažmanu koju nosi 24-satna briga o djetetu te unatoč brizi i ljubavi koju ovi udomitelji pokazuju prema djetetu, oni zbog formalnih zapreka nemaju status specijaliziranih udomitelja niti prava koja bi iz takvog statusa proizašla. Kada je riječ o djetetu sa zdravstvenim teškoćama, jednako kao i kod djece s PUP, potrebna je maksimalna logistička i financijska podrška udomiteljima uz umrežavanje i suradnju institucija socijalne skrbi i zdravstva.

7.6 Odgojno-obrazovne ustanove i učenički domovi

Posjetili smo 23 odgojno-obrazovne ustanove: 11 dječjih vrtića, devet osnovnih škola, dvije srednje škole i jedan učenički dom. Obilazke smo ostvarili uvidom u prostore u kojima borave djeca, razgovorom s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom predstavnicima Vijeća učenika u školama uključivao je upoznavanje djece s *Konvencijom o pravima djeteta* te institucijom Pravobranitelja za djecu. Susreti s djecom bili su nam i vrijedan izvor informacija o ostvarivanju njihovih prava, posebno prava na sudjelovanje u životu i radu škole. Nakon obilazaka nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša zapažanja i preporuke.

7.6.1 PREDŠKOLSKKE USTANOVE

Posjetili smo 11 dječjih vrtića (DV):

1. DV Radost, Zadar	6. DV Potomje, Potomje
2. DV Maslina, Šibenik	7. DV Kutjevo, Kutjevo
3. DV Mali princ, Bol	8. DV Medulin, Medulin
4. DV Orebić, Orebić	9. DV Travica, Senj
5. DV Janjina, Janjina	10. DV Žirafa, Rijeka
	11. DV Delfin, Rijeka

Unatoč uočenim razlikama u organizacijskim, sigurnosnim, prostornim i kadrovskim uvjetima te ekonomskoj cijeni vrtića, u svim ovim vrtićima vidljiva je motiviranost i izrazita želja za unapređivanjem uvjeta rada i odgojno-obrazovnog procesa te otvorenost prema inovativnim pristupima radu. Djelatnike vrtića smo prilikom obilaska upoznali institucijom i ovlastima pravobraniteljice za djecu, kao i s preporukama o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama koje je pravobraniteljica za djecu uputila MZO-u u povodu početka pedagoške godine, koje se dijelom odnose i na zaštitu dječjih prava u predškolskim ustanovama. Upozorili smo i na važnost Protokola o postupanju u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika vrtića, pogotovo u odnosu na: potencijalno moguće krizne situacije, važnost zaštite privatnosti i osobnih podataka djece, kao i potrebu traženja podataka iz kaznene evidencije od MP-a pri zapošljavanju.

Nedostatak stručnih suradnika izražen je u gotovo svim ovim vrtićima. DV Žirafa nema stručnu službu ni zdravstvenu voditeljicu, uz matični objekt ima i dva podcentra s ukupno 90 djece. Djelatnici uočavaju porast broja djece koja imaju govorne poteškoće i potrebu za logopedom. Osim stručnih suradnika, u vrtićima ističu potrebu zapošljavanja i administrativno tehničkog osoblja (DV Orebić, DV Janjina, DV Potomje). Kadrovski uvjeti u vrtiću nisu usklađeni s realnim potrebama cjelokupne ustanove ni područnih vrtića. Pojedini vrtići svojom veličinom ne zadovoljavaju u cijelosti potrebe djece, iako su sva prijavljena djeca i upisana (DV Kutjevo, DV Orebić).

Nailazili smo na vrtiće s jako velikim brojem djece (DV Radost, Zadar - 850 djece, DV Maslina, Šibenik - 520 djece) koji rade na nekoliko lokacija. DV Orebić provodi djelatnost predškolskog odgoja za više od 150 djece u pet objekata na području tri općine poluotoka Pelješca, međusobno udaljene po više od 40 km, bez dostavnog vozila. Prilikom obilaska DV Travica u tijeku su bili radovi dogradnje zbog kojih je vrtić privremeno preseljen u zgradu OŠ S.S. Kranjčevića u Senju. Projektom dogradnje postojeće zgrade vrtića povećat će se kapacitet vrtića za 32 djece.

Prostorni uvjeti svih vrtića nisu u potpunosti prilagođeni potrebama, neki od njih nisu namjenski građeni već su prenamijenjeni općinski prostori te su nužna dodatna ulaganja. Uočene su potrebe izgradnje i obnavljanja vanjskih prostora vrtića (DV Bol, DV Janjina, DV Potomje, DV Orebić, DV Kutjevo), kao i nadopuna kvalitetnim sadržajima. Sigurnosni uvjeti svih vrtića ne udovoljavaju u potpunosti potrebama djece rane i predškolske dobi, a najčešće se odnose na sprave za igru na vanjskim prostorima, prozore, nedostatak antistresnih podloga, radijatore bez zaštite i sl. U pojedinim objektima prostore je nužno dodatno obogatiti prilagođenim vrtićkim namještajem i didaktikom te dotrajale zamijeniti.

Ukazano nam je na izraženu potrebu roditelja i skrbnika za organizacijom produženog boravka djece u područnim jedinicama DV Orebić, budući da djeca svakodnevno putuju 30 km do centralnog vrtića jer je u njihovom mjestu samo skraćeni boravak, što ne odgovara potrebama zaposlenih roditelja. S druge strane, u DV Radost u Zadru nema zahtjeva ni potrebe roditelja za popodnevnim radom vrtića. Uočljiv je problem suradnje vrtića i roditelja kad je riječ o djeci s TUR, kojoj se preporučuje socijalizacija u vrtiću, ali u trajanju kraćem od deset sati dnevno. Ravnatelji uglavnom ističu pozitivna iskustva u radu s djecom s TUR. Vrtići nude brojne aktivnosti i dodatne programe za djecu pa, primjerice, riječki DV Delfin nudi jedinstven program prometne preventive „Promet u predškoli”. To je ujedno drugi certificirani program prometne kulture u RH, koji pokriva četiri područja: pješaci, putnici u osobnim automobilima, putnici u javnom prijevozu i djeca vozači, kroz četiri aktivnosti za djecu predškolske dobi, a provodi se u šest vrtića sa osam skupina djece.

7.6.2 OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

Škole koje smo posjetili susreću se s različitim izazovima poput neodgovarajućih prostornih, kadrovskih i organizacijskih uvjeta, poteškoća učenika i odnosa s roditeljima. U školama koje smo posjetili uočili smo razlike u prostornim, organizacijskim i sigurnosnim uvjetima, sudjelovanju djece te motivaciji, senzi-

bilitetu i angažmanu ravnatelja u cilju unapređivanja kvalitete rada. Gotovo u svim školama uočen je problem nedostatka pojedinih profila stručnih suradnika kao i nemogućnost zapošljavanja administrativno tehničkog osoblja. Djeci, a ni odraslima nije u potpunosti jasna uloga Vijeća učenika te se uočava da ono u školama postoji više formalno nego što je riječ o stvarnoj participaciji. Škole uglavnom nude široki izbor slobodnih aktivnosti te su uključene u različite projekte. Posjete školama iskoristili smo za detaljnije upoznavanje djelatnika s preporukom pravobraniteljice za djecu o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Naše preporuke školama uglavnom su se odnosile na: intenziviranje rada Vijeća učenika; zapošljavanje stručnih suradnika; mogućnosti suradnje s roditeljima; poučavanje djece o načinima i mogućnostima prijave kršenja njihovih prava tijelima i institucijama izvan škola; postupanja u skladu s načelom najboljeg interesa djeteta; traženje od MP-a uvjerenja o ranijoj osuđivanosti s podacima iz kaznene evidencije prilikom zapošljavanja djelatnika.

Posjetili smo devet osnovnih škola (OŠ):

1. OŠ Meterize, Šibenik
2. OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin
3. OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj
4. OŠ Šime Budinića, Zadar
5. OŠ Grohote, Šolta
6. OŠ Trstenik, Split
7. OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec
8. OŠ „22. lipnja”, Sisak
9. OŠ Višnjavac, Višnjevac

OŠ Meterize, Šibenik prostorno je opremljena i zadovoljava potrebe djece. Ima dvije područne otočne škole Zlarin i Prvić. Školu pohađa 358 učenika. Nema cjelodnevni boravak, a nova i opremljena školska kuhinja ne koristi se u potpunosti jer ne mogu zaposliti kuharicu.

Dogradnjom **OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin** i izgradnjom sportske dvorane poboljšani su prostorni uvjeti školovanja učenika u Medulinu. Matičnu školu pohađa 365 učenika, PŠ Ližnjan 53, PŠ Banjole 68, PŠ Šišan 44 učenika. Škola se sastoji od stare zgrade i nove, dograđene prije nekoliko godina.

OŠ S. S. Kranjčevića u Senju, uz matičnu školu u Senju, ima područne škole u Krasnu, Sv. Jurju i Vratniku te je pohađaju učenici koji žive i u brdskom području i krševitom priobalju, što sve znatno utječe na organizaciju rada u školi i ostvarivanje odgojno-obrazovne djelatnosti. Škola ima kombi kojim se prevoze učenici putnici. Ravnateljica navodi potrebu za nastavnim kadrom - budući da nema učitelja matematike i fizike, ove predmete već niz godina predaju učitelji razredne nastave.

OŠ Šime Budinića u Zadru velika je škola i broji 933 učenika. Proteklih godina predstavlja pozitivan primjer uspješne integracije djece izbjeglica u hrvatski sustav odgoja i obrazovanja te se u njoj trenutačno školuju djeca izbjeglice iz Sirije.

U **OŠ Dr. Ivana Novaka u Macincu** velika je zastupljenost učenika romske nacionalne manjine, a u njoj se provodi i program predškole za romsku djecu. Škola nema sportsku dvoranu pa se nastava tjelesne i zdravstvene kulture provodi u jednoj većoj učionici. Iako postoji interes i potreba za provođenjem programa produženog boravka u školi, to nije moguće ostvariti budući da škola za to nema prostornih kapaciteta.

U **OŠ Grohote na Šolti, OŠ Trstenik u Splitu, OŠ „22. lipnja” u Sisku** i **OŠ Višnjevac** djelatnice Ureda pravobraniteljice za djecu došle su kako bi se susrele s učenicima, razgovarale s njima o dječjim pravima te ih upoznale sa sadržajem *Konvencije o pravima djeteta* te s radom i ovlastima pravobraniteljice za djecu.

Posjetili smo dvije srednje škole (SŠ):

1. SŠ Petra Šegedina, Korčula
2. SŠ Ambroza Haračića, Mali Lošinj

SŠ Petra Šegedina, Korčula obrazuju učenike u općoj gimnaziji, zatim u četverogodišnjim strukovnim programima elektrotehnike, mehatronike, brodstrojarstva te hotelijersko-turističkih tehničara, kao i komercijalista. Od trogodišnjih programa obrazuju konobare, kuhare, slastičare, stolare, elektromehaničare, brodske mehaničare i autoelektričare. Škola radi na dvije lokacije i ima 256 učenika. Pohađaju je učenici sa zapadnog dijela poluotoka Pelješca, koji svakodnevno putuju trajektom i autobusom, te istočnog dijela otoka Korčule. Škola učenicima nudi brojne izvannastavne aktivnosti, međutim, nedostatak prijevoza ograničava im odlazak na izlete i terensku nastavu izvan otoka. Istaknut je problem nedostatka defektologa budući da je na cijelom otoku samo jedan defektolog u OŠ Blato. Za učenike s većim teškoćama obraćaju se OŠ Orebić na Pelješcu. Školu pohađaju i djeca s teškoćama u razvoju te imaju jedan razred za pomoćna zanimanja. Izražavaju poteškoće s osiguravanjem asistenata u nastavi.

SŠ Ambroza Haračića, Mali Lošinj ima 290 učenika koji se obrazuju u šest strukovnih zanimanja - hotelijersko-turistički tehničar, pomorski nautičar, tehničar za brodstrojarstvo, konobar, kuhar, prodavač - te dva pomoćna zanimanja - kuhar i slastičar - a imaju i program opće gimnazije. U gimnazijskom programu nastava se provodi i u Područnoj školi na Cresu. U školi se školuje više od 30 učenika prema primjerenim oblicima školovanja. Praksa za brodstrojare i nautičare obavlja se u moderno opremljenim praktikumima u školi, a učenici u svrhu prakse odlaze tjedan dana, tj. 40 sati, na plovidbu školskim brodom, što financira županija. Neki učenici dolaze iz udaljenijih mjesta i otoka, npr. sa Suska, Ilovika i sl., te imaju privatno iznajmljen smještaj u gradu jer nema učeničkog doma. U školi ima dosta slobodnih aktivnosti. Provode i neke preventivne programe, uglavnom u suradnji s policijom i ZZJZ-om, ali nemaju strukturirane preventivne radionice ni osmišljene preventivne strategije.

7.6.3 UČENIČKI DOMOVI

Posjetili smo **Učenički dom srednje škole Pakrac** koji svojom veličinom gotovo u potpunosti zadovoljava potrebe učenika iz gotovo šest županija, a najviše je učenika iz Požeško-slavonske županije. Popunjenost doma je u pravilu potpuna, s učenicima radi sedam odgajatelja po odgojnim skupinama i stručna suradnica, a u domu je zaposlena i medicinska sestra. Učenici svoje prijedloge, želje i općenito sudjelovanje izražavaju putem predstavnika pojedine odgojne skupine. Sudjeluju u raznim aktivnostima u sklopu doma i izvan doma, redovito sudjeluju na susretima učeničkih domova Domijadi. Smještaj učenika je za većinu roditelja dostupan jer plaćaju polovicu ekonomske cijene. Učenice i učenici smješteni u domu uglavnom se obrazuju za poziv medicinske sestre, fizioterapeuta i građevinskog tehničara.

7.7 Zdravstvene ustanove

Posjetili smo tri zdravstvene ustanove:

1. Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Rijeka
2. Izvanbolničko rodilište u Sinju i pedijatrijsku ambulantu, koji djeluju u okviru Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije
3. Opću bolnicu Gospić

Tijekom obilazaka pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece tijekom njihovog boravka u bolnici.

Posjetili smo **Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Rijeka**, gdje smo razgovarali s pročelnicom. Dobili smo informaciju o specifičnostima njihovog rada, potrebama i ulaganjima u poboljšanje liječenja i uvjeta smještaja djece. Posebno nam je ukazano na problem prostornih ograničenja i skučenih uvjeta rada na štetu djece i mladih te djelatnika Zavoda i teškoće u nastojanjima da poboljšaju uvjete smještaja dodatnim opremanjem i sadržajima. O teškoćama s kojima se suočavaju svjedoči i podatak da se prostor Zavoda koristi kao prolaz za potrebe dostave hrane i druge tehničke potrebe KBC-a. Ravnateljstvu KBC-a Rijeka je preporučena detaljna analiza potreba i ulaganje sredstava za poboljšanje prostornih i kadrovskih uvjeta liječenja i boravka djece i mladih. Zatražili smo njihovo izvješće o kratkoročnim i dugoročnim planovima vezanim za unapređenje smještaja i liječenja djece i adolescenata u Zavodu. Obaviješteni smo o poboljšanjima te rješenju problema u prostorima nove bolnice.

Posjetili smo **izvanbolničko rodilište** koje u **Sinju** djeluje u okviru Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije te **pedijatrijsku ambulantu**. O radu rodilišta, praksi i uvjetima u kojima borave rodilje i novorođena djeca razgovarali smo s liječnikom i medicinskom sestrom. U sklopu posjeta razgovarali smo i s pedijatricom koja se skrbi o zdravlju ukupno 1500 djece. Pedijatrica je izvijestila o aktualnom stanju u pedijatrijskoj primarnoj zdravstvenoj zaštiti te upozorila na potrebu kompletiranja pedijatrijskih timova u tom području.

U **Općoj bolnici Gospić** razgovarali smo s ravnateljicom. Uočili smo odgovarajuću usmjerenost dječjim potrebama i pravima te primjerenu uključenost roditelja u proces liječenja djeteta. Svaka soba Dječjeg odjela ima toalet i televizor. Dostupna je Dnevna bolnica. Na Dječjem odjelu djeci je na raspolaganju igraonica oslikana vedrim bojama, opremljena udobnim namještajem i igračkama. Dječji odjel od 2005. nosi titulu Dječji odjel prijatelj djece. Poliklinika u kojoj je i dječji dispanzer spojena je „toplim hodnikom” s ostatkom bolnice. Liječničku skrb djeci pružaju dvije pedijatrice, dva psihijatra, logoped, infektolog, sedam medicinskih sestara i glavna sestra Dječjeg odjela, okulist te dva fizikalna terapeuta. Životno ugrožene pacijente moguće je prevesti helikopterom iz bolnice u KBC Rijeka. Za potrebe životno ugrožene novorođenčadi helikopter je opremljen inkubatorom. Roditelji imaju mogućnost posjećivanja djece tijekom cijelog dana neovisno o dobi djeteta, a Dječji odjel raspolaže s apartmanskim smještajem za roditelje i djecu. Roditelji dobivaju pismo s uputama o potrebama djece pacijenata i pravilima u odnosu na boravak djeteta u bolnici te ispunjavaju upitnik o zadovoljstvu sa skrbi u bolnici. Prostor Dječjeg odjela oslikan je i ukrašen primjereno djeci, a na hodnicima su izloženi informativni prospekti i knjižice. Jednom do dva puta tjedno tete-pričalice djeci pričaju priče te se provodi projekt „Film u bolnici”. Pacijentima je dostupan besplatan bežični internet, a sigurnost pacijenata osigurava video nadzor. Nakon posjeta preporučili smo održavanje postojećeg standarda u liječenju djece te kontinuirani rad na unapređenju brige o dječjim potrebama i pravima u ostvarenju zdravstvenih usluga.

7.8 Dječje igraonice

Obišli smo udruhu **Mandarin u Rijeci**, kako bismo provjerili uvjete u kojima se organiziraju i provode aktivnosti za djecu. Zbog nepostojanja zakonske regulative za rad dječjih igraonica, ova je udruga još jedan primjer provođenja aktivnosti za djecu bez ikakve kontrole i uvjeta, što smatramo zabrinjavajućim. Osobu koja provodi programe namijenjene djeci, program rada s djecom kao ni prostor navedene udruge, osnovane 2002., nikada nije provjerilo nijedno nadležno tijelo. Udruga ima predsjednicu, koja nema pedagoško obrazovanje i jedina sudjeluje u programima namijenjenim djeci, zatim dopredsjednicu i tajnika te korisnike programa koji, kao članovi udruge plaćaju mjesečnu članarinu. Osim tečajeva

za odrasle, provode se i tečajevi za školsku djecu, koji na web stranici udruge nemaju opis ni naziv, a usmeno su nam opisani kao radionice na engleskom jeziku te igraonice i radionice za najmlađe koje se sastoje od učenja stranog jezika kroz igru, pjesmu i pokret. Kako saznajemo, udruga ima niz drugih registriranih djelatnosti.

7.9 Kaznene ustanove

Posjetili smo tri kaznene ustanove u kojima smo se usmjerili na zaštitu prava djece čiji su roditelji lišeni slobode te na prava djece (maloljetnika) u sukobu sa zakonom koja su lišena slobode. Obišli smo:

1. Odgojni zavod u Turopolju
2. Kaznionicu u Turopolju
3. Zatvor u Gospiću

Tijekom posjeta **Odgojnom zavodu u Turopolju** uočili smo značajno poboljšane prostorne i smještajne uvjete. Izgrađena je nova zgrada u kojoj se nalazi interna škola, odjel dijagnostike te Odjel pojačane skrbi i nadzora (OPSN) koji je preseljen iz Siska. Preuređeni su i već postojeći smještajni kapaciteti. Cjelokupan prostor je obnovljen i oplemenjen, ugodan za boravak, prilagođen boravku mladih i njihovim tretmanskim i životnim potrebama. Sanitarni čvorovi su novi i uredni, no odgajnici nemaju dovoljno privatnosti prilikom tuširanja jer kabine nemaju zavjese. Prostor škole je suvremeno uređen i ugodan te je dodatno prilagođen specifičnostima internog odgoja i obrazovanja. **Obrazovni programi** prilagođeni su potrebama odgajnika koji imaju mogućnost pohađati osnovu školu te strukovno osposobljavanje za više pomoćnih zanimanja (kuhar, konobar itd.). Provođenje stručne prakse osigurano je u Odgojnom zavodu. Odgajnici mogu, u skladu s propisima, raditi na pomoćnim poslovima u praonici, kuhinji i održavanju prostora, za što dobivaju naknadu. Trenutačno odgojnu mjeru izvršava ukupno 45 odgajnika na svim odjelima, 27 je maloljetnika, a ostali su mlađi punoljetnici. Odgajnici su raspoređeni na odjel dijagnostike i tri tretmanska odjela po 12 odgajnika, a kapaciteti mogu osigurati rad još jednog odjela u slučaju potrebe. Odjeli su smješteni u staroj zgradi koja je u cijelosti preuređena, moderno opremljena i prilagođena potrebama mladih. Na suvremeno uređenom Odjelu pojačane skrbi i nadzora nalaze se dvije **sobe za izolaciju** koje se vrlo rijetko koriste jer su rijetka neprimjerena ponašanja koja traže izdvajanje. U ustanovi je zaposleno 112 djelatnika u tri organizacijske cjeline: Odjel za rad sa šest zaposlenih majstora - strukovnih učitelja, Odjel osiguranja u kojem je zaposleno 46 službenika pravosudne policije te Odjel tretmana i obrazovanja u kojem su zaposleni odgajatelji, po struci socijalni radnici, socijalni pedagozi, psiholozi, politolozi, kineziolozi. U školi je zaposleno 12 prosvjetnih djelatnika. Uočili smo bolje strukturiranje i organizaciju vremena i dana u ustanovi te unapređivanje tretmanskih aktivnosti tijekom izvršenja odgojne mjere u odnosu na raniji period. Provođa se nekoliko **tretmanskih programa** za pojedine teškoće (ovisnosti, nasilje), za što su najčešće educirani djelatnici tretmana. U edukativni i tretmanski rad uključuju se povremeno i udruge izvan ustanove. **Aktivnosti slobodnog vremena** odvijaju se u likovnoj i informatičkoj, Playstation radionici te sportskim aktivnostima, glazbenoj sekciji i kreativnoj radionici u opremljenim i poticajnim prostorima, a za to vrijeme su odgajnici pod nadzorom. U slobodno vrijeme odgajnici mogu izaći iz ustanove, ovisno o korištenju pogodnosti. **Zdravstvena prava** odgajnici ostvaruju na Odjelu zdravstvene zaštite obližnje kaznionice ili odlaze u Zatvorsku bolnicu te vanjsku bolnicu po potrebi. Zatvorska bolnica nema dječjeg psihijatra niti zasebne odjele za maloljetnike. Odgajnici se tamo nalaze zajedno s odraslim psihijatrijskim bolesnicima koji su lišeni slobode, čime se krše zdravstveni propisi o odvojenom liječenju djece i odraslih osoba te propisi i međunarodni standardi koji se odnose na odvajanje odraslih osoba od djece (maloljetnika) koja su lišena slobode. **Pritužbe** odgajnici mogu podnijeti usmeno i pismeno, a postoji i sandučić za tu namjenu na svakom odjelu. Upoznati su i s mogućnostima obraćanja tijelima izvan ustanove. U ustanovi ne postoji participativno tijelo odgajnika, a oni jedino kroz razgovor s odgajateljima mogu donekle kreirati jelovnik

i utjecati na izbor TV programa. U **razgovoru s odgajanicima** saznali smo o njihovoj percepciji izvršenja odgojne mjere, kao i da im najveći problem predstavlja zabrana pušenja. Odgajnici navode da je vršnjačko nasilje prisutno no ne prijavljuju ga zbog nedostatnih reakcija i zaštite žrtve koja nakon prijave trpi posljedice te ističu da se stegovni postupci presporo provode. Odgajnici romske nacionalnosti, kojih je više od trećine, pritužili su se na učestalo vršnjačko nasilje i vrijeđanje temeljem nacionalne pripadnosti. Preporučili smo im da svako nasilje prijave djelatnicima ili vanjskim tijelima. Izvješće s opažanjima uputili smo MP-UZSP-u i Odgojnom zavodu, zajedno s preporukama za unapređivanje izvršenja odgojne mjere.¹⁸⁸

Kaznionicu u Turopolju posjetili smo s namjerom da vidimo što je učinjeno s prostorom za posjete djece očevima zatvorenicima. Taj se prostor nalazi izdvojen u tzv. *civilnom* restoranu, skromno je opremljen i nije značajnije prilagođen djeci. U međuvremenu smo iz kontakata s kaznionicom doznali da je prostor renoviran, zidovi i namještaj su obojeni, postavljeni su plakati s fotografijama prostora kaznionice, dodatno je opremljen igračkama i drugim materijalima za djecu, strukturiran je tako da je „dječji kutak” sada više izdvojen i bogatije opremljen.

U **Zatvoru u Gospiću** provjeravali smo ostvarenost naših preporuka nakon zadnjeg obilaska u odnosu na posjete i kontakt djece i roditelja na izvršavanju kazne zatvora. Uočili smo poboljšanje u uređenosti prostora za posjete koji je i dalje vrlo skučen, ali je sada ipak primjereniji djeci (*child friendly*). Međutim, prostor je organiziran tako da ne omogućuje interakciju roditelja i djece, već ih potiče na odvajanje: djeca su u kutu, a roditelji za stolom „za odrasle”. Nakon obilaska smo i od uprave zatvora i od Udruge RODA - Roditelji u akciji saznali da je u okviru Rodinog projekta „Neprekinuta veza” postojeći prostor potpuno restrukturiran i opremljen tako da se omogući nova kvaliteta posjeta. Komunikacija može biti više usmjerena djeci, njihove potrebe mogu biti u središtu posjeta, a prostor je organiziran i opremljen tako da može biti poticajan i mlađoj i starijoj djeci. Osim toga, zatvor je u 2019. opremljen i opremom za *video posjete*.

¹⁸⁸ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Ostale aktivnosti u zaštiti i promicanju prava djece

Rad Ureda pravobraniteljice za djecu, osim praćenja pojedinačnih slučajeva i općih pojava kršenja prava djece, pokretanja općih inicijativa u pojedinim područjima zaštite djece, normativne aktivnosti te susreta i suradnje s djecom, obuhvaća i niz drugih različitih aktivnosti po kojima je prepoznatljiv. U nastavku navodimo skupove i zbivanja koje smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugim organizatorima, ostvarene izdavačke projekte, održana izlaganja na brojnim skupovima, tekstove koje su pravobraniteljica i njezini suradnici objavili u različitim publikacijama, pregled institucija i organizacija s kojima smo surađivali tijekom godine te kratki prikaz aktivnosti u *Maloj kući dječjih prava* pri Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu.

8.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Tijekom 2019. organizirali smo ili zajedno s drugima sudjelovali u organizaciji ukupno 18 skupova, posebnih stručnih sastanaka, tematskih sjednica, manifestacija i prezentacija. Od toga je pet događanja realizirano u suradnji s drugim organizatorima pri čemu je Ured davao stručnu podršku i podlogu u pripremi i realizaciji, a 13 događanja organizirao je samostalno.

U 2019. obilježili smo 30. obljetnicu UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* posebnim događanjima i publikacijama, a također su mnoge aktivnosti koje smo organizirali sami ili u suradnji s drugima protekle u znaku obilježavanja te važne obljetnice.

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Sastanak o obrazovnim prava djece državnih službenika upućenih na rad u inozemstvo, 8. veljače, u Uredu pravobraniteljice za djecu - na inicijativu pravobraniteljice održan je sastanak na kojem su sudjelovali predstavnici MZO-a, AZOO-a i MVEP-a te pravobraniteljica sa suradnicama. Cilj je bio upozoriti na teškoće na koje u odgojno-obrazovnom sustavu nailaze djeca državnih službenika upućenih na rad u inozemstvo, nakon što se obitelj vrati u RH i kad djeca nastavljaju školovanje u RH.

Sastanak o sveobuhvatnoj zaštiti prava djece s problemima u ponašanju, 19. veljače, u Uredu pravobraniteljice za djecu - na inicijativu pravobraniteljice održan je sastanak na kojem su, uz pravobraniteljicu i njezine suradnice, sudjelovali predstavnici MZO, MDOMSP-a, Ministarstva pravosuđa, Centra za posebno skrbništvo te predstavnici pojedinih institucija u tim sustavima. Tema razgovora bio je i

smještaj u odgojne domove te zaštita i ostvarivanje svih drugih prava djece sa složenim problemima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja.

Predstavljanje rezultata istraživanja „Deinstitucionalizacija i transformacija ustanova za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi - između želja i stvarnosti”, 12. travnja u Rijeci, u Gradskoj vijećnici i 6. svibnja u Splitu, u prostorijama Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije - predstavljeni su rezultati istraživanja višegodišnjeg istraživanja Ureda pravobraniteljice za djecu o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici. Predstavljanje rezultata istraživanja i razgovori sa stručnjacima o problematici deinstitucionalizacije u regionalnim centrima nastavak su aktivnosti kojima je u 2018. obilježeno 15 godina postojanja Pravobranitelja za djecu u RH.

Predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja” u Splitu i Rijeci, 13. svibnja u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu i 14. svibnja u OŠ Pojišan; 4. lipnja u Dječjem domu Tić u Rijeci i 5. lipnja u Gradskoj vijećnici u Rijeci - na skupovima organiziranim za učenike, stručne suradnike, nastavnike i druge stručnjake te zainteresiranu javnost predstavljeni su podaci o tome kako se pravo djece na sudjelovanje ostvaruje u odgojno-obrazovnom sustavu u Hrvatskoj. Podaci su prikupljeni u istraživanju koje je 2017. i 2018. godine proveo Ured pravobraniteljice za djecu u suradnji sa znanstvenicama s Edukacijsko rehabilitacijskog i Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U predstavljanju rezultata sudjelovale su voditeljica istraživanja dr. sc. Ivana Borić te voditeljica projekta savjetnica pravobraniteljice za djecu Davorka Osmak Franjić. Istraživanje je provedeno kao jedna od glavnih aktivnosti kojima je obilježena 15. obljetnica djelovanja Pravobranitelja za djecu u RH.

Tematski radni sastanak o zaštiti prava djece u igraonicama i na igralištima, 14. lipnja, u Uredu pravobraniteljice za djecu - na sastanku su, uz pravobraniteljicu i njezine suradnice, sudjelovali predstavnici MDOMSP-a, MZO-a, Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta (MGPO), Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja (MGPU), DIRH-a, Ureda za udruge Vlade RH i Akreditacijske agencije. Cilj sastanka bio je razmotriti mogućnost što hitnijeg donošenja propisa o igraonicama i igralištima kako bi se omogućila evaluacija programa te nadziranje prostornih, sadržajnih i kadrovskih uvjeta u igraonicama, kao i sigurnost igrališta i drugih mjesta za dječju igru i zabavu.

Sastanci radi razmjene informacija o primjeni čl. 105. Obiteljskog zakona, 8. veljače u riječkom uredu pravobraniteljice za djecu, sa sutkinjama obiteljskog odjela Općinskog suda u Rijeci, a **24. srpnja u Centru za posebno skrbiništvo, Dislocirana jedinica u Rijeci**, s ravnateljicom Centra za posebno skrbiništvo i posebnim skrbičnicama - sastanci su održani radi razmjene informacija o praksi sudova na području Istarske, Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije u primjeni te zakonske odredbe.

Sastanak o suradnji organizacija civilnog društva s državnim tijelima, 27. studenoga u Uredu pravobraniteljice za djecu - na sastanku su sudjelovali predstavnici Ureda za udruge Vlade RH, MZO-a, MDOMSP-a, Ministarstva financija, Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske, Udruge roditelja *Korak po korak*, Udruženja *Djeca prva* i Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH te pravobraniteljica sa savjetnicama. Sastanak smo inicirali s ciljem informiranja o financiranju programa civilnog sektora iz javnih izvora te o aktivnostima državnih tijela u zaštiti prava djece, a radi unapređivanja buduće suradnje i koordinacije aktivnosti u ovom području.

Zaštita djece od gospodarskog iskorištavanja, 10. prosinca u Uredu pravobraniteljice za djecu - na sastanku su sudjelovali predstavnici MZO-a, MGPO-a, MRMS-a, DIRH-a, ASOO-a, Hrvatske obrtničke komore i Hrvatske gospodarske komore. Svrha sastanka bila je razmjena informacija s predstavnicima državnih tijela i udruga poslodavaca o ostvarivanju prava djece na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova - tijekom stručne prakse, tijekom rada za vrijeme školskih praznika, u svijetu rada te prilikom sudjelovanja djece mlađe od 15 godina u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima.

U suorganizaciji s drugima

Tematska sjednica Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora „Zaštita prava djece u prometu - gdje smo i što još moramo učiniti”, 26. rujna 2019., Hrvatski sabor - Tematska sjednica održana je na inicijativu pravobraniteljice za djecu, a na njoj su sudjelovali i predstavnici Odbora za pomorstvo, promet i infrastrukturu, MUP-a i HAK-a, civilnog sektora i prometni stručnjaci. U izlaganjima zamjenice pravobraniteljice Maje Gabelice Šupljike i savjetnice pravobraniteljice izneseni su ključni ciljevi i preporuke pravobraniteljice o zaštiti sigurnosti i smanjivanju stradavanja djece u prometu u RH, koje su prihvaćene i kao zaključci tematske sjednice saborskog odbora.

Predstavljeno posebno izvješće o pravima djece s problemima u ponašanju, 31. listopada na sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora - jedna od točaka dnevnog reda sjednice bilo je *Posebno izvješće o uočenom stanju radi poduzimanja mjera od važnosti za zaštitu prava i interesa djece koja su smještena u domove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju*, koje je pravobraniteljica za djecu u rujnu uputila Hrvatskom saboru. Istaknuto je da su djeca s problemima u ponašanju koja su smještena u odgojne ustanove jedna od najugroženijih skupina djece u društvu s obzirom na rizik od kršenja njihovih prava.

Festival prava djece, 16. listopada - 8. studenoga, u 22 grada u Hrvatskoj - već jedanaestu godinu sudjelujemo u pripremi i organizaciji festivala zajedno s glavnim nositeljem Udrugom Alternator, UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, HFS-om i drugim partnerima. Festival je inkluzivan, što znači da su sve projekcije prilagođene i djeci s oštećenjem vida ili sluha. U sklopu festivala aktivno smo sudjelovali i na stručnom skupu „Pristup i dostupnost kulturi - Kako omogućiti dostupnost audiovizualnih sadržaja djeci i odraslima sa senzornim oštećenjima?”.

Zajednička sjednica djece i saborskih zastupnika u povodu 30. obljetnice Konvencije o pravima djeteta, 20. studenoga, u Velikoj vijećnici Hrvatskoga sabora - središnji događaj na Međunarodni dan prava djeteta kojim smo obilježili važnu obljetnicu, zajednički su organizirali Savez društava *Naša djeca* Hrvatske, Ured pravobraniteljice za djecu i Ured UNICEF-a za Hrvatsku, a u njoj su sudjelovala djeca sudionici akcije „Gradovi i općine - prijatelji djece”, djeca iz Dječjih foruma i Dječjih vijeća Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske, Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu te Savjetodavnog odbora za dječju participaciju Ureda UNICEF-a za Hrvatsku¹⁹⁷.

Izložba „Osloni se na dječja prava - 30 godina Konvencije o pravima djeteta”, 28. studenoga u Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku (ŠPUD) - u sklopu zajedničkog projekta pravobraniteljice i ŠPUD Osijek pod nazivom „Osloni se na dječja prava”. Središnji motiv bio je jastuk kao oslonac, s idejom da bi dječja prava trebala - poput jastuka - pružiti djeci pouzdani oslonac i zaštitu. Projekt smo započeli u lipnju radionicom za nastavnike, nastavili u rujnu susretom s učenicima, a tijekom jeseni učenici su pod mentorstvom svojih profesora stvarali veliki broj kreativnih radova u kojima su izražavali pojedine aspekte dječjih prava. Također su oblikovali godišnji kalendar o dječjim pravima. Vrhunac projekta bilo je svečano otvaranje izložbe učeničkih radova u ŠPUD Osijek, koje je ujedno bilo i zajednička proslava rođendana Konvencije. Na izložbi je prikazano raznovrsno stvaralaštvo učenika nastalo u sklopu zajedničkog projekta, a radovi su, osim u školskoj galeriji, izloženi i u svim unutarnjim i vanjskim prostorima škole. Izložbu su zajedno otvorili pravobraniteljica za djecu te ravnateljica i dvoje učenika ŠPUD-a. Tom su prilikom predstavljeni kalendar s učeničkim radovima i bogato ilustrirani katalog izložbe. Na svečanosti su, uz učenike i profesore, bili predstavnici brojnih institucija, organizacija i udruga s kojima surađujemo. Projekt se nastavlja do kraja školske godine, te je izložba krajem siječnja 2020. postavljena u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu.

¹⁹⁷ Opširnije o tome u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje*.

8.2 Izdavački projekti

Tijekom 2019. tiskali smo sljedeće publikacije:

Osmak Franjić, D., Borić I. (ur.) (2019), Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb - znanstvena publikacija, opsega 220 str., naš je najvažniji izdavački projekt ostvaren u 2019. Knjiga objedinjuje rezultate našeg istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”, provedenog tijekom 2017. i 2018. u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim i Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, u povodu 15. obljetnice Pravobranitelja za djecu u RH. Osim rezultata kvalitativnog i kvantitativnog dijela istraživanja, knjiga nudi i teorijski dio o temeljnim polazištima za razumijevanja dječje participacije, prikazuje ulogu dječje participacije u radu Ureda pravobraniteljice za djecu - najviše kroz rad MMS-a - a sadržava i primjere dobre prakse sudjelovanja djece u školi, kao temelj za buduću *riznicu dječje participacije*. Urednice i suautorice knjige su Davorka Osmak Franjić i Ivana Borić, a u autorskom timu su i Andrea Ćosić, Aleksandra Huić, Valentina Kranželić, Anja Mirosavljević i Ana Širanović. Knjigu su recenzirale istaknute stručnjakinje Nivex Koller-Trbović i Dubravka Maleš, istaknuvši da ona nudi jasne smjernice za daljnja istraživanja participativnih prava djece, ali i za razvijanje dobre prakse, osobito za educiranje odraslih koji rade s djecom.

Flego, M., Osmak Franjić, D. (2019), I JA ŽELIM SUDJELOVATI! - Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu, Zagreb (ilustrirala Zrinka Ostović) - provodeći u djelo načelo participacije djece, odlučili smo rezultate istraživanja o dječjoj participaciji približiti djeci te je tako nastala **ilustrirana dječja publikacija**. U lijepo oblikovanoj slikovnici na 20-tak stranica su, uz pomoć duhovitih ilustracija Zrinke Ostović, predloženi osnovni pojmovi i glavna istraživačka pitanja te su jednostavnim riječima prepričani glavni nalazi istraživanja, kao i mišljenja i poruke djece i odraslih o dječjem sudjelovanju u školi.

Kalendar 2020., OSLONI SE NA DJEČJA PRAVA, u povodu 30 godina Konvencije o pravima djeteta, u suradnji sa Školom primijenjene umjetnosti i dizajna (ŠPUD) Osijek, Pravobranitelj za djecu, Zagreb - godišnji kalendar o dječjim pravima uobičajena je participativna aktivnost, kojom nastojimo uključiti učenike umjetničkih škola u zagovaranje dječjih prava na način blizak djeci i mladima. Zajednički kalendar pravobraniteljice za djecu i ŠPUD Osijek zasniva se na uspomenuama iz privatnih foto-albuma učenika, koji su na vlastitim fotografijama iz ranog djetinjstva intervenirali crtežom te tako naglasili teme: pravo na nediskriminaciju, zaštitu najboljeg interesa djeteta, zaštitu od nasilja, na zdravlje, obrazovanje, igru, primjereni životni standard, privatnost, izražavanje mišljenja i drugo. Tome su dodali i šaljivobajkovitu notu nacrtavši u maniri stripa lik zaštitnika dječjih prava, kojeg su nazvali *Vitez Pravko* (predstavljen i na naslovnici ovog Izvješća). U izradi kalendara posebno su se angažirali profesori Marija Adrić Soldo i Josip Kaniža.

Katalog izložbe „30 godina Konvencije o pravima djeteta - OSLONI SE NA DJEČJA PRAVA”, Pravobranitelj za djecu, Zagreb - bogato ilustrirani katalog koji prati istoimenu izložbu, na 40-tak stranica prikazuje radove učenika ŠPUD Osijek ostvarene u istoimenom projektu, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu. Publikaciju je grafički uredila profesorica ŠPUD Osijek Angela Turkalj.

Publikacije objavljene na webu dijete.hr

Pojedine publikacije i tekstove objavljujemo na našoj mrežnoj stranici **dijete.hr**. Riječ je o našim izvješćima, koja pripremamo svake godine za Hrvatski sabor, u cjelovitom obliku i kao sažetak. U rubrici Izvješća/Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu objavljena su i javno dostupna sva dosad objavljena izvješća pravobraniteljice za djecu. U 2019. objavili smo *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2018.*, *Sažetak Izvješća 2018.* te prijevod sažetka na engleskom jeziku.

Tijekom 2019. objavili smo i neke međunarodne dokumente koji se odnose na zaštitu prava djece, koje

smo preveli kako bismo ih učinili dostupnijim svima nadležnima i zainteresiranima. U rubrici Dokumenti/Međunarodni dokumenti objavili smo na hrvatski jezik prevedena dva stajališta Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC (*European Network of Ombudspersons for Children*), čiji je član i Ured pravobraniteljice za djecu u RH: **Stajalište o dječjim pravima u digitalnom okružju** te **Stajalište o zaustavljanju imigracijske detencije djece**. Također smo objavili preporuke ENOC-ove mreže mladih savjetnika ENYA-e (*ENOC Network of Young Advisers*) koji su izradili vlastite **Preporuke o dječjim pravima u digitalnom okružju**, koje reflektiraju dječja stajališta o ovoj temi.

U povodu 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta* priredili smo posebnu rubriku na našoj stranici *dijete.hr*, u kojoj smo objavili ključne poruke pravobraniteljice i izvijestili o našim aktivnostima kojima smo obilježili tu važnu obljetnicu (<http://dijete.hr/slavimo-30-rodendan-konvencije-o-pravima-djeteta/>). Rubrika je označena prepoznatljivim logom koji je, u povodu obljetnice priredio UNICEF-ov ured za Hrvatsku, kojim i sa stranica ovoga Izvješće o radu podsjećamo na jubilej *Konvencije*.

Promidžbeni materijali

U sastavu projekta „Osloni se na dječja prava” ostvarenom u suradnji sa ŠPUD Osijek, izrađen je i promidžbeni materijal koji smo namijenili djeci u MMS-u te našim mladim i odraslim suradnicima. Riječ je o majicama, torbama i jastučnicama s motivom Viteza Pravka, koji su nastali u sklopu rada učeničke zadruge ŠPUD Osijek.

8.3 Izlaganja na stručnim skupovima

O pravima djece, njihovom kršenju i potrebi zaštite prava izlagali smo na brojnim domaćim skupovima. Ukupno 60 održanih izlaganja navodimo podijeljenih u 11 područja.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Izlaganje na okruglom stolu „Prevenција nasilničkog ponašanja i seksualnog uznemiravanja u sportu”, u organizaciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljice za djecu, Odbora Hrvatskog sabora za ravnopravnost spolova i saborskog zastupnika Veljka Kajtazija, 29. siječnja u Hrvatskom saboru.
- Izlaganja „Najbolji interes djeteta” i „Zaštita djece od nasilja - pravni okvir, dokumenti, međuinstitucionalna suradnja, prijedlozi i preporuke”, u povodu Svjetskog dana socijalnog rada, na tribini „Zaštita prava i dobrobiti djeteta”, u organizaciji CZSS Zlatar Bistrica, 22. ožujka u Zlatar Bistrici.
- Izlaganje „Pravo djece na zaštitu od nasilja” u organizaciji Centra za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije, 6. do 8. svibnja u Osijeku.
- Sudjelovanje na radionici, u okviru projekta „Zaštita majki koje su protupravno odvele dijete: ispreplitanje obiteljskog nasilja i roditeljske otmice djeteta - POAM”, u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku, 4. lipnja u Zagrebu.
- Predavanje „Agresivno ponašanje djeteta predškolske dobi - perspektiva Pravobranitelja za djecu”, u povodu Međunarodnog dana nenasilja i uoči Dječjeg tjedna, na stručnom skupu „Agresivno ponašanje kod djece predškolske dobi”, u organizaciji Centra za pružanje usluga u zajednici - savjetovalište Luka Ritz, 2. listopada u Zagrebu.
- Izlaganje na okruglom stolu „Trgovanje u svrhu seksualnog i radnog iskorištavanja djece i mladih - primjeri iz prakse”, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, 17. listopada u Zagrebu.

- Izlaganje na međunarodnoj konferenciji o ravnopravnosti spolova i osnaživanju žena i djevojčica te o nasilju nad ženama i djecom, organiziranoj u suradnji s Europskim parlamentarnim forumom za seksualna i reproduktivna prava, Platformom za reproduktivna prava, Udrugom Pariter i udrugom *U Dobroj Vjeri* te Klubom zastupnika HSU-a, SNAGA-e, nezavisnih zastupnika i Nove Politike, 30. listopada u Zagrebu.
- Izlaganje na stručnoj panel-raspravi „Izazovi kod zaštite djece od seksualnog iskorištavanja na internetu: mogućnosti prevencije, detekcije i tretmana”, u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljano djecu (CNZD), 19. studenoga u Zagrebu.
- Predavanje o pravima djece i UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta* u sklopu projekta „Interaktivna platforma i prevencija nasilja”, čiji je nositelj Društvo *Naša djeca* Sisak, a partner Ured pravobraniteljice za djecu, 10. prosinca u Sisku.
- Izlaganje na konferenciji „Kako spriječiti seksualno uznemiravanje i zlostavljanje djece u sportu?”, u organizaciji SDUŠ, u sklopu nacionalne kampanje protiv seksualnog nasilja nad djecom u sportu „Start to talk”, 13. prosinca u Zagrebu.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Izlaganje u Učeničkom domu Sušak „Izazovi i mogućnosti u ostvarivanju prava djece u učeničkim domovima” i radionica „Protokoli postupanja u zaštiti prava djece u kriznim situacijama”, 23. siječnja u Rijeci.
- Sudjelovanje u raspravi na Šestom godišnjem regionalnom forumu o vladavini prava u Jugoistočnoj Europi, 22. i 23. ožujka u Dubrovniku.
- Sudjelovanje u raspravi na tematskoj sjednici „Zašto treba vratiti samostalnost obiteljskim centrima”, u organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora, 4. travnja u Zagrebu.
- Izlaganje na stručnom skupu „Moja udomiteljska obitelj” u povodu Međunarodnog dana obitelji, u organizaciji Dječjeg doma „Maestral”, 15. svibnja u Splitu.
- Sudjelovanje u panel-raspravi „Izazovi pri donošenju odluka o lišavanju roditeljske skrbi” na 5. Konferenciji o posvajanju, u organizaciji Udruge za potporu posvajanju Adopta, 25. listopada u Zagrebu.
- Izlaganje na međunarodnoj konferenciji „Prepoznaj, brini, ponosi se”, o djeci u sustavu alternativne skrbi, u organizaciji SOS dječjeg sela Hrvatska, 28. listopada u Zagrebu.

Obrazovna prava

- Izlaganje na skupu Sekcije pedagoga Grada Zagreba, 7. veljače, u OŠ Matije Gupca u Zagrebu.
- Sudjelovanje na okruglom stolu „Zajedno u suradnji - Zaštita prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama - protokol - međuresorna suradnja”, u sklopu sastanka Županijskog stručnog vijeća za školske preventivne programe u srednjim školama i učeničkim domovima, 21. svibnja u Puli.
- Sudjelovanje na okruglom stolu „Učitelji budućnosti” i predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”, u MZO-u, u okviru priprema za predsjedanje RH Vijećem EU 2020, 29. svibnja 2019.
- „Sigurnost djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, pogled iz Ureda pravobranitelja za djecu”, izlaganje na konferenciji „Sigurnost u odgoju i obrazovanju”, u organizaciji časopisa „Zaštita”, pod pokroviteljstvom MZO-a, 25. rujna u Zagrebu.
- Sudjelovanje u radu okruglog stola na konferenciji „Obrazovanje i socijalna integracija u višetničkim zajednicama - stanje, izazovi, perspektive”, u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zaklade Friedrich Ebert Stiftung i Hrvatske zaklade za znanost, 17. listopada u Vukovaru.
- Izlaganje na stručnom skupu „Pravo djeteta na kontinuitet u odgoju i obrazovanju”, u povodu obilježavanja 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta* u organizaciji OMEP-a Hrvatska, pod pokroviteljstvom MZO te Pravobraniteljice za djecu, 14. studenoga u Zagrebu.

Zdravstvena prava

- Sudjelovanje u raspravi na tematskoj sjednici „Cijepljenjem do najvišeg standarda zdravstvene zaštite djece” Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, 28. veljače u Zagrebu.
- Sudjelovanje na Okruglom stolu „Organizacija sustava zdravstvene zaštite djece i mladih u sportu”, u organizaciji Hrvatskog društva za sportsku medicinu, HLZ, Zdravstvenog veleučilišta i Hrvatskog društva nogometne medicine, 7. lipnja u Zagrebu.
- Sudjelovanje u panel-raspravi u povodu Svjetskog dana mentalnoga zdravlja i predstavljanja programa zdravstvenog opismenjavanja odgojno-obrazovnih djelatnika u području mentalnoga zdravlja djece i mladih - edukativni program *PoMoZi Da*, u sklopu projekta „Živjeti zdravo” HZJZ-a, 9. listopada u Zagrebu.
- Sudjelovanje u panel-raspravi na konferenciji „Mentalno zdravlje! Modeli oporavka u zajednici. Gdje smo?”, u povodu Svjetskog dana mentalnog zdravlja, u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, HZJZ-a te Udruga za psihosocijalnu pomoć „Susret” i Udruga „Ludruga”, 10. listopada u Zagrebu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Radionice na stručnim skupovima za županijska stručna vijeća za školske preventivne programe osnovnih i srednjih škola i učeničkih domova u organizaciji AZOO-a, 11. i 12. veljače u Osijeku.
- Izlaganje za studente 5. godine socijalne pedagogije na poziv Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 14. svibnja u Zagrebu.
- Sudjelovanje na tematskoj sjednici „Kako se nosimo s autizmom u RH”, na inicijativu Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora, 3. srpnja u Zagrebu.
- Sudjelovanje na okruglom stolu o rezultatima istraživanja „Pozitivan razvoj adolescenata u Hrvatskoj” *Laboratorija za preventijska istraživanja* Odsjeka za poremećaje u ponašanju ERF-a Sveučilišta u Zagrebu i Studija socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 4. studenoga u Osijeku i 13. prosinca u Zagrebu.
- Sudjelovanje na okruglom stolu „Pokretači promjene - podrška resocijalizaciji i reintegraciji mladih počinitelja kaznenih djela”, u organizaciji CNZD-a, 28. studenoga u Osijeku.

Djeca u pokretu

- Izlaganje na konferenciji o međunarodnoj zaštiti izbjeglica i *bezdržavljanstvu*, u organizaciji UNHCR-a i Hrvatskog Crvenog križa, 22. i 23. svibnja 2019. u Primoštenu.
- Izlaganje na radionici o novom Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje u organizaciji UNHCR-a Hrvatska (*United Nations High Commissioner for Refugees*), 5. studenoga 2019. na Rapcu.

Prava djece u medijima i digitalnom okružju

- Izlaganje „Pravo djeteta na privatnost i zaštitu osobnih podataka iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu” na stručno-edukativnom skupu „Zaštita osobnih podataka djece u digitalnom dobu” u Kući Europe u Zagrebu, u organizaciji AZOP-a, u suradnji sa saborskim Odborom za obitelj, mlade i sport i Ravnateljstvom policije, 28. siječnja 2019. u Zagrebu.
- Izlaganje na skupu u povodu Dana sigurnijeg interneta, na kojem je predstavljen projekt edukativne *online* platforme Sigurni na internetu (SINI) od strane CNZD-a, 5. veljače u Zagrebu.
- Izlaganja održana na skupu „Škole bez mobitela”, u organizaciji AZOO-a, 6. veljače u Zagrebu.
- Izlaganja u sklopu radionice za novinare i urednike HRT-a o radu i ovlastima pravobraniteljskih ureda, na poziv HRT Akademije, 12. travnja u Zagrebu.
- Sudjelovanje na panel-raspravi o sigurnom korištenju digitalnih tehnologija i zaštiti djece na internetu u organizaciji tvrtke A1, 15. travnja u Zagrebu.
- Predavanje u DV Jarun o upotrebi novih tehnologija u dječjem vrtiću, u području ostvarivanja suradnje s roditeljima, 25. travnja u Zagrebu.

- Izlaganje „Poštovanje/zaštita prava djece u medijima” u sklopu Erasmus+ projekta za unapređivanje medijskog i građanskog odgoja djece u školi „Mladi novinari danas - odgovorni digitalni građani sutra” (*Young Journalists of Today - Responsible Digital Citizens of Tomorrow*) koji je inicirala OŠ Sveti Petar Orehovec, 22. listopada u Maloj kući dječjih prava u Zagrebu.
- Sudjelovanje u raspravi na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora o prevenciji digitalne ovisnosti djece, 29. listopada u Zagrebu.
- Izlaganje na tribini „Digitalna ovisnost - vršnjački rat na društvenim mrežama”, u organizaciji CZSS Sisak, Podružnice Obiteljski centar i Udruge *Dobre priče* iz Siska, 25. studenoga u Sisku.
- Izlaganje na okruglom stolu „Govor mržnje na internetu i mladi”, u povodu obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice, 9. prosinca u Zagrebu.

Pravosudno zaštitna prava

- Održavanje radionica „Zločin nije njihov, a kazna? - Prava i potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru”, u organizaciji MP-UZS-a, 11. veljače u Centru za izobrazbu MP-a u Zagrebu.
- Predavanje „Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu u zaštiti prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru”, u sklopu 12. tjedna psihologije, u organizaciji Društva psihologa Vukovarsko-srijemske županije, 22. veljače u Vinkovcima.
- Predavanje o pravnim mehanizama zaštite dobrobiti djece te o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru, u okviru projekta „Neprekinute veze”, u organizaciji Udruge Roditelji u akciji - RODA, UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku i MP-UZS-a, 26. veljače u Lepoglavi.
- Predstavljanje *Preporuke Odbora ministara VE o djeci zatvorenika*, u okviru projekta „Neprekinute veze”, u organizaciji Udruge RODA, UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku i MP-UZS-a, 25. i 26. ožujka u Zagrebu.
- Izlaganje o potrebama i pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, u sklopu edukacija „Neprekinuta veza”, u organizaciji UNICEF-a, Udruge RODA i MP-UZS-a, u prostoru Udruge RODA, 6. svibnja u Zagrebu.
- Predavanje studentima Pravnog fakulteta s katedre Maloljetničkog kaznenog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 22. studenoga u Zagrebu.

Diskriminacija

- Izlaganje na konferenciji „Deset godina primjene *Zakona o suzbijanju diskriminacije* u Hrvatskoj”, u organizaciji pučke pravobraniteljice i Kuće ljudskih prava, 25. travnja u Zagrebu.
- Sudjelovanje u raspravi na okruglom stolu „Pravda, jednakost i različitost u Hrvatskoj”, u sklopu Jean Monnet projekta *Europske vrijednosti u novoj državi članici: Hrvatska u prvih pet godina članstva u EU*, u organizaciji Centra za demokraciju i pravo Miko Tripalo, 13. svibnja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Pravo na sudjelovanje

- Izlaganje o pravu djece na sudjelovanje ili participaciju u društvu te predstavljanje rada MMS-a u sklopu projekta „Mladi za ravnopravno društvo”, koji provodi *Ženska soba - Centar za seksualna prava*, u partnerstvu s Gradom Zagrebom, uz sudjelovanje zagrebačke Prve gimnazije i Učeničkog doma Škole za primalje, 4. listopada u Zagrebu.
- Izlaganje „30 godina od donošenja Konvencije o pravima djeteta - jesmo li doista postali ‘alergični’ na dječja prava?” i predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja” na 27. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa sa središnjom temom „Psihologija i digitalni svijet”, u organizaciji Hrvatskog psihološkog društva, Društva psihologa Osijek i Društva psihologa Virovitičko-podravске županije, 6. - 9. studenoga u Osijeku.
- Sudjelovanje u panel-raspravi na stručnom skupu „Aktivna participacija djece i mladih iz sustava alternativne skrbi” u organizaciji Udruge FICE Hrvatska, 15. studenoga 2019. u Zagrebu.
- Izlaganje „30 godina od donošenja UN-ove Konvencije o pravima djeteta - jesmo li doista postali ‘alergični’ na dječja prava?”, 5. prosinca u Velikoj Gorici.

Promicanje dječjih prava - ostalo

- Sudjelovanje na okruglom stolu „Sigurnost u prometu 2018. - Stanje sigurnosti cestovnog prometa u RH i EU”, u organizaciji udruge *Sigurnost u prometu Zagreb* i Fakulteta prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 27. veljače u Zagrebu.
- Izlaganje „Upotreba engleskog jezika u radu pravника: primjer institucije pravobranitelja za djecu”, u sklopu edukacije *Engleski jezik u pravnoj struci*, 10. travnja u Rijeci.
- Izlaganje o zaštiti i sigurnosti djece u prometu u DV Delfin, 15. svibnja u Rijeci.
- Izlaganje za nastavnike u Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku „Koncept i stanje prava djece u RH”, 8. srpnja u Osijeku.
- Izlaganje na okruglom stolu „Stanje sigurnosti cestovnog prometa u RH - DANAS & SUTRA”, u organizaciji Udruge *Sigurnost u prometu iz Zagreba* i Fakulteta prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 10. prosinca u Zagrebu.

8.4 Objavljeni radovi

Tijekom 2019. godine, u stručnim i znanstvenim časopisima, zbornicima i drugim popratnim publikacijama uz znanstvene i stručne skupove objavljeno je ukupno 18 tekstova koji se odnose na razna područja zaštite prava djece te na rad Ureda pravobraniteljice za djecu, a čiji su autori ili suautori pravobraniteljica i njezini savjetnici.

Babić, A. (2019), *Veća dostupnost djece i obiteljima*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019.

Borić, I., Osmak Franjić, D. (2019), *Zaključci i preporuke istraživanja*, u: Osmak Franjić, D., Borić I. (ur.) (2019), *Participacija djece u školi*, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb.

Filipović, G. (2019), *Uspjesi u zakonodavnim inicijativama*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019. (tematski broj „Petnaest godina pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj”)

Flego, M., Osmak Franjić, D. (2019), *I ja želim sudjelovati! - Participacija djece u školi*, Pravobranitelj za djecu, Zagreb (publikacija za djecu)

Flego, M. (2019), *Kakve promjene u školi žele djeca i mladi*, Zrno, broj 136, godina XXX, svibanj-lipanj 2019.

Flego, M. (2019), *Kalendari i izložbe o dječjim pravima*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019. (tematski broj „Petnaest godina pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj”)

Gabelica Šupljika, M. (2019), *Novi izazovi u zaštiti dječjih prava*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019. (urednica tematskog bloka „Petnaest godina pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj”)

Osmak Franjić, D. (2019), *Što je to mreža mladih savjetnika?*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019.

Osmak Franjić, D., Borić I. (ur.) (2019), *Participacija djece u školi*, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb.

Osmak Franjić, D. (2019), *Utjecaj djece na aktivnosti i rad Ureda pravobraniteljice za djecu djelovanjem Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu*, u: Osmak Franjić, D., Borić I. (ur.) (2019), *Participacija djece u školi*, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb.

Osmak Franjić, D., Borić, I. (2019), *Nacionalni dokumenti u kojima se navode participativna prava djeteta*, u: Osmak Franjić, D., Borić I. (ur.) (2019), *Participacija djece u školi*, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb.

Osmak-Franjić, D., Borić, I., Čubela Adorić, V. (2019), Stručni domjenak: 30 godina od donošenja UN-ove Konvencije o pravima djeteta - jesmo li postali „alergični” na dječja prava i zašto?, u: Knjiga sažetaka 27. godišnje konferencije hrvatskih psihologa „Psihologija i digitalni svijet”, Hrvatsko psihološko društvo, Zagreb.

Petrović, L. (2019), *Smanjuje se broj posvojene djece*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019.

Pirnat Dragičević, H. (2019), *Dječji pravobranitelj treba biti „glas djece”*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019.

Pirnat Dragičević, H. (2019), Uz 30. rođendan Konvencije o pravima djeteta, uvodni tekst u katalogu 11. festivala prava djece - Mali festival za velike teme, Festival prava djece, Zagreb.

Pirnat Dragičević, H. (2019), Budimo djeci pouzdani oslonac!, uvodni tekst u katalogu izložbe „30 godina Konvencije o pravima djeteta - OSLONI SE NA DJEČJA PRAVA”, u suradnji sa Školom primijenjene umjetnosti i dizajna Osijek, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Vladović, S. (2019), *Kako suzbiti i spriječiti nasilje u školi*, Zrno, broj 134-135, godina XXX, siječanj-travanj 2019.

Žagar, D. (2019), Participation of Children in School Activities (Summary), u: Osmak Franjić, D., Borić I. (ur.) (2019), Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Zagreb.

8.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama

Tijekom godine ostvarili smo ili nastavili suradnju u pitanjima zaštite djece s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama i svim pravobraniteljskim uredima te smo pružali podršku različitim inicijativama i projektima.

U skladu sa zakonskim ovlastima Pravobranitelja za djecu, surađivali smo s odborima Hrvatskoga sabora u postupcima donošenja zakona ili njihovih izmjena i dopuna te ukazivali na kršenja prava i potrebe poboljšanja zaštite prava djece. Posebno ističemo suradnju s Odborom za obitelj, mlade i sport, Odborom za zdravstvo i socijalnu politiku, Odborom za pravosuđe, Odborom za ljudska prava i nacionalne manjine, Odborom za ravnopravnost spolova te Odborom za pomorstvo, promet i infrastrukturu u temama: stanje u domovima socijalne skrbi za djecu s PUP, obvezno cijepljenje djece, sigurnost djece u prometu, poboljšanje položaja djece s autizmom, prevencija nasilničkog ponašanja i seksualno uznemiravanje u sportu, obiteljski centri, sigurnost djece u digitalnom okruženju.

U vezi s različitim pitanjima zaštite prava djece komunicirali smo i surađivali s Vladom RH, Vladinim uredima i ministarstvima: MDOMSP-om, Ministarstvom pravosuđa - Upravom za zatvorski sustav i probaciju i Upravom za kazneno pravo, MUP-om, Policijskom akademijom, Pravosudnom akademijom, MMPI-em, MZO-om, MGPO-om, MRMS-om, DIRH-om, zatim s ministarstvima zdravstva, kulture, uprave, financija, MRRFEU, MVPE-om, SDUŠ-om, HZJZ-om, Uredom za udruge Vlade RH, Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.

Nastavili smo suradnju s državnim agencijama AZOP-om, AZOO-om, ASOO-om, AEM/VEM-om, Finom, Hrvatskom odvjetničkom komorom, Hrvatskom obrtničkom komorom, Hrvatskom gospodarskom komorom, HOO-om, HAK-om i drugima. U nizu aktivnosti i projekata nastavili smo blisku suradnju s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku.

Suradnja i zajedničke aktivnosti ostvarene su s visokoškolskim institucijama: s Kineziološkim, Edukacijsko rehabilitacijskim, Pravnim i Filozofskim fakultetom - odsjecima za psihologiju i pedagogiju - te Fakultetom prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, zatim s Pravosudnom akademijom, Pravnim i Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Učiteljskim fakultetom Sveučilišta u Splitu, Pravnim fakultetom Sveučilišta u Rijeci, Veleučilištem u Rijeci i drugima.

Prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom snažno smo zagovarali kroz suradnju s Udrugom „Roditelji u akciji” - RODA i višestruke aktivnosti unutar projekta „Neprekinuta veza”, kroz suradnju s udrugom Status M - posebice u odnosu na djecu roditelja romske nacionalne manjine te tijekom edukacija „Zločin nije njihov, a kazna? - Prava i potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru” za djelatnike pravosudne policije i tretmana. U nastavku navodimo i druge **institucije i organizacije s kojima smo surađivali**:

- Osječko-baranjska županija (OBŽ), Zavod za javno zdravstvo OBŽ-a, Udruga socijalnih radnika OBŽ-a, Centar za pružanje usluga u zajednici Klasje iz Osijeka, KBC Osijek;
- Splitsko-dalmatinska županija, Ličko-senjska županija, Međimurska županija;
- HOK - odvjetnički zbor Rijeka, Odvjetnička akademija, Hrvatski pravni centar;
- Forum udomiteljskih udruga, Forum za kvalitetno udomiteljstvo, Udruga Tobolac koja okuplja udomitelje za djecu Splitsko-dalmatinske županije, Udruga za potporu posvajanju - Adopta; SOS - Dječje selo Hrvatska;
- Hrvatska udruga socijalnih pedagoga; Društvo psihologa Vukovarsko-srijemske županije, Udruga učeničkih domova RH, Centar za nestalu i zlostavljanu djecu iz Osijeka; Udruga roditelja *Korak po korak*, Hrvatska udruga za mirenje (HUM);
- Hrvatsko knjižničarsko društvo, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski filmski savez;
- Centar za vozila Hrvatske, Sigurna cesta - udruga preventive mladih, Dom mladih Rijeka;
- Savez društava *Naša djeca* Hrvatske i Društvo *Naša djeca* Opatija, Udruženje „Djeca prva”, Centar za pružanje usluga u zajednici - Savjetovalište Luka Ritz, Nevladina neprofitna udruga FICE Hrvatska, Zaklada Fridrich Ebert, Udruga *Hrabri telefon*;
- HURID - Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu, Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH, Udruga Sve za nju - aktivna podrška u kampanji „Druga prilika” - promocija cijepljenja protiv HPV virusa.

Pružili smo podršku sljedećim inicijativama i projektima:

Preventivna kampanja SDUŠ-a „Start to talk”; Festival prava djece, Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator; Centar za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije; Projekt Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu „Istraživanje efikasnosti školskih intervencija u izgradnji pozitivnih međugrupnih odnosa djece-izbjeglica i domicilne djece u Hrvatskoj”; Projekt nadziranog četkanja zubi u dječjim vrtićima i školama, nastao u suradnji MZ-a i HZJZ-a, Program Seksualno nasilje - edukacijski preventivni program (SNEP) Udruge *Ženska soba*.

Aktivnosti u Maloj kući dječjih prava

Mala kuća dječjih prava (MKDP) u prostorijama Ureda pravobranitelja za djecu mjesto je mnogih događanja s ciljem promicanja dječjih prava, a u 2019. u njoj su održana 23 različita događaja. MKDP je mjesto susreta pravobraniteljice s djecom, radionica s djecom, radionica za mlade, sastanaka djece - Mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, edukacije studenata te edukacija i savjetovanja sa stručnjacima. Najviše tih događanja organizirala je pravobraniteljica za djecu, samostalno i u suradnji s drugim institucijama.

Prostor ustupamo i drugim organizacijama, najčešće udrugama, za provođenje aktivnosti u području rada s djecom. Prostor je također ustupljen na korištenje Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za održavanje sastanaka Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te provođenje radionice o strateškom i operativnom planiranju za unapređenje reproduktivnog zdravlja i prava žena s invaliditetom. U prostoru MKDP-a su Ured pučke pravobraniteljice i Ured pravobraniteljice za djecu održali zajednički sastanak s ciljem jačanja kapaciteta djelatnika u području diskriminacije te zajedničkih promišljanja o pojedinim aspektima antidiskriminativne prakse u RH.

Savez DND-a Hrvatske obilježio je *Dječji tjedan* u znaku 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta*, a tom je prilikom u MKDP predstavljena slikovnica „Prava svakog djeteta”, Emila Paravine i ilustratorice Andreje Petrlik Huseinović te zabavno poučni kviz o dječjim pravima, u suradnji s Hrvatskim kviz savezom.

U suradnji s Pravnom klinikom Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu omogućili smo studentima Pravne klinike volontiranje u Uredu pravobranitelja za djecu, a uvodna predavanja o dječjim pravima i upoznavanje s radom Ureda održali smo za njih u prostorijama MKDP-a.

U sklopu suradnje pravobraniteljice za djecu s organizacijama koje rade na promicanju prava djece u alternativnoj skrbi, sudjelovali smo na sastanku stručnjaka radi osmišljavanja usluge osobnog mentora za mlade iz sustava alternativne skrbi koji je organiziralo SOS Dječje selo Hrvatska. Sudjelovali smo i na stručnom skupu „Aktivna participacija djece i mladih iz sustava alternativne skrbi” u organizaciji Udruge Centar za podršku zajednicama, stručnjacima, obitelji, mladima i djeci za kvalitetniji i cjelovitiji život FICE Hrvatska.

U sklopu projekta Ženske sobe „Seksualno nasilje - edukacijski i preventivski program” u MKDP-u je održan partnerski sastanak s pravobraniteljicom za djecu.

U povodu obilježavanja Dana sigurnijeg interneta, sudjelovali smo na stručnom skupu AZOO-a „Škola bez mobitela?” namijenjenom odgojno-obrazovnim djelatnicima, održanom u MKDP-u. Također smo, u sklopu projekta OŠ Sveti Petar Orehovec „Young journalists of today - responsible digital citizens of tomorrow” održali predavanje za učenike uključene u školske medijske grupe o zaštiti prava djece u medijima.

Ujedno smo sudjelovali i na stručnom skupu i radionici u sklopu ERF-ovog projekta „*Procedural Safeguards of Accused or Suspected Children: Improving the Implementation of the Right to Individual Assessment*” čiji je cilj unapređenje individualne procjene djece u sukobu sa zakonom.

Na svim spomenutim događanjima bio je zastupljen široki spektar tema o dječjim pravima. Tako se ove godine u MKDP raspravljalo o: *Konvenciji o pravima djeteta*, radu Ureda pravobranitelja za djecu, različitim dječjim pravima, participaciji djece, alternativnoj skrbi i deinstitucionalizaciji djece, zaštiti djece u sukobu sa zakonom, diskriminaciji djece, utjecaju medija na razvoj djece, zaštiti djece u digitalnom okruženju, seksualnom nasilju nad i među djecom te o osnaživanju osoba s invaliditetom.

8.6 Projektne aktivnosti

U 2019. sudjelovali smo u provedbi projekata s područja ljudskih prava kao nositelji, partneri, suradnici i konzultanti te smo ujedno pružili podršku za provođenje različitih projekata drugih organizacija. U nastavku dajemo pregled projektnih aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu.

Projekti Ureda pravobraniteljice za djecu

Nositelji smo projekta „**Analiza dvanaestogodišnjih podataka o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru**”, a partnerica je novinarka Višnja Biti. Trajanje projekta koji se financira iz sredstava Pravobranitelja za djecu je od 2019. do 2021. Cilj projekta je prikazati stanje prava djece čiji su roditelji u zatvoru od 2006., od kada se Ured bavi ovom temom. Prikazat će se, na temelju kvalitativne analize (u publikaciji i na stručnom skupu) promjene i razvoj pristupa i djelovanja državnih institucija i civilnog društva odnosu na tu temu, rad i djelovanje Pravobranitelja za djecu kao i postignuća, europski i globalni standardi i prakse te primjeri dobre prakse i postojeći izazovi.

U sklopu projekta „**Strengthening visibility and capacities of the Ombudsperson for Children in Croatia**”, a na temelju Sporazuma s UNICEF-ovim Uredom za Hrvatsku, u 2019. intenzivnije su provedene aktivnosti snaženja participacije djece prema čl. 12. *Konvencije o pravima djeteta* i promicanja vidljivosti institucije Pravobranitelja za djecu kroz planiranje i organiziranje dolazaka djece u MKDP i regionalne urede pravobraniteljice za djecu u Splitu, Rijeci i Osijeku. Cilj susreta s djecom bio je upoznati ih s *Konvencijom*, radom Ureda pravobraniteljice za djecu i funkcioniranjem MMS-a. Uz financijsku podršku UNICEF-a organizirano je osam takvih susreta.

Partnerstvo na projektima

Ured pravobraniteljice za djecu, kao partnerska organizacija, sudjelovao je 2018. i 2019. u projektu *Ženske sobe - Centra za seksualna prava* „**Seksualno nasilje - edukacijski preventivni program (SNEP program)**” koji je financiran od strane EU-a u okviru programa za prava, jednakost i građanstvo (REC program), a za područje prevencije i suzbijanja rodno uvjetovanog nasilja i nasilja nad djecom. Projekt se provodio u partnerstvu s pravobraniteljicom za djecu, organizacijom *Plavi telefon* i šest srednjih škola: Srednja škola Ivan Švear u Ivanić Gradu, Prehrambeno-tehnološka škola u Zagrebu, Medicinska škola u Osijeku, Obrtnička škola u Osijeku, Gimnazija i strukovna škola Bernardina Frankopana u Ogulinu i Ekonomska i turistička škola u Daruvaru. Projekt je trajao 24 mjeseca, a s provedbom se započelo 1. rujna 2018. godine.

Opći cilj programa je *Pridonijeti smanjivanju rizika seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima*. Provođitelji programa su stručni suradnici i odgojno-obrazovni djelatnici, a razvijen je i niz radionica za rad s učenicima. Stručni suradnici i nastavnici partnerskih organizacija i više od 20 srednjih škola prošli su niz treninga za implementaciju SNEP programa, a u školama se provode radionice s učenicima. Objavljen je priručnik „*Seksualno nasilje nad i među djecom i mladima*” te je u tijeku javna kampanja. Program je pozitivno ocijenjen od AZOO-a i MZO-a. Predstavnicu Ureda sudjelovala je u ulozi konzultanta u početnoj fazi izrade programskih materijala i na multidisciplinarnim sastancima o preventivnim programima. Na stručnom skupu o preventivnim programima protiv seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima u RH, koji je, u organizaciji *Ženske sobe*, održan krajem 2018. u MKDP, izložena je i perspektiva pravobranitelja za djecu u odnosu na spolno nasilje i iskorištavanje.

Projekt „**Neprekinuta veza - povezujuće roditeljstvo iza rešetaka**” Udruge RODA provodio se i u 2019., a Ured je sudjelovao u različitim aktivnostima projekta kao i prijašnjih godina. Riječ je projektu i razvoju programa pružanja podrške djeci i mladima čiji su roditelji na izvršavanju zatvorske kazne. U okviru projekta, a uz provedbene partnere UNICEF-ov ured za Hrvatsku i MP, opremljeni su prostori za susrete djece i članova obitelji s roditeljem koji je u zatvoru te se opremilo 13 kaznenih ustanova za video posjete. Projekt je uključivao i edukacije za osoblje pravosudne policije i osoblje tretmana uz naglašavanje potrebe aktivnosti osoba koje će biti podrška djeci, zatvoreniku i obiteljima za vrijeme posjeta i u pripremi posjeta.

Predstavnicu Ureda je kroz tri edukacijska ciklusa izlagala o pravnim mehanizmima zaštite dobrobiti djece, o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru, o prijavama i radu pravobraniteljice u zaštiti, praćenju i promicanju prava ove skupine djece, kao i o tome tko je sve odgovoran za najbolji interes djeteta u ovoj ranjivoj obiteljskoj situaciji. Prikazane su i dobre prakse te je predstavljen sadržaj *Preporuke Odbora ministara VE o djeci zatvorenika*, donesene 2018. godine. Ured, osim toga, surađuje i u izradi pratećih materijala te u promociji inovativnih praksi unutar projekta.

Pravobraniteljica za djecu je, zajedno s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i Hrvatskom udrugom za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) pokrenula u 2017. inicijativu za **kreiranje javne politike rane intervencije u djetinjstvu za djecu s TUR**. U sklopu te inicijative, prijašnjih godina naše aktivnosti bile su usmjerene na stručnjake rane intervencije te na podizanje javne svijesti o potrebi razvijanja sveobuhvatnog sustava rane intervencije u djetinjstvu u RH. Ove godine aktivnosti su najvećim djelom bile usmjerene na donositelje odluka, s ciljem donošenja *Nacionalnog strateškog plana sustava rane intervencije u djetinjstvu*.

Ured pravobraniteljice za djecu sudjeluje kao partner projekta „**Interaktivna platforma i prevencija nasilja**” čiji je nositelj Društvo *Naša djeca* Sisak. Cilj projekta je prevencija nasilja među djecom kroz uspostavu kvalitetne komunikacije djece, odgajatelja i učitelja u obrazovnim ustanovama te kroz edukaciju javnosti putem otvorenih predavanja. Kroz primarnu, sekundarnu i tercijarnu prevenciju nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama realizira se dugoročni cilj uz sprečavanje opetovanog zlostavljanja te smanjivanje negativnih posljedica. Kroz navedeni projekt uspostavljena je suradnja s OŠ 22. lipnja u Sisku, u kojoj je predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu održala predavanje o pravima djece i *Konvenciji o pravima djeteta*. Predavanje je održano u sklopu građanskog odgoja za peti i šesti razred.

Ured od 2018. do 2021. sudjeluje kao partner u projektu **Forced-return Monitoring III (FreM III)** čiji su nositelji Agencija za europsku, graničnu i obalnu stražu (FRONTEX), Europska agencija za temeljna prava (FRA) i Međunarodni centar za razvoj migracijske politike (ICMPD). U projektu sudjeluju 22 države kao zemlje partneri, među kojima je i RH. Projekt je usmjeren poboljšanju sustava poštovanja ljudskih prava i prava djece vezano uz prisilna udaljenja migranata iz zemalja članica EU. Cilj projekta je uspostaviti učinkovit i transparentan sustav monitoringa prisilnih udaljenja, u skladu s Direktivom o povratku (2008/115/EC), štiteći temeljna prava povratnika kroz neovisan i transparentan monitoring (nadzor) prisilnih udaljenja, utemeljen na zajedničkom europskom pristupu i ujednačenim procedurama. Zamjenica pravobraniteljice za djecu je članica FRONTEX *poola* monitora, zbog čega je ovlaštena sudjelovati na svim letovima prisilnih povrataka u organizaciji FRONTEX-a iz svih zemalja EU-a kao monitor poštovanja temeljnih prava osoba koje se vraćaju u matične zemlje te je u 2019. sudjelovala na jednom takvom letu iz Leipziga u Tunis. U sklopu navedenog projekta, savjetnica pravobraniteljice za djecu educirala se za monitora, također je postala članicom FRONTEX *poola* te je u 2019. sudjelovala na probnom monitoringu iz Dusseldorfa u Pakistan. Sudjelovanje predstavnika na navedenim letovima zemalja članica koji imaju specifična znanja o pravima djece predviđeno je člankom 29. st. 4. Direktive o europskoj graničnoj i obalnoj straži (2016/1624), budući da se često vraćaju obitelji migranata s djecom.

Od ostalih projekata u kojima smo sudjelovali navodimo:

- U projektu MDOMSP-a i UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku „Sustavna podrška obiteljima s djecom: Procjenjivanje i smanjivanje rizika za dobrobit djece” sudjelovali smo kao član Programskog savjeta;
- Članstvo u Povjerenstvu za unapređenje sveobuhvatne zaštite zdravlja djece imenovanom od Vlade RH;
- Članstvo u radnoj skupini UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku *Think tank* o dječjim pravima i društveno odgovornom ponašanju tvrtki;
- Članstvo u UNICEF-ovom Savjetodavnom odboru za dječju participaciju;
- Članstvo u savjetodavnom odboru HZJZ-a za projekt „Živjeti zdravo - mentalno zdravlje - jačanje emocionalne pismenosti djelatnika odgojno-obrazovnog sustava”;
- Članstvo u Povjerenstva za izradu Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama;
- Podrška projektu Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu „Integracija djece izbjeglica u školama: istraživanje efikasnosti školskih intervencija u izgradnji pozitivnih međugrupnih odnosa djece-izbjeglica i domicilne djece u Hrvatskoj” (IRCiS);
- Partnerska suradnja s Udrugom žena oboljelih od raka - SVE za NJU i podrška video kampanji „Druga prilika”. Cilj ove kampanje je poticati cijepljenje djece srednjoškolske dobi u prevenciji bolesti koje uzrokuje HPV i prevenciji raka vrata maternice.

Susreti, razgovori i suradnja s djecom

U svome radu posebno cijenimo susrete s djecom kao izvor znanja o ostvarivanju njihovih prava kao i o njihovim prijedlozima za poboljšanja u ostvarenju prava, stavovima, opažanjima i razmišljanjima. Susrete, razgovore i suradnju s djecom ostvarujemo tijekom obilazaka ustanova u kojima borave¹⁹⁸ zatim tijekom različitih događanja te u intenzivnom radu s Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS)¹⁹⁹. Kvaliteti ovih susreta znatno pridonosi i naša *Mala kuća dječjih prava*, prostor pri našem Uredu u Zagrebu prilagođen grupnom i radioničkom načinu rada s djecom.

Djeca u našim uredima u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku (20)

S obzirom na dugogodišnje iskustvo susreta s djecom, tijekom 2019. intenzivnije smo radili na oblikovanju programa rada s djecom koji bi se na sličan način provodio u svim našim uredima i koji bi postao dio standardne ponude aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu svim osnovnim i srednjim školama u RH s ciljem promocije i učenja o dječjim pravima. Riječ je o jednokratnom susretu radioničkog tipa s djecom i njihovim nastavnicima koji traje dva sata te uključuje informiranje djece o dječjim pravima i *Konvenciji o pravima djeteta*, radu Ureda pravobraniteljice za djecu i načinu funkcioniranja Mreže mladih savjetnika.

Susret je organiziran kao kombinacija rada u velikoj grupi i u malim grupama. U dinamičnoj atmosferi djeca u tako koncipiranim susretima s pravobraniteljicom, njezinim zamjenicama i savjetnicama/savjetnikom imaju priliku iznijeti svoj doživljaj prava koja su im zajamčena *Konvencijom o pravima djeteta*, pokušavaju razlučiti u čemu je razlika između dječjih želja i potreba, odnosno prava utemeljenih na potrebama djeteta, raspravljaju o tome kako i odrasli i djeca mogu odgovorno živjeti svoja prava te koje sve institucije i osobe mogu pridonijeti ostvarivanju njihovih prava. Djeca u tim susretima dobiju i informaciju o tome kome se mogu obratiti u slučaju kršenja njihovih prava. Na kraju susreta, kroz kratak kviz djeca provjeravaju svoje znanje o *Konvenciji o pravima djeteta*. Kao podsjetnik na susret, djeca na poklon dobiju materijale o dječjim pravima, a njihove škole dobiju naše publikacije i plakate o pravima djeteta.

U nastavku dajemo pregled škola koje su nas posjetile i s kojima smo realizirali susrete po opisanom modelu. Neke od navedenih grupa djece su nas posjetile u okviru izvanučioničke nastave građanskog odgoja. Osam od navedenih 20 susreta ostvaren uz financijsku podršku UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku.

U *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu posjetili su nas učenici:

- OŠ Matije Gupca iz Zagreba - učenici osmih razreda, 24. siječnja,
- OŠ Ivana Meštrovića iz Zagreba - učenici sedmog razreda, 25. siječnja,

¹⁹⁸ Više o tome u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

¹⁹⁹ Više o tome u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje*.

- OŠ Viktora Kovačića iz Huma na Sutli - učenici petih i šestih razreda, 6. svibnja. Među njima je bila i djevojčica Julija Očko, učenica te škole, koja je napisala i ilustrirala slikovnicu „Dječja prava” te ju je, uz još dvije vlastite slikovnice koje je sama osmislila i oslikala, poklonila pravobraniteljici.
- Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec - učenici od petog do osmog razreda, 23. svibnja.

U Uredu pravobraniteljice za djecu u Rijeci posjetili su nas učenici:

- OŠ Dolac iz Rijeke - učenici osmog razreda, 5. veljače,
- Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka - učenici petih i šestih razreda te srednjoškolci, 13. veljače,
- OŠ Kozala - učenici petih i šestih razreda, 26. veljače,
- OŠ Srdoči - učenici petih i šestih razreda, 26. veljače,
- OŠ Dolac iz Rijeke - učenici petih i šestih razreda, 28. i 29. ožujka,
- OŠ Lovinac - učenici petog do osmog razreda, 10. svibnja,
- OŠ Frana Krste Frankopana iz Broda na Kupu - učenici od prvog do osmog razreda, 2. listopada,
- OŠ „Ivo Lola Ribar” iz Labina - učenici petih razreda, 8. studenoga. Zbog velikog broja djece susret je organiziran u prostorijama Saveza udruga mladih Primorsko-goranske županije.
- OŠ Dolac iz Rijeke - učenici koji pohađaju nastavu građanskog odgoja, 14. studenoga,
- OŠ Gornja Vežica - učenici petog razreda, 9. prosinca,
- OŠ Brod Moravice (Gorski kotar), 18. prosinca 2019. Zbog velikog broja djece susret je organiziran u prostorijama Saveza udruga mladih Primorsko-goranske županije.

U Uredu pravobraniteljice za djecu u Osijeku posjetili su nas učenici:

- OŠ Gradina iz Gradine - učenici sedmih razreda, 9. svibnja,
- OŠ Lipovac iz Lipovca - učenici viših razreda, 13. svibnja.

U Uredu pravobraniteljice za djecu u Splitu posjetili su nas učenici:

- OŠ „Braća Glumac” s otoka Lastova - članovi Vijeća učenika, 11. listopada,
- OŠ Kistanje - učenici osmih razreda, 11. listopada.

Splitski ured posjetila su djeca **sudionici 28. međunarodnog dječjeg festivala „Mali Split”** i njihove voditelji, 18. srpnja. Tom prilikom savjetnica je s djecom razgovarala o Konvenciji o pravima djeteta i o radu pravobraniteljice za djecu, a također im je čestitala na uloženom trudu u pripremama za festival i uspješnom programu.

Susreti s djecom u školama u okviru nastave građanskog odgoja i obrazovanja (2)

- U OŠ Višnjevac, 30. svibnja - susret savjetnice pravobraniteljice za djecu s učenicima osmih razreda,
- U Osnovnoj školi „22. lipnja” u Sisku, 10. prosinca - susret zamjenice pravobraniteljice za djecu s učenicima petog i šestog razreda. Susret i predavanje održani su u sklopu projekta „Interaktivna platforma i prevencija nasilja” čiji je nositelj DND Sisak, a Ured pravobraniteljice za djecu u njemu sudjeluje kao partner. Cilj navedenog projekta je prevencija nasilja među djecom kroz uspostavu kvalitetne komunikacije djece, odgajatelja i učitelja u obrazovnim ustanovama te kroz edukaciju javnosti putem otvorenih predavanja.

Predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”

U povodu obilježavanja 15. obljetnice djelovanja institucije Pravobranitelja za djecu, tijekom 2017. i 2018. godine proveli smo istraživanje „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”. U kvalitativnom i kvantitativnom dijelu istraživanja obuhvaćeni su učenici i odrasli (učitelji, nastavnici, stručni suradnici) iz 65 osnovnih i srednjih škola iz svih županija u Hrvatskoj. Istraživanje je pokrenuto sa željom da se prikupe informacije o stanju dječje participacije kao dječjeg prava koje je zasad kod nas još nedovoljno istraženo te da se rezultati predstave javnosti. Voditeljica istraživanja bila je izv. prof. dr. sc. Ivana

Borić, uz sudjelovanje drugih stručnjakinja u području participacije djece s Edukacijsko- rehabilitacijskog fakulteta i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rezultati istraživanja objavljeni su u studenome 2019. u publikaciji „Participacija djece u školi”. Budući da je riječ o prikazu znanstvenog istraživanja provedenog s djecom, uz publikaciju je priređena i ilustrirana knjižica/slikovnica za djecu „I JA ŽELIM SUDJELOVATI! Participacija djece u školi”. Ona donosi glavne ciljeve, zaključke i poruke istraživanja sažeto prikazane na način prilagođen djeci jer je riječ o sadržaju koji je važan i za učenike.

Rezultati istraživanja predstavljeni su tijekom 13. i 14. svibnja u Splitu u Gradskoj knjižnici Marka Marulića i OŠ Pojišan te 4. i 5. lipnja u Rijeci u prostoru Dječjeg doma Tić te u Gradskoj vijećnici u Rijeci. Predstavljanje je organizirano za učenike, stručne suradnike, nastavnike i druge stručnjake te zainteresiranu javnost. Podatke dobivene istraživanjem, o tome kako se pravo djece na sudjelovanje ostvaruje u odgojno-obrazovnom sustavu u RH, predstavila je voditeljica istraživanja. Rezultati su po sličnom modelu predstavljeni u oba grada - jedan dan je bio posvećen učenicima i stručnim suradnicima škola koje su i same sudjelovale u istraživanju. Nakon prezentacije rezultata učenici i stručni suradnici su o njima raspravljali u grupama te su iznijeli svoja iskustva, primjere i prijedloge, koji su osobito važni za daljnje aktivnosti pravobraniteljice u zagovaranju i poticanju dječje participacije. Rezultati su predstavljeni i na posebno organiziranoj raspravi za stručnjake, na kojoj je voditeljica tima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) prikazala i kako se ostvaruju prava djece na participaciju kroz djelovanje MMS-a.

U organizaciji drugih (16)

U povodu raspisanih izbora za 12 članova Europskoga parlamenta iz RH, u sklopu **međunarodne kampanje „Glasaj za djecu”** (*Vote for Children*), u Opatiji je 14. svibnja održano druženje vijećnika Dječjeg gradskog vijeća (DGV) Grada Opatije s kandidatima na izborima za Europski parlament s područja Primorsko-goranske županije. Na susretu su sudjelovala djeca - vijećnici XI. saziva Dječjeg gradskog vijeća Grada Opatije, bivši vijećnici i članovi Dječjeg foruma DND-a. Djeca su tom prilikom predstavila potencijalnim hrvatskim europarlamentarcima mnogobrojne aktivnosti i projekte koje provode u suradnji s DND-om na području Grada Opatije, rezultate istraživanja „Kakvu Europu djeca žele” (*The Europe Kids Want*) i europsku kampanju „Glasaj za djecu - postani Prvak dječjih prava”, u koju se aktivno uključio DND Opatija i Savez DND-a Hrvatske te Ured pravobraniteljice za djecu.

Događanje su pratili polaznici programa građanskog odgoja iz opatijske i lovranske osnovne škole, ravnatelj škole i vrtića te savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Na **10. VAFI & RAFI** - Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih, koji je trajao od 27. svibnja do 2. lipnja u dva grada - Varaždinu i Rijeci, sudjelovali smo u dodjeli posebne nagrade *Plavi VAFI* koja se dodjeljuje filmu koji najviše promiče dječja prava. U izboru te nagrade već godinama zajedno sudjeluju UNICEF-ov ured za Hrvatsku i Ured pravobraniteljice za djecu, a ove im se godine priključila i Agencija za elektroničke medije sa svojim portalom *medijskapismenost.hr*.

Više od 2.300 odraslih i djece trčalo je 8. rujna na UNICEF-ovoj humanitarnoj utrci „**Mliječna staza**” kako bi se prikupila sredstva za poboljšanje uvjeta za bebe i majke u svim rodilištima u Hrvatskoj. Brojnoj okupljenoj djeci i roditeljima prije utrke obratila se i pravobraniteljica za djecu koja je zahvalila UNICEF-ovom uredu u Hrvatskoj na prepoznavanju važnosti poboljšanja uvjeta u svim rodilištima i koja je sudjelovala u podjeli medalja za djecu.

Ravnateljstvo policije i PU zagrebačka organizirali su manifestaciju u sklopu preventivne akcije MUP-a i HNK u Zagrebu „**Poštujte naše znakove**”. Glavna manifestacija u sklopu te akcije održana je 17. rujna u HNK u Zagrebu, a na njoj je sudjelovalo više od 500 djece iz raznih škola Zagrebačke županije, kojima se pridružila i pravobraniteljica za djecu. U okviru programa održana je stručna tribina „Stop prometnim nesrećama - što nam novi Zakon donosi?”, na kojoj je sudjelovala i pravobraniteljica.

U organizaciji DND Opatija, u Galeriji Laurus u Lovranu, 2. listopada otvorena je **izložba „Koračajmo zajedno za dječja prava”**, na čijem je otvaranju sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

U Velikoj Gorici je 3. i 4. listopada održan dvodnevni **15. Susret Dječjih gradskih i općinskih vijeća Hrvatske**, a središnja tema bila je „Kako i zašto učiti o medijima”. Sudionike je u ime pravobraniteljice za djecu pozdravila savjetnica pravobraniteljice koja je istaknula važnost participacije djece i povezala je s pravima djece na informacije primjerene svojoj dobi i na slobodu izražavanja. Istaknula je poziv pravobraniteljice na uvođenje medijske pismenosti u svaku školu, za svako dijete. Sudjelovala je i u raspravi koja je naslovljena kao i glavna tema susreta. Raspravi su aktivno pridonijeli i dječji vijećnici govoreći o svojim iskustvima i problemima na internetu te postavljajući brojna pitanja sudionicima panel-rasprave.

U sklopu **projekta „Mladi za ravnopravno društvo”**, u Zagrebu je 4. listopada održana edukacija za mlade, učenike srednjih škola i studente koji su uključeni u provedbu projekta koji provodi *Ženska soba - Centar za seksualna prava*, uz podršku partnera. Cilj edukacije je omogućiti mladima dodatno stjecanje znanja o mogućnostima aktivnog uključivanja u postizanje pozitivnih društvenih promjena kroz rad institucija i organizacija civilnog društva. Savjetnica pravobraniteljice je tom prilikom govorila o pravu djece na sudjelovanje/ participaciju u društvu te je polaznicima edukacije predstavila rad MMS-a.

Od 3. do 6. listopada u Sisku je održana **57. revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece** koja je posvećena filmskom stvaralaštvu djece osnovnoškolske dobi. U žiriju Revije već godinama je savjetnica pravobraniteljice, koja je, osim što sudjeluje u dodjeli nagrada, ujedno i selektorica filmova za **Festival prava djece**. Prikazani filmovi slika su dječje svakodnevice, njihovog viđenja svijeta, ali i njihovih filmskih sklonosti i interesa. Osobito su zanimljivi dječji dokumentarni filmovi koji progovaraju o ozbiljnim i važnim temama vezanim za život djece i izazove odrastanja. Uz stručni žiri odraslih, filmove ocjenjuje i dječji žiri koji dodjeljuje nagrade u svim kategorijama.

U *Maloj kući dječjih prava* je u organizaciji Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske obilježen Dječji tjedan. Učenici 3. i 4. razreda su 10. i 11. listopada sudjelovali u **kvizu znanja pod nazivom „Prava svakog djeteta”**. Svečano je predstavljeno novo, dopunjeno izdanje slikovnice „Prava svakog djeteta”, s djeci prilagođenim prikazom članaka Konvencije o pravima djeteta, čiji je autor nekadašnji istaknuti dugogodišnji tajnik Saveza DND Emil Paravina. Na predstavljanju slikovnice djecu je pozdravila i pravobraniteljica za djecu.

Od 16. listopada do 8. studenoga u 22 grada u Hrvatskoj održan je 11. po redu **Festival prava djece** koji u fokus stavlja prava djece na upravo njima usmjerene i prilagođene kvalitetne medijske sadržaje. Festival je inkluzivan te su sve projekcije prilagođene i djeci s oštećenjem vida ili sluha. Ured pravobraniteljice surađuje u organizaciji festivala od njegova pokretanja te, među ostalim, sudjeluje u izboru dječjih filmskih radova koji se prikazuju na organiziranim projekcijama za učenike u dvadesetak gradova.

U povodu obilježavanja 30. godina donošenja UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*, DND Opatija je 21. studenoga predstavio **rezultate istraživanja o poznavanju dječjih prava** među osnovnoškolcima u Opatiji, Lovranu i Mošćeničkoj Dragi. U predstavljanju su sudjelovali dječji vijećnici, predstavnici osnovnih škola koje su sudjelovale u istraživanju, predstavnici drugih institucija i lokalnih vlasti te savjetnica pravobraniteljice za djecu. U osmišljavanju istraživanja, njegovoj provedbi i analizi sudjelovala su djeca iz DND Opatija i XII. saziva Dječjeg gradskog vijeća Opatije. Zaključak je istraživanja da je većina djece upoznata s *Konvencijom* i zaštitom dječjih prava, ali postoji prostor za napredak. Djeca su osobito zainteresirana za učenje o svojim pravima uključivanjem u razne zabavne aktivnosti. Kao glavne društvene probleme djeca prepoznaju: ovisnosti, nasilje u svim oblicima, opterećenost svakodnevnim obavezama i obiteljske probleme.

I ove godine smo sudjelovali u božićnom druženju koje je Udruga udomitelja djece Primorsko-goranske županije **DAMDOM** organizirala 15. prosinca, kako bi razveselila djecu udomljenu u obiteljima udomitelja na području Primorsko-goranske županije. U druženju su sudjelovala i djeca i mladi iz Centra „Izvor” Selce.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu se odazvala pozivima na **božićne priredbe djece i odraslih** koji se brinu o njima u ustanovama u Osijeku - 12. prosinca u Centru za pružanje usluga u zajednici „Klasje”, a 18. prosinca u Centru za autizam.

Zamjenica pravobraniteljice za djecu je 12. lipnja u MZO-u sudjelovala u svečanosti dodjele **godišnje Nagrade „Luka Ritz”**, za promicanje tolerancije i škole bez nasilja, koju dodjeljuje MZO, koju su zasluženno dobile Nika Rusijan iz Pazina i Magdalena Dakić iz Vinkovaca.

Na Međunarodni dan tolerancije 16. studenoga dodijeljena je **Nagrada Luka Ritz - Nasilje nije hrabrost**, koju dodjeljuje zagrebačka Gradska skupština. Jedan od dobitnika je Niko Radujković, član Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Nagradu je dobio i Matija Ostoić, obojica zbog doprinosa toleranciji te podizanju svijesti o prevenciji i suzbijanju nasilja.

Obilježavanje 30 godina *Konvencije o pravima djeteta*

Pravobraniteljica za djecu je 20. rujna posjetila **Školu primijenjene umjetnosti i dizajna (ŠPUD) u Osijeku** te se sastala s učenicima 4. razreda iz svih obrazovnih programa škole i predstavila im svoj rad i ovlasti. Razlog ovoga susreta bio je zajednički projekt Ureda pravobraniteljice i ŠPUD Osijek na obilježavanju 30. obljetnice *Konvencije o pravima djeteta*, u kojem su učenici pozvani da u svojim kreativnim radovima oblikuju poruke o dječjim pravima. Stručni tim ŠPUD Osijek je, na poziv pravobraniteljice, odlučio dječja prava uključiti kao glavni sadržaj školskoga kurikulumu u tekućoj školskoj godini kroz niz raznovrsnih aktivnosti u kojima će i odrasli i djeca imati priliku učiti o pravima djeteta. Ravnateljica škole i njezine kolege pokazali su veliki entuzijazam za ovaj projekt, a pripreme su započele još tijekom srpnja kad je za profesore organizirana radionica o dječjim pravima koju je održala savjetnica pravobraniteljice za djecu iz osječčkog ureda.

Kruna projekta bilo je **svečano otvaranje izložbe „Osloni se na dječja prava”** održano 28. studenoga u ŠPUD-u Osijek. Izložbu su službeno otvorili učenici koji su rekli kako su kroz projekt doznali više o pravima djece i istaknuli da je jako važno da se sva djeca upoznaju s *Konvencijom o pravima djeteta* kroz svoje školovanje. Zahvaljujući velikom entuzijazmu i kreativnosti profesora i učenika, ta je svečanost unijela živost u školu unatoč štrajku koji je u tom trenutku bio u tijeku. Pravobraniteljica je stoga izrazila zahvalnost i odala priznanje svima njima koji su, unatoč neočekivanim teškoćama i preprekama, uspjeli ostvariti ovaj zahtjevniji projekt na vrlo visokoj razini. Suradnja škole s pravobraniteljicom u sklopu projekta „Osloni se na dječja prava” nastavlja se do kraja školske godine.

Središnji događaj kojim je obilježeno 30. godina od donošenja UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* bila je **Zajednička sjednica djece i saborskih zastupnika**, održana u Hrvatskom saboru 20. studenoga, na Međunarodni dan prava djeteta. Sjednicu su zajednički organizirali Savez društava *Naša djeca* Hrvatske, Ured pravobraniteljice za djecu i Ured UNICEF-a za Hrvatsku, a u njoj su sudjelovala djeca sudionici akcije „Gradovi i općine - prijatelji djece”, djeca iz Dječjih foruma i Dječjih vijeća Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske, Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu te Savjetodavnog odbora za dječju participaciju Ureda UNICEF-a za Hrvatsku²⁰⁰.

²⁰⁰ O tome više u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje*.

Međunarodna aktivnost

10

Međunarodna aktivnost obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu ostvarene u komunikaciji ili suradnji s međunarodnim organizacijama i mrežama organizacija, suradnju s predstavnicima inozemnih organizacija, institucija i tijela ili s neovisnim stručnjacima te kroz izlaganja ili druga sudjelovanja na međunarodnim skupovima.

10.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama

VIJEĆE EUROPE (VE) - u odnosu na Strategiju Vijeća Europe za prava djeteta (2016.-2021.) u više navrata smo komunicirali s predstavnicima VE i predlagali sadržaje evaluacijske konferencije u Strasbourgu od 13. do 14. studenoga, u povodu obilježavanja 30 godina *Konvencije o pravima djeteta*. Na konferenciji je sudjelovala pravobraniteljica za djecu. U organizaciji pučke pravobraniteljice imali smo priliku susresti se s povjerenicom za ljudska prava VE Dunjom Mijatović i razgovarati s njom o stanju ljudskih prava u Europi i Hrvatskoj.

EUROPSKA KOMISIJA (EK) - savjetnica pravobraniteljice za djecu kao članica i predstavnica RH sudjelovala je na tri radna sastanka (u ožujku, lipnju i studenome) ekspertne radne skupine EK „Sigurniji Internet za djecu“ (*Safer Internet for Children*) u Bruxellesu, koju čine predstavnici država članica EU, Islanda i Norveške. Misija ekspertne radne skupine je informiranje i savjetovanje EK u vezi s mrežnom zaštitom i osnaživanjem djece.

EUROPSKA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU (*European Network of Ombudspersons for Children - ENOC*) - kao dugogodišnji član, aktivno smo sudjelovali u radu mreže te smo s članovima razmjenjivali informacije o različitim temama (posebni skrbnici, siromaštvo, obilježavanje 30 godina *Konvencije o pravima djeteta* i dr.). Središnja tema aktivnosti mreže u 2019. bila su prava djece u digitalnom okruženju te smo 9. i 10. svibnja u Manchesteru (UK) sudjelovali na tematskom seminaru, a 25. i 26. rujna u Belfastu, u Sjevernoj Irskoj, na 23. godišnjoj konferenciji ENOC-a, posvećenoj zaštiti i promicanju prava djece u digitalnom okruženju.

MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU JUGOISTOČNE EUROPE (*Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe - CRONSEE*) - sudjelovali smo na godišnjoj konferenciji mreže 17. listopada u Tirani, u Albaniji, posvećenoj zaštiti prava djece migranata te razmjeni informacija i praksi među članovima mreže.

CHILDREN OF PRISONERS EUROPE (COPE) - aktivno smo kao institucionalni član i kroz individualno članstvo predstavnice, sudjelovali u radu mreže te smo se uključili u lipanjsku paneu-

ropsku kampanju za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, pod nazivom „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!“ (*Not My Crime, Still My Sentence!*). Zamjenica pravobraniteljice za djecu je 31. svibnja u Krakovu sudjelovala na godišnjoj konferenciji COPE mreže pod nazivom „Premošćivanje jaza: jačanje vidljivosti, glasnosti i međusektorske podrške djeci čiji su roditelji u zatvoru“ te na popratnim konferencijskim aktivnostima (sastanak Upravnog/programskog odbora, opća godišnja skupština i posjet jednom zatvoru). Također je aktivno sudjelovala na godišnjem strateškom sastanku Odbora mreže, od 20. do 24. listopada u Ispri u Italiji. Uz kolege iz Italije, Škotske i Nizozemske, ona je članica COPE grupe za izradu smjernica za medijsko izvještavanje o osumnjičenicima, zatvorenicima i pritvorenicima, s ciljem zaštite i zagovaranja dječjih prava. Ured je inicirao i niz zajedničkih aktivnosti udruga koje se bave djecom zatvorenika iz Hrvatske, koje su i članovi COPE-a.

EUROCHILD - aktivno smo sudjelovali u aktivnostima *Eurochilda* te na Općoj skupštini i Danima članova (*General Assembly and Members' Days*) održanim 17. i 18. travnja u Bruxellesu. Uključili smo se u rad Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochilda - NEF, sa članicom naše Mreže mladih savjetnika (MMS).

WOMEN'S WORLDS SUMMIT FOUNDATION (WWSF) - uključili smo se u obilježavanje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima“, u sklopu kampanje usmjerene razvoju prevencijske kulture. Pravobranitelj za djecu u njoj sudjeluje od 2007. te je 2008. bio dobitnik prve nagrade za inovacije u zaštiti prava djece.

UNICEF - ostvarena je raznolika suradnja te je održano više sastanaka. Pravobraniteljica za djecu sastala se 31. svibnja u svome Uredu u Zagrebu s novom predstojnicom Ureda UNICEF-a za Hrvatsku Reginom M. Castillo te s njezinim suradnicama, a zatim na sastanku 18. rujna, kad se raspravljalo o problemima s kojima se susreću djeca bez pratnje u RH i drugim temama. Sudjelovali smo na godišnjem sastanku Vlade RH i UNICEF-a 16. prosinca, na kojemu su razmatrani rezultati zajedničkih aktivnosti i ključna postignuća u provedbi Plana suradnje Vlade RH i UNICEF-a (2017.-2021.) tijekom 2019. Ostvarena je suradnja i s ciljem jačanja kapaciteta pravobraniteljske institucije te osnaživanja djece u aktivnom sudjelovanju.

EUROPSKO VIJEĆE ZA SIGURNOST PROMETA (*European Transport Safety Council -ETSC*) - rad ove belgijske neprofitne organizacije koji je posvećen smanjenju broja poginulih i ozlijeđenih u prometu u Europi i suradnja s njom, služi nam kao vrijedan izvor informacija o praksama i stanju sigurnosti prava djece u Europi te u planiranju naših aktivnosti.

UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES - UNHCR - u organizaciji UNHCR-a Hrvatska, u Rapcu 5. studenoga 2019. zamjenica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je na radionici o novom *Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje*.

ICMPD (*International Centre for Migration Policy Development*) - sudjelovali smo u brojnim aktivnostima koje je organizirao ICMPD u suradnji s drugim organizacijama (FRONTEX, FRA i dr.). Kako je Ured pravobraniteljice za djecu u rujnu 2018. prihvatio sudjelovanje u projektu „Nadzor prisilnih udaljenja III“ (FRem III), sudjelovali smo na brojnim sastancima i aktivnostima u sklopu ovog projekta. Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice postale su članice FRONTEX promatrača te po pozivu FRONTEX-a mogu obavljati nadzor prisilnih udaljenja iz zemalja EU koji se provode u organizaciji FRONTEX-a. Tijekom 2019. sudjelovale su u dva nadzora prisilnog udaljavanja.

EUROPSKA MREŽA SKRBNIKA (*European Guardianship Network - EGN*) - sukladno sporazumu o suradnji s nizozemskom organizacijom NIDOS o zaštiti djece bez pratnje, Hrvatskim Crvenim križem te brojnim organizacijama iz EU koje se bave zaštitom djece bez pratnje, održani su sastanci: 22. veljače u Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, 14. i 15. ožujka u Bruxellesu te 23. i 24. rujna u Glasgouu.

Na ovim se sastancima raspravljalo o sustavima skrbnštva za djecu bez pratnje u različitim zemljama i razmjenjivalo iskustva skrbnika s ciljem pronalaska zajedničkih rješenja za poboljšanje sustava skrbnštva, kao i uspostave široke mreže dionika uključenih u područje problematike skrbničke zaštite djece bez pratnje na području EU.

INSTITUCIJA OMBUDSMANA ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE - pravobraniteljica za djecu sastala se 24. travnja u svome Uredu s Nives Jukić, predsjedateljicom ove institucije te njezinom savjetnicom, tijekom njihova radnoga posjeta Hrvatskoj. Tema razgovora bila je međusobna suradnja ovih dviju institucija za zaštitu ljudskih prava.

PUČKA PRAVOBRANITELJICA ALBANIJE - pravobraniteljica za djecu primila je 3. rujna u svome Uredu pučku pravobraniteljicu Albanije Erindu Ballanca i njezine dvije savjetnice. Tom su prilikom razmijenjena iskustva i primjeri dobre prakse iz RH i Albanije te je dogovoren nastavak suradnje dvaju pravobraniteljskih ureda u pitanjima koja se tiču zaštite prava djece.

SKUPINA STRUČNJAKA ZA SUZBIJANJE TRGOVANJA LJUDIMA VIJEĆA EUROPE (*Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings - GRETA*) - u sklopu trećeg kruga evaluacije RH u implementaciji odredaba Konvencije VE o suzbijanju trgovanja ljudima, sudjelovali smo na sastanku pravobraniteljskih institucija s članovima ove skupine u Uredu pučke pravobraniteljice 18. rujna. Tematski fokus posjeta bio je na pristupu pravosuđu i učinkovitim pravnim sredstvima za žrtve trgovanja ljudima.

POSJET UČITELJA IZ HRVATSKE, RUMUNJSKE, SJEVERNE MAKEDONIJE, SRBIJE I ŠPANJOLSKE - Ured su 22. listopada posjetili učitelji u sklopu Erasmus+ projekta pod naslovom „Mladi novinari danas - odgovorni digitalni građani sutra“ (*Young Journalists of Today - Responsible Digital Citizens of Tomorrow*), usmjerenog na unapređivanje medijskog i građanskog odgoja djece u školi. Sudionicima međunarodnog projekta predstavljen je djelokrug i način rada pravobraniteljice, MMS te tematika zaštite prava djece u medijima.

VELEPOS LANSTVO KRALJEVINE ŠVEDSKE U ZAGREBU - na poziv veleposlanice Kraljevine Švedske u RH Diane Madunić, pravobraniteljica se sastala s njom 22. studenoga u prostorijama Veleposlanstva Kraljevine Švedske u Zagrebu. Tema razgovora bila je razmatranje mogućnosti uspostavljanja suradnje ovih dviju institucija u području zaštite i promicanja prava djece u Hrvatskoj. Na poziv veleposlanice, pravobraniteljica je 11. prosinca sudjelovala na proslavi Dana svete Lucije, na kojoj su prisustvovali brojni visoki uzvanici.

ŠPANJOLSKA SUTKINJA IZ PODRUČJA OBITELJSKOG PRAVA ROSA MARIA MAS PINA - na inicijativu Pravosudne akademije, zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu sastale su se 22. studenoga sa španjolskom sutkinjom iz područja obiteljskog prava Rosom Mariom Mas Pina, koja je boravila u RH u okviru Programa Europske mreže institucija za stručno usavršavanje u pravosuđu. Predstavljen joj je rad Ureda u području zaštite djece u obiteljskopравnim postupcima te uočeni problemi u funkcioniranju pravosuđa.

VELEPOS LANSTVO SAD-a U RH - na poziv veleposlanika Sjedinjenih Američkih Država u Hrvatskoj W. Roberta Kohorsta, pravobraniteljica je 12. prosinca sudjelovala na prijemu u povodu Dana ljudskih prava, uz domaće i strane uzvanike, predstavnike organizacija koje se bave zaštitom i promicanjem ljudskih prava.

10.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima²⁰¹

Konferencija „Ljudska prava, dječja prava i participacija, aktivno građanstvo kao ishodi učenja studijskih programa“ (*Human Rights, Children's Rights and Participation and Active Citizenship as Learning Outcomes of Higher Education Study Programmes*), održana je 22. siječnja na Sveučilištu u Rijeci, u organizaciji Agencije za znanost i visoko obrazovanje u okviru međunarodnog projekta „Modernity, Education and Human Rights -MEHR“. Na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Zajednički seminar o Povelji Europske unije o temeljnim pravima, u organizaciji Agencije EU za temeljna prava (FRA) i Ureda pučke pravobraniteljice, održan je 30. siječnja u Zagrebu. Seminar je strukturom i sadržajem prilagođen državnim službenicima i usmjeren na praktičnu primjenu *Povelje* prilikom pripreme zakonodavnih prijedloga i oblikovanja javnih politika te su na njemu sudjelovale zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Šesti godišnji regionalni forum o vladavini prava u Jugoistočnoj Europi održan je 22. i 23. ožujka u Dubrovniku, a na njemu su sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica. Skup su organizirali *Civil Rights Defenders* i AIRE centar, a tema ovogodišnjeg foruma bila su dječja prava, s obzirom na to da se ove godine obilježava šezdeseta godišnjica donošenja UN-ove *Deklaracije o pravima djeteta*.

Usavršavanje vezano uz „Nadziranje mjesta na kojima borave djeca migranti lišena slobode: kako provesti učinkoviti posjet“ održano je 28. i 29. ožujka u Parizu u okviru kampanje Parlamentarne skupštine VE, u organizaciji Odjela za dječja prava VE, za okončanje migracijskog pritvaranja djece. Cilj je bio odgovoriti na potrebe pravobranitelja i zaposlenika pravobraniteljstava, kao i stručnjaka iz drugih tijela uključenih u ostvarivanje prava djeteta u okviru detencije ili migracija. Na usavršavanju je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Stručno savjetovanje „Dijete u procijepu između prošlosti i budućnosti“ održano je u Brdu kod Kranja 1. i 2. travnja, u organizaciji Ministarstva pravosuđa Republike Slovenije, Udruge državnih odvjetnika Slovenije i Ravnateljstva policije, za 250 tužitelja, sudaca i policijskih službenika, a riječ je o godišnjem skupu na kojem kao izlagači sudjeluju i stručnjaci iz drugih zemalja. Na ovogodišnjem savjetovanju izlaganja su održale pravobraniteljica za djecu - o zaštiti prava djece migranata, te njezina zamjenica - o zaštiti prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom.

12. Europski forum o pravima djeteta održan je 2. i 3. travnja u Bruxellesu. Teme su bile zaštita djece migranata, nasilje prema izbjeglicama i maloljetnim migrantima te detencija djece, zatim dječja participacija i zaštita prava djece u digitalnom okružju. Na Forumu je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Opća skupština Eurochilda i Dani članova (*General Assembly and Members' Days*) održani su u Bruxellesu 17. i 18. travnja. Na ovim je događanjima sudjelovalo više od 150 sudionika, što je dosad najveći broj. Ured pravobraniteljice za djecu RH član je ove mreže od 2015., a kao njegova predstavnicica na ovim je aktivnostima sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Stručni sastanak o migracijama i postupanjima prema migrantima održan je 16. i 17. travnja u Zagrebu. Postupanja prema migrantima u jugoistočnoj Europi, kao i incidenti motivirani rasizmom, ksenofobijom i mržnjom, bile su glavne teme ovog sastanka koji je organizirao OEES-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) u suradnji s Uredom pučke pravobraniteljice. Na skupu je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

²⁰¹ Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su u poglavlju *Suradnja s međunarodnim organizacijama*

Godišnja konferencija paneuropske mreže *Children of prisoners Europe* - COPE pod nazivom „Premošćivanje jaza: jačanje vidljivosti, glasnosti i međusektorske podrške djeci čiji su roditelji u zatvoru“ (*Bridging the gap: Boosting the visibility, voices and cross-sectoral support of children who have a parent in prison*) održana je 31. svibnja na fakultetu *Krakowska Akademia Andrzej Frycz Modrzewskiego* u **Krakovu**. Na konferenciji i pratećim aktivnostima sudjelovala je zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodni seminar o aktualnim pitanjima imovinskopravnih i nasljednopravnih odnosa u europskim obiteljima održan je 30. i 31. svibnja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u **Rijeci**. Pravni fakultet u Rijeci sudjeluje kao partner u europskom projektu „Personalizirana rješenja u europskom obiteljskom i nasljednom pravu - PSEFS“. Izlagali su članovi projektnih timova Italije, Španjolske, Slovenije i RH te je predstavljen *Atlas* koji sadrži sažetke pravnog uređenja svih država članica, a seminar je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Predavanje „**Razumijevanje i rad s djecom i obiteljima pogođenim otuđenjem od roditelja: Slušanje autentičnog glasa djece i interveniranje radi pomoći u oporavku**“ u organizaciji Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež i Nastavnog zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ održano je u **Zagrebu** 7. srpnja. Izlagači su bili britanski stručnjaci dr. Karen Woodall i Nick Woodall iz Klinike za razdvojene obitelji (*Family Separation Clinic*) u Londonu. Predavanje je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Konferencija o obrazovanju djece migranata koja su odvojena od roditelja održana je u **Glasgowu** 25. rujna, a na njoj su predstavljeni primjeri dobre prakse u edukaciji djece migranata u Škotskoj. Raspravljalo se o obrazovnim potrebama i pravima djece odvojene od roditelja te je prikazan Program i kurikulum 16+ESOL koji provodi Glasgow Clyde College, uzimajući u obzir važnost edukacije djece za njihovu kvalitetnu integraciju, u situaciji kad su ona odvojena od roditelja. Na konferenciji je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

23. godišnja konferencija Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC (*European Network of Ombudspersons for Children*) održana je 25. i 26. rujna u **Belfastu**, u Sjevernoj Irskoj. Konferencija pod naslovom *Offline/Online: Dječji svijet (Offline/Online: A Child's World)* okupila je niz stručnjaka za dječja i ljudska prava. Osim pravobranitelja iz tridesetak zemalja, među kojima su bile i pravobraniteljica za djecu iz Hrvatske i njezina savjetnica, bili su tu i stručnjaci iz VE i EK, sveučilišni profesori, znanstvenici, predstavnici institucija i nevladinih organizacija za zaštitu djece. Važnu ulogu u ENOC-ovoj konferenciji imala su djeca i mladi iz Europske mreže mladih savjetnika ENYA (*ENOC's Network of Young Advisors*), koji su aktivno sudjelovali u svim zbivanjima, iznosili svoja viđenja i davali preporuke.

Radionica „**Djeca koja žive u neizvjesnim obiteljskim situacijama**“ (*Fact-finding workshop - Children living in precarious family situations*) u organizaciji EK, održana je 22. i 23. listopada u **Rimu**. Riječ je o zadnjoj od ukupno četiri radionice (za četiri grupe djece: djecu s teškoćama, djecu u institucijama, djecu u migracijama i djecu koja žive u neizvjesnim obiteljskim situacijama), koje su organizirane u sklopu Studije izvedivosti za jamstvo za djecu (*Feasibility Study for a Child Guarantee*). Na radionici je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Redovita godišnja konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE (*Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe*), održana 17. listopada 2019. u **Tirani**, u Albaniji, bila je posvećena zaštiti prava djece migranata. U radu konferencije sudjelovale su i pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica. Sudionici konferencije bili su predstavnici pravobraniteljskih institucija za djecu iz Makedonije, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Kosova, Grčke, Bugarske, Albanije i Hrvatske, a organizacijsku i financijsku potporu pružila je organizacija *Save the Children*, koja podržava rad CRONSEE-a od njegova osnutka.

Godišnji strateški sastanak međunarodne organizacije *Children of prisoners Europe* (COPE) i njezinog upravnog odbora održan je, od 20. do 24. listopada, u **gradu Ispra** u Italiji. Na sastanku je, kao pred-

stavnica Ureda pravobraniteljice za djecu, koji je dugogodišnji član mreže COPE, sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu, koja je od 2018. članica upravnog odbora COPE-a. Na sastanku su istaknute aktivnosti Ureda u odnosu na prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom te dugogodišnji napori za zaštitu tih prava, naročito uspjeh Ureda pri uključivanju ove djece u Strategiju Vijeća Europe o pravima djece 2016. - 2021.

4. Regionalna konferencija Mreže tijela za jednakost Jugoistočne Europe održana je u **Podgorici** 28. i 29. listopada. Konferenciju je organizirao Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a sudionici su bili predstavnici 11 pravobraniteljskih institucija i tijela za jednakost iz Crne Gore, Albanije, Slovenije, Srbije, Republike Sjeverne Makedonije i Hrvatske, predstavnici parlamentarnih tijela, akademske zajednice, civilnog društva i medija. U radu konferencije aktivno je sudjelovala pravobraniteljica za djecu.

Međunarodna konferencija o djeci u sustavu alternativne skrbi pod naslovom „Prepoznaj, brini, ponosi se“, održana je 28. listopada u **Zagrebu**, u organizaciji SOS Dječjeg sela Hrvatska. Cilj konferencije bio je osvrnuti se na postignuća i refleksije o tijeku razvoja sustava alternativne skrbi putem procesa deinstitutionalizacije u posljednjih 10 godina u RH. Zamjenica pravobraniteljice za djecu održala je pozdravni govor, a savjetnica plenarno izlaganje.

Međunarodna konferencija o ravnopravnosti spolova i osnaživanju žena i djevojčica te o nasilju nad ženama i djecom održana je 30. listopada u **Zagrebu**. Cilj konferencije bio je približiti temu hrvatskoj javnosti kroz razmjenu iskustava domaćih i inozemnih stručnjaka te predstavljanjem primjera iz prakse drugih zemalja. Na skupu je izlaganje održala i zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Stručna radionica o djeci migrantima u organizaciji EK, održana je 10. i 11. studenoga u **Malmöu**, u Švedskoj. Predstavljeni su pravni dokumenti koji štite djecu migrante na razini EU, izazovi s kojima se susreću prilikom dolaska u zemlje EU te prvi rezultati studije koju je provela Europska komisija o djeci migrantima i pristup osnovnim socijalnim pravima - prehrani, obrazovanju, prikladnom smještaju i zdravstvenoj zaštiti. Na radionici je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferencija „Povećanje kapaciteta ombudsmana - dostupnost i vidljivost za sve građane“ održana je 7. i 8. studenoga u **Nišu**, u Srbiji. Na konferenciji se raspravljalo o mogućnostima povećanja kapaciteta pravobraniteljskih institucija. Pravobraniteljica za djecu je predstavila rad institucije, s posebnim naglaskom na iskustvima vezano za samostalnost i specijaliziranost ureda koji se bavi isključivo pravima djece.

Konferencija VE u okviru francuskog predsjedanja Odborom ministara VE pod nazivom „Jačanje djetetovih prava kao ključa buduće Europe“ održana je od 13. do 14. studenoga u **Strasbourg**u, kako bi se obilježilo 30. godišnjicu *Konvencije o pravima djeteta* i Evaluaciju Strategije VE za prava djeteta. Konferencija je organizirana s ciljem dijaloga o glavnim izazovima za prava djece, pri čemu su propitivani nedostaci, prepreke i izazovi u zakonodavstvu i politici u pogledu poštovanja i ostvarivanja prava djece, a bila su tu i djeca iz različitih europskih zemalja koja su imala priliku ravnopravno sudjelovati u raspravi i izlagati na panelima. Na konferenciji je sudjelovala pravobraniteljica za djecu.

Ostale aktivnosti regionalnih i središnjeg ureda

11

Budući da je Hrvatski sabor uvažio preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2004. o potrebi „jačanja političke, ljudske i financijske potpore uredu pravobranitelja za djecu u svrhe olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, izvan glavnog grada države članice”, pravobraniteljica za djecu je svoje djelovanje uz Središnji Ured u Zagrebu, tijekom 2007. godine uspješno proširila na još tri lokacije: Regionalni ured u Splitu, Regionalni ured u Osijeku i Regionalni ured u Rijeci. Djelovanje Ureda na četiri lokacije, omogućilo je bolju dostupnost strankama, prvenstveno djeci.

Ured u svome radu primjenjuje dva načela. U postupanju po prijavama pojedinačnih povreda prava djece i predlaganju mjera zaštite njihovih prava iz različitih područja života, radi se prema funkcionalnom načelu, u skladu sa stručnim znanjem i profesionalnim iskustvom savjetnika, neovisno o mjesnom položaju i djelovanju ureda, u odnosu na regiju iz koje dijete dolazi. Promociju prava djece savjetnici u regionalnim uredima provode prema teritorijalnom načelu.

Središnjem i regionalnim uredima svakodnevno se telefonom obraćaju stranke ili dolaze u urede. U pravilu, stranke podnose prijavu ili traže savjet unutar regije u kojoj žive. Ostale aktivnosti (administrativne, organizacijske i koordinacijske) obavljaju se jedinstveno iz središnjeg ureda u Zagrebu. O telefonskim razgovorima i osobnim savjetovanjima vodi se evidencija, vidljiva u tablici. Osim evidentiranih, procjenjujemo da je bilo još najmanje 300 drugih telefonskih informativnih kontakata sa strankama. Tablice 1. i 2. prikazuju savjetovanja po strukturi prijavitelja i županiji.

Osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja - 2019.

PODNOŠITELJ	BROJ PRIJAVA
majka	604
otac	255
institucije	98
baka	96
ostali	77
rođaci	24
djed	15
roditelji	14
ured pzd	12
susjedi	11
anonimno	15
dijete osobno	4
sestra ili brat	2
UKUPNO	1227

Najviše su nam se obraćale majke, 604 puta, zatim očevi 255, institucije 98 i bake 96, a djeca osobno četiri puta.

Osobna i telefonska savjetovanja po županijama - 2019.

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
Nepoznato	286
PRIMORSKO-GORANSKA	222
SPLITSKO-DALMATINSKA	211
GRAD ZAGREB	116
OSJEČKO-BARANJSKA	114
ISTARSKA	54
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	34
ZAGREBAČKA	33
ZADARSKA	32
ŠIBENSKO-KNINSKA	20
BRODSKO-POSAVSKA	15
SISAČKO-MOSLAVAČKA	15
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	14
KARLOVAČKA	9
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	8
POŽEŠKO - SLAVONSKA	7
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	7
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	7
MEĐIMURSKA	6
VARAŽDINSKA	5
KRAPINSKO-ZAGORSKA	5
INOZEMSTVO	4
LIČKO-SENJSKA	3
UKUPNO	1227

Iz tablice je razvidno da je najviše obraćanja bilo iz Primorsko-goranske županije (222), slijedi ju Splitsko-dalmatinska županija (211), Grad Zagreb (116) te Osječko-baranjska županija (114). Najrjeđi su bili pozivi iz Ličko-senjske županije (3), inozemstva (4), Krapinsko-zagorske (5) te Varaždinske županije (5).

11.1 Ured u Osijeku

Regionalni ured u Osijeku prema teritorijalnom načelu, obuhvaća područje pet županija u istočnom dijelu RH: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Slavonsko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku. Zaposleni savjetnik, diplomirani pravnik i savjetnica, diplomirana socijalna pedagoginja, obavljaju poslove za regiju, a za ostala područja Hrvatske poslove u skladu sa svojim područjem rada. Radili su na pojedinačnim predmetima povrede dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te promovirali prava djece u regiji.

U tablici su prikazani podaci o broju i vrsti povreda dječjih prava s područja djelovanja Ureda u Osijeku, za svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

Broj pojedinačnih prijava - Osijek 2019.

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	16	34	7	16	23	96	641	737
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	6	16	2	6	9	39	301	340
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1	2	3	2	4	12	64	76
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	7	13	2	8	7	37	244	281
<i>Ostala osobna prava</i>	2	3			3	8	32	40
Prava djece kao članova društvene zajednice	1					1	31	32
Obrazovna prava	5	21	4	5	4	39	352	391
Zdravstvena prava	7	14		1	1	23	114	137
Socijalna prava	1	1	1	1	3	7	39	46
Ekonomska prava	2	5			2	9	65	74
Kulturna prava					1	1	33	34
Pravosudno-zaštitna prava	1	1			4	6	75	81
Sigurnost i zaštita djece	7	9			3	19	111	130
Diskriminacija		1	1	1		3	39	42
Nenadležnost		2				2	27	29
Ostala prava					8			8
UKUPNO	40	88	13	24	41	206	1535	1741

Od ukupno 1.741 pojedinačne prijave, na ovo regionalno područje odnosi se 206 prijava, što je pet prijava više nego prethodne godine. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (88), slijedi Vukovarsko-srijemska (41), Brodsko-posavska (40) i Virovitičko-podravska (24), a najmanje prijava je iz Požeško-slavonske (13).

Prema strukturi prijava najbrojnije su one koje se odnose na povredu prava na život s roditeljima i roditeljsku skrb (39) i obrazovna prava (39), slijede povrede prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (37), povrede zdravstvenih prava (23) i prava na sigurnost i zaštitu djece (19).

Savjetnici iz Ureda u Osijeku obišli su nekoliko ustanova na području regije. Prema svom području praćenja (PUP, djeca u sukobu sa zakonom i djeca zatvorenika, djeca s teškoćama mentalnog zdravlja) savjetnica je, osim na području teritorijalne nadležnosti osječkog Ureda, obišla i ustanove u drugim dijelovima RH.

Na području regije obišli smo sljedeće ustanove: DV Kutjevo, Učenički dom Srednje škole Pakrac, objekt dvoranskog plivališta „Lenije” u Vinkovcima, Centar za autizam Osijek, ŠPUD u Osijeku, OŠ Višnjevac, Sigurnu kuću Vukovarsko-srijemske županije u Vukovaru.

Ured su posjetila i djeca iz OŠ Gradina te iz OŠ Lipovac. Savjetnica je održala izlaganje o dječjim pravima za učenike OŠ Višnjevac u sklopu građanskog odgoja. Susrete s djecom na području osječkog ureda savjetnici su ostvarili i prilikom obilazaka ustanova u pet županija, osobito kroz razgovor s članovima Vijeća učenika u školama i Vijeća korisnika u domovima socijalne skrbi. Savjetnica je tijekom godine sudjelovala i u radu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

Savjetnica je održala sljedeća izlaganja za stručnjake na području regionalnog ureda: u organizaciji Centra za zdravstvenu zaštitu mentalnog zdravlja prevenciju i izvanbolničko liječenje bolesti ovisnosti ZJZ Osječko-baranjske županije, za djelatnike škole i socijalne skrbi u tri navrata izlaganje „Nasilje nad djecom u školi”; na 12. tjednu psihologije u organizaciji Društva psihologa Vukovarsko-srijemske županije u Vinkovcima izlaganje „Aktivnosti pravobraniteljice za djecu u zaštiti prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru”; na dva stručna skupa u Osijeku u organizaciji AZOO-a za županijska stručna vijeća za školske preventivne programe osnovnih te srednjih škola i učeničkih domova održala je radionice studije slučaja u vezi s problemima u ponašanju djece te nasiljem u školi; za studente Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Slavonskom Brodu izlaganje „Koncept i stanje dječjih prava u RH”; istoimeno izlaganje za nastavnike ŠPUD-a Osijek; na okruglom stolu u povodu predstavljanja rezultata istraživanja „Pozitivan razvoj adolescenata u Hrvatskoj” u Osijeku; u panel-raspravi na konferenciji „Obrazovanje i socijalna integracija u višeetničkim zajednicama - stanje, izazovi, perspektive” u Vukovaru za djelatnike u odgoju i obrazovanju, lokalne vlasti i udruga, u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zaklade Friedrich Ebert i Hrvatske zaklade za znanost.

Djelatnici ureda sudjelovali su na sljedećim skupovima i događajima u regiji: okrugli stol „Tretman u ustanovi socijalne skrbi” - prikaz rada i provedbenih tretmana u Centru za pružanje usluga u zajednici Klasje Osijek; panel rasprava „Sustav besplatne pravne pomoći - problemi i izazovi”, u organizaciji Centra za mir i Centra za mirovne studije; stručni skup „Manipulacija djecom i sustavom”, u organizaciji Udruge socijalnih radnika osječko-baranjske županije; seminar u okviru projekta „Jednostavniji život prekograničnih obitelji: ka zajedničkom europskom standardu”, u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku; preventivnom projektu „Lily”, o načinu sprečavanja svih oblika nasilja prema ženama; pozdravno obraćanje na otvorenju 27. godišnje Konferencije hrvatskih psihologa; sudjelovanje na okruglom stolu u povodu predstavljanja projekta Centra za nestalu i zlostavljano djecu u Osijeku „Podrška resocijalizaciji i integraciji mladih počinitelja kaznenih djela”; prigodna suradnja s ustanovama u lokalnoj zajednici (božićne priredbe djece, svečane sjednice Županije).

Na području regije održani su sastanci: s predstavnicima ureda UNICEF-a za Hrvatsku u Osijeku u povodu osmišljavanja strategije za ranu intervenciju; s predstavnicima UNICEF-a i prosvjetnih tijela iz Ukrajine o iskustvima u RH u prevenciji vršnjačkog nasilja u školama; sastanak pravobraniteljice za djecu i savjetnice s predstavnicima Vukovarsko-srijemske županije te predstavnicima Grada Vukovara, sa stručnjacima s ERF-a i socijalnim pedagogima iz drugih sustava u povodu standardiziranja djelatnosti socijalnih pedagoga u RH; radni sastanak o integraciji državljana trećih zemalja (migranata) putem urbanih partnerstava - INTEGRA u organizaciji Centra za mir, nenasilje i ljudska prava.

11.2 Ured u Rijeci

Područni ured pravobraniteljice za djecu u Rijeci teritorijalno pokriva područja Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije. U riječkom uredu zaposlene su dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirane pravnice, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada.

Broj pojedinačnih prijava - Rijeka 2019.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	73	10	27	110	627	737
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	36	4	16	56	284	340
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	3	3	1	7	69	76
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	33	3	8	44	237	281
<i>Ostala osobna prava</i>	1		2	3	37	40
Prava djece kao članova društvene zajednice	2		1	3	29	32
Obrazovna prava	38	4	23	65	326	391
Zdravstvena prava	5		26	31	106	137
Socijalna prava	2		1	3	43	46
Ekonomska prava	8	1	5	14	60	74
Kulturna prava	3		2	5	29	34
Pravosudno-zaštitna prava	11	1	4	16	65	81
Sigurnost i zaštita djece	9	8	5	22	108	130
Diskriminacija	2			2	40	42
Nenadležnost	1		1	2	27	29
Ostala prava					8	8
UKUPNO	154	24	95	273	1468	1741

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te područja regije u cjelini u odnosu na ukupan broj prijava Uredu. Od ukupnog broja prijava (1.741), 273 odnosilo se na riječku regiju, od čega 154 na Primorsko-goransku, 24 na Ličko-senjsku i 95 na Istarsku. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkog ureda odnosio se na obrazovna prava (65), zatim na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (56), zaštitu od nasilja i zanemarivanja (44), zdravstvena prava (31), sigurnost i zaštitu djece (22) i pravosudno zaštitna prava (16).

Tijekom 2019. na području riječkog ureda obišli smo 20 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca: DV „Delfin” u Rijeci (Podcentar „Delfin” DV „More”), DV Medulin, DV „Travica” u Senju, DV „Žirafa” u Rijeci, OŠ dr. Mate Demarina u Medulinu, OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića u Senju, Srednju školu Ambroza Haračića u Malom Lošinj, Dom za odgoj djece i mladeži Pula, Odgojni dom Mali Lošinj i njegovu Podružnicu na Cresu, Centar za rehabilitaciju Rijeka i njegovu Podružnicu Kraljevica Oštro, Centar za rehabilitaciju Fortica u Kraljevici, Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju Klinike za psihijatriju KBC-a Opću bolnicu Gospić, Zatvor u Gospiću, dječju igraonicu udruge Mandarin u Rijeci, Dom mladih Rijeka, Centar za posebno skrbnništvo - dislociranu jedinicu u Rijeci i CZSS Senj.

Susrete s djecom na području riječkog ureda ostvarili smo prilikom obilazaka ustanova, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima Vijeća učenika. U sklopu svojih godišnjih aktivnosti, naročito predmeta građanski odgoj, ured su u više grupa posjetili učenici OŠ Dolac u Rijeci. Posjetili su nas i učenici Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka, zatim riječke OŠ Kozala, OŠ Srdoči i OŠ Gornja Vežica te OŠ „Ivo Lola Ribar” iz Labina.

Riječki ured pravobraniteljice za djecu posjetili su učenici OŠ Lovinac, OŠ „Fran Krsto Frankopan” iz Broda na Kupi te OŠ Brod Moravice. Posjet učenika ove tri škole organiziran je na poziv pravobraniteljice za djecu, uz financijsku podršku UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, a s ciljem da se djeca upoz-

naju s dječjim pravima i djelovanjem pravobraniteljice za djecu te da se osnaže u njihovim znanjima i potakne ih se na aktivno sudjelovanje u školi i društvu.

U organizaciji Društva *Naša djeca* Opatija i Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske, u Opatiji smo 13. i 14. prosinca sudjelovali na prvom susretu Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochilda - NEF, u čiji je rad uključena i članica Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu s područja riječkog ureda.

Sastanke radi razmjene informacija o pojedinim temama te suradnju ostvarili smo sa sucima obiteljskog odjela Općinskog suda u Rijeci, Centrom za posebno skrbništvo -dislocirana jedinica u Rijeci, CZSS-om u Senju, Veleučilištem u Rijeci i Domom mladih Rijeka. Sudjelovali smo na godišnjem okupljanju članova Udruge udomitelja djece primorsko-goranske županije „Damdom” u Rijeci te na brojnim aktivnostima u organizaciji DND-a Opatija. Na poziv Riječkog odvjetničkog zbora HOK-a, sudjelovali smo na njihovoj godišnjoj skupštini i seminarima koje su organizirali.

Pravobraniteljica i njezine savjetnice u Gospiću su se sastale s predstavnicama Ličko-senjske županije, Grada Gospića i CZSS-a Gospić, što je bio jedan u nizu sličnih sastanaka održanih u drugim županijama, s ciljem razmjene informacija i jačanja međusobne suradnje.

Nastavljajući suradnju s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Rijeci, pravobraniteljica za djecu u riječkom je uredu održala predavanje studentima pete godine, u sklopu izbornog kolegija *Maloljetničko kazneno pravo*, a drugom prilikom njena savjetnica održala je predavanje studentima II. godine fakulteta u sklopu kolegija *Engleski jezik u pravnoj struci*.

U Učeničkom domu Sušak u Rijeci savjetnica pravobraniteljice održala je predavanje „Izazovi i mogućnosti u ostvarivanju prava djece u učeničkim domovima” za djelatnike učeničkih domova Ličko-senjske, Karlovačke, Primorsko-goranske i Istarske županije, kao i radionicu „Protokoli postupanja u zaštiti prava djece u kriznim situacijama”. Također je u DV „Delfin” na roditeljskom sastanku održala izlaganje o zaštiti i sigurnosti djece u prometu.

Izlagala je i na okruglom stolu „Zajedno u suradnji - Zaštita prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama - protokol - međuresorna suradnja”, u sklopu sastanka Županijskog stručnog vijeća za Školske preventivne programe u srednjim školama i učeničkim domovima, održanom u Talijanskoj srednjoj školi Dante Alighieri u Puli.

Sudjelovali smo i na više događanja na lokalnoj razini u vezi s dječjim pravima, kao što su: međunarodni seminar „Otvorena pitanja koordinacije obiteljskih davanja” na Pravnom fakultetu u Rijeci; međunarodna konferencija u okviru projekta „Personalizirana rješenja u europskom obiteljskom i nasljednom pravu - PSEFS”; susret vijećnika Dječjeg gradskog vijeća Opatije s kandidatima RH na izborima za Europski parlament, u organizaciji DND-a Opatija, u sklopu međunarodne kampanje „Glasaj za djecu”; svečano predstavljanje nacionalnog projekta „Želimo vježbati vid” i skup „Izazovi roditeljstva u kriznim situacijama uzrokovanim neimaštinom” u Gradskoj vijećnici u Rijeci; otvaranje izložbe „Koračajmo zajedno za dječja prava” u Lovranu, u organizaciji DND-a Opatija; predstavljanje rezultata istraživanja o poznavanju dječjih prava među osnovnoškolcima u Opatiji, Lovranu i Mošćeničkoj Dragi, u prostoru DND-a Opatija, u povodu 30. godina Konvencije o pravima djeteta; okrugli stol u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice o ulozi lokalne samouprave u suzbijanju diskriminacije i promicanju jednakosti, u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava.

U Rijeci smo na nekoliko skupova za javnost, stručnjake i djecu predstavili i rezultate istraživanja koje je proveo Ured pravobraniteljice za djecu: „Deinstitucionalizacija i transformacija ustanova za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi - između želja i stvarnosti” te „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”.

11.3 Ured u Splitu

Područni ured pravobraniteljice za djecu u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačko-neretvanske. U uredu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice, profesorica pedagogije i diplomirana pravica, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje odgoja i obrazovanja, ranog razvoja, kulturnih prava djece, zaštite djece od nasilja i sigurnosti djece te područje socijalne skrbi, obiteljsko-pravne zaštite, sporta i zaštite od diskriminacije). Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te na promociji prava djece u regiji.

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te dalmatinske regije u cjelini, u odnosu na ukupni broj prijava Uredu u 2019. godini.

Broj pojedinačnih prijava - Split 2019.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	69	28	12	11	120	617	737
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	33	13	3	5	54	286	340
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	3	4	3	2	12	64	76
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	28	10	5	4	47	234	281
<i>Ostala osobna prava</i>	5	1	1		7	33	40
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	1			3	29	32
Obrazovna prava	37	12	9	4	62	329	391
Zdravstvena prava	5	1	2		8	129	137
Socijalna prava	6	2			8	38	46
Ekonomska prava	5	3	5	3	16	58	74
Kulturna prava	6		2	1	9	25	34
Pravosudno-zaštitna prava	9	4	1	3	17	64	81
Sigurnost i zaštita djece	12	3	2	1	18	112	130
Diskriminacija	3	2	1	1	7	35	42
Nenadležnost	4	1	1		6	23	29
Ostala prava			1		1	7	8
UKUPNO	158	57	36	24	275	1466	1741

Od ukupno 1.741 prijave povreda prava djece, na područje dalmatinske regije odnosi se 275 pritužbi. Najveći broj odnosi se na Splitsko-dalmatinsku županiju (158), a potom slijede Zadarska (57), Dubrovačko-neretvanska (36) te Šibensko-kninska županija (24).

Najveći broj prijava u regiji odnosio se na povrede obrazovnih prava (62), prava na život s roditeljima i roditeljsku skrb (54) i prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (47). Slijede povrede prava vezanih uz

sigurnost i zaštitu djece (18) pravosudno zaštitnih prava (17), ekonomskih prava (16) i prava na privatnost (12), dok su povrede ostalih prava zastupljene u manjem broju.

Sudjelovali smo na sljedećim skupovima i događanjima u regiji:

- okrugli stol „Važnost i utjecaj provedbe zaštitne mjere psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji” u organizaciji Udruge Bijeli krug Hrvatske;
- stručni skup „Moja udomiteljska obitelj” u organizaciji Dječjeg doma „Maestral” u Splitu;
- otvaranje ambulanti dentalne medicine pri Odjelu za maksilofacijalnu kirurgiju KBC-a Split;
- predavanje prof. dr. sc. Gordane Buljan Flander „Zašto je ljubav važna u odgoju djece”, u organizaciji Dječjeg doma „Maestral” u Splitu;
- 2. međunarodna konferencija „Strateško planiranje i upravljanje razvojem sporta” u organizaciji Splitskog saveza sportova, Hrvatskog instituta za kineziologiju i sport i Zajednice udruga i sportova grada Kaštela;
- okrugli stol „Ranjive skupine u zatvorskom sustavu” koji je, u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava, organizirala pučka pravobraniteljica, na kojem je savjetnica pravobraniteljice za djecu održala izlaganje „Djeca u zatvorskom sustavu”;
- stručni skup „Izazovi u radu sa žrtvama obiteljskog nasilja” koji je, u povodu obilježavanja osme obljetnice rada Skloništa i Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, organiziralo Sklonište za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja pri Caritasu Splitsko-makarske nadbiskupije
- 45. međužupanijsko stručno vijeće odgajatelja, stručnih suradnika i zdravstvenih voditelja učeničkih domova za tri županije u dalmatinskoj regiji „Kompetencije odgajatelja u području zaštite prava djece i volontiranje” u Ženskom đlačkom domu u Splitu, na kojem je savjetnica pravobraniteljice održala izlaganje „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u učeničkim domovima”.

Savjetnice pravobraniteljice za djecu održale su izlaganje za djelatnike i roditelje učenika OŠ Vis „Izazovi u zaštiti prava djece u području odgoja i obrazovanja”.

U svibnju 2019. u Splitu smo predstavili rezultate istraživanja „Deinstitucionalizacija i transformacija ustanova za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi - između želja i stvarnosti”, kao dio aktivnosti kojima je obilježeno 15 godina postojanja Pravobranitelja za djecu u RH. Predstavljanje rezultata istraživanja u Splitu pratili su predstavnici CZSS-a, ustanova i stručnjaka koji rade s djecom bez odgovarajuće roditeljske skrbi, predstavnici udomitelja, predstavnice pravosuđa kao i predsjednica Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije i savjetnica Ureda pučkog pravobranitelja u Splitu.

Na skupovima organiziranim za učenike, stručne suradnike, nastavnike i druge stručnjake te zainteresiranu javnost, također smo u Splitu predstavili rezultate istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”.

U cilju promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava obilazili smo ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Na području splitske regije obišli smo: izvanbolničko rodilište u Sinju i pedijatrijsku ambulantu koje djeluju u okviru Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije; jednu udomiteljsku obitelj; DV Radost, Zadar; DV Maslina, Šibenik; DV Mali princ Bol (Brač); DV Orebić; DV Janjina; DV Potomje; OŠ Šime Budinića, Zadar; OŠ Grohote, Šolta; OŠ Meterize Šibenik i SŠ Petra Šegedina, Korčula.

S ciljem uvida u ostvarivanje različitih prava djece te o mogućnostima njihove daljnje zaštite sastali smo se s Udrugom udomitelja za djecu Tobolac, predstavnicima Splitsko dalmatinske županije, predstavnicima Grada Sinja, s predstavnicima tri CZSS-a koji imaju mjesnu nadležnost na otocima (CZSS Korčula, Brač-Supetar i Šibenik). Započeli smo suradnju s OŠ Grohote na Šolti u organizaciji stručnog skupa „Jednake mogućnosti za djecu na otocima” te tom prilikom obišli prostor škole i dogovorili hodogram aktivnosti.

Tijekom godine ostvareno je i više susreta s djecom članovima Mreže mladih savjetnika iz ove regije. Splitski ured posjetili su sudionici međunarodnog dječjeg festivala „Mali Split”, zatim učenici osmih razreda OŠ Kistanje te Vijeće učenika OŠ „Braća Glumac” Lastovo. U prostorima obdijenih škola susreli smo se s vijećima učenika te smo tom prilikom djecu upoznali s radom ureda, dječjim pravima i *Konvencijom o pravima djeteta*.

Nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu na kojem je savjetnica pravobraniteljice, kao vanjska suradnica, vodila kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija.

11.4 Središnji ured u Zagrebu

Središnji ured pravobraniteljice za djecu u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. U središnjem uredu, uz pravobraniteljicu za djecu i dvije zamjenice, koje su po struci psihologinja i pravnica, stručne poslove obavlja devet savjetnica pravobraniteljice: četiri diplomirane pravnice, profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, diplomirana socijalna radnica, profesorica defektologije i diplomirana ekonomistica. U središnjem uredu u Zagrebu obavljaju se svi administrativno-tehnički i računovodstveni poslovi za potrebe cijelog Ureda, uključujući tri područna, a obavljaju ih četiri službenika - troje administrativnih referenata i jedna računovodstvena referentica. U središnjem uredu zaposleno je ukupno 13 državnih službenika, od kojih je troje službenika, na temelju provedenog javnog natječaja, zaposleno tijekom 2019. (dvije savjetnice pravobraniteljice u veljači i jedan administrativni referent - voditelj tehničkih i pomoćnih poslova u lipnju 2019. na radnom mjestu koje je ostalo upražnjeno odlaskom djelatnika krajem 2018. godine).

Od ukupno 1.741 prijave pojedinačnih povreda prava djece, 732 odnose se na ovu regiju. Od toga broja 400 na Grad Zagreb, 114 na Zagrebačku, 53 na Sisačko-moslavačku, 41 na Karlovačku, 28 na Varaždinsku, 28 na Koprivničko-križevačku, 22 na Međimursku, 16 na Krapinsko-zagorsku i 15 na Bjelovarsko-bilogorsku županiju te 15 na inozemstvo.

Najveći broj prijava odnosi se na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (161), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (130), obrazovna prava (129), sigurnost i zaštitu djece (67), zdravstvena prava (52) i pravosudno-zaštitna prava (34).

Više aktivnosti odnosilo se na predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u odgojno-obrazovnom sustavu”, koje smo proveli tijekom 2017. i 2018. godine. S obzirom na to da se u 2019. obilježavalo 30 godina otkako su Ujedinjeni narodi donijeli *Konvenciju o pravima djeteta*, druga polovica godine bila je posvećena obilježavanju tog velikog jubileja, a središnji svečani događaj bio je zajednička sjednica djece i saborskih zastupnika u Hrvatskome saboru, na kojoj su aktivno sudjelovali i članovi MMS-a.²⁰²

²⁰² Više o tome u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje*.

Broj pojedinačnih prijava - Zagreb 2019.

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	7	17	14	5	9	23	10	56	188	9	338	326	73	737
<i>Pravo na život uz roditelje i rod. skrb</i>	3	9	7	1	6	8	8	28	85	6	161	150	29	340
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>		1	3			1	1	3	20		29	30	17	76
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	4	7	3	3	3	11	1	20	77	1	130	128	23	281
<i>Ostala osobna prava</i>			1	1		3		5	6	2	18	18	4	40
Prava djece kao članova društvene zajednice		1		1					12		14	7	11	32
Obrazovna prava	2	10	3	2	5	11	1	21	74		129	166	96	391
Zdravstvena prava	1	10	2	3	2	1	9	6	17	1	52	62	23	137
Socijalna prava							2	9	8		19	18	9	46
Ekonomska prava				2		2		1	18		23	39	12	74
Kulturna prava	1							2	11		14	15	5	34
Pravosudno-zaštitna prava	2			1	1	2	1	5	21	1	34	39	8	81
Sigurnost i zaštita djece	2	3	7	2	2	9	4	10	28		67	59	4	130
Diskriminacija			2		3	4		2	15	2	28	12	2	42
Nenadležnost						1	1	2	6	2	12	10	7	29
Ostala prava							2		2	1	5			8
UKUPNO	15	41	28	16	22	53	28	114	400	15	732	754	255	1741

Pravobraniteljica i savjetnici su tijekom godine na ovom području obišli šest ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Obišli su: dvije kaznene ustanove (Odgojni zavod i Kaznionicu u Turopolju), dvije ustanove za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima (Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica i Centar za rehabilitaciju Silver u Zagrebu) te dvije osnovne škole (OŠ dr. Ivana Novaka u Macincu i OŠ „22. lipnja” u Sisku).

Prisustvovali smo mnogim događajima i skupovima, od kojih većinu navodimo u nastavku, grupirane po temama.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Radni sastanak predstavnika MUP-a, pravobraniteljica i nevladinih organizacija koje se bave zaštitom od nasilja u obitelji te pružaju pomoć žrtvama - o problematici nasilja u obitelji;
- tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora o zaštiti žrtava nasilja u obitelji;

Roditeljska skrb i osobna prava

- Predavanja o roditeljstvu u sklopu Tjedna psihologije u organizaciji CZSS-a Samobor, Sekcije za psihologiju obitelji, braka i partnerstva te Pučkog otvorenog učilišta Samobor;
- seminar „Prema uslugama podrške usmjerenim na samostalni život i život u zajednici - EU instrumenti financiranja za potporu razvoja usluga podrške za život u zajednici djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi”, u organizaciji MDOMSP-a, MRMS-a te Glavne uprave Europske komisije za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključenost;
- tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora „Zašto treba vratiti samostalnost obiteljskim centrima”;

- lipanjska europska kampanja za prava djece čiji su roditelji u zatvoru „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!” (*Not My Crime - Still My Sentence!*);
- okrugli stol „Brakorazvodna parnica - Od A do M(edijacije)”, u organizaciji Hrvatske udruge za mirenje;
- tribina „Izazovi mladih obitelji danas” u sklopu projekta „Kako dišu mladi u Hrvatskoj” pod pokroviteljstvom Grada Zagreba i u organizaciji portala i udruge Generacija.hr;
- konferencija „Odgovorni poslodavci za odgovorno roditeljstvo 2.0” u organizaciji Instituta za istraživanje i edukaciju Zaposlena mama, MAMFORCE, *Jutarnjeg lista* i HUP-a;
- sudjelovanje na završnoj konferenciji projekta „Specifična obilježja obitelji u riziku: doprinos planiranju kompleksnih intervencija” (FamResPlan) u organizaciji ERF-a Sveučilišta u Zagrebu;
- stručni skup „Aktivna participacija djece i mladih iz sustava alternativne skrbi” u organizaciji Udruge FICE Hrvatska.

Pravosudno zaštitna prava

- Radni sastanak s predstavnicima UNICEF-a i HOK-a o zaštiti prava djece u području pravosuđa;
- sastanak s predstavnicima Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS) i predstavnicima Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova o suzbijanju trgovanja ljudima;
- sastanak pravobraniteljskih institucija s članovima Skupine stručnjaka za suzbijanje trgovanja ljudima (GRETA) u sklopu trećeg kruga evaluacije Republike Hrvatske u implementaciji odredaba Konvencije VE o suzbijanju trgovanja ljudima;
- sudjelovanje na 9. sastanku Stručnog savjeta za izvršenje presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava na poziv Ureda zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava Vlade RH.

Djeca u pokretu

- Sastanak o zaštiti djece bez pratnje u Hrvatskoj s nizozemskom organizacijom NIDOS (*Guardianship for Refugees*) na kojem su sudjelovali predstavnici Ureda pravobranitelja za djecu, Centra za nestalu i zlostavljano djecu, MDOMSP-a, Crvenog križa, UNHCR-a i UNICEF-a;
- stručni sastanak o migracijama i postupanju prema migrantima u organizaciji OESS-ovog Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) i Ureda pučke pravobraniteljice;
- sastanak s ministrom unutarnjih poslova na temu suradnje i razmjene informacija u pitanjima i slučajevima kojima se u svojem radu bave i Ministarstvo unutarnjih poslova i Ured pravobraniteljice za djecu te o postupanju policije i pravobraniteljice za djecu u odnosu na djecu bez pratnje u migrantskom kretanju kroz Hrvatsku;
- sastanak s predstojnicom ureda UNICEF-a za Hrvatsku i voditeljicom programa za zaštitu djece na temu djece bez pratnje.

Zdravstvena prava

- Predstavljanje pilot-projekta nadziranog četkanja zubi u dječjim vrtićima i školama u organizaciji Ministarstva zdravstva i HZJZ-a;
- zajednička tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora „Cijepljenjem do najvišeg standarda zdravstvene zaštite djece”;
- savjetovanje „Za osmijeh djeteta u bolnici” u organizaciji Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske;
- predstavljanje preliminarnih rezultata istraživanja „Pozitivan razvoj adolescenata u Hrvatskoj” u MZO-u, Laboratorija za preventivna istraživanja Odsjeka za poremećaje u ponašanju ERF-a Sveučilišta u Zagrebu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Nacionalna kampanja za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom „I ja želim čitati” u organizaciji Hrvatskog knjižničarskog društva, Ureda pravobraniteljice za djecu i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu;

- tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora „Kako se nosimo s autizmom u Republici Hrvatskoj”;
- završna konferencija projekta „Doprinos boljitku rane intervencije putem društveno korisnog učenja u Gradu Zagrebu i Brodsko-posavskoj županiji - DOBRO”, čiji je nositelj Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) u partnerstvu s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu te Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku;
- stručni skup „Pristup i dostupnost kulturi - Kako omogućiti dostupnost audiovizualnih sadržaja djeci i odraslima sa senzornim oštećenjima?” u organizaciji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti „Alternator” u sklopu 11. Festivala prava djece.

Prava nacionalnih manjina

- Proslava Svjetskog dana Roma u organizaciji Saveza Roma u RH „Kali Sara”;
- početna konferencija predstavljanja prve faze projekta „Ispunjavanje preduvjeta za učinkovitu provedbu politika usmjerenih na nacionalne manjine” u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina;
- stručni seminar o obrazovanju i zapošljavanju mladih Roma „Od obrazovanja do zapošljavanja” koji je organizirao Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, u suradnji s VE.

Prava djece na odgoj i obrazovanje

- sastanak predstavnika pravobraniteljskih institucija s ministricom znanosti i obrazovanja s ciljem predstavljanja frontalnog uvođenja kurikularne reforme u sve škole.
- sastanak s ravnateljicom Agencije za odgoj i obrazovanje na temu unaprjeđenja suradnje u području zaštite prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja.

Prava djece u medijima i digitalnom okruženju

- Tribina o neprihvatljivom ponašanju mladih na društvenim mrežama i internetu u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež;
- tematska sjednica Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora o prevenciji digitalne ovisnosti djece;
- konferencija „Uloga medijske pismenosti u borbi protiv nasilja među djecom i mladima” u organizaciji Hrvatskog filmskog saveza;
- predstavljanje rezultata istraživanja „Izveštavanje o osobama s invaliditetom u Hrvatskim dnevnim novinama u 2011. godini” na ERF-u Sveučilišta u Zagrebu.

Zaštita i promicanje prava djece - ostalo

- Sastanak u vezi s platformom *Child Protection Hub* (www.childhub.org) putem koje se može pristupiti brojnim izvorima, besplatnim e-tečajevima i webinarima o zaštiti djece, koji je organizirala udruga *Hrabri telefon* s predstavnicima Ureda pravobraniteljice za djecu, Županijskog suda u Zagrebu, CZSS-a te drugih udruga;
- seminar o Povelji EU o temeljnim pravima u organizaciji Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) i Ureda pučke pravobraniteljice;
- proslava 90. godišnjice Odsjeka za psihologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu;
- završna konferencija znanstvenoistraživačkog projekta „Ekonomske teškoće obitelji, psihosocijalni problemi i obrazovni ishodi adolescenata u vrijeme ekonomske krize” (FEHAP);
- sudjelovanje u edukativnoj akciji MUP-a „Poštujte naše znakove”;
- sudjelovanje u humanitarnoj utrci *Mliječna staza* u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku;
- konferencija Vlade RH u povodu predstavljanja prioriteta hrvatskog predsjedanja Vijećem EU;
- konferencija u povodu 30. obljetnice Konvencije o pravima djeteta u organizaciji Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba i Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež;

- obilježavanje 60. obljetnice Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu;
- okrugli stol „Knjižnice u zatvorskim ustanovama kao partneri u rehabilitaciji i obrazovno-kulturnom životu zatvorenika” u organizaciji Hrvatskoga knjižničarskoga društva;
- konferencija „Djeca su naš najvažniji posao” u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku;
- sudjelovanje u humanitarnom projektu „Uz nas niste sami” u organizaciji HRT-a u suradnji s udrugom „Smiješak za sve” i Savezom društava *Naša djeca* Hrvatske.
- godišnji sastanak Vlade RH i UNICEF-a na kojemu su razmatrani rezultati zajedničkih aktivnosti i ključna postignuća u provedbi Plana suradnje Vlade RH i UNICEF-a (2017.-2021.) tijekom 2019. godine.

Druženja s djecom u prostoru *Male kuće dječjih prava* u središnjem uredu, aktivnosti MMS-a te aktivna sudjelovanja na stručnim skupovima opisani su u drugim poglavljima.

Ustroj i financijsko poslovanje

12

Ustroj i financijsko poslovanje određeni su vizijom, misijom i ciljevima rada Pravobranitelja za djecu.

VIZIJA - Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređivanje njihova položaja u društvu.

MISIJA - Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štiti, prati i promicati prava i interese djece.

CILJEVI - Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

12.1 Ustroj

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom o radu pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobranitelja za djecu.

Ljudski potencijali - Uredom upravlja pravobraniteljica za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove čijim radom upravljaju zamjenice pravobraniteljice. Prema *Pravilniku o unutarnjem redu* za obavljanje poslova u Uredu, uz pravobranitelja za djecu i dvije zamjenice pravobraniteljice, potrebno je 23 državnih službenika. Tijekom 2019. godine u Uredu je uz tri dužnosnice, pravobraniteljicu Helencu Pirnat Dragičević i dvije zamjenice mr. sc. Mariju Gabelica Šupljiku i Ivanu Buljan Ajelić, od planirana 23 službenika, radilo 19 državnih službenika. Od navedenih 19 službenika, troje je zaposleno tijekom 2019. godine na temelju provedenog javnog natječaja i to dvije savjetnice pravobraniteljice u veljači te voditelj tehničkih i pomoćnih poslova u lipnju 2019. na radnom mjestu koje je ostalo upražnjeno odlaskom djelatnika krajem 2018. godine.

Od 19 zaposlenih državnih službenika u Uredu, 13 službenika radi u središnjem uredu u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje službenika u Osijeku. Njih 15 radi na stručno-savjetodavnim poslovima, a četvero na administrativno-tehničkim poslovima. Jedna savjetnica pravobraniteljice koristila je u 2019. godini pravo na roditeljski dopust te pravo na rad s polovicom punog radnog vremena sukladno *Zakonu o roditeljskim i roditeljskim potporama*.

Korištenjem mjere aktivne politike zapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, u središnjem uredu u Zagrebu jedna osoba nalazila se na stručnom osposobljavanju za rad bez zasnivanja radnog odnosa koje je započelo u 2018. godini i trajalo je do 23. svibnja 2019.

Od ukupno 22 zaposlena (19 službenika i tri dužnosnice) četvero je službenika sa srednjom stručnom spremom, a 18 osoba s visokom stručnom spremom, odnosno završenim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili specijalističkim diplomskim stručnim studijem, i to 10 pravnika, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica, defektologinja i ekonomistica.

Raspoređeni državni službenici u Uredu pravobraniteljice za djecu na dan 31. prosinca 2019.

Služba za stručne poslove	
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje pravosuđa i obiteljsko-pravne zaštite te unapređenja pravnog položaja djece	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje prava djece na sudjelovanje/participaciju, obiteljsko-pravne zaštite i zdravstva	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje socijalne skrbi, obitelji i zaštite djece od nasilja	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje socijalne skrbi, zdravstva, obitelji i obrazovanja - područni ured u Rijeci	1
savjetnik pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje socijalne skrbi, obitelji, zaštite ekonomskih prava djece, zaštite okoliša i sigurnosti djece - područni ured u Osijeku	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje odgoja i obrazovanja, područje ranog razvoja, kulturnih prava djece, zaštite djece od nasilja i sigurnosti djece - područni ured u Splitu	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje socijalne skrbi, obiteljsko-pravne zaštite, sporta i zaštite od diskriminacije - područni ured u Splitu	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - zaštite djece s problemima u ponašanju i ranjivih skupina djece te područje zdravstva i zaštite djece od nasilja - područni ured u Osijeku	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje odgoja i obrazovanja, rada i gospodarskog iskorištavanja djece, zaštite privatnosti djece i zaštite od diskriminacije	2
Ukupno	10
Služba za opće poslove	
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje odnosa s javnošću, medijske kulture, zaštite prava djece u medijima i izdavaštvu	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje provedbe međunarodnih i domaćih projekata, zaštite od diskriminacije, zaštite imovinskih prava djece i zaštite djece u prometu - područni ured u Rijeci	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje provedbe domaćih i međunarodnih projekata, suradnje s organizacijama civilnog društva te područje zaštite od diskriminacije djece, zaštite djece s teškoćama, djece pripadnika nacionalnih manjina i drugih ranjivih skupina djece	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje općih, pravnih i kadrovskih poslova te zaštite osobnih podataka i prava na pristup informacijama	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje financijskog poslovanja i planiranje proračuna te područje zaštite socio-ekonomskih prava djece	1
voditeljica računovodstvenih poslova	1
administrativna tajnica pravobraniteljice	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice	1
voditelj pomoćnih i tehničkih poslova	1
Ukupno	9
SVEUKUPNO	19

Tijekom godine surađivali smo s Ministarstvom uprave i Povjerenikom za informiranje te sukladno posebnim propisima postupali i dostavljali im tražena izvješća, vodili registre i prisustvovali edukacijama. Aktivno smo surađivali i s Agencijom za zaštitu osobnih podataka s ciljem unapređivanja organizacijskih i tehničkih mjera za zaštitu osobnih podataka te njihovo poboljšanje, kao i unapređivanje zaštite osobnih podataka vezano uz zaprimanje i otpremanje neupravnih akata i drugih materijala putem elektroničke pošte.

Prostori - Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu na adresi Nikole Tesle 10, u Osijeku na adresi Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu na adresi Braće Kaliterna 10 i u Rijeci na adresi Trpimirova 3. Poslovni prostori koje koristimo u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu u vlasništvu su RH i Uredu pravobraniteljice za djecu dodijeljeni na korištenje. Svi prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. Posebno naglašavamo dobre uvjete za rad s djecom, učenicima i studentima, susrete s djecom i rad Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, promotivne i edukativne aktivnosti te sastanke u *Maloj kući dječjih prava*, prostoru smještenom u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda, koji udovoljava svim uvjetima pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Osim toga, navedeni prostor je ustupan i drugim institucijama, pravobraniteljima i udrugama za organiziranje aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina.

12.2 Financijsko poslovanje

Financijska sredstva za rad Pravobranitelja za djecu osigurana su u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2019. godinu i projekcijama za 2020. i 2021. godinu i iznosila su **5.637.410** kuna²⁰³. Nakon izmjena i dopuna financijskog plana²⁰⁴ te preraspodjele financijskih sredstava u prosincu 2019., financijski plan Pravobranitelja za djecu na kraju 2019. godine iznosio je **5.659.154** kune.

Prema podacima iz Državne riznice, rashodi su u 2019. godini izvršeni u iznosu od **5.588.650** kuna odnosno **98,75%**.

U skladu s odredbom članka 39. Zakona o proračunu²⁰⁵, u 2019. godini donesen je financijski plan za 2020. godinu i projekcije za 2021. i 2022. godinu²⁰⁶.

Naziv	Izvršenje 2018.	Plan 2019.	Proračun za 2020.	Projekcija proračuna za 2021.	Projekcija proračuna za 2022.
Pravobranitelj za djecu	5.020.644	5.637.410	6.252.971	6.542.835	6.579.000

a) Pregled plana i izvršenja plana Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2013.-2019. godina

	Proračun 2013.	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.	Proračun 2018.	Proračun 2019.
Plan	5.330.888	4.996.538	4.996.000	4.664.201	4.861.190	5.301.006	5.659.154
Izvršenje	5.180.206	4.870.250	4.751.346	4.579.312	4.668.826	5.020.643	5.588.650
% izvršenja	97,17	97,47	95,10	98,18	96,04	94,71	98,75

²⁰³ Državni proračun RH za 2019. godinu i projekcije za 2020. godinu i 2021. godinu (NN 113/18).

²⁰⁴ Izmjene i dopune Državnog proračuna RH za 2019. godinu i projekcija za 2020. godinu i 2021. godinu (NN 111/19).

²⁰⁵ Zakon o proračunu (NN 87/08, 136/12 i 15/15).

²⁰⁶ Državni proračun RH za 2020. godinu i projekcije za 2021. godinu i 2022. godinu (NN 117/19).

b) Pregled plana i izvršenja po izvorima financiranja u 2019. godini

IZVOR FINANCIRANJA	Plan 2019.	Izvršenje plana za 2019.	% izvršenja
11 - Opći prihodi i primici	5.605.499,00	5.548.139,91	98,98%
51 - Pomoći Europske unije	7.000,00	2.094,87	29,93%
52 - Ostale pomoći i darovnice	3.655,00	3.654,39	99,98%
61 - Donacije	43.000,00	34.761,31	80,84%
UKUPNO	5.659.154,00	5.588.650,48	98,75%

Na izvoru 52- *Ostale pomoći i darovnice*, iskazana su financijska sredstva koja je Hrvatski zavod za zapošljavanje uplatio za provođenje mjere stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa.

Na izvoru 61- *Donacije*, iskazana su financijska sredstva koja je uplatio UNICEF temeljem Sporazuma broj Ref.No.:LoA 01/2019. za provedbu projekta „*Strengthening visibility and capacities of the Ombudsperson for Children in Croatia*“, za financiranje troškova boravka djece, članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, na godišnjem sastanku kao i troškova dolazaka skupine djece od oko 25-35 učenika u *Malu kuću dječjih prava* u Zagrebu te u regionalne urede u Splitu, Rijeci i Osijeku, radi snaženja participacije djece prema čl. 12. *Konvencije o pravima djeteta* i promicanja vidljivosti institucije Pravobraniteljica za djecu.

c) Pregled plana i izvršenja po aktivnostima i skupinama rashoda u 2019. godini

AKTIVNOST	Plan 2019.	Izvršenje plana za 2019.	% izvršenja
A739000-Zaštita, praćenje i promicanje prava djece	5.529.155,00	5.468.991,26	98,91%
31-rashodi za zaposlene	4.164.696,00	4.160.127,03	99,89%
32-materijalni rashodi	1.328.765,00	1.274.018,57	95,88%
34-financijski rashodi	3.500,00	2.652,22	75,78%
36-pomoći proračunskim korisnicima drugih proračuna	6.000,00	6.000,00	100,00%
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	26.194,00	26.193,44	100,00%
K739001-Informatizacija ureda	52.206,00	52.194,74	99,98%
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	52.206,00	52.194,74	99,98%
T739011-Stanje prava djece u Republici Hrvatskoj-perspektiva, postignuća i izazovi Pravobraniteljica za djecu (evaluacija i strategija)	77.793,00	67.464,48	86,72%
32-materijalni rashodi	77.793,00	67.464,48	86,72%
UKUPNO	5.659.154,00	5.588.650,48	98,75%

Financijski izvještaji Pravobranitelja za djecu za 2019. godinu izrađeni su sukladno *Zakonu o proračunu*,²⁰⁷ *Pravilniku o proračunskom računovodstvu i računskom planu*²⁰⁸ i *Pravilniku o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu*.²⁰⁹

Za 2019. godinu sastavljeni su i dostavljeni nadležnim institucijama u propisanom roku sljedeći izvještaji: Izvještaj o prihodima i rashodima, primicima i izdacima, Bilanca, Izvještaj o promjenama u vrijednosti i obujmu imovine i obveza, Izvještaj o rashodima prema funkcijskoj klasifikaciji, Izvještaj o obvezama te Bilješke uz financijske izvještaje.

²⁰⁷ *Zakon o proračunu* (NN 87/08, 136/12, 15/15).

²⁰⁸ *Pravilnik o proračunskom računovodstvu i računskom planu* (NN 124/14, 115/15, 87/16, 3/18 i 126/19).

²⁰⁹ *Pravilnik o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu* (NN 3/15, 93/15, 135/15, 2/17, 28/17, 112/18 i 126/19).

Zaključak

13

U trenutku pisanja zaključka ovoga Izvješća za 2019. godinu, životi djece i njihovih obitelji izloženi su brojnim promjenama. U svega nekoliko tjedana oni su se morali prilagoditi okolnostima pandemije koja je zahvatila svijet. Državne institucije istovremeno rade na smanjivanju širenja koronavirusa i osiguravanju prava djeteta u izvanrednim okolnostima, poput prava na obrazovanje. U tom kontekstu vidimo koliko je važno raditi na prevenciji rizika te u ne-kriznim razdobljima pripremati se za teške i izvanredne situacije. Također, takve okolnosti nas podsjećaju na važnost svih mjera koje se i inače predlažu u cilju prevencije različitih rizika i ponašanja koji ugrožavaju i djecu. S tim u vezi ponovila bih ključnu poruku iz našeg Izvješća za 2018., o tome kako je važno da vratimo povjerenje djece u odrasle i sustave koji trebaju brinuti za njihovu dobrobit. Povjerenje u institucije osobito je važno u vrijeme kriza.

Povjerenje uvijek počiva na kvaliteti odnosa koje gradimo. Ono što je drukčije kad govorimo o djeci jest da je odgovornost za izgradnju odnosa na nama odraslima. Upravo tema odnosa između djece i odraslih sveprisutna je u Izvješću za 2019. godinu. U našim preporukama često ćete naći edukaciju i osnaživanje - službenika, učitelja, odgojitelja, liječnika, sudaca, državnih odvjetnika i drugih, kako bi znali postupati s djecom, osobito u ranjivim i teškim situacijama. Upravo kroz takve zahtjevne situacije djeca upoznaju sustave zaštite i socijalne skrbi, pravosuđa, zdravstvene skrbi te odgoja i obrazovanja.

U mnogim slučajevima, vidimo da dio odraslih nije na visini svog zadatka. Primjerice, policajac koji dvanaestogodišnje dijete privodi u policijsku postaju zbog toga što se našlo u grupi koja je bacala petarde, roditelj koji manipulira djetetom tijekom konfliktnog razvoda, pravosudni službenik koji grubo viče na dijete svjedoka ili žrtvu nasilja, urednik koji ugrožava privatnost djeteta u teškoj obiteljskoj situaciji samo zato da bi podigao čitanost svojega medija, trener koji koristi seksualne aluzije kao način motiviranja djevojaka koje trenira ili učitelj koji ignorira nasilje među svojim učenicima koje se događa na internetu... To su samo neki od slučajeva kojima smo se ove godine bavili.

Hrvatske su institucije u 2019., nažalost, iznevjerile djecu kad je u pitanju zaštita od nasilja. Dramatičan **porast nasilja u obitelji** u odnosu na prethodnu izvještajnu godinu, mjereno i prijavama pravobraniteljstvu za djecu i prijavama za kaznena djela nasilja u obitelji te kaznenim djelima na štetu djece, zahtijeva hitne i učinkovite mjere zaštite djece. Podsjećamo da djelovanje institucija i pravovremenu zaštitu djece od nasilja mogu podržati i građani. U protekloj godini građani su kroz prosvjede zahtijevali promjene i u sustavu zaštite djece i time ubrzali dio promjena, no ne treba zaboraviti i njihovu ulogu u prijavljivanju zane-marujućih i nasilnih ponašanja odraslih prema djeci.

Dodatno, ističem da tijekom 2019., unatoč izmjenama *Kaznenog zakona*, još nije postignuta zadovoljavajuća razina zaštite djece od počinitelja seksualnih delikata. U našem djelovanju i praćenju mjera zaštite djece zamijetili smo neodgovarajuću primjenu propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora nad počiniteljima.

U protekloj godini zabilježili smo i veliki rast broja prijava povrede **prava na odgoj i obrazovanje**. U kontekstu svih događaja iz 2019., to tumačimo kao poziv na usklađivanje provođenja velikih reformskih procesa s učinkovitim politikama upravljanja ljudskim resursima koji nose obrazovne procese u zemlji. Uz rastući broj prijava, nažalost, ni rezultati PISA testiranja nisu ukazali na pomake u kvaliteti obrazovanja djece. Obrazovanje djece u Hrvatskoj već desetljećima stagnira i u tom području se nadamo pozitivnim ishodima reformi.

Nadalje, vidimo vrlo zabrinjavajuće trendove u **sigurnosti djece u prometu**. Djeca, nažalost, stradavaju zbog neodgovornog ponašanja odraslih u prometu. Iako je broj ukupno stradale djece u prometu u 2019. smanjen u odnosu na prethodnu godinu, broj smrtno stradale djece gotovo se utrostručio. Djeca najčešće stradavaju u prometu kao putnici u osobnim automobilima i autobusima, pješaci i vozači bicikla, motocikla, mopeda i osobnih automobila. Stoga hitno moramo uložiti veće napore u stvaranju okruženja koje će biti sigurnije za sudjelovanje djece u prometu.

Dugotrajnost sudskih postupaka u kojima se donose ključne odluke za život djeteta i dalje su stvarnost ranjivih skupina djece. To je neprihvatljivo jer neizvjesnost u životu djeteta može dovesti do nepopravljivih posljedica. Zato se već godinama zalažemo za osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljskoppravne zaštite djeteta uključujući i provedbu sudskih odluka. Potreba osnivanja obiteljskih sudova prepoznata je i zacrtana kao jedna od mjera *Nacionalne strategije za prava djece za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, ali ona, nažalost, do 2020. još nije provedena.

U pojedinačnim prijavama u različitim područjima povrede prava djeteta, uočavamo **izostanak pravovremene suradnje** između resora koji trebaju provoditi i štiti prava djece. Nepostojeća ili nedovoljna suradnja između resora socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja, između pravosuđa i socijalne skrbi te zdravstva i obrazovanja, primjerice, rezultira kršenjem prava djece. Stoga, pozivamo te resore da uložite veće napore u povezivanje i suradnju, umjesto da svoje resurse ulažu u postavljanje granica različitih odgovornosti.

Već dugo upozoravamo na potrebe **djece s problemima u ponašanju** i problemima mentalnog zdravlja koja ne dobivaju podršku koja im je potrebna, što uzrokuje dodatne životne probleme kako odrastaju. Potrebno je organizirati mrežu institucija u kojima bi, prema načelu jednake teritorijalne dostupnosti, djeci i njihovim obiteljima bila osigurana psihosocijalna pomoć stručnjaka mentalnoga zdravlja.

Potrebni su veći napori kako bismo umanjili negativne učinke **siromaštva** na djecu, osobito ako znamo da je gotovo svako peto dijete u riziku od siromaštva. I ovdje želim naglasiti kako je oko djece koja žive u siromaštvu ili u riziku od siromaštva potrebno stvoriti zaštićujući krug: povećanjem socijalnih naknada, uključivanjem djece u predškolski odgoj i obrazovanje, uvođenjem i jačanjem socijalnih usluga za djecu. Te mjere treba pratiti i osnaživanje centara za socijalnu skrb koji su na početku i na kraju tog kruga.

Unatoč brojnim aktivnostima koje za cilj imaju **deinstitucionalizaciju** i promociju udomiteljstva, veliki broj djece i dalje odrasta u ustanovama, dijelom i zbog nedovoljno razvijene mreže udomiteljskih obitelji, posebice u urbanim sredinama te nedostatka specijaliziranih udomitelja za djecu s problemima u ponašanju i teškoćama u razvoju, ali i zbog izostanka sustavne i kvalitetne podrške udomiteljskim obiteljima.

Neravnomjerna dostupnost brojnih usluga - u odgoju i obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, slobodnom vremenu i drugim područjima - i dalje negativno utječe na osiguravanje jednakih šansi među našom djecom.

Iako su vidljivi pomaci u okupljanju stručnjaka, organizacija civilnog društva i pojedinih institucija u području prava i načela **sudjelovanja djece**, ono se u društvu ne ostvaruje u dovoljnoj mjeri. Funkcioniranje dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici uglavnom ovisi o entuzijazmu i načinu na koji odrasli razumiju dječju participaciju.

Na kraju bih još jednom istaknula neke ključne poruke koje proizlaze iz Izvješća o našem radu u 2019.:

Očekujemo konkretniju i odlučniju reakciju sustava zaštite djece u situaciji **konfliktnih obiteljskih odnosa** ili drugih nepovoljnih obiteljskih prilika, posebice zanemarujućeg ili zlostavljajućeg ponašanja roditelja te manipulacije djecom u visoko konfliktnim razvodima. Potrebno je osigurati da sudjelovanje djece u postupku bude sigurno, dobrovoljno i neopterećeno, uz poštovanje i prihvaćanje djeteta kao subjekta i nositelja prava. Pritom treba voditi računa o zaštiti privatnosti djece te njihova osobnog i obiteljskog života.

Urgentna je potreba za dodatnim i kontinuiranim ulaganjima u prevenciju nasilja i zanemarivanja u obitelji. U tom je području nužno koordinirano djelovanje i osnaživanje institucija koje se bave zaštitom od nasilja - kroz edukacije i supervizije te zapošljavanje dodatnog broja stručnjaka. Za zaštitu djece važno je pravodobno prepoznavanje rizičnih čimbenika i njihovo prijavljivanje nadležnim institucijama, odlučno djelovanje svih dijelova sustava te odgovarajuće i pravodobne sankcije za počinitelje.

U području **odgoja i obrazovanja** nužno je uvesti licencije koje bi pridonijele uspostavi i ujednačavanju kvalitete odgojno-obrazovnog rada te ostvarivanju prava djece na kvalitetno obrazovanje.

Prijave **diskriminacije** u odgoju i obrazovanju ukazuju na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatorskog postupanja i praksi te je potrebno sustavno i kontinuirano educiranje odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i njihovoj zaštiti. S obzirom na prisutnost nacionalno motiviranog vršnjačkog nasilja u školama te produbljivanje tenzija između pripadnika većinskog i manjinskog naroda u pojedinim područjima, potrebno je uspostaviti čvršće mehanizme međusektorske suradnje nužne za kvalitetno provođenje mjera zaštite prava i dobrobiti djece pripadnika nacionalnih manjina.

Zajedničko i koordinirano djelovanje dionika iz različitih sustava nužno je i u provedbi odgojno-obrazovne inkluzije kako bi se **djeci s TUR** pružile kvalitetne odgojno-obrazovne usluge. Nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe djece s razvojnim i zdravstvenim teškoćama odražava se na njihov otežan pristup predškolskom odgoju i obrazovanju i školovanju, te odgovarajućoj potpori i primjerenim programima obrazovanja. Također treba ubrzati razvoj usluga rane intervencije u djetinjstvu.

Nužno je povećati žurnost i učinkovitost **pravosuđa** u postupcima u kojima se rješava o pravima djece te osigurati da svakom djetetu koje sudjeluje u kaznenom, prekršajnom, građanskom i upravnom postupku pod jednakim uvjetima bude dostupna stručna podrška i pomoć.

U sustavu zaštite **žrtava trgovanja ljudima** potrebno je uložiti više napora u prepoznavanje posebno ranjivih skupina djece: djece prosjaka, migranata, djece s problemima u ponašanju koja su u bijegu iz institucija, romskih djevojčica izloženih prisilnom *sklapanju braka* te u procesuiranju počinitelja takvih kaznenih djela.

U području zaštite **zdravlja** djece godinama se ponavljaju problemi nedovoljnog broja stručnjaka u sustavu zdravstva, neodgovarajuće komunikaciju između zdravstvenih djelatnika i roditelja te u vezi sa zaštitom prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Važno je uložiti dodatne napore u stručno utemeljeno informiranje roditelja o prednostima cijepljenja i rizicima kojima se izlažu djeca koja nisu cijepljena, a radi zaštite djece čiji roditelji odbijaju medicinski indicirane intervencije, potrebno je donijeti protokol o postupanju i suradnji institucija nadležnih za zaštitu i liječenje djeteta.

Digitalno okruženje danas je od presudne važnosti u ostvarivanju i zaštiti dječjih prava, stoga je država dužna osigurati da sva djeca imaju prikladan i siguran pristup digitalnim uređajima, kvalitetnim sadržajima te sustavnom obrazovanju u području medijske i digitalne pismenosti, kao ključne kompetencije za budućnost djeteta. Istovremeno mora neprekidno pratiti nove izazove i rizike kojima su djeca izložena na internetu te razvijati učinkovite zaštitne mjere.

Zajednički nazivnik većine preporuka koje smo davali tijekom 2019. godine jest poruka: Odrasli, osobito vi koji imate profesionalnu i moralnu dužnost brinuti o djeci, pobrinite se da vaš odnos s djecom uvijek bude u korist djece, bez obzira na njihovu dob, vjeru, identitet, socijalni i drugi status. Djeca ne mogu odrastati s idejom da žive u pravednom okruženju ako tu pravdu ne mogu iskusiti u svojim životima. **Djeca ne mogu vjerovati ljudima koji ne pokazuju brigu za njih.** U svojem odnosu s djecom, pozivam vas da ih slušate, čujete i pomognete im naći rješenja za njihove poteškoće. Izgradite svoje odnose s djecom pokazujući brigu i uvažavanje za njihove potrebe i ranjivost.

Zaključno ističemo da naše društvo ima resurse, propise i ljudske potencijale za zaštitu djece i za njihovu dobrobit, ali u tome još nismo postigli sve što smo mogli i morali. Zajedničkim naporima, stručnim radom i suradnjom, poboljšajmo stanje prava djece i krenimo ususret 31. godini *Konvencije o pravima djeteta* znajući da smo poduzeli sve što je bilo u našoj moći da bi djeca doista živjela svoja prava, i u promijenjenim i zahtjevnim životnim okolnostima.

14 | Legenda

KRATICA	PUNI NAZIV
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
AEM	Agencija za elektroničke medije
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
COPE	Children of Prisoners Europe
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DIP	Državno izborno povjerenstvo
DIRH	Državni inspektorat Republike Hrvatske
DND	Društvo „Naša djeca“
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EK	Europska komisija
EP	Europski parlament
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
FB	Facebook
Fina	Financijska agencija
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
FRONTEX	European Border and Coast Guard Agency
GDPR	General Data Protection Regulation (Opća uredba o zaštiti podataka)
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HLZ	Hrvatski liječnički zbor
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HPD	Hrvatsko psihološko društvo
HPV	Humani papilomavirus
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HTV	Hrvatska televizija
HURA	Hrvatska udruga društava za tržišno komuniciranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HURID	Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development
IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku

MF	Ministarstvo financija
MGPO	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MK	Ministarstvo kulture
MKDP	Mala kuća dječjih prava
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MP	Ministarstvo pravosuđa
MP-UZSP	Ministarstvo pravosuđa – Uprava za zatvorski sustav i probaciju
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MU	Ministarstvo uprave
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
MVEP	Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
NN	Narodne novine
OBZ	Obiteljski zakon
OIB	Osobni identifikacijski broj
OŠ	Osnovna škola
PDV	Porez na dodanu vrijednost
PI	Prosvjetna inspekcija
PP	Policajska postaja
PU	Policajska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
REC	Rights, Equality and Citizenship Programme
RH	Republika Hrvatska
RODA	Roditelji u akciji
SDUOSZ	Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje
SDUŠ	Središnji državni ured za šport
SKP	Stručni komunikacijski posrednik
SNEP	Seksualno nasilje – Edukacijski i preventivni program
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Uprava za zatvorski sustav i probaciju
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZDD	Zakon o doplatku za djecu
ZEM	Zakon o elektroničkim medijima
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZORRP	Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama
ZPCP	Zakon o prijevozu u cestovnom prometu
ZPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZRVMR	Zakon o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSO	Zakon o strukovnom obrazovanju
ZSPC	Zakon o sigurnosti prometa na cestama
ZSS	Zakon o socijalnoj skrbi

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJ ZA DJECU**

DPR-401-01/20-0013

Zagreb, 30. ožujka 2020.

PRILOG 1.a

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI*

ZA 2019. GODINU

Ja, **Helenca Pirnat Dragičević, dipl.iur, pravobraniteljica za djecu**, čelnik Pravobranitelja za djecu, Teslina 10, 10000 Zagreb, OIB: 71628985886, na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti, te raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Zagreb, 30. ožujka 2020.

Potpis čelnika

Helenca Pirnat Dragičević, dipl.iur.
Pravobraniteljica za djecu

* Obrazac Izjave o fiskalnoj odgovornosti, koja se daje ako nisu uočene slabosti i nepravilnosti

Obveznik: PRAVOBRANITELJ ZA DJECU

**UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I
IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2019.**

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca ¹
		N/P	DA	NE ²	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	<p>U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, <p>a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)</p>	X			preslike odnosno reference dopisa i uputa
2.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po	X			preslika, odnosno referenca dopisa i upute

¹ Stupac Referenca se ne popunjava već su u njemu dane upute koja je vrsta dokaza podloga za davanje odgovora na pitanje

² Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	<p>proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, <p>a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)</p>				
3.	<p>Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu <i>donosa</i> sredstava iz prethodne, odnosno <i>odnosa</i> u sljedeću godinu</p>		X		preslika, odnosno referenca financijskog plana
4.	<p>Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)</p>	X			preslika, odnosno referenca financijskog plana odnosno proračuna
5.	<p>Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti</p>		X		<p>preslika, odnosno referenca obrazloženja proračuna, odnosno financijskog plana usvojenog do 31. prosinca</p> <p>pitanje nije primjenjivo za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunske i izvanproračunske korisnike za godinu u kojoj se donosi odluka o privremenom financiranju za prva tri mjeseca naredne godine</p>

6.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			provesti analizu na način da se zbroje prihodi i rashodi iz financijskih planova proračunskih korisnika te prihodi i rashodi iz financijskog plana nadležnog ministarstva bez proračunskih korisnika te usporede s podacima u usklađenom financijskom planu
7.	Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			financijski plan proračunskog korisnika jedinice usvojen od strane upravljačkog tijela odgovara financijskom planu tog proračunskog korisnika sadržanom u posebnom dijelu proračuna jedinice, a kod zajedničkih proračunskih glava zbroju financijskih planova svih proračunskih korisnika unutar te glave
8.	Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		usporedba izvornog financijskog plana (iz posljednjih izmjena i dopuna Državnog proračuna koje je donio Hrvatski sabor) i izvještaja o izvršenju odstupanje od 5% podrazumijeva 5% ispod planiranih veličina
9.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokrića manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti: (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
9.1.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela
9.2.	U slučaju pokrića manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela

10.	Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o ciljevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika odnosno referenca godišnjeg plana rada
11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika, odnosno referenca odluke
12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X			preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X			preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X			preslike, odnosno reference dobivenih i danih suglasnosti
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku	X			preslike, odnosno reference danih suglasnosti

	zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač				
--	--	--	--	--	--

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ³	DJELOMIČNO ⁴	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti na uzorku od najviše 20
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X				na uzorku od najviše 10 investicijskih projekata dokazati povezanost s proračunom i projekcijama, odnosno s financijskim planom i priložiti preslike, odnosno reference provedenih vrednovanja
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				izvješća o korištenju proračunske zalihe
17.		X				preslika, odnosno referenca pisane procedure iz koje su vidljive vrste prihoda koje se naplaćuju, mjere naplate koje će poduzimati, vremensko

³ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁴ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	Postoji jasna procedura naplate prihoda					razdoblje nakon kojeg se pokreće pojedina mjera naplate, slučajeve u kojima treba pribaviti instrumente osiguranja plaćanja, praćenje naplate po poduzetim mjerama, osobe koje će obavljati navedene poslove i slično
18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				na uzorku od 10% dospjelih nenaplaćenih potraživanja sa stanjem 31. prosinca dokazi o poduzetim radnjama za naplatu (preslike, odnosno reference odgovarajućih dopisa, opomena), a najviše 100
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					
19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				preslika akta
19.2.	Upravljačko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				preslika akta
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom				X	izvještaj o izvršenju proračuna za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave iz kojeg se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih proračunom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) usporedba izvršenja i financijskog plana iz koje se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih financijskim planom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) za proračunske i izvanproračunske korisnike

21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			nasumično odabrano najmanje pet isplata po svakoj od vrsta rashoda na razini definiranoj u Tablici: Testiranja uz pitanje 21 danoj u dodatku 1 Upitnika
22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih					
22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate		X			Preslika, odnosno referenca ugovora na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta		X			preslika, odnosno referenca izvješća na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više	X				preslika, odnosno referenca zapisnika o izvršenoj kontroli kod 10%, a najviše 100 krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija					
23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				preslika upute i dokaz o dostavi proračunskim korisnicima
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim приходima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju	X				dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka

	proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)				
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X			dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere				provjera na uzorku 5% ukupnog broja svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X		priložiti odgovarajući dokaz
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora		X		priložiti odgovarajući dokaz
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X		priložiti odgovarajući dokaz
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru		X		priložiti odgovarajući dokaz
24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X		priložiti odgovarajući dokaz
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora		X		priložiti odgovarajući dokaz
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X		priložiti odgovarajući dokaz
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X		preslika, odnosno referenca pisane procedure
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim novcem	X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga		X		preslika, odnosno referenca pisane procedure
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplatitelja	X			uzorak od 5% ukupnog broja svih ugovora, a najviše 20

29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate	X				sve pravomoćne presude s dospijećem u godini za koju se ispunjava Upitnik ili u ranijim godinama, a nepodmirene su, te izvodi ili drugi dokumenti koji dokazuju da je plaćeno
-----	---	---	--	--	--	---

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ⁵	DJELOMIČNO ⁶	
JAVNA NABAVA						dokazati na uzorku od 20% financijski najznačajnijih ugovora/objava/provedenih postupaka javne nabave, a najviše 50
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				preslike, odnosno reference ugovora, navesti članak u kojem stoje odredbe o instrumentima urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi	X				preslike, odnosno reference dokumentacije o provedenim postupcima i preslike, odnosno reference ugovora
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				oznake i datum objave
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				Registar sklopljenih ugovora preslika, odnosno referenca dodataka ugovora
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen plan nabave i poveznica na objavljeni plan nabave u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kuna
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X				preslika, odnosno referenca potvrda i internih odluka o imenovanju stručnih povjerenstava za javnu nabavu

⁵ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁶ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različite su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X				imena osoba koje su sudjelovale u provedbi postupka i osoba koje prate provedbu ugovora te preslika, odnosno referenca internih odluka o imenovanju ovlaštenih predstavnika naručitelja
37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma i poveznica na objavljeni registar ugovora u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kn
38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			preslika, odnosno referenca izvješća u EOJN, preslika, odnosno referenca izvješća o javnoj nabavi koje sadrži i ukupan iznos jednostavne nabave prema vrsti predmeta nabave (roba, usluga i radovi)
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama		X			preslika, odnosno referenca akta adresa mrežne stranice na kojoj je objavljen akt

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ⁷	DJELOMIČNO ⁸	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			uzorak 1% svih narudžbenica, a najviše 100
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			uzorak 5% svih ugovora i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih ugovora
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			preslike, odnosno reference dokumenata na uzorku 5% svih dokumenata, a najviše 100
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			preslika, odnosno referenca izvještaja ili druge dokumentacije na uzorku 1% izvršenih usluga, a najviše 100
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove	X				preslike, odnosno reference odobrenih privremenih, odnosno konačnih situacija na uzorku 5% svih ugovora
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100

⁷ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁸ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

48.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
49.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				uzorak 5% svih donacija i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih primljenih i danih donacija
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada		X			preslike, odnosno reference izvoda otvorenih stavaka na uzorku 10%, ali ne više od 20 izvoda otvorenih stavaka
51.	Izveštaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku		X			preslika popisa vjerovnika i dužnika s iznosim potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X			dio analitičke evidencije po izvorima financiranja i programima (projektima i aktivnostima) ili referenca iz pitanja 21.
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak					
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene		X			preslika, odnosno referenca dijela evidencije
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizlaze financijski učinci		X			preslika procedure u kojoj je propisano da se sve kopije ugovora dostavljaju na znanje ustrojstvenoj jedinici za financije
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu	X				uzorak 10% potraživanja od čijeg je dospjeća prošlo više od godinu dana, odnosno potraživanja od dužnika nad kojima je pokrenut stečajni i/ili likvidacijski postupak, ali ne više od 20 pojedinačnih
55.	Proračunski korisnik koji je doznačio sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 <i>Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna</i> , uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 <i>Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna</i> . (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali	X				preslika, odnosno referenca usklađenja s proračunskim korisnicima istog proračuna, odnosno pisani trag kojim se informira primatelja sredstava, na uzorku 10%, ali ne više od 20 dokumenata usklađenja s proračunskim korisnicima

	sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti drugih upravnih odjela te jedinice)				
56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X		preslika, odnosno referenca dijela evidencije
57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja	X			uzorak 20% okončanih građevinskih situacija
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju		X		zahtjevi za refundaciju za svaki mjesec u kojem je bila isplata bolovanja

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE ⁹	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		preslike, odnosno reference referentnih stranica financijskih izvještaja
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili elektroničke pošte
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnjanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnjanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X			preslika, odnosno referenca dopisa
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)	X			preslika, odnosno referenca izvještaja o izvršenju financijskog plana dostavljenog upravljačkom tijelu

⁹ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

63.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
63.1.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.2.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.3.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
64.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
64.1.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je godišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
64.2.	Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je polugodišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
65.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili pismena o izvršenim kontrolama
66.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)			X	preslika dijela registra rizika

67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			preslika, odnosno referenca akta
-----	---	---	--	--	----------------------------------

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE ¹⁰	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		poveznica na mrežnu stranicu
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen opći i posebni dio proračuna te obrazloženje
69.2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune proračuna
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena odluka o izvršavanju proračuna
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune odluke o izvršavanju državnog proračuna
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna

¹⁰ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen vodič za građane
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)		X		poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su financijski planovi objavljeni
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu		X		poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su izvještaji objavljeni

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ¹¹	DJELOMIČNO ¹²	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				preslika strategije, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena strategija
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje ciljeva utvrđenih u strategiji	X				preslika godišnjeg plana, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji plan
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisana su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				preslika popisa imovine i obveza te preslike zemljišnoknjižnih izvadaka
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslika registra
76.	Državna imovina kojom se raspolaže/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspolaže s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjerenju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske	X				priložiti odgovarajući dokaz
77.	Utvrđena je namjena nekretnina s kojima se upravlja i raspolaže	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom ili drugi odgovarajući dokaz

¹¹ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

¹² Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom i korištenjem (jesu li u funkciji ili ne) ili drugi odgovarajući dokaz
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				popis nekretnina za koje je utvrđena namjena, a nisu u funkciji i odgovarajući dokazi o poduzimanim aktivnostima (dopisi, zahtjevi...)
80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				priložiti odgovarajući dokaz
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				dokaz za ovo pitanje je preslika analize za svaku pojedinu nekretninu koja je stečena u godini za koju se popunjava Upitnik o fiskalnoj odgovornosti
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije		X			preslike ugovora/akta o prodaji, darovanju ili drugom načinu otuđenja ili uništenja imovine
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila		X			preslika, odnosno referenca na interni akt
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspolaganja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova	X				preslika donesene procedure s popisanim aktivnostima, osobama i ovlaštenjima na temelju kojih se upravlja i raspolaže nekretninama i osigurana je koordinacija odjela u slučaju ako se poslovi u vezi s evidentiranjem, procjenom i praćenjem nekretnina obavljaju u više odjela

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Zagreb, 30. ožujka 2020.

DPR-401-01/20-0013